

Harivansa

HARIVANSA

HARIVANSA

A szöveget fordította és jegyzetekkel ellátta,
valamint az előszót írta:
Száler Péter

Budapest, 2026

A könyv elkészítését a K 142535 számú NKFIH-projekt támogatta.

AZ NKFI ALAPBÓL
MEGVALÓSULÓ
PROJEKT

Szakmai lektor: Dezső Csaba
Szakmai tanácsadó: Irtész Máté

© Száler Péter, 2026

Borítókép: Krisna Gópála, Madhubani festmény
© Szépművészeti Múzeum – Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum

ISBN 978-963-489-976-1
ISBN (pdf) 978-963-489-977-8

ELTE | EÖTVÖS
KIADÓ
Az ELTE hivatalos könyvkiadója

ELTE | BTK | INDOLÓGIA
TANSZÉK

eltebook.hu

Felélő kiadó: az ELTE Bölcsészettudományi Kar dékánja
Projektvezető: Egresi Nóra
Tördelő: Hévizi Mónika
Borítótervező: Balogh Katalin
Nyomdai kivitelező: Multiszolg Bt.

Tartalomjegyzék

Előszó	9
Harivansa	24
Első ének [A világ teremtése]	24
Második ének [Az első teremtmények]	28
Harmadik ének [Daksa utódai, a teremtmények csoportjai]	32
Negyedik ének [A királyságok létrehozása]	40
Ötödik ének [Prithu születése és uralkodása]	42
Hatodik ének [A Föld megfejtése]	46
Hetedik ének [A <i>manvantarák</i>]	50
Nyolcadik ének [A Nap megszelídítése]	54
Kilencedik ének [A Nap nemzetsége: Vaivaszvata – Szatjavrata] ..	58
Tizedik ének [A Nap nemzetsége: Szatjavrata – Szahaszvat]	66
Tizenegyedik ének [Az atyák és a <i>sráddha</i> -szertartás]	73
Tizenkettedik ének [Az istenek és az atyák]	77
Tizenharmadik ének [Az atyák csoportjai]	81
Tizennegyedik ének [Bharadvádza fiai]	87
Tizenötödik ének [Brahmadatta nemzetsége, Ugrájudha bukása] ..	89
Tizenhatodik ének [A hét <i>bráhmana</i>]	94
Tizenhetedik ének [A testvérek különválása]	98
Tizennyolcadik ének [Brahmadatta kora]	99
Tizenkilencedik ének [Brahmadatta megszabadulása]	102
Huszdik ének [A Hold cselekedetei]	105
Huszzonegyedik ének [A Hold nemzetsége: Purúravasz utódai, Radzsi története]	109
Huszonkettedik ének [A Hold nemzetsége: Jajáti]	112
Huszonharmadik ének [A Hold nemzetsége: Púru, Turvaszu, Druhju, Anu és Jadu utódai]	116
Huszonnegyedik ének [A Hold nemzetsége: A Vrisnik]	128

Huszonötödik ének [A Hold nemzetsége: Vaszudéva utódai, Kálajavana születése]	131
Huszonhatodik ének [A Hold nemzetsége: Dzsámagha utódai] ..	133
Huszonhetedik ének [A Hold nemzetsége: A Szátvaták]	136
Huszonnyolcadik ének [Krisna megvádolása és a Szjamantaka visszaszerzése]	138
Huszonkilencedik ének [Akrúra árulása, Satadhanvan megölése] ..	142
Harmincadik ének [Dzsanamédzsja újabb kérdése]	145
Harmincegyedik ének [Visnu alászállásai]	150
Harmincketedik ének [A Tárakámaja háború kezdete]	163
Harmincharmadik ének [A démonok seregszemléje]	166
Harmincgyedik ének [Az istenek seregszemléje]	169
Harmincötödik ének [Indra és Maja hősiessége, az Aurva tűz eredete]	173
Harminchatodik ének [A démonok megfutamodása, Kálanémi felbukkanása]	179
Harminchetedik ének [Kálanémi diadala]	184
Harmincnyolcadik ének [Kálanémi és Visnu párbaja]	188
Harminkilencedik ének [Visnu Brahmalókában]	194
Negyvenedik ének [Visnu álma és ébredése]	197
Negyvenegyedik ének [A királyok pusztítása]	200
Negyvenkettedik ének [A Föld panasza]	203
Negyvenharmadik ének [Az istenek Földre szállása]	207
Negyvennegyedik ének [Mathurá alapítása, a démonok alászállása] ..	213
Negyvenötödik ének [Kasjapa, Aditi és Szurabhi Földre szállása] ..	219
Negyvenhatodik ének [Kansza és Nárada találkozása]	223
Negyvenhetedik ének [A Sadgarbhák]	225
Negyvennyolcadik ének [Krisna születése]	230
Negyvenkilencedik ének [Nanda megbízása]	234
Ötvenedik ének [A szekér összetörése és Pútaná]	237
Ötvenegyedik ének [Az ardzsuna-fák kidöntése]	240
Ötvenkettedik ének [A farkasok érkezése]	243
Ötvenharmadik ének [Vrindávana]	246
Ötvennegyedik ének [Az esős évszak]	249
Ötvenötödik ének [Kálíja lakhelyének megtalálása]	252
Ötvenhatodik ének [Kálíja]	257

Ötvenhetedik ének [Dhénuka]	261
Ötvennyolcadik ének [Pralamba]	263
Ötvenkilencedik ének [Az ősz eljövetele és a <i>Sakramaha</i>]	267
Hatvanadik ének [A hegynek bemutatott áldozat]	272
Hatvanegyedik ének [Indra haragja és a Góvardhana-hegy felemelése]	275
Hatvankettedik ének [Indra és Krisna találkozása]	280
Hatvanharmadik ének [Krisna a pásztorkánykák közt]	287
Hatvanegyedik ének [Arista]	290
Hatvanötödik ének [Kansza aggodalma, Dánapati elküldése]	292
Hatvanhatodik ének [Andha beszéde]	299
Hatvanhetedik ének [Késin]	302
Hatvannyolcadik ének [Dánapati érkezése]	307
Hatvankilencedik ének [Dánapati beszéde a pásztorok közt]	310
Hetvenedik ének [A Magasztos tava]	313
Hetvenegyedik ének [A <i>dhanurmaha</i> tönkretétele]	316
Hetvenkettedik ének [A birkózóverseny előkészületei]	320
Hetvenharmadik ének [Kualajápida felkészítése, Kansza születése]	322
Hetvenegyedik ének [A birkózók érkezése, Kualajápida veszte] .	325
Hetvenötödik ének [Csánúra bukása]	328
Hetvenhatodik ének [Kansza halála]	331
Hetvenhetedik ének [Kansza megsiratása]	335
Hetvennyolcadik ének [Ugraszéna királlyá szentelése, Kansza halotti szertartása]	339
Hetvenkilencedik ének [Szandípani]	343
Nyolcvanadik ének [Dzsarászandha támadása]	346
Nyolcvanegyedik ének [Mathurá ostroma]	348
Nyolcvankettedik ének [Balaráma és Dzsarászandha párbaja] ...	355
Nyolcvanharmadik ének [A Jamuná elterelése]	357
Nyolcvanegyedik ének [Mathurá elhagyása]	361
Nyolcvanötödik ének [Kálajavana]	364
Nyolcvanhatodik ének [Dváraká megalapítása]	370
Nyolcvanhetedik ének [Rukminí elrablása]	376
Nyolcvannyolcadik ének [Krisna és Rukmin párbaja]	382
Nyolcvankilencedik ének [Subhángi <i>szvajamvarája</i> , Rukmin halála] .	385

Kilencvenedik ének [Balaráma hőstettei]	389
Kilencvenegyedik ének [Naraka]	391
Kilencvenkettedik ének [A kincsek visszaszerzése, az elrabolt nők kiszabadítása]	395
Kilencvenharmadik ének [Dváráká megpillantása]	400
Kilencvennegyedik ének [Krisna hazaérkezése]	405
Kilencvenötödik ének [A tanács összeülése]	407
Kilencvenhatodik ének [Krisna hőstettei]	409
Kilencvenhetedik ének [Krisna további hőstettei]	414
Kilencvennyolcadik ének [Krisna asszonyai és gyermekei]	417
Kilencvenkilencedik ének [Pradjumna]	419
Századik ének [Ki méltó a csodálatra?]	423
Százegyedik ének [Ardzsuna segítségnyújtása]	430
Százkettedik ének [Ardzsuna bukása]	432
Százharmincadik ének [A <i>bráhmana</i> -fiak megszabadítása]	434
Száznegyedik ének [Krisna tanítása Ardzsunának]	437
Százötödik ének [Krisna Dváráká-beli hőstettei]	439
Százhatodik ének [Bána hódolata Siva előtt]	441
Százhetedik ének [Usá megbecstelenítése]	446
Száznyolcadik ének [Aniruddha elrablása és bebörtönzése]	452
Százkilencedik ének [Felkészülés Aniruddha kiszabadítására]	459
Száztizedik ének [Megérkezés Sónitapurába, küzdelem Dzsvarával] ..	466
Száztizenegyedik ének [Dzsvara elbocsátása]	471
Száztizenkettedik ének [Krisna és Bána párbaja]	472
Száztizenharmadik ének [Aniruddha kiszabadítása, Krisna és Varuna párbaja]	481
Száztizennegyedik ének [Dzsanamédzsaja utódai]	487
Száztizenötödik ének [Dzsanamédzsaja loáldozata, Vjásza jóvendölése]	489
Száztizenhatodik ének [A végidő leírása]	493
Száztizenhetedik ének [A <i>Krita juga</i> újbóli eljövele]	496
Száztizennyolcadik ének [A tönkretett loáldozat]	501
Nevek, személyek, fogalmak	506
Felhasznált irodalom	601

Előszó

Az olvasó a *Harivansa* (magyarul: Hari nemzetsége) kritikái kiadásának első magyar nyelvű fordítását tartja a kezében. A jelen könyv fő célja, hogy a lehetőségekhez mérten betekintést engedjen a szanszkrit eposzok világába. Habár a nagy óind eposzok, a *Mahábhárata* és a *Rámájana* elsősorban Baktay Ervin átdolgozásai, illetve Vekerdi József fordításai nyomán nem ismeretlenek a magyar olvasóközönség előtt, ezek az eddig megjelent munkák főként a cselekmények bemutatására törekedtek, és így a Vekerdi által preferált metrumhűséget leszámítva kisebb hangsúlyt fektettek a műfaji sajátosságok visszaadására. A logikus történetvezetést középpontba helyező metodika azonban a természeténél fogva azzal járt, hogy egy erősen egységesített, általában véve letisztult képet közvetített az olvasók számára, és ily módon következetesen mellőzte azokat az elemeket, amelyek valamiképp megbontották volna a szövegek tartalmi logikáját. Valójában a szanszkrit eposzoktól ez a konzekvens elbeszélésmód meglehetősen idegen, hiszen egy-egy epikus művön belül megszokottnak számít, hogy tartalmilag esetenként egymásnak egészen ellentmondó versek, illetve énekek követik egymást.

Ennek a háttérében bizonyára az áll, hogy az óind eposzok több évszázadon át tartó hagyományozás során nyerték el a ma ismert formáikat. A folyamattal kapcsolatban ráadásul azt is fontos szem előtt tartani, hogy ezeknek a szövegeknek a hagyományozói a középkori kódexmásolókkal szemben nem a szerzők által leírt gondolatok pontos továbbadására, hanem a saját kultúrkörük által „tökéletesnek” tartott szövegek létrehozására törekedtek. Ahogy azonban a szövegek „tökéletességével” szemben tanúsított elvárások térben és

időben folyamatosan változtak, úgy a szanszkrit eposzok mérete is állandó tartalmi bővítések, illetve átdolgozások során módosult (Colas 1999: 30–32).

Úgy gondolom, hogy a folyamat megértésében nagy segítséget nyújthatnak a kortárs „mitológiákban” felfedezhető párhuzamok. 2019-ben Todd Phillips Joker című filmjének a bemutatásakor hazánkban számos olyan cikk jelent meg, amelyek a különböző Batman-képregények, illetve az azon alapuló filmes adaptációk Joker alakjait tekintették végig, miközben javarészt arra igyekeztek rámutatni, hogy az együgyű bohóc alakjától a pragmatikus maffia-vezéren át a társadalomból kirekesztett tragikus hősig hány- és hányféle megközelítésből ábrázolták eddig a karaktert. A szanszkrit eposzt kis túlzással úgy kell elképzelni, mint egy olyan művet, amely önmagában egyesíti ezt a sok-sok egymástól gyakran egészen eltérő figurát. Érdemes belegondolni, hogy míg a különféle Joker alakok története kevesebb mint száz éves múltra tekint vissza, addig a szanszkrit eposzok jellemzően több évszázados hagyományozás nyomán nyerték el formájukat.

A „kortárs mitológiák” véleményem szerint arra is rámutatnak, hogy az egyes mondakörökben lévő diverzitás nem jelent valódi problémát azok számára, akik részesei az adott hagyománynak. Ha például valaki ellenszenvesnek találja a Csillagok háborúja-filmek körül kialakult szubkultúrát, az a történet befogadásakor jó eséllyel annak logikai ellentmondásaira fog fókuszálni. Ezekből természetesen a modern mondakör állandó bővülésével jócskán akad. Obi-Wan Kenobi erőszelleme Yoda szavait hallgatva például meglepetten értesül arról, hogy Luke Skywalker és Leia Organa testvérek, holott az előzménytrilógia szerint hajdanán ő maga választotta el egymástól az újszülötteket. Hasonlóan Leia annak ellenére osztja meg gyermekkori emlékeit az anyjáról, hogy egy másik film szerint a születés pillanatát leszámítva nem is találkoztak egymással. A tapasztalataim azonban azt mutatják, hogy a valóságban ezek a logikai ellentmondások egyáltalán nem jelentenek központi problémát azoknak, akik otthonosan

mozognak az adott szubkultúrában. A Csillagok háborúja annak ellenére tud működni, hogy ezekkel a konfliktusokkal mélyebben foglalkozna.

Mindezek alapján úgy tűnik, hogy egy-egy mitológiai hagyomány képes arra, hogy az elsőre egymással összeegyeztethetetlennek látszó elemeket pusztán önmagában oldja fel. A szanszkrit eposzokban vélhetően épp ezért nem okozott gondot, ha a cselekmény egy-egy mozzanatát többféle, esetenként egymásnak akár ellentmondó formában mesélték el. A mitológiai hagyomány ebből a szempontból egyfajta közös tudás látszatát kelti, ami mindenekelőtt arra kínál lehetőséget, hogy az egyes egyének, illetve közösségek belőle táplálkozva felépíthessék a saját, egyéni rendszereiket.

A szanszkrit eposzok másik alapvető jellegzetessége, hogy akár csak az imént említett Csillagok háborúja, nagyon nehezen ragadhatók meg műfajilag. A Csillagok háborúját a legtöbben filmtrilógiaként, illetve -trilógiákként ismerik, jóllehet a szubkultúra követői számára ez legalább ugyanekkora hangsúllyal jelenti a legelső filmek megjelenésétől kezdve folyamatosan születő rajzfilmeket, képregényeket, könyveket és műanyagfigurákat. Mindez azt érzékelteti, hogy a Csillagok háborúja mint modern mitológia túlmutat egy-egy műfaji kategórián, és önmaga szolgál különböző műfajok forrásául. Ezt figyelembe véve a szanszkrit eposzokra is érdemes úgy tekinteni, mint az óind mitológiai hagyományok szöveges lenyomataira.

Azonban az sem igazán egyértelmű, hogy pontosan hol is kezdődnek ezek a megfogható manifesztációi a különböző mitológiáknak. A Csillagok háborúja egyesek számára az 1977–1983 közt bemutatott trilógiát jelenti, míg mások már hat, kilenc vagy több részes filmfolyamként ismerkedtek meg vele. Mivel ez ugyancsak jellemző vonása a szanszkrit eposzoknak, ezért ezen a ponton kijelenthető, hogy a hagyományos filológia célkitűzése, azaz az eredetihez legközelebb álló szöveg rekonstruálása az óind eposzok esetében nem igazán tartható fenn. Ennek tudatában a *Mahábhárata* kritikai kiadásának a készítésekor elsősorban nem egy archetípust, hanem egy olyan szövegváltozat előállítására törekedtek, ami eleget

tesz olyan alapvető filológiai kritériumoknak, hogy az eposz valamennyi fellelhető lokális változatának a közös forrása lehessen (Sukthankar 1933: iii–iv). Habár joggal róható fel, hogy így módon a kritikai kiadás lényegében egy újabb példánnyal szaporította a különféle regionális *Mahábháraták* számát, azt semmiképp sem szabad elvitatni, hogy a készítőik heroikus vállalkozása nyomán a különféle *Mahábhárata*-hagyományokat összefoglaló, egyedülálló szöveggyűjtemény jött létre. A kritikai kiadás így módon új alapokra helyezte az eposzkutatást, hiszen a megjelenésével számos *Mahábhárata*-szöveg vált széles körben elérhetővé.

A szanszkrit eposzok filológiai igényű feldolgozásával kapcsolatban azonban arról sem szabad elfeledkezni, hogy ez a folyamat jellemzően együtt járt a hagyomány racionalizálásával. Habár elsőre távolinak tűnhet a párhuzam, valójában ez a jelenség sem teljesen idegen a modern mitológiák recepciójában. Amikor a Walt Disney Company 2012-ben felvásárolta a Csillagok háborúja-filmekre épülő franchise-t, a cég vezetői azt a döntést hozták, hogy a vállalat üzleti érdekeit szem előtt tartva meghatározzák, a Csillagok háborúja égisze alatt addig született művek közül melyikek alkotják a filmsozort hivatalos kánonját. A filológia a Disney vezetőihez hasonlóan külső szemlélőként közelít az adott mitológiai hagyományhoz, és ugyancsak bizonyos szempontokhoz, esetében a szövegkritika módszertanához igazodva hoz ítéletet a különféle szövegek felett. Természetesen ezzel a gondolattal semmiképp sem a filológia relevanciáját akarom kérdőre vonni, csupán arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy mindig érdemes szem előtt tartani, hogy egy-egy hagyomány komplexitása rendre túlmutat a számunkra elérhető forrásokon.

A szanszkrit eposzok kritikai kiadásaival kapcsolatban zárásként elmondható, hogy ezek a munkák – a negatív kritikák ellenére – biztos alapját teremtették meg a későbbi korok eposzkutatásának. Az itt közölt fordításom is ehhez igazodik, hiszen a *Mahábhárata* kritikai kiadásának utolsó elemeként, Parashuram Lakshman Vaidya főszerkesztősége alatt megjelent *Harivansa*-kiadás főszövege alapján készült.

Munkám során az epikus versmértékek használata helyett az egyes versekben megfogalmazott gondolatok, illetve költői képek pontos visszaadására törekedtem. A szanszkrit eposzok jellemzően különféle neveken hivatkoznak az egyes főhősökre, amelyek sokszor erősen megnehezítik a hagyományt kevésbé ismerő olvasók számára a cselekmény követését. Ezekkel kapcsolatban a fordításomban egy hibrid megoldást alkalmaztam. Egyrészt az eposz főhőseinek, elsősorban Krisnának és Balarámának az esetében a pontosságra törekedtem, és rendszerint az eredeti szövegben szereplő neveket használtam a fordított szövegben. Ezzel szemben a történetben kevésbé hangsúlyos szereplőknél az egységes névhasználatot választottam, azaz hiába szerepel számos variánsa a szövegben az Indra, Jama, Kubéra stb. neveknek, ezek esetében egységesen a megítélésem szerint leggyakrabban használt formát tüntettem fel. A szanszkrit neveket a kiejtés szerinti, „magyaros” átírásban adtam meg. A szöveg teljesebb befogadását egy részletes névmutatóval próbáltam segíteni, amelyben az ejtés szerinti alakok mellett a tudományos átírást is közöltem, illetve a földrajzi nevek esetében a könnyebb azonosíthatóság kedvéért a térképeken elterjedt angolos átírást is megadtam.

Fontos fordítástechnikai megjegyzés továbbá az is, hogy a szanszkrit eposzok rendszerint tartalmaznak kiszólásokat a történet hallgatóságának. Mivel ezek szokatlanok lehetnek a magyar olvasó számára, közlésüket minden olyan esetben mellőztem, amikor vélhetően csupán metrikai, és nem tartalmi okok miatt kerültek be az eredeti szövegbe.

Az általános megfontolások után ideje rátérni a könyv valódi tartalmára, vagyis kísérletet tenni arra, hogy megfogalmazzuk, mi is tulajdonképpen a *Harivansa*. Jóllehet maga a szöveg a Krisna-történet legrégebbi ismert forrása, mind hazánkban, mind a nemzetközi tudományos világban egészen a napjainkig meglehetősen kevés figyelmet kapott. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a kritikai kiadás angol nyelvű fordítása is csak a közelmúltban látott napvilágot.

A *Harivansa* mellőzöttsége részben minden bizonnyal a szöveg „műfaji meghatározásával” hozható összefüggésbe. Az indiaiak

hagyományosan a nagy szanszkrit eposzhoz, a *Mahábháratához* írt *khilaként*, azaz „függelékként” vagy „kiegészítésként” hivatkoztak rá (Brockington 1998b: 313), amiből sok modernkori értelmező azt a következtetést vont le, hogy a *Harivansa* nem több, mint egy kései, kevésbé figyelemre méltó „toldás”. Az utóbbi időben végzett filológiai vizsgálódások ezzel szemben arra mutattak rá, hogy a mű a ma ismert formáját a Kr. u. 3–4. század körül nyerhette el, azaz párhuzamosan formálódott a „nagy testvérének” tartott *Mahábháratával* (Brockington 1998b: 326–327). A *khila* megnevezés tehát nagy valószínűség szerint nem a *Harivansa* késői keletkezésére, hanem sokkal inkább a *Mahábháratával* való tartalmi kapcsolatára utal.

Ez a kapcsolat véleményem szerint két ponton érhető tetten. Egyrészt a *Harivansa* tartalmazza a *Mahábhárata* kerettörténetének a lezárását. Eszerint a nagy eposzt hajdanán Vjasza tanítványa, Vaisampájana mesélte el Dzsanamédzsaja király kigyóáldozatán. Vaisampájana recitációjában a király lényegében a saját őseinek cselekedeteit hallgatta végig, hiszen Dzsanamédzsaja a *Mahábháratában* főszerepet játszó Ardzsunának volt a dédunokája. A *Harivansa*, igazodva a *Mahábháratában* felvázolt kerethez, beszámol az áldozat végéről, illetve Dzsanamédzsaja utódairól. Azon túl, hogy a két mű azonos kerettörténeten belül, mintegy ugyanabban a dalnoki hagyományban helyezi el magát, a másik alapvető kapcsolódási pontot Krisna személye jelenti.

A *Mahábháratában* Krisna mint Dváráká hercege a cselekmény fordulópontjain időről időre jó tanácsaival segíti az eposz pozitív főhőseit, a Pándava fivéreket gonosz unokatestvéreikkel, a Kauravákkal vívott küzdelmükben. Habár a *Mahábhárata* nem Krisna életére koncentrál, a hős jelentőségét jól szemlélteti, hogy az eposzon belül külön könyv, a *Mauszalaparvan* foglalkozik az élete végével, illetve nemzetségének a Bháratákéhoz hasonló bukásával. Ezek tükrében hiányként mutatkozik meg, hogy a Pándavákkal szemben az eposz minimális mértékben ejt szót Krisna gyermekkoráról és ifjúságáról. A hagyományos értelmezés szerint a *Harivansa* nem mást, mint ezt az „elmaradást” volt hivatott pótolni. Egyes kutatók épp ezért úgy

vélték, hogy a *Harivansa* egy tudatos szerkesztői munka nyomán mindazokat az elsősorban Krisna fiatalságához köthető történeteket foglalta össze, amelyek valamilyen okból nem illettek bele a nagy mű cselekményébe (Biardeau 1978: 204–220).

Ez a magyarázat azonban nem mentes a kétségektől. A *Mahábhárata* számos, a fő cselekményhez csak nagyon lazán kapcsolódó melléktörténetet, úgynevezett *upákhjánát* tartalmaz. Többek között a *Mahábháratán* belül mintegy önálló „minieposzként” található meg a Damajanti és Nala szerelmét elmesélő *Nalópákhjána* (*Mahábhárata* 3.50.1–78.7), illetve a másik nagyeposz, a *Rámájána* cselekményét összefoglaló *Rámópákhjána* (*Mahábhárata* 3.258.1–275.69). Ezek fényében nem világos, hogy a Krisna ifjúságát elbeszélő történetek miért nem *upákhjánaként* lettek bedolgozva a *Mahábhárata* hagyományába.

Más kutatók részben talán erre is alapozva azt feltételezték, hogy a *Harivansa* eredetileg egy *Mahábháratától* független epikus mű lehetett, amely az idők során mint függelék a nagy eposz részévé vált. Ennek az álláspontnak a képviselői jellemzően a mathurái történetekben szereplő és a *Mahábhárata*-beli Krisna-figurák közti különbségekre hívták fel a figyelmet (Goldman 1986: 482, Hardy 1983: 70, Tadapatikar 1929: 324). A *Mahábhárata* szerint Krisna egy ideális *ksatrija*, azaz harcos volt, aki a diszkosza segítségével könnyörtelenül számolt le a vele szemben álló királyokkal. Ezzel ellentétben a mathurái történetekben Krisna tehénpásztorként, illetve kiváló birkózóként jelenik meg, és rendszerint fegyver nélkül, a kezének pusztá erejével veszi fel a harcot az ellenségeivel (Goldman 1986: 480). Figyelemre méltó továbbá az is, hogy miközben Dváaraká hercege rendszerint önmagához hasonló királyokkal küzd meg, addig a mathurái Krisna különféle zoomorf és aeliomorf lények legyőzésén keresztül fokozatosan jut el oda, hogy utolsó próbatételként önmagához hasonló emberekkel szállhasson harcba.

A *Mahábháratából* ismert dváarakái és a mathurái Krisna közti különbségek alapján napjainkban egyre inkább elfogadott az az álláspont, amely szerint Krisna alakja valójában két egymástól függet-

len hagyomány összeolvadásából jöhetett létre. Ez a feltételezett szintézis látványosan érhető tetten a *Harivansa* szövegében, amely mintegy egyesítve a két tradíciót azt a központi üzenetet fogalmazza meg, hogy a Mathurában tisztelt pásztoristenség azonos a *Mahábháratából* ismert hőssel (Brockington 1998b: 327).

A *Harivansa* szintetizáló szerepét a két Krisna eltérő vonásain túl az is alátámasztja, hogy a mű sajátos módon két különböző célt tulajdonít Visnu Krisnaként való Földre szállásának. A *Harivansa* egyrészt úgy „viselkedik”, mint egy valódi függelék, és igyekszik pontosan igazodni ahhoz a teológiai kerethez, amelyet a *Mahábhárata* vázolt fel Visnu alászállásával kapcsolatban. Eszerint Krisna azzal a feladattal lett megbízva, hogy robbantson ki egy olyan nagy háborút, amely képes megszabadítani a Föld istennőt az őt gyötrő harcosok sokaságától (*Mahábhárata* 1.58.3–59.6).

A *Harivansa* ezt követően sajátos módon egy újabb célt rendel hozzá Visnu földi megjelenéséhez, amennyiben arról tájékoztatja az olvasót, hogy Krisnának azért kellett a világra jönnie, hogy végezzen Kanszával. Ez utóbbi küldetés – jöllehet a mathurái király személyében Kálanémi démon szállt Földre – a *Mahábhárata*-beli egyetemes feladathoz képest sokkal inkább tűnik egy konkrét helyi hagyomány lokális céljának. Talán részben ennek is köszönhető, hogy Kansza a *Harivansát* követő, későbbi Krisna-életrajzokban sokkal kevésbé játszott központi szerepet.

Másrészt a Visnuhoz kapcsolódó, *vaisnava* mitológia egészére nézve is egyedinek tűnik, hogy egy alászállásnak, azaz *avatárának* több célt is tulajdonítanak. A *Bhagavadgíta avatárával* kapcsolatos tanítása alapvetően azt sugallja, hogy Visnu jellemzően egy-egy akadály megszüntetése végett jelent, illetve jelenik meg időről időre a Földön:

Valahányszor az igazság aláhanyatlik, Bhárata, és eluralkodik a törvénytelenység, én megalkotom önmagamat.

Az igazak oltalmára, a gonoszok elpusztítására, az igazság uralomra juttatására koronként testet öltök.

(*Bhagavad-gíta* 4.7–8, ford. Vekerci 1997a: 12)

Ez alapján talán nem meglepő, hogy egyes későbbi hagyományokban kifejezetten problémát jelentett az, ha egy *avatára* a küldetése teljesítése után nem vonult vissza (Granoff 2004: 116–117).

A Krisna-kultusszal kapcsolatban feltételezett két mondakör a legjobban talán az ószövegségi hit kialakulásával állítható párhuzamba. A Biblia-tudósok szerint a Tóra monoteizmusa valójában két, földrajzilag elkülöníthető forrásra vezethető vissza: egyrészt az Ábrahámhoz köthető, mezopotámiai, jahvista, másrészt a Mózeshez kapcsolódó, egyiptomi elohista hagyományra. A Bibliában a két tradíciót József története köti össze, amely magyarázatot ad arra, hogy Ábrahám fiai hogyan kerültek az ígért földjéről Egyiptomba (Rózsa 1995: 163).

Ha azt feltételezzük, hogy a két Krisna szintézise a *Harivansa* hagyományában egy hasonló folyamat révén ment végbe, szükség-szerűnek tűnik egy olyan történetet megnevezni, amely a József-novellához hasonlóan mintegy hidat képez a két központ, a mai Uttar Pradés (Uttar Pradesh) területén található Mathurá és a Gudzsarát-beli Dváráká közt. Erre a szerepre a legkézenfekvőbb választásnak első pillantásra Dzsarászandha története (*Harivansa* 80.1–82.30, 84.1–35) tűnhet.

A *Harivansa* szerint Krisna a magadhai uralkodó, Dzsarászandha állandósult fenyegetése miatt kényszerült arra, hogy rokonaival együtt elhagyja Mathurát, és új fővárost alapítson a szubkontinens északnyugati részén. Mivel kettejük küzdelme a műben az egész világot felforgató, kozmikus háborúként jelenik meg, érdemes visszaemlékezni arra, hogy mind a *Harivansa*, mind a *Mahábhárata* Visnu Krisnaként való alászállását egy háború lebonyolításával kapcsolja össze. Habár általánosan ezt a *Mahábhárata*-beli, Kuruksétrán vívott csatával azonosítják, fontos megjegyezni, hogy a dzsainák saját *Mahábhárata*-hagyományában a Kauravák és a Pándavák helyett ez a valódi ellentét Krisna és Dzsarászandha közt húzódott (De Clercq 2008: 404).

A történet hídszerepét tekintve aligha vitatható, hogy földrajzilag kapcsolatot teremt a két hipotetikus Krisna-hagyomány

központjai közt. Másfelől a mítosz *Harivansa*-beli változatában két olyan vonás is megfigyelhető, amelyek véleményem szerint jelentősen árnyalják a Dzsarászandha-történetnek tulajdonított összekötő szerepet.

Dzsarászandha támadása a műben szorosan kapcsolódik Kansza megöléséhez. Eszerint Magadha és Mathurá királya egymással rokoni kapcsolatban állt, mivel Kansza Dzsarászandha két lányát, Asztit és Práptit vette feleségül. Habár a Dzsarászandha-történet szerint Kansza minden idejét ezzel a két asszonnyal töltötte (*Harivansa* 80.3–4), a *Harivansa* az előző énekekben annak ellenére nem tesz róluk említést, hogy részletes beszámolót közöl arról, miként gyászolta meg Kanszát az elesett király több ezer asszonya (*Harivansa* 77.1–37). Ez alapján úgy tűnik, hogy a Dzsarászandha-történet nem teljesen azokra az előzményekre épít, amelyeket a *Harivansa* korábban Kansza megölésével kapcsolatban közölt.

A Dzsarászandha-történet azonban nemcsak hogy nem illeszkedik pontosan a korábban elmondott előzményekhez, hanem arra sem ad magyarázatot, hogy miként vált a mathurái tehénpásztorként megismert Krisnából egy csapásra fegyverforgatáshoz értő harcos.

Ezek fényében valószínűbbnek tartom azt, hogy a két hagyomány közti kapcsolatot valójában egy kevésbé ismert mítosz, a Szandípani-történet (*Harivansa* 79.1–40) teremti meg. Kansza halála a *Harivansán* belül lényegében a mathurái mondakör befejezését jelenti. A szakasz záróversei arra engednek következtetni, hogy talán egy valaha önálló, a *Mahábháratától* független hősi ének érhetett itt véget: A gonosz király bukása után Krisna számára ugyanis lehetőség nyílik arra, hogy elfoglalja a megüresedett trónt, ám ő erről lemondva úgy határoz, hogy az élete hátralévő részét inkább az öt felnevelő pásztorok közt fogja eltölteni.

A cselekménybe Kansza bukása után beágyazott Szandípani-történet ezzel szemben Krisnát és a fivérét, Szankarsanát már városlakókként, ám fegyverforgatáshoz nem értőkként mutatja be. A történet ezt követően azt meséli el, hogy hogyan tanulta meg Krisna a fegyverek használatát egy Szandípani nevű bölcstől.

A *Harivansa* így módon vezeti fel tehát a Dzsarászandha-féle háborútól kezdve azokat a történeteket, amelyek Krisnának mint dvárakái harcosnak a hőstetteiről számolnak be.

A Szandípani-mítosz alapján jól elkülöníthetők egymástól a mathurái és a dvárakái hagyomány történetei, amelyek a főhős karakterén túl számos további pontban eltérnek egymástól. A mathurái szakasz alapvetően egy egységes mű benyomását kelti, amely Krisna cselekedeteit a születésétől kezdve Kansza megöléséig kíséri végig. Az énekek többé-kevésbé hasonló számú versekből állnak, és javarészt Krisna néven hivatkoznak a főhősre. A mondakörben emellett a név gyakori szinonimáiként fordulnak elő a Dámódara, a Góvinda, az Upéndra és a Késava megnevezések. Figyelemre méltó az is, hogy a mathurái szakasz ezeket a neveket következetesen, egy-egy hőstethez kapcsolódóan vezeti be, és az esetek többségében ügyel rá, hogy csak olyan neveket használjon, amelyek eredetét már megmagyarázta.

Az itt közölt történetek érezhetően távolságot tartanak a *Mahábháratától*. A *Harivansa* többi részével szemben nem jellemzőek a nagy eposzra tett utalások, illetve rendre olyan szereplők kerülnek elő, akik a *Mahábháratában* nem játszanak szerepet. Ebből a szempontból egyetlen kivételnek a Góvardhana-hegy felemelését elbeszélő történet (*Harivansa* 59.1–62.99) tekinthető, hiszen ebben Indra megjövendöli Krisnának az Ardzsunával való barátságát. Ezzel kapcsolatban érdemes figyelni arra, hogy Indra jóslata mintegy talán a mathurái hagyományhoz igazodva nem kapcsolja össze Krisna működését a *Mahábhárata*-beli nagy háború kirobantásával (*Harivansa* 62.86).

A dvárakái szakasz elbeszélései a mathurái történetekkel szemben sokkal eklektikusabb szövegcsoporthat látszatát keltik. Ez a diverzitás minden bizonnyal abból fakad, hogy az itt közölt énekek nem Krisna egy konkrét életszakaszát kísérik végig, hanem egymáshoz lazán kapcsolódó epizódok halmazát alkotják. Habár megfigyelhető egyfajta törekvés arra, hogy a különböző hőstettek egy meghatározott kronológia szerint legyenek az eposzon belül

közölve, ez az időrendi sorrend sokszor felületesnek tűnik, és így kevés figyelmet fordít arra, hogy a *Mahábháratával* is összhangban legyen. A szöveg például azt állítja, hogy Krisna Rukmin halála után számolt le Narakával, jöllehet a *Mahábhárata* szerint Rukmin még életben volt az eposz központi eseményét jelentő, Kuruksétrán vívott háború idején, szemben Narakával, aki helyett ekkor már a fia, Bhagadatta uralkodott.

A dvárakái történetek másfelől külön-külön érezhetően szoros kapcsolatban állnak a *Mahábháratával*. Több esetben *Mahábhárata*-beli hősök, mint például Ardzsuna, Sisupála és Szálva, múltjával kapcsolatban derülnek ki a nagy eposzban nem elbeszél, kiegészítő információk.

A dvárakái szakasz további sajátossága, hogy a mathurái történetekhez képest látványosan ritkábban használja a Krisna nevet. Míg az előző részben ez az arány az esetek több mint 70%-át teszi ki, addig a dvárakái szakaszban a *Harivansa* csupán az előfordulások 29%-ában nevezi így a történetek főhősét. A mathurái mítoszokhoz képest szembetűnő különbség, hogy gyakran olyan nevek kerülnek előtérbe, amelyek Krisna származására tesznek utalást. Ezek a történetek sokszor beszélnek úgy Krisnáról, mint Vaszudéva fia (Vászudéva) vagy a Jaduk, illetve Jádavák sarja. Az említetteken túl előfordul a Krisna nagyapjára, Súrára utaló Sauri név is, amely a mathurái mítoszokból teljesen ismeretlen. A származás előtérbe kerülése összhangban áll azzal, hogy Krisna ezekben a történetekben *ksatrijaként* egy olyan társadalmi csoport tagjaként jelenik meg, amely számára rendszerint központi jelentőséggel bír az előkelő származás igazolása.

Habár a két hipotetikus Krisna-mondakör sajátosságai ily módon mind a mai napig megkülönböztethetők egymástól, a *Harivansa* szintézise nyomán a későbbi források már sokkal koherensebb formában tudták megörökíteni Krisna életének eseményeit. Egyes feltételezések egy sajátos fejlődési folyamatot vélnek felfedezni a különböző Krisna-életrajzok közt. Eszerint a *Harivansa* a cselekmények részletezésére koncentrál, szemben a későbbi Krisna-kultuszokat meghatározó *Bhágavata-puránával*, amely a narratívával

szemben a fő hangsúlyt az érzelmek megélésére helyezi. A két mű között így módon a *Visnu-purána* Krisna-története képez átmenetet, hiszen ebben mindkét aspektus egyforma intenzitással van jelen (Preciado-Solis 1984: 42, Taylor 2021: 9). Fontos azonban leszögezni, hogy a *Harivansa* későbbi művekkel való ilyen szintű egymásrautaltsága kevésbé látványos, mint a *Visnu-* és a *Bhágavata-purána* közt fennálló kapcsolat. Jóllehet a *Visnu-purána* a Bána-történetig bezárólag meglehetősen pontosan követi Krisna cselekedeteinek a *Harivansából* megismert sorrendjét, az olvasónak könnyen olyan benyomása támadhat, mintha a *Visnu-purána* egy meglévő történetvázatot töltene fel a saját új gondolataival (Taylor 2021: 9).

A *Harivansa*-beli Krisna-hagyománnyal kapcsolatban az is megjegyzendő, hogy a későbbi vallásosságban nem igazán játszott meghatározó szerepet. Úgy tűnik, hogy több esetben az utókor magától „idegennek” találta a *Harivansa* gondolatvilágát, és az újabb kultuszok rendre igyekeztek revideálni a történeteit. Ennek nyomán tűntek el például a démoni Sadgarbhák Krisna születéstörténetéből (Suneson 1992), illetve került idővel Kansza a pokolból a mennyországba (Száler 2019).

A *Harivansa* azonban nem csupán mint vallási, hanem mint szépirodalmi mű is jelentős. A hagyományos indiai esztétika a szanszkrit eposzokat hosszú időn át nem tekintette szépirodalomnak. Az eposzsal azonosított *itihásza* kifejezés a mai hindiben történelmet jelent, ami azt sugallja, hogy a „műfaji” megjelölés eredetileg egyfajta közös emlékezetnek feleltethet meg. Míg a *Mahábháratának* szépirodalmi szöveggént való kezelése a 9. századi kasmíri esztéta, Ánandavardhana nevéhez köthető, addig a *Rámájánával* kapcsolatban ez a gondolat feltételezhetően már korábban megfogalmazódott. Egy széles körben elterjedt elképzelés szerint a *Rámájana* szerzője, Válmíki volt a legelső költő, hiszen ő találta fel a *slóka* versmértéket, aminek a segítségével képes volt arra, hogy verses formában örökítse meg Ráma történetét (Tubb 2007: 174–175). Ennek nyomán számos kutató vélte úgy, hogy a klaszikus szanszkrit irodalom gyökerei mindenekelőtt a *Rámájánában*

találhatók meg. Daniel H. H. Ingalls ezzel kapcsolatban azonban arra hívta fel a figyelmet, hogy a *Rámájana* mellett a *Harivansa* ugyancsak rendelkezik a klasszikus irodalom előzményeinek tekinthető költői elemekkel (Ingalls 1968: 393). A természet, illetve a különböző évszakok szépségét megörökítő leírások elsősorban a mathurái mondakör történeteire jellemzőek, így mintegy még jobban elkülönítik a szakaszt a dvárakái résztől, amelynek a nyelvezete sokkal inkább a *Mahábháratához* közelít.

Ingalls ráadásul úgy vélte, hogy a *Harivansában* felvonultatott költői képek közvetlen forrásai lehettek a nagy költő, Kálidásza munkásságának (Ingalls 1968: 383). Habár ez a feltevés nehezen igazolható, bizonyos jelek valóban arra engednek következtetni, hogy Kálidásza esetenként tényleg támaszkodhatott a *Harivansa*-beli hagyományra. A nagy költő a *Raghuvansa* című udvari eposzában a Nap nemzetségebe tartozó uralkodók tetteit meséli el. Jóllehet a nemzetség genealógiája számos szövegben fennmaradt, a Kálidásza által követett uralkodói sorrend a korai források közül egyedül a *Harivansában* található meg.

Az előzőekben tárgyalt aspektusokon túl zárásként fontos felhívni a figyelmet a *Harivansa* és a *puránák* közti kapcsolatra. A *puránák* a szanszkrit eposzokkal rendszerint párban említett művek, amelyek lényegében az indiai mitológia gyűjteményes könyveiként vannak számontartva. A *purána* alapvetően egy rendkívül színes műfaj, amelybe egy-egy térség mítoszait összefoglaló helyi gyűjteményektől (*szthalapuránák*) az élet minden területét részletező enciklopédikus munkákig számos, egymástól olykor egészen különböző mű sorolható be.

A legkorábbi fennmaradt szanszkrit tezaurusz (*kósa*), a 6. századra datált Amarakósa szerint a *puránákat* a bennük tárgyalt öt téma különbözteti meg a többi szövegtől. Ezeket a korai *puránák* közé sorolt *Matszja-purána* a következőképp nevezi meg: a világ teremtménye (*szarga*), a világ pusztulása és újrateremtése (*pratiszarga*), istenek és bölcsek származása (*vansa*), világkorszakok (*manvantara*) és a nemzetségek tettei (*vansánucsarita*) (*Matszja-purána* 53.65).

Lényegében a *Harivansa* első 29 éneke ezt az öt témakört dolgozza fel, ami erősen azt az érzetet kelti, hogy a mű az eposz mellett a *purána* műfajával is szoros kapcsolatban állhatott. Egy elterjedt vélekedés szerint eredetileg egyetlen *purána* létezett, amelynek a tartalmára az öt előírt témakört magába foglaló *puránából* lehet következtetni. A legnevesebb erre irányuló kísérlet Willibald Kirfel (1927) nevéhez fűződik, aki többek között a *Harivansára* támaszkodva készítette el *Purána Pancsalaksana* néven a feltételezett őspurána rekonstrukcióját.

A *Harivansában* fellelhető puránikus elemekre alapozva Horst Brinkhaus fogalmazott meg egy figyelemre méltó teóriát a mű keletkezésével kapcsolatban. A kritikai kiadás megjelenése nyomán széles körben az az elmélet terjedt el, miszerint a *Harivansa* magja eredetileg a Krisna-történet lehetett, és az idők során ez egészült ki a kozmológiai kérdéseket tisztázó énekekkel, illetve a *Mahábhárata*-beli kerettörténet epilógusával (Vaidya 1969: xxx). Brinkhaus ezzel szemben úgy vélte, hogy valójában a *puránikus* elemek töltötték be a függelék szerepét, és a Krisna-történet ezt alapul véve csatlakozott másodlagosan a *Mahábhárata* hagyományához (Brinkhaus 1990: 423–425).

A *Harivansa* tehát egy rendkívül összetett mű. Az elmondottak alapján az olvasó tekintheti a két hipotetikus Krisna alakját egyesítő szintetizáló műnek, a legelső Krisna-élettrajznak, a *Mahábhárata* epilógusának, a szanszkrit irodalom kezdeti megnyilvánulásának vagy akár a korai *puránák* egyikének. Ennek az eldöntése – mint mindig – egyedül a befogadón áll.

Harivansa

ELSŐ ÉNEK [A világ teremtése]

Saunaka így szólt:*

¹*Szúta*, a Bhárata királyok nagy tetteiről [már] részletesen beszámoltál, sőt azt is elmondtad, hogy miféle csodás tetteket hajtottak végre ²[a különféle égi lények], az istenek, a *dánavák*, a *gandharvák*, a kígyók, a *ráksaszák*, a *sziddhák* és a *guhjakák*. ³[Mindemellett] kitértél arra is, hogy ezek milyen páratlan [módon] jöttek a világra, [milyen dolgokon] elmélkedtek, és hogyan [tanúsították] a *dharmához* való hősiek ragaszkodásukat. ⁴Miközben örömmel hallgattam végig a kellemes hangodon [elmondott], régi dolgokról szóló nagyszerű történetet, fülem az *amritával* felérő gyönyörben részesült. ⁵Jóllehet a Kuruk eredetéről [ily módon] már szóltál, a Vrisnikéről és az Andhakákéről [mindezidáig hallgattál]. Lómaharsana fia, ideje, hogy erről is mesélj nekem!

A *szúta* így szólt:

⁶[Hozzád hasonlóan] erről, vagyis a Vrisnik nemzetségéről egykor Dzsanamédzsja is megkérdezte Vjásza tanítványát, így én is beszámolok róla [egészen] a legelejétől kezdve. ⁷Miután Bharata nagy

* A *Harivansa* követi a *Mahábhárata* kettős kerettörténetét. Eszerint mindkét művet egy dalnok (*szúta*), Lómaharsana fia adta elő a Naimisa-erdőben áldozó, Saunaka vezetése alatt álló bölcsek számára. A dalnok korábban jelen volt Dzsanamédzsja kígyóáldozatán, ahol mind a *Mahábhárata*, mind a *Harivansa* elsőként hangzott el az emberek világában a műveket szerző Vjásza tanítványának, Vaisampájának a szájából.

tudású sarja, Dzsanamédzsaja meghallgatta a Bháratákról szóló elbeszélést, [a következő kéréssel] fordult Vaisampjánához:

⁸Legkiválóbb, bölcs *bráhmana*, figyelmesen végighallgattam a *Ma-hábhárata* néven ismert, sokféle olvasatot magában rejtő történetet. ⁹[Ehhez kapcsolódóan] több bikához hasonló Vrisni és Andhaka harcos nevét és cselekedetét is megemlítetted. ¹⁰[Jóllehet ily módon] hol érintőlegesen, hol részletekbe menően már értesültem ezek páratlan tetteiről, ¹¹teljesen még nem elégedtem meg a régi történet elmesélésével.

Pándu fiai és a Vrisnik véleményem szerint összetartoznak. ¹²Aszkézisből származó erőben bővelkedő [bölcs], mivel ismered a dinasztikiakat, [ráadásul] közvetlen szemtanúja voltál [az eseményeknek], kérlek, számolj be részletesen az ő családjukról! ¹³Szeretnék megismerni mindenkit, akik a különböző nemzetségekbe tartoztak, és az őket megelőző sokféle teremtest a Teremtőtől kezdve.

A *szúta* így szólt:

¹⁴A nemes lelkű [bölcs], aki [az idők során] hatalmas, aszkézisből származó erőt halmozott fel, az udvarias kérdésnek eleget téve belefogott, hogy elmesélje a cselekmény részleteit a megfelelő sorrendben. Vaisampájana így szólt:

¹⁵Királyom, ideje, hogy meghallgasd tőlem ezt a mennyei és üdvös történetet! Ez a változatos és sok értelemmel bíró szöveg a *Védával* egyenértékű, [és a meghallgatása azt eredményezheti, hogy] valamennyi bűnőtől megszabadulsz. ¹⁶Akik ezen elmélkednek, és akik ezt újra és újra végighallgatják, azok, miután a családjuk iránti kötelességeiket lerótták, [kivételek nélkül] a mennyben fognak gyarapodni.

¹⁷Ami [a mindenség] érzékeken túli oka, az [valójában] egyetlen mindenk felett álló, örök személy. Ez mind a létezés, mind a nem létezés természetével bír. Az Úristen belőle hozta létre a mindenséget. ¹⁸Királyom, tudd meg, hogy [habár] az összes élőlényt a mérhetetlen erejű Brahmá teremtette, [valójában ő maga is] Nárájana alkalmazásában állt. ¹⁹Az értelemből jött létre az éntudat.

Ebből származtak a természeti elemek, amelyek a különféle dolgok alkotói.* Ez a teremtés örök körforgása.

²⁰[Most] hallgasd meg a tudomásomnak és a hagyománynak megfelelő elbeszélést arról, hogy a szilárd hírnevű ősök, akik valamenynyien üdvös tetteket hajtottak végre, miképp gyarapították [egykor] a hírnevüket. Ez [a történet] sok részből áll, ²¹jólétet és dicsőséget eredményez, az ellenségeket [egyől egyig] elpusztítja, a mennyel áll kapcsolatban, és hosszú élettel ajándékozhat meg. ²²Egy hozzád hasonló életerővel és ragyogással rendelkezőnek [e szavak meghallgatása] mind az élethosszát, mind a ragyogását [csak tovább] növeli. Ezért el fogok neked mondani [mindent] az élőlények teremtésétől kezdve a Vrisnik nemzetségéig.

²³A magasztos Visnu öröktől fogva létezett. Amikor arra vágyott, hogy különféle teremtményeket hozzon létre, először vizeket bocsátott ki, és azokba hullatta bele a magját. ²⁴Mivel a kinyilatkoztatás szerint a vizeket *náráknak* hívják, ezért Visnut Nárájanának nevezték el, hiszen a „útjául”, azaz *ajanájául* a vizek szolgáltak.

²⁵A vízben [először] egy aranytojás keletkezett. Ebből született meg Brahmá, akiről úgy tudjuk a szent szövegekből, hogy önmagától létező. ²⁶Az arany [tojásból] létrejött magasztos [isten] egy év elteltével kettéhasította a tojást, és létrehozta a mennyet és a földet.

²⁷Az úr ekkor e két rész közé megalkotta a teret, míg a vizeken úszó Földet tíz égtájra osztotta.** ²⁸[Ezután] létrehozta az időt, az elmét, a beszédet, a vágyat, a haragot és a gyönyört. Ilyen volt tehát [a világ első] teremtése. [Brahmá ezt követően] arra vágyott, hogy *pradzsápatit* teremtsen, és ²⁹nagy energia birtokában hét [bölcset] formált meg az elméjéből, név szerint Maricsit, Atrit, Angiraszt, Pulasztját, Pulahát, Kratut és Vaszisthát. ³⁰Ezek a hét Nárájana-lényegű Brahmá-gyermek *puránájában* úgy voltak meghatározva mint

* Az eredeti szöveg ebben a versben a *szánkhja* filozófia szakkifejezéseit használja: *mahat* – értelem, *ahankára* – énség, *bhúta* – elem (Ruzsa 1997: 164).

** A fő és melléktájak, illetve a felfelé és lefelé mutató irány.

hét Brahmá. ³²Azután Brahmá megalkotta Rudrát, a harag fiát és Szanatkumárát, akit még a legősibb *risiknél* is ősibbnek mondanak.

³³Rudra és [az említett] hét [bölc] utódokat nemzett, míg Szkanda és Szanatkumára önmegatartóztatást gyakorolt.

³³Az ő hét nagy, szent nemzetségük, bennük istenek csoportjaival, vallási rítusokat végzett, utódokban gyarapodott, és nagy bölcsekkel lett ékes.

³⁴[Ezek után Brahmá] megalkotta a villámokat és a mennydörgő felhőket, illetve a fél* és egész szivárványokat. Létrehozta a tenger rettenetes lakóit, majd kibocsátotta az esőt is. ³⁵Mivel azt kívánta, hogy az áldozatok végzése eredményes legyen, ezért megalkotta a *ricseket*, a *jadzszuszkokat* és a *számanokat*. Úgy tudjuk a hagyományból, hogy ezekkel áldoztak a megnyerendő istenek. ³⁶Amikor Ápava, a teremtmények ura a különféle élőlényeket létrehozta, [akkor valójában] azok [mind] az ő testrészeiből születtek. ³⁷Saját testét kettéosztva az egyik feléből férfi, a másikkól nő lett. A nővel különféle teremtményeket nemzett. Nagyságával mind az eget, mind a Földet betölti. ³⁸Visnu megteremtette Virádzsot. Virádzs egy férfit hozott létre. Tudd, hogy ez a férfi Manu. Ez a hagyomány szerint a Manu-korszak. Ápavának ezt a második [korszakát] Manu korszakának nevezik. ³⁹Virádzsnek a fia, azaz a Vairádzsa [néven ismert Manu], a férfi, az Úr hozta létre az teremtményeket. Ez Nárájana másodlagos teremtése. Ennek a teremtményei sem anyaméhből születtek.

⁴⁰Aki így módon megismerte [a világ] első teremtését, annak hosszú élete, hírneve, vagyona és utódai lesznek, olyan létformába születik újra, amilyenbe szeretne.

* A félszivárválynak fordított *róhita* szó jelentése bizonytalan, feltehetően valamilyen sajátos formájú szivárványra utal (Monier-Williams 2012: 890).

MÁSODIK ÉNEK [Az első teremtmények]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután a teremtmények létrejöttek, az uruk, Ápava, [az egyetlen] férfi feleségül vette Satarúpát. Ez a nő nem anyaméhből született,

²hanem az eget nagyságával betöltő Ápavának a *dharmája* révén.

³[Satarúpá ezt követően] tízezer évig szörnyű aszkézist gyakorolt, [amelynek a révén] kiérdemelte, hogy az a férfi legyen a férje, akit az aszkézisből származó ereje ragyogással tölt el. ⁴Ez a Brahmától származó férfi az, akit Manunak neveznek. Az ő hetven *jugányi* idejét *manvantarának*, azaz Manu-korszaknak hívják. ⁵Satarúpá [ekkor] a férfitől, Vairádzsától megszülte Virát, akitől Prijavrata, Uttanápáda és [egy lány], Kámjá származott. ⁶[Később] Kámjá Kardama *pradzsápati* felesége lett, és négy fiát szült neki, név szerint Szanrádzsot, Kuksit, Virádzsot és Prabhut.

⁷Uttanápádát [egy másik] *pradzsápati*, Atri fogadta a fiának, és Szúnritá négy utódot szült neki. ⁸Szúnritá egyébként Dharma lánya volt, és szép csípővel, illetve [nagy] hírnévvel bírt. Vács szülte őt Dharmának, [hogy idővel] Dhruva ragyogó anyja válhasson belőle.

⁹Ezt a nemes Dhruvát Uttanápáda nemzette, [aki szintén] *pradzsápati* volt, és rajta kívül [még három másik fia is] született Szúnritától: Kírtimat, Ajaszmat és Ajaszpati.

¹⁰Mivel Dhruva nagy hírnévre vágyott, háromezer mennyei éven keresztül aszkézist gyakorolt. ¹¹Az úr, Brahmá örömét lelte benne, és a saját magáéval megegyező örök helyet kínált fel neki a hét bölcs előtt. ¹²Miután ennek a nagyságát, büszkeségét és gazdagságát szemügyre vette, Usanasz, aki egyaránt volt tanítója az isteneknek és a démonoknak, a következő verset mondta:

¹³„Milyen hősies az ő aszkézise! Milyen tanultsága, micsoda fogadalma van neki, Dhruvának, akit mostantól a hét bölcs maga elé enged.”

¹⁴Attól a Dhruvától szülte Sambhu a tiszteletreméltó Slistit és Mánját. Slistinek Szuccshájá öt makulátlan fiút szült, Riput, Ripundzsaját, Viprát, Vrikalát és Vrikatédzsaszt. ¹⁵[Közülük] Ripu fiát, a minden energiával rendelkező Csáksusát Brihatí hozta a világra. [Ezt

követően] Csáksusa Vírana lányától, Puskarinitől nemzette Manut.¹⁶ Ennek a mérhetetlen erejű Manunak a kiváló Vírana *pradzsápati* lánya, Nadvalá tíz fiat szült. ¹⁷[Név szerint ők a következők voltak]: Úru, Púru, Satadjumna, Tapaszvin, Sztajavit, Kavi, Agnistut, Atirátra, Szudjumna és a tizedik, Abhimanju. ¹⁸[Ezek közül] Úrunak Sadagnéji [ugyancsak] nagy fénnel rendelkező fiakat szült, [név szerint] Angát, Szumanaszt, Szvátit, Kratut, Ángiraszát és Sívát. ¹⁹[Úru fiai közül] Angának Szuníthá egyetlen fiat szült. Ő volt Véna, akinek a bűne miatt rettenetes harag támadt. ²⁰A bölcsek úgy határoztak, hogy utódok létrehozása céljából kiköpülük Véna jobb karját. Amint ezzel végeztek, egy nagy bölcs jött létre. ²¹Őt meglátva a köpülést végzők örömben így beszéltek: „Ez a nagy ragyogású férfi bizony meg fogja örvendeztetni a teremtményeket, és nagy hírnevet fog szerezni.”

²²Véna fia íjjal a kezében és páncéllal a testén született. Prithunak [hívták], és olyan erő vette körül, hogy szinte perzselt. Az összes *ksatrija* tőle származott, védelmezte ezt a [Földet]. ²³Ő volt a Föld első ura, aki részesült az uralkodók felszentelésében, a *rádzsasziújában*. Két kifogásoktól mentes fia született, Szúta és Magadha. ²⁴Arra vágyott, hogy táplálja az élőlényeket, ezért a Földet tehát módjára megfejte, és [ezzel] gabonát szerzett tőle. Hasonlóan cselekedtek az istenek, a *risik*, ²⁵a kígyók, a szentéletű emberek, a növények és a hegyek is. ²⁶[Miközben ezek a különféle élőlények a Földet fejték], az az edényeikbe a kívánságaiknak megfelelő tejet csepegtette. Attól kezdve valamennyien ezzel tartották fenn magukat.

²⁷Prithunak [rajtuk kívül még] két fia született, Antardhána és Pálin. Mindketten jól ismerték a *dharmát*. [Ezt követően] Antardhánától Sikhandiní Havirdhánát szülte. ²⁸Havirdhánától Dhisaná, a Tűz lánya a következő hat fiút hozta világra: Prácsínabarhiszt, Sukrát, Gaját, Krisnát, Vradzsát és Adzsínát.

²⁹A nagy *pradzsápati*, a magasztos Prácsínabarhisz [tehát] Havirdhánától származott. Ő nevelte fel a teremtményeket. ³⁰A világban hozzá tartoznak a kelet felé forduló *kusa*-füvek. A Föld élőlényei [valamennyien] tőle lettek.

³¹Prácsínabarhisz, a Föld ura egykor hosszú ideig vezekelt, hogy feleségül vehesse a tenger lányát, Szavarnát, ³²[aki azután] tíz fiat szült neki.

Ők [tízen] voltak a Pracsétaszok. Mindannyian ismerték az íjászat, vagyis a *dhanurvéda* tudományát. ³³Ugyanazt a *dharmát* követve [egy alkalommal] szörnyű vezeklésbe fogtak, és tízezer éven át a tenger vizében feküdtek. ³⁴Miközben ezek a rettenetes aszkézisüket végezték, a védtelen Földet [teljesen] beborították a fák, és az élőlények pusztulni kezdtek. ³⁵Mivel már az égboltot is fák lepték el, a szelek nem voltak képesek fújni. Ez alatt a tízezer év alatt egyetlen élőlény sem tudott semmit sem tenni.

³⁶Miután az aszkézis erejére szert tett Pracsétaszok értesültek erről, haragra gerjedtek, és az arcukból egyszerre bocsátottak ki tüzet és szelet. ³⁷A szél tövestől csavarta ki és elszárította a fákat, [amiket ezután] a szörnyű tűz perzselt fel. A fáknak ez a vég jutott osztályrészül. ³⁸[A pusztítást] csupán néhányan éltek túl közülük. A Hold, a dicsőséges király tudomást szerzett a fák pusztulásáról, és mikor már alig maradt csak pár fa, [a Pracsétaszok] elé járult, és így szólt: ³⁹„Prácsínabarhisztől származó királyok, kérlek, csillapítsátok le a haragotokat! A Földről már eltűntek a fák! Elég a tűzből és a szélből! ⁴⁰Íme a fáknak a lánya! Szép a bőrszíne, olyan, akár egy drágakő! Mivel ismertem a jövőt, megtermékenyítettem. ⁴¹Márisának hívják, és [egykor] a fák számára alkották meg. Nagy szerencsében részesültetek, legyen hát ez a Hold nemzetségét gyarapító nő a ti asszonyotok [is]! ⁴²A ti magotokból és az enyémből együttesen fog létrejönni egy nagy tudással bíró *pradzšapati*. Ő lesz Daksa. ⁴³[Mivel] a haragotok tüze majdnem az egész Földet elégette, [ezért] azt ez a tűzhöz hasonló bölcs fogja benépesíteni újra a teremtményeivel.” ⁴⁴A Pracsétaszok engedelmeskedtek a Hold kérésének, a megfelelő módon feleségül vették Márisát, miközben a fák iránt érzett haragjukat is lecsillapították. ⁴⁵A tíz Pracsétasz, illetve a Hold magjából ezután Márisa a világra hozta a Daksának nevezett, nagy fényű *pradzšapatit*. ⁴⁶Ő a Hold nemzetségét gyarapító fiakat hozott létre, mozgókat és mozgásra képteleneket, két- és négylábúakat.

⁴⁷Mindezek után Daksa az elméje segítségével különböző nőket teremtetett. [Közülük] tízet Dharmának, tizenhármát pedig Kasjapának adott. A *naksatrákként* ismert maradék lányait a Hold királynak adta az úr. ⁴⁸[Így Daksa lányaitól] születtek meg az istenek, a madarak, a tehenek, a kígyók, a *daitják* és a *dánavák*, vagyis a Dítitől és Danutól származó démonok, a *gandharvák*, az *apszaraszok* és más fajok. ⁴⁹Ettől kezdve az élőlények párosodással szaporodtak, [szemben az ősökkel,] akik érintés, pillantás és gondolat révén gyarapodtak. Dzsanamédzsja így szólt:

⁵⁰Én már korábban is hallottam tőled a nemes lelkű Daksa születéséről és arról is, hogy miképp jöttek létre az istenek, a démonok, a *gandharvák*, a kígyók és a *ráksaszák*! ⁵¹Te, [aki] büntelen vagy, korábban azt mondtad, hogy Daksa Brahmá hüvelykujjából született! Most akkor hogy kerül ez az aszkézisből származó nagy erővel bíró [bölcs] a Pracsétaszok közé?! ⁵²Kérlek, szüntesd meg a bizonytalanságom! A Hold lányának fiából [most] hogy lett a Hold veje?

Vaisampájana így szólt:

⁵³Az élőlények számára csak két dolog biztos, a születés és a halál. Ezt a kettőt sem a *risik*, sem a tudással bíró emberek nem vitatják.

⁵⁴Valamennyi *juga* során mind Daksa, mind a többi [égi lény] létre is jön és meg is szűnik. Egy bölcs ember ezekben a dolgokban nem kételkedik. ⁵⁵Egyikük sem öregebb vagy fiatalabb a másiknál, köztük csupán az aszkézisből származó erejük nagysága tesz különbséget. ⁵⁶Aki megérti, hogy miképp teremtetette Daksa a mozgó és a mozgásra képtelen élőlényeket, az [a halandó élete során] utódokat fog szerezni, a halála után pedig a mennyben fog örvendezni.

HARMADIK ÉNEK [Daksa utódai, a teremtmények csoportjai]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Kérlek, Vaisampájana, mondd el részletesen, hogy hogyan születtek az istenek, a démonok, a kígyók és a *ráksaszák*?

Vaisampájana így szólt:

²Királyom, hallgasd meg, hogy miképp teremtette meg [Daksa ezeket] az élőlényeket! Egykor Brahmá a következő utasítást adta neki: „Hozd létre az élőlények [különbéle csoportjait]!”

³[Brahmá,]* az úr hajdanán az elméje segítségével teremtette meg az egyes élőlényeket, a *risiket*, az isteneket, a *gandharvákat* és a *ráksaszákat*. ⁴[Daksa azonban] hiába törekedett erre, nem jött létre semmi. Ekkor a *pradzsápati* elgondolkodott, hogy honnan származhatnának a teremtmények, ⁵majd [belátta, hogy csakis] a párosodás törvénye szerint hozhatja őket létre.

[Daksa ennek megfelelően] feleségül vette Vírana *pradzsápati* lányát, akit Aszikninek neveztek, és aki olyan nagy aszkézisből származó erővel rendelkezett, hogy [képes volt] fenntartani a világokat. ⁶Vírana lánya, Aszikni ezt követően ötezer fiút szült Daksa *pradzsápatinak*. ⁷Azonban amikor Nárada, a kedves szavú isteni bölcs tudtára jutott, hogy [Daksa] nagy szerencsével rendelkező fiai utódokat kívánnak nemzeni, megátkozta őket [annak ellenére, hogy tisztában volt vele, hogy] ez a tette egyben önmaga pusztulását is szolgálja. ⁸[A jelen korban] a legkiválóbb sarjat, [Náradát] a mindenkinél nagyobb bölcs, Kasjapa Daksa lányától nemzette, hogy az apja átkát elkerülje.

* Némiképp bizonytalan, hogy a szanszkrit szövegben szereplő, „úr” jelentésű *prabhu* szó kire vonatkozik. Mivel korábban Brahmá jelenik meg első teremtként, illetve ő alkotja meg a hét *risit*, ezért úgy vélem, hogy ő lehet a vers valódi alanya. Brodbeck (2019: 7) angol nyelvű fordítása szerint ezzel szemben az „úr” megnevezés Daksára utal, és ebben az esetben azt jelenti, hogy a bölcs azért találta ki új módját a szaporodásnak, mivel az első gyermekei nem voltak képesek sokasodni.

⁹[Habár] a bikához hasonló bölcs, Nárada egykor Kasjapától fogant meg, [Daksa], a mennyei *risik* legjobbjá apa módjára nemzette újra, és Vírana lánya, Aszikní hozta a világra. ¹⁰Kegyetlenségében az utasításával [később] ő pusztította el Daksa fiait, a Harjasvákat. Ehhez kétség sem férhet! ¹¹Ekkor azonban a mérhetetlen hősiességű Daksa elhatározta, hogy végez vele, ám Kasjapa a *bráhmana* bölcsek kíséretében ezt egy kéréssel akadályozta meg: ¹²„Hadd szülessen meg a fiam, Nárada a te lányodtól!”

Ennek megfelelően ők így egyeztek meg: ¹³Daksa odaadta a szeretett lányát Kasjapanak, és az átoktól való félelem miatt tőle született meg újra Nárada.

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹⁴Hogyan pusztította el a nagy bölcs, Nárada a *pradzsápati* fiait? Legkiválóbb *bráhmana*, a valósághoz hűen ezt szeretném megtudni! Vaisampájana így szólt:

¹⁵[Egy alkalommal] Daksa nagyon hősiessé fiait, a Harjasvákat összegyűltek, hogy együtt utódokat nemzzenek. Nárada azonban ezekkel a szavakkal fordult hozzájuk:

¹⁶„Gyerekek vagytok ti még [ehhez]! Nem ismeritek sem az alsó, sem a középső, sem pedig a felső részét a Földnek! Hogyan lennétek képesek arra, hogy utódokat teremtsetek?”

¹⁷E szavak hallatán [a Harjasvák] minden irányba szétszéledtek, és azóta sem tértek vissza, csakúgy, mint a folyók, amelyek a tengerbe torkolltak. ¹⁸Az eltűnésük után Daksa, a Pracsétaszok sarja ismét ezer fiút nemzett Vírana lányától. ¹⁹Ők voltak a Sabalásvák, [akik] szintén arra vágytak, hogy sokasodhassanak. Nárada [ekkor] megismételte azt a beszédet, amelyet korábban [a Harjasváknak] mondott. ²⁰A Sabalásvák erre így szóltak egymáshoz:

„Helyesen beszélt a nagy bölcs! Nekünk a bátyáink nyomdokába kell lépni! Kétség sem férhet hozzá, hogy először a Föld méretét kell megismernünk, és azután könnyen teremthetünk. ²¹Így [a Sabalásvák], csakúgy, mint [a Harjasvák], szétszóródtak minden irányba, és azóta sem tértek vissza, ahogy a folyók sem a tengerekből.

²²Attól kezdve, ha egy fivér a fivére keresésére indul, nyomavész. Egy előrelátó ember nem cselekedhet így. ²³Daksa, a teremtmények ura, miután értesült róla, hogy a fiai odavesztek, hatvan lányt nemzett Vírana lányától – így hallottuk. ²⁴[Közülük Daksa] tízet Dharmának, tizenhármát Kasjapának, huszonhetet a Holdnak, négyet Aristanéminek, ²⁵kettőt Bahuputrának, kettőt Angirasznak, kettőt pedig a bölcs Bhrisásvának adott feleségül. Most hallgasd meg, hogy [pontosan] hogy hívták őket!

²⁶Arundhatí, Vaszu, Dzsámí, Lambá, Bhánu, Marutvatí, Szankalpá, Muhúrtá, Szádhjá és Visvá voltak Dharma feleségei. Most elmondom az utódaikat is! ²⁷Visvától a *visvadévák*, míg Szádhjától a *szádhják* származtak. Marutvatí gyermekeit *marutvatokként*, Vaszuét pedig *vaszukként* ismerik. ²⁸Bhánutól a *bhánavák*, Muhúrtától meg a *muhúrtadzsák* származtak. Lambá fiát Ghósának hívták, míg Dzsámí lányát Nágavíthínek. ²⁹Ami a Földön található, az mind Arundhatitól jött a világra, miközben Szankalpá a minden lélekben jelenlévő gondolat anyja lett.

³⁰Amelyik [lányait] Daksa, a teremtmények ura a Holdnak adta feleségül, azokat a csillagászok *naksatráknak* nevezték el. ^{31–32}[Hozzájuk kapcsolódva] felsorolom a *vaszukat* is. Ápa, Dhruva, Szóma, Dhara, Anila, Anala, Pratjusa és Prabhasza – ők nyolcan olyan istenek, [akiknek] a csillagok az előjárói.

³³Ápának [négy] fia volt, Vaitandja, Srama, Sánta és Muni. Az emberekre vadászó, magasztos Kálát Dhruva nemzette. ³⁴Szóma fiát Varcasznak, azaz Ragyogásnak hívták, és belőle lett Varcaszvin apja. Dharától Dravina és Hutahavjavaha, míg Manóharától Sisira, Prána és Ramana származott. ³⁵Anila [egy] Sívá [nevű nőt] vett feleségül, és tőle nemzette [előbb] Puródzsavát, [majd] Avidnyátagitit.

³⁶Analának a méltóságteljes fia, Kumára Sarasztambában született. Ő hozzá tartozik Sákha, Visákha és a hátából létrejövő Naigamésa [is]. Mivel [Kumárát] a Krittikák [nevelték fel], ezért a fiuként, azaz Kárttikéjaként ismert. ³⁷Pratjusa bölcs fiát Dévala néven tartják számon. Tőle két önfegyellemmel és nagy tudással ellátott fiú született. ³⁸Brihaszpati lánytestvére egy gyönyörű nő volt, [aki]

önmegtartóztatást gyakorolva úgy járta be az egész világot, hogy semmihez sem ragaszkodott, [és ennek köszönhetően] tökéletességet ért el a *jógában*.³⁹Belőle lett Prabhászanak, a nyolcadik Vasznak a felesége. Mivel ez az erényes nő tökéletességre jutott a *jógában*, Jógasziddhának [nevezték el, és] az egész világot úgy járta be, hogy közben semmihez sem ragaszkodott. Ő hozta világra a nagy szerencséjű Visvakarmant [is].⁴⁰Ez az isteneket megörvendeztető *pradzsápati* teremtetette meg a különféle mesterségek ezrével [ismert] ágait.⁴¹Valamennyi ékszer az ő alkotása, és ő készítette az istenek *vimánait* is. A nemes lelkű Visvakarmant [mindezekért] a legkiválóbb mesternek tartják, hiszen a találmányai tartják életben az embereket.⁴²Adzsaikapát, Ahirbudhnja, a hősie Tvastr és az ő híres, dicső fia, Visvarúpa,⁴³továbbá Hara, Bahurúpa, Trjambaka, a legyőzhetetlen Vrisákapi, Sambhu, Kapardin és Raivata⁴⁴alkotják a mérhetetlen erejű *rudrák* csoportját. [Ők azok], akik a három világot az uralmukban tartják. [Közülük] tizenegyet [mutattam be, de összesen] száz van belőlük.

⁴⁵[Rajtuk kívül meg kell említenem még] Aditit, Dirit, Danut, Aristát, Szuraszát, Szurabhit, Vinatát, Támrát, Kródhavasát, Irát és Kadrút. Most hallgasd meg azt, hogy ők kiknek adtak életet!

⁴⁶A legelső *manvantarában* a legkiválóbb istenek tizenketten voltak és *tusitáknak* hívták őket. Így tanácskoztak Csáksusa Manu korában:
^{47–48}„Az igen dicső Vaivaszvata [Manu] ideje elérkezett. Összegyűlve, hogy a világ üdvét szolgáljátok, gyertek gyorsan, istenek, és Aditibehatolva szülüssünk meg az [eljövendő] *manvantarában*! [Akkor kétség sem férhet hozzá, hogy] jó sorsunk lesz!”

⁴⁹Miután ezt a döntést meghozták, mindannyian újjászülettek Csáksusa korában. Máricsi sarja, Kasjapa nemzette őket Adititől, Daksa lányától.^{50–51}Ezek Visnu, Indra, Arjaman, Dhátr, Tvastr, Púsan, Vivaszvat, Szavitr, Mitra, Varuna, Ansa és Bhaga – őket ismerik úgy, hogy az igen ragyogó tizenkét *áditja*.⁵²Korábban, Csáksusa idején ezt a tizenkét istent *tusitáknak* nevezték, azonban Vaivaszvata korában az *áditja* nevet kapták.⁵³A Hold üdvös fogadalmat követő tizenhét asszonya olyan utódokat támasztott, akiknek a ragyogása

túl volt minden emberi mértéken.⁵⁴ Aristanémi tizenhat, míg a bölcs Bahuputra négy tündöklő gyermek apja lett. A *ricsek*, azaz a himnuszok Angirasztól származtak, és a bölcs *bráhma*nák vették őket gondozásba.^{55–56} Bhrisásva mennyei bölcs fiai lettek az istenek fegyverei. Íme, ez a harminchárom isten minden ezredik *juga* végén a vágyának megfelelő formában születik újjá. Azonban nemcsak világra jönnek, hanem le is hanyatlanak.⁵⁷ Ahogy a Nap felkel, majd lenyugszik, úgy születnek meg az istenek *jugáról jugára*.

⁵⁸Arról is van tudomásunk, hogy Diti két fiút szült Kasjapának. Hiranjakasipunak és Hiranjácsának nevezték el őket. Volt még egy húguk is, Szinhiká, aki Vipracsittinek lett a felesége.⁵⁹ Hiranjakasipunak négy, rettenetes erővel bíró fia született, Anuhráda, Hráda, a hősiés Prahráda⁶⁰ és Szanhráda. Közülük Hráda nemzette Hradát, akitől Ájusz, Siva és Kála származott. Prahráda fiát Virócsanának hívták, és Bali apjaként tartják számon.⁶¹ Balinak száz fia volt, akik közül Bána volt a legidősebb. [Rajta kívül érdemes még megemlíteni] Dhritarástrát, Szúrját, Csandramaszt, Indratápanát,^{62–63} Kumbhanábhát, Gardabhácsát és Kuksit. Azonban mind közül a legidősebb, Bána bírt a legnagyobb erővel. Bánában maga az állatok ura, [Siva], Umá férje lelte az örömét, hiszen egykor tiszteletben részesítette [az istenséget, és] jutalmul azt kérte tőle, hogy lakjon az otthona közelében.

⁶⁴[Hiranjakasipu testvérének], Hiranjácsának öt fia született: Dzshardzsara, Sakuni, Bhútaszantápana, Mahánábha és a hősiés Kálanábha. Mind az öten nagy erővel és tudással rendelkeztek.

⁶⁵Danu száz fiút hozott a világra, [akik] aszkétákként éltek, és a hősiességük már-már félelmet keltett [az emberekben. Közülük a legismertebbeket név szerint is] megemlítem. Hallgasd meg őket!

⁶⁶Dvimúrdhant, Sakunit, Sankusiraszt, Ajómukhát, Sambarát, Kapilát, Vámanát,⁶⁷ Maghavatot, Marácsit, Idát, Gargasiraszt, Viksóbhanát, Kétut, Kétuvírt, Satahradát,⁶⁸ Indradzsitot, Szarvadszitot, Vadzsranábhát, az erős karú Ékacsakrát, a nagy erővel bíró Táarakát,⁶⁹ Vaisvánarát, Pulómant, Vidrávanát, Mahásiraszt, Szvarbhánut, Vrisaparvant és a hősiés Vipracsittit⁷⁰ – őket kivétel

nélkül Danu hozta a világra Kasjapa számára. Danu fiai, azaz a *dánavák* nagy erővel rendelkeztek, és Vipracstitti vezette őket.⁷¹ Szvarbhánu lányát Prabhának hívták. Pulómannak is lányai születtek, ők a következő neveken ismertek: Sacsí, Upadánavi, Hajasirasz, Sarmisthá és Vársaparvaní.⁷² Vaisváranának két lánya volt, Pulómá és Kálaká. Ebből a két kiváló nőből Marícsi feleségei lettek, és számos gyereket szültek.⁷³ Marícsi, aki nagy, aszkézisből származó erővel rendelkezett, hatvanezer kiváló *dánava* apja lett.⁷⁴ Tőle származtak [ugyanis] Pulómá fiai, a *paulómák* és Kálaká fiai, a *kálakéják*. Ezek a *dánavák* Hiranjapurában éltek, mind nagy erővel rendelkeztek, és [még] az istenek sem árthattak nekik. [Végül] Brahmá kegyéből kifolyólag Szavjaszácsin, [azaz Ardzsuna] számolt le velük.⁷⁵ Szinhikától és Vipracstittől is rettenetes, nagy hősiességgel bíró *dánavák* jöttek létre.^{76–78} Így Diti és Danu sarjainak az egyesüléséből tizenhárom félelmetes hős született meg: az erős Vjanga, Salja, Bala, Mahábala, Vátápi, Namucsi, Ilvala, Khaszrima, Áddzsika, Naraka, Kálánábha, Szaramána és a hősie Sarakalpa. Tizenhármukat Szinhiká fiaiként, azaz *szinhikéjakként* tartják számon.⁷⁹ Ezek a legkiválóbb *dánavák* a Danu nemzetség gyarapítóivá váltak, és fiakban százával, unokákban ezrével gyarapodtak.⁸⁰ A *nivátakavacsák* Diti nemes utódától, Szanhrádától származtak. Ő ezeket a fiúkat a nagy aszkézise [gyümölcsként] érte el.

⁸¹Támrának hat lánya volt, Kákí, Sjení, Bhászí, Szugríví, Sucsi és Gridhriká.⁸² [Közülük] Kákí, akit Ulúkinak is neveznek, a baglyoknak, Sjení a sólymoknak, Bhászí a dögevő madaraknak, míg Gridhriká a keselyűknek adott életet.⁸³ A vízimadarakat Sucsi, míg a lovakat, a tevéket és a szamarakat Szugríví hozta a világra. Ők alkotják Támrá nemzetségét.

⁸⁴Vinatának két fia született, Aruna és Garuda. Az utóbbit, akit Szuparnának [is neveznek], a legkiválóbb madárnak tartják, és a kegyetlen tettei miatt tartanak tőle.^{85–86} Szuraszá ezer kígyót hozott a világra. Ezek mérhetetlen erővel rendelkező, sokfejű, repülésre képes [lények] voltak. Kadrú ugyancsak ezer nagy erejű kígyót hozott a világra. Kádravéjának, azaz Kadrú gyermekeinek nevezték őket,

és [idővel] Garuda legyőzte őket.^{87–90} [Közülük] a legtekintélyesebbnek Sésát, Vaszukit, Taksakát, Airávarát, Mahápadmát, Asvatarát, Ailápatrát, Sankhát, Karkótakát, Dhanandzsaját, Mahánílát, Mahákarnát, Dhritarástrát, Baláhakát, Kuharát, Puspadanstrát, Durmukhát, Szumukhát, Sankhát, Sankhapálát, Kapilát, Vámanát, Nahusát, Sankharómant és Manit tartják. Az agyarakkal rendelkezők alkotják a *kródhavasák* csoportját.*⁹¹ A szárazföldi és a vízben élő madarakat a Föld gyermekeinek is szokták mondani.

A teheneket a nemes Szurabhi,⁹² a fákat, a fűféléket illetve a futó- és kúszónövényeket Irá, a *jaksákat* és a *ráksaszákat* Khaszá, az *apszaraszokat* Muni,⁹³ a nemes lelkű és mérhetetlen erőt birtokló *gandharvákat* pedig Aristá hozta a világra. Ezeket a mozgó, illetve mozgásra képtelen élőlényeket [egyől egyig] Kasjapa gyermekeinek tartják.⁹⁴ Az ő fiaik, majd unokáik ezrével sokasodtak. Szvárócsisa Manu idején tehát így zajlott le a teremtés.

⁹⁵Amikor Vaivaszvata nagy kora elérkezett és Brahmá belekezdett a nagy, Varunához tartozó áldozatba, azt [az időt] mondják a halandók teremtésének.⁹⁶ A hét bölcs, [akik] az elméjéből jöttek létre, már korábban is léteztek. Brahmá [csupán] a fiaivá fogadta őket.⁹⁷ Épp háború dúlt az istenek és démonok közt, amikor a fiait gyászoló Diti megörvendeztette Kasjapát.⁹⁸ Mivel a kellő tisztelettel fordult hozzá, Kasjapán a boldogság lett úrrá, és kegyet ajánlott neki.⁹⁹ Ekkor [Diti] egy olyan, mérhetetlen erővel bíró gyermeket kért tőle, aki [a jövőben majd] képes lehet Indra megölésére.

¹⁰⁰A hatalmas aszkézisből származó erővel rendelkező [Kasjapa, akit] Máricának, azaz Marícsi fiának is neveznek, teljesítette a kérését, és a nyugalomát megőrizve így szólt hozzá:

¹⁰¹„Ha száz évig képes leszel a magzatodat a méhedben tartani, és mindeközben erre koncentrálván önmegtartóztatást gyakorolni, akkor az végezni fog Indrával.”

^{102–104}„Jól van!”, felelte a ragyogó [Diti] az aszkézisből származó erőben bővelkedő férjének. A mérhetetlen erejű Kasjapa, akiben a

* Feltehetően ők Daksa és Kródhavasák gyermekei (Brodbeck 2019: 12).

legkiválóbb istenek lelik az örömüket, és akit még az istenek sem képesek megölni, ezután az egyezség szerint felajánlotta a félelmetes magját, és Diti méhébe helyezte a magzatot. Mindezek végeztével Kasjapa távozott, hogy a hegyekben vezekeljen, míg Diti a magzat megtartásán fáradozott.¹⁰⁵ A romolhatatlan Indra elhatározta, hogy behatol [Diti] belsejébe, és már majdnem el is telt mind a száz év, amikor Indra meglátta a belsejét.¹⁰⁶ Diti úgy ment ágyba, hogy előtte nem mosta meg a lábát. [Indra ezután] álmodt bocsátott rá, majd beférkőzött [Diti] hasába, és kezében mennykővel hét darabra hasította a magzatot.¹⁰⁷ Miközben a mennykővel kaszabolta, a magzat [váratlan] felsírt, ezért [Indra] újra és újra csitítani próbálta: „*Má ruta!*”, ami azt jelenti: „Ne sírjatok!”

¹⁰⁸A magzat végül hét darabra szakadt, azonban Indra haragja nem csillapodott, és mennykővével ismét hétfelé szabdalta minden egyes darabot.¹⁰⁹ Belőlük lettek a *marutoknak* nevezett istenségek, mivel Indra ezekkel a szavakkal szólította meg őket. Ezek az istenek mind a negyvenkilencen [később] az ő segítőivé váltak.

¹¹⁰Miközben az élőlények így gyarapodtak, Hari minden csoportjuk élére *pradzsápatikat* nevezett ki. Egymás után létrejöttek a királyságok, [amelyek] sorában Prithué volt az első.¹¹¹ Így teremtette meg a világmindenséget Hari, a teremtmények dicsőséges ura, a legfőbb személy, akit mi Krisnaként ismerünk.¹¹² Aki a maga teljességében ismeri ezt a teremtetést, annak nincs félnivalója az újjászületéstől, hogy lenne hát félnivalója a túlvilágtól?

* A kritikai kiadásban a fordításban idézett *ruta* („sírjatok”) imperativusi igealak helyett a klasszikus szanszkrit nyelvtanát szem előtt tartva helyesebb, iniunctivusi *ródír* („sírj”) alak szerepel. A magyar szövegben azért változtattam meg az eredeti igealakot, hogy a szanszkritul nem tudó olvasók számára is világos legyen, hogy a szöveg ezzel a felszólítással magyarázza a *marut*, illetve a szinonimájaként használt *máruta* elnevezés eredetét. Habár a *má* tiltósztót a klasszikus szanszkritban kötelezően iniunctivus követi, az epikus nyelvben előfordul, hogy ezekben a mondatokban imperativus szerepel.

NEGYEDIK ÉNEK [A királyságok létrehozása]

¹Brahmá [elsőként] Véna fiát, Prithut választotta ki, hogy a legfőbb király legyen, majd sorban [újabb és újabb] királyságokat hozott létre. ²A Holdat a *bráhmanák*, a gyógynövények, a *naksatrák*, a bolygók, az áldozatok és az aszkétagyakorlatok urává, ³Varunát a vizek királyává kente fel. Kubéra a királyok, Visnu az *áditják*, míg Agni a *vaszúk* vezetője lett. ⁴A *pradzsápatik* királyává Daksát szentelte fel, Indrát a *marutokévé*, a mérhetetlen erejű Prahládát a *daitjékévé* és a *dánavákévé*, ⁵⁻⁶Vivaszvat fiát, Jamát pedig az elhunyt ősatyák, valamint a *jaksák*, a *ráksaszák* és a királyok királyává. A szigonyt tartó Sivát valamennyi *bhúta* és *pisácsa* királyává, a Himaláját a hegyek, míg a Tengert a folyók urává tette. ⁷Az Űr a *gandharvák* uralkodójának Csitrarathát, a *nágákének* Vászukit, a kígyókének Taksakát, ⁸az elefántokének Airávatát, a lovakének Uccsaihsravaszt, a madarakének Garudát, ⁹a vadállatokének a tigrist, a tehenekének a bikát, a fákének pedig a *plaksát* nevezte ki. ¹⁰Miután Brahmá egymás után kiosztotta ezeket a királyságokat, égtájöröket nevezett ki.

¹¹Keleten Vairádzsa *pradzsápati* fiát, Szudhanvan *pradzsápatit* tette meg királynak. ¹²A déli égtáj feletti uralmat mint király Kardama *pradzsápati* fia, a nemes lelkű Sankhapada kapta meg.

¹³Nyugaton Radzsasz romolhatatlan sarját, a nemes lelkű Kétumatot szentelte királlyá, ¹⁴míg északon Pardzsanja *pradzsápati* rettegett fiát, Hiranjalómant.

¹⁵Így az egész, városokkal tarkított, hét kontinensből álló világ minden szinten ma is a *dharma* védelme alatt áll. ¹⁶A királyok a Védában tanult módon Prithut a *rádzsaszúja* áldozatban részesítették, és a legfőbb királlyá kenték fel. ¹⁷Ezt követően Csáksusa Manu mérhetetlen ragyogású kora véget ért, és [Brahmá] a Föld feletti királyságra Vivaszvat fiát, Vaivaszvatát jelölte ki.

¹⁸Ha szeretnéd meghallgatni, részletesen ismertetem Vaivaszvata korát is, mivel öröömöm lelem benned. Ez a *puránában* fontos alapként lett meghatározva.

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹⁹Vaisampájana, kérlek, Prithu születését fejtsd ki bővebben! Arra vagyok kíváncsi, hogy ez a nemes lelkű hogyan fejte meg a Földet tényleg módjára! ²⁰Az is érdekel, hogy miképp cselekedték ugyanezt az ősatyák, az istenek, a bölcsek, a démonok, a *nágák* és a fák. ²¹Kérlek, mondd el, hogy milyen edényeket használtak, miféle tejet sikerült kifejniük, és kik voltak a borjak! ²²Arról se felejts el felvilágosítani, hogy hajdanán miért köpülték ki a haragvó bölcsek Véna kezét!

Vaisampájana így szólt:

²³Dzsanamédzsaja, elmondom neked, hogy hogyan jött világra Prithu, Véna fia. Összeszedetten és figyelmesen törekedj meghallgatni! ²⁴Nem adnám hírül tisztátalannak, ostobának, taníthatatlannak, fegyelmezetlennek, hálátlannak vagy kártékony embernek. ²⁵Amit mondok, az a *risik* által feltárt, *Védával* egyenértékű, mennyből származó titok. Hallgasd meg úgy, ahogy van! Ez a dicsőségedre fog válni, és emellett hosszú életet, illetve nagy vagyont fog eredményezni. ²⁶Bárki, aki folyamatosan hírül adja Véna fiának, Prithunak ezt a születését, és közben nem mulasztja el a tiszteletét a *bráhmanák* előtt sem leróni, nem bánja sem azt, amit megtett, sem azt, amit nem tett meg.

ÖTÖDIK ÉNEK [Prithu születése és uralkodása]

¹Élt egykor egy Anga nevű *pradzsápati*. Atri nemzetségéből származott, a *dharmát* védelmezte, és [így] magához Atrihoz vált hasonlón. ²Fia, Véna *pradzsápati* Mritju lányától, Szuníthától született, és nem rendelkezett sok erőnnel. ³Anyai nagyapja rossz hatása miatt Véna, a halál lányának fia a saját *dharmáját* figyelmen kívül hagyva a vágya szerint járt-kelt a világban. ⁴A Föld uraként a *dharmával* ellentétes dolgokban lelte az örömét, és a védikus *dharmát* áthágva olyan törvényeket szabott, amelyek mindennemű erkölcsöt mellőztek.

⁵Abban az időben, amikor [Véna] uralkodott a teremtmények felett, az emberek nem recitálták a *Védákat*, és nem áldoztak a tűzbe. Az istenek nem itták meg a szertartások során nekik felajánlott *szómát*. ⁶Amikor eljött a pusztulásának az ideje, a *pradzsápati* kegyetlen kijelentést tett:

„Nem kell többet áldozni! Vessünk véget a felajánlásoknak! ⁷Nekem kell áldozni, én vagyok az áldozó és az áldozat is! Az én részemre kell az áldozatot végezni, nekem kell az áldozatot felajánlani!”

⁸Ezzel azonban [Véna] átlépte a határt, hiszen azt kívánta elvenni, ami másokat illetett meg. [Csakhogy] a nagy bölcsek ekkor valamennyien [még] Marícsi vezetésével [megpróbálták utoljára jobb belátásra téríteni, és] így szóltak:

⁹„Mi sok éven át alávetjük magunkat a *díksá* szertartás végzésének, de a *dharmáddal*, kérlek, ne menj szembe! [Tudod jól, hogy] az igaz emberek nem ezt a *dharmát* írták elő a családotd számára. ¹⁰Te vagy a nemzetségünkben született *pradzsápati*, a teremtmények [soron következő] ura. Ezt senki sem vitatja. [Emlékezz, hogy] hajdanán esküt tettél arra, hogy a teremtményeket fogod védelmezni!”

¹¹Az ostoba [Véna] azonban csak nevetett, és így felelt értelmetlenül a tiszteletreméltó bölcseknek:

¹²„Ütődöttek! Rajtam kívül ki más lett volna képes megteremteni a *dharmát*?! Mégis kinek kéne engedelmeskednem?! Ti nem ismeritek igazán! ¹³Ha úgy tartja kedvem, porrá égetem a világot, vagy

vizekkel árasztom el! Képes vagyok arra, hogy megállítsam a Földet, és eltorlaszoljam az eget! Ebben kár kételkednetek!”

^{14–15}Amikor a királyt nem bírták meggyőzni gögje és büszkesége miatt, a nagy bölcsek haragra gerjedtek. A kiváló férfiak megragadták Vénát, és miközben a nagy erejű [király] vonaglott, méregbe gurulva köpülni kezdték a bal combját. ¹⁶Miközben a király combját köpülték, egy nagyon apró termetű, sötét bőrű emberke jött létre.

¹⁷[Alighogy megszületett], rémülten nézett körbe, és a kezait üdvözlésre emelte. A zavarát látva [a bölcsek közül végül] Atri szólította meg: „*Nisída!*”, ami annyit jelent: „Ülj le!”

¹⁸Tőle ered tehát a *nisádák* nemzetsége. Ő teremtette meg a halászatokat, [akikről azt tartják, hogy] Véna bűnéből származnak.

¹⁹Ez ugyancsak igaz a Vindhjában élő *tumurákra* és *tumburákra* is, akik a *dharmával* ellentétes dolgokban lelik az örömeiket.

²⁰Mindezek után a nemes lelkű, nagy bölcsek Véna jobb karját kezdték el rángatni, de [olyan erővel], mintha [csak] egy köpülőrúd lett volna. ^{21–22}Ebből a karból egy lángnyelvhez hasonlóan tündöklő, egész testében ragyogó [férfi] lépett elő, aki olyan volt, mint maga a lobogó tűzisten. Ő volt Prithu. A kezében mennyei nyilakat és az ősi, rettenetes hanggal bíró Ádzsagava íjat tartotta, [miközben az egész testét] egy ragyogó vért óvta.

^{23–24}Véna ekkor az égbe távozott. Mivel nemes lelkű és igaz fiúgyermek (*putra*) származott tőle, [végül] megmenekült (*trátah*) a Putnak nevezett pokoltól. Prithu születésére [eközben] valamennyi élőlény boldogan gyűlt egybe. ²⁵A tengerek és a folyók a kincseik mellett vizeket hoztak a felszentelő rituáléhoz. ^{26–27}A magasztos Brahmá valamennyi mozgó és mozgásra képtelen élőlényt egybehívta, majd az *ángiraszákkal* és az istenekkel együtt nagy királlyá, a teremtmények védelmezőjévé szentelte Véna nagy fényességű fiát. ²⁸A *dharmá* ismerői akkor az előírás szerint a nagy ragyogású, dicsőséges Prithu királyt, Véna fiát helyezték a legfőbb királyi hatalomba.

²⁹Míg az apja maga ellen fordította az élőlényeket, [Prithu] valamennyiük kedvében igyekezett járni. Az irántuk mutatott szeretete miatt *rádzsának* nevezték, [mivel ez a cím] a szeretet szavából,

az *anurágából* származik.³⁰[Prithu] előtt még a tengerbe tartó folyók is megálltak, a hegyek pedig [rendre] utat engedtek neki. Nem volt olyan, aki a jelvényét [látva] harcba mert volna szállni vele.*

³¹[Amikor ő uralkodott], a Föld szántás nélkül is termővé vált, az étkek csupán [az emberek] gondolatára létrejöttek, a tehenek valamennyi vágyat teljesítettek, és minden odú mézet rejtett.

³²Ebben az időben zajlott Brahmá üdvös áldozata is. Ennek során, épp a *szóma*-préseles napján hozta világra Szútí az eszes Szútát.

³³Sőt, a nagy tudású Mágadha ugyancsak ez alatt az áldozat alatt született meg. A nagy bölcsek ekkor elhívták őket, hogy dicsőítsék Prithut, ³⁴így szóltak hozzájuk: „Dicsérvétek ezt a királyt! Hozzátok illő ez a feladat, ez az uralkodó pedig méltó rá.”

^{35–36}Szúta és Mágadha így felelt a bölcseknek: „Ragyogó *bráhmanák*, úgy fogunk cselekedni, hogy a tevékenységünk mind az istenek, mind pedig a *risik* örömeire váljon! De nem ismerjük ennek a királynak az ismérveit, a tetteit és a hírnevét annyira, hogy képesek legyünk végrehajtani a dicsőítését!”

³⁷A bölcsek erre azt a megbízást adták Szútának és Mágadhának, hogy az eljövendő tettei alapján dicsőítsék, melyeket azután a nagy erővel bíró Prithu király később végre is hajtott. ³⁸Ettől kezdve mindhárom világban a *szúták*, a *mágadhák* és a *bandinok* feladata, hogy áldásokat helyezzenek a dicsőítésekbe. ³⁹A teremtmények ura, Prithu ezután végighallgatta a dicsőenéküket, [ami] nagy boldogsággal töltötte el. Örömeiben [úgy határozott], hogy az Anúpa nevű országot Szútának, míg Magadhát Mágadhának ajándékozza.

⁴⁰Ezt látva a nagy bölcsek így szóltak a rendkívül elégedett alattvalókhöz: „Ez a király fog majd nektek megélhetést nyújtani.”

⁴¹Azután a nagy bölcsek szavára az élőlények [egyedtől egyig] Véna fia elé járultak, [és így kérlelték]: „Teremtsd elő a megélhetésünket!”

⁴²Ily módon, miután valamennyi élőlény a színe elé gyűlt, az erős [Prithu] azon volt, hogy a kedvükre tegyen. A nyilaival együtt kéz-

* A vers negyedik negyedének a jelentése bizonytalan: szó szerint a vers csupán annyit mond, hogy nem volt érintkezés a jelvényével.

be vette az íját, és felhasogatta a Földet. ⁴³Ekkor a Föld [annyira] megrémült Véna fiától, hogy ijedtében tehénné változott, és kereket oldott. Azonban Prithu [sem volt rest, és] az íjával a kezében üldözőbe vette. ^{44–45}A megriadt Föld ezután a Brahmálókával kezdve sorra járta be a különböző világokat, de bárhová is ment, nem lelt oltalomra, mivel mindig maga előtt látta Véna romolhatatlan, nemes lelkű fiát a kezében az íjával és a ragyogó, éles nyilaival. Ez a *jógában* jártas férfi még az istenek számára is rettegést okozott! ⁴⁶Így a Föld, akit mindhárom világban tisztelnek, végül belátta, hogy Véna fiától sehogy sem szabadulhat meg, ezért üdvözlő kéztartással fordult feléje:

⁴⁷„Királyom, vajon nem látod, hogy miféle bűn származik abból, ha megölsz egy nőt? Hogy lennél képes fenntartani az élőlényeket nélkülüm? ⁴⁸Tudd meg, király, hogy valamennyi ember énbennem van, és [így] én gondoskodom róluk. Miattam nem pusztulnának el a teremtmények! ⁴⁹Ha valóban jól szeretnél tenni nekik, akkor hagyd életben! Hallgass csak ide! ⁵⁰Az elkezdett vállalkozások csak a megfelelő módon végrehajtva érhetik el a céljukat. Ismerd meg hát azt a módszert, amellyel képes lehetsz az élőlények életben tartására! ⁵¹Ha pedig engem megölsz, nem leszel képes táplálni az élőlényeket. Tedd félre a haragod, és magam leszek az étel [az élőlények számára]! ⁵²Úgy tartják, hogy a nőstényeket még az állatok közt sem szabad megölni. Király, tartsd az élőlényekre vonatkozó *dharmádat* a szemed előtt!”

⁵³A nemes lelkű király meghallgatta ezt a sokoldalú beszédet, majd lecsillapította a haragját, és az erényeit bizonyítva így szólt a Földhöz:

HATODIK ÉNEK [A Föld megfejtése]

Prithu így szólt:

¹„Ha valaki sok élőlény életének vet véget akár egymaga, akár egy másik személy érdekében, az a pokolra jut. ²[Azonban], ha egy kiváló személy megölése révén sokan lesznek boldogok, akkor annak a jónak a megölése nem vezet kárhozatra. ³Ezért, Föld, ha nem teljesíted azt, amit az emberek javára kérek, akkor megöllek az élőlények érdekében. ⁴Ha tehát fittyet hánysz a parancsomra, akkor ezzel a nyíllal végzek veled, és saját magamat megnövelve [egyedül] fogom táplálni az élőlényeket. ⁵[Mivel] te a *dharmát* ismerők közt a legkiválóbb vagy, ezért engedelmeskedj nekem, és légy táplálója az összes teremtménynek, hiszen képes vagy a fenn-tartásukra! ⁶Íme a félelmetes nyíl, amelyet azért ragadtam meg, hogy veled végezzek. Ezt tüstént elteszem, ha a lányom leszel!”

A Föld így szólt:

⁷„Engedelmeskedem neked, hős, efelől kár aggódnod! De nézz utána, hogy legyen egy borjam, hogy a gyermekem iránti szeretetem miatt tudjon folyni a tejem. ⁸Te a *dharmát* ismerők közül a legkiválóbb vagy, [ezért] arra kérek, hogy tegyél engem egyenletessé, hogy így a folyó tejem mindenhol táplálék lehessen”

Vaisampájana így szólt:

⁹Ezt követően Véna fia az íjának végével több ezer sziklát mozgatót, [amelyeket] hegyekké növelt. ¹⁰A Föld felszíne az előző teremtkor egyenetlen volt, [így] a városokra és a falvakra való felosztás nem jött létre, ¹¹nem voltak gabonafélék, és [az emberek] nem ismerték a pásztorkodást, a földművelést és a kereskedést sem. Mindezek Véna fiától kezdve terjedtek el.

¹²Azokon a helyeken, ahol a Föld egyenletes maradt, az emberek lak-helyeket készítettek. ¹³Úgy hallottuk, hogy gyökereket és gyümölcsöket ettek, amelyekhez nagy erőfeszítések árán jutottak. ^{14–15}Ezért Véna dicsőséges fia, Prithu borjává tette Brahmá sarját, Manut, és saját kezével az összes gabonafélét kifejte [a tehén-formát öltött] Földből. Mind a mai napig ezek szolgálnak az emberek táplálékául.

¹⁶Azt mondják, hogy a Földet [ekkor] a *risik* is megfejték. Nekik a Hold volt a borjú, a fejés feladatát pedig Angirasz nagy ragyogással kísért fia, ¹⁷Brihaszpati vállalta magára. [A fejés közben] a *Véda* versmértékei, a *cshandaszok* edényekké váltak, [amelyekbe] tejként az örök *brahman* és a páratlan *tapasz*, azaz az aszkézisből származó erő folyt.

¹⁸Ezután Indra vezetésével az istenek is megérkeztek, hogy arany edényüket megtölthessék [a Föld] tejével. ¹⁹A borjúvá Indra vált, az isteneket tápláló, erőt adó tejet pedig a mindenható Szavitr fejte. ²⁰Ezután a szent hagyomány szerint a mérhetetlen hősiességgel rendelkező ősatyák is megfejték a Földet, mégpedig ezüst edénybe az áldozati felajánlást. ²¹Maguk közül borjúvá Vivaszvat dicsőséges fiát, Jamát választották, a fejés feladatát pedig a világokat elpusztító, halált hozó Kála végezte.

^{22–23}A szent hagyomány szerint a *nágák* is megfejték [a Földet]. Taksakát tették borjúvá, és lopótökedénybe méregetjet [fejtek]. A dicsőséges Airávata Dhritarástra végezte a fejést a kigyóknak.

²⁴Ennek köszönhetően váltak félelmetessé, nagy testűekké és rettenetes erejűekké, valamint ettől lett olyan a táplálékuk, a viselkedésük, az erejük és a menedékük, [mint amilyennek ma ismerjük].

²⁵A szent hagyomány szerint ezután a démonok is megfejték a Földet, vasedénybe ellenségeket elpusztító bűbájokat fejtek.

²⁶A borjú szerepét Prahráda fia, Virócsana töltötte be, míg [a Földet] a démonok *ritvidzseként* számontartott, kétféjű, erős Madhu fejte.

²⁷Ezeknek a [kifejt] bűbájoknak köszönhetően rendelkeznek a démonok mérhetetlen tudással, hatalommal, illetve varázserővel.

^{28–29}A szent hagyomány szerint a *jaksák* is megfejték a Földet, az agyagedényükbe hajdanán örök láthatatlanságot [fejtek]. Borjúvá Visravasz fiát, [Kubérát] tették a *jaksák* és a *punjadzsának*. A legnagyobb bölcsőtől, [Vjászától]* úgy tudjuk, hogy ennek köszönhetően képesek boldogulni [a világban].

* A szanszkrit szövegben előforduló *paramarsi* („legnagyobb bölcs”) kifejezést Brodbeck fordítása (2019: 19) nyomán azonosítottam Vjászával.

³⁰A ráksaszák és a pisácsák sem maradtak ki a Föld megfejtéséből. Egy halott koponyájába az élőlények megevését [fejték ki].

³¹Radzsatanábha vért fejt nekik tej gyanánt, a borjú Szumálin volt. ³²Ezen a tejen élnek a ráksaszák, az istenekhez hasonló jaksák, a pisácsák és a bhúták.

^{33–34}[Velük szemben] a *gandharvák* és az *apszaraszok* mennyei ilatokkal töltötték meg a lótusból lévő edényüket. Csitraratha vált közülük borjává, míg [a Földet] a *gandharvák* Naphoz hasonlóan ragyogó ura, a nemes lelkű Atibala fejte.

^{35–36}A szent hagyomány szerint azután a hegyek is megfejték a Föld istennőt. Gyógynövényekkel és különféle drágakövekkel rakták tele a sziklából készült edényüket. Ettől [a tejtől] gazdagok a hegyek.

³⁷A szent hagyomány szerint fák és növények ugyancsak megfejték a Földet. Egy *palása*-fa edénybe a levágás és a megégetés utáni kinövést [fejték].

³⁸Íme a Föld: teremtetője, fenntartója és megtisztítója az összes mozgó és mozgásra képtelen élőlénynek. Ő a szilárd alapjuk és a forrásuk. A vágyaikat kivétel nélkül [tehén módjára] teljesíti, és a gabonákat is mind ő növeszti. ³⁹Ő, aki a tengernél végződik, Médiniként lett ismert, [mert] a Madhuból és a Kaitabhából származó velő (*médasz*) [egykor] teljesen beborította.* ⁴⁰Mivel ez az istennő [a korábban ajánlott] egyezség szerint [valóban] a Vénától származó Prithu király lányává vált, Prithivinek [is] nevezik.

⁴¹Prithu [ezután] részekre osztotta és megtisztította a ragyogó Földet, [aminek eredményeként] a városok és a falvak füzérek módjára ékesítették fel, valamint gabona borította be. ⁴²Ekkora hatalommal rendelkezett Véna fia, [Prithu] király! Kétség sem férhet hozzá, hogy őt az összes élőlény tiszteletben részesítette. ⁴³A nagy szerencsésű *bráhma*ának, akik a *Védákban* és a *Védángákban* jártasak, a romolhatatlan Prithut mint a foglalkozások kiosztóját kell tisztelni.

⁴⁴Az ugyancsak nagy szerencsével bíró, királyságra vágyó uralko-

* A *médini* szanszkrit szó a Földet jelöli, amit a szöveg itt azzal magyaráz, hogy egykor velővel, azaz *médasszal* lett beborítva.

dóknak Véna dicsőséges fiára mint az első királyra kell tisztelettel tekinteni. ⁴⁵A harcban győzelemre vágó, hősie harcsooknak úgy kell magasztalniuk ezt a legelső királyt, mint a legkiválóbb harcost.

⁴⁶Amelyik katona úgy indul el a háborúba, hogy közben Prithu királyt magasztalja, az az [összes] veszélyes csatáját épségben fogja megvívni, és a hírneve sosem fog elenyészni. ⁴⁷A *vaisjáknak* és a *vaisja* életmódot követő vagyonos embereknek ugyancsak illik tisztelni a nagy hírű Prithut, hiszen [egykor] ő látta el foglalkozásokkal [a teremtet világot]. ⁴⁸Tegyenek ugyanígy a legfőbb jóra törekvő, erényes *súdrák* is, akik a három *varna* szolgálói.

⁴⁹Most tehát beszámoltam neked a különféle borjakról, illetve arról, kik miféle edényekkel milyen tejet fejtek [egykor a Földtől]. Mire vagy még kíváncsi?

HETEDIK ÉNEK [A *manvantarák*]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹[Vaisampájana], a te gazdagságod az aszkézised során felhalmozott erő! Kérlek, világosíts fel részletesen a *manvantarákról*! Hogyan jöttek ezek létre? ²Hány Manu van összesen, és meddig tart egy *manvantara*? A világkorokról való tudnivalókat a valóságnak megfelelően kívánom meghallgatni.

Vaisampájana így szólt:

³A *manvantarák*at teljes részletességgel még száz év alatt sem lehet elmagyarázni. Ezért kérlek, elégedj meg az összefoglalással! ⁴[A Manuk a következő neveken ismertek]: Szvájambhuva, Szvárócsisa, Auttama, Támasza, Raivata, Csáksusa, Vaivaszvata – akit a jelenkor Manujának tartanak –, ⁵Szávarni, Bhautja, Raucsja és a négy Méruszávarna.

⁶Íme, felsoroltam a kinyilatkoztatásból ismert összes Manut. Ezek közül némelyek már eltávoztak, mások épp most tevékenykednek, míg megint mások majd csak a jövőben fognak elérkezni. Most ezeknek a gyermekeiről, vagyis a *risikről* és az istenekről is számot adok!

⁷[Szvájambhuvának, azaz] Brahmának hét *bráhmana*, Marícsi, a magasztos Atri, Angirasz, Pulaha, Kratu, Pulasztja és Vaszistha voltak a fiai. ^{8–10}A hét *risi* az északi égtájhoz tartozik. Szvájambhuva idején az isteneket *jámáknak* hívták. Agnídhra, Agnibáhu, Médhasz, Médhátithi, Vaszu, Dzsjótismat, Djutimat, Havja, Szavana és Putra. Szvájambhuva Manunak ez a tíz nagy erejű fia volt. Ezzel elmondtam neked a legelső *manvantarát*.

^{11–12}Szvárócsisa korában a *Váju[-purána]* szerint a következő nagy fogadalmakat teljesítő bölcsek éltek: Vaszistha fia, Aurva; Kasjapa sarja, Sztamba; Prána, Brihaszpati, Datta Atri és Csjava. Az isteneket [ebben az időben] *tusitáknak* hívták. Ők [tízen], Havirdhra, Szukriti, Dzsjótisz, Ápa, Múrti, Ajaszmaja, ¹³Prathita, Nabhaszja, Nabhasz és Szúrja, nagy hőstetteket hajtottak végre, és Szvárócsisa fiaiként voltak számontartva. ¹⁴Ily módon tehát ismertettem a második *manvantarát*. Figyelj, mert elmondom a harmadikat is!

¹⁵Brahmá hét nagy erővel és ragyogással rendelkező fiát Vászisthának, azaz Vaszistha gyermekeinek hívták. ¹⁶Ebben az időben ők voltak a *risik*. Most felsorolom neked Auttama tíz elbűvölő fiát is: ¹⁷Isa, Úrdzsa, Tanúpa, Madhu, Mádhava, Sucsi, Sukra, Szaha, Nabhaszja és Nabha. Ők alkották az istenek csoportját, akiket [ebben az időben] *bhánuknak* hívtak. Így erről a *manvantaráról* is felvilágosítottalak.

¹⁸Most rátérek a negyedik *manvantarára*! Hallgasd végig [figyelmesen! Ebben az időben] a hét *risi* csoportját Kávja, Prithu, Agni, Dzsahnu, Dhátr, Kapívat és Akapívat alkotta. ¹⁹Mind a fiaikat, mind az unokáikat jól ismerjük a *puránából*. Támasza Manu idején az isteneket *satjájának* hívták. ^{20–21}A *Váju* [*-puránából*] úgy tudjuk, hogy ezek tízen, Djuti, Tapaszja, Szutapasz, Tapómúla, Tapódhana, Tapóрати, Akalmása, Tanvin, Dhanvin és Parantapa nagy erővel bírtak, és Támasza Manu fiai voltak. Ezek tehát a negyedik *manvantara* ismérvei.

²²[A következő korszakban] újabb hét *risi* [született]. Ezek Atritól származtak, [és a következő neveken] voltak ismertek: Védabáhu, Jadudhra, Védasirasz, Hiranjalóman, Pardzsanja, a Szómától származó Úrdhvbáhu és Szatjanétra. ²³[Ekkortájt] az isteneket [különböző neveken] *abhútaradszaszoknak*, *prakritiknek*, *páriplaváknak* és *raibhjáknak* hívták. ^{24–25}Hallgasd meg, hogy név szerint kik tartoztak közéjük: Dhritimat, Avjaja, Jukta, Tattvadarsin, Nirutszuka, Aranja, Prakása, Nirmóha, Szatjavács és Kriti. Valamennyiüket Raivata Manu nemzette. Íme, az [ötödik] *manvantaráról* is beszámoltam.

^{26–28}Figyelj rám, és ismertetem a hatodik *manvantarát*. [Ebben az időben] a hét *risi* [csoportját] Bhrigu, Nabha, Vivaszvat, Szudháman, Viradzsasz, Atináman és Szahisnu alkotta. Csáksusa korában az isteneknek öt csoportját különböztették meg. Ezek az *ádják*, a *prabhúták*, a *ribhuk*, a *prithukák* és a *lékhák* voltak. ²⁹A bölcs Angirasz tíz nagy erejű és nemes lelkű fiát, Urut és [a fivéreit] *nádvaléjájának* nevezték. Ezt érdemes tudni a hatodik *manvantaráról*.

^{30–34}Vaivaszvata Manu idején, vagyis a jelen korunkban az égen a következő hét *risit* tartják számon: Atrit, a magasztos Vászisthát, a nagy Kaszapa bölcset, Gautamát, Bharadvádzsát, Visvámitrát

és a nemes lelkű Ricsíka kitűnő fiát, Dzsamadagnit. A jelen korban az isteneknek a következő csoportjai léteznek: *szádhják, rudrák, vísvák, vaszuk, marutok* és *áditják*. Rajtuk kívül még van két *asvin* is, [akikről] azt tartják, hogy Vaivaszvatától származnak. Ennek a nemes lelkű [Manunak] Iksvákuval kezdve tíz fia született. Belőlük hírnévvel és nagy erővel rendelkező bölcsek lettek, míg a fiaik és unokáik valamennyi égtájat [benépesítették].

³⁵Minden *manvantarában* negyvenkilencen vannak a keleti égtájon, [akik] az embereket védelmezik, és a *dharma* fenntartásán fáradoznak. ³⁶Miután egy *manvantara* eltelik, [közülük] huszonnyolcan a küldetésüket befejezve a mennybe, az örök Brahmalókába távoznak. ³⁷Ezt követően mások, aszkézisből származó erővel ellátottak foglalják el a helyüket. Sorban így változnak és váltják fel egymást. ³⁸Íme, ismertettem a hét múltbéli *manvantarát*. Most hallgasd meg azokat, amelyek a jövőben fognak elérkezni.

³⁹Az úgynevezett Szávarna Manuk ötven vannak. Közülük az egyik a Naptól származott, míg a többi négy a teremtmények urától: ők Paramésthin fiai voltak, [akiket] a Méruszávarnáknak is neveznek.

⁴⁰Ők Daksa lányának, Prijának voltak a gyermekei, és hatalmas energiák, valamint nagy aszkézisből származó erők birtokosaiként a Méru-hegy oldalán éltek. ⁴¹Rucsi *pradzšápatinak* a fiát Raucsja Manunak hívták. [Mivel] Bhúti istennőtől született, [ezért] Bhautja néven is ismert. Ők heten tehát a jövőendő korok Manui.

^{42–44}Azt is mondják, hogy a jövőben a nemes lelkű, nagy tudással és ragyogással rendelkező égi bölcseknek még hét [másik csoportja] fog érkezni ebbe a világba. Szávarna Manu korában, hallgasd meg, kik ők. Őket a legkiválóbbaknak fogják tartani, és [a következő neveken fogják nevezni]: Ráma, Vjasza, Átréja, a Bharadvádzsa nemzetségebe tartozó Dróna fia, Asvatthánám; Gótama sarja, Saradvat; Kausika, Gálava és a Kasjapától származó Ruru.

⁴⁵A jövőbeli Szávarna Manunak tíz fia lesz: Varívat, Avarívat, Szammata, Dhritimat, Vaszu, Csarisnu, Ádhja, Dhrisnu, Vádzsin és Szumati. ⁴⁶Ha valaki ezeket a múltbéli és eljövendő nagy bölcseket reggelente dicsőíti, akkor mindig boldogan élhet.

⁴⁷Ezek ezer *jugán* keresztül fogják királyként az alattvalóik és az aszkézisből származó erejük segítségével védelmezni a Földet a tengereivel és a városaival együtt. [A korok] mindig pusztítással érnek véget.

⁴⁸Így számot adtam neked mind a hetven *jugáról*. Egy *manvantarát* [ugyanis] a *Krita*, a *Trétá*, [a *Dvápára* és a *Kali*] *juga* alkotja.

⁴⁹Most megismerted [mind] a tizennégy Manut. A teremtményeknek ezek az urai bővelkednek a hírnévben, és jól ismerik mind a *Védákat*, mind a *puránákat*. A dicsőítésük áldásos. ⁵⁰[Minden] *manvantara* pusztítással ér véget, ami után létrejön a [következő] *manvantara*. Ezeket végigmondani még több száz év alatt sem lehetséges. ⁵¹A teremtmények [ugyancsak] elpusztulnak, [majd újra] megszületnek. Amikor egy *manvantara* véget ér, ⁵²néhány isten és *bráhmana* életben marad. Ezek [kivétel nélkül] önmegtartóztatók, és aszkézisből származó erővel, illetve bölcsességgel rendelkeznek. Ha ezer *juga* eltelt, akkor egy *kalpányi* idő elmúlásáról beszélünk. ⁵³Ilyenkor valamennyi élőlény, akit a Nap sugarai elégettek, maguk elé helyezve Brahmát, Aditi fiaival, az *áditjakkal* együtt ⁵⁴visszatérnek az istenségbe, Hariba, [akit] Nárájanának [is neveznek, és aki] valamennyi élőlényt teremtette. Az egész világ ehhez a láthatatlan, örök istenhez tartozik. Ez történik meg minden egyes *kalpa* végén újra és újra.

⁵⁵A következőkben el fogom mondani, hogy hogyan született meg a jelenkor Manuja, Vaivaszvata. ⁵⁶Ez a régi történet már a Vrisnik nemzetségéhez kapcsolódik, hiszen ebben a családban öltött testet [hajdanán maga] a nemes lelkű Hari is.

NYOLCADIK ÉNEK [A Nap megszelídítése]

Vaisampájana így szólt:

¹⁻²Vivaszvat, a Nap [egykor] Kasjapa és Daksa lányának a gyermekéként jött a világra. [Felnöve] Tvastr lányát, Szandnyát vette feleségül. Ezt a szép és fiatal nőt a három világban Szurénu néven is ismerik. [Habár] a magasztos Nap nemes lelkű volt, a ragyogó Szandnyá mégsem lelte örömét a külsejében. ³[Az igazság az, hogy] a Napnak a saját heve miatt minden porcikája megégett, és így nem lehetett vonzó [egyetlen nő számára sem].

⁴Erről nem tudva Kasjapa [egykor] szeretettel így beszélt róla: „Ez nem *mríta*, hanem *andasztha!*” – ami annyit jelent, hogy még tojásban van, [ezért] nem halhatott meg.

Ez az oka annak, hogy [az emberek] Mártanda [néven is] ismerik.

⁵[Sajnos] azonban az a hő, amellyel rendelkezett, folyamatosan túlon túl erős volt, [így] Kasjapa fia mind a három világot felforósította. ⁶[Ez alatt az idő alatt] a leghevesebb hevítő [egyébként] három utódot is nemzett Szandnyának, egy lányt és két [fiút, akik később] mindketten *pradzsápatik* lettek. ⁷[Közülük] elsőként a *sráddhát* felügyelő istenség, Vaivaszvata Manu, majd utána egy ikerpár, Jama és Jamuná látta meg a napvilágot. ⁸Ugyanakkor Szandnyá [egyre inkább] nem bírta elviselni a Nap sötét színű alakját, és a varázsereje segítségével életre keltette az árnyékát, [akit] Szavarnának [nevezett el]. ⁹Az árnyék, alighogy megszületett, a kezét üdvözlésre emelte, és a fejét meghajtván Szandnyá elé állt, majd így szólt:

„Tündöklő mosolyú, szépséges úrnőm! Mondd, mit tehetek érted! [Minden] kérésedet teljesítem, kérlek, rendelkez velem!”

¹⁰„Minden jót neked, én visszatérek az apám lakhelyére. Neked itt kell laknod a házamban, ne legyenek kétségeid. ¹¹Íme, a két fiam és a karcsú derekú lányom. Tartsd őket tisztelőben, az uramnak pedig egy szót se szólj!”, [felelte Szandnyá].

¹²„Úrnőm, amíg a hajamat tépve meg nem átkoznak, addig nem árulak el. Menj csak kedved szerint!”, [egyezett bele Szavarná].

¹³Szavarnával ezt az egyezséget megkötve az okos Szandnyá kicsit szégyenkezve tért vissza Tvastrhoz. ¹⁴Az apja [házában] a szép nő [azonban] csak szitokszóban részesült. Tvastr újra és újra azt kérte tőle, hogy térjen vissza a férjéhez.

¹⁵A feddhetetlen Szandnyá [ezért úgy határozott, hogy] az alakját elváltoztatva fog [rejtekhelyet keresni magának. Ennek megfelelően] kancává változott, és az Uttara-Kuruk országába bujdosott, [majd ott egy közönséges ló módjára] legelészni kezdett.

¹⁶[Mindebből] a Nap [semmit sem vett észre], és az ál-Szandnyát valódinak gondolva egy újabb, saját magához hasonló fiút nemzett.

¹⁷Őt az elsőszülött Manuhoz hasonlónak gondolta az úr, [ezért] a Manu nevet kapta, és Szávarnának hívják. ¹⁸Az ál-Szandnyá [nem meglepő módon] jobban szerette ezt a fiút, mint a korábban születetteket. ¹⁹Manu ezt meg tudta bocsátani, Jama azonban nem. [Sőt], haragjában és gyerekességből vagy a végzet miatt Jama, a Nap fia a lábával fenyegette meg Szandnyát.

²⁰[Az asszonyt ekkor] fájdalom és harag töltötte el, [majd szörnyű] átkot mondott:

„Essen le a lábad!”

²¹Jama megrémült a szavaitól, és mivel az ál-Szandnyá átkától való félelem nem hagyta nyugodni, a kezeit üdvözlésre emelve az apjához fordult.

„Váljék semmissé ez az átok!”, mondta az apjának, [majd így folytatta]:

²²„Egy anyának az a dolga, hogy egyformán szeresse a fiait. Ez mégis csak a legkisebbel foglalkozik, velünk nem! ²³Valóban felemeltem rá a lábamat, de az [végül] nem ért a testéhez. Zavaromban vagy gyerekességből cselekedtem! Bocsásson meg nekem! ²⁴Világ ura, te a legnagyobb hevítő vagy! Az anyám megátkozott! Segíts rajtam, hadd maradjon meg a lábam!”

A Nap így szólt:

²⁵„Fiam, valószínűleg valami komoly dolog lehet a háttérben, hogy te, [aki] ismered a *dharmát*, és minden szavad erényes, most a harag hatalmába kerültél, és semmibe vetted a rád vonatkozó előírásokat.

²⁶Az anyád szavai nem válhatnak semmissé! Férges fognak előjönni.

Azok lerágják a húso-d, majd visszatérnek a földbe.²⁷ Így valósul meg mindaz, amit az anyád mondott, és az átok elmúltával meg fogsz menekülni.”

²⁸A Nap ezt követően felkereste a Szandnyának [hitt Szavarnát], és így faggatta:

„Miért nem szereted egyformán a fiainkat?”

Ő azonban [a kérdésről] tudomást sem véve nem válaszolt semmit.

²⁹Ekkor a magasztos [Napot] egy [szörnyű] vágy kerítette hatalmába, és az átkával el akarta pusztítani [az asszonyt. Szavarná azonban észbe kapott], és mindenről beszámolt úgy, ahogy az történt.

[Az igazságot megtudva] a Nap [rettenetes] haragra gerjedt, és [azonnal] Tvasztrihoz ment. ³⁰Tvasztri az előírásoknak megfelelően fogadta a vendégét, és [a szavaival] lecsillapította a Nap pusztításra kész dühét:

³¹„Az, hogy a külsőd túl nagy hevet áraszt, nem válik a javadra. [A lányom], Szandnyá képtelen volt ezt elviselni, ezért most kénytelen az erdőkben füvet legelészni. ³²A jóga segítségével megláthatod, hogy [miképp él] a te tiszteletre méltó, erényes, természet feletti erővel bíró asszonyod. ³³Ha egyetértesz, akkor [segítek], hogy az alakod [mások számára is] vonzó legyen.”

³⁴[Miután a Nap a beleegyezését adta], Tvasztr felültette a fazekas-korongjára, és lecsökkentette [a rettenetes hevét]. ³⁵Amint a heve vissza lett fogva, a Nap ragyogó formája csak még jobban tündökölni kezdett.

³⁶Ezt követően [Tvasztr szavai szerint] a jóga-t alkalmazta, hogy megtalálja a kancává vált asszonyát, [akit] mind az ereje, mind az önmegtartóztatása tekintetében valamennyi élőlény utolérhetetlennek gondolt. ³⁷A magasztos Nap ló alakjában a száján keresztül közö-sült vele, miközben [Szandnyá] ficáinkolt, mert azt hitte, egy másik férfi az. ³⁸[Szandnyá] a Nap magát kifújta az orrlyukából. Két isten született tőle: az *asvinok*, akiket a legkiválóbb orvosoknak tartanak.

³⁹A két *asvint* Nászatjának és Daszrának hívják. Ők a Nap, vagyis a nyolcadik *pradzsápati* gyermekei.

⁴⁰A Nap vonzó formájában mutatta meg magát neki, ő pedig látva férjét nagyon elégedett volt. ⁴¹Jamát [azonban továbbra is] gyötörte [a korábbi] cselekedete. A *dharma* urává vált, és a rá vonatkozó előírásokat szem előtt tartva igyekezett [valamennyi] élőlénynek a kedvében járni. ⁴²[Folyamatosan] nagy ragyogás vette körül, és erényes tetteket hajtott végre, amelyek jutalmául az elhunyt ősatyák urává és a [déli] égtáj őrzőjévé vált. ⁴³A *pradzsápati* szerepét Manu töltötte be. Ezt a tisztséget a következő, Szávarnikának nevezett korban a fivére, a tiszteletre méltó és aszkézisből származó erőben bővelkedő Szávarna fogja birtokolni. ^{44–47}Ő jelenleg a Méru-hegy oldalán végzi folyamatos vezeklését, [aminek köszönhetően az ég] Sanaiscsara, azaz Szaturnusz nevű bolygójává vált. [Mindezek után] Tvastr [a Napból lefaragott] hóból megalkotta Visnu diszkosztát. Ez [a fegyver], ha a harcban a démonok megölésére vágyik, visszatarthatatlan. A húguk, Jamuná az embereket éltető, legkiválóbb folyóvá vált. [Nap] második (sic!) fiát Manunak és Szávarnának is hívják. Őt úgy kell ismerni, mint Sanaiscsara.

⁴⁸Akik meghallgatják és emlékezetükben tartják, hogy ezek az istenek miképp jöttek a világra, azok a gondjaikból mindig szabadulást nyernek, és nagy hírnevet szereznek.*

* A Nap megszelídetéséről szóló történet központi szerepet játszik a *saurák*, vagyis az ind Napisten-hívők mitológiájában. A *saura* változatban (*Bhavisja-purána* 1.47.1–43, *Brahma-purána* 32.49–109, *Számha-purána* 10.1–43) a problémát elsősorban nem a Nap heve, hanem annak amorf, gömbszerű formája jelentette, Visvakarman pedig nem egyszerűen lecsökkentette az istenség túlzott hevét, hanem emberi külsőt készített neki. A történet tehát magyarázatot ad arra, hogy a *saurák* a védikus vallással szemben, pontosabban azt meghaladva miért tisztelik Szúrját, azaz a Napot antropomorf formában.

KILENCEDIK ÉNEK [A Nap nemzetsége: Vaivaszvata – Szatjavrata]

¹⁻²Vaivaszvata Manunak kilenc fia született: Iksváku, Nábhága, Dhrisnu, Sarjáti, Narisjanta, Pránsú, Nábhánédistha, Karúsa és Prisadhra. Ők kivétel nélkül [az apjukra] hasonlítottak.

³⁻⁴Még mielőtt azonban ez a kilenc fiú a világra jött volna, Manu, a teremtmények ura egy áldozatot mutatott be, hogy gyermeke születhessen. A szertartás közben, amikor [az áldozati tér] Mitrának és Varunának [szentelt] részénél végezte a felajánlását ⁵a szent hagyomány szerint, épp azon a helyen megszületett Idá. Mennyei ruhákat viselt, a pompás testét pedig égi díszek ékesítették. ⁶A jogart tartó Manu így szólította meg:

„Idá!”, [ami annyit jelent]: felajánlás. „Kövess engem!” Idá erre a következő választ adta:

⁷„Én Mitra és Varuna területén születtem, ezért most fel fogom keresni őket. Noha [alapvetően] ez szembemegy a *dharmával*, legkiválóbb szavú [apám], ez bennem mégsem tett kárt.”

⁸A Manunak címzett szavai után Idá, aki szép csípővel rendelkezett, [valóban] Mitra és Varuna elé járult. A kezait üdvözlésre emelte, és a következő szavakat szólta:

„[Magasságos] istenek! A ti áldozati területeteken születtem meg! Mit teherrek nektek?”

⁹Most hallgasd meg, hogy Mitra és Varuna az erényes, csak a *dharmát* szem előtt tartó Idá szavait [végighallgatva] mit mondtak:

¹⁰„[Idá], neked, akinek a bőrszíned és a csípőd egyaránt szép, a *dharmád* [hoz való ragaszkodásod], a jólneveltséged, a mértéktartásod és a becsületesség megörvendeztetett minket! Nagy szerencsében részesültél, [hiszen] ¹¹⁻¹²a kettőnk lányaként válsz majd ismertté! [A Földön azonban] Manu fiává fogsz válni, hogy tovább vidd a nemzetségét. Ragyogó nő, a három világ úgy ismer majd, mint Szudjumna. Követni fogod a *dharmád*, és az emberek örömeiket lelik majd benned. Manu nemzetségét [ily módon] nagygyá fogod tenni.”

¹³Ezt tudomásul véve Idá sarkon fordult, és miközben az apjához igyekezett, Budha, a Merkúr kihasználta az alkalmat, és eléállt, hogy

párosodjon vele. ¹⁴Budhától, a Hold fiától szülte Idá Purúravaszt. Miután azonban világra jött a gyermek, Idá [férfivá] változott, és a neve Szudjumna lett.

¹⁵Szudjumnaként három nagyon erényes gyermek, Utkala, Gaja és Vinatásva apja lett. ¹⁶[Közülük] Utkaláé lett az északi, Vinatásváé a nyugati, míg Gajáé a keleti égtáj, Gajá városa.

¹⁷Miután Manu visszatért a Napba, az [utódai], a *ksatriják* tíz részre osztották fel a Földet.

¹⁸Madhjadása a legidősebb fiúé, Iksvákué lett. [Jóllehet] Szudjumna [előtte látta meg a napvilágot], mégsem élvezhette [az elsőszülötteknek járó] tiszteletet, mivel [eredetileg] lánynak született. ¹⁹Ebből kifolyólag a nemes lelkű Szudjumna Vaszistha kérésének tett eleget, és Pratisthánában telepedett le, [ahol] erényes királyként [uralkodott]. ²⁰Ezután Manunak ez a híres férfi és női tulajdonságokkal egyaránt rendelkező sarja a megszerzett királyságát Purúravaszra hagyta.

²¹[Manu következő fia], Nábhága Ambarisát nemzette. Narisjantától a *sakák* származtak, ²²míg Dhrisnu a harcban jártas *dhársnika ksatriják* atyja lett. Sarjáti gyermekeiként egy ikerpár látta meg a napvilágot. A fiát Ánartának, míg a lányát Szukanjának hívták, [és idővel belőle] lett Csjavana felesége.

²³Ánartának egy nagy ragyogással övezett fia született, [akit] Révának neveztek, [és aki] Kusaszhalt az apja nevét viselő országa fővárosává tette. ²⁴Révának száz fia született. Közülük a púpos Raivata volt a legidősebb, így ő örökölte a királyságot és Kusaszhalt. ²⁵[Egy alkalommal ez a Raivata] a lányával együtt meghallgatta Brahmá közelében a *gandharvák* zenéjét. Ez az istenek között csupán egy pillanatnyi időnek tűnt, azonban a Földön ezalatt sok *juga* telt el.

²⁶[Ezt követően Raivata] a fiatalságát megőrizve visszatért a saját városába, [ahol addigra már] a Jádavák éltek, [hiszen ennek a helyére] épült a sok kapuval körülvett, elbűvölő Dváravati, [amelyet] a Krisna által vezetett Bhódzsák, Vrisnik és Andhakák védelmeztek.

^{27–28}Miután Raivata megértette a történeteket, a lányát, a jó erkölcsű Révatit Baladévának adta, majd felkapaszkodott a Méru csúcsára,

hogy aszkézist gyakoroljon. Az erényes lelkű Ráma mindeközben boldogan lelte örömét Révatíban.

Dzsanamédzsaja így szólt:

²⁹Bikához hasonló *bráhmana*, [te azt mondtad], hogy sok *jugányi* idő telt el. Hogy lehet akkor, hogy sem Révati, sem a púpos Raivata nem öregedett meg? ³⁰Ha Sarjáti sarja a Méru-hegyre ment, akkor hogyan maradt fenn a Földön ez a család mind a mai napig? Az igazságot szeretném hallani!

Vaisampájana így szólt:

³¹A Brahmalóka mind az öregség, mind az éhség, mind a szomjúság, mind a halál hatáskörén kívül esik. Ott még az évszakok sem váltják egymást. ³²Miközben a púpos Raivata azon a helyen időzött, a *punjadzsana ráksaszák* elpusztították Kusaszthalít. ³³Az erényes és nemes lelkű [Raivatának] száz fivére volt. Amikor a *ráksaszák* rájuk támadtak, ők szanaszéjjel menekültek, ³⁴és mindenfelé nagy nemzetségeket hoztak létre. Ők azok, [akiket mind a mai napig] Sarjáti utódaiként ismerünk. ³⁵Az erényes *ksatriják* így mindenhol az összes, korábban járhatatlan helyre eljutottak.

³⁶[Manu fiai közül] Nábhágának két fiúgyermeke született. Ők [eredetileg] *vaisják* voltak, de később *bráhmanák* lettek. Karúsától a *ksatrijáknak* a csatákban ádáz *kárúsáknak* nevezett csoportja származott. ³⁷[A kilencedik fiú], Prisadhra megölte a tanítója tehenét, és annak átka miatt *súdrává* vált. Íme beszámoltam [Manu] mind a kilenc fiáról.

³⁸Amikor Manu eltüsszentette magát, akkor született meg a fia, Iksváku.* Tőle száz fiú származott, akik [kivételem nélkül] bőséges adakozásukról voltak ismertek. ³⁹Közülük a legidősebbet Vikuksinak hívták. Ő lett Ajódhjá ura, [akit] a *dharma* legkiválóbb ismerői közt

* A fiú születésének és a „tüsszenteni” jelentésű „*ksu*” igeigyeknek az összekapcsolása valószínűleg arra igyekszik kísérletet tenni, hogy a szavak hasonló hangzása alapján magyarázatot adjon az Iksváku név eredetére

tartanak számon, és [aki] a nagy hasa^{*} miatt a harcra alkalmatlan, azaz Ajódha volt.⁴⁰ A fiai közül ötszázan Sakuni vezetésével az északi,⁴¹ míg negyvennyolcan Vaszáti felügyelete alatt a déli régió védelmezői lettek.

⁴²[Egy alkalommal Iksváku] egy *sráddha* szertartást rendelt meg. Azonban még mielőtt ez el lett volna végezve, [Vikuksi] megette a nyulat, majd vadászni ment.⁴³ Vaszistha javaslatára Iksváku kitagadta a [fiát, akit ettől kezdve] nyúlevőnek, vagyis Sasádának [neveztek]. Miután Iksváku meghalt, Sasáda [mégis visszatért, és] elfoglalta a várost.

⁴⁴Ajódhának a hősies fiát Kakutszthának hívták. Tőle származott Anénasz, aki Prithut nemzette.⁴⁵ Prithu fiát Vistarásvának nevezték, [és tőle] született meg Árdra. Az ő fia volt Juvanásva, [akitől] Srávaszta király származott.⁴⁶ Srávaszta alapította meg a [róla elnevezett] Srávaszti [nevű várost]. A fiát Brihadasvának hívták.⁴⁷ Tőle származott a nagyon erényes Kuvalásva király, [aki] végzett Dhundhuval. [Emiatt a hőstette miatt] őt Dhundhumára, azaz Dhundhu megölője néven is ismerik.

Dzsanamédzsza így szólt:

⁴⁸*Bráhma*na, most arra lettem kíváncsi, hogy hogyan történt pontosan Dhundhu megölése? Miképp lett a derék Kuvalásvából Dhundhumára?^{**}

Vaisampájana így szólt:

⁴⁹Brihadasvának száz fia volt, [akiket kivétel nélkül] a legkiválóbb íjászok közt tartunk számon. [Közülük] apjuk a trónra Kuvalásvát jelölte ki.⁵⁰ Miután a [királyi] méltóságot átruházta a fiára, [az agg] király remeteségbe vonult. Amint az erdőbe ért, egy Uttanka nevű bölcs *bráhma*na állította meg:

⁵¹„Neked védelmet kell nyújtanom! Ezt kell először megtenned, mert nem tudom nyugodtan végezni az aszkézist, király.⁵² A teljesen

* A Vikuksi név jelentése „nagy hasú”.

** A *Mahábháratában* (3.192.6–195.39) a Dhundhu-mítosz hosszabb verziója található meg.

sík sivatagban, az *ásramám* közelében van egy homokkal teli tenger. Úgy hívják, hogy Uddzsánaka.⁵³ Egy nagy erejű, hatalmas óriás, akinek elpusztítására még az istenek sem képesek, ott a föld mélyén lakik, homok rejti.⁵⁴ Ő Madhu démon szörnyűséges fia, Dhundhu. Ott fekszik, a kegyetlen aszkézist gyakorolva, hogy [a jövőben az egész] emberiséget elpusztíthassa.^{55–56} Minden év végén felsóhajt egyszer. Ilyenkor [az egész] Föld valamennyi fájával együtt megremeg. A sóhaja [emellett] rendre olyan nagy porvihart kelt, hogy még a Nap ragyogását is elhomályosítja. Hét napon át rettenetes földrengések [pusztítanak], amelyeket lángcsóvák, füstoszlopok és hamuhalmok kísérnek. Ezért már nem bírok tovább megmaradni az *ásramámban*! ⁵⁸Fékezd meg ezt az óriást! Ez az emberek javára fog válni! Ha sikerül végezned vele, mi mind nyugodtan élhetünk. ⁵⁹Az ő megölésére egyedül te vagy képes! Visnu egykor kegyet ajánlott fel nekem: ő a saját erejével fogja megnövelni az erődöt. ⁶⁰A nagy energiájú Dhundhut ugyanis kis energiával nem lehet elégetni még sok idő, sok száz *juga* alatt sem, hiszen olyan nagy az ereje, hogy még az istenek számára is elviselhetetlen.”

⁶¹Miután a nemes lelkű királyi bölcs végighallgatta Uttanka beszédét, a fiát, Kuvalásvát ajánlotta fel neki, hogy végezzen Dhundhuval. ⁶²„Magasztos, én már letettem a fegyvert. Íme a fiam, ő majd elpusztítja Dhundhut [helyettem]. Ehhez kétség sem férhet!”

⁶³A királyi bölcs ezt követően utasította a fiát, hogy ölje meg Dhundhut, majd ő maga a fogadalmát megtartva a hegyekbe vonult, hogy a vezeklését folytathassa. ⁶⁴Kuvalásva király magához hívta [mind] a száz fiát, és Uttanka kíséretében útra kelt, hogy végezzen Dhundhuval.* ⁶⁵Ekkor a mindenható Visnu, hogy jót tegyen az emberekkel, Uttanka hívására energiája révén beköltözött

* A *Harivansán* belül itt talán két hagyomány keveredik. Korábban Kuvalásva mint Brihadasva száz fiának egyike volt megemlítve, később pedig maga Kuvalásva is a száz fiú apjaként jelenik meg. A történet *Mahábhárata*-beli változata (3.193.5) szerint nagy számú utódot (21000 fiút) egyedül Kuvalásva hagyott maga után hátra.

[a király testébe]. ⁶⁶Az égen egy hang csendült fel, amikor a harcos elindult:

„Íme a dicsőséges királyfi! Ő lesz Dhundhu megölője!”

⁶⁷[A hang hallatára] az istenek mindenfelől mennyei füzérekkel szórták be Kuvalásvát, és közben felcsendült az égi dobok zúgása.

⁶⁸Ezután [a hős] a fiaival együtt belefogott, hogy kiássa azt az el nem fogyó homoktengert. ⁶⁹Narájana energiája megnövelte [az erejét, amitől] hatalmas erővel és energiával rendelkezett. ⁷⁰A fiai [mindeközben] olyan lelkesedéssel ástak, hogy az egész nyugati égtájat a homok borította be. Végül megtalálták a homokban rejtőző Dhundhut. ⁷¹A démon haragjában a szájából jövő tűzzel mintha a világot akarta volna szétrobbantani, és vizet is okádott, de olyan hevesen, mint az óceán a Hold feljövetelekor: hatalmas szökőár volt.

⁷²Dhundhu [ily módon] hármuk kivételével mind a száz fiút halálra perzselte. ⁷³[Válaszképp] a Dhundhu megölőjének [kikiáltott] nagy erejű király rátámadt az erős Dhundhura. ⁷⁴[Előbb] a *jógában* elért képességei révén megitta a vízáradatot, majd a vízzel kioltotta [a démon] tűzét. ⁷⁵A király az erejével elpusztította Dhundhut, a szörnyűséges vízi demont, és jól végezve dolgát, megmutatta Uttankának. ^{76–77}A bölcs pedig [különféle] kegyeket adott a kiváló királynak: adományozással sem fogatkozó vagyont, ellenségekkel szembeni sérthetetlenséget, az érényes életben örömet, örök lakozást a mennyben és a démon által megölt fiai javára örök mennyei életet. ⁷⁸[Az esetet követően] Kuvalásvának [csupán] három fia maradt életben. A legidősebbet Dridhásvának hívták, míg a két fiatalabb neve Dandásva és Kapilásva volt.

⁷⁹Dridhásvát Dhundhumára fiaként, azaz Dhaundhumári néven is szokták emlegetni. Az ő fiát Harjasvának hívták. Harjasvától

* Kuvalásva fiainak a halála párhuzamba állítható a Szagara-fiak elégetésével (*Harivansa* 9.49–78, *Mahábhárata* 3.192.6–195.39), a hasonlóságra ráadásul a Dhundhu-mítosz *Mahábhárata*-beli verziója (3.195.25) fel is hívja figyelmet, amikor Dhundhu pusztítását Kapilához hasonlítja.

származott Nikumbha, aki mindig a *ksatriják dharmájában* lelte az örömét.⁸⁰Nikumbhának a fia, Szanhatásva [is] jártas volt a fegyverforgatásban. Neki két fia született, Akrisásva és Krisásva.

⁸¹[A lánya] Haimavatí volt, akit az igaz emberek tisztelnek, és akit a három világban Drisadvatí néven ismernek. [Haimavatí] fia pedig Praszénadzsit volt.⁸²[Idővel] Praszénadzsit feleségül vette a hozzá hűséges Gaurít. A férje [a hűsége ellenére egy alkalommal] átkot mondott rá, és ennek következtében belőle lett a Báhudá folyó.⁸³Kettejük gyermeke volt a nagy Juvanásva király, akitől a három világot meghódító uralkodó, Mándháttr származott.

⁸⁴Mándháttr felesége, Sasabindu lánya Csitrarathától származott. Ez az az erényes, férjéhez hű és a Földön a szépségét tekintve páratlan nő, [akit] Bindumatí néven ismerünk. Tízezer fivére mellett ő volt [Sasabindu] legidősebb gyermeke.⁸⁵[Ez a lány] két fiút szült Mándháttr számára, a *dharmát* ismerő Purukutszát és Mucsukundát.

⁸⁶Purukutsza fia Traszaddaszju király volt. Az ő fia volt a Narmadától született Szambhúta.⁸⁷Ennek a Szambhútának a fia az ellenségek sanyargatója, Szudhanvan volt. Szudhanvan fiaként látta meg a napvilágot Tridhanvan király,⁸⁸[akitől] a bölcs Trajjáruna származott. Trajjárunát tartják számon az erős Szatjavrata herceg apjaként.

⁸⁹Ez a balga fiú félbeszakította a kézfogón zajló *mantra*-recitációt, és elrabolt egy olyan nőt, akit korábban már más vett el.⁹⁰[Feltehetően] ostobaság, bujaság, elmezavar, móka vagy meggondolatlanság miatt vetemedhetett arra, hogy a vágyainak engedve elrabolja az egyik városlakó feleségét.⁹¹A *dharmával* való szembeszegülése olyan sebet ütött Trajjárunában, akár egy lándzsa, és kitagadta őt. Haragjában újra és újra ezt mondta:

„Pusztulj innen!”

⁹²A kitagadott [fiú] erre így fordult az apjához:

„Hová mehetnék?”

„Élj ezentúl a kutyaevő *svapákákkal*! Te, család szégyene! Többet miattad nem vágyok fiúgyermekre!”, felelte az apja.

⁹³Apja parancsára Szatjavrata elhagyta a várost. [Még] a szent bölcs Vaszistha sem tartotta vissza. ⁹⁴[Ettől kezdve] az apja által kitagadott, vitéz Szatjavrata a *svapákák* [erdei] lakhelyén élt. [Később] az apja is az erdőbe vonult ki.

⁹⁵Mindezek után Indra [úgy határozott], hogy a *dharmájával* szembe-
szegülő [Szatjavrata] miatt tizenkét évig nem esőzik az országukban.

⁹⁶[Ez idő tájt] a vezeklési során hatalmas erőre szert tevő Visvámitra a feleségét [épp] ezen a helyen hagyva a tenger partján végezte a nehéz aszkézisét. ⁹⁷Az asszony [ekkor úgy határozott], hogy a közepső fia nyakára kötelet köt, és száz tehénért cserében eladja, hogy a többi [gyermekét] életben tarthassa.

⁹⁸A nemes lelkű királyfi, [Szatjavrata] azonban észrevette a nagy bölcs áruba bocsátott, kötéllel megkötött fiát, [és mivel] erényes lelkű volt, megszabadította. ⁹⁹[Ezt követően] Szatjavrata egyrészt együttérzésből, másrészt hogy Visvámitra kedvére tegyen, gondját viselte a gyermeknek. ¹⁰⁰Mivel kötéllel, azaz *galával* volt megkötözve, ezért a Kusikák családjába tartozó, az aszkézisből származó energiában bővelkedő, nagy bölcs a Gálava nevet kapta. A hős [Szatjavrata] így szabadította meg őt.

TIZEDIK ÉNEK [A Nap nemzetsége: Szatjavrata – Szahaszvat]

Vaisampájana így szól:

¹[Ezt követően] Szatjavrata az ígéretének megfelelően gondját viselte Visvámitra feleségének. [A munkáját] odaadással és türelemmel végezte, [sőt mindvégig] szem előtt tartotta [a más asszonyával szemben elvárt] illendő viselkedést is. ²[Napközben] gazellákra, vaddisznókra, bivalyokra és [más] erdei állatokra vadászott, [majd az elejtett vadak] húsát Visvámitra *ásramája* mellett felakasztotta. ³Miután az apja az otthontalanságba távozott, [Szatjavrata] az ő utasítását szem előtt tartva az erdőben maradt, [és] a titkos fogadalmán, egy tizenkét évig tartó *díksán*, azaz beavató szertartáson fáradozott.

⁴[Ez idő tájt] az ország, Ajódhjá és a királyi hárem gondját Vaszistha viselte, mivel áldozópapként és tanítóként volt alkalmazva. ⁵[Nem tudni, hogy] az ostobasága vagy a sors elkerülhetetlensége miatt, de Szatjavrata [mindezek ellenére] állandó gyűlölettel gondolt rá. ⁶Hajdanán, amikor [Trajjáruna király] a kedves fiát száműzte az országából, Vaszistha ezt nem igyekezett megakadályozni: ennek oka kellett, hogy legyen. ⁷A házassági szertartás *mantrái* a hetedik, [közös megtett lépéstől] érvényesek, és Szatjavrata ezért nem a hetedik lépés után rabolta el [a nőt].*

⁸„Vaszistha ismeri a *dharmát*! Engem mégsem védett meg!”, vélekedett Szatjavrata, amikor megharagudott Vaszisthára.

⁹A magasztos Vaszistha azonban akkor [Szatjavrata] erényeire tekintettel cselekedett, de Szatjavrata nem volt tudatában az ő rejtett gondolatának.

¹⁰„Mivel a nemes lelkű apja elégedetlen volt vele, ezért Indra tizenkét éven át nem fog esőzni. ¹¹Azonban ha képes lesz a Földön

* A házassági szertartás egyik központi elemeként a párnak közösen hét lépést kell megtennie, miközben a menyasszonynak minden egyes lépésnél apró rizskupacokat kell a lábával megérintenie (Basham 1986: 168).

[ez idő alatt] a nehezen végrehajtható *díksát* teljesíteni, akkor a családja kiengesztelést fog nyerni!”, [ezt gondolva] ¹²a magasztos Vaszistha nem védelmezte meg, amikor az apja kitagadta.

[Ráadásul] a magasztos [bölcs] azt is elhatározta, hogy a jövőben majd [Szatjavrata] fiát fogja felkenni királlyá. ¹³[Tehát] az erős királyfi tizenkét éven át végezte a *díksát*. Ez idő alatt húst sehol sem lelt, mígnem [egy alkalommal] megpillantotta a nemes lelkű Vaszistha minden vágyat teljesítő tehenét. ¹⁴[Szatjavratát egyszerre kerítette a hatalmába] a harag, a zavarodottság, a fáradtság és az éhség, és megölte [a tehenet]. ¹⁵[Mindenek tetejébe, a leölt állat húását] maga is megette, és Visvámitra gyermekeivel [is] megetette. Az esetről értesülve Vaszistha [szörnyű] haragra gerjedt:

¹⁶„Kegyetlen ember! Ejtettem volna a bűnödöt, mely olyan, mint egy vaslándzsa, ha nem követtél volna el megint két bűnt. ¹⁷[Először] az apádat sértetted meg, [utáná] megöltél egy tehenet, [végül pedig] nem megszentelt húst ettél. [Ily módon] a vétked háromszoros!” ¹⁸Miután a három lándzsával felérő bűnt felsorolta, Vaszistha, aki bővelkedett az aszkézisből származó erőben, három lándzsásnak, azaz Trisankunak nevezte el. Ettől kezdve [Szatjavratát ezen a néven] hívták.

¹⁹Trisanku, [jóllehet komoly gáztetteket követett el], Visvámitra asszonyának mégis a gondját viselte. A bölcs ezért a hazatérésekor elégedett volt, és megjutalmazta. A kegyet kapó királyfi tanítójává választotta [Visvámitrát].

²⁰Így, miután a tizenkét évig tartó szárazság véget ért, Visvámitra királlyá kente Trisankut, majd az istenek és Vaszistha szeme láttára áldozópapként szolgált.

²¹[Trisanku] a Kékaják nemzetségéből szerzett magának feleséget. Az asszonyát Satjarathának hívták, és egy makulátlan hercegnek, Hariscsandrának adott életet. ²²Hariscsandrát szokták Traisankavának, azaz Trisankutól származó királynak is nevezni. [Idővel] nagy uralkodó vált belőle, és még a *rádzsasúja* áldozatot is bemutatta. ²³Hariscsandra fiát Róhitának hívták. Róhita fia Vrika volt, Vrikától született Báhu. ²⁴Habár [Báhu] a *Krita* jugában élt, mégsem volt

túlzottan erényes, [ezért] a Héhaják és a Táladsanghák elűzték [a királyságából].^{25–26}Báhu fiát Szagarának hívták. [Ez a név azt „mérget tartalmazó”], mivel [valóban] egy méreg működött közre a születésekor.

[Az újszülött] Szagara Aurva *ásramájában* talált oltalomra, [ahol] ez a Bhárgavák családjába tartozó bölcs megtanította az Agnitól származó fegyver használatára.²⁷[Ennek a segítségével Szagara előbb] leszámolt a Héhajákkal és a Táladsanghákkal, majd az egész Földet meghódította. Legyőzhetetlen volt, és a *dharmát* is alaposan ismerte. [Mindemellett híressé vált arról, hogy] ő fosztotta meg az [egykor] *ksatriják* közé tartozó *sakákat*, *pahlavákat* és *páradákat* a *dharmáiktól*.

Dzsanamédzsaja így szólt:

^{28–29}Milyen szerepet játszott a méreg a legyőzhetetlen Szagara király születésében? Mitől támadt olyan rettenetes harag benne, hogy elpusztítsa a *sakák* és a hozzájuk hasonló *ksatriják* nemzetiségének *dharmáját*? [Bölcs], a vagyionod az aszkézisből származó erőd, kérlek, számolj be minderről részletesen!

Vaisampájana így szólt:

³⁰A bűnös Báhu királyságát a legenda szerint a Héhaják, a Táladsanghák és a *sakák* együttes erővel ragadták el.³¹A Héhaják oldalán [rajtuk kívül a harcosok] öt csoportja, a *javanák*, a *páradák*, a *kámbódzsák*, a *pahlavák* és a *khasák* szálltak harcba.³²Báhu király, [miután kudarcot vallott velük szemben], a hatalmától megfosztva a vadonba menekült. A szerencsétlent követte a felesége. [Báhu] az erődben kilehelte a lelkét.

³³Az egyik asszonya, a terhes Jádavi utánament. Korábban a legenda szerint a társfelesége mérget adott neki.³⁴[Jádavi] az erdőben elkészítette férje halotti máglyáját, és felmászott rá.

Aurva [azonban észrevette az asszonyt]. Mivel [a látványa] szánakozással töltötte el, megakadályozta, [hogy véget vessen az életének]. Ezután Jádavi³⁵Aurva *ásramájában* megszülte a sértetlen magzatot, akiből az erős karú, Szagara nevű király lett, és [ezzel együtt megszabadult a társfelesége által beadott] méregtől [is. Ezt követően]

³⁶Aurva végrehajtotta a születési szertartástól kezdve az összes előírt rituálét a nemes lelkű [Szagara] számára. Később bevezette a védikus tudományokba is, illetve megtanította arra, hogy hogyan kell használni az Agnihoz tartozó, még az istenek számára is kibírhatatlan, csodálatos fegyvert. ³⁷[Az apja miatt] bosszúra szomjas, erős [Szagara] ezzel a fegyverrel pusztította el a Héhajákat, de olyan sebesen, mint ahogy Rudra szokta az állatokat. A világban ezzel szerzett nevet magának és vált a hírnévvel bírók legkiválóbbjává. ³⁸[A haragja azonban ezután sem csillapodott], és elhatározta, hogy kiirtja a *sakákat*, a *javanákat*, a *kámbódzsákat*, a *páradákat* és a *pahlavákat* is.

³⁹Amikor a nemes lelkű és hősie Szagara elkezdte mészárolni őket, azok a bölcs Vasizthához fordultak oltalomért. ⁴⁰Amikor a nagy ragyogással körülvelt Vasiztha meglátta őket, egyezség révén megállította Szagarát, és megmentette őket. ⁴¹A bölcs szavára [a király végül] ígéretet tett arra, hogy [az életük helyett] a *dharmájukat* veszi el, és ezzel együtt a külsejük megváltoztatására kényszeríti őket.

⁴²A *sakák* fejét félig kopaszra nyíratta, úgy bocsátotta el őket, míg a *kámbódzsák* és a *javanák* teljesen kopaszok lettek. ^{43–45}A *páradáknak* [velük szemben] le kellett engedni a hajukat, míg a *pahlavák* szakállviselésre kényszerültek, és meg lettek fosztva mind a *Véda* recitációjától, mind a védikus áldozattól. A *sakák*, a *javanák*, a *kámbódzsák*, a *páradák*, a *kóliszarpák*, a *máhisakák*, a *darvák*, a *csólák* és a *kéralák*: ezek mind *ksatriják*, de az ő *dharmájukat* Vasiztha szavára Szagara elvette.

⁴⁶A *dharmával* hódító király a Föld meghódítását követően lóáldozat bemutatására szánta el magát. Ennek megfelelően [előbb] az áldozati beavatásban részesült, majd szabadon bocsátotta a [feláldozásra szánt] lovat. ⁴⁷A hajtás közben azonban a délkeleti tenger közelében valaki elragadta a lovat, és a földfelszín alá rejtette.

⁴⁸[Ekkor] Szagara parancsára a fiai nekifogtak, hogy felássák azt a helyet. [Sőt, egyhamar] a tengernek egy olyan mély pontjára jutottak, hogy elérték a legelső és legfőbb személyt, Hari istenséget, az alvó Visnut, [akit] Krisnaként és Pradzšapatiként [is ismerünk].

Az istenség ezúttal Kapila formájában jelent meg előttük].

⁴⁹Amint az alvásból felpillantott, a szeméből kiáradó hő halálra perzselte [Szagara] fiait. Csupán négyen maradtak közülük életben:

⁵⁰Barhakétu, Szukétu, Bháradratha király és a hős Pancsadzsana.

Ők [a jövőben] folytatták a nemzetséget.

⁵¹A magasztos Hari, azaz Nárájana kegyet adott neki: Iksváku nemzetségének romolhatatlanságát, nem múló hírnevet, fiúgyermekként a tengert és a mennyben örök lakozást. ⁵²A tenger *arghját* felajánlva magasztalta azt a királyt, [akinek] a tette révén megkapta a Szágara, azaz „Szagarától származó” nevet.

⁵³A hírneves Szagaráról [mások] azt mondják, hogy, miután visszszakapta a tengertől az áldozati lovat, száz lóáldozatot hajtott végre, és hatvanezer fiút nemzett.

Dzsanamédzsaja így szólt:

⁵⁴Hogyan születtek Szagara erős fiai? Hogy lehetséges, hogy ezek a hősök hatvanezren voltak?

Vaisampájana így szólt:

⁵⁵Tudd meg, király, hogy Szagarának két felesége volt, [akik] az aszkézisből származó erejük révén valamennyi bűneiktől megszabadultak. Aurva ezért kegyet ajánlott fel nekik:

⁵⁶„Az egyikőtök szüljön hatvanezer bátor fiút, míg a másikatok azt a gyermeket hozhatja világra, [aki a jövőben] majd a család fenn tartója lesz! Válasszatok a kívánságotok szerint!”

⁵⁷[Ennek megfelelően] az egyikőjük, a mohó sok hősies fiúgyermeket, míg a másik az egy, dinasztiát fenntartó fiút választotta, [Aurva] bölcs pedig jóvá hagyta a döntésüket.

⁵⁸Úgy tartja a hagyomány, hogy a nagy erejű Pancsadzsana lett a király, [miközben] a másik [asszony] egy magokkal teli tököt hozott a világra. ⁵⁹[A tökből] hatvanezer magméretű embrió jött elő, [amelyek] az idő haladtával szépen növekedtek. ⁶⁰A magzatokat később *ghível* teli korsókba helyezték, és mindegyikhez külön dajkát rendeltek a táplálásuk céljából. ⁶¹Tíz hónap elteltével a megfelelő időben jöttek elő [ezekből a korsókból] a Szagara örömét növelő hercegecskéik. ⁶²Így született tehát a tök fehér belsejéből hatvanezer

fia a királynak!* ⁶³Valamennyiüket átjárta a Nárájanából származó energia, közülük király mégis csak egy, a Pancsadszana nevű lett.**

⁶⁴Pancsadszana hősies fia volt Ansumat, akitől a Khatvánga néven is ismert Dilípa származott. ⁶⁵Ő a mennyből eljőve egy pillanatnyi ideig élt [halandó életet], de értelmével az igazságnak megfelelően sajátította el a három világot.

⁶⁶Dilípa fiát Bhagíráthának hívták. Ez az uralkodó hozta le [a mennyből] és vezette el a tengerhez a Gangeszt, a legkiválóbb folyót, [akit ezek után] a lányává fogadott. ⁶⁷Bhagírátha után a fia, Sruta lett a király. Srutától származott a nagyon erényes Nábhága, [akiből] Ambarísa apja lett. ⁶⁸A Nábhágától származó Ambarísa fiát Szindhudvípának nevezték. Az ő fia a hősies Ajutádzsit volt, ⁶⁹aki a nagy híró Ritaparnát nemzette. [Ritaparnából] erős király lett, [aki] híres volt a Nálával való barátságáról, illetve arról, hogy a mennyei szeme segítségével képes volt belelátni az emberek szívébe.

* Szagara fiával lényegében azonos módon jött világra Dhritarástra száz fia, vagyis a *Mahábhárata*-beli Kauravák (*Mahábhárata* 1.107.7–37). Habár a *Harivansa* fatális balesetként mutatja be a Szagara-fiak sorsát, mind a *Mahábhárata* (3.105.3–4), mind a *Rámájana* (1.38.18–20) világossá teszi, hogy az elkövetett bűneikkel maguk érdemelték ki a halált. A két eposz ráadásul abban is egyetért, hogy Szagara fiainak azért kellett hamuvá égnie, hogy a Föld ne szenvedjen tovább (*Mahábhárata* 3.105.5, *Rámájana* 1.38.23–39.3). Ez utóbbi ugyancsak erősen emlékeztet a Kauravák vesztére, akiknek hasonlóképp a Föld szenvedése miatt kellett elveszniük. Jóllehet őket nem valódi tűz emésztette el, a Kuruksétrán vívott háborút maga az eposz gyakran írja le egy hatalmas tűzáldozatként.

** A történet *Mahábháratában*, illetve *Rámájánában* található változata szerint Szagarának egyetlen fia sem élte túl Kapila pusztítását, és a trón várományosaként mindkét eposz egy Aszamandzsa nevű gyermeket említ, akinek a hatvanezer fiút világra hozó királyné társfelesége adott életet (*Mahábhárata* 3.106.10, *Rámájana* 1.37.16). Aszamandzsa azonban rendkívül gonosz volt, ezért apja azelőtt száműzte, hogy a trónt elfoglalhatta volna (*Mahábhárata* 3.106.10.d–15, *Rámájana* 1.37.20–21). A dinasztiát Szagara halála után ennek megfelelően Aszamandzsa fia, Ansumat, majd az ő utódai vitték tovább.

⁷⁰Ritaparna fia Ártaparni király volt, [akit] Kalmásapáda és Mitraszaha neveken is szokás emlegetni. ⁷¹Kalmásapáda Szarvakarmant nemzette. Szarvakarman híres fia Anaranja volt, és tőle származott Nighna.

⁷²Nighnának két fia született: Anamitra és Raghu. [Idővel] mindketten bikához hasonló, kiváló uralkodókká váltak. ⁷³Az erényes és bölcs Anamitra Duliduha [néven is ismert]. Ő nemzette Dilípát, Ráma szépapját. Dilípa fia az erős karú Raghu volt. ⁷⁴Raghutól született Adzsza. Adzsza nemzette Dasarathát, aki a nagy hírű és *dharmában* örömét lelő Rámának lett az apja.

⁷⁵Ráma fiát Kusának nevezték. Tőle született Atithi, az ő fia pedig Nisadha volt. ⁷⁶Nisadha fia Nala, Nala fia pedig Nabhasz. Nabhaszé Pundaríka, [akitől] ismereteink szerint Ksémadhanvan [származott]. ⁷⁷Ksémadhanvannak egy fia volt, a dicső Dévaníka. Dévaníka fia Ahínagu volt, utóda pedig a Szahaszvat nevű király.*

⁷⁸A *puránában* két Nalát is számontartanak. [Akiről itt szó volt, az] az Iksvákuk családjának fennmaradásán fáradozott, [míg a másik] Víraszéna fia volt. ⁷⁹Ily módon nagy vonalakban ismertettem az Iksváku nemzetségben született utódokat. Ezek a nagy erejű királyok alkotják a Nap nemzetségét.

⁸⁰Mindazok, akik figyelmesen végigtanulmányozzák a teremtetést, mely Vivaszvatól, a Naptól ered, aki a *sráddha* istensége és a teremtmények táplálója, azok Vivaszvat, a Nap utódaival kerülnek egy közösségbe.

* Az uralkodók 10.74–77 közt felsorolt névsora Ahínaguig bezárólag megegyezik azzal a leszármazási láncsal, amit Kálidasza követett a *Raghuvansa* című műeposz megírásakor.

TIZENEGYEDIK ÉNEK [Az atyák és a *sráddha*-szertartás]

Dzsanamédzsza így szólt:

¹Hogyan lett Vivaszvatból, a Napból a *sráddha* szertartást felügyelő istenség? Miképp kell végrehajtani ezt a rítust, hogy a leghatékonyabb legyen? Kik pontosan az atyák, és milyen módon jöttek a világra? Legkiválóbb bölcs, most ezeket szeretném hallani!

²A *bráhmanáktól* úgy tudjuk, hogy vannak atyák, akik a mennyben élnek, és akik még az istenek számára is istenségek. Ezt mondják az istenek ismerői. Ezt szeretném megtudni: ^{3–4}[pontosan] miféle csoportjaik vannak, és mi jellemzi azt a nagy erőt, amellyel rendelkeznek, illetve mit kell tennünk ahhoz, hogy az atyák valóban az örömeiket leljék a *sráddha* szertartásban, és ezzel a legnagyobb jóban részesüljenek! [Egyszóval] az atyák legkiválóbb teremtsére vagyok kíváncsi! Vaisampájana így szólt:

⁵Elmondom neked az atyák legkiválóbb teremtsét úgy, ahogy egykor erről Márkandéja tanította az őt kérdező Bhísmát. ⁶Amit tőlem kérdezel, Judhishira egykor régen pontosan azt kérdezte a nyílágyon fekvő [Bhísmától].* ⁷Én most a Bhísma által mondottakat fogom sorban megosztani veled. [A beszédem így teljes mértékben megegyezik majd] azzal a szózáttal, amelyet [eredetileg] Szanatkumára zengett Márkandéjának, amikor az őt kérdezte.

Judhishira így szólt:

⁸[Bhísma], téged a *dharma* ismerőjének tartanak! Kérlek, mondd el, hogy hogyan érheti el a jólétet az erre vágyó! Hogy kerülheti el egy halandó a bánatot?

Bhísma így szólt:

^{9–10}Méltóságos Judhishira! A *sráddha* [az emberek] valamennyi vágyát teljesíti. Aki önmagát megfegyelve ennek a gyakorlására törekszik, és ezzel örvendeztet meg az atyákat, az boldogan fog élni mind itt, mind a túlvilágon. Az atyák mindazokat bőségben

* Miután Bhísma elesett a Kuruksétrán, a következő napfordulóig életben tartotta magát a testét átszúró nyilakból létrejött „ágyon” fekve.

részesítik, akik a *dharm*a követésére, az utódok nemzésére és a gyarapodásra törekkenek.

Judhisthira így szolt:

^{11–13}[Egyes] atyák a mennyben, mások atyái a pokolban vannak. Az élőlények cselekedetei mindig szabályos rend szerint hoznak gyümölcsöt. A gyümölcsre vágyók pedig kétségtelenül *sráddha* végeznek az apát, a nagyapát és a dédapát illetően három [*sráddha* keretében felajánlott] rizsgombóccal, folyamatosan. Azok a *sráddha*-felajánlások hogyan jutnak el az atyákhoz? A pokolban lévő [atyák] hogyan képesek gyümölcsöt adni? Milyen más atyák vannak? Kiknek mutassunk be áldozatot? ¹⁴Úgy tudom, hogy az atyáknak még az istenek is áldoznak a mennyben. Erről is szeretnék [bővebben] hallani. ¹⁵Mivel mérhetetlen bölcsességgel rendelkezel, [kérlek], világosíts fel arról, hogy az atyáknak címzett felajánlás miképp szolgálhatja a megszabadulásunkat ezen a világon!

Bhísma így szolt:

¹⁶Ezzel kapcsolatban elmondom az igazságnak megfelelően azt, amit egykor a túlvilágon lévő apám tanított. ^{17–18}A *sráddha* szertartás alatt felemeltem a rizsgombócot. A kezével, mely tele volt ékszerrel, melyet karkötők borítottak, és melynek ujjai és tenyere pirosas volt, az atyám áttörte a földet. Pont olyan volt, amilyenek régen láttam. ¹⁹Miután megállapítottam, hogy ilyen [helyzetre vonatkozó] rituális utasítást nem láttam, a rizsgombócot gondolkodás nélkül a *kusa*-füre helyeztem. ²⁰Ez a cselekedetem nagy örömmel töltötte el az apámat, és kedves hangon így szólított meg:

²¹„Fiam, te vagy az, akinek köszönhetően apának nevezhetem magam. Mivel eszes és erényes, a *dharm*át [alaposan] ismerő fiú vagy, a [legfontosabb] célomat [máris] teljesítettem itt és a túlvilágon is.

²²[Az imént épp] próbára tettelek, hogy az emberek *dharm*áikhoz való ragaszkodását megerősítem. ²³Az alattvalók mindig úgy viszonynak az erényes cselekedetekhez, ahogy ezt a királyuk teszi.

²⁴Te [most] a *Véda* által előírt örök *dharm*ák követéséről tettél tanúbizonyságot. A boldogságom ebből kifolyólag határtalan!

²⁵Olyan nagy örömet lelem benned, hogy páratlan jutalomban részesítelek! Kívánj olyan kegyet, amelyet a három világban egyébként nehéz volna elérni! ²⁶A halál nem lesz úrrá rajtad, ameddig csak élni akarsz! [Végül] a halál csak a beleegyezésed után fog elragadni. ²⁷Mire vágysz még? Miféle kívánságot teljesítek? Mondd el, mi van a fejedben!”

²⁸[A szavaira] üdvözlésre emeltem a kezeimet, és így szóltam:

„Ha miattam valóban megelégedés tölt el, akkor már le is róttam a kötelességemet. ²⁹Ha ezen felül még érdemlek valami kegyet, akkor azt kívánom, hogy te magad válaszolj egy bizonyos kérdésemre.”

³⁰Az erényes lelkű [Santanu] erre így felelt:

„Bhísma, mondd csak, mit kívánsz tudni! Akármit is kérdezel, [ígérem, hogy] el fogom oszlatni a kételyed.”

³¹[Mivel] felébredt bennem a kíváncsiság, megkérdeztem őt, aki már rejtve volt ott, [mert] elment az igaz cselekedetűek világába.

³²„Azt mondják, hogy az atyák istenek, sőt mi több, még az égi lények is istenként [tisztelik őket]. Ezek [ugyanazok, mint] a mi atyáink vagy mások? Kinek áldozunk? ³³Az általunk elvégzett *sráddha* szertartás milyen módon képes megörvendeztetni a túlvilágon lévő atyákat? Mi [pontosan] a *sráddha* gyümölcse? ³⁴Ezekkel a dolgokkal kapcsolatban egyrészt nagy bizonytalanság, másrészt nagy kíváncsiság kínoz. Téged a *dharma* ismerőjének tartanak. Kérlek, világosíts fel ezekről, hiszen úgy vélem, hogy nincs olyan dolog, amiről neked ne lenne ismereted.”

Santanu így szólt:

³⁵„A kérdésedre röviden fogok válaszolni: elmondom, miért van az atyák számára a *sráddha* szertartás, és hogy mi a felajánlott [*sráddha*] gyümölcse, és hogy miképp jöttek az atyák világra. Most hallgasd meg mindezt figyelmesen! ³⁶Az atyák a legfőbb Isten fiai, [akikből] a mennyben istenségek lettek. ³⁷Ők azok, akiket az emberek, az istenek, a démonok, a *jaksák*, a *ráksasák*, a *gandharvák*, a *kinmarák* és a nagy kígyók áldozatokban részesítenek. ³⁸A *sráddha*-szertartásban részesülve erővel telnek el, és Brahmá rendelete szerint erővel töltik el az isteneket, a *gandharvákat* és az [egész] világot.

[Törekedj arra, hogy] ezeket a nagy szerencsájú [atyákat] a *sráddha* gyakorlásával fáradhatatlanul szolgálj! Ők mind el fognak látni a legfőbb jóval, és minden vágy gyümölcsét megadják.³⁹ Amikor megtiszteld őket, a nevüket, a *gótrájukat* és az egyéb ismertetőiket kell elmondanod. [Ha így cselekszünk], ők még akkor is erővel fognak eltölteni minket, amikor már a mennyben leszünk.⁴⁰ [Az atyákkal kapcsolatos] maradék ismeretet Márkandéja fogja veled megosztani. Ő egy Bhrigu családjába tartozó bölcs, aki az atyák iránt [különösen] odaadó, és [emellett] nagy tudással [is] bír.⁴¹ [Márkandéja] ma egy *sráddhával* kapcsolatos szertartáson vesz részt, hogy a kedvemre tegyen. Ezt a nagy szerencsáját kérdezd!”, így szólt, majd eltűnt a szemem elől.

TIZENKETTEDIK ÉNEK [Az istenek és az atyák]

Bhísma így szólt:

¹Ezután az apám útmutatása szerint jártam el. A célokat szem előtt tartva [felkerestem] Márkandéját, és neki is feltettem azokat a kérdéseket, [amelyeket] az apámnak. ²Az erényes lelkű Márkandéja, aki bővelkedett az aszkézisből származó energiában, a szavaim hallatán a következőket mondta:

³Bhísma, az igazságnak megfelelően választ adok, hallgass végig figyelmesen! Az apám nagylelkűségének köszönhetem azt, hogy ilyen szép kort élhettem meg. A korábbi világban szerzett hírnevem [ugyancsak] az ősök iránti odaadásom eredménye volt. ⁴Amikor elérkezett a *jugának* a sok ezer évből álló utolsó szakasza, felkapaszkodtam a Méru-hegyre, hogy ott nagyon nehezen végezhető aszkézist gyakoroljak. ⁵[Azon a helyen] egy idő után egy hatalmas mennyei járműre lettem figyelmes. Az északi irányból közelítette meg a hegyet, és a hevével az [egész] eget beragyogta. ⁶Ezt követően egy [apró], csupán hüvelykujnyi férfit pillantottam meg. [A járművön] foglalt helyet, és ragyogó fények vették körbe. Olyan volt, mint ha maga a tűzben rejlő tűzisten lett volna. ⁷[Természetesen nem voltam rest] leróni a tiszteletem előtte. Előbb főhajtással köszöntöttem, majd *arghja* és *pádja* felajánlásával örvendeztettem meg. ⁸Végül így szóltam ehhez a félelmetes külsővel rendelkező [idegenhez]:

„Uram, kit tisztelhetek a személyedben? Úgy sejtem, hogy egy olyan égi lény lehetsz, aki előtt még az istenek is hódolnak.”

⁹[A beszédemre úgy tűnt], mintha mosolyra nyílt volna a szája, [majd] a következő szavakat mondta:

„Nem vezekelsz helyesen, ha arra sem vagy képes, hogy felismerj!”

¹⁰[Alighogy ezt kimondta], egy pillanat alatt egy másik, páratlan méretet öltött. Még csak hasonló alakú embert sem láttam korábban sehol.

[Ezután így folytatta]:

¹¹„Tudd meg, hogy Brahmá elméjéből, aszkézisének az energiájából jöttem létre, az elsősülött fia vagyok! Nárájana tulajdonságai váltak

a természetemmé. ¹²Én vagyok az, Szanat Kumára. Ezen a néven tartanak számon a *Védák* a kezdetektől fogva. Mit kívánsz tőlem?

^{13–14}Brahmának a többi fia fiatalabb nálam. [A hat öcsém a következő neveken ismert]: Kratu, Vaszistha, Pulaha, Pulasztja, Atri és Angirasz.* Ők tartják fenn a három világot, [és ezért] őket mind az istenek, mind a démonok tiszteletben részesítik.

¹⁵Mi valamennyien aszkétaéletmódot folytatunk, befelé fordulunk, és felhagytunk a vággyal és az utódok nemzésére vonatkozó kötelességgel. ¹⁶Tudd meg, hogy olyan vagyok, mint amilyennek születtem: ifjú szűz! Ezért is neveznek engem Szanat Kumárának, azaz örökké fiatalnak.

¹⁷Te [egykor] azért kezdted az irántam való odaadással vezeklésbe, mert arra vágytál, hogy láss engem. Most már látsz! Mit tehettek érted?”

^{18–19}Miután ez az örök és magasztos [úr] így módon örvendezve engedélyt adott a szólásra, kinyitottam az ajkaimat, és megkérdeztem erről a szóban forgó dologról. A kérdésemre az istenek ura mind az atyák születésével, mind a *sráddha* gyümölcsével kapcsolatos kétélyeimet elosztatta. ²⁰Egy sok évig tartó társalgás vette kezdetét, [amely során a következőképp] adott boldogan számot minderről: „Örömöm lelem benned! Legkiválóbb bölcs, hallgasd meg mindezt a dolgot a valóságnak megfelelően! ²¹Brahmá azzal a szándékkal teremtette meg az isteneket, hogy áldozzanak neki. Ők azonban nem vettek róla tudomást, és [különféle] gyümölcsökre vágyva saját maguknak mutatták be az áldozatokat. ²²Brahmá ekkor [haragjában] megátkozta ezeket az ostobákat, és így teljesen elvesztették az eszüket. Olyannyira megzavarodtak, hogy semmiről sem voltak képesek tudomást venni. Ez ráadásul oda vezetett, hogy az egész világot káosz kerítette a hatalmába. ²³[Végül] mind leborulva Brahmá elé, igyekeztek, hogy tőle kérjenek segítséget. Mivel a Teremtő szeretett volna támaszt nyújtani [a bajba jutott] világnak, ezért így szólt [hozzájuk]:

* Habár a vers hét bölcsset említ, csak hatot nevez meg. A korábban elmondottak (1.29, 7.7) szerint a felsorolásból kimaradó bölcs Maricsi.

²⁴„Vétkeztetek, úgyhogy itt az ideje, hogy vezekeljetek! Most érdeklődjetek a fiaitoktól, [akik] majd fel fognak világosítani benneteket!”

²⁵[Az istenek] ekkor gyötrődve fordultak a fiaikhoz, hogy megtudják, miképp kell végrehajtani a vezeklést. Az önmegtartóztató életet élő utódok pedig a következőképp tanították őket:

²⁶„A *dharmát* ismerő bölcsek úgy tartják, hogy vezekelni beszéddel, elmével és tettel lehetséges. Ők valóban rendelkeznek a látás képességével.”

²⁷A vezeklés valódi értelmét megismert, tudásra szert tett istenekhez azután így szóltak a fiaik:

„Távozzatok, fiacskáim!”

²⁸Erre a fiaik által megalázott istenek visszatértek Brahmához, hogy [a Teremtő] eloszlassa a zavarukat.

²⁹[A Teremtő] isten ezúttal így szólította meg őket:

„Ti jártasak vagytok a szent szövegekben, ezért [tudjátok, hogy] amit ők mondtak, az nem lehet másképp. ^{30–31}Ti, akik létrehoztátok a [faiatok] testét, istenek lesztek, ők viszont az atyáitok lesznek, mert tudást adtak át [nektek]. Ebben kár kételkednetek! Tudjátok meg, églakók, hogy ti és ők egymás atyái vagytok. [Ti] istenek is és atyák is [vagytok].

³²Az istenek ezt követően visszatértek a fiaikhoz, és így tájékoztatták őket:

„Brahmá megszüntette minden bizonytalanságunkat! Legyünk kölcsönösen elégedettek! ^{33–34}Ti vagytok a mi atyáink, [hiszen] ti világosítottatok fel minket. *Dharma*-ismerők, mi a vágyatok? Mivel jutalmazhatnánk meg benneteket? Akármit mondtok, teljesülni fog! Ti úgy szólítottatok meg minket, hogy „fiacskáink”, így kétség sem férhet hozzá, hogy ti lesztek az atyák. ³⁵Aki ezentúl elmulasztja a *sráddha* rituálé bemutatását, az hiába fog különféle más áldozatokat elvégezni, az azokból származó érdemeket a démonok, a *ráksaszák* és a *nágák* fogják élvezni.

³⁶A *sráddha* szertartás bemutatása erővel fogja eltölteni valamenynyit atyát, és az általatos erővel eltöltött Holdat az atyák mindig növelni fogják. ³⁷A *sráddhával* megerősített Hold képes lesz arra,

hogya a tengerekkel, a hegyekkel, az erdőkkel és a [különbé] mozgó és mozgásra képtelen élőlényekkel benépesített világ javát szolgálja. ³⁸Ha egy ember gyarapodni vágyik, ezt a szertartást kell bemutatnia, és az atyák a sokasodás kegyelmében fogják részesíteni őt. ³⁹A *sráddha* során három rizsgombócot kell felajánlani, [és az áldozatban részesülők] nevét és *gótráját* kimondani. Akik folyamatosan így cselekszenek, azokról az atyák és a nagyatyák örökké gondoskodni fognak. ⁴⁰Válják tehát igazzá most ez a beszéd: mi egymás fiai és atyái vagyunk.”

Szanatkumára így szólt:

⁴¹Ez az oka annak, hogy azt mondják, hogy az atyák istenségek, az istenek pedig atyák. Ők egymás atyái.

TIZENHARMADIK ÉNEK [Az atyák csoportjai]

Márkandéja így szólt:

¹A legragyogóbb isten, a magasztos Szanatkumára ezt mondta nekem. ²Azután újra kérdeztem a romolhatatlan istent, a halhatatlannak legfőbbjét egy újabb kételyemről. Hallgasd végig teljes egészében, Gangá fia, [hogymiféle további kérdéseket tettem fel neki]!

³Hány csoportot tartanak számon az atyák közt? Melyik világban élnek ők, akiket még az isteneknél is különbnek [tartanak], és akiket [az emberek] a Hold növelőiként ismernek?

Szanatkumára így szólt:

⁴Te, aki az imákat ismerők közül a legkiválóbb vagy, [tudd meg, hogy] az atyáknak hét csoportját szokás megkülönböztetni a mennyben. Ezek közül négy rendelkezik testtel, míg három nem. ⁵Most arról számolok be részletesen, hogy ezek [a csoportok] melyik világokat lakják, hogy hogyan születtek meg, és hogy miféle hatalmat, illetve erőt birtokolnak. Mindezt hallgasd végig!

⁶[Először az atyáknak] a három legfelső csoportját fogom bemutatni, akiknek a testét a *dharma* alkotja. Hallgasd meg, hogy hogyan hívják őket, és hogy melyik világokban élnek.

⁷Azokat a helyeket, ahol a testtel nem rendelkező, ragyogó [atyák] élnek, Szanátánaknak nevezik. Ők ⁸Virádzsa *pradzsápati* fiai, akik Vairádzsa néven [is] ismertek. Ők [azok, akiket még] az istenek is szabályszerűen bemutatott áldozatokkal igyekeznek megörvendeztetni. ⁹A Szanátana nevű világokba jutva, a *jóga* gyakorlásából kiesve onnan ezer *jugányi* időközönként a Földre születnek, és a *Véda* tanítói lesznek. ¹⁰Az emlékezetüket, a legmagasabb rendű *szánkhja-jógát* visszanyerve, tökéletességük birtokában eljutnak az újjászületések során nehezen elérhető *jóga* szintjére. ¹¹Ezekről az atyákról azt tartják, hogy a *jógát* gyakorlók tevékenységét segítik, és a *jógából* származó erejükkel elsőként töltik meg erővel a Holdat. ¹²Mindezt szükséges, hogy a *jógik sráddhát* mutassanak be. Ez a *szóma*-ivók első kötelessége.

¹³Az elméjük teremttette Ménát, akit a Himálaja nevű hatalmas hegy főfeleségeként tartanak számon. [Kettejük gyermekét] Mainának, azaz Ménától származónak nevezték el. ¹⁴[Felnőve] ő nemzette a méltóságteljes, nagy Krauncsát. Ezt a különféle drágakövektől ragyogó csúcsot a hegyek legjobbjának tartják. ¹⁵Rajta kívül a hegyek királya Méná révén még három lánynak, Aparnának, Ékaparnának és Ékapátalának adott életet. ¹⁶Ezek hárman olyan rettenetes vezeklésbe fogtak bele, amely mind az istenek, mind a démonok számára is csak nagyon nehezen lett volna elvégezhető. [Az erőfeszítésük oly nagy volt], hogy a mozgó és a mozgásra képtelen élőlényekkel benépesített világokat is felhevítették.

¹⁷Ékaparná [a nevét nem meghazudtolva] csupán egyetlen levéllel táplálkozott. Ékapátalá hozzá hasonlóan egyetlen *pátala*-virággal tartotta életben magát, ¹⁸míg Aparná, [akinek a neve levél nélkülít jelent], semmilyen ételt sem vett magához. Anyja így [igyekezett] megakadályozni a lányát:

„U má, vagyis ó ne!”, így tiltotta az anyai szeretettől szenvedve.

¹⁹Ezért az anyja szavai nyomán Umá néven vált ismertté ez a szép és nehezen végrehajtható cselekedeteken fáradozó istennő a három világban.

²⁰Mindháromuk testét az aszkézis formálta, [amelynek] következtében a *jógából* származó erőre tettek szert, jártasakká váltak a szent szövegekben, és [mindvégig] önmegtartóztatást gyakoroltak.

²¹Közülük a szép bőrszínű Umá, aki a *jógában* elérhető nagy erőt birtokolta, volt a legkiválóbb és a legidősebb. Belőle lett a nagy isten, [Siva] társa.

²²Ékaparnát a nemes lelkű és bölcs *jóga*-tanítónak, Aszita Dévalának adták feleségül, ²³míg Ékapátalából Dzsaigisavja asszonya lett. Így mindkettőjüket nagy szerencse érte, [hiszen] *jóga*-tanítók házába kerültek.

²⁴A Szómapadáknak nevezett világokat Marícsi fiai lakják. Ezek a mérhetetlen erővel rendelkező atyák, [akik] a mennyben élnek, [és akiket] az istenek is tisztelnek, alkotják [az atyák] Agnisváta nevű [csoportját].

²⁵Nekik is volt egy elméjükből származó lányuk. Ő volt az Accshódá folyó, aki az Accshóda nevű mennyei tavat szülte. ²⁶[Accshódá], apját megpillantva az égben, Ájusz hírneves fiát, Vaszut választotta apjául. ²⁷Mivel [ily módon] a vágya szerint cselekedett, [és az apja helyett] egy másik atyát kívánt magának, vétkezett az elméjével, és a jógából kiesve aláhullott. ²⁸Az égboltról lehullva, esés közben három, porszem méretű égi járműre lett figyelmes, [amelyeken] atyák foglaltak helyet. ²⁹A fejjel lefelé zuhanó [Accshódá] ekkor gyötrődve megszólította azokat a parányi [lényeket, akik] olyanok voltak, mint a tűzben lakozó tűzistenségek:

„Mentsetek meg!”

³⁰Azok az égen lévők erre így nyugtatták meg:

„Ne félj!”, amire [Accshódá] kimerült hangon [próbált] a saját atyáinak a kedvében járni. ³¹Az atyák ekkor így szóltak a lányukhoz, akit a vétke miatt [minden] varázsereje elhagyott:

„Ragyogó mosolyú leányunk, te a saját hibádnak köszönhetően vesztetted el a természetfeletti erőd, és most ezért zuhansz. ³²Az égben az istenségek mennyei testükben különféle cselekedeteket hajthatnak végre, amelyek eredményeit itt ugyanazokban a testekben kell megtapasztalniuk. Isteni létben a tettek azonnal gyümölcsöt hoznak, emberi létben viszont csak a halált követően. ³³Ezért miután itt meghaltál, meg fogod kapni azt a jutalmat, amit a vezekléssel kiérdemeltél.” ³⁴Az atyák beszédére [Accshódá] a saját atyáinak a kiengesztelésére törekedett, akik ettől részvételt gondoltak rá, és kegyet gyakoroltak iránta. ³⁵Tudva, hogy a dolog feltétlenül bekövetkezik, így szóltak hozzá:

„Te [a Földön valóban] annak a királynak, Vaszunak leszel a lánya. Csak miután [halandó] lánnyá váltál, fogsz visszajutni a nehezen elérhető világaidba, [amelyek korábban az otthonodul szolgáltak. A halandó léted során] ³⁶életet fogsz adni Parásara *bráhmana* fiának, [aki] arról lesz híres, hogy ő fogja felosztani négy részre a Védát. ³⁷Rajta kívül Mahábhisa Santanunak is fogsz két hírnövelő fiút szülni: a *dharmát* ismerő Vicsitravírját és az erős Csitrángadát. ³⁸Miután ezeket a gyermekeket a világra hoztad, visszatérhetsz majd az otthonodba.

Az atyáiddal szemben elkövetett vétked miatt [azonban ismét] megvetett létformában fogsz megszületni.³⁹ Ugyanannak a királynak, Vasznak lesz a lánya, [de ezúttal] Adriká fog a világra hozni. A huszonnyolcadik Dvápara [*jugában*] egy hal gyomrából fogsz megszületni.”⁴⁰ Miután ezt elmondták neki, rabszolganő lányaként Szatjavatí néven született meg, egy hal gyomrából, mint Vaszu királynak a páratlan leánya.

⁴¹A mennyben találhatók a csodás, Baibhrádzsa néven ismert világok is. Ezt az atyák [harmadik csoportja], a Barhisadok népesítik be.

⁴²Mérhetetlen erővel rendelkeznek, és a démonok, a *jaksák*, a *gandharvák*, a *ráksaszák*, a *nágák*, a kígyók és a madarak egyaránt tiszteletben részesítik őket. ⁴³Ők a Pulasztja nevű *pradzšapati* nemes lelkű, aszkézisben jártas fiai. Nagy szerencse és ragyogás veszi körül őket!

⁴⁴Az ő elméjükből is született egy lány. Pívarínak hívták, és a Dvápara *jugától* kezdve a *dharmát* követők legkiválóbbjának fogják tartani. Ez idő tájt Jógának [is fogják nevezni], és a *jóga* asszonyaként, illetve anyjaként fognak gondolni rá. ⁴⁵Ugyanebben a *jugában* fog a világra jönni Parásara családjában a Suka nevű nagy *jógi*. Az aszkézise révén belőle nagy erő birtokosa lesz, és bikához hasonló *bráhmanának* fogják tartani. Az apja Vjásza, míg az anyja egy gyújtósbot lesz. Úgy fog ragyogni, mint egy füst nélküli tűz. ^{46–47}Ez Pívarítól, az ősök lányától egy lányt és négy nagy erővel rendelkező fiút fog nemzeni. Ők négyen, Krisna, Gaura, Prabhu és Sambhu mind a *jóga* mesterei lesznek. [Suka és Pívarí] lánya Kritví, akiből Brahmadatta anyja, Anuha hitvese lesz. ⁴⁸Miután [Suka], a nagy *jógi* ezeket az erényes lelkű és nehéz fogadalmakat teljesítő *jóga*-tanítókat a világra segítette, rá fog lépni arra az útra, ahonnan nem térnek vissza.

⁴⁹[Összefoglalva], a testtel nem rendelkező atyák testét [valójában] a *dharmá* alkotja. A róluk szóló, a Vrisnik és Andhakák családjának az ismertetésébe beillesztett beszéd elhangzott. ⁵⁰Mindhárom csoportjukat ismertettem. Most hallgasd meg a maradék négyet! [Ezeknek a tagjai azok, akik] valódi testtel rendelkeznek. [A nagy] költőnek, Agninak a verséből a *szvadhá* [kiáltás] hozta világra őket.

⁵¹A teremtmények Vasizstha nevű urától az atyák Szukálának

[nevezett csoportja] származik. Ők az istenek [különféle] fényektől ragyogó, valamennyi vágyat teljesítő országaiban lelik az örömet, és a *bráhmanák* örvendeztetik meg őket.^{52–53} Az elméjük egy lánynak adott életet, [akit] a mennyben Gó néven tartottak számon. [Gó egyébként] pont a te nemzetségedben született [a Földre], és belőle lett Ékasringá, Suka felesége. [A halandó élete során] közreműködött abban, hogy a *szádhják* hírnévben gyarapodjanak, majd a halála után a Maricsigarbháknak nevezett világokba távozott.⁵⁴ Angirasz fiait egykor a *szádhják* nevelték fel. Ők azok, akik előtt az érdemekre vágyó *ksatriják* mutatják be a hódolataikat.⁵⁵ Az elméjükből létrejövő lányt Jasódának hívták. [A Földön] Visvamahat felesége és ezzel együtt Vriddhasarman menyje lett belőle. [Később] ő hozta a világra a nemes lelkű Dilípa királyi bölcset is.

⁵⁶A *Krita jugában* [ez a király] egy nagyszabású lóáldozatot hajtott végre, [amely során] a tiszteletre méltó bölcsek boldogan zengték az énekeiket.⁵⁷ [Mindahányan], akik ott a nemes lelkű Sándiljától a tűz létrejövéséről értesültek, és látták a *jadzsamána* szerepét betöltő nemes lelkű és igazságos Dilípát, azok [ezzel] a mennyei [boldogságot is] elnyerték.

⁵⁸Azok a bikához hasonló *bráhmanák*, akik Pulaha sarjától, Kardama *pradzsápatitól* származnak, alkotják az atyák Szuszvadháknak nevezett csoportját.⁵⁹ Ők a mennyben a Kámaga világokban élnek, [akár az ég] madarai. Hozzájuk fordulnak a *vaisják*, amikor javakra vágyanak.⁶⁰ Az elméjükből egy Viradzsá nevű lány született, [aki] Nahusa asszonyaként, illetve Jajáti anyjaként vált híressé.

⁶¹Három olyan csoportról már beszámoltam, amelyek a *szvadhá* kiáltás során jöttek létre a költő, [Agni] számára. Most hallgasd meg a negyediket, a Szómapák csoportját!⁶² Ők Hiranjagarbha fiai,* akiket a *súdrák* részesítenek tiszteletben, míg az égben a Mánaszának nevezett világok szolgálnak az otthonukul.⁶³ Az elméjükből jött létre

* A Hiranjagarbha név általában Brahmát jelöli, ami némiképp ellentmond annak, hogy az előtte lévő vers a korábban költőként (*kavi*) említett Agni fiaiként mutatja be a Szómapákat.

a Narmadá. Ez a legkiválóbb folyó, amely a déli régióban folyva gondoskodik az élőlényekről, Purukutsza felesége és Traszadaszju anyja lett.

⁶⁴Amikor a *dharmát jugáról jugára* hanyatlás éri, a teremtmények ura, Manu megalkotja a *sráddha* szertartást, hogy biztosítsa [az atyák] elismertségét. ⁶⁵Mivel valamennyi atyának [Manu] az első teremtetője, ezért a saját magára vonatkozó kötelességei miatt hívják a *sráddha* istenségének.

⁶⁶Mindenkinek egy ezüst vagy ezüstözött tálat kell *szvadhá*-áldás kíséretében felajánlani, hogy megörvendeztesse az atyákat. ⁶⁷⁻⁶⁸Aki a Holdat, a Tüzet és Vaivaszvatát elégedetté téve tűzben vagy tűz nemléte esetén vízben felajánlást hajt végre, és [azzal] odaadón hódol az atyák előtt [nyáron], miközben a Nap észak felé halad, annak a boldogságáról ők örökké gondoskodni fognak. [A hozzájuk fordulókat] bőséggel, sok utóddal, a menny elérésével, egészséggel és minden más vágyuk teljesítésével áldják meg.

⁶⁹Az atyák iránti kötelesség még az istenek irántit is megelőzi. Az istenségek számára az atyák ismertek a jólétük elsődleges forrásaként.

⁷⁰Az [atyák hosszú ideig] nem tartanak haragot, könnyen kiengesztelődnek, és ha elnyered a jóindulatukat, az tartós marad. Az emberek öröme elsősorban tőlük függ. Sose felejtsd el kifejezni az irántuk való hódolatodat! ⁷¹Márkandéja, [mivel] senki sem kételkedik az atyáid iránt tanúsított tiszteletedben, sem az őszinte odaadásodban, [ezért] a legnagyobb jóban részesítelek. Erről személyesen is meggyőződhetsz! ⁷²Íme, mennyei szemet adok neked, [aminek köszönhetően] tudás fog eltölteni. Ismerd meg ezt az utat figyelmesen, ⁷³hiszen a *jóga* mennyei útja, az atyák legfőbb útja halandó szemmel nem látható még egy hozzád hasonló szent ember számára sem.”

⁷⁴Az istenek előttem álló ura ezután felruházott azzal a tudást eredményező szemmel, ami még az istenek számára is csak nagy nehézségek árán lett volna elérhető, majd a saját dolgára ment, miközben úgy ragyogott, mintha a tűzisten hasonmása lett volna. ⁷⁵[Mindezek után], kérlek hallgasd meg, hogy mit tanultam meg annak az istennek a kegyéből fakadóan! [Ez a tudás] a halandók számára csak nehezen ismerhető meg!

TIZENNEGYEDIK ÉNEK [Bharadvádzsza fiai]

Márkandéja így szól:

¹„Egy korábbi *jugában* Bharadvádzsza fiai, habár megismerték a *jógára* vonatkozó előírásokat, a rossz cselekedeteik miatt mégis elbuktak.

²A Mánasza partján megzavarodtak a nagy sötétségtől, szembefordultak a *jóga* előírásaival, és így [végleg] odavesztek. ³A tébolyuk [azonban még ezután sem csökkent]. Ezt a dolgot olyannak vélték, mintha [csak egy számukra kedves] tárgy esett volna a vízbe, [pedig valójában] a *jógát* el nem érve a halál hatalmába kerültek.

⁴[Habár Bharadvádzsza fiai korábban] hosszú időt tölthettek az istenek közt, a *jógával* való kapcsolatuk elvesztése miatt Kausika fiaiként voltak kénytelenek újjászületni a Kuruksétrán. ⁵Erőszakkal fogják gyakorolni az atyáknak végzett vallási kötelességüket, ezért a haláluk után [még] alantasabb létformákba kényszerülnek.

⁶Ám a korábbi születéseik során az atyák számára megtett jó cselekedeteik [még ezek ellenére is] azt vonták maguk után, hogy mindarra az alantas születési formára emlékeznek, amelyekbe ezután kerülnek. ⁷Ennek köszönhetően összeszedik magukat, és [idővel] a *dharma* állandó követésére törekednek. Így [végül] a saját cselekedeteik révén ismét elérik a *bráhmana*-létet. ⁸[Amikor ily módon újra *bráhmanákká* válnak], akkor azt a *jógával* való kapcsolatukat is visszaszerzik, amelyet a korábbi életük során birtokoltak. [A *jóga* segítségével] újra sikert érnek el, és az örök helyük biztosítva lesz.

⁹Így a te elméd újra meg újra a *dharmával* lesz elfoglalva. Ha örömet találsz a *jógára* vonatkozó előírásokban, akkor páratlan siker lesz a jutalmad!

¹⁰A *jógával* kapcsolatos szabályoknál nincs külön *dharma*. Ezért neked, akit a *dharma* ismerőjének tartanak, [kizárólag] ezt a legkiválóbbat szabad követned. ¹¹Ha a megfelelő ideig mérsékeled a táplálkozásod, és úrrá leszel az érzékszerveiden, illetve ha önmegtartóztatást gyakorolva a *sráddha* bemutatásáról sem feledkezel meg, akkor eleget fogsz tenni a *jógában* előírtaknak.”

Ezzel a magasztos istenség a mondandója végére ért, és ott helyben eltűnt.¹² Úgy éreztem, mintha csupán egy nap lett volna az a tizen-nyolc év, [amíg értekeztünk]. Miközben tizennyolc éven keresztül az istenek urára figyeltem,¹³ a kegyéből fakadóan nem ért el a fáradtság. Ráadásul sem éhséget, sem szomjúságot, sem az idő múlását nem érzéltem. Csak később, a tanítványaimtól tudtam meg, hogy mennyi idő telt el.

TIZENÖTÖDIK ÉNEK [Brahmadatta nemzetsége, Ugrájudha bukása]

Márkandéja így szólt:

¹Alighogy az istenség eltűnt a szemeim elől, szavai nyomán egyszerre mennyei tudás és látás került a birtokomba. [Ezeknek köszönhetően] ²megpillantottam Kausika *bráhmana* hét fiát a Kuruksétrán. Ők voltak azok, akikről [Szanatkumára] az imént beszámolt. ³Közülük a hetedikből lett Brahmadatta király, [akit] a jelleme és tettei miatt az ősatyáknak engedelmeskedőnek, azaz Pitřivartinnak szoktak nevezni. ⁴Őt Suka lánya, Kritví szülte meg Anuha király számára. [Ily módon] a legkiválóbb király gyermeke lett a [Föld] legjobb városában, Kámpiljában.

Judhisthira így szólt:

⁵Ki nemzette Anuhát, és mikor élt ő, akit a nagy hírnévvel rendelkező, *dharmát* követők legkiválóbbjaként ismert [Brahmadatta] király apjaként tartanak számon? ⁶Milyen hőstetteket hajtott végre Brahmadatta király? Hogyan épp a hetedikből lett közülük uralkodó? ⁷[Abban biztos vagyok, hogy] a magasztos, *jógát* gyakorló Suka, akit valamennyi ember tisztel, nem adná oda a hírneves lányát, Kritvít egy holmi hitvány embernek. ⁸⁻⁹Ezeket szeretném részletesen meghallgatni! Kérlek, számolj be Brahmadatta cselekedeteiről, és arról, hogy hogyan éltek azok a *bráhmanák*, akikről Márkandéja beszélt!

Bhísma így szólt:

¹⁰Úgy tudom, hogy [Brahmadatta] az én nagyapámmal, Pratípával uralkodott egy időben, ¹¹és a királyi bölcsek közül is a legkiválóbb volt. Ismerte a *jóga* tudományát, valamennyi élőlény nyelvét értette, és örömet lelte az irántuk tanúsított jó tettekből. ¹²[Szoros] barátság fűzte Gálavához, a *jóga* nagy hírű oktatójához, fokozatosan sajátította el a helyes kiejtés tudományát, és aszkézissel tökéletesítette magát. A minisztere [nem más volt, mint] a *jógában* [ugyancsak] jártas Kandaríka. ¹³Ahogy arról a vezeklési során nagy erőt felhalmozó, sugárzó Márkandéja már beszámolt, [ő és a hat testvére] hét születésen keresztül egymás nagy erejű társaiként jöttek a világra.

¹⁴[Ezek ismertetése előtt azonban] be fogom mutatni azt az ősi nemzetséget, [amelyből] a nemes lelkű Brahmadatta, Púru sarja származott. Hallgasd végig figyelmesen!

¹⁵Purumitra fia Brihadisu király volt. Ő nemzette a nagy hírű Brihaddhanuszt, [más néven] a legerényesebb Brihaddharma királyt. ¹⁶Az ő fiát Szatjadzsitnak hívták, és belőle lett Visvadzsit apja, [aki] Szénadzsit királyt nemzette. ¹⁷Szénadzsitnek négy nagyra-becsült fia volt: Rucsira, Svétakásja, Mahimnára és Vatsza. [Ez utóbbiból] Avanti királya lett, [és tőle] származnak a Vatsza-beliek. ¹⁸[Közülük] Rucsira nemzette a nagy hírű Prithusénát, [akinek] a fiából, Párából Nípa apja lett. ¹⁹Nípának száz gyermeke született. [Valamennyien] nagy harcosok voltak, mérhetetlen erővel rendelkeztek, és hősiességről tettek tanúbizonyságot. Ők azok, akiket a Nípa királyokként ismerünk.

²⁰Közülük Szamara vált dinasztiaalapítóvá. A Nípák hírnevét növelte, a kedvét a hadakozásban lelte, [a székhelyét pedig] Kámpiljába helyezte. ²¹Szamarának három, a *dharmát* kiválóan ismerő fia született: Pura, Pára és Szadasva. Pára fiát Prithunak hívták. ²²Ő nemzette a tettei miatt jó cselekedetűnek, azaz Szukritának elnevezett [királyt]. Tőle egy minden erénnyel ellátott fiú született, [akit] Vibhrádzsának neveztek. ²³Vibhrádzsa fia a híres-neves Anuha király volt. Ő volt Suka veje és Kritví férje, ²⁴valamint az ő fia lett a bölcs Brahmadatta király. Az ő *jógát* elsajátító, ellenségeit gyötrő fia Visvakszéna volt. ²⁵Mivel [az élete során] jó tetteket cselekedett, ezért úgy tartják, hogy Brahmadatta fiaként maga Vibhrádzsa született újra Visvakszéna néven. ²⁶Két gyermeknek, Dandaszéna királynak és Bhalláta hercegnek lett az apja. [Habár] Bhallátát Rádhéja* meggyilkolta, ²⁷hátrahagyott maga után egy ostoba fiút, Dzsanamédzsaját, miközben a dinasztiaát Dandaszéna

* Habár a Rádhéja név az esetek többségében Karnára utal, itt bizonytalan, hogy kit jelöl, hiszen a szöveg folytatása szerint a Nípák bukása egybeesett Santanu halálával, azaz Bhalláta megölése nagy valószínűséggel Karna születése előtt történt.

nemes lelkű fia, Súra vitte tovább.²⁸[Az idő elteltével] Dzsanamédszajából a Nípák vesztét okozó király vált, hiszen Ugrájudha az ő kedvéért vetett véget a többi Nípa életének.²⁹Ezzel a felfuvalkodott, gőgös, önelégült és gatzettekben örömét lelő Ugrájudhával [egyébként] jómagam számoltam le csatában.*

Judhisthira így szólt:

³⁰Ki nemzette ezt az Ugrájudhát, melyik családnak volt a sarja, és miért vetettél véget az életének? Kérlek, minderről számolj be! Bhísma így szólt:

³¹A bölcs Javínara király Adzsamídha fia volt. Tőle származott Dhritimat, akiből Szatjadhriti apja lett. ³²Szatjadhriti fiát Dridhanéminek hívták, [és az idő elteltével] ez a dicsőséges [király] nemzette Szudharmant. ³³Ennek a királynak az utódát Szárvabhaumának nevezték, [és a nevének megfelelően] egyedül uralkodott az egész Föld felett. ³⁴Az általa alapított nagy nemzetiségben látta meg a napvilágot a hősiességgel és alázattal egyaránt rendelkező Szannati király, [akit] a Púrutól származó, azaz Paurava [királyok] örömének is szokás nevezni.

³⁵Szannatinak a fia, Kárta nagy erő birtokosa volt. A harcban végzett Prisata nagyapjával, a *páncsálák* Nípa nevű királyával. ³⁶[Szannatinak ez] az ellenségeskedésben örömét lelő, nagy erővel bíró, gonosz [fia az, aki] a Nípákat ragyogó diszkoszával elpusztító Ugrájudhaként vált ismertté. ³⁷[Rettenetes] gőgjében a Nípákon kívül más királyokkal is leszámolt csatában. Én az apámat gyászoltam, amikor ellenséges üzenetet küldött nekem.

³⁸Épp a földön feküdtem, és a miniszterek vettek körül, amikor [váratlanul] a következő szavakkal állt eléem Ugrájudha követe:

^{39–40}„Bhísma, téged a Kuruk közt bikához hasonlónak mondanak! [Itt az idő, hogy] feleségül add hozzám a nagy hírű [Szatjavatít], a te Gandhakáli néven [is] ismert anyádat! Ha így teszel, a kívánságod

* Simon Brodbeck értelmezése szerint Dandaszéna Bhalláta apja volt, a *súra* („hősies”) szó pedig nem tulajdonnév, hanem Bhalláta jelzője (Brodbeck 2019: 51).

szerint gazdag királyságot és seregeket adok neked, efelől egy pillanatra se legyen kételyed! A Földön én vagyok a kincsek birtokosa.

⁴¹Ha azt akarod, hogy a királyságod, te magad és a családod békében éljen, akkor kövesd az utasításaimat! Máskülönben sosem lesz nyugtod tőlem!”

⁴²Miközben lent, a szalmaágyon feküdtem, a követ szavai lángnyelvek módjára kaptak belém. ⁴³Alighogy ily módon értesültem annak az ostobának a szándékáról, tüstént harcba küldtem az összes hadvezéremet. ⁴⁴Az ellenség szertesztét szaladt, amint megpillantotta, hogy miképp fénylett fel a legyőzhetetlen diszkoszom. ⁴⁵A haragom azonban nem csillapodott. Megláttam a gondjaimra bízott gyermeket, Vicsitravírját, és [végérvényesen] elszántam magam a harcra. ⁴⁶Mindazonáltal a tanácsadásban jártas minisztereim, istenekhez hasonló papjaim és barátaim nyugalomra intettek. ⁴⁷Ezek a kedves, tudományokkal foglalkozó [emberek a következőképp] magyarázták el, hogy miért nem érdemes rögtön harcba szállnom:

A miniszterek így szóltak:

⁴⁸„Ez a gonosz ember megforgatta a diszkoszá. Ugyanakkor te [még] tisztátalan vagy [a gyász miatt]. Továbbá sohasem lehet a háború az első válasz! ^{49–50}Előbb megpróbálunk egyezkedni vagy megvesztegetni őket! [Ha nem megy, akkor] belső viszályt keltünk közöttük! [Ha így sem, akkor], miután már megtisztult leszel, hódolatodat az istenek előtt bemutatva, a bölcsek áldását elnyerve, a tűzbe áldozva és a papokkal [imákat] mondatva indulhatsz a győzelemre. ⁵¹A régi bölcsek utasítása ezzel kapcsolatban [világos]: tisztátalan ember nem foghat fegyvert, és nem mehet háborúba. ⁵²Először egyezkedéssel, megvesztegetéssel vagy akár a megosztás módszerével [gyengítsd meg őket]. Ezután [olyan könnyen] fogsz diadalmaskodni felettük, mint egykor Indra Sambara felett. ⁵³Valamennyi okos ember szavát, de az idősekét különösen figyelembe kell vened!”

Mindezt megfontolva visszafogtam magam, ⁵⁴és mindazt a tudósok által mondott lépést sorban végigjártam, mígnem [végül] belefogtam a végső cselekedetbe. ⁵⁵Egyezkedéssel és a többi előírt módszerrel a tudós munkákat ismerők nem tudták az ostoba [Ugrájudhát]

jobb belátásra téríteni.⁵⁶ Annak az erkölcstelenségben kedvét lelőnek a megforgatott diszkoszát a más asszonya iránti vágy azonnal visszafordította.⁵⁷ [Őszintén szólva] észre sem vettem, hogy visszafordult annak a fantasztikus diszkosza. Azt az igaz emberek már korábban is elítélték, de az ő saját cselekedete tette tönkre.

⁵⁸[Ezt követően] a tisztulást elnyerve, íjjal a kezemben harci szekéren vonultam ki a városomból, hogy megküzdjek az ellenséggel, miközben a bölcsök áldásai védelmeztek.⁵⁹ Ezután a fegyverek és a katonák összecsapásából olyan örületes három napos csata kerekedett, mint amilyen egykor az istenek és a démonok közt zajlott.

⁶⁰A harcban a fegyvereim heve agyonperzselte a hős [Ugrájudhát, aki] a lelkét kilehelve esett arccal a földre.^{61–62} Miután mind a Nípák ura, mind Ugrájudha meg lett ölve, Drupada nagy fényű apja, Prisata elhagyta Kámpilját, és a beleegyezéssel elfoglalta az Ahiccshatrához tartozó atyai királyságát.⁶³ Később Drupada [azonban] vereséget szenvedett Ardzsunától, [aki] Ahiccshatrát Kámpiljával együtt Drónának ajándékozta.*

⁶⁴Dróna, akit a győzők legkiválóbbjának tartanak, előbb mindkettőt elfogadta, majd Kámpilját visszaadta Drupadának, amint tudod.⁶⁵ Ezzel Drupadának, Brahmadattának és a hős Ugrájudhának a nemzetsége teljes egészében ismertette lett.⁶⁶ Ezek után [ideje, hogy] beszámoljak arról az ősrégi történetről, amelyet [egykor] Szanatikumára mondott el az őt kérdező Márkandéjának.^{67–68} A helyesen végrehajtott *sráddha* törvényszerű gyümölcseivel kapcsolatban hallgasd meg, milyen erényes tetteket hajtott végre a három jógí, Gálava, Kandaríka és az önmegtartóztató Brahmadatta a hét születése során.

* Mivel Drupada felnőve megtagadta gyermekkori barátját, Drónát, a bölcs a tanítványaitól, azaz a Kauraváktól és a Pándaváktól azt kérte az oktatás díjaként, hogy hozzák el neki Drupadát megköötözve. Miután a tanítványoknak sikerült elhozniuk a királyt, Dróna megkegyelmezett neki, és csupán az országa északi részére tartott igényt (*Mahábhárata* 1.128.1–18).

TIZENHATODIK ÉNEK [A hét *bráhmana*]

[Márkandéja így szólt:]

¹El fogom mondani, hogy milyen kiváló jutalmat ért el Brahmadatta a *sráddha* szertartás bemutatása révén a hét [Földre] születése során. ²[Ez a történet azt példázza, hogy] a *dharma* szerinti gondolkodás idővel [biztosan] célt ér még akkor is, ha azt akadályozza egy *sráddha*-szertartás során elkövetett törvényszegés.

³Ezt követően pillantottam meg a Kuruksétrán azt a hét nem túl erényes, de az atyák iránt odaadó *bráhmanát*, [akikről] Szanatkumára beszélt. ⁴A neveiket a tetteik alapján kapták. [Ennek megfelelően] a hamis beszédűt Vágdustának, a haragost Kródhanának, a kegyetlent Hinszrának, a csalárdot Pisunának, az eszest Kavinak, [a sebes léptűt] Khaszrimának,* az atyák előtt hódolót pedig Pitrivartinnak hívták. ⁵A napvilágot Kausika gyermekeiként látták meg, [majd idővel] Gárgja tanítványaivá váltak. Miután az apjuk eltávozott, valamennyien vallási fogadalmak gyakorlására adták a fejüket.

⁶Egy alkalommal [Gárgja] egy vöröses színű fejőstehénre tett szert. Az állat és borja [legelőre] hajtásával a tanítványait bízta meg.

⁷Miközben ezek az éhségtől gyötörve haladtak az úton, kimerültségükben és ostobaságukban egy kegyetlen gondolat lett úrrá rajtuk, [és úgy határoztak], hogy végeznek a tehénnel.

⁸Kavi és Khaszrima kérte őket, hogy ne tegyék ezt, de nem tudták visszatartani a *bráhmanákat*. ⁹Pitrivartin, aki nap mint nap bemutatta a *sráddha* szertartást, és aki a *dharma* követésére törekedett, haragjában ekképp vélekedett:

¹⁰„Ha feltétlen meg kell ölnünk, az atyáknak felajánlva végezzünk vele együtt, illő módon, odafigyelve. ¹¹[Az áldozatunk révén] a tehén érdemet fog szerezni [nekünk]. Ebben ne kételkedjetek! Amennyi-

* A *khaszrima* szó jelentése valójában bizonytalan, a *kha* szó „égbolt”-ot jelent, míg a *sztima* talán kapcsolatba hozható a „gyorsan menő” jelentésű *sztimara* melléknévvel.

ben [a tettünkkel] a *dharma* szerint az atyákat tiszteljük meg, akkor biztosan nem fogunk szembemenni a *dharmával*.”

¹²[A többiek] beleegyeztek, és feláldozták a tehenet az atyák számára, ¹³majd [a húsát jóízűen] elfogyasztották. [A tanítójuknak] ezután a következőket mondták: „A tehenet [útközben] egy tigris ölte meg, tessék, itt a borja!”

A *bráhmána* [természetesen nem kételkedett a szavukban, és mindennemű] gyanakvás nélkül magához vette a borjút. ¹⁴[Telt-múlt az idő, és] a tanítójukkal szemben vétő *bráhmanák* életerejé elfogyott, ők maguk pedig a túlvilágra kerültek. ¹⁵[A következő életükben] ez a hét testvér, [akik] korábban kegyetlen cselekedetet hajtottak végre, és félelmetes gazemberekként még a tanítójuk félrevezetésétől sem riadtak vissza, egy vadász erős és okos gyermekeiként születtek meg. ¹⁶Annak köszönhetően, hogy a tehenet a *dharma* szerint az atyákhoz fohászkodva áldozták fel, képessé váltak arra, hogy visszaemlékezzenek, és felidézzék a korábbi születéseiket. ¹⁷Ezúttal Dasárnában látták meg a napvilágot, és mind a heten a saját *dharmájukban* örömeiket lelő vadászok lettek, [akik] a kapzsiságtól és helytelen tettek elkövetésétől tartózkodtak. ¹⁸Csupán annyi vadat öltek meg, amennyi a létfenntartásukhoz elengedhetetlen volt, míg a maradék idejüket [kizárólag] azzal töltötték, hogy a *dharmát* szem előtt tartva a saját cselekedeteiken elmélkedjenek. ¹⁹Erényes vadászokként a következő neveket viselték: Nirvaira, Nirvrita, Ksánta, Nirmanju, Kriti, Vaidhasza és Mátrivartin.

²⁰Noha az erdőben kegyetlen *dharma* követésére kényszerültek, az idős szüleik mégis örömeiket lelték bennük. ²¹Miután mindketten a túlvilágra költöztek, [a fiaik] letették az íjat, és maguk is az erdőben lelték a halálukat. ²²Az erényes tetteik eredményeként [a következő életükben] gazellákként látták meg a napvilágot, [akik továbbra is] képesek voltak visszaemlékezni a korábbi születéseikre. [Gazellák képében] a félelemtől reszketve járták be a Kálandzsara-hegy elbűvölő vidékét, ²³és a következő neveken hívták őket: Unmukha, Nitjavitraszta, Sztadbhakarma, Vilócsana, Pandita, Ghaszmara és Nádi. ²⁴Az erdőben türelmesen kóborolva azon elmélkedtek,

hogy mi célból képesek emlékezni a korábbi életükre, miközben [aról sem feledkeztek meg, hogy] elkerüljék mind a veszekedést, mind a tulajdonhoz való ragaszkodást.²⁵ Az erdőben lakva mindannyian erényes életet éltek, az igaz *dharma*t követték, mígnem felhagytak az ivással, és táplálkozásukat [egyre] mérsékelve vezeklőkként távoztak el.²⁶ Ezeknek az ivással felhagyóknak a lábnyomai [egyébként] még ma is láthatók a Kálandzsara-hegyen.*

²⁷Mivel [gazellákként] minden bűnt elkerültek, üdvös tetteik jutalmául még üdvösebb méhbe kerültek, és *csakraváka* madarakként születtek meg.²⁸ Vízimadarakként egy ragyogó, Szariddvípának** nevezett helyen éltek, és a párosodásról lemondva [kizárólag] a *dharma* követésével foglalkozó bölcsekké váltak.²⁹ Ezek a madarak a következő neveket viselték: Szumanasz, Muni, Szuvács, Suddha, Cshidradarsana, Szunétra és Szvatantra.³⁰ [Hetük közül] hetedik születésében az ötödikből lett Pancsika, a hatodikból Kandarika, míg a hetedikből Brahmadatta.

^{31–32}A korábbi hét születésük során végzett vezeklésüknek, jóga-gyakorlásuknak és makulátlan elméjüknek köszönhetően, amit a *brahman*ról hallottak a tanítójuk házában korábbi életükben, az az ismeretük megmaradt, miközben a különböző létformák közt vándoroltak.³³ [Így] a vágyuk szerint mozgó madarakként is önmegtartóztató életmódot folytattak, és a *jógára* vonatkozó előírásokon meditálva járták [az erdőt].

* A Kálandzsara-hegyen, azaz a mai Kálandzsaron (Kalinjar) található, Mrigadháranak nevezett helyen valóban van egy forrás, amelynek az 5–6. századra datált alapítókövét a hét gazella képe díszíti (Bakker 2014: 196).

** Brodbeck (2019: 56) a *szariddvipa* („homokzátony”) szót köznévként fordítja. Habár nem sikerült ilyen nevű helyet azonosítanom, a szöveg egészét figyelembe véve valószínűbbnek tartom, hogy itt egy tulajdonnévről van szó, hiszen mind a *csakravákákként* való születést megelőző, mind az azt követő születések helyszínét pontosan megnevezi a szöveg.

³⁴Amikor [tehát ily módon] madarakként egymás társaságában éltek, a Nípák közt a Púru nemzetségéből származó Vibhrádzsa volt a király. ³⁵[Ennek az uralkodónak az egész] teste ragyogott, [nagy] hatalommal bírt, és méltóság övezte. [Egy alkalommal] a háreme kíséretében épp abba az erdőbe tévedt, [ahol az a hét madár élt]. ³⁶Amint a Szvatantra nevű *cakraváka* megpillantotta az erdőbe érkező dicsőséges [Vibhrádzsamánát, hirtelen] vágy kerítette a hatalmába, [és így gondolkodott:] Hadd lehessen én is ilyen, ³⁷ha származik bármi jó tett az aszkézisemből vagy a vallási fogadalmamból. Az eredménytelen vezeklés és a böjt [immár] teljesen kimerített.

TÍZENHETEDIK ÉNEK [A testvérek különválása]

Márkandéja így szólt:

¹Erre két másik *csakraváka* társa így szólt hozzá: „Mi pedig hadd lehessünk a javadat szolgáló minisztereid!”

²„Jól van”, felelte [Szvatantra] és egyezséget kötött velük, majd az elméjével [ismét] a *jógára* koncentrált. Szuvács azonban a következő beszéddel fordult hozzá:

³„Mivel magával ragadott a vágy, és a *jógára* vonatkozó előírásokat figyelmen kívül hagyva alantas jutalmat kívánsz, ezért most tájékoztatnom kell téged. ⁴Belőled [valóban] király lesz a legkiválóbbnak tartott Kámpilja városában. Ez a két társad [is veled lesz, és] minisztereidként fognak szolgálni téged!”

⁵Ezzel a négy madár átkot mondott a három, királyságra vágyó [társukra], és az elhajlásuk miatt kiközösítették őket. ⁶⁻⁷A *jóga* gyakorlását megszakító, megátkozott madarak ezért zavarodottan [addig] kérelték őket, [mígnem] azok végül könyörületet mutattak. Mindannyiuk nevében [végül] Szumanasz [volt az, aki] elmondta, mi következik a kegyelmükből:

⁸„A rátok mondott átok nem fog örökké tartani! Emiatt ne aggódjatok! Ebből a létformából emberibe fogtok költözni, és újra gyakorolni fogjátok a *jógát*. ⁹Szvatantra, te akkor majd az összes élőlény nyelvét érteni fogod, hiszen neked köszönhetően értük el az atyák pártfogását. ¹⁰Mivel a tehenet a *dharma* szerint felszenteltük és felajánlottuk az ősatyáknak, mindannyiunknak olyan tudása lesz, amely a *jóga* segítőeszköze. ¹¹Amikor egyben fogjátok meghallani a különálló mondatok egyesüléséből létrejött, emberek elől elrejtett, [rólatok szóló] verset, akkor vissza fogjátok nyerni a *jógát*!”

TIZENNYOLCADIK ÉNEK [Brahmadatta kora]

¹[Amikor] az a hét [bölcs madár képében] a Mánasza[-tónál] élt, a *jógára* vonatkozó előírásokban lelték az örömeiket, a testüket azzal sanyargatták, hogy csupán vízzel és széllel táplálkoztak. ²Eközben [Vibhrádza] király, [akinek az egész] testét ragyogás töltötte el, a háreme kíséretében úgy járta azt az erdőt, mint Indra a Nandana [-ligetet. Mivel] ³bölcs volt, [így] felismerte, hogy azok a madarak a *jógában* előírtak követésével foglalkoznak. Ezen elgondolkozva kiábrándult [a világi dolgokból], és visszatért a városába.

⁴Volt ennek a királynak egy Anuha nevű, nagyon erényes fia, [aki] még a legapróbb előírásokban is képes volt az örömét lelni.* Miután a megfelelő életkort elérte, ⁵Suka neki adta a lányát, Kritvít. [Erről a lányról köztudott volt, hogy] üdvös ismertetőjegyei vannak, erényes viselkedés és jótettek jellemzik, illetve hogy az örömét [kizárólag] a *jógában* előírtak követésében leli. ⁶Ő [valójában] az atyák lánya volt, [akiről] a bölcs Szanatsumára már említést tett nekem. ⁷Még a *dharma* igaz követői közül is a legkiválóbb, az önmagukat nem megtartóztatók számára felfoghatatlan, ő maga Jógá, a *jóga* felesége és anyja: épp olyan volt, mint amilyennek korábban bemutatam az atyák teremtése kapcsán!

⁸[Az idő elteltével] Vibhrádza király [maga után] Anuhát ültette a trónra, és mind a városlakóktól, mind a *bráhmanáktól* elbúcsúzva vezeklésbe kezdett. Pontosan ahhoz a tóhoz ment, ahol az a hét *csakraváka* élt. ⁹Annak a partján a [földi] vágyat végleg feladta, és hol széllel táplálkozva, hol az étkezést teljesen megszakítva aszkézisből származó nagy energia birtokában vezetelt. ¹⁰[Miközben ott így tevékenykedett], a következő gondolata támadt: „Hadd legyen valamelyik [itt élő madár] fia, hogy a *jógával* egyesülhessek!” ¹¹Miután kijelentette az elhatározását, az aszkézisből származó nagy erejének köszönhetően Vibhrádza úgy kezdett ragyogni, akár a Nap.

* Az eredeti szövegben Anuha neve alliterál azzal a megjegyzéssel, hogy képes volt még a legapróbb (*anu*) előírásokban is az örömét lelni.

¹²Mivel a tündöklése betöltötte [azt az egész helyet], mind az erdőt, mind a tavat róla nevezték el Vaibhrádsának. ¹³Ezen a helyen hagyta el a testét az a négy, *jógát* [mindvégig] tisztelő és a három, *jóga* végzését megszakító [*csakraváka* madár].

¹⁴[Ezt követően] mind a hét nemes lelkű és bűnöktől mentes [bölc]s Brahmadatta vezetésével született újjá Kámpilja városában. [A korábbi életükre közülük] ezúttal csak négyen emlékeztek, míg hárman ezt a képességet elvesztették. ¹⁵Szatantra a madárléte során megfogalmazott kívánsága szerint Anuha fiává, a nagy híré Brahmadattává vált, ¹⁶Cshidradarsin és Szunétra pedig Bábhrajvától, illetve Vatsától születtek meg mint szent szövegek ismerőinek fiai, akik [nagy] jártasságra tettek szert a *Védában* és a hozzájuk kapcsolódó segédtudományokban. ¹⁷[Idővel] mindketten Brahmadatta barátai lettek, mivel korábbi életükben együtt éltek.

Az ötödik közülük Páncsála, míg az utána következő Kandaríka volt.

¹⁸Páncsála [felneve] a *Rigvéda* ismerőjévé és tanítóvá vált. Kandaríka [vele szemben a másik] két *Védával* foglalkozott, és *Számavéda*-énekes, illetve *Jadzsuvéda*-pap lett. ¹⁹A király Anuha fia, [Brahmadatta] volt, aki valamennyi élőlény nyelvét értette. Ő mindenről egyeztetett Páncsálával és Kandaríkával. ²⁰Habár mindhárom életcél alaposan ismerték a korábbi életükben elkövetett tetteik miatt, mégis a vágy hatalmába kerülve a vulgáris élvezetekben lelték örömeiket.

²¹[Miután elérkezett az ideje], Anuha, a legkiválóbb király a folttalan fiát, Brahmadattát ültette a trónra, míg ő maga eljutott a végső helyre. ²²Brahmadatta felesége Aszita Dévala lánya, a *jóga* gyakorlásában utolérhetetlen Szannati lett. ²³Dévala személyesen adta oda neki a *jóga* előírásait egyenes lélekkel követő, páratlan lányát.

²⁴[Nem ejtettem még szót a maradék négy *csakraváka* madárról.] Ők Kámpiljában egy szegény *Véda*-tudós házában születtek újra egymás testvéreiként. ²⁵[Ezúttal] szüntelenül a *Véda* tanulmányozásán fáradoztak, és a következő neveket kapták: Dhriti, Mahámanasz, Vidvat és Tattvadarsin. ²⁶A korábbi születéseik során végrehajtott tetteiknek köszönhetően tudással rendelkeztek, és a *jógában* örömeiketelve tökéletesedtek.

27–28 Amikor az apjuktól elköszöntek, ő így szólt hozzájuk:

„A *dharmátokkal* ellentétesen cselekesztetek, amikor engem magamra hagyva elmentek. Nem szüntettétek meg a szegénységet, nem róttátok le azt az adósságokat, hogy sok fiút nemzzetek, és most, hátat fordítva az engedelmességnek, hogy vagytok képesek elmenni?”

29 A *bráhmanák* erre így feleltek:

„Nem fogunk megfélemlkezni a téged éltető szolgálat gyakorlásáról!

30 Íme, itt ez a mély értelemmel bíró vers! Menj el a királyhoz, a bűntelen Brahmadattához, és mondd ezt el neki és a minisztereinek!

31 [Hidd el, hogy] örömében falvak és [más] javak tömegével fog megjutalmazni! Bármit kívánsz, teljesíteni fogja! Indulj hát a kedved szerint, apánk!”

32 Miután a mondandójuk végére értek, valamennyien tiszteletadást gyakoroltak az apjuk előtt, és a *jóga* előírásait követve elérték a végső megszabadulást.

TÍZENKILENCEDIK ÉNEK [Brahmadatta megszabadulása]

Márkandéja így szólt:

¹Brahmadattának [ez idő alatt] született meg a fia, Visvakszéna. [Ez a gyermek felnőve] az életét a jóga gyakorlásának szentelte, [és ennek köszönhetően] aszkézisből származó energiával rendelkezett. [Valójában] ő nem volt más, mint Vibhrádza.

²[Az apja], a boldog Brahmadatta [egy alkalommal] a felesége társaságában az erdőt járta. [Ők ketten olyan szépek voltak, hogy azt lehetett hinni, hogy] maga Indra [járja az erdőt az asszonyával], Sacsival. ³⁻⁵A király egyszer csak egy hangya hangjára lett figyelmes. Épp a szerelmes hím kérlelte szerelmét, és közben erősen kiabált. Mikor meghallotta, hogy a pici nőstény, akit a hím kérlelt, feldühödött, hirtelen nagyot kacagott.

Erre a szegény Szannati [saját magát gondolta a nevetség tárgyának, és olyan szégyenérzet fogta el, hogy] a bánatában hosszú időre minden táplálékot megvont magától. ⁶A férje [hiába] próbálta kiengesztelni, a lány, akinek [egyébként] ragyogó mosolya volt, így felelt neki: „Uram, amiért kinevettél, nem tudok tovább élni!”

⁷[Ezt hallva] Brahmadatta elárulta, hogy valójában mi miatt nevette. [Szannati] azonban nem hitt neki, és haragjában így beszélt: „Nem igaz! ⁸Ugyan ki lenne képes arra, hogy a hangyák beszédét megértse?! Ez kizárólag az istenek kegyéből vagy a korábbi születések során megszerzett természetfeletti képességből, illetve tudásból volna lehetséges! ⁹[Most válassz]: vagy meggyőzől az igazadról, vagy esküszöm neked, hogy véget vetek az életemnek!”

¹⁰A királyné kemény szavaira [Brahmadatta] a teremtmények mindenható urához, Nárájanához fordult az iránta való odaadással segítségért. ¹¹Önmegtartóztatást gyakorolt, és evés nélkül hat éjszakát töltött virrasztással, mígnem egy látomásban megpillantotta az isteni Hari Nárájanát. ¹²A magasztos isten, aki valamennyi élőlény sorsát a szíven viseli, [a hatodik éjjelen végül] így szólt hozzá: „Brahmadatta! Amint a Nap felvirrad, [páratlan] boldogság fog érni!”

Alighogy ezt kimondta, a Magasztos isten ott helyben láthatatlanná vált. ¹³[A korábban említett] négy nemes lelkű *bráhmanának* az apja [időközben] megtanulta a fiaitól azt [a szóban forgó] verset, és ezzel szinte már el is érte a célját. ¹⁴[Természetesen] tisztában volt vele, hogy a tudását meg kell osztania a romolhatatlannak tartott királlyal, [Brahmadattával] és annak minisztereivel, ám az erre megfelelő alkalmat sehogy sem lelte.

¹⁵A király, miután [különleges] jutalmat kapott Nárájanától, megmosta a fejét, és egy színarany szekérre felszállva, a szívében nagy örömmel vonult be a városába. ¹⁶[A harci szekerét] Kandarika, a bikához hasonló *bráhmana* hajtotta, míg [az uralkodót] Bábhravja legyezte.

¹⁷„Itt a lehetőség!”, [ezt gondolva] a *bráhmana* [előlépett, és] elmondta a fiaitól tanult verset a királynak és a két miniszterének: ¹⁸„A dasárnabeli hét vadász előbb a Kálandzsara-hegyen hét gazelává, majd Szariddvípában hét *csakraváka* madárrá vált. Közülük ti lezüllöttetek!”

^{19–20}Ezt [a verset] meghallva Brahmadatta elájult. Kandarika a gyepelőt és az ösztökét, míg Páncsála a legyezőt ejtette ki a kezéből. [Ezt látva] a városlakók és az arra tévedt idegenek egyformán megdöbbenek. ²¹[Körülbelül egy pillanatnak kellett eltelnie, hogy] a szekéren álló király és a miniszterei magukhoz térjenek. ²²[Ezt követően mindhárman] visszaemlékeztek arra a tóra, [ahol korábban éltek], és így a *jógáról* [szerzett korábbi tudásukat] visszaszerezve bőséges vagyonnal és temérdek étellel ajándékozták meg a *bráhmanát*.

²³Brahmadatta, [miután ily módon elérte a megvilágosodást], a királyságát [a fiára], az ellenségeket sanyargató Visvakshénára bízta, míg ő maga a felesége társaságában a rengetegbe vonult. ²⁴Dévala jó eszű lánya, Szannati nagy örömeiben így szólt az urához, aki *jógát* gyakorolni ment az erdőbe:

²⁵„Uram, a haragomat veled szemben csak színleltem. [Valójában] tisztában voltam vele, hogy képes vagy a hangyák beszédének a megértésére. Csupán provokálni akartalak, mert annyira elmerültél

az élvezetekben. ²⁶Mostantól együtt fogjuk követni a legfőbbnek tartott utat, [amelyre a szívünkben] vágyunk. A *jógára*, amely számodra eltűnt, én emlékeztetlek.”

²⁷A király a feleségét végighallgatva örömmel fogott a *jóga* gyakorlásába, és [így] az erdőből térhetett rá a nagyon nehezen elérhető útra. ²⁸[Brahmadattához hasonlóan] Kandarika is a *jóga* gyakorlása mellett kötelezte el magát. A *jógának* a *szánkhjával* kapcsolatos páratlan ágát ismerte meg, és a tettei révén önmagát megtisztítva érte el a tökéletességet. ²⁹Páncsála a vezeklése révén nagy erőre és páratlan hírnévre tett szert. Az áldozatokat a megfelelő sorrendben mutatta be, elsajátította a helyes kiejtés legkiválóbb tudományát, és a *jóga* tanítójává vált.

³⁰Mindez a dolog[, amelyről beszámoltam, színről színre] így történt egykoron, a szemem láttára. Ha ezt megjegyzed, a legjobban lesz részed! ³¹Akik rajtad kívül megjegyzik az ő nagyszerű történetüket, örökké mentesülnek attól, hogy állatok méhében szülessenek újra. ³²Azoknak a szívét sosem hagyják el a *jógára* vonatkozó előírások, akik meghallgatják ezt az elbeszélést, illetve azt, hogy milyen utat jártak be ezek a nagy emberek. ³³Ennek a segítségével bármikor elérhető a megbékélés, amely a *sziddhák* nehezen elérhető elmeállapotát eredményezi már a földi élet során.

Vaisampájana így szólt:

³⁴Így beszélt nekem egykor a bölcs Márkandéja a *sráddha*-szertartással elérhető javakról, hogy a Holdat gyarapíthassa. ³⁵[Ne feledd, hogy] a *szóma* istene, a Hold a világok első számú táplálója. Ezért most a Vrisnik nemzetsége kapcsán hallgasd meg, hogy kik származtak tőle!

HUSZADIK ÉNEK [A Hold cselekedetei]

Vaisampájana így szólt:

¹A Hold apjaként Atrit, a magasztos bölcset tartják számon. [Atri mindenekelelőtt] az önmegtartóztatásáról volt ismert az emberek közt. Erényesség jellemezte mind a tetteit, mind a gondolatait, mind a beszédét. ²Sosem ártott egyetlen élőlénynek sem. Kizárólag a *dharmára* összpontosított, és [ennek megfelelően különleges] vallási fogadalmat gyakorolt. Miközben nagy ragyogás vette körül, a karjait felemelte, és tuskóhoz, falhoz, illetve kőhöz vált hasonlatossá. ³Azt hallottuk, hogy a vezeklésnek ezt a páratlan módját egykor régen háromezer isteni éven át gyakorolta. ⁴A magvát felfelé irányítva álló, nem pislogó bölcs teste *szómává* alakult. ⁵Szómasága a tiszteletre méltó bölcsben felfelé haladt, majd a szemein keresztül víz folyt ki, amely mind a tíz égtájat beragyogta. ⁶Ezt látva tíz istennő fogta fel a tízfelé folyt magzatot. Együtt próbálták megtartani a magzatot, azonban [akárhogy is igyekeztek], képtelennek bizonyultak. ⁷Egyszerre csak a ragyogással körülvelt magzat, [akiből] a mindeneket éltető Hold [lett], zuhanni kezdett, miközben valamennyi világot beragyogta. ⁸Amikor maguk az égtájak képtelenek voltak a magzat megtartására, az velük együtt zuhant gyorsan a Föld felé. ⁹Brahmá azonban észrevette a lehulló Holdat, és a szekérére helyezte, hogy ezzel tegyen jót az embereknek.*

¹⁰Úgy hallottuk, hogy [a szekér] anyaga a *Véda* volt, a *dharma* volt a lényegi alkotója, szavatartó volt, és ezer ló volt befogva elé.

¹¹Brahmá hét fia, akikről korábban azt mondtam, hogy az istenség elméjéből születtek, dicshimnusz t zengtek Atri legkiválóbb fiának a leesésekor, ^{12–13}Angirasz és Bhrigu fiaival, a *ricsekk*el,

* A történet némiképp Szkanda születéstörténetének egyes változataira emlékeztet. Az őt nemző Siva magját hasonlóan senki sem volt képes megtartani, így a sorsára hagyott hadistent végül a Krittikáknak nevezett istennők nevelték fel (*Mahábhárata* 9.43.6–18, *Rámájana* 1.35.19–36.31).

a jadszusokkal, a számanokkal, az atharvanokkal és az Angiraszakkal együtt. Miközben a dicséretét zengték, a ragyogó Hold gyarapodó ereje mind a három világot táplálni kezdte: ¹⁴A kocsi elején helyet foglalva ez a nagy hírnévvel rendelkező [istenség] huszonegy alkalommal kerülte meg a Földet jobb kéz felől. ¹⁵A Földön azokon a helyeken, ahová [eközben] a fénye vetült, gyógynövények jöttek létre, [amelyek a Holdhoz hasonlóan] ragyogni kezdtek. ¹⁶Ezeknek [a növényeknek] a feladata, hogy gondoskodjanak a Földről és az emberek négy csoportjáról. [Rajtuk keresztül tehát valójában maga] a magasztos Hold viseli gondját a világnak.

¹⁷A Hold [ezután a bölcsek] dicsőítésének és [természetesen] saját tetteinek köszönhetően erővel telt el, [majd] egy billió éven át tartó vezeklésbe fogott bele. ¹⁸Az aranszínű istennők, akik a világok megtartásáról gondoskodnak – az ő kincsük lett az isten, aki a saját tetteről híres. ¹⁹Ezután Brahmá, akit a *brahmant* ismerők közt is a legkiválóbbnak tartanak, hatalommal ruházta fel, és a magok, a gyógynövények, a *bráhma* és a vizek királyává tette. ²⁰Ily módon [a Hold] mindenk felett álló hatalomban részesült, és ezzel a királyok királyává vált. [Ettől kezdve] páratlan ragyogás vette körül, és a fénye táplálékkul szolgált mind a három világ számára.

²¹Pracsétasz sarja, Daksa huszonhét lányát adta a Holdhoz feleségül. Ezek a nagy vallási fogadalmat teljesítő nők azok, akiket *naksatrúkként* ismerünk. ²²Miután a *szóma*val rendelkezők legjobbjá, a Szóma [néven is ismert] Hold ennek a nagy királyi hatalomnak a birtokosává vált, végrehajtotta a *rádzsasúja* áldozatot, [amelyről azt tartják, hogy kizárólag] százezer [tehén] árán mutatható be.

²³[Az áldozat során] a fenséges Atri volt a *hótri*, az *adhvarju* szerepét pedig a magasztos Bhrigu látta el. Az *udgátr* tisztsége [ezúttal] Hiranjagarbhának jutott, míg a *brahma* [maga] Brahmá lett. ²⁴[Sőt, azt beszélük, hogy az eseményen még] a magasztos Hari, Nárájana is jelen volt, mint *szadaszja*, akit a Szanatikumára vezette, legkiválóbb *bráhma* bölcsek vettek körbe. ²⁵Úgy hallottuk, hogy a Hold a három világot adta áldozati ajándékkul ezeknek a fő *bráhma* bölcseknek és a *szadaszjáknak*. ²⁶[A felsoroltakon kívül

még] kilenc istennő teljesített szolgálatot, név szerint: Sziniváli, Kuhú, Djuti, Pusti, Prabhá, Vaszu, Kirti, Dhriti és Laksmí. ²⁷[A Hold] az áldozatot lezáró rituális fürdő után is megőrizte a nyugalmát, jóllehet az istenek és a bölcsek egytől egyig lerótták a tiszteletüket előtte. Ő egyre csak ragyogott, [amivel mind] a tíz égtájat megörvendeztette. ²⁸Azonban a nehezen elérhető és a bölcsek által tisztelt hatalom birtokában [a Hold korábban makulátlan] elméjét [hirtelen] egy nő ragadta el, és [ily módon] szembefordult a helyes viselkedéssel. ^{29–30}Angirasz fiaira fittyet hányva váratlanul elrabolta Brihaszpati asszonyát, Tárát, és sem az istenek, sem a mennyei bölcsek kérésére nem volt hajlandó őt visszaadni Angirasz fiának. ³¹Usanasz hátba támadta Angiraszt. Mivel egykor Brihaszpati apjának, [vagyis Angirasznak] volt a nagy erejű tanítványa, ³²a magasztos Rudra a szívére hallgatva megragadta az Adzsagavának nevezett íját, és Brihaszpati hátvédje lett. ³³Ezután a Brahmasirasz néven ismert fegyvert lőtte ki a démonokra, * amitől azok hírneve [ott helyben] megsemmisült. ³⁴Így tört ki a Tárakámájának nevezett háború az istenek és a démonok közt. Ez olyan rettenetes volt, hogy [egész] világok pusztultak el benne. ³⁵[A küzdelem addig folyt, mígnem végül az életben] maradt legkiválóbb istenek és *tusiták* együtt az égi lények legősibbjéhez, Brahmá Nagyapához fordultak oltalomért. ³⁶Ekkor maga a Nagyapa fogta vissza Usanaszt és Sankara Rudrát, majd visszaadta Tárát Angirasz fiának. ³⁷[Az urához visszakerült nőn] azonban a várandóság jelei mutatkoztak, ezért a bölcs Brihaszpati így szólt hozzá: „Ez a magzat semmiképp sem születhet meg a hozzám tartozó [asszony] méhéből!” ³⁸[Ennek megfelelően Tárát] egy nádszálra támaszkodva nem a méhéből hozta világra a démonok megölésére fogant gyermeket, **

* Szakmai lektor javaslata alapján a fordításomban a kritikai kiadás főszövegében szereplő *devān* helyett a $K_{1,3}$, $\tilde{N}_1$, D_n , D_5 jelzetű források *daityān* olvasatát követtem.

** A leírás a Buddha születéstörténetére emlékeztet, hiszen hasonlóan az itt születő gyermekhez nem a méhen át, hanem anyja oldalából jött a világra.

aki olyan volt, mint maga a lángoló tűz.³⁹ Habár csak most született, a külleme mégis szégyenkezésre készítette az isteneket, [akik] zavarodottan fordultak Tárához:

⁴⁰⁻⁴¹„Őszintén mondd meg, hogy ki nemzette ezt a gyermeket! A Hold vagy Brihaszpati?”

Tará azonban nem felelt. [Ez olyan haraggal töltötte el] a démonok elpusztításában élenjáró gyermeket, hogy kész lett volna átkot mondani [az anyjára], ha Brahmá nem fogja vissza és kéri meg Tárát arra, hogy oszlassa el a bizonytalanságot: „Tará, mondd el, kérlek, hogy mi az igazság! Kié ez a gyermek?”

⁴²Ekkor Tára üdvözlésre emelte a kezét, majd így felelt a kegyet adományozó Brahmának és a démonok megölésében jeleskedő, nemes lelkű gyermeknek: „A Holdé.”

⁴³[Ezt meghallva] a Hold, a teremtmények ura megcsókolta az eszes gyermek fejét, és a Budha nevet adta neki. Az égen vele szemben kel fel a Budha bolygó, [a Merkúr].⁴⁴ A király lánya egy fiút szült neki, akit az [anya után] Ilától származó Purúravasz néven tartanak számon. Ez a király [a későbbiekben] hét nemes lelkű fiút nemzett Urvasínak.

⁴⁵[A háború után] a Holdat utolérte a királyokat sújtó sorvadás betegsége. Kimerültsége és erőtlensége egészen odáig vezetett, hogy az apjához, Atrihoz fordult segítségért.⁴⁶ A nagy hírnévvel körülvett Atri feloldozta őt a bűne alól, és megmentette a sorvadás bajától. Alighogy a Hold megszabadult a betegségetől, [ismét teljes] méltóságában ragyogott mindenhol.

⁴⁷Íme elmondtam a Hold születéséről szóló híres történetet. Ezt követően azt hallgasd meg, hogy kik tartoztak a nemzetségébe!

⁴⁸Az az ember, aki végighallgatja ezt az üdvös [történetet] arról, hogy miként született meg a Hold, hosszú és betegségekről mentes életet, erényeket, vágyainak a teljesülését fogja elérni, és minden bűnétől meg fog szabadulni.

HUSZONEGYEDIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: Purúravasz utódai, Radzsi története]

Vaisampájana így szólt:

¹Budha fia, [ahogy azt már említettem], a bölcs Purúravasz volt. Ez a ragyogó [király élen járt] mind az adakozásban, mind az áldozatok bemutatásában, és a szertartásokat végző papok bőséges megfizetéséről [sem feledkezett el soha. Ezért úgy tartották] ²erről az erős, ellenségek számára harcban legyőzhetetlen [férfiről], hogy a *Védát* védelmezve hozta le az égről a Földre az *agnihótrát* [és a többi] áldozatot. ³Az ajkait hamis beszéd sosem hagyta el, az elméjét az erényesség töltötte be, [a külseje pedig, jóllehet] vágyat keltett [az emberekben], ő mégis az önmegtartóztatás mellett kötelezte el magát. [Ily módon Purúravasz] páratlan hírnévre tett szert mind a három világban. ⁴[Akkora volt a nagysága, hogy még] a híres-neves Urvasi is képes volt félretenni [minden] büszkeségét csupán azért, hogy a *dharmának* ezt a türelmes, igaz szavú védelmezőjét választhassa férjéül.

⁵⁻⁶Purúravasz tizenöt évig élt vele [az otthonában, majd] öt évet töltöttek el a Csaitrarathának nevezett erdőben, hatot a Mandákiní kellemes partján, hetet Alakában, nyolcat Visálában, tízet pedig a legkiválóbbnak tartott Nandana nevű ligetben. ⁷Végül az Uttarakuruk országába jutottak, és [ott] a vágyak szerinti gyümölcsöt hozó fákat elérve a Méru csúcsától északra a Gandhamádana lábánál mulattak nyolc éven át. ⁸Ezek voltak tehát azok az istenek által is kedvelt ligetek, amelyekben a király a legnagyobb örömmel élvezte Urvasi társaságát.

⁹[Mindemellett] királyként Prajágában uralkodott, [és úgy] igazgatta a legerényesebb országát, [hogy] a *bráhma*nak [szüntelenül] magasztalták. ¹⁰[Purúravasznak összesen] hat nemes lelkű, erőben Indrával vetekedő fia született Urvasítól. [Ezek egytől egyig] a mennyben látták meg a napvilágot, [és a következő neveken váltak ismertté]: Ájusz, Dhímat, Amávaszu, Dridhájusz, Vanájusz és Satájusz.

¹¹[A későbbiekben] Ájusznak öt fia született, [akik] valamennyien nagy harcosokká váltak. [Közülük] az elsőszülött Nahusa volt, őt követte Vriddhasarman, illetve a mindhárom világban ismert Dambha, majd végül Radzsi és Anénasz.

¹²Radzsiból ötszáz fiú apja lett. Ők azok, [akiket] *rádzsėja*, azaz Radzsitól származó *ksatrijáknak* neveztek, és a nevük hallatán még magát Indrát is a félelem töltötte el. ¹³Hajdanán, amikor az istenek és a démonok rettenetes háborúja kitört, [a szembenálló felek] így faggatták Brahmát:

¹⁴„Magasztos isten, mondd meg, hogy melyikünk fog győzni! Hallani akarjuk, hogy miképp vélekedsz!”

Brahmá erre így felelt:

¹⁵„Amelyikötök oldalán Radzsi ragad majd fegyvert, az fogja mind a három világot az uralma alá hajtani. Ehhez kétség sem férhet!

¹⁶Ugyanis, ahol Radzsi felbukkan, ott megjelenik a bátorság, ahol bátorság van, ott siker is van. Ahol bátorság és siker van, ott van a *dharmá* és a győzelem!”

¹⁷Az istenek és a démonok örültek, amikor az isten Radzsi győzelméről beszélt nekik, és felkeresték, hogy maguk mellé állítsák, mivel [mind] vágytak a diadalra.

¹⁸Mivel [a *dánava*] Szvarbhánu lányától, Prabhától született, a legnagyobb erővel rendelkező király, a Hold nemzetségének gyarpítója, ¹⁹[a démonok], Diti és Danu fiai örömmel szólították meg: „Fogd az íjad, és csatlakozz hozzánk, hogy megnyerhessük a harcot!” Radzsi erre a következő feleletet adta:

²⁰„Harcolni fogok a csatában, ha [megígéritek, hogy] miután győzelmet arattam Indra és az általa vezetett többi isten felett, majd én leszek jogosult arra, hogy Indra legyek.”

A démonok erre így válaszoltak:

²¹„A mi szemünkben Indra [egyedül] Prahráda lehet. Ő az, akiért harcolunk. ²²Ezzel az egyezséggel fordulj inkább az istenekhez!”

Az istenek pedig beleegyeztek a kérésébe:

„Ha győzől, megérdemled, hogy Indrává válj!”

[Ezt a feltételt elfogadva] az erős és dicsőséges Radzsi leszámolt azokkal a démonokkal, amelyekkel a mennykövet tartó [Indrának] kellett volna végeznie. ²³Miután valamennyi gonosztevőt elpusztította, fogta és visszaszerezte az istenek odavesztett méltóságát.

²⁴[Amint a harc ily módon befejeződött], Indra az istenek kíséretében a hősiess Radzsi elé járult, és így szólt:

„Íme, Radzsi fiává lettem! ²⁵Mostantól te vagy Indra az összes élőlény szemében. Ehhez kétség sem férhet! A hírnevedet én, Indra, a te fiadként a tetteimmel fogom elérni.”

²⁶Radzsi végighallgatta ezt a beszédet, és Indra varázserejétől becsapva örömmel adta a beleegyezését: „Jól van!”

²⁷Miután Radzsi, az istenekhez hasonló király a mennybe költözött, a fiai Indrától vették át az örökségüket, a szokásoknak megfelelően.

²⁸Így [ettől kezdve Radzsi] száz fia sokszor behatolt Indra helyére és a Trivistapa menyországba.

²⁹Miután már hosszú idő eltelt, a királyságától és a jussától megfosztott, [egykor] nagy erővel bíró Indra felkereste Brihaszpatit:

³⁰„Kérlek, csupán egy *badara*-gyümölcsnyi áldozati felajánlással szánj meg engem, hogy általa mindig erős maradhassak. ³¹*Bráhmána*, lesoványodtam és összetörtem. A királyságomat elragadták, a táplálékomat elvették, az erőmtől pedig megfosztottak. Radzsi fiai miatt egy gyenge, ostoba alak lettem.”

³²Brihaszpati így felelt: „Ha már korábban így kértél volna, Indra, nem lett volna semmi, amit ne tehettem volna meg a kedvedért. ³³Igyekezni fogok a kedvedre tenni, efelől semmi kétség, hogy mielőbb visszanyerd a királyságod és a jussod! Így fogok tenni, kedvesem, ne csüggedj!”

³⁴Ezután ez a legkiválóbb bölcs egyrészt elvégzett egy rítust, amivel megnövelte [Indra] erejét, másrészt összezavarta [Radzsi fiainak] az elméjét. ³⁵Ettől az utóbbiak kivétel nélkül törvényszegőkké váltak, a vágy hatalmába kerültek, megzavarodtak, szembefordultak a *bráhmanákkal*, és így mind az erejüktől, mind a hősiességüktől meg lettek fosztva. ³⁶Indra ekkor csapott le Radzsi harag és vágy közt őrlődő fiaira, és szerezte vissza a királyi helyét az istenek felett.

³⁷Aki végighallgatja és észben tartja, hogy miképp vesztette el, majd nyerte vissza a hatalmát Indra, az sosem válhat rossz emberré.

HUSZONKETTEDIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: Jajáti]

¹Nahusának hat fia született: Jati, Jajáti, Szanjáti, Ájáti, Játi és Uddhava. Az erejük tekintetében valamennyien Indrával vete-
kedtek. Közülük Jati volt a legidősebb, korban őt Jajáti követte.

²Jati nem kapta meg Kakutsztha Gó nevű lányát, ezért bölcs re-
meteként a megszabadulásra törekedve eggyé vált a *brahmannel*.

³Az őt [testvér] közül [a következő], Jajáti uralma alá hajtotta
a Földet, és Usanasz lányával, Dévajánival, illetve a Vrisaparvantól
származó démonnővel, Sarmisthával kötött házasságot. ⁴[Kettő-
jük közül] Dévajáni Jadunak és Turvaszunak, míg Vrisaparvan
lánya, Sarmisthá Druhjunak, Anunak és Púrunak adott életet.

⁵Jajáti egy harci szekérrel hozta el a feleségét, [amelyet egykor]
az elégedett Indra ajándékozott neki. Ez a mennyei [jármű] ha-
talmas ragyogással bírt, képes volt mindenhol akadálytalanul
közlekedni, és a legnemesebb, tündöklő, sebes, égi lovak húzták.

⁶A legkiválóbb harci szekér birtokában a csatákban ádáz Jajátinak
hat napba tellett, hogy meghódítsa a Földet, és hogy győzelmet
arasson Indrán és a többi istenen. ⁷Az a szekér valamennyi Paurava
tulajdona lett, egészen addig a Pauraváig, aki a te nevedet viselte,
Dzsanamédzsaja. ⁸Kuru unokájának, Pariksit fiának, [vagyis
Dzsanamédzsaja] királynak az idején azonban a bölcs Garga átka
miatt nyoma veszett. ⁹Dzsanamédzsaja ugyanis megölte Garga
durva beszédéről elhíresült fiát, és ezért *bráhma*-gyilkosság
bűnébe esett. ¹⁰[A tettét követően] a királyi bölcs [egész testét]
a vér bűze itatta át, és [tehetetlenül] futkosott ide-oda, mivel
mind a városlakók, mind a falusiak által kitaszítottként sehol sem
lelt oltalomra. ¹¹Azután a király kínoktól gyötörve sehol sem ta-
lált megértésre, mígnem végül Sunaka sarja, Indróta szánta meg.

¹²Indróta Saunaka lóáldozatot mutatott be, hogy megtisztítsa
a királyt. Amikor az áldozat végén elvégezte a rituális fürdőt,
[a király] megszabadult a vérszagtól. ¹³A mennyei szekeret azonban
az elégedett Indra már [tovább]ajándékozta Vaszunak, a Csédik ki-
rályának. Tőle Brihadrathához, majd Dzsarászandhához került.

¹⁴Miután Bhíma az utóbbi életét kioltotta, a legkiválóbb szekeret Vaszudéva fiának, [Krisnának] ajándékozta.*

¹⁵Miután Nahusa fia, Jajáti [a korábban mondtak szerint] meghódította a Földet a hét kontinensével és a tengereivel együtt, öt részre osztotta fel a királyságát a fiai közt. ¹⁶A bölcs király a délkelet feletti uralmat Turvaszura, a nyugat felügyeletét Druhjura, míg az észak kormányzását Anura bízta. ¹⁷A legidősebb fiából, Jaduból északkeleten lett király, Púru pedig a középső területeken uralkodott. ¹⁸Ők ily módon az egész Földet az összes kontinensével és városával együtt a *dharmát* szem előtt tartva, a területeiknek megfelelően védelmezik még ma is. Most az ő utódaikról fogok beszámolni. ¹⁹Miután [Jajáti végleg] letette a nyilait és az íját, és miután [az uralkodás] terhét a rokonaira bízta, az öt bikához hasonló fiától vált függővé. ²⁰Látva, hogy a Föld [miképp] boldogul a fiai igazgatása alatt], a hadakozással felhagyó, legyőzhetetlen Jajátit [nagy] öröm töltötte el. ²¹Az ország felosztása után ezért így szólt [a legidősebb fiához], Jaduhoz:

„Fiam, egy újabb kötelességgként vedd át tőlem az öregségem!

²²Hadd járhasam még ezt a világot a fiatalságod birtokában, miután átadtam neked az öregségemet!”

Jadu erre a következő választ adta:

²³„Én [már] megígértem egy *bráhmanának*, hogy egy előre meg nem határozott alamizsnát fogok neki adni. Mivel [a korábban tett ígéretem] nem szeghetem meg, ezért nem fogadhatom el az öregségedet! ²⁴Egy öregnek az evés és az ivás egyaránt gondot okoz. Ezért nem vagyok képes átvenni az öregségedet. ²⁵Rajtam kívül még sok más fiad van, [talán] ők kedvesebbek is a számodra. Válassz közülük egyet, az majd teljesíti a kérésedet!”

* A *Mahábhárata* (2.22.11–28) valóban beszámol arról, hogy Dzsarászandha harci szekere Krisnához került, illetve azt is megemlíti, hogy a csodás járművet hajdanán Indra ajándékozta Vaszunak, majd tőle került Brihadrathához.

²⁶Jadu szavaira a legkiválóbb szónoknak tartott Jajátin a harag lett úrrá, és a fiát szidva így szólt:

²⁷„Ostoba, miféle életszakaszt követsz, miféle *dharma* szerint élsz majd, miután arra vetemedtél, hogy elmulasztottad leróni előttem a tiszteletedet?! Hát ki tanított, ha én nem?!”

²⁸Mindezek után dühében átkot mondott a fiára: „Az utódaid maradjanak királyság nélkül!”

²⁹[Ezt követően Jajáti] ugyanígy beszélt Turvaszhoz, Druhjuhoz és Anuhoz is, [akik bátyjukhoz hasonlóan szintén] visszautasították a kérését. ³⁰A legyőzhetetlen Jajáti haragjában ugyanazt az átkot mondta rájuk, [amelyet korábban Jadura is].

³¹A négy fiú megátkozása után a király végül Púruhoz [fordult], és ugyanazt a beszédet mondta el neki is:

³²„Ha hozzájárulsz, odaadnám az öregségem. Hadd járjam még ezt a világot fiatalon, a te külsőddel!”

³³A dicsőséges Púru átvette apja öregségét, [és ettől kezdve] Jajáti Púru külsejével járta a világot. ³⁴A vágyak [elérhetetlen] végét hajkurászta, és az idejét Visvácsi társaságban a Csaitrarathának nevezett ligetben múlatta. ³⁵Amikor belátta, hogy a vágyai egyre csak növekszenek, visszavette Púrutól a saját öregségét. ³⁶miközben olyan dalokat énekelt, amelyek segítségével az ember úgy képes visszahúzni magába a mindenre kiterjedő vágyait, mint a teknősbéka a végtagjait.* Hallgasd meg, király!

³⁷„A vágyat sohasem lehet kioltani a vágyak hajhászásával, mert ettől az úgy növekszik, mint a tűz az áldozattól. ³⁸Aki úgy gondolkodik, hogy a Földön lévő összes rizs, árpa, arany, állat és nő nem elég egynek, az nyugalmat lelhet. ³⁹A *brahmannel* [való találkozás] csak akkor jöhet létre, ha az ember egyetlen élőlénnel szemben sem vétkezik sem a tetteivel, sem az elméjével, sem pedig a beszédével.

* A vers valószínűleg tudatosan utal a *Bhagavadgítá* 2.58-as számú (*Mahábhárata* 6.24.58) versére: „Ha – mint tagjait a teknősbéka – visszavonja minden érzékét az érzékelt dolgoktól, akkor elméje elnyugodott.” (Vekerdi 1997a: 8).

⁴⁰A *brahmannel* [való találkozás] csak akkor jöhet létre, ha az embert nem gyötri a másoktól való rettegés, és nem okoz másoknak féltelmet. [Az ilyen ember] nem gyűlöl senkit, és nem is kíván semmit.”

⁴¹Ezeket mondva a király a felesége társaságában a rengetegbe vonult, és ott hosszú ideig tartó vezeklésbe kezdett. ⁴²[Azt mondják, hogy] az étkezésről lemondva a Bhrgutunga-hegyen gyakorolt aszkézist, [amelynek] a végén nagy hírnévre tett szert, és a feleségével együtt a mennybe költözött.

⁴³[Ahogy már említettem, Jajátitól] őt, nagy tudással rendelkező király származott, akik úgy hajtották uralmuk alá a Földet, mint ahogy azt a Nap teszi a sugaraival. ⁴⁴[Épp ezért most] hallgasd végig [közülük] a Jadunak nevezett királyi bölcs [sokak] által tisztelt nemzetségét, amelyben Nárájana, azaz Hari a Vrisnik fenntartójaként [a Földre] született!

⁴⁵Aki meghallgatja, hogy miféle tettet hajtott végre Jajáti, az [az ember a földi élete során] egészséget, dicsőséget, hosszú életet és hírnevet fog szerezni.

HUSZONHARMADIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: Púru, Turvaszu, Druhju, Anu és Jadu utódai]

Dzsanamédzsja így szólt:

¹Szeretném tudni, hogy pontosan [kik születtek] Púru nemzetségében, és kik azok, akik Druhju, Anu, Jadu és Turvaszu családjához tartoznak! Kérlek, számolj be róluk részletesen a megfelelő sorrendben! Vaisampájana így szólt:

²Mielőtt a Vrisnik ismertetésébe belefognék, előbb hallgasd meg, hogy kik származtak a nemes lelkű Púrutól, hiszen az ő nemzetsége az, amelynek te is a sarja vagy. ³Rajtuk kívül Druhju, Anu, Jadu és Turvaszu utódairól is számot fogok adni.

⁴⁻⁵Púru fiát Pravírának hívták. Ő nemzette Manaszjut, Manaszju fia volt az Abhajada nevű király, [akitől] Szudhanvan király származott. Szudhanvan fiát Szubáhunak, az övét pedig Raudrásvának hívták.

⁶⁻⁷Raudrásvától [tíz] fiú: Dasárnéju, Krikanéju, Kakséju, Szhthandiléju, Szannatéju, Ricséju, Dzsasaléju, Szhthaléju, Vananitja és Vanéju, ⁸illetve tíz lány: Súdará, Madrá, Maladá, Malahá, Khalá, Balá, Taladá, Szurathá, Gópabalá és Ratnakútá született. ⁹Mind a tízüket az Atri nemzetségéből származó, Prabhákara nevű nagy tudású férfi vette feleségül. [Egyébként Prabhákara azonos azzal a bölccsel, aki] a híres fiát, a Holdat Rudrától nemzette. ¹⁰Miután Szvarbhánu felülkerekedett a Napon, az égről [tehetetlenül] a Föld felé zuhant, a világ elsötétült, és [a Hold maradt az egyetlen, aki képes volt] fényt hozni. ¹¹[Ezután] ez a bölcs *bráhmana* így szólt a zuhanó Naphoz: „Üdv neked!”, és ettől az nem zuhant le a Földre, hanem az égen maradt. ¹²Ez az aszkézisből származó erőben bővelkedő [ismert még arról is, hogy] az Atritól származó legkiválóbb nemzetségeket megalkotta, és ő az, akit az istenek által készített Atrinak szánt vagyon illet az áldozatokban.

¹³[Prabhákara Raudrásva] tíz lányától tíz nemes lelkű fiút nemzett, [akik] kizárólag a félelmetes vezeklésben lelték az örömeiket. ¹⁴Ezekből a *Védában* jártas [férfiakból] nemzetségeket alapító bölcsek váltak. Szvasztjátréjájának nevezték őket, jöllehet Atri vagyonában [ők már] nem részesültek.

¹⁵[Raudrásva fiának], Kakséjunak három fia született: Szabhánara, Csáksusa és Paraméksu. ¹⁶[Közülük] Szabhánara gyermeke vált ismertté a bölcs Kálánala királyként, és az ő utódja volt Szrindzsaja. ¹⁷Ez a *dharmát* ismerő [király] nemzette az eszéről híres Purandzsáját, [akiből] Dzsanamédzsaja apja lett. ¹⁸Dzsanamédzsajából [idővel] egy bölcs uralkodó vált, és egy Mahászála nevű fiút nemzett. [Ez a fiú] még az istenek világában is páratlan hírnévnek örvendett, ^{19–20}és maga után egy Mahámanasz nevű utódot hagyott hátra.

A hős Mahámanasznak, akit még az istenek is tiszteltek, két fia született: a *dharmá* ismerőjeként számontartott Usínara és az erejéről elhíresült Titiksu. ²¹Usínara öt nőt vett feleségül, [akik egytől egyig] királyi bölcsek nemzetségeiből származtak. [Őket a következő neveken hívták]: Nrigá, Krimí, Navá, Darvá és Drisadvatí. ²²[Ily módon] az agg Usínarától [a korábban végrehajtott] aszkézise gyümölcseként öt nemzetséget alapító fiú született. ²³Nrigá fia a Nriga, Krimíé a Krimi, Naváé a Nava, Darváé a Szuvrata, ²⁴míg Drisadvatíé a Sibi nevet kapta. A *sibik* Sibitől, a *jaudháják* Nrigától, ²⁵a *navarástrák* a Navától, az *ambasthák* Szuvratától származnak, míg Krimi nevét Krimilá városa őrzi.

^{26–27}Most rátérek Titiksu utódaira! Titiksuból keleten lett király, [és maga után] egy erős fiút hagyott hátra, [akit] Usadrathának hívtak. Usadratha nemzette Phénát, aki idővel Szutapasz apja lett. [A rettegett démon], Bali az ő fiaként emberi testben született [a Földre], és belőle lett a Káncsanésudhi néven ismert király. ²⁸Bali [halandó] királyként nagy jártasságra tett szert a *jógában*, és [ennek köszönhetően] öt fiút nemzett, [akik külön-külön nagy] nemzetségeket alapítottak. ²⁹[Közülük] az elsőszülött Anga volt, [őt követte] Vanga, Szuhma, Pundra, [majd végül] Kalinga. Az utódaik alkotják a *ksatriják* Báléjáknak, azaz Balitól származóknak nevezett csoportját. A Földön a Báléja *bráhmanák* fáradoznak a nemzetségeik fenntartásán. ³⁰Balinak egykor a boldog Brahmá [különféle] kegyeket ajánlott fel, [amelyeknek köszönhetően] a *jógában* való páratlan tudásra és *kalpányi* élethosszra tett szert. [Mindemellet] Brahmá a [következő] megbízást adta Balinak: „Belőled a négy rögzített *varna* megszilárdítója lesz!”

³¹[E szavakra] Balin a legnagyobb meglegedés lett úrrá, és a hosszú életidejét letöltve visszatért az eredeti lakhelyére. ³²[Az utódai] öt országot alapítottak, [amelyek a következő neveket] viselik: Vanga, Anga, Szuhmaka, Kalinga és Pundra. Közülük Anga utódait fogom ismertetni!

^{33–35}Anga fiát Dadhiváhanának hívták, és nagy hatalmú király lett belőle. Ő nemzette Diviratha királyt, akiből az Indrával egyenlő hősiességű, bölcs Dharmaratha apja lett. [Dharmaratha] fiát Csitrathának hívták. [Ez a gyermek] akkor született, amikor [az apja] a Visnupada-hegyen bemutatott áldozata során Indra társaságában szómát ivott. ³⁶Csitraratha fia a Lómapádaként is ismert Dasaratha volt. [Neki először] egy Sántá [nevű] lánya született, ³⁷[majd] Risjasringa közreműködésének köszönhetően a családot fenntartó, Dasarathához tartozó Csaturanga is meglátta a napvilágot.*

³⁸Csaturangának az utódát Prithuláksának hívták, és az ő fia lett a nagy hírnévvel rendelkező Csampa. [Ez a király] a fővárosává Málinit tette, ami így Csampá néven lett ismert. ³⁹A fia Púrnabhadrá segítségével réven született meg, és a Harjanga neve kapta. [Leginkább arról volt nevezetes, hogy különféle] *mantrák* segítségével az ő kedvéért hozta le Vibhándaka a legkiválóbb [égi] járművet a Földre, hogy az ellenségeitől megóvja. ⁴⁰Harjangának a fiát Karnának hívták, és tőle származott Vikarna. [Ennek a királynak] száz fia született, [akik valamennyien] Anga nemzetségének a fenntartásán fáradoztak. ⁴¹Ezzel megneveztem az összes, igaz fogadalmat követő, utódokat nemző, hősie és nemes lelkű királyt, akik Anga nemzetségéhez tartoztak. ⁴²Most egy következő, Raudrásvától származó fiúnak, Ricséjunak az utódairól fogok számot adni! [Figyelj jól, mert] kö-

* Az itt említett Dasaratha sokban emlékeztet a *Rámájana*-beli Ráma apjára, akinek a fiai ugyancsak Risjasringa közbenjárásának köszönhetően születtek meg. A Csaturanga név jelentése „négy test”, ami szintén párhuzamba állítható a *Rámájana*-beli Dasarathával, hiszen Visnu a saját testét az ő fiaiban, Rámában, Bharatában, Laksmanában és Satrughnában osztotta négyfelé (*Rámájana* 1.13.45–17.12).

zékük tartozol te is! ^{43–44}Ricséju fia Matinára király volt. Ő három nagyon erényes fiút hagyott maga után hátra: az áradáshoz [hasonló] Tanszut, a visszatarthatatlan Óghát és az erényes Szubáhut. Mind a hárman a *Védában* előírt bűntök révén tisztították meg magukat, odaadással fordultak a *bráhmanák*hoz, és csakis az igazságra törekedtek. ^{45–46}[Élt ekkor egy] Ilá nevű lány, [aki] az idejét a szent szövegek tanulmányozásával és tanításával töltötte. Őt vette feleségül Tanszu, [és tőle] született meg a fia, Szuraugha. [Ebből a gyermekből] egy nagy hírnévvel rendelkező, bölcs uralkodó vált. A szeme a *dharmával*, míg a szavai a szent szövegekkel voltak azonosak. ⁴⁷Ez a bátor [király] egy Upadánavi nevű nőt választott asszonyául, és rajta keresztül négy fiúnak adott életet, név szerint Duhsantának, Suhsantának, Pravírának és Anaghának. ⁴⁸[Közülük] Duhsanta vált a hősiessé, tízezer elefánt erejével rendelkező Bharata apjává. [Ezt a gyermeket szokás még] „mindenek leigázójának”, azaz Szarvadamanának is nevezni. ⁴⁹Őt Sakuntalá hozta a világra, és [felneve] híres *csakravartin* vált belőle. Neki köszönhetően hívnak titeket Bháratáknak, azaz Bharatától származónak. ⁵⁰Miután Bharata fiai az anyjuk haragja miatt [egyőtől egyig] odavesztek, ahogy korábban mondtam, ⁵¹Brihaszpati Angirasz fia, a nagy bölcs Bharadvádzsa [különféle] nagyszabású szertartásokkal áldozott. ⁵²Mivel a korábbi fiai feleslegesen születtek meg, ezért a Bharadvádzsától származó fiát „feleslegesnek”, vagyis Vitathának nevezték el. ^{53–54}Ezután Vitatha öt fiút nemzett, név szerint Szuhótrát, Szutahótrit, Gaját, Gargát és a nemes lelkű Kapilát. Szutahótrinak két fia született, a nagyon kiváló Kásika és az erős Gritszamati. ⁵⁵Az utóbbi fiai közt [egyaránt] voltak *bráhmanák*, *ksatriják* és *vaisják* is, míg [Kásikától, vagy más néven] Kásjától a Kásik, illetve egy Dírghatapasz nevű fiú született. ⁵⁶Dírghatapasz nemzette Kétumat apját, a Dhanvantari néven ismert bölcsét. ⁵⁷Kétumat hősiessé fiát Bhímarathának hívták. Ő az, akit az összes *ráksaszát* elpusztító Divódásza néven is ismernek. ⁵⁸Ekkor történt, hogy egy Ksémaka nevű *ráksasza* teljesen lakatlanná tette Váránaszít. ⁵⁹Így teljesült be az eszes és nemes lelkű

Nikumbha átka, [aki egykor így szólt]: „Ezer évig legyen üres Váránaszí!”^{60–61} Alighogy ez az átok elhangzott, Divódásza király az országa határában egy elbűvölő várost alapított a Gómatí [folyó partján. Ahhoz, hogy ezt a tervét megvalósítsa], Divódásza végzett Bhadrasrénja száz fiával, [akik egytől egyig] kiváló íjászok voltak.^{62–63} [Később] Divódászanak egy fia született, [aki] a Pratardana nevet kapta, és [idővel előbb] két gyermek, Vatsza és Bhárgava, majd a [későbbi] alázatos király, Alarka királyfi apja lett. [Ő volt az, aki] elvette Héhajától az örökségét.⁶⁴ Az atyja, Divódásza által megszerzett atyai örökséget Bhadrasrénja nemes lelkű fia, Durdama ragadta el, akit gyerekként Divódásza szánalomból elengedett.⁶⁵ Bhímarathának [vagyis Divódászanak] a fiából lett Astáratha [vagy más néven Pratardana] király. Amikor a fiai még gyerekek voltak, ez a *ksatrija* harcolt [Durdamával], hogy véget vessen az ellenségeskedésnek.

^{66–68} Alarkából Kási király lett. Jóságos volt a *bráhmanák*hoz, és betartotta az ígéreteit. Kási családjának az örököseként hatvanhatezer éven át uralkodott, és miközben páratlan életkort ért el, Lópámudrá kegyének köszönhetően mindvégig fiatal maradt. Az élete végén ez az erős [király] végzett Ksémakával, a *ráksaszával*, és [újra] megalapította Váránaszí városát.

⁶⁹ Alarka nagy hírnévvel rendelkező fiát Ksémának hívták. Tőle származott Kétumat, [akiből] Varsakétu apja lett.⁷⁰ Varsakétu fiából [is] király lett, őt Vibhunak hívták. Ő nemzette Ánartát, [akitől] Szukumára származott.⁷¹ Szukumára fiából nagy harcos és páratlan erővel, illetve erényekkel rendelkező király vált, [akit] mi Szatjakétu néven ismerünk.

Vatszától a Vatszák, míg Bhárgavától a Bhárgák országa ered.

⁷² Ők voltak tehát Angirasz fiai, [akik] Bhrigu nemzetségében születtek, [és akik közt egyaránt] voltak *bráhmanák*, *ksatriják*, *vaisják* és *súdrák*.

⁷³ Szuhótrának a fiát Brihatnak hívták, és [idővel] három fiú, Adzsamídha, Dvimídha és a hősie Purumídha apja lett belőle.

⁷⁴ [Közülük] Adzsamídha három jól ismert nőt vett feleségül: Nílít, Késinít és a szépséges Dhúminít.⁷⁵ A Késinítől született dicsőséges

fiát Dzsahnunak hívták, és [arról volt ismert, hogy] végrehajtotta a nagy áldozatot, a *szarvamédhát*.^{76–77} [Ezt a férfit] a szertartás közben megkörnyékezte a férjre vágyó Gangesz, de nem tudott vágyat kelteni benne, és ezért [bosszúból] elárasztotta azt a területet, ahol Dzsahnu áldozott. Alighogy ezt észlelte, Szuhótra sarja haragosan így szólt [a folyóhoz]:

⁷⁸„Most összegyűjtöm a három világból, és megiszom a vized. Ideje, hogy megtudd, mit érdemel az, aki ilyen kihágást követ el!”

⁷⁹Amikor a nemes lelkű, nagy bölcsék tudomást szereztek róla, hogy [Dzsahnu] megitta a Gangeszt, [válaszképp] a lányává tették a folyót, és Dzsahnavinak, azaz Dzsahnutól származónak kezdték nevezni.⁸⁰ [Dzsahnu] végül Juvánásva lányát, Kávérít vette feleségül. Mivel a Gangesz [féltékenységből] átkot mondott rá, Kávéri testének a fele folyóvá változott.

^{81–83}[Kávéri] Dzsahnunak egy kedves és hősie fiút szült, [akit] Adzsakának hívtak. Ő nemzette Balákásva királyt, [akitől] a vadászatot kedvelő Kusika származott. Ez a király [hajdanán] az erdőjáró *pahlavák* közt nevelkedett, majd azzal a vággyal, hogy egy Indrához hasonló fiút szerezhessen, [kemény] aszkézis gyakorlásába kezdett. Indra megrettent [az erőfeszítésétől], odament, és [ő maga] született meg [a fiaként].⁸⁴ Így született meg Kusika fia, a bőkezű Gádhi király.

Gádhi gyermekeként [négy fiú], Visvámitra, Visvaratha király,⁸⁵ Visvadzsit és Visvakrit, [illetve egy lány], Szatjavatí látta meg a napvilágot. Ricsíka ez utóbbitól nemzette [a fiát], Dzsamadagnit.

⁸⁶Habár Visvámitrának a Dévarátával kezdődő fiai jól ismertek a három világban, most név szerint is felsorolom őket: ⁸⁷Dévasravasz; a Kátjájának atyja, Kati; Sálápati; Hiranjácsa; a Rénukák öse, Rénu; ⁸⁸Szánkritja, Gálava és Maudgaljasva. Kusikának a nemes lelkű sarjai [egyőtől egyig] híres nemzetségeket [alapítottak, amelyek] a következők voltak: ⁸⁹a Páninok, a Babhruk, a Dhánandzsajják, a Dévaráta királyok, a Szálankájának, a Szausravák, ⁹⁰a Lóhitják, a Jamadúták és a Kárísik. Rajtuk kívül Kausikákként, vagyis Kusikától származókként tartják számon még az Indus vidé-

kén élőket is. [Összefoglalva], sok Kausika ismert. ⁹¹[Visvámitra], a Kausika egyszerre volt bölcs *bráhmana* és Púru leszármazottja, így ebben a nemzetségben a *bráhmanák* és *ksatriják* elegyeként vált ismertté. ⁹²Visvámitra valamennyi fia közül Sunahsépa volt a legidősebb. Ez a legkiválóbb bölcs, [habár eredetileg] Bhárgava volt, azaz Bhrigutól származott, [idővel] Kausikává vált. ⁹³[Rajta kívül] Visvámitrának még volt hét másik fia is, [akik közül] Sabara volt az első. Astaka ugyancsak a gyermeke volt, őt Drisadvatí szülte neki. ⁹⁴Astaka fiát Lauhinak hívták. Ezzel be is számoltam Dzsahnu ágáról.

Mindezek után ismertetem Adzsamídha nemzetségének a másik ágát is. ⁹⁵Adzsamídha Nílítől Szusántit nemzette. Tőle származott Purudzsáti, [akitől pedig] Báhjásva. ⁹⁶[Ennek a fiúnak az idő múlásával] öt fia született. Ezek [egyőtől egyig] az istenekhez voltak hasonlatosak, és [a következő neveken hívták őket]: Mudgala, Szrindzsaja, Brihadisu király, ⁹⁷a hősi Javínara és [a legkisebb], Krimilásva. Azt mondták róluk, hogy ők öten képesek megvédeni az országot. ⁹⁸Ezért ezeket a ragyogó, erényes emberekkel körülvetteket Pancsáláknak, vagyis az öt alkalmas [férfinak] nevezték el.

⁹⁹Mudgala utóda Maudgalja lett, és nagy hírnévre tett szert. [Felnőve] teherbe ejtette Indraszénát, [aki] Vadhrjasvát szülte neki.

¹⁰⁰A nemes lelkű Szrindzsaja fiát Pancsavanának hívták, és maga után Szómadatta királyt hagyta hátra. ¹⁰¹Szómadattának egy nagy hírű, Szahadéva néven ismert fia született. ¹⁰²Ő nemzette Szómakát, vagyis Dzsantu apját. Dzsantunak száz fia született, akik közül Prisata volt a legfiatalabb, és belőle lett Drupada apja.

¹⁰³Adzsamídha harmadik felesége, Dhumíní [a társaihoz hasonlóan] ugyancsak vágyott arra, hogy gyermeket szülhessen. Ily módon belőle lett a te őseid szülőanyja. ¹⁰⁴[Dhumíní], amikor fiúgyermekre vágyott, böjtölni kezdett, és száz éven át a nők számára nehezen végezhető, kemény vezeklést gyakorolt. ¹⁰⁵[A napjait] a tűznek ajánlott áldozatok szabályszerű bemutatásával töltötte, a táplálékát egy *kusa*-fűszállal mérte ki, pihenésre pedig az áldozat *kusa*-fűvén kerített sort. ¹⁰⁶Mindezek után, amikor Adzsamídha [végül] egyesült vele, egy nagyon szép külsejű, füstszínű fiúnak adott életet, [aki]

a Riksa nevet kapta.¹⁰⁷ Az ő utóda volt Kuru nemzője, Szamvarana. Kuru elhagyta Prajágát, és létrehozta a Kuruksétrát, azt az elbűvölő és csodálatos helyet, [amelyet] az erényes emberek látogatnak.

¹⁰⁸Róla nevezték el azt a nagyon nagy nemzetséget, amelyhez ti Kauravák, azaz Kurutól származók tartoztok.

¹⁰⁹Kurunak négy fia volt: Szudhanvan, Szudhanusz, az erős karú Paríksit és a legkiválóbbnak tartott Arimédzsaja.¹¹⁰ [Közülük] Paríksitból [négy] fiú apja lett, [név szerint]: az erényes Dzsanamédzsajáé, Srutaszénáé, Agraszénáé és Bhímaszénáé.¹¹¹ Dzsanamédzsaja két fiút nemzett, Szurathát és Matimatot, [akik közül az előbbi] ismert a hős Vidúratha apjaként.¹¹² Az ő gyermekéből egy nagy harcos lett, [akit] Riksának neveztek. Ő tehát már a második király lett ugyanazon a néven.¹¹³ [Ne feledd, hogy a családotban] két Riksa, két Paríksit, három Bhímaszéna és két Dzsanamédzsaja [nevű uralkodó is van].

¹¹⁴A második Riksa fiát Bhímaszénának nevezték el. Ő nemzette Pratípát, [aki] három nagy harcos: Sántanu, Dévápi és Báhlika apjaként ismert.^{115–116} Te magad is Sántanu utódai közé tartozol. [Az ő testvérének], Báhlikának a királyságát Szaptabáhljának, míg a fiát Szómadattának hívták. Szómadatta révén [három fiúunokája is született], Bhúri, Bhúrisravasz és Sala. [Pratípa harmadik fiából],

¹¹⁷Dévápiból az istenek tanítója lett, [és olyannyira nagy tekintélyre tett szert], hogy a nemes lelkű Csjavana a szeretett fiává fogadta.

¹¹⁸Sántanu lett a Kuruk fő királya,¹¹⁹ aki Kálítól, [azaz Szatjavatítól] Vicsitravírját nemzette. Vicsitravírja számára [Szatjavatí szűzen fogant fia],¹²⁰ Vjasza támasztott utódot, [még hozzá három fiút]: Dhritarástrát, Pándut és Vidurát.

¹²¹Arzsuna Pándu fia volt. Ő nemzette Szubhadrától Abhimanjut, [akinek] a fia a te apád, Paríksit volt.¹²² Ez tehát a Púrutól származó, azaz Paurava nemzetség, amelyhez te is tartozol.

[A továbbiakban] Turvaszu, Druhju, Anu és Jadu utódait fogom felsorolni.¹²³ Turvaszu fiát Vahninak hívták. Ő nemzette Góbhánut, [akinek] a fia a legyőzhetetlen Trisánu király volt.¹²⁴ Az utódát Karandhamának nevezték, és tőle származott Marutta. [Ne keverd őt össze] Aviksit fiával, akit szintén Maruttának hívtak.¹²⁵ Ez a [jelen

Marutta] rendszeresen mutatta be az áldozatokat, és sosem mulasztotta el leróni a fizetséget az ezt végző papok előtt. Fiúgyermeké azonban még ennek ellenére sem született, [csupán] egy Szammatá nevű lánya volt. ¹²⁶[Marutta] ezt a lányt áldozati fizetségként odaadta a nemes lelkű Szamvartának. Kettőjüknek egy makulátlan fiúgyermeké született. Ő [nem volt más, mint] a Púru nemzetségébe tartozó Duhsanta. ¹²⁷Turvaszu családja, amelyet [egykor] Jajáti az öregségének át nem vétele miatt megátkozott, ily módon [végül] visszatért Púru nemzetségébe.

¹²⁸Duhsanta egy Saruttháma király néven ismert fiút nemzett, [akiből] Ákrída apja lett. Ákrídának négy fia született: ¹²⁹Pándja, Kérala, Kóla, valamint Csóla, [akikből három] ragyogó ország, Pándja, Csóla és Kérala urai váltak.

¹³⁰[Most rátérek Druhju nemzetségére!] Druhju utóda Babhruszéna király volt. Ő nemzette Angáraszétut, [akit] a *marutok* urának tartanak. ¹³¹[Habár nagy] erővel rendelkezett, Jauvánásva harcban kegyetlenül végzett vele. [Ezt követően] rettenetes, tizennégy hónapig tartó háború robbant ki.

¹³²Angára fiát Gándhárának hívták, [idővel] király vált belőle, és az országát róla Gándhárának nevezték el. [Köztudott, hogy] a Gándhárából való lovak a legjobbak.

¹³³Anu fiát Dharmának hívták. Tőle származott Dhrita, [aki] Duduhát nemzette. [Később Duduhából] Pracsétasz apja lett, míg Pracsétasz Szucsétaszt hagyta maga után hátra. Ezzel az Anuk családját is bemutattam.

¹³⁴[Jajáti legidősebb fiának], Jadunak öt istenekhez hasonló fia született: Szahaszrada, Pajódra, Króstr, Níla és Andzsika. ¹³⁵[Közülük] Szahaszrada három fiút nemzett. Ők [valamennyien] nagyon erényesek voltak, és [a következő neveken váltak ismertté]: Héhaja, Haja és Vénuhaja. ¹³⁶Héhaja fiát Dharmanétrának hívták. Tőle származott Kánta, ¹³⁷aki Kritavírájt, Kritaudzsaszt, Kritadhanvant és Kritágnit nemzette.

Kritavírja fiát Ardzsuna néven ismerjük. ¹³⁸[Ez a gyermek] ezer karra és a hét kontinens feletti hatalomra tett szert. A Naphoz

hasonló szekeren az egész Földet leigázta.¹³⁹ Száz éven keresztül gyakorolt nagyon kemény aszkézist, [amelynek keretében] tiszteletben részesítette Atri sarját, Dattát.¹⁴⁰ Cserébe Datta négy kegyet ajánlott fel ennek a nagy erővel rendelkezőnek. Ardzsuna legelőször, a legfőbb jutalomként ezer kart kért saját maga számára.¹⁴¹ [Ezután a következőket mondta]: „Ha nem a *dharmán* járna az eszem, akkor azt kívánom, hogy az igazak pusztítsanak el! A Föld meghódítása után hadd lelhessem a *dharmában* az örömömet!”

^{142–144} Miután számos csatában győzelmet aratott, és az ellenségeivel ezer számra leszámolt, ez a rettenetes [harcos] az egész Földet meghódította annak rendje-módja szerint a tengereivel, kisebb és nagyobb városaival, valamint mind a hét kontinensével együtt. Amikor csak csatába lépett, pusztítást hagyott maga után hátra. Azt beszélik, hogy ennek a *jógában* jártasnak az ezer karja varázslat révén vált láthatóvá a harcokban.¹⁴⁵ Úgy tudjuk, hogy az uralkodása alatt az előírásoknak megfelelően mind a hét kontinensen hét-hétszáz áldozatot mutatott be.¹⁴⁶ A szertartásokért cserébe mindig bőségesen megfizette a közreműködő papokat, és mind az áldozati oszlopokat, mind az oltárokat színaranyból készíttette el.¹⁴⁷ Az események fényét a *vimánáikon* megjelenő istenségek, a *gandharvák* és az *apszaraszok* emelték még magasabbra.¹⁴⁸ A szertartások során maga a [nagy] zenész, Varídásza eszes fia, Nárada énekelt, mivel [Ardzsuna] nagysága még őt is lenyűgözte.¹⁴⁹ A ma élő királyok egyike sem képes Kártavírja nyomába lépni, sem az áldozatok, sem az adományok, sem a vezeklés, sem a hősiesség, sem pedig a hírnév tekintetében.¹⁵⁰ Az emberek [különleges] *jóginak* tartották, [aki] a hét kontinenset a kezében karddal, pajzzsal és íjjal járta be.¹⁵¹ Ez a hősies Ardzsuna [egy alkalommal mind] a hét kontinenst felajánlotta a Tűz számára alamizsnául. Emiatt azonban Ápava, [vagyis Vaszistha nagyon] megharagudott, és a következő átkot mondta rá:¹⁵² „Mivel nem kerülte el az erdőmet, ezért minden nehezen végrehajtható tettetnek a gyümölcsében [helyetted] egy másik Ardzsuna fog részesülni. Őt Kunti fogja a világra hozni, és a Kuruk nemzetiségében Pándu fiaként lesz ismert.¹⁵³ [Veled] egy Bhriгу családjá-

ból származó, aszkézist gyakorló *bráhmana* [fog végezni]. Először le fogja vágni mind az ezer karodat, majd kegyetlenül megkínoz, és [végül] az életedet is kioltja.”

^{154–155}Igy ennek, az alattvalóit a *dharma* szerint védelmező, nem fogyó gazdagságú királynak a bukását egy nagy bölcs átka okozta. A halált [végül] Ráma hozta el neki, és ezzel beteljesült a kegy, amelyet egykor maga [Ardzsuna] kért.

¹⁵⁶[Habár eredetileg] ötszáz fia volt, közülük öt nemes lelkű maradt csak életben. [Ők egytől egyig] jártasak voltak az íjászatban, nagy erővel és hősiességgel rendelkeztek, valamint erény és hírnév övezte őket. ¹⁵⁷Kártavírijának ezeket az érdemekben gazdag, harcos fiait a következő neveken hívták: Súraszéna, Súra, Dhristókta, Krisna és Dzsajadhvadzsza, [akiből idővel] Avanti királya lett.

¹⁵⁸Dzsajadhvadzsza fia volt a nagy erővel rendelkező Táladsangha, Ő száz fiút hagyott maga után hátra, [akiket] Táladsanghakként szokás emlegetni. ^{159–160}Rajtuk kívül még a Héhaják nemzetségéhez tartoznak a Vítihótrák, a Szudzszáták, a Bhódzsák, az Avantikák, a Taundikérák és a Bharaták, [akiket] most a bőbeszédűség elkerülése végett nem fogok részletezni.

¹⁶¹A Jádavák [másik], Vrisával kezdődő csoportja az erényes cselekedetekről híres. Ezt a nemzetséget Vrisa alapította, [aki] Madhut nemzette. Madhunak száz fia született, [akik közül] Vrisana lépett az apja örökébe. ¹⁶²[A nemzetség tagjai] Vrisana után Vrisnikként, Madhu után pedig Mádhavakként ismertek. Mindenekelőtt Jadu miatt Jádaváknak nevezték őket, míg a Héhajákról [az imént] számoltam be.

¹⁶⁴Ezzel tehát ismertettem Jajáti hős fiait és az általuk alapított öt nemzetséget! Ők olyan szilárd alkotói a világnak, mint amilyen a mozgó és mozgásra képtelen dolgokban az öt elem. ¹⁶⁵Amennyiben egy önmegtartóztató, mind a *dharmában*, mind az *arthában* jártas király végighallgatja ezt az öt nemzetséget, akkor urává válik az öt testben létrejött [érzékszervnek]. ¹⁶⁶[Sőt,] ennek az öt nemzetségnek a meghallgatása és továbbadása révén öt evilági, nehezen elérhető áldást: életerőt, hírnevet, gazdagságát, fiúgyermeket és hatalmat lehet szerezni.

^{167–168}[Ezek után] rátérek Króstu utódaira, akik közt a mindenek felett álló személy öltött testet. Aki megismeri, hogy kik születtek a Jadu nemzetségét fenntartó, áldozatokat rendre bemutató Króstu családjában, az minden bűnétől megszabadul, hiszen közöttük jött világra a Vrisnik uraként a Hari [néven is ismert] Visnu.

HUSZONNEGYEDIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: A Vrisnik]

Vaisampájana így szólt:

¹⁻²Króstu két nőt vett feleségül, Gándhárít és Mádrít. Gándhári a nagy erejű Anamitrát, míg Mádrí előbb Judhádzsitot, majd Dévamídhusat hozta a világra. Ennek megfelelően utánuk a Vrisnik családjaít szaporító nemzetség három részre szakadt. ³Mádrí két fia két fiút nemzett: Vrisnit és Andhakát. [Közülük] Vrisni ugyancsak két fiút hagyott maga után hátra, [név szerint] Svaphalkát és Csitrakát. ⁴Az erényes lelkű Svaphalka idején sem a betegségtől, sem az aszálytól nem kellett tartani. ⁵Ez idő tájt [történt, hogy] Indra három évre megvonta az esőjét Kásitól. ⁶[Az ország királya ezért úgy határozott, hogy] magához hívja a mindenkinél nagyobb becsben tartott Svaphalkát. Ezt követően Indra azon nyomban esőzni kezdett, mihelyt Svaphalka [az országába] érkezett. ⁷Ott feleségül vette a király lányát, Gándinít, [aki arról volt híres, hogy] a bölcseket rendszerelesen tehénnel ajándékozta meg.

⁸Az áldozatokat végző papokat bőségesen megfizető Svaphalka egy nagy tudással bíró fiút hagyott maga után hátra. Ő volt a bölcs Akrúra. Bőségesen adakozott, az áldozatokat rendre elvégezte, és a vendégeiben örömet lelte. ⁹⁻¹⁰[Rajta kívül Svaphalka] még további fiúkat is nemzett, [név szerint]: Upamadgut, Madgut, Mridarát, Arimédzsáját, Ariksépát, Upéksát, az ellenségeket sanyargató Satrughnát, Csarmabhritot, Judhivarmant, Gridhramódzsaszt, Antakát, Ávánhát, Prativánhát és egy szép lányt, Szundarát. ¹¹Akrúra istenekhez hasonló [két] fiát, Praszénát és Upadévát pedig Ugraszéna lánya, Szugátrí hozta a világra.

¹²⁻¹³[Svaphalka testvére], Csitraka [ugyancsak számos fiút hagyott maga után hátra, akik a következő neveken váltak ismertté]: Prithu, Viprithu, Asvagríva, Asvabáhu, Szupársvaka, Gavésana, Aristanémi, Asva, Szudharman, Dharmabhrit, Szubáhu és Bahubáhu. [Rajtuk kívül még két lánya is született]: Sravisthá és Sravaná.

¹⁴Súrát Asmakí szülte Dévamídhusának.* [Ezután] Súra tíz fiút nemzett Bhódzsjától. ^{15–16}[Közülük] az erős karú Vaszdudéva volt a legidősebb. Ő az, [akit] Ánakadundubhi néven is ismerünk. Amikor [ez a gyermek] megszületett, az égben kisebb és nagyobb üstdobok szólaltak meg, és hatalmas zajt keltettek, ** majd bőséges virágosó hullt Súra palotájára. ¹⁷A világban még nem született olyan külsejű [férfi, aki] hozzá lett volna hasonló. Ennek a legkiválóbb embernek a szépségével [talán egyedül] a Holdé ért fel.

^{18–19}Dévabhága, Dévasravasz, Anádhristi, Kanavaka, Vatszavat, Grindzsima, Sjáma, Samíka és Gandúsa egytől egyig tőle származtak. [Melléjük Vaszdudéva még] öt szép lánynak is az apja lett, [akik valamennyien újabb] hősöknek adtak életet, [és a következő neveken hívták őket]: Prithukírti, Prithá, Srutadéva, Srutasravá és Rádzsádhidévi.

²⁰[Közülük] Srutadévi hozta világra Kuntja fiát, Agridhnut, míg Srutasravá a Csédik nemzetségéből származó, erős Sisupálát.

^{21–22}[Ez utóbbi gyermekben valójában] a hajdani démonkirály, Hiranjakasipu öltött testet. Prithukírtitől a Karúsák királyának, Vriddhasarmannak egy hősiességgel és erővel bíró fia jött a világra. Dantakvaktrának hívták. Kunti királya [eközben] a lányává fogadta Prithát, [akit a későbbiekben] Pándunak adott feleségül.

²³[Ettől a királylánytól először] Dharma támasztott gyermeket, és így született meg a *dharmát* ismerő Judhisthira. Hasonlóan cselekedett a szél istene, Váju és Indra is. [Az előbbi Prithától] Bhímaszénát, míg az utóbbi az emberek közt páratlan, Indrával vetekedő erejű hőst, Ardzsunát nemzette.

* A kiadásban szereplő *dévamídhusam* alakot *dévamídhusah*-ra korrigáltam.

** Az *ánaka* és a *dundubhi* szavak egy-egy dobtípust jelölnek, így az égben megszólaló *ánakákra* és *dundubhikra* (fordításban: kisebb és nagyobb üstdobokra) való hivatkozás valójában magyarázatot próbál adni arra, hogy miért nevezik Vaszdudévát Ánakadundubhinak.

²⁴Anamitrának, a Vrisnik legifjabb sarjának a fiát Saninak hívták. Tőle származott Sztatjaka, [aki] Jujudhánának lett az apja. [Jujudhánát gyakran emlegetik ezért] Sztatjaka sarja, vagyis Sztatjaki néven is.

²⁵Dévabhágából a kiváló Uddhava apja lett. Ezt a legkiválóbb bölcsét szokás Dévasravasznek is nevezni. ²⁶Asmakítól a híres-neves Anádhristi, míg Srutadévától az ellenségeivel leszámoló Satrugghna született. ²⁷Ékalavja Srutadévától jött a világra. Mivel *nisádák* közt nevelkedett, ezért szokás Naisádinak, azaz *nisádák* közé tartozónak is nevezni.

²⁸Vatszátának nem született fia, ezért a Súrától származó Vaszdudéva [szentelt] vizek [felajánlásának a kíséretében] örökbe adta neki saját hősiest fiát, Kausikát. ²⁹Gandúsának ugyancsak nem született fiúgyermek, ezért az utódja Visvakszéna fia, a szép Csárudésna lett. [Csárudésna] az erényeiről volt híres, és a Pancsálák közé tartozott. ³⁰Jóllehet a legkisebb volt Rukminí fiai közt, mégis erős karokkal rendelkezett, és folyamatosan a hadakozással foglalkozott.

³¹Rendszerint varjak ezrei kísérték, [miközben így vélekedtek]: „Ma végre jót lakmározhatunk a Csárudésna által megölt finom falatokon!”

³²Kanavakának két fia született, Tantridzsza és Tantripála, míg a két Grindzsimát Virának és Asvahanunak hívták. ³³Sjáma utóda Szumitra volt, [akinek] a királyságát Samíka ragadta el, és aki az ellenségekkel leszámoló Adzsátasatrut nemzette.

³⁴Most rátérek Vaszdudéva fiaira! Hallgasd meg őket [is figyelmesen! Ne feledd, hogy, aki] ³⁵megtanulja a Vrisnik előbb három-, majd sokfelé ágazó nagy és erős nemzetségét, azt [az összes] csalódás el fogja kerülni.

HUSZONÖTÖDIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: Vaszdéva utódai, Kálajavana születése]

Vaisampájana így szólt:

¹Báhlkának volt egy lánya. Ezt a Púrutól származó lányt Rohininek hívták, [és idővel] Ánakadundubhi, [vagyis Vaszdéva] kedves, első felesége lett. ²Kettőjük legidősebb fiát Rámának nevezték, és a sorban őt [a következő fiúgyermekek követték]: Sárana, Satha, Durdama, Damana, Svabhra, Pindáraka és Kusinara, ³majd [végül] egy Csitrá nevű lány. [Ez ugyanaz a lány, akit] Szubhadrá néven is ismerünk. [Összefoglalva tehát], Rohininek összesen kilenc gyermeke született. ⁴Vaszdéva [a másik feleségétől], Dévakítól a híres [Krisnát, azaz] Saurit nemzette.

Rámának és Révatinak egy kedves fiúgyermek született, [akit] Nisathának hívtak. ⁵Szubhadrát Ardzsuna vette feleségül, és a kettőjük gyermeke a szekérharcos Abhimanju lett. Szatjakétu Akrúra és egy Kásiból származó királylány nászából jött a világra.

⁶Ezek után azokat a hős férfiakat fogom ismertetni, [akiket] Vaszdéva nemzett a hét erényes asszonyától. Hallgasd meg, hogy hogyan hívták őket! ⁷⁻⁸Sántidéva két fiút szült a számára: Bhódzsát és Vidzsaját. Vrikadéva és Gada Szunámától jött a világra, míg Trigarta király lánya, Vrikadévi a nemes lelkű Agavának adott életet. A felügyelő, Sisirájana próbára tette Gárgja férifasságát, de nem hullott el a magja. ⁹Tizenkét éven át olyan merev volt, mint egy vasdarab. Ekkor tévedésből impotensnek nyilvánították, amire Gárgja olyan mérges lett, hogy elrabolt egy pásztorlányt, és közösült vele.

¹⁰A tehénpásztorlány alakjában valójában egy *apszarasz*, Gópáli született a Földre, így [képes volt arra, hogy] megtartsa Gárgja [mások számára] elviselhetetlen, romlásoktól mentes magját. ¹¹Ily módon Gárgja halandó asszonya adott életet a szigonyos [Siva] utasításának megfelelően a Kálajavana néven ismert nagy erejű királynak. [Ő arról volt ismert, hogy] a harci szekérét félig bikatestű lovak húzták a csatákban. ¹²[Az újszülött] gyermek a *javanák* fiúutód nélküli királyának az udvarában nevelkedett. Ezért kapta a Kálajavana

nevet. ¹³[Egy idő elteltével a *javanák*] urának kedve támadt a háborúzásra, és az általa megkérdezett legkiválóbb *bráhmanák* közül Nárada a Vrisnik és az Andhakák családját ajánlotta a figyelmébe.

¹⁴[Nárada szavaira a király] egy hatalmas hadsereg élén Mathurába vonult, és követet küldött az ott lakó Vrisnikhez és Andhakákhoz.

¹⁵Ezután a Vrisnik és az Andhakák a nagy tudással rendelkező Krisnára támaszkodva egybegyűltek, és együtt tanácskozták meg a Dzsarászandha jelentette veszélyforrást. ¹⁶[Végül] úgy döntöttek, hogy a Siva előtti hódolat bemutatását követően elhagyják Mathurát, és [új] várost alapítanak. [Ez a város vált ismertté] Kusaszthalí, illetve Dváravatí néven.

¹⁷Az a ragyogó bölcs, aki az érzékszervein felülkerekedve képes könyvről könyvre ismertetni Krisna születését, az [mindig] boldog lesz, és letudja az adósságát.

HUSZONHATODIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: Dzsámagha utódai]

¹Króstu fiát Vridzsinívatnak hívták, és nagy hírnévre tett szert. Ő nemzette Szváhit, [akit] az áldozók közül tartanak a legkiválóbbnak. ²⁻³Szváhi fia Rusadguna volt, és királyként élen járt a szónoklásban. Mivel száz gyermeket kívánt nemzeni, különféle nagyszabású áldozatokat hajtott végre, amelyek során [bőségesen] megfizette a résztvevő papokat. [Végül ezeknek köszönhetően] született meg a fia, Csitraratha, [akinek a nevéhez] számos ragyogó tett köthető. ⁴[Csitraratha] hősiess fia a Sasabindu nevet kapta, a királyi bölcsek útját járta, [és híres volt arról, hogy] nem feledkezett meg sem az áldozatok bemutatásáról, sem a papok bőséges fizetéséről. ⁵Az utóda a híres Prithusravasz király volt, akiről a régi dolgok ismerői azt tartják, hogy ő nemzette Antarát.

⁶Antarából [idővel] Szujadnya apja lett. Szujadnya fiát Usatnak hívták, és mind az áldozatok végzésében, mind a *dharmája* követésében a legjobbnak mondták. ⁷Maga után egy Sinéju néven ismert fiút hagyott hátra, [aki az évek múltával] az ellenségek sanyargatójává vált. [Sinéju továbbá híres volt arról is, hogy] ő nemzette Maruttát, a bölcs királyt. ⁸Maruttának a legidősebb fiát Kambalabarhisának hívták, és a legkiválóbb *dharma* követésének szentelte az életét, mivel a ráirányuló harag miatt ismerte a halál utáni létformát. ⁹Kambalabarhisa száz fiúra vágyott, így [az utóda], Rukmavacsa száz születés során jött létre.

¹⁰Ez a Rukmavacsa páratlan dicsőségre tett szert azzal, hogy harcban az éles nyilaival [egyszerre] száz, páncéllal felszerelt íjász életét oltotta ki. ¹¹A fiát Parádzsitnek nevezték, és [felnőve] az ellenség soraiban lévő hősök elpusztítójává vált. Parádzsit öt fiút hagyott maga után hátra: Rukmésut, Prithurukmát, Dzsámaghát, Pálitát és Harit. [Ezek egytől egyig] nagy hősiességgel rendelkeztek.

¹²[Az öt fiú közül] az apjuk parancsa szerint Pálinak és Harinak Vidéhába kellett költözni, míg a trónt Rukmésu foglalhatta el. Prithurukma Rukmésu mellett maradt. Ők ketten elűzték a királyságból Dzsámaghát, aki remetének állt, és egy *ásramában* lelt új otthonra.

¹³[Dzsjámagha egy darabig] békében élt az erdőben, mígnem egy *bráhmana* tanácsára a jelvényeivel felszerelve [újból] felállt a harci szekere, és új országot keresett magának. ¹⁴Társak nélkül hódította meg a Narmadá partját, majd miután a birtokába vette Mrittikávatit és a Riksavat-hegyet, Suktimatiban telepedett le. ¹⁵Eddigre azonban Dzsjámagha erényes asszonya, Csaitrá jócskán megöregedett, fiuk viszont még nem született, és új feleség sem igen akadt. ¹⁶[Egy kis idő múltán, végül mégis úgy tűnt, hogy jóra fordul minden, hiszen Dzsjámagha] egy sikeresen megvívott csata után talált magának egy lányt. Mivel azonban tartott az asszonyától, [otthon] így mutatta be: „Íme a meny!”

¹⁷A felesége erre faggatni kezdte:

„Kinek a menyje ez?”

„[A miénk. Nem másnak, mint] a te születendő fiadnak lesz az asszonya!”, [felelte Dzsjámagha].

¹⁸A lány a rettenetes, aszkézisből származó erejének köszönhetően a szerencsés Csaitrá idős kora ellenére világra hozta Vidarbhat a menyje számára. ¹⁹Ezt követően a lány, [aki egyébként] királyi sarj volt, Vidarbha felesége lett, és két tudós fiúnak adott életet. Az [egyikőjüket] Krathának, [míg a másikat] Kaisikának hívták, és [felnőve] mindketten fegyverforgatáshoz értő hősökké váltak.

²⁰Vidarbha fia volt [rajtuk kívül] Bhíma is. Ő nemzette Kuntit, [aki] a harcokban szilárd, dicsőséges Dhristának volt a szülője. ²¹Dhrista maga után három fiúutódot hagyott hátra: Ávantát, Dasárhát és az erős Visnuharát. ²²[Közülük] Dasárha nemzette a bölcs Vjómant, [akit] Dzsímútának is neveznek. Dzsímúta fiát Vrikatinak, az övét pedig Bhímarathának hívták. ²³Bhímarathából lett Navaratha apja. [Ettől] a Navarathától származott az a Dasaratha, [akitől] Sakuni lett. ^{24–25}Az ő fia a Karambha nevet kapta, és Dévaráta király apjaként lett ismert. Devaráta fia Dévaksatra volt, és egy, az istenek magzataihoz hasonló fiút nemzett. Ő [nem más volt, mint] a kellemes hangú Madhu király, a Madhuk nemzetségének alapítója.

²⁶Madhu utódját, a legkiválóbb személynek [tartott] Purutvatot egy jószágos, Vidarbhából való nő hozta a világra, [majd egy második fiút is] szült neki, Mátrit. ²⁷Mátri Éksvákít vette feleségül, és kettőjük fia lett [Szatvat, aki] kizárólag *szattva gunával* rendelkezett, és [akiből] a Szátvatok hírnevének gyarapítója lett.

²⁸Aki ily módon megismeri a nemes lelkű Dzsjámagha családját, annak a legnagyobb boldogságban és nagyszámú utódokban lesz része.

HUSZONHETEDIK ÉNEK [A Hold nemzetsége: A Szátvaták]

Vaisampájana így szólt:

¹⁻²Szatvat felesége Kauszaljá lett, és bátor fiúkat szült a számára. [Ők a következő neveken váltak ismertté]: A szerencsés Bhadzsamána, Dévavidha, Andhaka és Vrisni. [Dévavidhából] mennyei király lett, Andhakát [az emberek] a karja erejéről ismerik, míg Vrisnit a Jaduk örömének tartják. Most hallgasd meg, hogy pontosan kik tartoztak ennek a négy [fiúnak] a nemzetségébe.

³⁻⁵Bhadzsamánának két felesége volt. [Közülük] Báhhjakaszrindzsari Nimit, Kramanát, Visnut, Súrát és Purandzsajat, míg Upabáhhjakaszrindzsari Ájutadzsitot, Szahaszradzsitot, Satadzsitot és Dászakát hozta a világra.

⁶⁻⁸Dévavidha az áldozatokat rendre bemutató király volt. Mivel azonban egy olyan fiút kívánt magának, aki valamennyi erénnyel rendelkezett, ezért [egy idő után inkább] kemény vezeklésbe kezdett. Az önmegtartóztatása során mindig a Parnásá folyó vizéből mérítve végezte az *ácsamana* szertartást, mígnem a folyó megtette neki a [kért] szívességet. A legkiválóbbnak tartott folyó aggódással eltelve a királyéval egyező elhatározásra jutott annak nemes természete miatt:

⁹„Nem talált olyan nőt, akitől ilyen fiú születne, ezért én magam leszek a felesége!”, ¹⁰[a Parnásá] gyönyörű hercegnővé változott, hogy férjévé választhassa [Dévavidhát, aki pedig] a feleségül fogadta.

¹¹[Ezt követően a Parnásá], a legkiválóbb folyó a tizedik hónapban megszülte a közös fiukat, a világ összes erényével rendelkező Babhrut. ¹²A nemes lelkű Dévavidha családjával kapcsolatban ezekről az erényekről adtak számot a régi dolgok ismerői. Én is tőlük szereztem a tudásom. ¹³[Ezt a témát tehát], ahogy messziről hallottuk, úgy közelebről is áttekintettük: Babhru az emberek közt volt a legjobb, Dévavidha pedig az istenekhez vált hasonlónak.

¹⁴Dévavidha fiának, Babhrunak köszönhetően hétezer-hatvanhat fia érte el a halhatatlanságot, [miután elesett a csatában].

¹⁵[Babhru] bőkezűen adakozott, bölcs volt, nem feledkezett meg az áldozatok bemutatásáról, és a [harcokban] a fegyverei ellenállhatat-

lanul [pusztítottak. Az utódai] alkotják a Bhódzsák nagy nemzet-ségén belül a Mártikavátáknak [nevezett csoportot].

¹⁶Andhaka Kási királyának a lányát vette feleségül, és négy gyermek, Kukura, Bhadzsamána, Sami és Kambalabarhisz apja lett.

¹⁷Kukurának a fiát Dhrisnunak hívták. Tőle származott Kapótaróman, [akitől pedig] Taittiri. Az ő fiát nevezték Vaszunak, és belőle lett Abhidzsit apja. ¹⁸Abhidzsit két gyermeket nemzett, [egy fiút], Áhukát és [egy lányt], Áhukít. [Ők mindketten] a hírnévvel bírók legjobbjai közé tartoztak.

¹⁹Áhukával kapcsolatban a következő dalokat éneklük:

²⁰„Ezt a kiscsikóhoz hasonló, nagy Áhukát nyolcvan pajzs [védelmezz], és ne menjen elől. ²¹Aki elébe, a Bhódzsa elé járul, az sose tapasztalja meg, hogy milyen a fiúgyermek hiánya, és legyen mindig miből adnia, és kísérje százezer harcos! Ennek minden tettét az ére-nyesség jellemezze, és sose mulassza el az áldozatokat! ^{22–23}Micsoda öröm! A Bhódzsának keleten tízezer, ezüst és arany övekkel ellátott elefántja volt, és az északi égtájon ugyanennyi követte csengőkkel felszerelve a saját Bhódzsa hercegeiket!”

²⁴Az Andhakák a lánytestvérüket, Áhukít Avantiba küldték, ²⁵míg Áhuka számára Kási két, istenekhez hasonló külsővel bíró fiút szült, Dévakát és Ugraszénát. ^{26–27}Dévakának négy fia, Dévavat, Upadéva, Szudéva és Dévaraksita, illetve hét lánya, Dévakí, Sántidéva, Szudévá, Dévaraksitá, Vrikadévi, Upadévi és Szunámní született. Ez a hét lány [idővel kivétel nélkül mind] Vaszudéva felesége lett.

²⁸Ugraszéna kilenc fiúgyermeket nemzett. Közülük Kansza volt a legidősebb, [akit sorban a következő fivérei követték]: Njagródha, Szunáman, Kanku, Sanku, Szubhúmi, Szutanu, Anádhristi és Pustimat. ²⁹[Rajtuk kívül] Ugraszénának öt lánya is született: Kanszá, Kanszavati, Szutanu, Rástrapáli és a szép Kanká. ³⁰Ugraszénát és fiait szokás Kukura sarjainak is nevezni.

³¹Aki az emlékezetébe vési, hogy melyik mérhetetlen erejű [hősök] alkotják a Kukurák nemzetségét, az saját maga számára is [hasonlóan nagy] családot szerezhet.

HUSZONNYOLCADIK ÉNEK [Krisna megvádolása és a Szjamantaka visszaszerzése]

Vaisampájana így szólt:

¹⁻²Bhadzsamána fiát Vidúrathának hívták, és [idővel] a harcosok legjobbjává vált. Tőle származott a hős Rádzsádhidéva, [aki számos] kiváló utódot hagyott maga után hátra, [név szerint:] az erős Dattát, Atidattát, Sónásvát, Svétaváhanát, ³Samít, Dandasarmant, Dattasatrut és Satrudzsitot, illetve két lányt, Sravanát és Sravisthát.

⁴Samí fiának Pratiksatra volt a neve, és egy Szvajambhódzsa nevű fia született. Szvajambhódzsa utódát Hridikának nevezték, ⁵és kizárólag olyan fiakat nemzett, [akiknek] a hősiessége félelmet keltett [az emberekben]. Kritavarman volt közülük a legidősebb, őt követte Satadhanvan, ⁶majd Dévánta, Naránta, Bhisadzs, Vaitarana, Szudánta, Adhidánta, Kínása, Dáma, [majd végül] Dambaka.

⁷Dévánta [elsőszülött] fiát Kambalabarhisának hívták, és bölcsnek tartották. [Rajta kívül] született még két további fia is, a hős Aszamaudzsasz és Nászamaudzsasz. ⁸Mivel Aszamaudzsasznak nem volt fia, ezért odaadták neki Szudanstrát, Szucsárut és Krisnát. Ők alkotják az Andhakák [csoportját].

⁹Króstu két nőt vett feleségül, Gándhárít és Mádrít. Gándhári egy fiút hozott a világra. Szumitrának hívták, és örömet okozott valamennyi barátja számára. ¹⁰[Króstu másik asszonya], Mádrí három gyermeknek, Judházsitnak, Dévamídhusának és az ellenségeit sa nyargató, erős Anamitrának adott életet.

¹¹Anamitra fiát Nighnának nevezték, és két gyermek apja lett. Praszénának, illetve Szatrádzsitnak hívták őket, és [az idő haladtával mindkettőjükből] az ellenségeik seregei felett győzelmet arató [hősök] váltak. ¹²Praszéna [arról volt híres, hogy] az ő birtokába került a Szjamantaka néven ismert drágakő. Erre a nagy [értékű], mennyei [kincsre] akkortájt tett szert a tengerből, amikor Dváravatít alapították. ¹³Amikor ez a drágakő a Vrisnik és az Andhakák lakhelyén volt, [egyfolytában] aranyat bocsátott ki, és [gondoskodott róla, hogy] se az eső hiányától, se a betegségek [pusztításától] ne kelljen tartani.

¹⁴Habár [Krisna, akit] Góvindának is neveznek, képes lett volna rá, és vágyott is arra, hogy elvegye a Szjamantakát Praszénától, mégsem tette meg. ¹⁵Egy alkalommal Praszéna [a birtokában lévő drágakövel] együtt vadászni ment. [Az erdőben] azonban a halálát lelte, mivel egy ott élő oroszlán rátámadt, hogy a Szjamantakát megszerezhesse. ¹⁶Ezután [a helyszínre érkezett] a medvék nagy erejű királya, [Dzsámbavat], és [előbb] végzett a gyilkosságot elkövető oroszlánnal, majd a Szjamantakát megkaparintva visszatért a barlangjába.

¹⁷A Vrisnik és az Andhakák mind tudtak arról, hogy Krisna régtől fogva vágyott a drágakőre, ezért azt gyanították, hogy ő ölhetette meg Praszénát. ¹⁸Az erényes lelkű és a dologban ártatlan [Krisna, alighogy] értesült ezekről a vádakról, ígéretet tett:

„Vissza fogom szerezni a drágakövet!”, majd az erdőbe ment.

^{19–20}A nagy tudással bíró [hős] megbízható emberek segítségével akadt Praszéna nyomára, és [ezt követve] fésülte át [előbb] a legkiválóbbnak [mondott] Riksavat-hegyet, [majd az egész] Vindhja-hegységet. [Végül], amikor már teljesen kimerült, megpillantotta a lovával együtt meggyilkolt Praszéna holttestét, ám a drágakövet sehol sem találta.

²¹[A helyszínt alaposan szemügyre véve] a Madhutól származó [Krisna] lábnyomokra lett figyelmes, [amelyek nyomában] megpillantotta a medve által megölt oroszlán tetemét. ²²A nyomok ezután a medve tágas barlangjához vezették, ahonnan egy nő hangját hallotta.

²³Egy dajka [hangját lehetett kivenni, aki] a drágakövet Dzsámbavat fiának adta játékszerként, és közben [az ölébe] véve így vigasztalta: „Ne sírj!” ²⁴A dajka így folytatta: „Praszénával egy oroszlán végzett, [akit] megölt Dzsámbavat. Így nincs okod sírni, fiacskám, a tiéd már a Szjamantaka!”

²⁵Mivel a szavak tisztán kivehetők voltak, [Krisna] a Sárngának nevezett íjjal a kezében azon nyomban berontott a barlangba. A tekintete egyből Dzsámbavatra szegeződött. ²⁶Vaszudéva fia, Góvinda ezt követően huszonegy napon át küzdött a medvék királyával,

pusztán a karját használva.²⁷ Vaszudéva szolgái, miután látták, hogy Krisna belépett a barlangba, visszatértek Dvárvatíba, és közölték, hogy Krisna az életét vesztette.

^{28–29}[Mindeközben] Krisnának mégis sikerült felülkerekednie a medvék erős királyán. [Ennek köszönhetően] elnyerte Dzsámbavat nagyra becsült lányát, Dzsámbavatít is, és visszaszerezte a Szjamantakát, hogy saját magát megtisztíthassa. Ezután Krisna megbékítette a medvék királyát, és [győztesen] vonult ki a barlangból.³⁰ A drágakövet a birtokába véve és a becületén ejtett csorbát kiköszörülve [tért vissza, hogy] a Szjamantakát az összes Szátvata szeme előtt Szatrádzsitnak ajándékozza.³¹ Így, a Szjamantakát visszaszerezve a tévesen megvádolt Krisna, aki az ellenségei felett rendre diadalt aratott, tisztázta magát a rágalmak alól.

^{32–34}Szatrádzsitnak tíz felesége volt, [akik] összesen száz fiúval ajándékozták meg. Közülük azonban [csak] három vált [igazán] híressé, a legidősebb Bhangakára, a hősie Vátapati és Upaszvávat. [Rajtuk kívül] született még három lánya is, a legszebbnek tartott Szatjabhámá, a fogadalmát állhatatosan követő Vratiní és Padmavátí. Őket valamennyi égtájon ismerték, és [idővel] Krisna feleségei lettek.³⁵ Bhangakárának két kiváló fia született, Szabhákسا és Náréja. Ők [mindketten nagy] hírnévre és [sok] erényre tettek szert.

³⁶Madhu fiát Judhádzsitnak hívták. Tőle származott Vrisni,* akinek két fia született, Svaphalka és Csitraka.³⁷[Közülük] Svaphalka Kásí királyának a lányát vette feleségül. Ez az [asszony] sosem mulasztotta el, hogy teheneket ajándékozzon, ezért a tehenek adományozójának, azaz Gándínak nevezték el.³⁸[Számos fiúnak] adott életet, úgymint a hős Srutavatnak, az áldozatokat rendre bemutató és a papokat bőségesen megfizető erényes Akrúrának,³⁹Upászangának, Madgunak, az ellenségeit győtrő Mridhurának, Giriksipának, Upéksának, az ellenségei életét elvevő Arimédzsának,

* A kiadásban szereplő *pr̥ṣṇīḥ* esetében elfogadtam a Brodbeck (2019: 97–99) által javasolt *vr̥ṣṇīḥ* konjektúrát, ennek megfelelően szerepel a fordításomban Pr̥ṣṇī helyett Vrisni.

^{40–41}Csarmabhritnak, Arivarmannak, Gridhrának, Ódzsasznek, Narának, Ávánhának és Prativánhának, illetve egy gyönyörű lánynak, Vaszundharának. [Idővel] ez a szépséggel és fiatalsággal egyaránt rendelkező lány, [akit] az összes élőlény vonzónak talált, lett Számba felesége. ⁴²[Ezek az utódokon túl] Akrúra Ugraszéna lányától [még] két istenekhez hasonló fiút nemzett, Szudévát és Upadévát. ⁴³Csitrakának [hét] fia született: Prithu, Viprithu, Asvaszéna, Asvabáhu, Szupárvaka és Gavésana, ⁴⁴míg Aristanémiből [négy] fiú, Dharma, Dharmabhrit, Szubáhu és Bahubáhu, illetve két lány, Sravisthá és Sravaná apja vált.

⁴⁵Aki [ily módon] megismeri, hogy miképp rágalmazták meg Krisnát, azt sosem fogják hamis vádak érni.

HUSZONKILENCEDIK ÉNEK [Akrúra árulása, Satadhanvan megölése]

Vaisampájana így szólt:

¹Krisna tehát a Szjamantaka néven ismert drágakövet Szatrádzsitnak ajándékozta. Azonban tőle [kis idő múltával] Babhru [vagy más néven Akrúra] kaparintotta meg Satadhanvan Bhódzsa segítségével.

²Mivel Akrúra [egész életében két dologra] vágyott: a makulátlan nőre, Szatjabhámára és a Szjamantakára, ezért mást sem tett, mint-hogy a megfelelő pillanat eljövetelét várta. ³Egy éjszaka azután az erős Satadhanvan végzett Szatrádzsittal, megszerezte a drágakövet, és Akrúrának adta, ⁴aki ezt elfogadva a következő egyezséget ajánlotta: „Kérlek, tartsd titokban ezt a dolgot Krisna előtt! ⁵[Ígérem, ha a jövőben] rád támadna, segíteni foglak. Én rendelkezem egész Dváráká felett! Efelől ne legyen kétség!”

⁶⁻⁷[Mindeközben] a híres Szatjabhámá az apja haláláról értesülve szekerre szállt, és Váranávatába ment. [Itt] fájdalomtól sújtva elmondta a férjének Satadhanvan Bhódzsa dolgait, és mellette állva [keservesen] sírt.

⁸[Ez idő tájt ment híre annak, hogy] Pándu fiai, a Pándavák tűzvész áldozatai lettek. Krisna ennek megfelelően vízfelajánlást mutatott be [az elhunytak hitt] fivéreinek, majd a hamvak elhelyezésével Szátjakit bízta meg.

⁹Ezt követően Madhu elpusztítója Dvárákába sietett, [ahol] a bátyját, az ekét tartó [Balarámát] így tájékoztatta:

¹⁰„Praszénával egy oroszlán, míg Szatrádzsittal Satadhanvan végzett. Így most engem illet a Szjamantaka, [egyedül] én vagyok rá méltó, hogy birtokoljam! ¹¹[Gyere], szállj fel gyorsan a szekereimre! Végeznünk kell az erős Bhódzsával! Ideje, hogy hogy miénk legyen a Szjamantaka!”

¹²Így tehát Krisna és a Bhódzsa közt rettenetes háború tört ki. [A harc során] Satadhanvan [bízott Akrúra korábban ígért támogatásában, és] mindenholnan az ő [segítségét] várta. ¹³Akrúra azonban úgy tett, mintha Krisna és a Bhódzsa számára [csupán]

két halálra érdemes idegen lenne. Jóllehet képes lett volna arra, hogy segítsen, a hitványsága miatt mégsem tartotta meg a szavát.

^{14–15}A Bhódzsát így [egyre nagyobb] félelem kerítette hatalmába, és úgy határozott, hogy menekülőre fogja. Száz *jódzsánát* sikerült is megtennie a lován. A Bhódzsza kancája, amelyen Krisnával harcolt, és amelyen száz *jódzsánát* megtett, Hridajá néven volt ismert.

¹⁶Hridajá a századik *jódzsana* megtételekor veszített a sebességéből, amire [Krisna] a köztük lévő távolság csökkenését észelve rátámadt Satadhanvanra. ¹⁷A kimerült ló ekkorra minden erejét elvesztette, és kilehelte a lelkét. [Ezt látva] Krisna így szólt Rámához:

¹⁸„Erős karú bátyám, maradj itt, kérlek! Mi nem eshetünk a ló hibájába! [Innentől magam] megyek, és gyalog szerzem vissza a drágakövet!”

¹⁹A romolhatatlan [Krisna], akit a legkiválóbb fegyverforgatónak tartanak, ezután [a szekere nélkül folytatta az útját, és] Mithilá felé menve végzett Satadhanvannal. ²⁰Azonban hiába ölte meg a Bhódzsát, a Szjamantakát nem találta nála. [Amikor visszatért], az ekét tartó [Ráma] így hiába kérlelte, hogy adja át a drágakövet, Krisna egyre csak ezt felelte:

²¹„Nem került meg.”

[Ezek a szavak azonban] haraggal töltötték el [a bátyját, és heves] káromkodások közepette vett búcsút Dzsananádanától:

²²„Mivel a fivérem vagy, kénytelen vagyok ezt most elnézni neked. Megyek. Minden jót! Engem többé nem érdekel sem Dváráká, sem te, sem a Vrisnik!”

²³Ezután Ráma, aki az ellenségek sanyargatójaként vált híressé, Mithilába ment, [ahol] a város ura minden vágyát kielégítve vendégelte meg.

²⁴Ebben az időben a legokosabbak közt [is] számontartott [Akrúra, akit] Babhrunak is neveznek, különféle áldozatokat hajtott végre, [amelyek] egytől egyig zavartalanul zajlottak le. ²⁵Mivel Gándi jól ismert, bölcs fia tartott a Szjamantaka miatti [megtorlásoktól], ezért a védelme céljából [rendre] páncélt öltve vett részt az előkészületi rituálékon. ²⁶Az erényes lelkű [férfi] hatvan éven át pénz, páratlan drágakövek és különféle [más] javak felajánlásával végezte a szertartásokat.

²⁷Ezeket a valamennyi kívánság teljesítésére képes áldozatokat, amelyeket a nemes lelkű [Akrúra a *bráhmanákat*] bőségesen jól lakatva és megfizetve hajtott végre, nevezik Akrúra-áldozatoknak.

²⁸[Mindezek után] Durjódhana király [is] Mithilába látogatott, hogy kitanulja a buzogánnyal való küzdelem mennyei művészetét [annak legkiválóbb mesterétől], Balabhadrától. ²⁹[Idővel] a Vrisni és az Andhaka harcosok [is ide érkeztek, és] megbékítették Rámát, [majd Krisna] visszavitte Dvárákába.

³⁰Miután Szatrádzsítot a rokonaival együtt harcban megölette, a nagy erővel bíró Akrúra az Andhakák társaságában elment. ³¹Krisna nem foglalkozott vele, mivel tartott tőle, hogy [újból] ellenségeskedés lépne fel a nemzetségében.

Azonban Akrúra távozását követően Indra [úgy határozott, hogy] megvonja az esőjét [Dvárákától]. ³²Az aszálytól az ország [rettenetesen] legyengült, ezért mind a Kukurák, mind az Andhakák azon voltak, hogy megbékítsék Akrúrát. ³³[Ennek hatására végül] vissza is tért Dvárákába, és Indra [ismét] esővel borította be a tenger partját.

³⁴A bölcs Akrúrának volt egy lánytestvére, [akit] erényei miatt [valamennyi] ember tisztelt. [Amikor hazatért], ezt a lányt Vaszudéva fiának ajánlotta fel, hogy kiengesztelje. ³⁵Krisna, akit Dzsánárdának is hívnak, azonban a *jógában* szerzett ereje révén értesült arról, hogy a [Szjamantaka] drágakő Akrúránál van, ezért a tanács közepén kérdőre vonta:

³⁶„[Tudok róla], tiszteletreméltó [Babhru, hogy] nálad van a legkiválóbbnak tartott drágakő! Kérlek, add át ezt nekem! Ideje, hogy véget vess a velem való gorombáskodásnak! ³⁷Hatvan éve emiatt [rettenetes] haragra gerjedtem! Ugyan sok idő telt már el azóta, de a dühöm még mindig nem csillapodott!”

³⁸Amint Krisna szavai elhangoztak a Szátvaták tanácsában, Babhru, aki nagy tudás birtokosa volt, engedelmesen átadta a drágakövet. ³⁹Miután Krisna ily módon szép szóval szerezte vissza a Szjamantakát, Babhru kezéből, [úgy döntött, hogy] visszaadja neki. ⁴⁰Így, amikor Gándí fia Krisna kezeiből [ismét] magához vehette a Szjamantakát, a Naphoz hasonló színben kezdett tündökölni.

HARMINCADIK ÉNEK [Dzsanamédzsaja újabb kérdése]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Most már ideje, hogy részletesen megismerjem az ellenségeket sanyargató Krisna tetteit, [hiszen benne öltött testet] a bölcs Hari [isten]. ²Mondd el, kérlek, hogy milyen [tulajdonságok] jellemzik a Mindenhatót, milyen tettek fűződnek a nevéhez, és [korábban] mi-féle formákban jelent meg! ³Miképp válhatott az istenek bölcs ura, az ellenségeit elpusztító Visnu Vaszudéva fiává? ⁴Mi vezethette őt arra, hogy az erényes cselekedetű istenektől ragyogó, örök mennyországot elhagyja, és a halandók világába költözzön? ⁵A mindenhatónak, aki egyszerre uralkodott az ég és a Föld felett, és aki egyformán vezette mind az isteneket, mind az embereket, mi volt a célja azzal, hogy a mennyei és a földi természetet magában egyesítse? ⁶[Ezt az istent] a legkiválóbb diszkoszforгатónak tartják, hiszen egyedüli irányítója az emberek örök körforgásának. Miért vette hát a fejébe, hogy emberré váljon?* ⁷Hogy lett a mindenható Visnuból, a világmindenség védelmezőjéből egy közönséges tehénpásztor? ⁸[Egykor] Visnu alkotta meg az őselemeket, [amelyeket] azóta is ő tart fenn. [Ha igaz, hogy ez az isten] lakik az [összes] élőlény lelkében, akkor hogyan került most egy földi nő méhébe? ⁹[Visnu hajdanán] a három lépésével mind a három világot meghódította, hogy a mennybe juthasson. [Ekkor] állította fel a mindenség három életcél szerint [különváló] három útját. ¹⁰Ő az, aki a végidőkor a világokat megissza, majd a testét vízzé formálja, és mind a látható, mind a láthatatlan úton egy óceánban egyesíti.

* Horst Brinkhaus (1992: 101–110) úgy vélte, hogy Visnu két legnépszerűbb *avatárja*, azaz Ráma és Krisna két különböző istenség, a védikus Visnu, illetve Nárájana földi formái, amelyek idővel a mindenek felett álló Visnu-Nárájana alakjában olvadtak egybe. Az a tény, hogy Dzsanamédzsaja úgy hivatkozik Krisnára mint Visnu legelső emberformájú alászállására, talán ezt az elméletet erősíti meg.

¹¹A *purána* szerint ez az ősi, gonoszokkal leszámoló [égi lény] vadkanként öltött testet, [hogy] az agyara hegyével felemelje a Földet.

¹²Miután a legkiválóbb isten ily módon Indra számára visszanyerte a három világot, az isteneknek adta a Földet. ¹³[Később] félig orosz-lánná, [félig emberré] formálta a külsejét, és leszámolt Diti legelső fiával, a hősies Hiranjakasipuval. ¹⁴[Ismert arról is, hogy] belőle lett a mindenható tűz, a pusztító Aurva. [Ebben a formában] a Pátálába szállt le, hogy elfogyaszthassa a tengerben lévő vízáldozatokat.*

¹⁵Úgy tudjuk, *bráhmána*, hogy ez az ezersugarú [isten] valamennyi *jugában* ezerféleképp van jelen, valamint ezer lábbal és ezer fejjel rendelkezik. ¹⁶A köldökének csatornájából, amikor az [egész] világot egy tenger alkotta, egy lótusz nőtt ki, [amelyben] Brahmá lelt otthonra. [Azt mondják, hogy] a lótuszok a sárból nőnek, ez mégis különbözött tőlük.

¹⁷A Tárakámaja harcokban olyan testet öltött magára, amely valamennyi istent magában foglalta. Ezután az összes fegyvert magához vette, és leszámolt a démonokkal. A dolyfös Kálanémit Garuda hátára ülve [ugyancsak] ő pusztította el.

¹⁸[Azt mondják, hogy valahol] az *amritát* tartalmazó Tejóceánnak az északi végén fekszik, a nagy sötétben önmagát átadva az örök *jóga* gyakorlásának. ¹⁹[Hajdanán] Aditi, az istenek anyja a legnemesebb aszkézist gyakorolta, és ennek köszönhetően [a méhében] egy ősi és mennyei magzat fogant meg. Amint megszületett, bátran Indra támogatására sietett a démonok elleni küzdelemben. ²⁰A lépéseivel felosztotta a világot, míg a démonokat a tenger [mélyére] száműzte. A mennyet istenekkel népesítette be, majd a vezetőjüknek Indrát nevezte ki.

* Dzsanamédzsaja a kérdésében a későbbi, kiterjedt *avatára*-listákkal szemben mindössze két alászállást, Visnu vadkan-, illetve ember-oroszlán-formájú Földre születését említi. Figyelemre méltó egybeesés, hogy az Udajagiriben található, Gupta-kori szentélykörzetben a Nárájana-ábrázolás mellett épp ennek a két *avatárának* az ábrázolása található meg.

²¹Ő teremtetette meg az [áldozati] tüzet, amelyet a családfőnek a [megfelelő] módon rituáléval és ajándékokkal kell meg tisztelni. [Emellett Visnu hozta létre az áldozatok egyéb kellékeit is]: a *védí* [néven ismert oltárt], a *sruvának* [nevezett áldozati kanalat] és a *kusa*-füvet.

²²[Sőt], ő az alkotója a felszentelésre szánt víznek, a *dhruváként* ismert merőkanálnak és az edények tisztító rituáléjának. Továbbá ugyancsak az ő keze munkáját dicséri a három *ara*, azaz az oltáron lévő kerekék fokai, valamint az összes, áldozatok során bemutatott, isteneknek és egyéb égi lényeknek szóló felajánlás is.

²³[Mivel] a *jóga* terén [páratlan] jártassággal bírt, ezért az áldozatok végzése kapcsán [egyforma] részesedést biztosított [valamennyi] égi lény számára, és megfelelő módon az isteneket a *havják*, míg az atyákat a *kavják* élvezőjévé tette. ^{24–25}[Összességében] neki köszönhető, hogy az áldozati karók, a tűzifák, a *szrucsnak* nevezett kanál, a *szóma*, a *kusa*-fű, a tüzet körülvevő válaszfal, valamint az egyéb áldozati tárgyak, a felajánlások, a máglyák, a *szadaszják*, a *jadzsamánák* és az áldozatok *médha* és a többi legnemesebb típusai a legkiválóbb rituáléval lettek ellátva. Ő maga ezeket a [különféle] korokhoz igazítva járja a világokat.

^{26–27}Öröktől fogva [Visnu] hozza létre az emberek közt ismert különféle mértékeket: a *ksanákat*, a *nimésákat*, a *kásthákat*, a *kalákat*, az idő hármasság tagolását, a *muhúrtákat*, a *tithiket*, a hónapokat, az éveket és az évszakokat, illetve a sorsot, az életerőt, az életteret, a gyarapodást, [a dolgok] neveit, a testre jellemző szépséget, ²⁸a három *varnát*, a három világot, a három *Védát*, a három tüzet és a három örök világot.

²⁹Mivel ő alkotta mind a *gunákat*, mind az elemeket, ezért a lényege valamennyi elemet és *gunát* magába foglalja. [Visnu] örömet leli az emberek érzékszerveken alapuló *jóga*-gyakorlásában. Egyszerre ura a holtaknak és az élőknek. [Ennek megfelelően] itt és ott is felügyelője a törvénynek. ³⁰Hozzá vezet a *dharmát* követők útja, míg a bűnösök számára elérhetetlen marad. Tőle ered a négy *varna*, ő a négy *varna* oltalmazója. ³¹Ismeri a négy *Védát*, és gondját viseli a négy *ásramának*.

Ő az égbolt és az égben lévő létező, ő a szél és az is, ami a szelet okozza, ³²ő [maga] a fény, a Hold és a Nap kettőssége, valamint a jógik ura, akinek a teste az éjszaka. Úgy tudjuk, hogy sem nagyobb világosság, sem keményebb aszkézis nincs nála. ³³A leghatalmasabb lélek birtokosa, ezért a nagyobbbnál is nagyobbbnak mondják.

Ő az első az áditják közt. Ez a hatalmas, mindenható isteni [lény] pusztítja el a démonokat. ³⁴A jugák végén ő a bevégző és a világ bevégzőjének a bevégzője. A világ határolóinak ő a határolója. A rituálisan tiszta cselekedetűek számára ő a tiszta áldozat. ³⁵A Védát ismerők róla szereznek tudomást. A hatalmasoknak ő az ura. [Az igazság az, hogy Visnu] az élőlények számára Hold, a tűzként ragyogók számára Agni, ³⁶az emberek számára elme, míg az aszktáknak a vezeklésből származó erő. Akik az illemer követik, őt követik. Akiket ragyogás vesz körül, tőle ragyognak. ³⁷A teremteseket kivétel nélkül ő hajtja végre, így ő a legfőbb oka a világmindenségnek. A harcra méltók közt a harcban testesül meg, míg az úton lévők rajta haladnak. ³⁸A szél az égből ered, a tűz életereje a szél, az istenek életereje a tűz, a tűz életereje pedig a Madhut elpusztító [Visnu].

^{39–40}Úgy tartják, hogy a nedv[ek] vérré válnak, a vérből hús lesz, a húsból zsír, a zsírból csont. A csontból velő jött létre, a velőből férfimag, a férfimag a nedvekkel kapcsolatos átalakulások végén magzattá vált. ⁴¹Ebben az első rész a vízé, ezt szómából lévő csomónak mondják. A tüzet, amely a magzat hevéből jön létre, mondják a másik csomónak. ⁴²A férfimagot a szóma, a menstruációs vért pedig a tűz lényegével bírónak kell ismerni. Ez a két dolog a nedvekből ered, az életerő pedig a szóma és a tűz.

⁴³A férfi mag leginkább a nyálka, a vér pedig az epe csoportjába sorolható. A nyálkák helye a testben a szív, míg az epeféléké a köldök.

⁴⁴A szív a test közepén található, és az elme helyeként tartják számon. [A testben emellett] a tűzisten is jelen van, és a nyak, illetve a köldök közt foglal helyet. ⁴⁵[Egy elterjedt vélekedés szerint] az elme Pradzsápati, a nyálka a szóma, a velő pedig a Tűz megtestesüléseként fogható fel. ⁴⁶Ily módon az egész világ tűzből és szómából áll.

[Miután így létrejött a magzat], dudorszerűvé válik, és ilyenkor költözik bele a legfőbb lélekkel egyesült szél. ⁴⁷ Amint a lélek a testbe kerül, ötfelé, [név szerint] a *prána*, *apána*, *szamána*, *udána* és *vjána* részekre szakad, és [ezek külön-külön újból] növekedni kezdenek. ⁴⁸ Először a *prána* árad szét, hogy a teret megnövelje. Ezt követően az *apána* a test hátsó, az *udána* pedig a felső részébe megy. ⁴⁹ A *vjána* [minden irányba] szétterjed, amitől a *szamána* visszafordul. Ezután magához veszi az elemeket, amelyek az érzékelés tárgyai lesznek: ⁵⁰ a Föld, a szél, az ég, a víz és az ötödik [elem], vagyis a tűz. Az érzékszervei kitanítva külön-külön kapcsolatot létesítenek [az érzékelés tárgyaival]. ^{51–52} Azt mondják, hogy a test a Földből, a lélegzet a szélből, a testnyílások az égből, a [test]nedvek a vízből származnak, míg a fény a szemben [található] tűz. Úgy tanítják, hogy mindezeket az elme irányítja, és ennek a hatóereje révén jönnek létre érzetek és élvezetek. ⁵³ Ez tehát az örök módja annak, ahogy a [legfőbb] személy, Visnu az embereket teremti. [Az azonban továbbra sem világos, hogy] ő maga miképp vált emberré a halandók világában. ⁵⁴ Ez [a dolog] engem csodálattal párosult nagy bizonytalansággal tölt el! Mégis, hogy lett belőle ember, ha ő maga a menedéke az újjászületéseken át utazóknak? ⁵⁵ Azt már tudom, hogy az őseim honnan származnak, és hogy miképp jött létre a nemzetségem! Most Visnu [családját], a Vrisniket szeretném megismerni! ⁵⁶ Arról még az istenek és a démonok közt sincs vita, hogy Visnunál nincs nagyobb csoda. Tárd fel előttem az őt övező misztikumot! [Számolj be] a születéséről, nagy bölcs! ⁵⁷ Visnu híres az erejéről és a hősiességéről, így a róla szóló csodálatos történet örömet hozhat [mindenkinek, ezért kérek], oszd meg ezt velem. Most már az igazságot szeretném hallani Visnuról, akit a tettei miatt [méltán] csodálunk.

HARMINCEGYEDIK ÉNEK [Visnu alászállásai]

[Vaisampájana így szólt]:

¹⁻²Nem könnyű választ adni azokra a kérdésekre, amelyeket a Sárnga íjas istennel kapcsolatban tettél fel. Mégis, amennyire az erőmből telik, igyekszem [a kérésednek] eleget tenni. Téged [együttal arra is kérlek], hogy hallgasd meg [figyelmesen mindazt a dolgot, amelyről] Visnu nevezetes. [Mivel] nagyon helyesen Visnu nagyságára vagy kíváncsi, ezért elmondom az összes mennyei tettet, [amelyeket egykor] cselekedett.

³⁻⁴A romolhatatlan [Visnuról azt mondják, hogy] ezer szája, ezer szeme, ezer lába, ezer feje, ezer karja, ezer nyelve és ezer fejdísz van. A kezeiből [ugyancsak] ezer van, így [a javakat is] ezrével adományozza. Ezer [különféle módon] kezdődik, [mégis] öröktől fogva létezik. ⁵Ő a *szóma*-préselés, a tűz, az áldozat során bemutatott felajánlás, az áldozó, az [áldozatban használt] edények és szűrők, az áldozati oltár, a [szertartást előkészítő] *díksá*, a *csaru* néven ismert edény, [a rituálé során használt különböző kanalak, vagyis] a *szruva*, ⁶a *szruc*s és az *upabhrít*, valamint a *szóma* [préselésekor igénybe vett] szita, a [szentelt víz tárolására szolgáló] *próksaní*[nak nevezett tál], az áldozatot végző papok fizetsége, ^{*} az [áldozatot végző] *adhvarju*, a dalokat éneklő pap, vagyis az *udgátr*, a [rítust felügyelő] *szadaszja*, a *szóma*-préselés, ⁷az áldozati oszlop, a tűzifa, a [szertartásokban alkalmazott] merőkanál, a *szóma* ivására használt poharak, a *szóma* tárolására szánt csészek, az oltár előtti tér, az áldozat végzésére kijelölt terület, az áldozópap, az áldozati farakás, ⁸a rövidék, a nagyon

* A kiadásban szereplő *daksinájana* kifejezés fordítása bizonytalan. A fordításomban a kontextust figyelembe véve próbáltam a szót a rituálék végzéséhez párosítani. A *daksiná* valóban a papoknak szóló fizetséget jelenti, míg az *ájana* utótagot „szerzés”, illetve „nyereség” értelemben fordítottam. Ezzel szemben Brodbeck (2019: 97) az összetételt délre vezető útként (*daksina-ájana*) értette, amit azzal pontosít, hogy a kifejezés minden bizonnyal a déli tűzhöz vezető utat jelölhette.

nagy méretűek, a nem mozgók és a mozgók, a vezeklések, a [vendégeknek kínált] *arghya*, a szertartásokra kijelölt nyitott helyek, a *kusa*-füvek, ⁹⁻¹⁰a *mantrák*, az áldozatot [az istenekhez] vivő tűz, a felajánlott javak és azok szállítója, a legjobb javak élvezője, a *szóma* fogyasztója és a rítusok [során látható] lángnyelvek: ő örök és mindenható, aki a fegyvereit rendre felemelve tartja, ő az áldozat – ezt mondják róla a *Védát* ismerő papok. Visnunak, az istenek bölcs urának [mellkasát] a *śrīvatsza* díszíti. Brahmától úgy tudjuk, hogy Visnu már sok ezerszer öltött testet a múltban és fog testet ölteni a jövőben.

¹¹Most tehát a kérdésednek eleget téve el fogom mesélni az isteni, szent, üdvös történetet, hogy miért született meg Visnu Vaszudéva családjában. ¹²Hallgasd meg, elmondom neked maradéktalanul, hogy miket cselekedett, és milyen nagyságra tett szert Vaszudéva dicsőséges fia!

¹³[Visnu], aki valamennyi élőlény lelke, teendő esetén időről időre leszáll [a Földre], hogy gondoskodjon a világokról, és hogy jót tegyen mind az istenekkel, mind a halandókkal. [Ennek megfelelően] elmondom, hogy [ezidáig] milyen égi erényekkel teli és üdvös formákban jelent meg.

¹⁴[Visnu], a világ ura, az istenek felett álló isten ezer *jugán* keresztül szokott aludni, majd ezer *juga* elteltével megmutatja magát, mivel teendője van. ¹⁵Mint Brahmá, Kapila és a legfőbb úr, az istenek, a hét ősbölcs és a híres háromszemű [Siva, szintén megmutatja magát].

¹⁶Mint a nagy hatalommal bíró Szanatkumára és Manu, az utódok magasztos alkotója, ez az ősi isten, akinek a heve a ragyogó Napéval ér fel, alkotta meg az [élőlények] testeit.*

¹⁷Miután az istenek, a démonok, az emberek, a kigyók és a ráksaszhák elpusztultak, és miután minden [más] mozgó és mozgásra kép-

* Habár a szanszkrit szövegben tárgyként szereplő *pura* szó elsődleges jelentése város, esetenként testet is jelenthet. Erre, illetve a kontextusra való tekintettel Brodbeck (2019a: 98) fordítása nyomán fordítottam a szót élőlényeknek.

telen élőlény létezése megszűnt, ¹⁸két nagyon ádáz, harcra vágyó démon bukkant fel a tengerben. Ők voltak Madhu és Kaitabha, [akikkel] az úr azután végzett, hogy előtte mérhetetlen kegyben részesítette őket.

^{19–20}Hajdanán, amikor a lótuszköldökű [isten] a tenger vizén aludt, egy lótusz nőtt ki a köldökéből. Mivel valamennyi *risi* és isten ebből a lótusból származott, ezért [Visnunak] ezt a megjelenését Lótuszosnak, azaz Pauskarakának nevezték el. Erről az ősi [megtestesüléséről] szól a *Véda* kinyilatkoztatása.

²¹A nemes lelkű [isten] *varáha* néven ismert [Földre] születéséről örömmel hallanak [az emberek. Ez alkalommal] a leghatalmasabb isten, Visnu egy vadkan képében öltött testet. ^{22–23}A lába a *Véda*, az agyarái az áldozati oszlopok, míg a fogai [a felajánlott] áldozatok voltak. A feje az áldozati máglyával egyezett meg, a nyelve a tűz, a szőre a *kusa*-fű, a fejének teteje pedig az áldozati ima volt. Egyik szeme a nappal, a másik az éjjel volt egyenlő. Hatalmas, aszkézisből származó erővel bírt, mennyei [ragyogás] övezte, a testét a *Védák* és a *Védángák* ékesítették fel. A tisztított vaj volt az orra, [amelyhez] áldozati kanálként az ormánya szolgált, a hangja helyett pedig *számanok* szóltak.

²⁴Ez a méltóságteljes és nagy hím mind a *dharmát*, mind az igazságot magában foglalta. [Rendkívüli] bölcsesség jellemezte, erő és vitézség ékesítette. A patái a vezeklésből, a térdei pedig az áldozati állatokból voltak. ²⁵Természetfeletti külsővel rendelkezett, [hiszen] a belei az *udgátr*, a hímveszője az áldozati felajánlás, heréje és magva a nagy gyógynövények, a lelke a szél, a csípője a *mantrák*, a vére a *szóma*, ²⁶a válla az áldozati oltár, az illata a tűzbe helyezett felajánlás, a sebessége a *havja* és a *kavja*, míg a teste az oltár előtti tér volt. A különféle rituálék bevezető szertartásainak köszönhetően [mindig] ragyogás vette körül. ²⁷Nagy *jógínak* [tartották, akiknek] a szíve egy volt az áldozatokat végző papok fizetségével, [és aki egyúttal] a nagy áldozatokból [is] állt. Az elbűvölő ajkai voltak az előkészületi rituálé, míg a sörénydíszének [feladatát] a *szóma*-áldozatot bevezető rituálé látta el. [Házastársaként egyedül] az

Árnyék kísérté, [és egészében] úgy nézett ki, mint egy magas hegycsúcs, [amelyet pusztán] drágakő alkot.*

^{28–29}Az Úr, [az összes] isten ezerfejű őse [ebben a formájában] merült bele az egyetlen, [világot elárasztó] óceánba, és hogy jót tegyen az emberiséggel, az agyarával felhozta az abban elveszett, hegyekkel, erdőkkel és ligetekkel borított Földet, [amelyet egykor] egyedül a tenger szegélyezett. Ezután az egész világot újrateremtette. ³⁰[Visnu] tehát így testesült meg egykor a Jadnyavaráha [formájában], hogy a tenger vizébe veszett Föld istennőt felemelje. ³¹Ezt [érdemes tudni] a varáháról, most pedig beszámolok a naraszinháról, vagyis a Hiranjakasipuval végző emberoroszlánról.

³²Valamikor régen, a Krita jugában az erejére büszke [Hiranjakasipu, az összes] isten ellensége, valamennyi démon őse a legkegyetlenebb aszkézis végzésébe kezdett. ³³[Mindent összevetve] tizenegyezer-ötszáz évig tartotta meg a fogadalmát, miközben nem evett semmit, csak vizet ivott, egy helyben maradt, és egyetlen szót sem szólt senkihez. ^{34–39}A nyugalomban, az önmegtartóztatásában, a szüzenységhez [való ragaszkodásában], a vezeklés [íránti odaadásában] és az önfegyelmében [még] az önmagától létező, magasztos Brahmá, a mozgó és mozgásra képtelen élőlények dicső ura, a szent szövegek legalaposabb ismerője [is] örömét lelte. [Sőt, olyannyira, hogy] az áditják, a vaszúk, a szádhják, a marutok, a rudrák, a visvák, a jaksák, a ráksaszák, a kinnarák és [más] istenek, illetve az égtájak, a mellék-

* A következőkben a *Harivansa* Visnu nyolc avatárját ismerteti, így talán azt hivatott igazolni, hogy nincs abban semmi meglepő, hogy az istenség Krisna képében emberként jött a világra, hiszen már korábban több alkalommal is így tett (Brinkhaus 2001: 37). A jelen felsorolással szemben a későbbi korokban széleskörűen egy tíz Földre születést számontartó avatára-lista terjedt el: *matszja* (hal), *kúrma* (teknős), *varáha* (vadkan), *naraszinha* (emberoroszlán), *vámana* (törpe), Parasuráma, Ráma Dásarathi, Krisna, a Buddha és Kalki. Az első említése Visnu tíz avatárjának egy 7. századra datált, Mahábalipuramban lévő Pallava feliratban található, jöllehet ez a szöveg a Buddha helyett Balarámát említi Visnu Földre szállásaként (Rocher 1986: 107).

égtájak, a folyók, a tengerek, a *naksatrák*, a *muhúrták*, a madarak, a nagy bolygók, valamint az aszkézisük során szerzett erőben bővelkedő mennyei bölcsek, a *sziddhák*, a hét *risi*, a legerényesebb királyi bölcsek, a *gandharvák*, az *apszaraszok*, és minden [más] égi lény kíséretében leszállt a Földre, és a Naphoz hasonló, ludak húzta kocsiján [felkereste] a démont, [akinek] a következőket mondta: ⁴⁰„A fogadalom, amelyen fáradozol, üdvös! Örömöm lelem benned, hiszen [kétség sem férhet hozzá, hogy] odaadón vezekelsz! Válassz egy neked tetsző jutalmat! Kérj bármit, én teljesítem!”

Hiranjakasipu erre így felelt:

⁴¹„Legkiválóbb isten, [azt kívánom, hogy] sem az istenek, sem a démonok, sem a *gandharvák*, sem a *jaksák*, sem a kígyók, sem a *ráksaszák*, sem az emberek, sem pedig a *pisácsák* ne legyenek képesek megölni engem!

⁴²[Sőt rajtuk kívül még] az aszkézisből származó erőt birtokló bölcsek se tudjanak haragjukban az átkaikkal ártani nekem! ⁴³Sem fegyverrel, sem lövedékkel, sem [rám dobott] hegycsúcsokkal, sem pedig fa[törzsekkel] ne lehessen megsebezni engem! A halál sem vízben, sem szárazföldön ne érjen el! ⁴⁴[Azt akarom, hogy] én legyek a Nap és a Hold. [Egy akarok lenni] mind a széllal, mind a tűzzel, mind a vízzel. Hadd lehessen én a tér, a tíz égtáj, valamint az [összes] *naksatra*! ⁴⁵Én szeretném megtestesíteni a haragot és a vágyat! Hadd legyek én Varuna, Indra, Jama, valamint a kincseket őrző *jaksa*, vagyis a *kimpurusákon* uralkodó Kubéra!”

Brahmá így szólt:

⁴⁶„Valamennyi természetfeletti csodás kívánságod teljesíteni fogom! Ne aggódj, minden vágyad valóra fog válni!”

⁴⁷Miután a mondandóját befejezte, a magasztos Brahmá a *bráhmána* bölcsek által látogatott lakhelyére tért vissza. ⁴⁸Ezt követően az istenek, a *nágák*, a *gandharvák* és a bölcsek keresték fel, mivel értesültek róla, hogy milyen kegyeket adott [Hiranjakasipunak].

Az istenek így szóltak:

⁴⁹„Magasztos [isten], te [olyan] jutalmat adtál ennek a démonnak, hogy annak birtokában valamennyiünkkel végezni fog. [Mi ezért arra kérünk, hogy] irgalmazz nekünk, és találd ki, hogy mégis hogyan lehetne megölni!”

^{50–51}Az önmagától létező Úr, az összes élőlény teremtetője, a *havja* és a *kavja* megalkotója, [mindennek] az örök, érzékeken túli forrása, a teremtető isten, miután végighallgatta ezt az emberek üdvét szolgáló beszédet, így szólt az istenek összes [csoportjához]:

⁵²„Istenek, [mint azt ti is tudjátok], elkerülhetetlen volt, hogy elérje az aszkézise révén [kiérdemelt] jutalmat. Azonban [most, hogy] felhagyott a vezekléssel, Visnu el fogja pusztítani.”

⁵³Így, miután Brahmá a mondandóját befejezte, az istenek örömmel tértek vissza a saját lakhelyeikre. ⁵⁴[Mindeközben] a démont, Hiranjakasiput a [csodálatos] kegyek birtokában [hihetetlen] gőg töltötte el, és [különféle módokon] kezdte gyötörni az élőlényeket. ⁵⁵Elsőként az *ásramákban* élő, vallási fogadalmukat teljesítő, boldog bölcsek kerültek terítékre, [mivel ők kivétel nélkül] önmegtartóztatóan éltek, [és csupán] az igazságban, valamint a *dharmában* lelték az örömüket.

⁵⁶Őket az istenek követték. [Hiranjakasipu] mind a három világot elragadta tőlük, és a mennybe költözött. ⁵⁷Amikor a kegyektől fel-fuvalkodott *dánava* a földön tartózkodott, a démonokat tette meg az áldozatban részesülőkké, az isteneket pedig az áldozatoktól megfosztottakká. ⁵⁸Ezután az *áditják*, a *szádhják*, a *visvák* és *vaszuk* az oltalmat nyújtó, erős Visnuhoz fordultak segítségért. ⁵⁹Az oltalmat nyújtó Nárájana, a *brahman* örök istene, aki [egyszerre] ura mind a múlt, mind a jelen, mind a jövő [korok] világainak, és aki egyben az áldozat és a *brahmant* magába foglaló isten, védelmébe vette őket. [Az istenek ekkor így kérelték]:

^{60–61}„Urunk, védj meg minket Hiranjakasiputól, a pusztítótól! Te vagy a legfőbb tanítónk! Az összes isten felett állsz, [hiszen] Brahmával kezdve te alkottad valamennyiüket! A szemeid a kinyílt lótusz szirmaihoz hasonlítanak! Az ellenségeid rettegnek tőled! Védj hát meg minket, és pusztítsd el Diti nemzetségét!”

Visnu így szólt:

⁶²„Istenek, ideje, hogy felhagyjatok a rettegéssel! Megóvlak titeket! Nemsokára visszaszerezhetitek az uralmatokat a három menny felett! ⁶³Íme, [eljött az idő, hogy] leszámoljak ezzel a [Brahmá]

kegyeitől felfuvalkodott démonnal. [Ígérem, hogy] a seregével együtt elpusztítom a gonoszok megölhetetlen királyát, akivel [még] a legkiválóbb istenek sem végezhetnek!”

⁶⁴Ezeket mondta a magasztos Hari, majd elbocsátotta az istenek vezetőit, és elment Hiranjakasipu tanácsába. ⁶⁵A testének az egyik felét emberré, a másik felét oroszlánná tette, hogy egyszerre válhasson emberré és oroszlánná. A kezait összeérintette, ⁶⁶és a külseje [azon nyomban] felhőhöz vált hasonlóná. A hangja a mennydörgéssel ért fel, és úgy ragyogott, [mintha villámok vették volna körbe. Ezt követően] oly sebesen [csapott le], mint egy viharfelhő. ⁶⁷[Mindössze] az egyik mancsát kellett igénybe vennie ahhoz, hogy elbánjon a démonok seregével és a nagy erejű, döllyfős [Hiranjakasipuval, akinek] a hősiessége egy elbizakodott tigrisére emlékeztetett.

^{68–69}Ezzel tehát beszámoltam arról, hogy miképp testesült meg [Visnu] emberoroszlán képében. [Ezt követően] *vámana*, azaz a törpe alakjában született [a Földre]. Hajdanán, amikor ezt a démonölő törpe formát az erős Visnu magára öltötte, három lépésével rengette meg az összes rendíthetetlen démont, [akik] Bali áldozatára [gyűltek egybe].

⁷⁰[Név szerint a következő démonok voltak ott]: Vipracitti, Sibi, Sanku, Ajahsanku, Ajahsirasz, Asvasirasz, a hősie Hajagríva, Végavat, Kétumat, Ugra, a nagyra becsült Ugravajagra, ⁷¹Puskara, Puskala, valamennyi lovával együtt Asvapati, Pahráda, Asvasirasz, Kumbha, Szanhráda, Gaganaprija, ⁷²Anuhráda, Hari, Hara, Varáha, Szanhara, Rudzsa, Sarabha, Salabha, Kupana, Kópana, Kratha, ⁷³a hírnevéhez hasonlóan nagy nyelvvel és hanggal rendelkező Sankukarna, Dírghadzsihva, Arkanajana, Mridupáda, Mriduprija, ⁷⁴Váju, Gavistha, Namucsi, Sambara, a nagy Viksara, Csandranthri, Kródhanthri, Kródhavardhana, ⁷⁵Kálaka, Kálakéja, Vritra, Kródha, Virócsana, Garistha, Varistha, Pralamba, Naraka, ⁷⁶Indratápána, Vátápi, az erejére büszke Kétumat, Aszilóman, Pulóman, Baskala, Prama, Mada, ⁷⁷Khaszrima, Kálavadana, Karála, Kési, Ékáksa, a Holdat lenyelő Ráhu, Szanhráda, Szrimara és Szvana. ⁷⁸[Voltak ott] buzogányokkal és diszkoszokkal felfegyverkezett démonok,

illetve olyanok is, akik a kezükben vasbunkót, kőhajító eszközt, parittyát,⁷⁹ dárdavetőt, csatabárdot, körélhurkot, pörölyt, dorongot,⁸⁰ köveket és lándzsát tartottak. Különféle ruhákat és fegyvereket hordtak, nagyon gyorsak és ádázok voltak,⁸¹ arcuk, mint a teknőse, kutyáé, nyúlé, bagolyé, tevéé, számáré, vadkané,⁸² félelmetes *makaráé*, sakálé, egéré, békáé, ijesztő farkasé,⁸³ macskáé, nyúlé, hősies nagyfejűek, delfin-, kos-, tehén-, kecske-, birka-, bivaly-,⁸⁴ tarajossül-, halászsas-, Garuda-, kard- vagy pávafejűek,⁸⁵ a legkíválóbb elefántok bőrébe, fekete antilop szőréből [készült] gúnyába, illetve [csupán] rongyokba öltözöttek,⁸⁶ turbánokat, fejdíszeket, fülbevalókat, diadémokat, hosszú hajtincseket vagy kagylóra emlékeztető nyaki ráncokat hordók, különféle ruhákat, füzéreket és krémeket viselők voltak.

⁸⁷[Mindez a felsorolt démon] a hevüktől ragyogó fegyvereiket megragadva igyekezett mindenfelől útját állni a kilépő Hrisikésának.

⁸⁸[Az istenség azonban] a tenyerével és a talpával valamennyiüket összetörte, majd a külsejét hirtelen szörnyűséggé változtatva magához vette a Földet.⁸⁹[Először] a Földet, majd az eget lépte át, miközben a Nap és a Hold a mellkasa [magasságából előbb] a köldöke helyére,⁹⁰ majd a legmagasabb szintet is átlépő, mérhetetlen hősiességu Visnu térdei alá kerültek. Így tanítják a *bráhma*nak.

⁹¹Miután a legerősebb isten ily módon leszámolt a bikához hasonló démonokkal, a megszerzett Földet visszaadta Indrának.⁹²[Ezeket a tetteket cselekedte tehát] a nemes lelkű Visnu törpe formájában. A *Védát*-ismerő *bráhma*nak így mesélik Visnu dicső tettetét.

⁹³Ezután a nemes lelkű Visnu, aki az összes élőlény lelke, Dattátréja testében született [a Földre], és mindenkinél nagyobb türelemre tett szert.⁹⁴[Ebben az időben] az istenek, valamint az áldozatok és [egyéb] rítusok hanyatlani kezdtek, és a *varna* közti határok megszűntek. A *dharma* meggyengült,⁹⁵ és a helyét az [újonnan] erőre kapott erkölcstelenség vette át. Az igazságot felváltotta a csalárdság. A pusztulás valamennyi élőlényre kiterjedt. [Ebben] a *dharmát* övező zűrzavarban lépett fel⁹⁶[Dattátréja, hogy] helyreigazítsa a *varna*kat, és visszaállítsa az áldozatokat, a rítusokat és a *Védákat*.

⁹⁷A kegyeknek ez a bölcs adományozója arról vált ismertté, hogy a Héhaják királyát, Kártavírját [egy különleges ajándékkal] jutalmazta meg:

⁹⁸„Király, nekem köszönhetően ez a két karod ezer karrá fog változni. Ebben kár kételkedned! ⁹⁹Az egész Föld a védelmedet fogja élvezni. Sőt, ha harcba [vonulsz], az ellenségeid nem lesznek képesek érzékelni [a mozgásod].”

¹⁰⁰[Ezzel elmondtam] neked Visnunak ezt a csodálatos, ragyogó és [örökké] dicsőséges megjelenését.

Ezt követően a nemes lelkű [Visnu] Dzsamadagni fiává vált. ¹⁰¹Rámának hívták, és harcban végzett Ardzsuna királlyal, [akit az emberek] az ezer karja miatt csodáltak, és akit a csatákban [korábban] legyőzhetetlennek tartottak. ^{102–103}Ráma, akiben a Bhri-guk [egész] családja az örömét lelte, [először] a földre taszította a szekeren álló Ardzsunát, majd a kedve szerint kínozni kezdte, miközben felhő módjára üvöltött. [Végül] magához vette a fénylő csatabárdját, és mind az ezer karját levágta a társai közt [tehetetlenül vergődő] királynak.

¹⁰⁴[Miután Ardzsunával végzett], a *ksatriják* tízmillióit [legyilkolva még] huszonegy alkalommal tette harcosoktól mentessé a Méru- és Mandara-heggyel felékszerezett Földet. ¹⁰⁵A *ksatriják* elpusztítását követően a Bhri-guktól származó [Ráma], aki nagyon nagy aszkézisből származó erővel rendelkezett, lóáldozatot hajtott végre, hogy valamennyi bűne alól megváltást nyerjen. ¹⁰⁶Miután ez a felajánlásokban bővelkedő szertartás lezajlott, a Bhri-guk öröme boldogan ajánlotta fel az [egész] Földet Marícsi fiának, Kasjapának fizetség gyanánt az elvégzett áldozatért. ¹⁰⁷A legkiválóbb harcosnak tartott Ráma, aki egyaránt volt nagy hírnév és tudás birtokosa, [arról sem feledkezett meg, hogy] fehér, nyugati lovakat, harci szekereket, kifogyhatatlan [mennyiségű] aranyat, teheneket és kiváló elefántokat adományozzon a nagy lóáldozat során.

¹⁰⁸[Sőt], Dzsamadagni dicső fia, akiben az összes Bhri-gu az örömét lelte, ma is az emberek javát szolgálva az istenek módjára végzi az aszkézisét a legkiválóbbnak tartott Mahéndra-hegyen. ¹⁰⁹[Tehát ezeket érdemes tudnod] az istenek örök és romolhatatlan urának,

a nemes lelkű Visnunak a Dzsámadagnja, azaz Dzsamadagni fia néven ismert alászállásáról.

¹¹⁰[Ezután], a huszonnegyedik *jugában* látta meg a napvilágot Dasaratha lótuszszemű fia, akinek [nem más, mint] Visvámitra volt a mestere. ¹¹¹[Ebben az időben] az erős karú Úr négyfelé osztotta magát, és a Földre születve [belőle lett Dasaratha fia, aki] a Ráma nevet kapta. [Rettenetes] erővel bírt, [ami] a Naphoz tette hasonlónvá.

¹¹²[Tulajdonképpen] a nagy hírű [Ráma] azért jött a világra, hogy a *ráksaszák* elpusztításával helyreállítsa a *dharm*a [uralmát]. Minden élőlény urának ezt az alakját úgy nevezik, hogy „emberek Indrája”, vagyis király. ¹¹³Azért, hogy Ráma képes legyen elpusztítani az istenek ellenségét, a bölcs Visvámitra olyan fegyverekkel ajándékozta meg, amelyek még az istenek számára is elviselhetetlenek lettek volna.

¹¹⁴[Ezt követően] a nemes lelkű [Ráma a puszt] erejével végzett a bölcsek áldozatait tönkre tevő Márícsával és Szubáhuval. [Jól-lehet] kettőjüket a legerősebbek közt tartották számon, [Rámával szemben mégis] reménytelen helyzetbe kerültek. ¹¹⁵[Később], amikor a nemes lelkű Dzsana áldozata folyt, játszi könnyedséggel törte össze Siva íját. ¹¹⁶Az összes élőlény *dharmáját* ismerte, és örömet lelte abban, ha a jószándékát kimutathatta irántuk. [Azonban még ez sem volt elég ahhoz, hogy a balsorsát elkerülje.] Összesen tizennégy évet kellett a rengetegben töltenie [a fivére], Laksmána társaságában. ¹¹⁷[Az öccse mellett] a szép felesége is vele maradt [a viszontagságokban]. Az emberek őt Szítá néven ismerték, [habár a testében valójában] Laksmí [született a Földre], mivel nem volt hozzászokva ahhoz, hogy a férjétől távol legyen. ¹¹⁸Ráma tehát tizennégy évet töltött az aszkézis végzésével, majd Dzsanaszthánában hozzálátott, hogy elintézzé az istenek ügyét. ¹¹⁹A nagy tudású Ráma Szítá nyomait keresve [legelőször] két rettenetes *ráksaszák* pusztított el, Virádhát és Kabandhát. [Eredetileg] ez a két tigrishoz hasonló férfi a *gandharvák* közé tartozott, [és csupán] egy átok következtében kényszerültek arra, hogy *ráksaszák* képében öltsenek testet. ¹²⁰[Rámának köszönhetően] ők erővel, Indra mennykővéhez hasonló csapású, tűzhöz, napsugárhoz, villámhoz, valamint hevített

aranyhoz hasonló hegyű nyilakkal lettek megszabadítva az [őket gyöttrő démoni] testeiktől.

¹²¹[Mellöttük] Szugrívának [is jó szolgálatot tett, és] miután végzett Válinnal, az erős majomkirállyal, [a majmok új] urává kente fel. ^{122–126}[Végül] leszámolt Pulasztja sarjával, Rávanával és a kíséretével. [Ezt a szörnyet] mind az istenek, mind a démonok, mind a *jaksák*, mind a *ráksaszák*, mind a madarak számára sérthetetlenek tartották. Több tízmillió *ráksasza* védte, testének a színe olyan volt, mint egy kupac szemfestékekkorom, és a három világ miatt ajajveszékelt. [Hiába volt] ádáz, gőgös és kegyetlen, az öregedés nem fogott rajta. A hősiessége egy tigrisére emlékeztetett, és szemmel tartani még az istenek sem voltak képesek. A kegyek[, amelyeket egykor kiérdemelt, ráadásul csak még] felfuvalkodottabbá tették. [Mindezek ellenére] Ráma, akiben a teremtmények ura öltött testet, és akit tigrishez hasonló férfinak tartottak, ezzel a bűnös és kegyetlen [démonnal is] gyorsan végzett.

¹²⁷Madhunak volt egy gőgös és félelmetes fia. Ezt a démont Lavanának hívták, és [valójában] egy kegynek köszönhetően látta meg a napvilágot Madhuvanában. [Ráma, ezen a helyen] vette el az életét és a harctól megrészegülve [ott] még sok más démont is lemészárolt.* ¹²⁸Miután a *dharmával* rendelkezők legjobbjá [mindezt] a tetet megcselekedte, tíz loáldozatot hajtott végre *dzsárúthja* módon, [minden] akadálytól mentesen.

¹²⁹Ráma uralkodása idején nem lehetett olyan beszédet hallani, amely ne szolgált volna mások üdvét. Nem volt olyan, hogy a szelek összevissza fújtak volna. Ismeretlen volt a lopás [fogalma] és ¹³⁰az özvegyek sírása. Nem volt olyan, aminek ne lehetett volna a hasznát venni. Amikor tehát Ráma a királyi hatalmát gyakorolta, az egész világot az önmegtartóztatás jellemezte. ¹³¹Az élőlényeknek sem a víz, sem a tűz okozta kár miatt nem kellett aggódniuk. Sohasem

* Lavana megölését a források általában nem Rámának, hanem az öcsének, Satrughnának tulajdonítják (*Harivansa* 44.21–53, *Rámájana* 7.52.1–62.14).

fordult elő olyan, hogy egy idős embernek kellett volna elvégeznie a halotti rituálét a gyermeke számára. ¹³²A *vaisják* hűségesen követték a *ksatrijákat*, akik alávetették magukat a *bráhmanák* szolgálatának. A *súdrák*, azaz a szolgák nem ismerték az önzést, és [egyfolytában] azon voltak, hogy [a másik] három *varna* [utasításait] teljesítsék. ¹³³Egyetlen asszony sem volt hűtlen az urával szemben, és egyetlen férj sem csalta meg a feleségét. [Ahogy azt már mondtam], az egész világot az önmegtartóztatás jellemezte. Ekkortájt a Földön még a rablóktól sem kellett tartani. [A mindenség] Ráma, vagyis az egyetlen úr védelme alatt állt. ¹³⁴Az uralkodása idején az emberek ezer évig éltek mindennemű betegségtől mentesen, és az utódaik is ezrével sokasodtak. Ráma korában egyetlen élőlénynek sem kellett tartania a járványok pusztításától. ¹³⁵Alatta maguk az istenek és a *risik* is az emberekkel együtt lakták a Földet. ¹³⁶A régi dolgok ismerői a valóságról hűen tanúskodó költeményeket szereztek a bölcs Rámáról, és a nagyságát [azokban] énekelték meg.

^{137–138}Miután a sötét bőrszínű, ifjú Ráma, akinek vöröslött a tekintete, ragyogott a szája, kimért volt minden szava, térdig ért az erőtől duzzadó karja, tündökölt az arca, és az oroszlánéval vetekedett a válla, elfoglalta Ajódhjá trónját, tizenegyezer évig uralkodott.

¹³⁹A királyságában más sem hallatszott, mint a *Rigvéda*, a *Számavéda* és a *Jadzsurvéda* szünni nem akaró recitálása, illetve a nemes lelkű [Ráma] íjhúrjának pengése: „Adjatok, és fogyasszatok! ¹⁴⁰[Mindközben] Dasaratha erényekkel ellátott bátor fia a saját hevétől oly nagyon ragyogott, hogy még a Napot és a Holdat is felülmúlta.

¹⁴¹Az üdvös áldozatok százait mutatta be, amelyek során a szertartások végzőit a legkiválóbb adományokban részesítette. Raghunak ez a nagy erővel bíró sarja végül azonban mégis búcsút vett Ajódhjától, és a mennybe távozott. ¹⁴²Az Úr az Iksváku nemzetség erős karú sarjaként tehát végzett Rávanával és a seregével, majd visszatért az égbe.

¹⁴³A nemes lelkű [Visnu] következő [és egyben] legkiválóbb megtestesülése a Késava nevet kapta. A napvilágot a Mathurával kapcsolatos korszakban látta meg, [és azért született], hogy minden emberrel jól tegyen. ^{144–145}[Az isten ezúttal is] egy hősiecs férfi testébe búj,

és [számos gonosztevővel végzett, név szerint] Szálvával, Kanszával, Maindával, Dvididával, Aristával, a bikával, Késivel, a Pútaná néven ismert démonlánnyal, Kuvalajapidával és Mustikával.¹⁴⁶[Rajtuk kívül] Bánának, akit [az emberek] a tettei miatt csodálnak, mind az ezer karját levágta, valamint csatában oltotta ki az életét Narakának és az erős Javanának.¹⁴⁷Az erejére támaszkodva magához ragadta a királyok drágaköveit, és leszámolt mindazokkal az uralkodókkal, akik helytelen útra léptek.

¹⁴⁸A nemes lelkű [Visnunak] tehát ezek a megtestesülései jöttek létre [a múltban], hogy a világ üdvét szolgálják. Amikor majd újra eljön [közénk] az Úr, Kalkin Visnujasasz néven lesz ismert.*

^{149–150}[Ezekon felül] a szent szövegek ismerői még sok más, isteni erényekkel rendelkező, mennyei megjelenéséről tudnak. Róluk a *Véda* kinyilatkozásával egyenértékű *purána* számol be, és ezek ismertetése még az isteneket is képes ámulatba ejteni.¹⁵¹Most csupán egy rövid magyarázat formájában mondtam el, hogy milyen módokon öltött testet az egész világ híres ura.¹⁵²Mindazok, akik a kezeiket üdvözlésre emelve végighallgatják, hogy miképp öltött testet [újra és újra] a mérhetetlen hősiességű Visnu, nagy örömet okoznak az őseiknek.¹⁵³Arról értesülve, hogy miféle mágikus erővel rendelkezik a *jóga* ura, [az emberek] a Magasztos kegyéből fakadóan minden bűnüktől megszabadulhatnak, és rövid idő alatt [nagy] vagyonra, bőségre és örömmre tehetnek szert.

* Habár Visnu eljövendő *avatárája* alapvetően Kalki néven ismert, a *Harivansában* úgy tűnik, mintha a *kalkin* szó valójában jelzője lenne a Visnujasasz névnek. A *kalkin* név a *karka* („fehér ló”) szóból vezethető le (vö. Ksémendra a *Dasávatáracarita* 10.36–37 című munkájában Karki néven említi az *avatárát*), és minden bizonnyal lovast jelent, ami jól igazodik ahhoz, hogy az *avatárát* rendre lóháton ábrázolják. A későbbi forrásokban a Kalkin Visnujasasz név kettéválk, és az *avatárát* Kalki, míg az apját Visnujasasz néven említik a szövegek (*Agni-purána* 16.8, *Bhágavata-purána* 12.2.218, *Visnu-purána* 4.24.98).

HARMINCKETTEDIK ÉNEK [A Tárakámaja háború kezdete]

Vaisampájana így szólt:

¹[Arra kérek], hallgasd meg, hogy milyen Visnu világmindenséget magába foglaló természete. Őt a *Krita jugában* Harinak, az istenek közt Vaikunthának, míg a Földön Krisnának nevezik. ²Ennek az Úrnak a múltbéli, jelen és jövőbeli tettei nagyon nehezen érthetők meg. [Most mégis] ezekről [szeretnék] számot adni a valóságnak megfelelően!

³Ez az az érzékeink felett álló magasztos isten, aki a számunkra [olykor] látható formában is megjelenik. Nárájanának hívják, és ő [a mindenség] örök és múlhatatlan forrása. ⁴Az időtlen Nárájana [legelőször] Harivá vált, [majd] Brahmává, Indrává, Szómává, Dharmává, Sukrává és Brihaszpativá. ⁵A Jádavák sarja [ezután] Aditi fiává, azaz [ily módon] Indra öccsévé vált, és a Visnu nevet kapta. ⁶Aditinek ez a fia a Mindenható jóindulatából származott, [és azért látta meg a napvilágot, hogy] elpusztítsa az istenek ellenségeit, Diti és Danu fiait, valamint a rákszaszákat. ⁷[Hajdanán] ez a mindenek felett álló Úr alkotta meg Brahmát, [a mindenség] őseit, [hogy] a legelső világkorban *pradzsápatikát* teremtsen. ⁸Ezt követően [a *pradzsápatikát*] terjesztették ki önmagukat, [és tették naggyá] Brahmá legkiválóbbnak tartott nemzetségeit. [Tehát] ezeknek a nemes lelkűeknek köszönhető, hogy az örök *brahman* sok részre szakadt.

⁹[Most] hallgasd meg, hogy miként ismertetem a csodálatos és dicséretre méltó Visnu tetteit!

¹⁰A *Krita juga* idején, [valamikor] Vritra megölése után zajlott a három világban a Tárakámaja néven ismert háború. ¹¹[A folyamatos] hadakozástól a félelmetes démonok [rettenetesen] felfuvalkodtak, és [számos] isten, *gandharva*, *jaksa*, kígyó és *csárana* életét oltották ki. ¹²Ezek a rájuk zúduló csapástól összezavarodtak, és [miután] a fegyvereik odavesztek a harcokban, elméjük segítségével az [egyetlen] védelmező úrhoz, Nárájanához fordultak [segítségért].

¹³[Szörnyű idők jártak akkoriban.] Az eget szénfekete felhők borították be, [amelyek] mind a Nap, mind a Hold, mind a bolygók [fényét] láthatatlanná tették. ¹⁴[Mindenfele] villámok cikáztak,

amelyek a hét, félelmetesen zúgó és egymás löketeitől tovább erősödő széllel keveredtek. ¹⁵Zengett az égbolt, és a dörgéstől, az égő víz[cseppektől], valamint a mennykövek csapásától és tüztől olyan volt, mintha lángra kapott volna. ¹⁶A meteorok ezrével csaptak le, [miközben] a madarak [tehetetlenül] buktak alá [a mélységbe]. A *vimánák* a fejük tetejére álltak, és fel-alá szállva [próbáltak úrrá lenni a helyzeten]. ¹⁷A baljós jelek hatására a szép dolgok is rettenetessé váltak, és az emberek úgy féltek, mintha a világ vége érkezett volna el. ¹⁸[Minden] vakságba borult, és semmit sem lehetett látni. Akkor volt a sötétség nagysága, hogy még a tíz égtáj ragyogását is elhomályosította. ¹⁹Miközben a sötétség [ily módon] felülkerekedett a Napon, és az ég egyetlen fénye sem látszott, egy szép asszony, Kálí istennő jelent meg, [akinek a testét ugyancsak] egy fekete felhő borította. ^{20–21}Ezután [előállt] Hari, a sötétszínű Úr. A két kezével [megragadta] a fekete felhőket, [majd] szanaszéjjel szórta őket. A menygyei teste nem különbözött a [többi] felhő színétől. [Sőt a fején] a haj ugyancsak egy fekete felleg módjára terült szét. Mind a teste, mind a belőle áradó energia sötét volt. [A külseje leginkább] egy fekete hegyre emlékeztetett. ²²Ragyogó, sárga ruhát viselt, és a füst színére emlékeztető testét tűzben tisztított aranyból lévő ékszerek borították be. [Egészen] olyan volt, mint az a tűz, amely a végidők-kor kap lángra, [hogy feleméssze a világokat]. ²³Négy [karja] volt, [és emiatt] a vállai kétszer vastagabbak voltak. A haját fejdísz ékesítette, kezeiben tartott* arany fegyverektől ragyogott. ²⁴[Mindennek köszönhetően] olyan volt, mint egy magas, örömet okozó hegycsúcs, amelyen a Nap és a Hold sugarai [egyformán] tündököltek. Kezét a Nandaka kard tette boldoggá, a nyilai olyannak tűntek, mintha mérges kígyók lennének. ²⁵[Az alakja] a lándzsájától fénylőbbnek, míg az ekéjétől [még] magasabbnak látszott. A kezeiben kagylókürtöt, diszkoszt és buzogányt tartott. Visnu [összességében]

* Szakmai lektor javaslata alapján a fordításomban a kritikai kiadás főszövegében szereplő *-āsaktam* helyett az N (kivéve S₁, K_{1,3}), T_{1,3,4}, G₄ jelzetű források *-āsaktair* olvasatát követtem.

egy hegyre hasonlított, amelynek a lába a türelem, a törzse Srí, míg a csúcsa a Sárnga íj volt.

^{26–29}A démonok által sanyargatott istenek az égen pillantották meg a harci szekerén közeledő, veszélyekben oltalmat adó istent. A szekere az [egész] mennyei világot magába foglalta. Pej lovak húzták, a rajta lévő Garuda-jeles zászló ragyogással töltötte be. Kerekeit a Nap és a Hold alkották, közöttük tartó tengelyül a Mandara, míg a kocsirúdjául a Mérú-hegy szolgált. Az Ananta kígyó volt a gyeplő, a csillagok voltak a virágdíszei, ülését a bolygók és a *naksatrák* alkották – alig lehetett ránézni.

Az istenek Indra vezetésével üdvözlésre emelték a kezeiket, és harci kiáltást hallatva csatlakoztak az oltalmat adó urukhoz. ³⁰Visnu örömet lelte az égi lényekben, és amint meghallotta a segélykérésüket, [tüstént] úgy rendelkezett, hogy egy nagy csatában pusztítja el a démonokat. ³¹[Ezután] az Úr az égbolton elhelyezkedve a legkiválóbb testet öltötte magára, és a következő ígéretet tette az isteneknek: ³²„Nyugodjatok meg [mindannyian]! *Marutok*, ti se aggodalmaszkodjatok! Üdv mindannyiótoknak! [Gondolatban már] valamennyi démonnal végeztem. Íme, birtokotokba vehetitek [ismét] a három világot!”

³³Az istenek örvendeztek az ígéretét betartó Visnu beszédén, és olyan mindennél nagyobb boldogság áradt szét bennük, mintha az *amritát* újra magukhoz vették volna. ³⁴A sötétség megszűnt, a felhők szertefoszlottak. Lágý szellők kezdtek fújni, és [a háborgás mind] a tíz égtáj[on] lecsillapodott. ³⁵A Holdat és a Napot jobb kéz felől kellemesen ragyogó fények kezdték megkerülni. ³⁶A bolygók nem akadályozták egymást. A folyók vize megnyugodott. A mennybéli, [a földi és az alvilági], azaz mind a három út kitisztult. ³⁷[Minden] folyó a megfelelő irányba kezdett folyni, míg a tengerek felhagytak a rázkódással. Az érzékszervek az emberek testében megfelelően működtek. ³⁸A nagy bölcsek [minden] bánatukat elfelejtették, és [újból] nagy hangon kezdték hirdetni a *Védát*. Az áldozatok során a tűznek kizárólag üdvös és jóízű felajánlásokban volt része. ³⁹[Rádásul], amint az emberek értesültek arról, hogy Visnu ígéretet tett a démonok megölésére, egytől egyig boldogan fogtak bele a *dharma* követésébe.

HARMINCHARMADIK ÉNEK [A démonok seregszemléje]

Vaisampájana így szólt:

¹Diti és Danu harcban legyőzhetetlen fiai azonban értesültek arról, hogy Visnu csapást készül mérni rájuk, így [minden erejükkel] készülni kezdtek a csatára. ²[Legelőször] Maján lett úrrá a harci vágy, és pattant fel a színarany szekérére. [Ez a jármű] három *nalva* széles volt, és négy kerék segítségével gurult. [Nemcsak] a mérete volt hatalmas, [hanem a harcban] ellenállt mindennek. Nagy fegyverekkel szerelték fel, amelyeket a megfelelő módon helyeztek el rajta. ³[Amikor közeledett] csak úgy zengett a csengők zajától. Egy párdúcborrel volt letakarva, és drágakövek díszítették. [A sok] aranynak köszönhetően tündöklő fényt árasztott. ⁴Farkasok és madarak seregei kísérték. [Különféle] mennyei nyilakkal és az azok tárolására szolgáló tegzekkel volt ellátva. [A hangját] a felhők [dörgése] tette [még] harsányabbá. ⁵Ez a legkiválóbb, kitűnő tengelyekkel és szekérládaival ellátott jármű [így] olyan volt, mint egy [valódi] hegy. Sem a harci dorongok, sem a csatabunkók nem hiányoztak róla. Azt lehetett hinni, hogy [ott helyben maga] a tenger öltött testet. ⁶⁻⁷A szépségét a [ráhelyezett] arany karkötők fokozták, míg a kocsi-rúdját arany gyűrűk díszítették. A zászlóinak és a harci jelvényeinek köszönhetően [az ég felé] magasodott. Hol a napsütötte Mandara-hegyhez, hol a legkiválóbb elefánthoz, hol pedig egy felhőhöz volt hasonló. Többezer medve húzta, miközben [az útját] mennydörgés [kísérte]. ⁸Amint elindult az égen, nagy ragyogás vette körbe. Ez a mennyei jármű [minden] más harci szekér elpusztítására [képes volt]. A csatára szomjazva úgy állt fel [a szekérre], mint ahogy a Nap a Méru-hegyre.

⁹Ezután Tára hívatta a *krósa* szélességű vasszekerét. [Egyrészt] egy magas hegyre, [másrészt] a fekete szemfesték [sűrű] halmazára emlékeztetett. ¹⁰Nyolc vaskeréken gurult, és mind a kocsi-rúdja, mind a [hozzá tartozó] iga és igakeret vasból készült. [Ennek megfelelően minden irányba] sötét sugarakat árasztott, és olyan látványt nyújtott, mint egy mennydörgő felhő. ¹¹Vasháló védte, rajta kis

kerek ablakkal, és [különféle] ragyogó [fegyverekkel], vasbunkókkal, parittyákkal, pörölyökkel, ¹²dárdákkal, kötélhurkokkal, vaskos ütlegekkel, rémisztő lándzsákkal és harci bárdokkal volt felszerelve, ¹³ezer számár volt befogva elé. Úgy tűnt, mintha [a démon nem csupán] a legkiválóbb harci szekérre, hanem egy másik Mandara-hegyre szállt volna fel, amely azért állt elő, hogy az ellenségeit elpusztítsa. ¹⁴Virócsana haragjában magához ragadta a bunkóját, és úgy állt a [démon]sereg élére, akár egy hegy, amelynek a csúcsa épp akkor kapott lángra. ¹⁵[Őt követve] Hajagríva érkezett meg az ezer lovas, ellenségeket sanyargató szekeren. ¹⁶Varáha [sem különbözött a társaitól], sokezerszeresére feszítve a hosszú íját úgy állt elő, mint egy földbe gyökerezett hegy. ¹⁷Ksarán a büszkeség lett úrrá. A szeméből a harag könnyei hulltak. [A szájából félelmetes] agyarak meredtek ki, és az ajkai remegtek a harci vágytól. ¹⁸A Danutól származó hősiess Tvastr egy tizennyolc lovas szekeren közeledett, miközben Danu seregekbe szerveződött démonfiai kísérték. ¹⁹Vipracsitti fia, Svéta fehér fülbevalókat viselt, amitől olyan volt, mint egy harcra kész fehér hegy. ²⁰Bali legkiválóbb sarja, Arista is elszánta magát a küzdelemre. Fegyverként hegyeket és sziklatömböket használt, és [így] olyan erőfeszítést tett, mintha maga lett volna a Föld fenntartója. ²¹Kisórát az ellenségeskedés [közeledtétől a nevéhez hűen] egy űzött csikó izgágasága kerítette a hatalmába, és úgy ragyogott a démonsereg közepén, mint a felemelkedett Nap. ²²Lamba külseje egy lelógó felhőre emlékeztetett. Ruhája és ékszerei csüngtek róla. A társai közt [helyet foglalva] a köddel fedett Nap ragyogását idézte meg. ²³A szép Szvarbhánu nevetve állt a démonok élén. Ő maga a *grahák* csoportjába tartozott, és [arról volt híres, hogy az ellenségeivel szemben] az arcát alkalmazta. [Ennek megfelelően] a tekintete, a fogai, valamint az ajkai szolgáltak fegyverként a számára. ^{24–25}[A démonok közül] néhányan lóra, mások elefántok nyakába, megint mások tigrisekre ültek. [Rajtuk kívül olyanok is voltak, akik] oroszlánok, medvék, szamarak vagy tevék hátán foglaltak helyet. [Sőt], némelyek különféle madarakat, felhőket, esetleg szeleket lovagoltak meg. ²⁶Voltak azonban olyan visszataszító arcú és félel-

metes démonok is, [akik] gyalogosan vonultak a csatába. Akár egy, akár két lábuk volt, a harcot egyformán kívánva perdültek táncra.²⁷Sok démon hóbörögve húzta ki magát, miközben más bikához hasonlók olyan üvöltéseket hallattak, hogy az még a dölyfös tigriseket is megszégyenítette.^{28–30}Azok a rémségek az íjaikat felajzva [különféle más fegyverekkel], bunkókkal, dorongokkal vagy furkósbotnyi karjaikkal fitogtatták [az erejüket. Sokuk] játékosan forgatta [a kezeik ügyébe került] dárdákat, kötélhurkokat, kardokat, elefánt ösztökéiket és kelevézeket. A legkiválóbbak mégis azok voltak, [akik] sziklaktömböket, hegyeket, vasbunkókat, diszkoszokat vagy [más hasonlóan] kiváló fegyvereket [fogtak a kezeikbe], és azzal örvendeztették meg a seregeiket.³¹Az egész démonhad megrészegült a harci mánostól, és úgy nézett ki, mintha az istenekkel szemben egy felhősereg emelkedett volna fel.³²A démonok ezrei olyan csodálatos hadtestbe rendeződtek, hogy egyszerre hasonlítottak a szélre, a tűzre, a vízre, a felhőkre és a hegyekre. A csaták özönére felkelt hadsereg a harci vágytól úgy nézett ki, mintha részeg lett volna.

HARMINCNEGYEDIK ÉNEK [Az istenek seregszemléje]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután a démonok seregét részletesen bemutattam, [itt az ideje], hogy a harccal kapcsolatban azt is meghallgasd, miképp álltak fel a Visnu haderejét alkotó istenek. ²[A démonok elleni küzdelemben] az áditják, a vaszuk, a rudrák és nagy erővel bíró asvinok egyaránt részt vettek a katonáikkal. ³[Legelőszőr] a világ ezerszemű védelmezője, Indra szállt fel a mennyei elefántjára és állt a [háborúba induló] istenek élére. ⁴Tőle balra egy [különleges harci szekér jelent meg.] Ez olyan sebességre volt képes, amelyre [csak] a legkiválóbb madarak. Gyönyörű kerekek segítségével mozgott, és arany mennykövek ékesítették. ⁵Az istenek, a gandharvák és a jaksák csoportjai ezrével kísérték, miközben [mindenhonnan] a ragyogó szadaszják és a bölcs bráhmanák dicsérete hallatszott. ⁶[A nyomában] záporoztak a mennykövek, [amelyektől az egész szekér újra és újra] megrázkódott. Körben a legkiválóbb villámokkal és szivárványokkal felszerelt felhők védelmezték, amelyek olyanok voltak, mint a tetszés szerint mozgó hegyek. ⁷A magasztos Indra felült az elefántjára, és körbe ment. Az áldozati helyeket [elfoglalták] a bráhmanák, és belefogtak az áldozat kezdetéhez kapcsolódó énekekbe. ⁸Miközben Indra kísérete visszhangzott a [különféle] istenek által [megszólaltatott] túrjáktól, a mennyben *apszaraszok* százai táncolták körbe. ⁹[A szekéren] egy bambuszrúddal [ellátott] zászló magasodott, amelynek köszönhetően a Napéhoz hasonló ragyogást árasztott magából. ¹⁰Ezt a legkiválóbb, Mátali irányítása alatt álló szekeret ezer szélesebb húzta, és [egészében] úgy nézett ki, mint a napsütötte Méru-hegy. ¹¹[Indra után] Jama is hadba szállt. [Az egyik kezével] a jogarát, a másikkal a halált osztó pörölyét forgatta, és [csupán] a hangja képes volt arra, hogy Diti fiait megrettentse. ^{12–15}A sereg közepén a kötélgyűrűit tartó Varuna helyezkedett el. Egyszerre élvezte a négy tenger, valamint a féktelenül sziszegő kígyók védelmét. Gyöngyház karkötőt viselt. Az egész teste vízből állt. Miközben a halálos kötélgyűrűit lóbálta, sokszorosan örömet lelte a Holdhoz hasonló

lovaiban és [a körülötte lévő] széltől feltörő vízoszlopokban. A fehér ruhája fodrozódott [a testén]. A felkarján egy korallokkal díszített ékszert viselt. A legkiválóbb alakja a drágakövek sötét színére emlékeztetett, a hasa pedig gyöngyfüzerekkel volt tele. A csata alkalmára vágyott, olyan volt, mint a partján áttörő tenger.

^{16–17}A kincsek méltósággal teli ura, a hatalmas Kubéra is megjelent, kezében a bunkójával. A kíséretét *jaksák*, *ráksaszák* és *guhjakák* alkották, miközben a kezében kagylókürtöt és lótuszt fogott. A kincseknek ez a [végtelen] adományozója a Puspaka nevű *vimánáján* foglalt helyet, és annak segítségével készült részt venni a küzdelemben. Amikor a körbetekintő Kubérán [végre] úrrá lett a harcikedv, olyanná vált, mint a barátja, Siva.

¹⁸[A harcra kész sereg] keleti szárnyát Indra, a délit Jama, a nyugatit Varuna, az északit pedig Kubéra vette az irányítása alá. ¹⁹Tehát az erejükre büszke égtájörök a hadsereg négy pontján helyezkedtek el, és a szerekörüknek megfelelő részek védelmezésével foglalták el magukat.

²⁰Szúrja, azaz a Nap a hevétől ragyogó szekerén csatlakozott az istenekhez. Ezt az égen járó, ezer gyeplővel ellátott [járművet] hét ló húzza, és a szépségétől, valamint a [rajta lévő] ragyogó kantároktól egyaránt tündököl. ²¹Kerekei a felkelés a lenyugvás két hegye, a három világ kapujához hasonlóan ragyog, miközben a Mérut megkerülve folyamatosan hevíti a világokat. ²²A napok tizenkét formával bíró ura fel-alájárt az istenek között a több ezer sugárgyeplővel ellátott, ragyogó [szekerén].

²³A magából hűvös fénysugarakat árasztó Hold, vagyis Szóma fehér lovakkal érkezett. A sugarai hűvös vízzel teltek meg, és azokkal borította be a világot, miközben a harci szekerén állt.

^{24–26}Danu fiai akkor pillantották meg a *bráhmanák* hideg fénysugarakkal körülvett urát, [amikor] épp a Nagymedve társaságában közelített. Ő [az egyetlen, aki] képes az éjszakai sötétség elpusztítására. A teste a [rajta lévő] nyúl alakjáról ismerhető fel. [Többek között] az égi fények vezetőjének, az ízek esszenciájának, a csillagok vezetőjének, a gyógynövények oltalmának és az *amrita* tárolójának

tartják. Ott állt [Szóma], a világ legkiválóbb része, egy üdvös és hűsítő nedv, [akinek] a fagy a [legfőbb] fegyvere.

²⁷[A Holdat a szél istene, vagyis Vāju követte a sorban. Úgy tudjuk, hogy ez az istenség] alkotja minden élőlény lelkét, ő szakad szét öt részre valamennyi ember testében. A hét úton keresztül [nemcsak bejárja] a három világot, hanem gondoskodik is róla. ²⁸Azt mondják erről az úrról, hogy képes megzabolázni a tüzet, és nincs olyan dolog [a Földön], amely ne tőle származna. A hét zenei hangba foglalt eredetét misztikus formulákban szokták közölni. ²⁹A legfőbb elemnek tartják. Nincs teste, az égen közlekedik nagy sebességgel. [Egyesek úgy vélik, hogy] a hangból jött létre. ³⁰[Mindenesetre] ő az életető erő valamennyi élőlényben. Az ereje [már a csata előtt] büszkeséggel töltötte el, és Diti fiait [csupán azzal] megrémítette, hogy haragosan fújt az [öt körülvevő] felhőkkel.

³¹Az istenek, a *marutok*, a *gandharvák* és a *vidjádharák* játékosan forgatták az [előrántott] csillogó kardjaikat, amelyek olyanok voltak, mintha frissen vedlett kígyók lettek volna. ³²A kígyók kitért szájú urai az istenek nyilaivá válva járták be az eget, és haragot tartalmazó, szörnyű mérgeket bocsátottak ki. ³³A hegyek sziklaszirtjeikkel és százágú fákkal csatlakoztak az istenekhez, hogy kivegyék a részüket a démonok elpusztításából.

³⁴[Végül előállt] a három lépéséről ismert, lótuszköldökű Hrisíkésa isten [is]. Az egész világ ura [ezúttal] a *jugákat* felperzselő tűzre emlékeztetett. ³⁵[Egykor] a tengerből jött elő, [hogy] végezzen Madhuval. Az áldozatok az ő tiszteletét szolgálják, és neki készülnek a [különféle] felajánlások. A föld, az ég és a víz egyaránt a lényegét képezi. [A bőre] sötét, [a jóembereknek] nyugalmat, míg [a rosszaknak] pusztítást hoz. ³⁶A kezeiben [ezúttal] harcikorongot és buzogányt fogott. Amikor a vele szemben álló démonokra emelte az ellenségeit elpusztító, legnagyobb hevű, udvarral ellátott napkorongra emlékeztető diszkoszát, olyannak tűnt, mintha a Nap emelkedett volna ki egy tűz[oszlóból]. Ezután ^{37–38}a nagy híró úr, akinek a jelvényén Garuda díszleg, a jobb kezébe vette a nagy, fekete, halált osztó buzogányát, [amelyről] úgy tartják, hogy [egymagában] képes

a démonok elpusztítására, míg a maradék kezeibe a Sárnga és más [hasonlóan] ragyogó fegyverek kerültek.

^{39–46}A méltóságteljes Hari, aki saját teste révén olyan volt, mint egy széptollú madár, Aruna öccsén, Szuparnán, [a „széptollún”, azaz Garudán], a legkiválóbb madáron foglalt helyet. Őt Kasjapa nemzette, [és idővel] kígyókkal táplálkozó madár vált belőle. Még a szél-nél is gyorsabb volt, [és amikor repült, az egész] ég beleremegett. A csőrébe akadt kígyókirály ragyogó [ékszerként ékesítette]. Egészen úgy nézett ki, mint a magas Mandara-hegy, miután felhagyott az *amrita* köpülésével. Az istenek és a démonok már csaták százai-ban láthatták a hősiességét. [A testét] hegek borították, amelyeket a *vadzsrajával* Indra ütött rajta, hogy az *amrita* [lopását megtorolja. A fején] bőbitát, tolltaréjt és ragyogó fülbevalókat viselt. A ruhája különféle tollakból készült, olyan volt, mint egy ércekkel teli hegy. Széles mellkasát beragyogta a kígyó csuklyáján lévő drágakő, amely úgy fénylett, mint a holdfény. Amikor az égen széttárta a szép tollakkal takart szárnyait, azt lehetett hinni, hogy a játékos felhők szivárványokkal fedik be a *jugák* végi égboltot. Kék, vörös és sárga lobogókat viselt ékszerként. A nagy testét zászlók és [más] ruhadarabok borították be.

⁴⁷Az istenek és a bölcsek ekkor együtt csatlakoztak a buzogányos [Visnuhoz], és a legfőbb *mantrákkal* dicsőítették. ^{48–50}Mind a Kubéra, mind a Jama, mind a Varuna által vezetett, illetve mind az Indrától ragyogó és a Hold fényeitől folttalan hadtestek csatára szánták el magukat. A diadalmas, [végtelenül] türelmes és ragyogó Visnu [kiárasztotta] a hevét, amely körbevette [az istenek] erőtlő duzzadó seregét. A hangjuk a széllal keveredett, meggyújtották a tüzeiket, és [mindenre elszántan] csatába indultak.

⁵¹„Üdv legyen az isteneknek!”, így kiáltott fel [a Visnu seregét] dicsőítő Angirasz, amire Usanasz így felelt: „Győzzenek inkább Diti fiai!”

HARMINCÖTÖDIK ÉNEK [Indra és Maja hősiessége, az Aurva tűz eredete]

¹Az egymást legyőzni vágyó felek, vagyis az istenek és a démonok közt rettenetes csata kerekedett. ²A démonok különféle fegyverekkel rontottak neki az isteneknek. [Úgy tűnt, mintha] hegyek harcolnának hegyekkel. ³Ez a küzdelem minden képzeletet felülmúlt, [hiszen nem egyszerűen] az istenek szálltak szembe démonokkal, [hanem itt] erkölcs és züllöttség, valamint önfegyelem és gőg [vívta párharcát].

⁴Sebes szekerek és [más csatába] küldött járművek [zúgtak mindenféle]. Az ég minden egyes pontjára kardot tartó kezek magasodtak. ⁵Röpködtek a buzogányok, csapkodtak a pörölyök, a felajzott íjak pedig nyilakat szórtak. ⁶Az istenek és a démonok harca olyan félelmetessé vált, mint a *jugák* végét elhozó tűz.

⁷A démonok kezükkel elhajított vasbunkókkal és gyorsan elhajított hegyekkel sújtottak le az Indra vezetése alatt álló istenekre. ⁸A nagy erőtől duzzadó rémségek már-már győztesnek tűntek. Az istenek a csapásaiktól elcsüggedve gyötrődtek a szörnyű küzdelemben.

⁹A démonok fegyverei [ily módon célt értek]. Az istenek fejait vasbunkók törték be, a mellkasuk átszakadt, és a vér kiömlött belőlük.

¹⁰[Ezt követően] a démonok kötélhurkokkal bénították meg [az isteneket], és a nyilaikkal harcképtelenné tették őket. [Végül] olyannyira [az ellenségeik] varázsereje alá kerültek, hogy mozdulni sem bírtak. ¹¹Az istenek serege [ily módon teljesen] harcképtelenné vált, sőt úgy tűnt, mintha [minden csepp] életerejük elszállt volna.

¹²A sokszemű Indra [azonban talpon maradt]. A varázslat béklyóit elvágta, és [a kezében lévő] *vadzsrának* nevezett fegyverével összerőrtte a félelmetes démonok nyilait, majd rájuk rontott. ¹³Az elől álló démonokat [azzal a lendülettel] mészárolta le. Ezután a sötétséget okozó nyilait [vette elő, és azokkal] minden fényt kioltott. ¹⁴Indra erejének köszönhetően a démonok tehát rettentő vakságba kerültek, és sem az isteneket, sem a [különféle harci] járműveket, sem egymást nem voltak képesek felismerni. ¹⁵A legkiválóbb istenek

[eközben] kiszabadultak a [korábbi] varázslat kötelékeiből, és nagy erőfeszítést téve pusztítani kezdték a sötétségbe veszett démonokat.

¹⁶A fény nemléte miatt ezeknek a teste megfeketedett, elvesztették az öntudatukat, és megalázottan úgy estek össze, mint a levágott szárnyú hegyek. ¹⁷A vezetőik [kis helyre] szorultak össze, [amitől] a sötétség tengeréhez hasonló sokaságuk olyan volt, mint az istenek fények nélküli lakhelye.

¹⁸[Ekkor azonban előállt] Maja, és egy nagy varázslatot hajtott végre, amellyel felégette a sötétséget. Ezt az Aurva tűz bocsátotta ki, hogy létrehozza a világvégi fellobbanást. ¹⁹Maja bűbája teljesen megsemmisítette a vakságot, sőt [neki köszönhetően] a hadba szálló démonok teste a Nap [tündöklésével] vetekedett. ²⁰Az Aurva-tűzzel találkozáva [valamennyi] isten lángra gyulladt, és a Hold területére ment, hogy ez a hideg sugarak által táplált tó [lecsillapítsa a fájdalmukat]. ²¹Az Aurva heve azonban annyira perzselte őket, hogy a gyötrődő istenek minden erejüket elveszítve Indrától kértek [segítséget. A kérésükre] ²²Indra Varunát kereste fel, [aki látva, hogy] varázslat segítségével miképp perzselik a démonok az [istenek] szenvedő katonáit, a következőket mondta:

²³„Indra, egyszer régen egy bölcs *bráhmanának* ragyogó fia [született]. Aurvának hívták, és az erényei révén Brahmához volt hasonló. ²⁴[Egy alkalommal olyan] rettenetes aszkézist végzett, hogy az [egész], örök világ hevülni kezdett tőle. [Olyan volt], mint az égő Nap. Ekkor az istenek, a *risik* és a bölcsek, [kétségbeesésükben mind] a színe elé járultak.

²⁵A démonok ura, a Danutól származó Hiranjakasipu [is] beszélt ezzel a hevével mindenkit felülmúló bölccsel. ²⁶[Erre gondolva] a nagy tudású *bráhmanák* a következő, *dharmával* összhangban lévő beszédet mondták:

„Magasztos úr, [habár] a *risik* nemzetségébe [tartozol], mégis te magad irtottad ki [a terebélyes fához hasonló] családod gyökerét.

²⁷Egymagad vagy, nem nemzettél fiúutódot, nincs gyermek a nemzetségedben. Szüzességi fogadalmat tartva bajt okozol. ²⁸A tiszteletre méltó bölcsektől sok család ered, amelyek külön-külön egyetlen

testben, utódok nélkül maradnak fenn.²⁹ Ha azok a [család]fenntartók meghalnak, nem te leszel az oka. Azonban te a vezeklésed révén a teremtmények legkiválóbb uráival megegyező erőre tettél szert,³⁰ most itt az ideje, hogy a saját családdal is törődj! Itt az ideje, hogy magadat még nagyobbá tedd! Ne vesszen kárba a magod, hozzá létre egy másik testet!”

³¹A bölcsek tehát megfedték a nagy tudású [Aurvát] a gondolkodása miatt, aki [válaszképp előbb] szidalmazni kezdte őket, majd a következőket mondta:

³²„Ahogy hajdanán a múlthatatlan *dharmát* a bölcsek előírták, nekem [örökérvényűen] a *risiknek* előírt [helyes] cselekedetet, az erdei gyökerek és a gyümölcsök fogyasztását kell követnem! ³³Egy *bráhmana* anyától származó, saját [kötelességeit] teljesítő *bráhmanának* a helyesen végrehajtott szüzességi fogadalma még Brahmát is képes megindítani. ³⁴A családfenntartó *bráhmanák* számára három járható út van, de az olyan erdőlakóknak, mint én, a vadon jelenti a megélhetést. ^{35–36}Akik vízzel táplálkoznak, akik széllel tartják fenn magukat, akik a gabona őrlésére a fogaikat használják, akik kövekkel őrlnek, akiket az aszkézisük végzése közben öt tűz hevít, ezek, miközben nagyon nehéz fogadalmakkal sanyargatják magukat, a szüzességet mindenek elé helyezve jutnak el [a tökéletesedés] legmagasabb szintjére. ³⁷[Azt mondják, hogy] a túlvilágon élő, a szüzesség [valódi természetét] már megismerő *bráhmanák* úgy vélekednek, hogy egy *bráhmanát* az önmegtartóztatása teszi *bráhmanává*. ³⁸A szüzesség gyakorlása mind a szilárd önfegyelmet, mind a kitartó vezeklést [megkívánja]. Ezért, akik állhatatosan követik a szüzességi fogadalmakat, azok a mennyben is *bráhmanák* maradnak.

³⁹A *jógán* kívül semmilyen más út nem vezet el a tökéletesedésre. A hírnevet [egyedül] a tökéletességre való eljutás hozhatja el. [Ez egyben azt is jelenti, hogy] az emberek számára semmilyen más aszkézis nem okoz nagyobb hírnevet, mint a szüzesség megtartása.

⁴⁰Vagy talán el lehet képzelni üdvösebb vezeklést annál, ha valaki az érzékszerveit és az öt elemet az ellenőrzése alá vonva az önmegtartóztatásnak adja át magát? ⁴¹A *jóga* végzése nélkül viselt [aszkéta]

hajzatot, az üres esküdözést és a szüzességi fogadalom ellenére követett világias életmódot szokták a képmutatás három formájának nevezni. ⁴²[Tőlük azt kérdezném meg, hogy mégis] honnan származik az asszony, ki alkotta meg a közösülést, és mi okozza a [különböző] létformák közti vándorlást. Amikor Brahmá a gondolata segítségével megteremtette az elméjéből származó teremtményeket, [ezek még nem léteztek]. ⁴³Amennyiben [úgy gondoljátok, hogy] mérhetetlen tudásotok birtokában olyan vezeklést gyakoroltok, [amely valóban] elismerésre méltó, akkor cselekedjetez úgy, mint a teremtmények ura, és teremtsetek [hasonló módon] olyan fiakat, akik az elméitekből származnak. ⁴⁴Azt a méhet ugyanis, amelyet az elme hoz létre, még az aszkéták is megtermékenyíthetik annak ellenére, hogy sem nőt nem érintenek, sem a magjukat nem hullatják el. ⁴⁵Véleményem szerint, ahogy ti, igazak, félelem nélkül a *dharma* megszegésén fáradoztok, azt még a gazemberek is túlzottnak tartják. ⁴⁶Az elméből származó, ragyogó belsejű testet alkotva a fiamat növel való együttlét nélkül fogom megalkotni úgy, hogy a saját testemben fogom kihordani. ⁴⁷Az erdei [aszkrétáktól tanult] módon önmagam-ból a saját énem hasonmását fogom létrehozni. Olyan lesz, mintha csak arra vágyna, hogy az összes élőlényt felperzselve.”

⁴⁸Az aszkézis [végzésébe] belefeledkezett Ūrva ekkor a combját a máglyára helyezte, majd egy *darbha*-fűszállal fűrni kezdte: ez lett a fiát világra hozó tűzifa. ⁴⁹Ūrva combja azon nyomban kettéhasadt, és előjött belőle a tűzifákat nem igénylő tűz, amelynek a mindent felülmúló haragja olyan volt, mintha csak arra vágyna, hogy felperzselve a világot. ⁵⁰Ūrva combjából előjőve a három világot elemészteni vágyó, hatalmas haragú [gyermek] az Aurva nevet kapta, ⁵¹és alighogy megszületett, izzó szavakkal szólította meg az apját: „Drága [apám! Szörnyű] éhség kínoz! Az egész világot felégetem! Engedj az utamra!”

⁵²[A mondandóját befejezve az Aurva] lángnyelvei a mennyekig magasodtak, [majd mind] a tíz égtáj irányába kiterjesztette magát. [Így] nőtt nőn ez az összes élőlényt felemészto, halált hozó tűz.

^{53–54}[Mielőtt azonban nagyobb baj történhetett volna] Brahmá [felkereste] a bölcs Úrvát, [és miután] a hódolatát kifejezte, [így kérlete]: „Fiam, te, akit legkiválóbb szónoknak tartanak, fogd vissza [ezt a belőled kiáradó, szörnyű] hőt! Könyörülj meg az embereken! A fiadat a legnagyobb pártfogásomba veszem! Mind lakhellyel, mind az *amritához* hasonló táplálékkal ellátom! Tudd meg, bölcs, hogy igazat szólok!”

Úrva így szólt:

⁵⁵„Boldog vagyok, hogy a magasztos a fiamat a legnagyobb kegyben kívánja részesíteni. [A szavaid] leköteleztek. ⁵⁶A hajnal érkeztek, amikor megfelelő együttállás lesz, miféle áldozatokat kell bemutatni, hogy a gyermek megelégedve a legjobban részesülhessen?

⁵⁷Hol lesz majd a lakhelye? Mivel fogja ez a nagy erővel rendelkezőt táplálni? [Egyáltalán] miféle étel lehet méltó az erejéhez?”

Brahmá erre így felelt:

⁵⁸„A lakhelye a tengerben, a kanca-fejben lesz. Én is a tengerből származom, ő az én vizet ivó szám. ⁵⁹Örömmel tölt el, hogy elfogyaszthatom a vízből lévő felajánlást. A fiad számára [is] ez lesz a bemutatott áldozat, és ezt jelölöm ki a lakhelyéül. ⁶⁰Miután az élőlények [közt számontartott] világkorok majd véget érnek, én vele együtt fogom elvégezni a [végső] pusztítást. ⁶¹Most tehát a tüzet, amely [a jövőben] az összes isten, démon, *rákszasza* és minden más élőlény számára halált hoz, vízevővé teszem.”

⁶²„Így legyen!”, [szólt] a tűz, és eltakarta lánggyűrűjét, majd a fényét az apjára vetve eltűnt a tengerben lévő szájban. ⁶³Ezt követően Brahmá is távozott, és [az őt kísérő] bölcsek az Aurva tűz erejéről meggyőződve a maguk útjaira mentek.

⁶⁴A csodának Hiranjakasipu is a szemtanúja volt. Az egész testével [a földre] borult, és úgy rótt le a tiszteletét az Aurva [tűz] előtt. Ezután [a következő szavakkal annak az apjához, Úrvához] fordult:

⁶⁵„Magasztos [Úrva], te az összes bölcs közül a legkiválóbb vagy! Íme ez a csoda a világ szeme láttára történt! Brahmá örömét lelte a vezeklésedben! ⁶⁶Ha bármi elismerésre számíthatok a tetteim miatt, akkor azt kívánom, hogy hadd szolgálhassalak téged és a fiadat!

⁶⁷Mint látod, hozzád érkezve boldogság töltött el amiatt, hogy a parancsaidat teljesíthetem. [Azt kívánom, hogy amennyiben] egyszer el kell buknom, akkor tőled leljem a halálom.”

Úrva erre így felelt:

⁶⁸„Boldog vagyok, kiváló vezeklő! Leköteleztél azzal, hogy a tanítódnak tartasz. Többé nem kell félned ettől az aszkézisomból létrejött erőtől! ⁶⁹Íme, rendelkez a fiam által teremtetten varázserő felett! [Ennek a segítségével] egy olyan tűznek leszel az ura, amely tűzifa nélkül is ég, és amelyet semelyik másik tűz nem bír elviselni. ⁷⁰Ily módon képes leszel arra, hogy a saját nemzetséged uralma alá hajtsd az ellenségeidet! [Ez a varázslat] a szövetségeseidet oltalmazni fogja, miközben az ellenségeidet elpusztítja.”

⁷¹„Így legyen!”, válaszolta a démon, magához vette a varázsigét, majd fejet hajtott a bölcs előtt, és mivel a célját elérte, boldogan tért vissza a mennybe. ⁷²Tehát ezt a nehezen elviselhető és még az istenekre is veszélyes varázslatot egykor Úrva fia, az Aurva tűz hozta létre. ⁷³Azonban, miután a démon, [Hiranjakasipu] elbukott, ez ugyancsak veszített az erejéből. Ebben biztosak lehetünk, hiszen hajdanán, amikor létrejött, meg lett átkozva [annak a bölcsnek] az erejével, [amelyből származott]. ⁷⁴Magasztos Indra, ha az szolgálja az öröme, hogy ez a varázslat megszűnjön, akkor kérlek, rendeld mellém társként a vízből származó Holdat. [Amennyiben teljesíted ezt a kérésemet] a te jóindulatodnak köszönhetően minden kétséget kizáróan véget fogok vetni ennek a bűbájnak.”

HARMINCHATODIK ÉNEK [A démonok megfutamodása, Kálanémi felbukkanása]

Vaisampájana így szól:

¹„Így legyen!”, szólott boldogan Indra, aki valamennyi isten gondját viseli, és harcba küldte a faggyal felfegyverkezett Holdat:

²„Menj, és segíts Varunának legyőzni a démonokat! [A tetted] váljék az istenek diadalára! ³Te vagy a csillagok legfőbb ura, és a hősiességed is páratlan! Akik ismerik az ízeket, azok [egyőtől egyig] úgy vélekednek, hogy a világ valamennyi ízében jelen vagy. ⁴Mind az égen, mind a tengerben jól látható, amint hol fogysz, hol újra növekedsz. Éjjel-nappal jársz-kelsz, és [közben] idővel látod el a világot.

⁵Az oldaladon a világ egy nyúlformájú árnyékot formál, amely sem az istenek, sem azok, akik a *naksatrákkal* állnak kapcsolatban nem ismernek. ⁶Mivel a legfőbb úr vagy, ezért magasan, a Nap útja és a csillagok felett helyezkedsz el. A testeddel elűzöd a sötétséget, és az egész világot a ragyogásod tölti be. ⁷A fényed fehér, a testedet pedig a fagy alkotja. Te vagy a csillagok ura, aki az évek körforgását szabályozza. A végzetten állsz kapcsolatban, [ezért] részesítenek felajánlásokban. [Úgy tartják, hogy] te, az örök Hold vagy az áldozatok lényege. ⁸Uralkodsz a gyógynövények felett, és mind a rítusok, mind a lótuszok tőled erednek. Hűvösség vesz körül, míg a sugaraid hideg nektárral vannak tele. Fehérszínű lovaiddal ide-oda jársz.

⁹Akiknek az alakja elbűvölő, azt te teszed széppé, és te táplálsz a szómán élő [isteneket is. Azt mondják, hogy] az összes élőlény számára üdvöt hozol. A csillagoknak az ura, míg a sötétségnek az elpusztítója vagy. ¹⁰[Itt az ideje, hogy] csatlakozz a hadakozó Varunához! Szüntesd meg a démonok varázslatát, különben [szénné] égünk a harcmezőn!” A Hold így szól:

¹¹„[Indra], te egyszerre vagy az istenek ura és a kegyek adományozója! A harci buzdításodra jeges esővel pusztítom el a démoni mágiát. ¹²Csak figyelj, hogy miképp veszítik el a belőlem áradó fagytól megdermedt démonok a varázserejüket és az önteltségüket a csata forgatagában!”

¹³Ezután a Hold gőzölgő jégesőt bocsátott ki magából, [amely] nagy felhők módjára vette körül a félelmetes démonokat. ¹⁴Ekkor Varuna kötélhurkokat, a Hold pedig fehér sugarakat lóbálva fagy- és kötélcsapásokkal támadt rá a démonokra.

¹⁵Miközben a víz két ura kötélhurkokat forgatva és jeget szórva küzdött a harcmezőn, olyanok voltak, mint két, felkorbácsolt vízü tenger. ¹⁶[Amikor a támadásuk] elérte a démonok seregét, [azt lehetett hinni, hogy] a világokat elpusztító felhők vették őket körbe.

¹⁷[Ezután] a Hold és Varuna fénysugaraikat és kötélhurkaikat a magasba emelve semmisítették meg a démonok mágiáját. ¹⁸A Hold sugarai megdermesztették, [Varuna] kötelei pedig olyannyira megbénították a démonokat, hogy mozdulni sem bírtak, akár a lenyakazott hegyek. ^{*} ¹⁹A Hold ütése gyötrő fagyként futott végig a testükön, míg nem [teljesen] kihűlve csuklottak össze, akár az elhamvadt tüzek. ²⁰A démonok járművei [sem részesültek különb bánásmódban.]

Az őket körülvevő fénytől megfosztva fel-lebucskándoztak az égen.

^{21–24}[A démonok közül ebben a helyzetben egyedül] a nagy varázserevel rendelkező Maja [őrizte meg az önuralmát]. Amikor megpillantotta az égen a kötelekkel megbéklyózott, jéggel megdermesztett társait, [egy különleges], saját akarata szerint mozgó varázslathoz folyamodott. Ezt a bűbájt egykor a fia, Kraunca alkotta meg, és [ily módon] a hegyekkel állt kapcsolatban. [Ennek következtében] harsány hahota kíséretében mindenholnan közápor hullt. [Hirtelen] terebélyes fák, hasadékokkal teli erdők, elefántok,

* Habár a *Harivansa* valóban fej nélküli hegyekről ír, a hegyek mozdulatlanságát az ind mitológiában nem a fejeik, hanem a szárnyaik elvesztése okozta. A *Krita jugában* a hegyeknek még szárnyaik voltak, és kedvükre röpködhettek. Mivel azonban az óriási repülő hegyek félelemmel töltötték el a különféle égi lényeket, Indra levágta a szárnyaikat, és azóta a hegyek mozdulatlanul állnak (*Rámájana* 5.1.108–110). Kálidásza a *Raghuvansa* (13.7) című művében utal arra, hogy a hegyek egy része a tengerbe menekült. Úgy gondolom, hogy a költő ezekkel a szárnyaikat megőrző hegyekkel ad magyarázatot a bálnák eredetére.

oroszlánok és tigrisek jelentek meg. Az elefántcsordák vezérbikái trombitáltak, a farkasfalkák fel-aláportyáztak, a szél pedig fákat csavart ki tövestől.

²⁵A mennydörgések, a kőzaporok és a [kitépett] fák együttesen sújtottak le az istenekre, miközben a démonok [ettől] ismét erőre kaptak. ²⁶Azok a varázslatok, amiket a Hold és Varuna támasztott, hirtelen szertefoszlottak. [A helyüket] a harcban az istenekre lesújtó kövek és vasbunkók vették át. ²⁷[Úgy röpködtek] a szikladarabok, hogy még az égbolt is egyenletlenné vált. [A magasba hajított] fa[törzsektől] és kőszirtektől olyan zsúfolttá vált, mint a hegyei miatt megmozdíthatatlan Föld. ²⁸Nem maradt olyan [harcos] az istenek [seregében], akit a küzdelemben ne ért volna el a kövek ütése, a sziklák sújtása, vagy a fák csapása.

^{29–31}Az istenek serege nem próbált harcolni: az íjakat eldobálták, mindenhol törött hajtófegyverek heverték. Visnu volt a kivétel, aki nem veszítette el az önuralmát. Az egyik kezében az íját, a másikban az ellenséges fegyverek összetörésétől koszos buzogányát szilárdan tartva csatába bocsátkozott. A világ buzogányt forgató ura [mindezt úgy tette, hogy egy csepp] harag sem volt benne. Az időt [egyedül] ismerő és a végítélet feketefelhőjével azonos színű Dzsanárdana, vagyis Visnu [eleinte csupán] látni akarta, hogy hogyan csatáznak egymással az istenek és a démonok. Most mégis úgy gondolta, hogy közbe kell lépnie, ezért hadba szállt.

^{32–33}A magasztos Visnu [először] Agnit, a tüzet és Vájut, a szellet kérte meg arra, hogy vessenek véget a démonok mágiájának. Ők ketten hömpölygő felhőkké duzzadtak, és hamuvá perzselték [az ellenség] hegyekkel kapcsolatos varázslatát. ^{34–35}Ezután a szél által felkapott tűz és tüzes szél futott végig a démonok seregén. [Egészen] olyan volt, mintha a *jugák* vége érkezett volna el, miközben a szél és az őt követő tűz játszadozva járt a démon katonák közt.

^{36–38}A járműveik porrá égve, fel-leszállva, mindenféle megalázva a szél útján szóródtak szét. Miután a tűz teljesítette a feladatát, [a gonosz] mágia végleg megsemmisült, a buzogányt forgató isten dicsőítő szózata harsant fel, a démonok nem próbálkoztak tovább,

a három világ megszabadult a bilincseitől, az istenek pedig örvendeztek, és így kiáltottak: ³⁹„Jól van, jól van!”, Indra [katonái] győztek, míg Maja elbukott.

[Ennek következtében] az égtájak mind kitisztultak, a *dharma* pedig [újra] erőre kapott. ⁴⁰A Hold ismét szabadon járhatta az útját, és a Nap is a helyére került. Az [egész] világ visszatért a régi kerékvágásba. Az emberek jól viselkedtek, ⁴¹és a halál nem törte össze a béklyóit, [a Föld lakói újból] áldozni kezdtek a tűzbe, [amitől] az isteneket ragyogás vette körül, és tanítani kezdtek arról, hogy hogyan lehet elérni a mennyet. ⁴²Az égtájörök [sem feledkeztek meg a kötelességeikről], és gondját viselték valamennyi félteknek. [Ekkortájt] az igazak [egyedtől egyig] vezeklésből származó erőre tettek szert, míg bűnöst [egész egyszerűen] nem lehetett találni. ⁴³Az istenek öröme és a démonok bánata közt, a *dharma* ismét [szilárdan], három piléren állt, miközben az erkölcstelenség egyetlen lábon botladozott. ⁴⁴A nagy kapu kinyílt, és utat engedett a helyes viselkedésnek. Mind a *varnák*, mind az *ásramák* a saját kötelességeik követésével foglalták el magukat. ⁴⁵A királyokat ragyogás vette körbe, miközben az alattvalóik oltalmazásán fáradoztak. A világ valamennyi szennytől megszabadult. ⁴⁶A Szél és a Tűz harcitettét követően a félelmetes sötétség véget ért, az őket körülvevő kiváló emberek pedig rituálékát mutattak be hálából a győzelemükért.

⁴⁷Azonban a démonok bukásáról, valamint a Szél és a Tűz közös pusztításáról [egy idő után a rettenetes] démon, Kálanémi is tudomást szerzett, és [elhatározta, hogy] láthatóvá válik [a harcmezőn].

⁴⁸A fejét egy Naphoz hasonló diadém, míg a testét csilingelő ékszerrek és karperecek ékesítették. Akkora volt arannyal borított termete, mint a Mandara-hegy. ⁴⁹[Az a tény, hogy ez a rémség] a száz karjában száz fegyvert forgatott, büszkeséggel töltötte el. Mivel emellett száz fejjel és száz szájjal is rendelkezett, olyannak tűnt, mintha valójában egy száz csúcsú hegy vagy még inkább egy erdőben, a nyári hőségben lángra kapott tűz. ⁵⁰A haja mint a füst, a szakállá pedig sárga színű volt. A szájából agyarak meredtek ki. A teste olyan széles volt, hogy szélteben mind a három világot beborította. ⁵¹A karjai az

éig érték, miközben a lábaival a hegyeket taposta. [Csupán] a lehetete olyan [erővel bírt, hogy könnyedén] szerte fújta az esőfelhőket.^{52–57} [A pusztítást látva] Kálanémi a démonok letört [serege] elé állt. A széltében és hosszában természetes, húsos jobb karja [különösen] szép volt. Egy hosszú ékszer, valamint nagy ujjbütykök díszítették, kesztyűje kicsit elmozdult. Mielőtt szólt volna, jobb kezét a magasba emelte, majd így folytatta: „Álljatok fel!”

Az istenek szemeiben szétáradt a félelem, amint meglátták a csatába érkező Kálanémit. A nagy és széles mellkasával keresztbe [mindent eltakart], miközben a szemei vörösen izzottak. [Látszott rajta, hogy nem csupán] fenyegetőzik, hanem valóban elemészteni akarja az [összes] istent. Mind a tíz irányba szétterjedt úgy szomjazta a pusztítást. [Az istenek ijedtségükben azt hitték, hogy] maga a dölyfös halálisten áll velük szemben. [Sőt némelyek] azt gondolták, hogy az élőlények közé nem is Kálanémi, hanem egy másik Nárájana lépett, hogy a három lépését megtegye.

⁵⁸Először a lábát emelte [a magasba], mire az ég imbolygott a széltől, miközben az összes istenen a rettegés lett úrrá. ⁵⁹Ezután [elsőként] a démonok királya, Maja lépett a harcba szálló Kálanémihez. Amikor átölelték egymást, olyanok voltak, mint Visnu és a Mandara-hegy. ⁶⁰Mindeközben Indra és a vezetése alatt álló istenek [tehetetlenül] reszkettek, [és úgy vélekedtek, hogy] a félelmetes Kálanémi képében maga a Halál érkezett el.

HARMINCHETEDIK ÉNEK [Kálanémi diadala]

¹A démonok örömet szomjazó, erős Kálanémi ekkor olyan nagyra nőtt, hogy [azt lehetett hinni, hogy] nem is egy démon, hanem egy nyárvégi felhő közelít. ²Amikor a társai meglátták, hogy a háromvilágba érkezett, [olyan öröm fogta el őket, mintha] a legkiválóbb *amritát* szereztek volna meg, és a [korábbi] fáradtságukat elfeledve ugrottak talpra. ³A Maja és Tára irányítása alatt álló démonok félelmei-bajai [hirtelen] szertefoszlottak, és ragyogva bocsátkoztak [újra] harcba. ⁴Miközben a parancsot teljesítve hadsorokba rendeződtek, Kálanémi látványa [nagy] örömmel töltötte el őket. Maja hadvezérei a [korábbi] félelmüket elfeledve boldogan indultak csatába. ^{5–8}Maján és Tárán kívül a következő fegyverforgatásban és vezeklésben jártas, élelmes démonok szegődtek Kálanémi mellé: Varáha és a hősies Hajagríva, Vipracsitti fia, Svéta, Khalara és Lambi, Bali sarja Arista, Kisóra és Austra, valamint az istenekhez hasonló Szvarbhánu, a nagy *aszura*, aki a száját használta fegyverként. ^{9–14}Ők maguk elé állították Kálanémit, és az izmos karjaikkal [különféle fegyvereket], súlyos bunkókat, diszkoszokat, csatabárdokat, halált osztó buzogányokat, hajító eszközöket, pörölyöket, őrtoronynyi sziklaszirteket, kötömböket, szigonyokat, parittyákat, mindenél erősebb vasdorongokat, igákat, szabadon engedett szerkezeteket, a tetejükön [fegyverré] kalapált reteszeket, súlyos ütlegeket, halálos hadiszerszámokat, lövedékeket, kötélhurkokat, harcikalapácsokat, sziszegő kígyókat, röpködő nyílveesszőket, szakócákat, lándzsákat, kardokat, éles, fényes és csillogó dárdákat, valamint más fegyvereket ragadtak meg. ¹⁵A démonok harcieszközöktől ragyogó serege így olyan [rettenetesnek] tűnt, mint a sötét fellegekkel beborított égbolt, amelyen még a *naksatrák* sem látszanak.

¹⁶Az Indra védelmét élvező istenek sem csüggedtek, [sőt] a seregük a Nap forró és a Hold hideg fényétől csakúgy ragyogott.

¹⁷Az istenek mennyei csapatai a szél sebességével bírtak. Csillagászolókat tartottak, és a ruháik felhőkből voltak összerakva. [A hadba szálló] bolygóktól és *naksatráktól* úgy tűnt, mintha [az egész sereg]

mosolyogna. ^{18–19}[A szárnyakat] Jama, Indra, Varuna és Kubéra védelmezte, míg a belőlük áradó fényért a Tűz és a Szél felelt. Nárájanának a nagy hadereje [teljes] fegyverzetében a tenger félelmetes áradatára emlékeztetett, [amely az istenek mellett] *jaksákkal* és *gandharvákkal* volt tele.

²⁰Amikor ez a két sereg összecsapott, az olyan volt, mint amikor egy világekorszak végén a Föld az éggel egyesül. ²¹Az istenek és a démonok rettenetes harcot vívtak egymással. Ezt egyszerre jellemezte türelem és vakmerőség, valamint dölyfösség és önfegyelem. ²²Mindkét seregből rémisztő külsejű istenek és démonok álltak elő úgy, mintha szörnyű viharfelhők emelkedtek volna fel a keleti és a nyugati tengerek felől. ²³[Mások közülük] olyan örömmel szálltak harcba, mint ahogy az elefántok vágatnak ki a virágba borult, hegyi erdőkből. ²⁴[Először] a dobok szólaltak meg, majd több jelzést adtak a kagylókürtök is. [A zaj] szétterjedt az égen és a Földön, bezengte az öszses égtájat, valamint a mennyet. ²⁵Az íjhúrok sercegeése a tenyéren, az íjak pengése és a dobok zúgása olyan [erős] volt, hogy elnyomta a démonok zsidáját.

²⁶[A felek dühödten] ütötték egymást. Néhányan párbajba bonyolódtak, és puszta kézzel [igyekeztek] eltörni az ellenfelük karját.

²⁷A harc hevében az istenek rettenetes mennyköveket és súlyos vasbunkókat zúdítottak a démonokra, [akik] kard- és dorongcsapásokkal viszonozták a támadást. ²⁸Többen tehetetlenül rogytak össze, [mivel] a testüket összetörték a buzogánycsapások, [vagy] felhasították a nyílveesszők. Voltak, akik arccal estek a földre.

²⁹Ezután a felbőszült felek haragjukban lóhúzta szekerekkel és repülő járművekkel csaptak össze. ³⁰Egyesek támadtak, míg mások menekülőre fogták. [A felfordulás közepette] a harci szekér a szekérnek, a gyalogos pedig a gyalogosnak próbálta útját állni.

³¹A recsegő kocsik zaja olyan erős volt, hogy betöltötte az eget, [és azt lehetett hinni, hogy] a mennydörgő esős évszak érkezett el.

³²Némelyek [megpróbálták] ripityára törni a szekereket, míg másokat épp azok zúztak porrá. A harci szekerek közül páran zsúfolt helyekre kerültek, és képtelenek voltak tovább haladni.

³³Többen felemelt karral, csengő ékszerekkel, kardokkal és pajzsokkal ütlegelték egymást. ³⁴Voltak, akiknek [a testét] felhasították a fegyverek, és a haláltusájukban vért hánytak, így a harcban olyanok voltak, mint a vizüket folyató fellegek. ³⁵Zúgtak a lövedékek, és csapkodtak a [különféle] vágófegyverek. Fel-leszálltak a buzogányok, az istenek és a démonok izgalma nem csillapodott. Teljes volt a káosz. ³⁶A démonok sokasága egy hatalmas felhőt formált, amelyen [villám módjára] cikáztak az istenek fegyverei. A viharhoz hasonló háború az egymásra zúduló nyílzuhatagokkal dúlt.

³⁷Ekkor a haragtól tajtékzó Kálanémi hatalmasra növekedett. Olyan volt, mint egy felhő, amelyet a tenger áradatai töltöttek fel vízzel.

³⁸A testéből kígyófejeknek tűnő, villám-fejdíszű, tüzes mennykőveket esőző felhők jöttek elő. ³⁹Ezután mérgében felsóhajtott, miközben a szemöldökét összehúzta, [és az arcára] kiült a verejték. Ennek következtében a szájából tüzes széllel kísért lángok áradtak ki.

⁴⁰A karjai szélteben és hosszában is növekedni kezdtek, mintha az égboltot ötféjű, sziszegő kígyók foglalták volna el fekete testükkel.

⁴¹A különböző harciszerszámai, az íjai és a dorongjai úgy tornyosultak az ég és a menny felé, mintha magas hegyek lettek volna. ⁴²Amint a harc vonalába [lépett], a szél belekapott a ruhájába, amitől úgy nézett ki, mint a Méru-hegy, amelyet épp körülvelt az alkonyat fénye.

⁴³Combjának erejével odarúgott hegycsúcsokat és [tövestől kitépett] fákat hajított az istenekre, mint ahogy hajdanán Indra csapott le mennykővével a nagy hegyekre. ⁴⁴Azok az istenek, akikre rátámadt, lövedékek tömkelegétől átdöfött mellkassal és karddal levágott fejvel tehetetlenül [fetrengtek]. ⁴⁵Egyesekre az öklével csapott le, másoknak [a csontjait] törte össze. A *jaksák*, a *gandharvák*, a madarak és a nagy kígyók [egyedtől egyig] összerogytak [előtte].

⁴⁶A harcoló isteneket Kálanémi [ereje] rettegéssel töltötte el. Habár igyekeztek szembeszállni vele, [végül] mégis a fejüket veszítve menekültek el előle. ⁴⁷Az Airávatán ülő, ezerszemű Indrát nyilakra erősített kötelekkel ejtette foglyul, és tette mozgásképtelenné.

⁴⁸A küzdő Varunát a kötélhurkától megfosztva fegyverezte le, és tette olyanná, mint egy vizét vesztett felhő [vagy] egy kiszáradt tenger.

⁴⁹[Kálanémi] vasbunkói a harc közben kedvük szerint változtatták az alakjukat, és fosztották meg a [rémületen] hüledező Kubérát a kincsek feletti uralmától. ⁵⁰Jama [sem járt külön módon]. Jóllehet ez az isten az elragadója mindennek, és halált hoz a fegyvere, [most] mégis ő került az áldozatai helyébe, és tért vissza a saját hazájába. ⁵¹[Ily módon] számolt le [Kálanémi] az égtájörökkel, és vette el a feladataikat. Ezután a saját testét négy részre osztotta, és az égtájakhoz rendelte őket.

⁵²[Az égtájörök után] Szvarbhánu megmutatta a csillagos eget, amelyre lépve [Kálanémi] magához ragadta a Hold gazdagságát, és meghódította az általa uralt nagy területet. ⁵³A menny kapujából eltávolította a ragyogó sugarakkal körülvett Napot, majd megfosztotta az útjától és az országától. Sőt, végül még a felügyeletet a napok váltakozása felett is elvette tőle.

⁵⁴Mivel Agnit az istenek szájának tartják, [Kálanémi] a saját szájába helyezte. A szélisten felett is gyorsan felülkerekedett, és a szolgálataiba kényszerítette. ⁵⁵A világban testet öltött valamennyi tengerbe tartó folyót egybehívta, és a hősiessége révén a maga oldalára állította őket.* ⁵⁶Miután a víz, a szárazföld és az ég lakóit is leigázta, a Földet hegyekkel zárta szorosan körbe.

⁵⁷[Ily módon] akár Brahmá az egész világot magába foglalta, és [a nevét] mindenki félte. ⁵⁸Ezt a Napot, Holdat, a bolygókat, a világöröket, a szelet és a tüzet magába foglaló démont a csatában ragyogás vette körbe. ⁵⁹Elérte a legfőbb rangot, és ő uralkodott mind a teremtés, mind a pusztítás felett. A démonok [egyre csak] magasztalták, mint az istenek [egykor] Brahmát.

* A fordításban a kritikai kiadás főszövegében szereplő *samudrān* alak helyett a kiadásban K-, Ñ-, V-, B₁-, D_n-, D_s-, D₂-, D₄-, G₂-, G₄- és M₄-jelű kéziratokban lévő *samudrāt* olvasatát használtam, mivel értelmileg ezt éreztem helyesebbnek. A főszöveg-beli vers szerint a szél nem a tengertől hívta magához a folyókat, hanem a tengereket és a folyókat hívta egybe.

HARMINCNYOLCADIK ÉNEK [Kálanémi és Visnu párbaja]

Vaisampájana így szólt:

¹Kálanémi csupán öt dolog felett nem szerzett uralmat: ezek, a *Véda*, a *dhárma*, a türelem, az igazság és a Nárájanához tartozó Srí. ²A démonok királya ezek miatt égtelen haragra gerjedt, és mivel arra vágyott, hogy Visnuval egyenlő hatalomra tegyen szert, [az istenség] elé vonult.

³[Kálanémi már messziről] észrevette Visnut. Garudán ült, és a ragyogó buzogányát a démonok elpusztítására elszántan forgatta. A buzogány [mellett] kagylókürtöt és diszkoszt tartott [a kezeiben]. ⁴Leginkább egy vízzel telt felhőre hasonlított, [amelyen a sárgás színű] ruhája villámként ragyogott. A madár, amelyen lovagolt, Kasjapától származott, és arany tollak, illetve bóbíta díszítette.

⁵A rendíthetetlen Visnu látványa felzaklatta a démon elméjét. Látta rajta, hogy ép maradt a harcokban, és [még most is] a démonok kiirtására elszántan [áll szemben vele. Haragjában ezért] így szólt:

⁶„Itt az ellenségünk! [Vele küzdöttek már] az ősi bölcseink, valamint a tengerben lakó Madhu és Kaitabha [is]. ⁷A köztünk lévő ellentét, úgy vélem, kibékíthetetlen, hiszen ez [a korábbi] harcokban már oly sok társunk életét kioltotta. ⁸A csatákban kegyetlennek tartják, [és ehhez] a nőkre és gyerekekre jellemző pimaszság is párosul. A démonnők [férjezett státuszukat jelző] választékait [rendre] ő teszi tönkre. ⁹Az istenek Visnunak, [a többi] églakó Vaikunthának, a vízben a kígyók pedig Anantának hívják, miközben az önmagától létező Brahmának ő az Önmagától Létező. ¹⁰[Tehát] itt az ideje, hogy megszabaduljunk az istenek vezérétől! [Egykor] az ő haragját vívta ki Hiranjakasipu, és miatta bukott el. ¹¹Az áldozat kezdetekor az ő árnyékában húzzák meg magukat az istenek, és érik el a nagy bölcsek által háromszorosan megáldott áldozati vajat. ¹²Ő valamennyi démon elpusztításának az eszköze, [ily módon] a nemzetségeink [számtalanszor] megtapasztalták a csatákban [pusztító] harcikorongját. ¹³Azt mondják róla, hogy a háborúban képes akár az életét is feláldozni, csakhogy az isteneket szolgálhassa.

Az ellenségeit diszkosszal veszi célba, amelynek a heve a Napéval vetekszik. ¹⁴Ő az, aki bejelenti a démonok végidejét, de mivel én megmaradtam, és én lettem az idő, ezért ez az ostoba az időn túl maradás következményét fogja megtapasztalni.”

¹⁵Most szerencsére Visnu itt áll velem szemben! Ma a nyilaimtól gyötrődve fog hódolni előttem. ^{16–17}[Nagyszerű! Ma] a harcban elégtételt fogok venni az őseimért! Nárájana [egykor] félelmet keltett a démonokban, úgyhogy most a nyilaimmal pillanatok alatt beborítom, és végzek vele, hiszen ez már a korábbi születései során a kelletténél többet ártott a démonoknak.

¹⁸Hajdanán ez a végzetünk Padmanábhává, a lótusz-köldökökű istenné változott, hogy elpusztíthassa az egyetlen, félelmetes óceánban Madhut és Kaitabhát. ¹⁹Ezt követően ketté osztotta a testét, és félig emberré, félig oroszlánná változott, majd egymaga megölte az apámat, Hiranjakasiput. ²⁰[Ezután] Aditi, az istenek anyja egy ragyogó magzat képében hozta a világra, és a három lépése során mindhárom világot elragadta. ²¹Most kitört a Tárakámaja háború! [Ideje, hogy] megütközsek vele, és leszámoljak az összes istennel.

²²Miután ezekkel a semmi máshoz nem fogható szavakkal pocskondiázta [Kálanémi] Nárájanát a csatatéren, nem vágyott másra, csakis a harcra. ²³A mondott szidalmak hallatán a bunkót forgató [Visnut] nem fogta el a mérget. A türelmét nem veszítette el, és [az arcán] mosollyal így szólt:

²⁴„Elég volt a dolyfösségedből! Az én szilárd erőm a [miattad támadt] haragomból származik. Neked viszont a gőg lesz a veszted. Emiatt fogok végezni veled. Ahogy beszélsz, az túl megy minden határon! ²⁵Szerintem te vagy a legrosszabb! Átkozott a te szavakban megmutatkozó erőd! Nincsenek ott férfiak, ahol nők kiabálnak!

²⁶Démon, már most látom, hogy ugyanaz a sors vár rád, mint az őseidre! Ugyan ki maradhatna épségben, miután áthágta a teremtmények ura által hozott szabályokat?! ²⁷Az istenek akadályozója vagy, ezért most elpusztítalak. [Ideje], hogy az istenek visszafoglalhassák a helyeiket!”

²⁸Ezeket mondta a harc [hevében] Visnu, miközben a démon haragjában nevetett, és a kezeibe fegyvereket ragadt. ²⁹A csatában a szemei vérvörösen izzottak. Mérgében felemelte a különféle fegyverekkel ellátott, száz karját, és Visnu mellkasára csapott.

³⁰A Maja és Tára vezetése alatt álló démonok a kardjaikat és [egyéb] fegyvereiket a magasba emelték, és a csatában Visnura támadtak.

³¹Jóllehet ezek [egyőtől egyig] nagy erővel bírtak, Visnut mégis hiába ütötték a különféle harcieszközeikkel. Meg sem rezzent, mintha csak egy megingathatatlan hegygel harcoltak volna.

³²A nagy Kálanémi Garudával akaszkodott össze. A démon haragjában minden erejét összeszedve, két karjával ragadta meg a hatalmas, szörnyű, fényt szóró buzogányát, és az ellenfelére hajította.

³³A démon cselekedetétől, vagyis a Garuda fejére lesújtó dorongtól még Visnun is álmélkodás lett úrrá. ³⁴[Az ütéstől] Garuda remegni kezdett. Ezt látva Vaikuntha a haragtól parázsló szemeivel végignézett a saját, sebekkel borított testén, majd elővette a diszkoszá.

³⁵Ekkor az istenség Garudával együtt hirtelen olyan hatalmasra növekedett, hogy a karjaival mind a tíz égtájat elérte. ³⁶Betöltötte az eget és a Földet, illetve a fő- és mellékégtájakat. Az ereje úgy [kiáradt], hogy azt lehetett hinni, hogy ismét a világ átlépésére készül. ³⁷[Az égben] felharsant a *risik* és a *gandharvák* szózata. Madhu elpusztítóját magasztalták, amiért oly [nagygyá] növekedett, hogy a legkiválóbb istenek diadalát szolgálja.

³⁸A fejdísze a mennyet, a ruhája a felhőkkel borított eget, míg a lábai a Földet érintették. A karjaival az [összes] égtájat befedte. ³⁹Ezután felemelte a Szudarsana néven ismert diszkoszá. Ez az ellenségeket elpusztító [fegyver] úgy ragyogott, akár a Nap sugarai. Ezer küllő [díszítette]. Fénylett, mint a tűz. [Egyszerre] volt szép és félelmetes.

⁴⁰Arany fénynyalábok vették körül, a közepén pedig egy gyémánt volt. Félelmet keltett, [mivel] démonokból származó vér, genny, csont és velő borította be. ⁴¹Körben pengék szegélyezték, [amelyekkel] páratlan csapást lehetett mérni. A rajta lévő füzérektől és gírlándoktól [még] hatalmasabbnak tűnt. Képes volt a vágya szerint menni és az alakját kedvére változtatni. ⁴²[Egykor ezt a fegyvert]

maga Brahmá alkotta, [hogy] valamennyi ellenségét megrettentse. [Az erejét] a nagy *risik* haragja jelentette. Ezt az örök fegyvert a harcban [elért érdemeire] való büszkeség fűtötte. ⁴³Amikor ez a diszkosz lesújt, nincs olyan mozgó vagy mozgásra képtelen élőlény, amelyik ne rettenne meg. A csapásai nyomában a húsrá szomjazó *bhúták* örvendeznek. ^{44–45}A páratlan tettei révén [joggal] tartják a Naphoz hasonlóknak. [A másik kezében] a buzogányát fogta. Ezután Srí ura a haragtól lángolva a saját hevével lehűtötte a démonok harci kedvét, majd a diszkosza segítségével levágta Kálanémi karjait. ⁴⁶Ezután Hari a harcikorongijával kegyetlenül összetörte a démon száz, szikrázó, hahotázó arcát.

⁴⁷A karjaitól megfosztott, fejnélküli démon mozdulatlanul állt a harcmezőn, akár egy ágait vesztett fatuskó. ⁴⁸Ezt követően Garuda széttárta a nagy szárnyait, és a széllel megegyező lendületet véve mellkasával feldöntötte a démont. ⁴⁹A fej és karok nélküli torzó [tehetetlenül] zuhant az égről a Földre. Amint leérkezett, a Föld felszíne megremegett. ⁵⁰A démon bukására egybegyűltek az istenek és a *risik*, hogy együtt magasztalják Vaikunthát: „Jól van, jól van!”

⁵¹A démonokat, akiknek a harci érényeiről korábban megbizonyosodhattunk, [most Visnu] karjai ragadták meg, és ettől mozdulni sem bírtak a küzdőtéren. ⁵²Voltak, akiket a hajuknál, másokat a nyakuknál fogott meg, de voltak olyanok is, akiket arcon vágott, vagy a derekuknál kapott el. ⁵³Mindazok a buzogány és a diszkosz martalékaivá váltak. Egyszerre vesztették el a bátorságukat és az életerejüket. [Kivételek nélkül] a Földre zuhantak, miközben egy ép porcikájuk sem maradt. ⁵⁴A démonok elpusztítása révén a buzogányos [isten], azaz a mindennek felett álló Személy szívességet téve Indrának teljesítette a küldetését.

⁵⁵A félelmetes Tárakámaja háború végén Brahmá, a világok nagyapja is a helyszínre sietett. ⁵⁶*Bráhma*na bölcsek, *gandharvák* és *apszaraszok* vették körül, és velük együtt róttá le a tiszteletét a legkiválóbb isten, Hari előtt:

^{57–58}„Visnu! Íme nagy [hős]tettet vittél véghez! Ez az isteneket gyötörő dárda [sikeresen] el lett távolítva! Boldogok vagyunk, amiért

leszámoltál a démonokkal! [Sőt], elpusztítottad a nagy Kálanémit is! Az ő megölésére rajtad kívül senki sem volt képes. ⁵⁹[Egykor ez a gonosztevő] leigázta az isteneket, és meghódította mind a mozgó, mind a mozgásra képtelen élőlények világait. Bölceket gyilkolt, és még velem is szembeszegült. ⁶⁰[Erre gondolva különösen nagy] örömöm lelem a szörnyű tetteidben, a halállal egyenlő Kálanémi megölésében. ⁶¹[Most azonban, ideje], hogy távozz! Mi is indulunk vissza a legfőbb mennybe, ahol a tanácsainkban lévő *bráhmana* bölcsek csak rád várnak! ⁶²Te vagy a kegyek legfőbb birtokosa! Miféle jutalmat várhatnál tőlem? Te vagy az, aki teljesítet a kívánságait mind az istenek, mind a démonok közül a legkiválóbaknak! ⁶³[Ezért most arra kérek, hogy] add vissza az ebben a csatában elpusztított bajú, virágzó három világot a nemes lelkű Indrának!” ⁶⁴A magasztos Brahmá szavaira Visnu a kellemes hangjával az Indra vezetése alatt álló istenekhez fordult:

⁶⁵„Figyeljetek rám, istenek, akik itt Indrát magatok elé helyezve egybegyűltetek! ⁶⁶Végeztünk Kálanémivel és a [többi] hősiek démonnal, [akik] még Indránál is nagyobb [hatalomra] tettek szert. ⁶⁷A csatából azonban ketten megszöktek: a démonok királya, Virócsana fia, valamint a nagy *graha*, Szvarbhánu. ⁶⁸[Ezért most itt az ideje, hogy] Varuna és Indra [ismét] elfoglalja a [számukra kijelölt] égtájakat! A déli [területeket] védelmezze Jama, míg az észak legyen [újra] Kubéráé! ⁶⁹A Hold és a csillagok uralkodjanak az idő felett, a Nap pedig a fordulóival együtt irányítsa az évszakokból álló évet! ⁷⁰Minden felajánlást kísérjenek a *szadaszjá*k áldásai! A bölcsek a *Véda* előírásai alapján mutassák be az áldozataikat! ⁷¹Az istenek a felajánlásokban, a nagy bölcsek a *Véda* recitálásában, az atyák pedig a *sráddha*-szertartásban leljék kedvük szerint az örömeiket! ⁷²A szél sose térjen le az útvjáról, a tűz pedig három irányba áraszsa szét a fényét! A három *varna* tagjai a saját erényeikkel szolgálják a három világot. ⁷³A szertartásokat a [megfelelő] beavatási rítusokban részesült *bráhmanák* végezzék el! Az áldozatok bemutatásáért akkora fizetséget adjanak, amennyiben [az elején] megállapodtak!

⁷⁴A Nap gondoskodik a tehenekről, a Hold a [különféle növényi] nedvekről, a Szél pedig az élőlényeket eltető lelkekről! [Mindhármán] viselkedjenek erényesen! ⁷⁵A folyók, akiket a három világ anyáinak tartanak, vigyék vizeiket a tengerbe! ⁷⁶A démonoktól nem kell többé félni! Istenek, nyugodjatok meg mindannyian! Most megyek, visszatérek az örök Brahmalókába. ⁷⁷Azonban mind otthon, mind a mennyben, de különösen a csatákban körültekintőnek kell maradnotok, hiszen a démonok örökké hitványok. ⁷⁸Ezek [újra és újra] a gyenge pontokra támadnak, és tartósan sosem maradnak nyugton. Ti [ellenben] igazak és jóravalók vagytok, a lelketek pedig [minden helyzetben] egyenes.”

⁷⁹Ezeket mondta a nagy híró és igaz hősiességű Visnu az isteneknek, majd Brahmá társaságában visszatért a Brahmalókába.

⁸⁰Így hangzik tehát a Táarakámaja háborúról szóló Visnuval és a [vele küzdő] démonokkal kapcsolatos történet, amelyről megkérdeztl engem.

HARMINCKILENCEDIK ÉNEK [Visnu Brahmalókában]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Mit tett Vaikuntha, miután a legnagyobb isten, a vízből származó Brahmá társaságában a Brahmalókába ment? ²[Egyáltalán] miért hozta őt ide ez a legelső, vízből született istenség, amikor a [többi] halhatatlan még le sem róhatta előtte a háláját a démonok legyőzéseért? ³Miféle helyet foglalt itt el az élőlényeket éltető Mindenható, és milyen szerepkört töltött be? Mi volt az az egyezés, [amelynek] a betartása miatt [ide érkezett]? ⁴Ha ő ezen a helyen tartózkodik, akkor a világ hogyan érheti el azt a nagy megbecsülést, amiért mind az istenek, mind a démonok tiszteletben részesítik? ⁵Hogyan lehetséges az, hogy az esős évszak kezdetén álomba szenderül, a végén pedig felébred? Ha a Brahmalókában van, hogyan képes magán viselni a világ terhét? ⁶Tehát azt szeretném megtudni a valóságnak megfelelően, teljes részletességében, hogy milyen földöntúli tetteket hajtott végre a magasztos [isten] az égben!

Vaisampájana így szólt:

⁷Először hallgasd meg figyelmesen Nárájana tetteit, hogy miképp örvendezett Brahmával, miután a mennybe felemelkedtek! ⁸[Visnu] a kedve szerint közlekedik, és a mozgása olyan finom, hogy még az istenek számára is csak nehezen követhető. Ezért erről [csupán] a képességeimhez mérten tudok számot adni.

⁹Ebben az istenségben rejlik a világmindenség, a három világ pedig őt tartalmazza. Az istenek [egyőtől egyig] benne vannak, miközben ő alkotja a mennybéli isteneket. ¹⁰[Amiről azt gondoljuk, hogy] isten miatt gyarapszik, az valójában Madhu elpusztítójától, Dzsanárdanától ered! Tudd meg, hogy amit az istenektől eredeztetnek, az igazából tőle származik!

¹¹A bölcs emberek úgy vélik, hogy a világot a tűz és a *szóma* alkotja. Brahmá [ellenben] tudja, hogy mind a tűz, mind a *szóma*, mind pedig a világ [valójában] Visnu. ¹²Ahogy a tejből [előbb] aludttej, majd vaj lesz, úgy jön létre a világ Dzsanárdanából az elemek köpülése közben. ¹³Az érzékszerveink segítségével [a minket körülvevő]

érzéktárgyakon keresztül lehetőségünk van arra, hogy megtapasztaljuk a legfőbb szellemi létezőt. Hasonlóképp a *Védák*, az istenek és a világok segítségével megismerjük Harit. ¹⁴Ahogy a halandók a Földön megkapják az elemeket és az érzékszerveket, úgy a mennyben az istenek Visnunak köszönhetően kapják meg az életerejüket és az uralmukat.

¹⁵Az áldozókat ő részesíti [a szertartásnak] megfelelő gyümölcsben. Ő a tisztító, [aki] rendelkezik a legfőbb szellemi létező felett, és felügyeli a világ rendjét. [Mindezekért] a szent szövegek úgy tekintenek rá, mint a [legfőbb] *mantrára*.

¹⁶A sok másoktól függő lény nem képes őt teljes valójában látni. Mádhava [ellenben] a világokat teljesen ismeri, és azt is, ami azokon túl van. ¹⁷Most hallgasd meg azt az ősi tettét, amelyet a Brahmalókában cselekedett! [Ne feledd], ezt az istenséget a többi isten olyan [tehetetlenül] vizslatja, mint a vaksötétséget. ¹⁸Visnu a Brahmalókában [először] Brahmá otthonát tekintette meg, majd a *risik*hez illő módon üdvözölte az ott lévő valamennyi bölcset. ¹⁹A hatalmas erővel bíró [isten] miután látta, hogy a nagy bölcsek a tűzbe áldoznak a *szóma*-felajánlás során, [maga is] hódolt a tűznek, elvégezve a napkezdő rituálét.

²⁰Úgy látta, hogy a szertartásokon a saját másik teste áll ott, miközben a nagy *risik* áldozati vajat ajánlanak fel neki, ő pedig megeszi az áldozati adományt. ²¹Miután kimutatta a hódolatát a tiszteletre méltó és a *brahman* ragyogása által átjárt bölcsek iránt, az [emberi elme számára] elgondolhatatlan [Visnu] körbejárta az örök Brahmalókát. ²²[Az útja közben] megnézte a fagyűrűkkel ékesített áldozati karókat, amelyeknél a bölcsek *bráhmanák* százával mutatták be a felajánlásaikat. ²³Érezte az áldozatokból [felszálló] füst illatát, és hallotta a *bráhmanák* *Véda*-recitációját. [Ily módon saját maga] győződhetett meg arról, hogy a felajánlásaikkal a nagy bölcsek miképp részesítették az áldozatokban.

²⁴Abban a gyülekezetben az istenek és a *risik* *szadaszjákként* vettek részt, és a kezükben *arghját* tartva szóltak Visnuhoz, miközben az arcukat fátyollal takarták el:

²⁵„Üdv neked, nagy fényű Visnu! Te minden istennél kiválóbb vagy! A szent szövegek előírásainak megfelelően, kérünk, legyél vendége az áldozatunknak! ²⁶Te vagy az áldozatra szánt *kusa*-füvek [valódi] edénye, és tőled válik tisztítóvá a *pádja*. Csak te lehetsz az a vendég, akit a szent szövegek megjósoltak. Előre láttunk már, [hiszen] folyton csak rád gondolunk. ²⁷Amíg a harccal foglalatostkodtál, az áldozataink nem érték el a kívánt céljaikat, hiszen olyan szertartásokat nem szabad bemutatni, amelyek nincsenek kapcsolatban Visnuval. ²⁸Ha meggyőződsz róla, hogy számodra mutatjuk be az áldozatainkat, akkor neked köszönhetően a szertartás és a hozzákapcsolódó adományok eredményesek lehetnek.”

²⁹„Így legyen!”, [válaszolta] a magasztos [Visnu, miközben] viszonozta a tiszteletadásukat. Maga a Brahmalókában lakó Brahmá, [a világok] nagyapja örvendezett.

NEGYESZEDIK ÉNEK [Visnu álma és ébredése]

Vaisampájana így szólt:

¹A *risik* hódolatát követően az Úr, Hari felkereste Brahmá ősi és mennyei lakhelyét, amelyet Nárájana *ásramájának* neveznek. ²Miután elköszönt az áldozat résztvevőitől, és meghajolt a lótuszból született ősi istenség, Brahmá előtt, belépett oda. ³A Magasztos alighogy visszatért a róla elnevezett *ásramába*, letette a fegyvereit. ⁴A tengerhez hasonló otthonát szemügyre véve, megállapította, hogy a [különféle] élőlények és a múlthatatlan nagy bölcsek megfelelően felügyelik. ⁵A világvége felhői vették körül, miközben [teljes] sötétség borította, [amelyben egyedül] a *naksatrák* [szolgáltak fényforrásként. Ebben az *ásramában*] sem az istenek, sem a démonok nem bírnak kárt tenni. ⁶[Itt] sem a Szél nem fújt, sem a Hold nem ragyogott, és sem a Nap nem sütött. [A helyet] egyedül a lótuszköldök [Visnu] testéből [származó] hő töltötte be.

⁷[Az istenség ezúttal] hajcsimbókok-kötegeit viselve ment oda. Ezer fejet növesztett magának, majd hanyatt dőlt. ⁸[Ekkor] a sokszemű, fekete Álom, a végidők ismerője, a fekete alakú [istennő] járult a nemes lelkű [isten] elé. ⁹[Ezután] Hari lefeküdt a tengertől és a felhőktől hűs, mennyei ágyára, és belefogott abba az egyóceán [néven ismert] vezeklésébe, [amely miatt] a legkiválóbb aszkétának tartják. ¹⁰[Miközben] Visnu a világ fenntartása céljából aludta az álmát, istenek és *risik* hódoltak előtte.

¹¹Alvás közben a köldökéből egy lótusz nőtt ki. A Naphoz volt hasonló, és az ősi Brahmá lakhelyéül szolgált. ¹²Az álomba szenderült nagy bölcs felemelt kezében Brahmá fonálát tartva irányította az idő mozgását valamennyi világ számára. ¹³Amikor kinyitotta a száját, azon keresztül a sóhajával együtt a teremtmények sokasága lépett ki és be. ¹⁴Az élőlények, amint világra jöttek, négyféle útra kerültek. Maga Brahmá különítette el őket a sorsuk által előírt cselekedeteik szerint. ¹⁵Miközben a sötétséggel körülvett Visnu álmában ezt a [különleges] *jógát* gyakorolta, sem Brahmá, sem [más] örökölt

való *bráhmana* bölcs nem volt képes felfogni őt. ¹⁶Akár aludt, akár a trónján ült, egyikük sem bírta megérteni őt, [hiába] álltak Brahmá vezetése alatt.

¹⁷„Ki van itt ébren? Ki az, aki itt fekszik? Ki lélegzik? Ki az, aki nem mozdul? Ki az, aki élvezetet tapasztal? Ki árasztja ezt a ragyogást? Ki ez, akinek a sötét színe a feketénél is feketébbnek tűnik?“,

¹⁸Az emberek szent érvek segítségével gondolkoztak arról az istenről, de sem a származását, sem a tetteit nem tudták felfogni.

¹⁹A *risik* a róla szóló történetekből ismerték [Visnu] korábbi tetteit, és azokat a *puránákban* magyarázták el. ²⁰Az ősi cselekedeteiről az istenek is hallottak, a nagy *purána* óta nincs neki más [története]. ²¹Azokkal az erejéből származó tetteivel, amelyekről a *Véda* is tud, mind a védikus, mind a világi tanítások foglalkoznak. ²²A világok létrejötte idején ő élteti az élőlényeket, és kel fel [újra és újra], hogy leszámoljon a démonokkal.

^{23–24}Miközben az istenek hiába próbálják megtalálni Madhu alvó elpusztítóját, a romolhatatlan [istent], addig [a Földön] az esős évszak köszönt be. Amikor felébred, a felhők [rendszerint] szertefoszlanak. Az alvása közben [emellett] megszakadnak a *mantrákkal* megtisztított rituálék is egészen addig, amíg felébred, és az ősz kezdetét köszöntő áldozatot elvégzik. ²⁵Miután [tehát] Visnu elalszik, a helyét a felhők ura, Indra veszi át, hogy elhozza az esős évszakot.

²⁶Az a rejtélyes varázslat, amelyet a világban álom néven ismernek, váratlanul a pusztítás félelmetes éjjelévé vált, és ellenségeskedést szított a királyok közt. ²⁷Ennek a teste [maga] volt a sötétség kapuja. Egyszerre vetett véget az éjjelnek és a nappalnak, illetve félelmet keltve ragadta el a felét az összes teremtmény életének. ²⁸Senki, akit ez megszáll, sem képes elviselni az erejét: újra és újra ásít, és olyan, mintha a nagy óceánba merült volna.

²⁹A halandók étel vagy fáradtság miatt szoktak álomba szenderülni. Az éjszakai, hétköznapi álom mindenkit érint a világon. ³⁰A Földön az alvás végén [az álom] többnyire szertefoszlik az élőlényekben, illetve a haláluk idején erővel megszünteti a lélegzetüket. ³¹[Ez az oka, hogy] ezt a Visnu testéből származó varázslatot a mindent elragadó [halálisten] társnőjének tartják, és felette még az istenek

közül is egyedül csak Nárájana bír hatalommal.³²Ez a valameny-nyi élőlényt összezavaró, lótuszszerű nő Nárájana szájában foglalt helyet, és [onnan] rövid idő alatt a hatalmába keríti az embereket.

³³A sötét úrú [Visnu] az emberek jóléte céljából úgy tartja fenn őt, mint a szolgálatra méltó férj a hűséges feleségét.

³⁴Így feküdt azzal az Álommal beborítva a romolhatatlan isten Nárájana ásrámájában, miközben a világokat [egyőtől egyig] ámulatba ejtette.

³⁵A nemes lelkű úr több ezer évig aludt, és ezalatt eltelt a legkiválóbbnak tartott *Krita*, majd a *Trétá juga* is. ³⁶A *Dvápára juga* végén azonban a nagy ragyogással körülvelt [Visnu] észrevette, hogy az emberek szenvednek, ezért felkelt, miközben a nagy bölcsek szavatai zengtek. [Miuután felébredt], a *risik* így szólították meg:

³⁷„Hagyj fel az álommod! Szabadulj meg tőle, akár egy régóta viselt virágfüzértől! Most Brahmá és a [többi] isten kíván látni téged.

³⁸Hrisíkésa, íme a *brahmant* ismerő és dicsőítő, fogadalmukhoz hű *risik* magasztalnak téged. ³⁹Figyelj most, Visnu, a hozzád hű elemek, a Föld, az Ég, a Tűz, a Szél és a Víz beszédére! ⁴⁰Íme a hét *risi* a [többi] bölcs társaságában mennyei dalokkal és szavatokkal szívből dicsőítenek téged. ⁴¹Lótuszhoz hasonló szemű [istenség, téged] nagy ragyogás vesz körül, és a köldöködből egy lótusz jött elő! [Itt az idő, hogy] felkelj! Az isteneknek komoly gondja akadt, szükségük van rád!” Vaisampájana így szólt:

⁴²[Ekkor] Visnu összevonta a vizeket, és szétoszlatta a sűrű sötétséget. Ezután felkelt, és a legnagyobb fenségtől [szinte] lángolt.

⁴³Végignézett az istenek gyülekezetén, és [rögtön] tudatosult benne, hogy Brahmával együtt mind azért jöttek, hogy zaklatottan a világ jólétéért esedezzenek. ⁴⁴Hari szemei pihentek voltak az álomtól, szavai a valóság igaz ismeretéről tanúskodtak, és mind a *dharm*a [ismerete], mind a helyes érvelés, mind a tartalmi mélység átitatta őket:

⁴⁵„Kivel viszálykodtok? Mitől ijedtetek meg? Kiért mit tehetek? Ugyan mire ne lennék képes? ⁴⁶Csaknem okoznak a démonok valami gondot a világban? Azonnal tudni akarom, hogy mi bántja az embereket! ⁴⁷Az önök szeme láttára, akiket a *brahman* ismerőinek tartanak, íme elhagytam a fekhelyem! Mivel lehetek a szolgálatotokra?”

NEGYVENEGYEDIK ÉNEK [A királyok pusztítása]

Vaisampájana így szól:

¹Visnu mondandóját követően a világok nagyapja, a legkiválóbb Brahmá szólalt fel, hogy a szavaival az églakók üdvét szolgálja:

²„Visnu, téged a démonok megölőjének tartanak! Mivel valamennyi csatában te vagy az oltalomadó vezérünk, ezért [valójában] nincs félnivalónk. ³Amíg Indra, az istenek ura győzedelmeskedik, és te végzel a démonokkal, addig hogyan is reszketnének azok, akik az elméjükkal a *dharma* [követésére szánták el magukat]? ⁴Azoknak az embereknek, akik odaadást tanúsítanak az igazság és a *dharma* iránt, az elméje nem ismer semmiféle nyugtalanságot. [Ezért] a Halál sem keresi fel őket idő előtt. ⁵Az uralkodók és a fejedelmek [az emberek jövedelmének] hatodrészből származó adókból élnek, és egymással sohasem veszekednek. ⁶[Rendszerint] jót tesznek az alattvalóiknak, [ezért] az adófizetők tisztelik őket. Az nem fordulhat elő, hogy üresen állnának a kincstárak, jöllehet támogatják a rászorulókat. ⁷A türelmükről tanúságot téve védelmezik a virágzó országaikat, és a durva büntetésektől magukat megtartóztatva megfélelően óvják a négy *varnát*. ⁸Az élőlényeknek nem kell tartaniuk tőlük, a miniszterek megfelelő tiszteletben részesítik őket, és [szükség esetén] a négy hadtestből álló seregeiket a háborúban esedékes, hatféle taktika szerint irányítják. ⁹Valamennyien odaadóan ragaszkodnak a *Véda* [tanításához], és páratlan jártassággal rendelkeznek a *dhanurvéda*, azaz a fegyverforgatás tudományában. Az áldozataikat a megfelelő időben hajtják végre, a papjaikat pedig bőségesen megfizetik. ¹⁰Miután a *Védákat* az előírt rituálékkal megtisztelik, és a nagybölcseket önmegtartóztatásuk révén hódolatban részesítik, az őseiket a makulátlan *sráddha*-szertartások százaival örvendeztetik meg. ¹¹A világon nincs olyan [része] a tudás három – vallási, világi és jogi – ágának, amiben ne lennének jártasak. ¹²Olyan erővel rendelkeznek, akár a nagy bölcsek, és [mivel] tisztában vannak vele, hogy mi szolgálhatja az őseik és az utódaik javát, képesek lehetnek arra, hogy újra elhozzák a *Krita* *jugát*. ¹³Az erejükre tekintettel Indra

bőségesen részesíti őket esőben, míg Váju, a szél a céljaikat szem előtt tartva a portól mind a tíz égtájat megtisztítja. ¹⁴[Jelenleg] a Földön nincs egyetlen baljóslattal bíró jel sem. A bolygók a helyes irányba haladnak, míg a Hold a *naksatrákkal* együtt a megfelelő együttállásokat foglalja el. ¹⁵A Nap [sem kivétel], mindkét útját szabályszerűen teszi meg, miközben Agni, a tűz a különféle engesztelő áldozatoknak köszönhetően áraszt páratlan illatot. ¹⁶Az emberek hátat fordítottak a bűnnek, és [egyőtől egyig] erőnyesen élnek. Ha [ily módon] örvendeztetik meg a Földet, akkor miért is kellene tartaniuk a haláltól?

¹⁷Azonban az egymással vetélkedő erős királyok, akiknek [olyan nagy] a hírneve, hogy már perzsel, [szörnyű] hadseregekkel gyöttrik a Földet. ¹⁸[Így lényegében a sok] király olyan gyötrelmet okoz a Föld számára, [hogy] a tehertől [már-már] ki is merült, és úgy néz ki, mint egy süllyedni készülő hajó. ¹⁹[Azt lehet hinni, hogy] a világ vége érkezett el, [hiszen] még a hegyek is elmozdultak a helyeikről. Vizek törnek elő belőle [mindenhonnan], mintha rettenetesen izzadna. ²⁰Kimerült a Föld, nem bírja már azt a hőt és erőt, amit a harcosok teste áraszt. Az emberekkel teli királyságok [teljesen összenyomják]. ²¹A királyok székhelyein több százmilliós seregek állomásoznak. Minden egyes országban százezrével burjánzanak falvak. ²²A királyok ezreitől, a hozzájuk tartozó [számtalan hadseregétől], valamint a falvak százezreit magukba foglaló királyságoktól a Föld túlzásúfoltta vált. ²³Saját maga elé a Halált helyezte, és az érzékeitől megfosztva, [minden más] cselekvésre képtelenként hozzám sietett. Visnu, számára csak te lehetsz a végső mentsvár!

²⁴Azoknak, akik itt élnek, az örök Föld szolgái a tetteik színteréül. Most azonban veszélybe került! Akadályozd meg, hogy elsüllyedjen! ²⁵Ha a Föld szenved, Madhu elpusztítója, [annak komoly következményei lehetnek]: az emberek fel fognak hagyni az áldozatok végzésével és az [egész] világ be fog szennyeződni. ²⁶Te is láthatod, hogy a királyok tömegei addig gyötörték, hogy [a Föld] most végleg kimerült. Már a veleszületett türelmét is elveszítette, és nyugtalan mozgásba kezdett.

²⁷Amiről most értesítettelek, azt közvetlenül tőle tudom. A tehermentesítése céljából kérem a segítségedet. ²⁸A királyok, jóllehet folyamatosan növelik a hatalmukat, mind helyes úton járnak. Az emberek közt a három [másik] *varna* a *bráhmanák* szolgálatával van elfoglalva. ²⁹Hamis beszéd sosem hangzik el, a *varnák* pedig [kivétel nélkül] követik a rájuk kirótt előírásokat. A papok mind a *Véda* [utasításaira] összpontosítanak, míg az emberek az ő követésükre törekszenek. ³⁰A világban tehát a *dharma* szerint élnek az emberek! Ezért kérlek, olyan tervet eszelj ki, hogy a *dharma* ne szenvedjen kárt tőle! ³¹Az igazak számára sincs más hely ezen [a Földön] kívül, és ami Neki segítség, az a *dharma*. A királyokkal kell végezni ahhoz, hogy megszabadítsuk a terhétől a Földet. ³²Most gyere velem, üdvös [Úr], hogy mindezt az [istenek] tanácsában is megvitassuk! Mindenek elé helyezve a Földet, menjünk a Méru-hegyre!”

NEGYVENKETTEDIK ÉNEK [A Föld panasza]

Vaisampájana így szólt:

¹„Rendben”, [felelte] az esőfelhők mennydörgésére emlékeztető hangon [Visnu, majd] tekintetét a viharos időhöz hasonlónak téve útra kelt [Brahmával és a kíséretével. Ahogy haladtak], úgy néztek ki, mint egy felhőkkel körülvett hegy. ²A fekete testű Hari fekete hajköteget hordott, amely ragyogott a gyöngyöktől és a drágakövektől, és olyan volt a kinézete, mint a holdas felhőnek. ³Széles mellkasán ott tündökölt a méltóságteljes *srívatsza*, melynek felborzolódott szőrszállai a mellbimbói felé ágaskodtak. ⁴A világok örök atyja a sárga ruhájával olyan szemrevaló volt, akár egy hegy, [amelyen] a pirkadat felhői [pihentek meg]. ⁵Brahmá előtt, Garuda hátán haladt, miközben a nyomába siető istenek a szemeikkel követték a lépteit. ⁶⁻⁹Nem sok idő telt bele, és elértek [a Méruhoz, az istenek] drágakőhegyéhez. Annak a csúcsán [tüstént] megpillantották az alakját kedve szerint változtató tanácstermüket. [Az egészet] beragyogta a napfény. Az oszlopai és a talpazata aranyból, míg a kapuja gyémántból készült. [A falait] a gondolat segítségével megfestett képek díszítették, miközben az istenek járművei füzér módjára vettek körbe. [Az összes] folyosóját drágakövek tömkelegéből munkálták meg. Az egész, ékkövekből álló [építmény] a kedve szerint közlekedett, [mindenhol] csiszolt drágakövek, és minden évszakban virágzó növények borították be. Ez a mennyei [tanács, amelyet egykor] Visvakarman alkotott, az istenek varázserejével rendelkezett. ¹⁰Az égi lények elméjét [az épületet látva nagy] öröm kerítette hatalmába. [Valamennyien] a rangjuk és a koruk szerint foglaltak helyet a tündöklő teremben, amint erre [egyenként] utasítást kaptak. ¹¹A nevüket hallva egyesek *vimánákon*, mások székeken, trónusokon, zsámolyokon, takarókon vagy szőnyegekben helyezkedtek el. ¹²Mind ezek után a pusztító erejű Szél, azaz Vāju Brahmá utasítására mindenhol körbejárta, és csendre intette a ragyogó tanácsot. ¹³Amikor a gyülekezet nyüzsgése megszűnt, és az istenek [végleg] elhallgattak, a fájdalomtól szálnalmat keltő hangon megszólalt a Föld istennő:

¹⁴„Hajdanán engem ez az ősi, lótuszból született isten, Brahmá gyúrt össze, [amikor a testemhez] erősítve, két földből lévő démont teremtett meg. ¹⁵Miközben a nemes lelkű Visnu aludt a nagy tengeren, ezek ketten a füléből jöttek létre, és voltak ott, mint két fából lévő fal[darab]. ¹⁶Ekkor Brahmá helyénvaló utasítására Vāju, a Szél a testükbe hatolt. [Ettől] a két hatalmas démon akkorára növekedett, hogy [egészen] az égig emelkedtek. ¹⁷Miután Vāju lelket lehelt beléjük, a vízből született, mindenható Brahmá megérintette őket. Mivel az egyiket túlzottan lágynak, míg a másikat [rendkívül] keménynek találta, ¹⁸ezért lágynak, azaz Madhunak, illetve keménynek, vagyis Kaitabhának nevezte el őket. ¹⁹Mihelyt megkapták a nevüket, a két rettenthetetlen démon az erejükre büszkén járta be az egyetlen tengerből álló világot, miközben félelem nélkül [mindenhol] a harc lehetőségét keresték. ²⁰Brahmá, a világok nagyapja látva, hogy odajöttek, ott helyben eltűnt a [mindent körülvevő] víz tömegében.

²¹A négy arcú Brahmának öröme telt titkos lakhelyében, a lótuszban, amely Visnu köldökéből nőtt ki. ²²[Ily módon] Nárájana és a [világok] nagyapja a vizek mélyén sok éven át zavartalanul pihent a vízen fekve. ²³Miután már hosszú idő eltelt, Madhu és Kaitabha arra a helyre tévedt, ahol Brahmá tartózkodott. ²⁴A nagy fényű istenség, akinek a köldökéből [a Brahmának otthont adó] lótusz kinőtt, amint megpillantotta a két, rettenetes, harcban ádáz démont, felemelkedett a fekhelyéről. ²⁵Ekkor hármuknak borzasztó csatája támadt a vízbe merült három világban. ^{26–27}A szörnyű küzdelem jól-lehet már több ezer éve tartott, a két démon harci kedve még mindig nem csillapodott. [Végül] a csatától részegen így szóltak Harihoz, a Nárájana [néven is ismert] istenhez:

²⁸„Boldogok vagyunk, hogy megküzdhattünk veled. Ha a harcban tőled leljük a halálunkat, az [bizonyára] üdvös lehet a számunkra!

* A vers lágy (*mridhu*), illetve kemény (*kathina*) jelzők a hasonló hangzása alapján igyekszik megmagyarázni a Madhu és a Kaitabha nevek eredetét. A *mridhu*-ban található szonáns „r”-nek egyes középföld nyelvekben „a” hang felel meg.

Kérlek, ott végezz velünk, ahol a Föld nincs vízzel elárasztva!

²⁹Ha megöltél minket, hadd lehessünk a fiaid! Úgy van elrendelve, hogy aki harcban elpusztít minket, annak [később] a fiaivá válhatunk.”

³⁰[E szavakra Visnu] megragadta a két démont, Madhut és Kaitabhát, és úgy összeszorította őket, hogy [ott helyben] mind a ketten ki-lehelték a lelküket. ³¹A két testet víz lepte el, és addig áztatta őket, mígnem [teljesen] eggyé váltak. Miközben a hullámok dobálták a testeiket, kifirccsent a velejük. ³²A belőlük kifolyt velő ezután összekeveredett a vízzel, majd felszívódott. Ekkor a magasztos Nárájana ismét megalkotta az élőlényeket.

³³Engem tehát azért hívnak Médinének, vagyis velővel rendelkezőnek, mivel egykor a két démonból származó velő, azaz *médasz* fedett be. A lótuszköldökű [isten], azaz Padmanábha azonban az erejével örökké létezővé tett, hogy az emberek javára válhassak.

³⁴Egy későbbi alkalommal is ő mentett meg, amikor Márkandéja szeme láttára, vadkan képében az egyik agyarával a vizek mélyéről emelt fel. ³⁵Azt valamennyien a saját szemetekkel láthattátok, ahogy ez a nagy úr, Visnu a lépése révén vett el Balitól, a démontól.

³⁶Most [ismét] szenvedek, ezért fordultam a buzogányt tartó istenhez! Oltalom nélkül tőle kérek menedéket, hiszen az [egész] világnak ő a támasza. ³⁷Ahogy Agni az arany, Szúrja a tehenek és Szóma a *naksatrák* gondját viseli, úgy az én bajaimmal [egyedül] Nárájana törődik. ³⁸[Ti úgy tudjátok, hogy] én tartom a világmindenséget az összes mozgó és mozgásra képtelen élőlényével együtt, de [valójában] mindezt a buzogányos [Visnu] tartja. ³⁹Ettől a tehertől vágyott megszabadítani [hajdanán] Dzsamadagni fia, Ráma, aki haragjában huszonegy alkalommal pusztította el [a színemről] a harcosokat. ⁴⁰Miután ez a Bhrigutól származó [hős] ily módon a királyok vérével megörvendeztetett, az áldozati oltárra helyezett és az apjának bemutatott *sráddha* szertartás során Kasjapára bízott. ⁴¹Mivel a harcosok vérével borított testem a hús, a velő és a csont bűzét árasztotta, úgy kellett Kasjapa elé mennem, mint egy menstruáló hajadon.

⁴²A bölcs *bráhmana* ennek ellenére így szólított meg:

„Föld istennő, miért hajtod le a fejed? A hősök asszonya vagy, ez az ő sorsuk!”

⁴³Erre én így tájékoztattam a világok alkotóját, Kasjapát:

„*Bráhmana*, a férjeimmel épp most végzett Bhrgu nemes lelkű sarja. ⁴⁴A hő, fegyverforgatásból élő harcosok nélkül a városaim [konganak] az ürességtől. Nem bírom elviselni az özvegységet!

⁴⁵Ezért arra kérlek, hogy adj hozzám egy olyan férjet, aki királyként képes lesz megvédeni engem, a tenger-füzéres [Földet] a falvaimmal és a városaimmal együtt!”

⁴⁶A kérésemre a magasztos úr így felelt:

„Rendben. Téged a legkiválóbb emberhez, Manuhoz adlak feleségül!”

⁴⁷[Ennek következtében] kerültem a Manutól származó, nagy és erényes Iksvákuk nemzetségébe, ahol hosszú időn át királyról királyra teljesítettem [a hitvesi kötelességeimet]. ⁴⁸A legkiválóbb ember, a nagy tudású Manu asszonyaként én [csupa] nagy bölcsekhez hasonló király szeretetét élvezhettem. ⁴⁹A sok dicső harcos amint sikeresen meghódított, [jutalmul] a mennybe jutott. [Egytől egyig] amint a Halál hatalmába kerültek, az életüket miattam dobták el.

⁵⁰A világ teremtése óta, minden háború, amit az erős, harcokban vissza nem forduló *ksatriják* vívtak, az én miattam zajlott. ⁵¹Most azonban a nektek végzett rítusok miatt lesüllyedni kényszerültem! A világ üdve céljából találjatok rá okot, hogy a királyok csatában elpusztuljanak!

⁵²Ha a diszkoszt tartó [Visnu] érez irántam könyörületet, lazítva a terhem adjon oltalmat nekem! ⁵³Amennyiben az engem gyötrő súly elmozdítható, akkor most szóljon ő, Visnu, akihez én a kínjaimban oltalomért fordulok.”

NEGYVENHARMADIK ÉNEK [Az istenek Földre szállása]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután az égi lények végighallgatták a Föld istennő beszédét, valamennyien elgondolkodtak a szükséges teendőjükön, és Brahmához fordultak:

²„Magasztos [úr]! Kérünk, könnyíts a Föld terhén, hiszen te alkotad az összes embert, és te uralkodsz a világ felett! ^{3–8}Mindenható Brahmá, láss el mindannyiunkat, amilyen gyorsan csak lehet, feladattal! Mondd meg, hogy mit tegyen most Indra, Varuna, Kubéra és maga Nárájana! Igazítsd útba a Holdat, a Napot és a Szelet! Utasítsd [az istenek összes csoportját], az áditjákat, a *vaszukat*, az emberek jólétéről gondoskodó *rudrákat*, a két legkiválóbb *asvint*, valamint a mennyben lakó *szádhjákat*! Ne feledkezz meg Brihaszpatiról, Usanaszról, a halálról, Káláról, Kaliról, a nagy úrról Siváról, Visákhárol és Guháról sem! [Rajtuk kívül] adj parancsot [az összes] *jaksának*, *ráksaszának*, *gandharvának*, *csáranának* és nagy kígyónak! Vedd számba a legkiválóbb hegyeket és a roppant hullámú tengereket, illetve a Gangesz vezetése alatt álló mennyei folyókat! Urunk, ne habozz utasítani minket! [Mondd meg], hogy mit kell csinálnunk, ha [csak] a királyok háborúja révén vihető végbe a Föld számára megteendő szívesség! ^{9–10}[Világosíts fel minket, hogy] mi, akik egytől egyig égi lények vagyunk, hogy lehetünk a Földön [ezzel egy időben halandó] királyok! [Ideje, hogy] a nem méhből született testeinket [különféle halandó] papok, * bölcsek és királyok családjaiba küldjük!”

¹¹Az égi lények összhangját és szilárd elhatározását hallva az istennel körülvelt Brahmá így felelt:

* Jóllehet a szanszkrit szöveg itt a *szadaszja* kifejezést használja, a szövegkörnyezet miatt úgy éreztem, hogy a magyar fordításban helyesebb egy általánosabb jelentésű névszó használata, mint a konkrét papi tisztség megnevezése.

¹²„Legkiválóbb istenek, kedvemre való a nagy elhatározás, [amit a fejetekben forgattok]! Küldjétek le a Földre a testeiteknek egy-egy olyan darabját, amelyek ereje a sajátotokéval ér fel! ¹³Kivétel nélkül a legkiválóbb istenek közt vagytok számontartva, szálljatok alá, hogy a belőletek származó energiákkal megmenthessétek a Földet, és visszaállítsátok a világ jólétét! ¹⁴Mivel már előre tudtam, hogy a Földön a Bháraták nemzetségében fogtok megszületni, ezért hallgassátok meg, hogy milyen [előkészületeket] tettem már meg! ¹⁵[Egyszer régen] átkeltem az ősi óceán nyugati partjára, hogy [egy darabig ott] időzzek a bölcs fiam, a nemes lelkű Kasjapa társaságában. ^{16–17}Miközben [a fiamat különféle] régen történt dolgokról szóló, emberi elme számára is felfogható elbeszélésekkel, illetve a *puránából* vett példázatokkal mulattattam, váratlanul elénk állt a felhőkkel és szelekkel körülvett Tenger és a Gangesz. ¹⁸[A Tenger] a hullámaintól remegő léptekkel közelített, miközben a lendülettől [a vize egyre csak] fodrozódott. [Még] a ruhája is vízből volt, és [különféle] tengeri lények díszítették. ¹⁹A testének színét a rajtalévő kagylók és gyöngyök tették makulátlanná. Ékszerként korallt és drágaköveket viselt. A Holddal összekapcsolva a vize teljesen túlcsoordult, miközben a mély hangja a felhőkére emlékeztetett. ²⁰Amint saját határait átlépte az izgága, sós habjaival [előbb] lefröcskölt, majd [teljesen] eláztatott. ²¹[Egészen úgy tűnt, hogy] a tenger azt vette a fejébe, hogy vízával eltörli azt a helyet, [ahol épp tartózkodtam]. Emiatt haragosan szóltam hozzá: „[Kérlek], nyugodj meg! Nyugodj meg!”, ²²mire a Tenger összeszorította a hullámain, és testet öltött, miközben a királyi dicsőségétől [majdhogynem] lángra kapott. ²³Arra gondoltam, hogy az elmém segítségével az emberek javát fogom szolgálni, ezért átkot mondtam rá is és a Gangeszre is: ²⁴„Tenger, mivel te egy király testében járultál elém, ezért menj, és legyél ezentúl a Föld védelmén fáradozó uralkodó! ²⁵A természetedből fakadó izgágaságodat megtartva az emberek oltalmazója leszel, és a saját erőddel fogod a Bháraták családját fenntartani! ²⁶Mivel arra kértelek, hogy nyugodj meg, amire te [inkább] testet öltöttél, ezért a Földön Santanunak, azaz „nyugodt testűnek” fognak

nevezni.* ²⁷[Ott majd] egy szép szemű, minden porcikájára nézve kitűnő nő képében ölt testet ez a legkiválóbb folyó, a Gangesz, hogy a társad lehessen!”

²⁸A szavaim hallatán a Tenger közelebb lépett, és haragosan rám ripakodott:

„Istenek ura, miért átkoztál meg?! ²⁹[Hiszen mindig] engedelmeskedtem neked! Te alkottál, [és ezért] mindenkinél nagyobbra tartalak! Miért szórtad rám, a fiadra ezt a rontást rettenetes szavaiddal?!

³⁰Magasztos Brahmá, épp a te jóindulatodnak köszönhetem, hogy most, a telihold idején hirtelen nagyra növekedtem! Ha [a testem akaratlanul] túl is csordult, a lelkem ugyan mit vétett? ³¹Talán ok lehet az átkodra az, ha én a telihold idején a szél által felkorbácsolt hullámaimmal megérintelek? ³²A túlzott nyugtalanságomat három dolog, a feltámadt szilaj szelek, a sűrű fellegek és a telihold eredményezte. ³³Szóval, ha én ezek miatt a tőled származó dolgok miatt rosszat tettem, akkor kérlek, nézd el nekem, és szabadíts meg az átoktól! ³⁴Ha látsz rá lehetőséget, könyörülj meg rajtam, szerencsétlenem, [hiszen már] az átok [gondolatától] összetörtem. ³⁵Irgalmazz a vétkem miatt bűnrészessé vált Gangesznek is, [akit ugyancsak] a Földre parancsoltál!”

³⁶Mindezek után kedves hangon szóltam az átkom szelétől reszkető Tengerhez. [Tudtam jól, hogy] nincs tisztában vele, [hogy amit tettem], az az istenek javát szolgálta.

³⁷„Nyugodj meg! Semmi okod az aggodalomra, hiszen örömöm lelem benned, bölcs [fiam]! Elmondom azt a jövődő okot, ami miatt téged, a vizek urát átokban kellett részesítenem! ³⁸Menj, hagyd el a tengerformájú külsődet, és öltö testet a benned lévő erő segítségével a Bháraták nemzetségében! ³⁹[Ne aggódj], vizek felett uralkodó

* A vers igyekszik magyarázatot adni a Santanu név eredetére. A *tanu* szó testet jelent, míg a *san* előtagot a szöveg a megnyugodni jelentésű *sam* igegyökből vezeti le. Természetesen ez az indoklás is a korábbiakhoz hasonló népetimológiának tekinthető, hiszen ily módon a szanszkrit nyelvtan szabályai szerint nem hozhatók létre szóösszetételek.

tenger, ott királyi méltóságban lesz részed, és a négy *varna* boldog védelmezője leszel! ⁴⁰Emberi formában veled lesz a legkiválóbb folyó, a Gangesz is. Abban az időben elbűvölő testben fog szolgálni téged. ⁴¹A parancsomnak köszönhetően olyan boldogan fogsz örvelezni vele, Tenger, hogy még a vized nedvességét is el fogod felejtetni! ⁴²Az istenek parancsát a Gangesszel együtt, gyorsan, a *pradzsápatik* módján kell megtenned!* ⁴³A *vaszuk* a mennyből Raszátalába, [az alvilágba] kerültek! Az ő nemzésükre jelöltelek ki téged! ⁴⁴[Ily módon] nyolc, Gangesztől született fiúval áldalak meg, [akik] ereje a Tűzzel fog felérni, [és akik] az istenek örömét fogják növelni. ⁴⁵Miután világra segítetted a *vaszukat*, és nagygyá tetted a Kuruk családját, a [földi] testedet elhagyva ismét tengerré válhatsz!” ⁴⁶Legkiválóbb istenek, mindezt korábban értetek tettem, mivel tisztában voltam a Föld jövőd, királyokból álló terhével. ⁴⁷Ezért hoztam létre a Földön Santanu nemzetségét, amelyben a Gangesz életet adott a mennyben lakó *vaszuknak*. ⁴⁸Közülük heten már vissza is tértek az égbe, [egyedül] a nyolcadik fiú késlekedik. Ő még most is a Földön él. ⁴⁹[Rajta kívül] Santanunak egy másik nőtől is született fia, a ragyogó és dicsőséges Vicsitravírja király. ⁵⁰Most a Földön az ő két pompás, bikához hasonló fia, Pándu és Dhritarászta uralkodik. ⁵¹Pándu két fiatal nőt vett feleségül, Kuntit és Mádrít, [akik egyaránt] méltóságtól telve ragyognak, [és akiknek] a szépsége a Földön az istennőkét idézi meg. ⁵²Dhritarászta király asszonyát Gándhárínak hívják, és a világban arról ismert, hogy örökké hűségesen ugyanazt az életmódot követi, mint a férje. ⁵³A nagy háború ennek a két királynak a fiai közt fog kitörni, [ezért] nektek az [isteni] részeiteket közöttük kell szétosztani! ⁵⁴A trónért folytatott küzdelmük fogja eredményezni a királyok pusztulását. Olyan

* Brodbeck (2019a: 140) szerint a *Harivansa* itt arra utal, hogy a Gangesznek és a Tengernek a Földön *pradzsápati* típusú házasságot kell kötniük. A *Manuszmriti* (3.20-35, magyarul: Borbély 2019: 79–81) nyolc típusát különbözteti meg a házasságnak, amelyek közül *pradzsápati*-típusúnak a hozomány nélküli házasságot nevezik.

szörnyű rettegés lesz akkor, mintha a *juga* vége érkezne el.⁵⁵ Mi-
közben a királyok a seregeikkel egymást fogják gyilkolni, a Föld a
városoktól és a királyságoktól megszabadulva [végre] fellélegezhet.

⁵⁶[Ily módon] én már régen, a *Dvápára juga* végén láttam, hogy hogyan
pusztulnak majd el a felfegyverzett királyok a járműveikkel együtt.

⁵⁷[Végül] azokat, akik [a csatát követően] életben maradnak, Sankara
[Földre szállt] része fogja elpusztítani a ragyogó fegyvere tüzével,
miközben azok éjjel öntudatlanul alszanak.* ⁵⁸Ezzel a kegyetlen,
halálistenéhez illő cselekedettel fog véget érni a harmadik, *Dváparának*
nevezett *juga*. ⁵⁹Miután a nagy úrnak, Sívának a [Földre szállt]
része eltűnt, kezdetét fogja venni a negyedik, Sívához kapcsolódó
kor. Ebben az időben [a világot] kegyetlen emberek fogják benépe-
síteni, ⁶⁰[akik] javarészt erkölcstelen tettekkel foglalják majd el ma-
gukat. A *dharmát* [csak] nagyon kevesen fogják követni, az igazság
el fog tűnni, a gaztettek [minden mértékben] el fognak burjánozni
⁶¹és senki sem fog hosszú életet élni. Az egész világ két istenség
oltalmát fogja keresni, a nagy úrét, Síváét és Kumaráét.

⁶²[Összefoglalva, tehát] a legjobb, ha így módon, most vetünk véget
a királyoknak! Istenek, ne késlekedjete, azonnal küldjétek a része-
iteket a Földre! ⁶³Dharma szálljon Kuntí és Mádrí [méhébe], míg
Kali, te menj Gándháríba, és legyél a viszálykodás alapja! ⁶⁴A végzet
által ösztönzött királyok, a Föld iránti szenvedélyükkel kívánnak
fegyvert ragadni, és ehhez a két, egymással szemben álló félhez fog-
nak csatlakozni!

⁶⁵Itt az ideje, hogy a világok gondját viselő Föld istennő hazatérjen.
Gondoskodtam a királyok számára a végső megoldásról, híres lesz
az emberek közt!”

^{66–68}Ezt a beszédet követően a Föld a halandó uralkodók pusztu-
lására vágyva a halálisten társaságában távozott. Brahmá ezután
parancsba adta az ősbölcsnek, Narának, a Földet tartó Sésának,
Szanatkumarának, valamint a *szádhjáknak*, az Agni vezetése alatt

* A vers Dróna fiának, Asvatthámannak a *Mahábháratában* (10.8.1–151)
elbeszélte éjszakai mésezrlására utal.

álló isteneknek, Varunának, Jamának, a Napnak, a Holdnak és a *gandharváknak*, továbbá az *apszaraszoknak*, a *rudráknak*, az *áditjának* és az *asvinoknak*, hogy számoljanak le a mennyei lények ellenségeivel. ⁶⁹[Ennek megfelelően] azok az istenek [a lényegük egy-egy] részével kivétel nélkül megtestesültek a Földön, ahogy arról korábban az isteni részek Földre szállása kapcsán tájékoztattalak.*

⁷⁰[Így történt tehát, hogy] a nem méhből született, Diti és Danu sarjait gyilkolászó istenek ezúttal a Földön, [emberi] méhekből születtek meg, és váltak datolyafa keménységű, gyémánt szilárdságú királyokká. ⁷¹Közülük egyesek tízezer elefánt erejével rendelkeztek, míg mások ereje az árvízével ért fel. Karjuk, mint a keresztrúd ellenálltak mind a bunkók, mind a dorongok és mind a lándzsák csapásainak. A csatabunkóikat forgatva [még] a hegyek csúcsait is képesek voltak fegyverként használni. ⁷²Százával, ezrével váltak királyi sarjakká a Vrisnik és a Kuruk nemzetségeiben, valamint a Pancsálák közt. ⁷³[Néhányan] kiváló, áldozatok bemutatásával foglalkozó *bráhmanák* családjában látták meg a napvilágot. Ezek idővel valamennyi fegyver forgatását kitanulták, és kiváló íjászokká váltak amellet, hogy a *Véda* követésére koncentráltak. ⁷⁴Haragjukban akár a hegyeket is képesek voltak megmozgatni. Ilyenkor módjukban állt az is, hogy a Föld felszínét széttörjék, az égre felszálljanak, vagy akár a tengert megrengették.

⁷⁵Miután Brahmá, a múlt, a jelen és a jövőendő lények ura kiadta az utasítását [a többi istennek], és ezzel a világokat Nárájanára bízta, [örömmel] lélegzett fel.

⁷⁶Ezek után rátérek arra, hogy alaposabban kifejtsem, hogy milyen módon szállt le a Földre Visnu, a kincshez hasonló életerő ura, hogy az élőlények üdvét szolgálja. ⁷⁷Ez a Nárájana úr [földi] hírnév-re vágyva Jajáti sarjának, a bölcs Vaszudévának a tiszteletre méltó családjában öltött testet.

* Az istenségek Földre szállásáról a *Mahábhárata* első könyve, az *Ádiparvan* (1.61.62–100) számol be.

NEGYPENNEGYEDIK ÉNEK [Mathurá alapítása, a démonok alászállása]

Vaisampájana így szólt:

¹A Föld és a halálisten tehát teljesítették a kötelességüket, és az illemnek megfelelően búcsút vettek [az égi lények gyülekezetétől]. Ezután az istenek [is egytől egyig] alászálltak, hogy a részeikkel testet öltsenek a Bharatától származó nemzetségben. ²[Ennek megfelelően] született Földre Dharma, Indra, Váju és Szúrja, valamint az istenek orvosai, az *asvinok*. ³Őket megelőzve költözött [az emberek világába] az istenek főpapja és a *vaszuk* nyolctagú csoportja. ⁴Rajtuk kívül, Mritjunak, a halálistennek és Kalinak a része is megtestesült, [csakúgy, mint] Szóma, Agni, Varuna ⁵és Siva, [illetve] az összes [többi] isteni lény, a *gandharvák*, a kígyók és a *jaksák*. ⁶Miután mindezek elhagyták a mennyet, [csupán egy valaki] maradt Nárájana *ásramájában*. ⁷[Ő nem más volt, mint] Nárada. Úgy lángolt akár a tűz. A szemei a felkelő Napra emlékeztettek. A hajtincseit a fején egy nagy koszorúba kötötte, [amely] a bal oldala felé billent. ⁸A ruhája fehér volt, akár a Hold sugarai. Arany ékszerek ékesítették, miközben az ölében úgy foglalt helyet [a hangszere], a *víná*, mintha csak a szeretője lett volna. ⁹A felső testét fekete antilopbőr borította. [A vállán átvetett] szent fonala színaranyból készült. A kezében botot és vizeskulacsot tartott. Olyan volt, mintha maga Indra jött volna el. ¹⁰A bölcs [Náradáról azt tartják, hogy] a titkok kifecsegője, és az örömét a civakodásokban keresi. Ismeri a *gándharvavédát*, vagyis a muzsikálás tudományát. Olyan, akár egy bolygó, hiszen előre jelzi a világban esedékes viszályokat. ¹¹[Jóllehet] szentéletű bölcs, az elenségeskedések [mégis] úgy szórakoztatják, akár Kalit, [a démont. Mindemellett] a négy *Véda* énekeseként is ismert, és a legkiválóbb áldozópapok közt ő tölti be az *udgátr* szerepét.

¹²[Ezúttal] ez az örök, Brahmálókában élő *bráhmána* bölcs a gyűlésterem közepén állva haragosan szólította meg Visnut:

¹³„Habár az istenek mind alászálltak, ez, Visnu, önmagában még nem elegendő ahhoz, hogy a királyok pusztulása bekövetkezzen.

¹⁴A Földön lévő harcosok léte tőled függ, imádságok ura, ezért a cél teljesüléséhez véleményem szerint Nárájanának is emberré kell válnia. ¹⁵Minden istennél nagyobb vagy, és a dolgok lényegét valóban látod, ezért nem lenne illendő, hogy a Föld érdekében végrehajts egy ilyen feladatot? ¹⁶A látók neked köszönhetően látnak, a hatalommal bírók urukként magasztalnak, a *jógában* jártasok a legnagyobb *jóginak* tartanak, és a mozgásra képeseknek [kivétel nélkül] te vagy a mozgatója. ¹⁷Végignézted, ahogy az istenekből származó részek alászálltak. Te vagy a mindenki előtt járó úr. Miért nem küldted el a saját isteni részed, hogy megsegítse a Földet?! ¹⁸Ha gondoskods az általad elküldött, [valójában] belőled lévő isteni részekről, akkor a világban egyik sikeres küldetések fogja követni a másikat. ¹⁹Épp azért jöttem ide, az istenek tanácsába, hogy jobb belátásra bírjalak téged. El is mondom, hogy miért!

²⁰Hallgasd meg, Visnu, hogy mi történt azokkal a démonokkal, akikkel a Táarakámaja háború során végeztél. Ők valamennyien a Földre kerültek.* ²¹Ott, a Jamuná partján áll egy ragyogó város, Mathurának nevezik. Magas [falak veszi körbe], és sok-sok ember népesíti be. ²²Élt [egyszer ott] egy csatában legyőzhetetlennek tartott démon. Madhunak nevezték. Egy félelmetes, nagy fákkal teli, bőségesen termő erdőben élt, amelyet miatta Madhu erdejének, azaz Madhuvanának neveztek.

²³Az ő fia volt a nagy Lavana, aki a démonok közt olyan rettenetes erővel bírt, [hogy] az összes élőlényt megrémítette. ²⁴Ez a Lavana hosszú ideig mulatott azon a vidéken, miközben a haragjában mind az embereket, mind az isteneket elűzte onnan. ²⁵Épp ez idő tájt uralkodott Ajódhijában Dasaratha, *dharmát* ismerő fia, Ráma, aki ekkorra már megismertette a félelmet a *ráksaszákkal*. ²⁶A rettenetes erdőben lakó, erejétől felfuvalkodott démon [ezzel mit sem törődve] követet küldött hozzá, [hogy] az durva beszédével ócsárolja:

* A démonok Földre szállásáról a *Mahábhárata* első könyve, az *Ádiparvan* (1.61.4–61) számol be.

²⁷„Ráma, az országod szomszédságában lakok, és ellenségként gondolkodok rád. [Úgy tudom, hogy] a királyok nem bírják elviselni azt, ha valamelyik szomszédjuk [túlontúl] büszke az erejére. ²⁸Egy királynak, ha követi a rá vonatkozó előírásokat, ha [valóban] az alattvalók javát akarja, és ha az országa felvirágoztatásán fáradozik, akkor valamennyi ellenségével le kell számolnia! ²⁹Azonban egy olyan királynak, akinek a feje még [hozzád hasonlóan] nedves a felszenelés vizétől, annak először az érzékszervein kell úrrá lennie, hogy népszerűsége tegyen szert, hiszen a győzelme ezek legyőzése esetén biztos. ³⁰A helyes viselkedés elsajátításával kapcsolatban nincs még egy olyan tanító, mint a nép, különösen egy olyan király számára, aki a megfelelő magatartás elsajátítására törekszik. ³¹[Ily módon] a veszélyekben még egy alantas uralkodónak sincs semmi félnivalója a szomszédoktól, ha helyén van az esze, nagy hadsereggel rendelkezik, és követi a *dharmát*. ³²Egy izgága uralkodót az érzékszervei, azaz a felesleges erő ellenfelei illúzióikkal bénítják meg, [hogy] örömet szerezzenek az ellenségeinek.

³³Te egy nő miatti tébolyodban ölted meg Rávanát és a seregét! Azt gondolom, hogy helytelenül cselekedtél, [sőt] ezzel nagyon megvetendő dolgot követtél el! ³⁴[Azért] költöztél az erdőbe, hogy vezekelj, [ám helyette] egy nyomorult *ráksaszára* támadtál! [Ha jól sejtem], az erényesek nem ezt tartják a helyes viselkedésnek!

³⁵A jó embereket [egész biztosan] nem a harag miatt gyakorolt *dharmá* vezeti el az üdvös útra. Mivel ostobaságodban gyilkoltál, az erdei aszkéták miattad lettek beszennyezve! ³⁶A szerencsés Rávana, akivel egy nő ürügyén az erkölcstelenségeknek hódolva végeztél, miközben [állítólag] vallási fogadalmat gyakoroltál, [valójában] még szerencsésnek is mondhatja magát. ³⁷Az az ostoba nem bírta úrrá lenni az érzékszervein, ezért sikerülhetett felülmúlnod őt a csatában. Ha viszont valóban van merszed, akkor a küzdj meg velem!”

³⁸A követ őszinte szavai azonban nem hozták zavarba Rámát. [Sőt] az önuralmát [egy pillanatra] sem elvesztve, mosolyogva szólalt meg:

³⁹„Követ, [az urad] parancsa miatt valótlanságot állítasz, amikor hibával vádolsz meg, [jóllehet] a higgadtságom mindig megőriztem,

és a legjobban a *Véda* követésére törekedtem! ⁴⁰Ha az igaz útról esetleg le is léptem, ha meg is öltem Rávanát, vagy ha a feleségemet elrabolták, ezért ő miért panaszkodik? ⁴¹Az igaz embereket holmi szóbeszéd nem szennyezheti be. Ők az igaz úton járnak akár éretnyes, akár más emberekkel érintkeznek, mintha az isteni sors viselné [folyton] a gondjukat. ⁴²Követ, te leróttad a kötelességed! Most távozz, gyorsan! A hozzám hasonlóknak [meg sem fordul a fejébe, hogy] szembeszálljanak az [ilyen] önhitt alávalókkal! ⁴³Van viszont egy öcsém, Satrughna. Harcban ő fog leszámolni a démon [uraddal], te ostoba.”

⁴⁴A nemes lelkű Ráma utasítására a követ tehát útnak indult Satrughna társaságában. ⁴⁵Amikor [Dasaratha] harcra szomjas [fia] a gyors szekérével a nagy, gonosz erők által uralt rengeteghez érkezett, [úgy határozott, hogy] az erdő szélén telepszik le.

⁴⁶A követ ezután tájékoztatta az urát, [aki] a haragtól tájékozva jött ki az erdőből, és a küzdelemre elszántan állt [az ellenfele] elé.

⁴⁷Akkor rettenetes csata kerekedett a démon és Szumitrá fia közt. Mindketten hősként és megingathatatlanként vettek részt a párbajban. ⁴⁸[Először] alaposan megélezett nyilakkal estek egymásnak, azonban egyikük sem tántorodott meg, és az erejük sem lankadt.

⁴⁹Satrughna ekkor [ismét] nyilakkal gyötörte a démon, majd sikerült a lándzsáját elvennie tőle. A démon ettől [egészen] elgyengült,

⁵⁰amire Satrughna, az ellenségek sanyargatója a magasba emelte az arany markolatú kardját, és a csata hevében azzal vágta le a démon fejét.

⁵¹Miután a jó eszű, barátait megörvendeztető Satrughna [Lavana] életét kioltotta, a fegyverével az erdejét is elpusztította. ⁵²Azonban, mivel tisztában volt a legfőbb *dharma* [tanításával], úgy határozott, hogy várost alapít ott, hogy az a vidék gyarapodhasson. ⁵³A démonnal való leszámolást követően tehát ennek a Madhuvanának a helyén alapították meg egykor Mathurát.

⁵⁴Ez a virágzó város egészen tündöklő. Örtornyok, falak és kapuk veszik körül, miközben az emberek sokaságai népesítik be. [Az utcáin] gazdagon díszített paloták állnak, [máshol pedig] ⁵⁵ligetek és erdők díszítik. [Még] a határai is szépen elrendezettek, és nincs [olyan pontja, ami ne

lenne] gondosan megtervezve. [A védelmét] magas falak [biztosítják]. A várarak és a torlaszok öv módjára ölelik körül [a testét]. ⁵⁶Az őrornyok felkarkötőkként ékesítik, szép fülbevalói a paloták, szája a gondosan bezárt kapu, nevetése pedig az útkereszteződések zsvaja. ⁵⁷[Ezt a helyet] csupa életerős, hős férfi lakja. Nincs hiány sem az elefántokból, sem a lovakból, sem pedig a harci szekerekből. A Jamuná partján elhelyezkedve olyan szép, akár a holdsarló. ⁵⁸Az erősített piacai kiváló, míg a drágakövek sokaságára [méltán] lehet büszke. [Nem csoda hát, hogy] az istenek [ura sosem mulaszt el] időben esőzni a zsenge mezeire. ⁵⁹Az [ott élő] férfiak és nők [csak tovább emelik] a város fényét [olyannyira], hogy körülötte egy ország, Súraszéna jött létre. ⁶⁰Ebben a városban most a Bhódzsák családjából származó, derék Ugraszéna uralkodik, akinek a hősiessége olyan nagy, hogy az már Szkandáéval vetekszik. ⁶¹[Tudd meg], Visnu, hogy a gonosz démon, Kálanémi, akivel te [egykor] a Táarakámaja háborúban végeztél, most az ő fia képében született [a Földre]. ⁶²A Bhódzsák nemzetségének ezt a nagy szemekkel [megáldott] gyarapítóját Kansznának hívják, és a világban az oroszánokéhoz hasonló hősiessége miatt híres. ⁶³A királyok rettegnek tőle, félelemmel és aggodalommal gondolnak rá. [Mivel] rettenetes, és a helyes útról már rég letért, valamennyi élőlény tart tőle. ⁶⁴Aki csak él-mozog nyugtalanná válik [a neve hallatán], hiszen a kegyetlenségekben leli az örömet, valamint [egyszerre] gonosz lelkű és [túlontúl] büszke. ⁶⁵[Bezzeg] a királyok számára előírt *dharma* iránt egy cseppet sem lelkesedik, [így] még a szövetségesei kedvét sem hajlandó keresni. Nem érdekli még a saját országa jóléte sem, csak az erőszak és az adók beszédése. ⁶⁶[Kálanémi tehát], miután a küzdelemben veled szemben alulmaradt, Kanszaként öltött testet, [és most] ez a ragadozó szörny démoni lelkével az embereket gyötri. ⁶⁷Hajagríva, a lovak erejével bíró [démon] követte őt, és belőle lett a Késin néven ismert ló. ⁶⁸Ez az ádáz, visszatérthetetlen teremtes szörnyű nyerítésekkel hallatva magányosan lakja a Vrindávana [néven ismert erdőt, miközben] az emberek húsán lakmározik. ⁶⁹Bali fiából, a külsejét kedve szerint változtató Aristából egy púpos hátú bika lett, hogy a teheneket gyötörhesse. ⁷⁰Diti sarja, Rista, akit

még a démonok közt is a legkiválóbbnak tartanak, elefánttá változott, hogy [a Földön] Kanszát hordozhassa. ⁷¹A dölyfösség tekintetében még a démonok közt is élenjáró Lambából lett a Bhándíra néven ismert banyan-fánál megbúvó Pralamba. ⁷²A legkiválóbbnak gondolt Khara démon Dhénukává vált, és az embereket elkergetve a félelmetes Tálavanában vert tanyát. ⁷³Varáha és Kisóra, ez a két tökéletes démon ezúttal két arénában küzdő birkozó, Csánúra és Mustika képében öltött testet. ⁷⁴[Sőt] az a két démon, akiket te hajdanán Maja és Tára néven ismertél, most a Föld fiának, Narakának a székhelyén, Prágdzsjótisában mulatnak. ⁷⁵Visnu [hallhatod, hogy] az összes démon, akiket valaha legyőztél, és elűztél, az most emberré vált, hogy a Földön a halandókat gyötörje. ⁷⁶Mivel ezek egytől egyig gyűlölnék minden történetet, ami veled kapcsolatos, ezért épp a téged követők életére törnek. [Tegyél tanúságot] az irántuk való jóindulatodról, és pusztítsd el a démonokat! ⁷⁷Azok már mind az égben, mind a tengerben félnek tőled. A Földön is tőled, és nem mástól fognak megrettenni. ⁷⁸Bár te, a Szerencse birtokosa,* és nem más végeztél a gonosztevővel, az égből lehullott démon a Földön talált menedéket. ⁷⁹Ellenben, ha a halandók közt ember képében is végzel vele, akkor már nem igen juthat vissza az égbe, feltéve ha [éberen] örködsz, Késava. ⁸⁰Ezért gyere, Visnu, menjünk a Föld felszínére! Teremtsd meg magadat [az emberek közt], hogy [végre] elpusztíthasd a démonokat! ⁸¹A láthatatlan formáid még a legkiválóbb istenek számára sem láthatók mindig! [Engedd meg, hogy] azokban születhessenek meg az istenek! ⁸²Ha alászállsz, Visnu, Kansza el fog bukni, és sikerrel járhat az az ügy [is], amely miatt a Föld eljött. ⁸³A Bháraták közt tanító leszel, [aki] a teendők terén [lesz képes eligazítani őket]. Te leszel a szemük, [mivel] mindenkinél hatalmasabb vagy! Menj hát a Földre, Hrisíkésa, és végezz a démonokkal!”

* Az eredeti szövegben a Visnu neveként gyakran használt Srídhara kifejezés szerepel, ami a fordítással összhangban valóban utalhat arra, hogy az istenség a jólét és a szerencse (sri) birtokosa. Másrészt a Sri mint tulajdonnév Visnu feleségét, Laksmít jelöli.

NEGYVENÖTÖDIK ÉNEK [Kasjapa, Aditi és Szurabhi Földre szállása]

¹Miután a leghatalmasabb isten, Madhu elpusztítója meghallgatta Nárada mondandóját, mosolygott, és ragyogó feleletet adott neki: ²„Nárada, te a három világ iránti jószándékod miatt fordultál hozzám. Most hallgassuk meg, mit mondd erre [Brahmá, aki ezt az egészet] a megfelelő módon elrendezte! ³[Személy szerint én] tudok róla, hogy a Földön démonok öltöttek testet. Ezek akár-milyen formát vesznek magukra, problémát jelentenek. ⁴Nem titok előttem az sem, hogy Ugraszéna fia, Kansza a világra jött. [Rajta kívül] ismerem a lovakat gyötrő szörnyeteget Késint, ⁵[Kuvalajápídát], a lótuszkoszorús elefántot, Csánúrát és Mustikát, a két birkózót, valamint a bika testében lakozó démont, Aristát is. ⁶[Sőt] Kharáról, a nagy Pralambáról és Bali lányáról, Pútanáról is hallottam. ⁷Tudok arról, hogy a Jamuná holtágában egy ismeretlen külsejű kígyó, Kálja vert tanyát a Garudától való félelme miatt. ⁸[Mellettük] a királyok vezérét, Dzsarászandhát, és a Prágdzsjótisa várában élő Narakát is számításba vettem. ⁹[Természetesen] nyilvánvaló a számomra, hogy a Bháratákat [sújtó] nagy teher tőlem függ. Nincs olyan, amit ne tudnék ezekről az uralkodókról! ¹⁰[Már korábban] láttam, hogy miként fognak valamenynyien halandó férfiak testében a Földön elbukni, és a haláluk után Indra házában megbecsülést szerezni. ¹¹[Mindezért magam is] a Földre szállok, és emberré válok, hogy kapcsolatot létesítsek az ellenségeimmel. ¹²Megölöm Kanszát és a többi nagy démont! Úgy bánok el velük különféle módokon, hogy azok egytől egyig ki fognak múlni! ¹³Mindazt az eszközt, ami a rendelkezésemre áll, megfelelően kell alkalmaznom, hogy a harcban elpusztíthassam azokat, [akiket] a legkiválóbb istenek ellenségeinek tartanak. ¹⁴Én hagytam jóvá, hogy a nemes lelkű istenek, a mennyei bölcsek és a *gandharvák* az [önmagukból származó] részeikkel alászálljanak, és a világ javát szolgálják.

¹⁵Tehát, Nárada, már [jóval előtte] döntöttem, azonban a nagyapánk, Brahmá még nem jelölte ki számomra a lakhelyet! ¹⁶Mondd el [most], nagyapa, hogy melyik helyen, milyen álcát viselve szállhatok harcba, és ölhetem meg [a gonosztevőket]!”

[Visnu kérésére] Brahmá így szólt:

¹⁷„Mindenható Nárájana, hallgasd meg, hogy milyen módszerrel érheted el a célodat! [Elmondom, hogy] a halandók közül ki lesz az apád és az anyád, ¹⁸valamint hogy a Föld melyik táján válsz egy [nagy] család fenntartójává, erős karú [istenség! Tudd meg, hogy] az egész Jadutól származó, nagy nemzetség gyarapítója leszel!

¹⁹Miután végeztél a démonokkal, és a sajátjaidat naggyá tetted, az emberek számára egy [örök] törvényt fogsz hátrahagyni. Ezzel kapcsolatban hallgass meg engem!

²⁰Egykor a nemes lelkű Varuna egy nagy áldozatot mutatott be, azonban a felajánlásra szánt, tejet adó teheneit Kasjapa ellopta.

²¹[A zsákmányát] a két feleségének, Aditinek és Szurabhinak akarta adni, azonban azok nem vágtyak Varuna áldozati teheneire.

^{22–23}Ezután felkeresett Varuna, fejét hajtott, majd leborult előttem, és így szólt:

„Magasztos, a tanító, [Kasjapa] elvette a teheneimet, és elérve a célját nem engedi el azokat. Az asszonyai, Aditi és Szurabhi kívánságát teljesítette. ²⁴Mindenható, ezek a mennyei tehenek örök életűek, és minden kívánságot teljesítenek. A saját erejük védelmezi őket, miközben bejárják az összes tengert. ²⁵A páratlan tejük sohasem romlik meg, [hiszen] az istenek [legkiválóbb] nektárjával ér fel. Kasjapán kívül nem hiszem, hogy más úrrá bírna lenni ezek felett! ²⁶Brahmá, neked kell közbelépned, ha a királyok, a tanítók vagy bárki más zabolátlanul viselkedik. [Mivel] te mindenkit meg tudsz regulázni, a legfőbb menedék vagy a számunkra. ²⁷Ha a világban nincsenek megrendszabályozva a kötelességükkel szembe forduló erősek, akkor, világ tanítója, nincs olyan, ami gátat szabna az embereknek! ²⁸Akárhogy is jár el a Magasztos, a teheneimet vissza kell kapnom! [Ha ez teljesült], visszatérek a tengerbe.

²⁹Istenség, te magad egyenlő vagy a tehenekkel,* a tehenek pedig örökké azonosak veled. [Ezért] a világokban, amelyeket alkottál, a teheneket és a *bráhmanákat* egynek tartják. ³⁰[Ezt szem előtt tartva] először mentsd meg a teheneket, mert ők fogják megmenteni a *bráhmanákat*. Ha mind a tehenek, mind a *bráhmanák* biztonságba kerülnek, akkor a világnak is nyugta lesz.

³¹Miután tehát a vizek ura, [Varuna] így tájékoztatott engem, a tehenekkel kapcsolatos teendőm tudatában átkot szórtam Kasjapára.

³²[Ennek következtében] a nemes lelkű Kasjapának az a része, amellyel a tehénrablást elkövette, a Földön tehénpásztorra vált.

³³Szurabhi és Aditi istenanya pedig [utánamentek, és ott] az aszszonyaivá váltak. ³⁴[Ily módon] Kasjapának egy, az ő teljes erejével rendelkező része Vaszdéva néven a tehenek közt a Földön él.

^{35–36}Mathurától nem messze van egy hegy, amit Góvardhanának neveznek. Ezen a helyen őrzi az eszes Vaszdéva a teheneket, Kansza adófizetőjeként. A két felesége, Aditi és Surabhi [ott] Dévakí és Róhiní néven él vele. ³⁷Madhu elpusztítója, közöttük kell a világra jönnöd, hogy az embereken segíthess! Az istenek győzelmi áldásai lesznek veled!

³⁸Juttasd el a részed [alászállása révén] magadat a Föld felszínére, hogy magzattal örvendeztethessed meg Dévakít és Róhinít. ³⁹Először válj közöttük [halandó] gyermekké, akár a többi a pásztor, majd növekedj olyan hatalmassá, mint [egykor] a három lépés megtétele során. ⁴⁰Saját magadat a *jóga*-formájú varázserőddel elrejtve járd be a Földet, miközben a pásztorlányok ezreit örvendezteted meg. ⁴¹Mialatt a tehenek gondját viseled, Visnu, és az erdőt járod, áldottak lesznek azok, akik megpillanthatják az erdei füzérekkel borított testedet. ⁴²Lótuszszíromhoz hasonló szemű és erős karú Visnu, amikor kisgyermekként a tehénpásztorok lakhelyén élsz

* A fordításomban a kritikai kiadás fő szövegében található *devatā* alakot két szóra (*deva tā*) bontottam. Erre az ad lehetőséget, hogy a kiadás alapját képező kéziratok többsége (feltehetőleg) egyáltalán nem használt szóközt.

majd, az [egész] világ meg fog fiatalodni. ⁴³Lótuszhoz hasonló szemű, mindazok, akik odaadást tanúsítanak irántad, és a te akarodat követik, az örömeiket fogják lelteni benned, miközben az erdőben a teheneket hajtod, a karámokat körbejáród, vagy épp a Jamunában mártózol. ⁴⁴Vaszudévának [így] igen boldog élete lesz! Te papának fogod hívni, ő pedig téged fiacskámnak fog nevezni. ⁴⁵[Gondolj csak arra] Visnu, hogy Kasjapán kívül ugyan ki más fiává válhatnál, illetve Aditit leszámítva ki más lenne képes a világra hozni téged! ⁴⁶Ideje, hogy a saját magadból létrejött *jógád* segítségével távozz, és győzelmet hozz! Mi is visszatérünk a saját lakhelyeinkre, Madhu elpusztítója!”

⁴⁷Ezután az istenek az elbocsátásukat kérték, és távoztak. [Ekkor] Visnu is visszatért a Tejóceántól északra lévő otthonába. ⁴⁸Azon a helyen van egy megközelíthetetlen barlang. A Méru-hegyhez tartozik, és Párvatínak nevezik. Az összes együttállás idején [Visnu] a három lépésével tiszteli meg ezt a barlangot. ⁴⁹Ezúttal az Úr, a gondolkodás terén mindenkinél kiválóbb Hari ide helyezte le a korábbi testét, majd Vaszdév házába költözött.

NEGYVENHATODIK ÉNEK [Kansza és Nárada találkozása]

¹Miután Nárada értesült arról, hogy Visnu és az istenek részei a Földre szálltak, Mathurába ment, hogy bejelenthesse Kansza [közelgő] halálát. ²Trivistapából alászállva, egy Mathurá-környéki ligetet keresett fel, és onnan küldött üzenetet Ugraszéna fiának, Kanszának.

³Ez a Kanszának [nevezett] lótuszszemű démon alighogy értesült Nárada jöveteléről, a városából gyorsan elébe sietett. ⁴A bűneitől mentes, tiszteletreméltó vendége a szemében olyannak tűnt, mintha a hevétől lángok [vették volna körül], miközben a teste a Naphoz hasonló színben tündökölt. ⁵[Kansza] üdvözölte a bölcset, majd a megfelelő módon leróta előtte a hódolatát. Egy tűzhöz hasonló színben fénylő ülést készített, és felajánlotta neki. ⁶Az Indra barátságát élvező bölcset leült arra az ülésre, és így szólította meg Ugraszéna fiát, akiben mindenkinél nagyobb harag lakozott:

⁷„Hős, te a megfelelő módon mutattad ki az irántam való megbecsüléset! Mivel ez így történt, [most] hallgasd, és fogadd [is] meg a tanácsomat! ⁸Fiacskám, miután Brahmá világával kezdve bejártam a [különböző] mennyei országokat, a Nap barátságát élvező Méru-hegy vidékére is elvetődtem. ⁹Megtekintettem a Csaitraratha-ligetet és a Nandanának [nevezett] erdőt, majd fürödtem az istenek társaságában a szenthelyekkel teli folyókban. ¹⁰[Ezeken kívül] láttam a mennyei, üdvöt hozó folyót, a hármas folyamú Gangeszt, és valamennyi mennybéli zarándokhely [vizében] sorban alámerültem. ¹¹[Végül] a szemem elé került Brahmá palotája, amelyet a bölcsek látogatnak, és amely állandóan zajos az istenek, az *apszaraszok* és a *gandharvák* hangjától. ¹²Egyszer megfogtam a felhúrozott lantomat, és a Méru-hegy csúcsára, az istenek gyülekezetébe, Brahmá tanácsába mentem. ¹³Ott megpillantottam Brahmát és a többi istent. Fehér turbánokat és különféle drágaköveket viseltek, mennyei üléseken foglaltak helyet. ¹⁴Kihallgattam őket. Épp azon tanakodtak, hogy milyen kegyetlen módon végezzenek veled és a társaidal. ¹⁵Dévaki, az apád lánytestvére itt él Mathurában. Az ő nyolcadik fia lesz a veszted, Kansza! ¹⁶[Valójában ez a gyermek] magában foglalja az összes istent, ő a legszentebb menny útja és az égi lények legfőbb

misztériuma. Ő lesz [tehát] a végzeted! ¹⁷A nagyobb nál is nagyobb, és az önmaguktól fogva létezőknek [mondott istenek] közt [valóban] önmagától létező. Ezért ezt a nagy, mennyei lényt nem nevezem [előt-
ted] a nevéen. ¹⁸[Annyit azonban elárulok, hogy] a korábbi születéseid
során ez a tiszteletre méltó már oltotta ki az életedet. Emlékezz csak
vissza! [Ezúttal] Kansza, amennyiben lehetséges, még magzatként
végezz vele! ¹⁹Azért jöttem hozzád, mert kedvellek! Élvezd valameny-
nyi kincsed, és teljesüljön minden vágyad! Üdv neked, most megyek!”
²⁰Miután Nárada e szavak kíséretében távozott, Kansza elgondolko-
dott a mondandóján, majd a fogait kivillantva hosszú és hangos ne-
vetésben tört ki, ²¹[mígnem végül] mosolyogva a szolgálóihoz fordult:
„Nárada az [összes] teremtmény közül a legmulatságosabb! Nem
ért ez semmihez! ²²Bennem nem kelthet félelmet egyetlen isten-
ség sem! Még Indrától sem tartok! Akár harcban viaskodok, akár
alszom, akár józan, akár részeg vagyok, [a félelem nem válik úrrá
rajtam]. ²³Ha én vagyok az, aki az erős karjaival a Földet megrenge-
ti, akkor a halandók közt ugyan ki lenne képes engem megingatni?
²⁴Itt az ideje, hogy elpusztítsam az istenek követőit, legyenek akár
emberek, madarak vagy más állatok! ²⁵[A szándékomról] értesítsek
[a segítőimet is], Késint, a lovat, Aristát, a bikát, valamint Pralambát,
Dhénukát, Pútanát és Kálíját! ²⁶Hadd járják kedvük szerint, a külse-
jüket szabadon változtatva az egész világot! Szálljatok harcba mind-
azokkal, akik nekünk árthatnak! ²⁷A Földön az [összes] élőlény tev-
kenységéről, még a magzatokról is tudomást kell szereznetek! Nárada
[is] úgy fogalmazott, hogy a veszedelem a magzatokról jön. ²⁸[Azon-
ban semmi esetre] se aggódjatok, hanem mulassatok kedvetek szerint!
Ha rám, az uratokra támaszkodtok, akkor még az istenek sem tehet-
nek kárt bennetek. ²⁹A felfuvalkodott Náradáról [jól tudjuk, hogy] a
viszályok szítója. Az emberek közt még a szorosan összetartozókat is
képes egymásnak ugrasztani, csakhogy magát mulattassa. ³⁰Egyfoly-
tában, egy percre sem nyugodva az emberek bosszantásán fáradozik,
miközben zenész [képeben] a királyok közt kelt ellenségeskedést.”
³¹Csupán ennyit mondott Kansza, ám az elméjében gyötrődött,
[amikor] visszatért a palotájába.

NEGYVENHETEDIK ÉNEK [A Sadgarbhák]

Vaisampájana így szólt:

¹[Kansza ezután] a következő utasítást adta a javát akaró minisztereinek:

„Egytől egyig legyetek készen arra, hogy Dévakí gyermekeivel végezzetek! ²A legelsővel kezdve az összes magzatot meg kell ölni! Köztudott, hogy a kártevőket a gyökerüknél fogva szokás eltávolítani! ³Dévakít szemmel kell tartani az otthonában! A titkos ügynökeim figyeljék [minden mozdulatát]! Hadd járjon csak kedve szerint, és ne is sejtsem semmit! Az embereim azonban [állandóan] lessék tettere készen [minden mozdulatát]! ⁴Az asszonyaim tartsák számon a vérzésektől fogva eltelt időt, így tudni fogjuk, hogy hány [napunk] van még hátra a magzatok világra jöveteléig. ⁵Vaszudévát sem szabad szem elől veszítenünk! Akárhol is legyenek ezek ketten, a hozzám hű emberek éjjel-nappal lankadatlanul figyeljék őket! [Csak nehogy] a nők és az eunochok kikotyogják [mindezt]! ⁶Ez az ügy az emberiséget érinti, úgyhogy csakis az emberek járhatnak sikerrel benne. Hallgassátok meg, hogy a hozzám hasonlóak hogyan képesek megakadályozni az istenek szándékát!

⁷A sors pártfogását a varázsigék gondos és pontos elmondásával, a gyógynövények megfelelő alkalmazásával és [a célnak] megfelelő törekvéssel lehet kivívni!”

⁸Ezeket a félelem [szülte] gondolatokat osztotta meg Kansza, miután a Náradától kapott hír hallatára elszánta magát arra, hogy végezzen Dévakí magzataival.

⁹Mivel azonban a hősie Visnu láthatatlanná válva kihallgatta Kansza tervét és az előre elmondott csapásokat, ezért magában így töprengett:

¹⁰„[Elkerülhetetlen, hogy] a Bhódzsák sarja végezzen Dévakí hét magzatával. A nyolcadik képében viszont én magam leszek jelen!”

¹¹Miközben ezen gondolkozott, az elméje alászállt a Pátálának [nevezett alvilágba], ahol a Sadgarbhákként ismert démonok lakoztak magzati állapotban. ¹²Ezek [valójában] Kálanémi ragyogó fiai voltak.

A testük erős volt, mintha csak nektár táplálta volna őket, a harcban pedig még az istenekkel is képesek voltak felvenni a versenyt.

¹³Egykor ezek a démonok a [vezeklőkével azonos] hajkötegeket viselve kemény aszkézist gyakoroltak, hogy tiszteletben részesíthesék Brahmát. ¹⁴Az istenség kedvét találta bennük, és kegyet ajánlott fel nekik:

„Mondjátok el, hogy mire vágytok! Milyen kívánságaitokat teljesíthetem?”

¹⁵Erre a démonok teljes egyetértésben a következő feleletet adták: „Ha a magasztos isten [valóban] elégedett [az erőfeszítésünkkel], akkor hallgassa meg, hogy milyen kiváltságra sóvárgunk! ^{16–17}Azt kívánjuk, fenséges [úr], hogy se az istenek, se az átkaikat fegyverként szóró, legkiválóbb, önmegtartóztató bölcsek, se a hatalmas kígyók, se a *jaksák* és a *gandharvák* urai, se a *sziddhák*, se a *csáranák*, se az emberek ne tudjanak kárt tenni bennünk. Ha teljesíted a kívánságunk, akkor nem ölhet meg bennünket senki!”

¹⁸Brahmát nagyon megörvendeztette [ez a beszéd], és így szólt hozzájuk:

„Mindaz, amit kértek, teljesülni fog!”

¹⁹Ezután a Sadgarbhák kérését teljesítve az istenség visszatért a mennybe. [A démonok azonban nem örülhettek sokáig, mivel] Hiranjakasipu haragosan rivallt rájuk:

²⁰„Mivel rólam megfeledkezve Brahmától kértetek kegyet, ezért elvesztettétek az irántatok való jóindulatomat. [Mostantól] az el-lenségeim vagytok, és elhagylak benneteket! ²¹Titeket az apátok, [aki egykor] a Sadgarbha nevet adta nektek, fog megölni alighogy a világra jöttetek. ²²Nagy Sadgarbha démonok, ti Dévakí [méhébe] fogtok kerülni, és még újszülött korotokban Kansza végezni fog veletek!”

²³Ezt követően maga Visnu is a Pátálába ment, [és felkereste] a víz mélyén [azt a helyet, ahol] azok a Sadgarbha démonok voltak fogva tartva. ²⁴Amikor megpillantotta őket, azok mind magzati formában a vízben feküdtek, és aludtak, mintha a halál formáját felöltő álom rejtette volna el őket. ²⁵Ekkor Visnu alvás formájában behatolt a testükbe, és eltávolította a bennük lakozó lelkeket, majd átadta őket

az Álomnak. ^{26–27}Ezután a valóban hősies Visnu az Álomhoz szól: „Álom, íme, ezeket az élőlényeket nevezik Sadgarbháknak! Fogd, és vidd el őket Dévakí palotájába! Helyezd őket egymás után Dévakí hat [jövőben születő] magzatába! ²⁸Miután ezek hatan a világra jöttek, és [onnan] Jama házába kerültek, Kansza fáradozása hiábavalóvá fog válni, és Dévakí munkája be fog érni. ²⁹Akkor majd a Földön egy olyan kedvességet fogok neked tenni, ami illeni fog a nekem nyújtott szívességhez. [Tudd meg], istennő, hogy ebből kifolyólag az egész világ számára Déví, azaz Istennő leszel.

³⁰Dévakínak a hetedik magzatában egy üdvös [isteni] rész [fog tettet ölteni.] Belőle lesz az én bátyám, [akit] a hetedik hónapban át kell helyezned Róhiní [méhébe]. ³¹Mivel az ifjú, Holdhoz hasonlóan világos bőrű bátyámat [az anyja testéből] kihúzták, ezért Szankarsanának, azaz kihúzásnak fogják nevezni. ³²Kansza azt fogja hinni, hogy Dévakí hetedik magzata a félelem miatt elvetélt, ezért rám, a nyolcadik magzatra fog koncentrálni. ³³Van egy asszony, a tehénpásztorok között nevelkedett, és Jasódának, azaz hírnevet adónak hívják. Légy áldott! Ő [jelenleg] a Kansza gulyáját őrző Nandának a hitvese. ³⁴Belőled az ő gyermeke lesz. [Ily módon] te leszel közülünk a kilencedik, [aki] a hónap sötét felének a kilencedik napján fogsz megszületni. ³⁵Én pedig, amikor [a Hold] az Abhidzsit [csillagképpel kerül] együttállásba, és az éj fiatalsága elmúlik, az éjszaka közepén megszüntetem a magzati állapotomat, és örömmel a világra jövök. ³⁶A nyolcadik hónap végén mi ketten egyszerre fogunk megszületni. Azonban Kansza parancsa miatt nekünk még újszülöttként helyet kell cserélnünk. ³⁷Én Jasódához megyek, neked pedig, istennő, Dévakít kell felkeresned. Az újszülöttek kicserélésétől Kansza meg fog zavarodni! ³⁸Téged a lábadnál fogva egy kőhöz fog csapni, [aminek köszönhetően] eltávozásod után örök helyed lesz a mennyben.

³⁹A Földön a bőrszíned az enyémhez hasonlóan fekete lesz, [leszámítva] az arcodat, [amely] Szankarsanára emlékeztetve [fehér] marad. Erős, az enyéimhez hasonló karjaid lesznek, ⁴⁰[amelyekben] egy háromágú szigonyt, egy arany markolatú kardot, egy mézzel teli

edényt és egy hófehér lótuszt fogsz tartani.⁴¹ Az öltözeted fekete-színű lesz, amelyhez sárga felsőruhát fogsz viselni. A mellkasodat egy tündöklő gyöngysor fogja ékesíteni, [amelynek] a ragyogása a Hold sugaraira fog emlékeztetni.⁴² A füleidet mennyei karikák fogják díszíteni. Csakúgy fényleni fog az arcod [szépségétől, amely] a Hold [valódi] kihívója lesz.⁴³ Ragyogni fogsz a hajadat egybetartó három gyűrűs tiarádtól. A karjaidat sziszegő kígyók fogják körülvenni, és olyan kemények lesznek akár a vasdorongok.⁴⁴ Pávatollból készült, csillogó karkötőt fogsz viselni, és melletted egy pávatollas zászló lesz felállítva.⁴⁵ A kíséretedet a félelmetes *bhúták* fogják alkotni. Az én parancsomat követve [örökké] szüzességi fogadalmat fogsz tartani, és a mennybe fogsz jutni.⁴⁶ Azon a helyen a százszemű Indra és a [többi] isten egy mennyei felszentelő rituáléban fog részesíteni az általam előírt módon.⁴⁷ Ezután Indra a testvérévé fog fogadni, és [ily módon] a Kusikák családjának leszel a tagja. [Ez az oka annak, hogy az emberek] Kausikának fognak nevezni.⁴⁸ [Indra] a legkiválóbbnak tartott hegységben, a Vindhjában fog örök lakhelyet kijelölni a számodra. Azonban te [ezen kívül még másik] ezer lakhellyel fogod megörvendeztetni a Földet.⁴⁹ [A Vindhja-]hegységben él két démon, Szumbha és Niszumbha. Őket a követőikkel együtt te fogod elpusztítani, miközben az elmédben rám gondolsz.⁵⁰ Nagy szerencsédű nő, a Földön [csak] te leszel képes arra, hogy a külsődet az akaratod szerint változtatva bejárd mind a három világot. [Az emberek] a fogadalmaik során a te közbenjárásodat fogják kérni, és a kívánságaikat te fogod teljesíteni.⁵¹ Az állandó társaid a *bhúták* lesznek, és a húsból készült felajánlásokban leled majd az örömet. [Az emberek a hónapok] kilencedik napján fognak állatáldozattal kísért felajánlást bemutatni neked.⁵² Mindazoknak, akik úgy hódolnak előtted, hogy közben az én [legfőbb] hatalmam is ismerik, fiúgyermek és vagyon terén nem lesz semmi lehetetlen.⁵³ Te leszel a legfőbb segítsége azoknak az embereknek, akik a rengetegben tévedtek el, akik a tengerbe merültek, és akiket banditák tartóztattak fel.⁵⁴ [Egy magad személyében testesíted meg] a sikert, a méltóságot, az állhatatosságot, a hírnevet, a szerénységet,

a tudást, az alázatot és a szándékot. Te vagy az alkony és az éjszaka, a fény és az álom, [valamint] a végítélet éjjele. ⁵⁵Ha az emberek kimutatják az irántad való hódolatukat, [a bűneik és bajaik, úgymint] a fogság, a szörnyű gyilkosság, a fiúgyermek elvesztése, a pénz hiánya, a betegség és a halálfélelem nem fogják tovább gyötörni őket. ⁵⁶Miután Kanszát összezavartad, az egész világot uralni fogod, és én a saját magam gyarapodása céljából kiolthatom Kansza életét!” ⁵⁷Ezt az utasítást adta az Úristen, majd [hirtelen] eltűnt a szem elől, az [Álom] pedig a beleegyezését adva elkészönt tőle, és távozott.

NEGYVENNYOLCADIK ÉNEK [Krisna születése]

Vaisampájana így szólt:

¹A fogantatást követően az istenségekhez hasonló Dévakí életet adott mind a hét magzatnak. ²Alighogy a Sadgarbhák világra jöttek, Kansza egy kő felszínéhez ütötte őket.* [Egyedül] a hetedik magzat menekült meg, [mivel őt az Álom a születése előtt] áthelyezte Róhiní [testébe]. ³Éjfél volt. Az Álom hirtelen lett úrrá [Dévakín, amitől] a földre zuhant, miközben a magzat vérzés kíséretében távozott belőle. ⁴Dévakí az előjött magzatot álomnak vélte, és mivel egy szempillantás alatt el is tűnt, [teljesen] összezavarodott.

⁵Ezután az Álom felkereste Róhinít is, [aki] olyan volt Vaszdúva számára, mint [a Róhiní nevű *naksatra*] a Hold számára. Az éjszaka sötétségében így szólt a rémült nőhöz:

⁶„Ragyogó nő! Íme a fiad. Szankarsanának, azaz „Kihúzásnak” fogják hívni, mivel [egykor egy másik] méhből húzták ki, és utána helyezték beléd.”

⁷A fiúgyermek szerzésétől [hatalmas] öröm lett úrrá Róhinín. Amikor visszatért a lakhelyére, az arcát kissé lehajtotta, és így egészen úgy nézett ki, mint az [égi] Róhiní. ⁸Ennek a magzatnak a nyomán Dévakiban megfogant az a gyermek, aki miatt Kansza az [előző] héttel végzett. ⁹Az őrei [állandóan] nagy erőfeszítéssel figyelték. [Dévakí] méhébe saját akaratából Hari költözött. ¹⁰Pont ugyanazon a napon esett teherbe Jasódá is, [akiben] a Visnu testéből származó, és az ő utasításait [feltétlen] követő Álom fogant meg.

¹¹Azonban még mielőtt a születés ideje elérkezett volna, a nyolcadik hónapban mindkét nő vajúdni kezdett. ¹²[Ily módon] azon az éjjelen, amikor Krisna a Vrisnik között megszületett, Kansza pásztorának,

* A születésük után azonnal meghaló Sadgarbhák talán párhuzamba állíthatók Bhísma *Mahábháratában* (1.91.1–93.46) elbeszélte születéstörténetével. Bhísma bátyjaival az anyjuk, Gangá azért végzett még újszülött korukban, hogy a testükben Földre születő *vaszúk* minél előbb visszatérhessenek a mennybe.

Nandának a tiszteletre méltó hitvese, Jasódá egy lánygyermeknek adott életet. ¹³Az éjféli égbolt [olyannak tűnt, mintha] ékszerek ragyogták volna be. Az Abhidzsita *muhúrta* [idején] a két várandós nő megszülte [a gyermekét], Dévakí [magát] Visnut, míg Jasódá egy kislányt.

¹⁴Amikor [Krisna, azaz] Dzsanárdana a világra jött, a tengerek hullámozni kezdtek, a hegyek meginogtak, és a [rég] kialudt tüzek lángra lobbantak. ¹⁵A születésekor lágy szellők fújtak, a por leszállt, [és mindenhol] fények tündököltek. ¹⁶Az istenek ütés nélkül is zenélő dobjai hirtelen felharsantak a mennyben. Az égből Indra virágésője hullt. ¹⁷A legnagyobb bölcsek, a *gandharvák* és az *apszaraszok* együtt zengték jókívánságaikat, és Madhu legyőzőjét magasztalva álltak elő.

¹⁸A fiáért aggódó Vaszudéván azonban félelem lett úrrá. Fogta a gyermeket, és gyorsan Jasódá lakhelyére sietett. ¹⁹Ott, amikor az asszony nem látta, [biztonságba] helyezte a fiát, majd magával vitte [az újszülött] kislányt, és Dévakí ágyára tette. ²⁰A gyermekek kicserélését követően Vaszudéva távozott. [Habár] sikerült elérni a célját, a félelemtől [még mindig] reszketve hagyta el a helységet. ²¹Ezt követően felkereste Ugraszéna fiát, Kanszát, és közölte vele, hogy [ezúttal] egy szép kislány született. ²²A hősies Kansza alighogy értesült [a hírről], a katonáival rögtön Vaszudéva otthonánál termett. ²³A sietségében az ajtóból szólt be fenyegető szavakkal:

„Mi született? Ide vele azonnal!”

^{24–25}Ekkor a Dévakít körülvevő nők felsírtak, [az úrnőjük pedig] így felelt:

„Uram, lányom született. Hét kiváló fiúgyermekemet ölted már meg, ez meg lány lett, tehát már nincs dolgod vele. Ha gondolsz, nézd meg!”

²⁶A gonoszlelkű Kansza [e szavakra] szemügyre vette a lányt. [Nagy] öröm és izgatottság lett úrrá rajta, majd így szólt:

„[Azt mondom], hogyha lány született, az olyan, mintha már megöltem volna!”

²⁷A szülőágyon magzatvíztől ázott, megviselt [csecsemőt, aki] magára a Föld [istennőre] emlékeztetett, erre Kansza elé helyezték

a földre.²⁸[A gonosz] férfi a lábánál fogva kézbe vette, és meglóbálta. [Ezt követően] felemelte, és [újból] megrázta, majd egy hirtelen [mozdulattal] a kőhöz csapta. [A gyermek teste] azonban nem tört össze a kő felszínén.²⁹[Csupán] az újszülött formáját hagyta el, és ott helyben kibomlott hajjal a mennybe emelkedett. Miután odaért, mennyei füzérekkel és kenőcsökkel ékesítették fel [a testét], és egy olyan égi leánnyá vált, [akit] még az istenek is állandó dicséretben részesítenek.³⁰Fekete és sárga ruhákat öltött magára. A melle olyan volt, mint az elefánt homlokán a dudor. Olyan széles volt a csípője, akár egy harci szekér. Az arca a Holdra hasonlított, és [összesen] négy karja volt.³¹A testének a színe a villámhoz hasonlóan, nagyon feltűnő színben pompázott. A szemei a reggeli Napra emlékeztettek. A tejtől duzzadó mellével olyan volt, mint a felhőkkel kísért alkonyat.³²Azon a sűrű sötét, *bhúták* [nyüzsgésével teli] éjjelen ez a ragyogó nő táncolt, és gúnyosan nevetett.³³Az égen szállva félelmetes [formát vett fel], és közben alkoholt ivott. [Egyszer csak] harsányan felkacagott, és haragosan így szólt Kanszához:

³⁴„Kansza, Kansza! [A tetted, hogy] engem hirtelen felkapva egy kőhöz csaptál, és megöltél, fogja a bukásodat eredményezni!

³⁵[A gonoszságod miatt] a halálod óráján, amikor az ellenséged [a földön fog] cibálni, [majd eljövök, és] felhasítom a tested, hogy a forró véredet ihassam.”

³⁶Ezt a szörnyűséges beszédet mondta a [világot] a kedve szerint járó istennő, majd a kíséretével együtt visszatért az égbe, az istenek lakhelyére.

³⁷A távozását követően, Kansza az [istennőben] a saját végzetét látta. [Magához hívatta] Dévakít, és négyszemközt a következőket mondta szegyenkezve:

³⁸„Tiszteletre méltó néném,* megpróbáltam [mindent megtenni], megöltem az újszülött gyermekeidet! A halál azonban más módon, máshonnan [mégis megtalálta a módját, hogy] utolérjen.³⁹Kétségbeesésemben tettem, amit tettem, és a saját rokonomnak ártottam.

* Szó szerint „apám lánytestvérének” nevezi Kansza Dévakít.

[Azt, amit] a sors [rendelt nekem], a halandó erőfeszítéssel mégsem kerülhettem el! ⁴⁰Ne gondoldj többet a gyermekeid miatt érzett fájdalomra! Én [csupán] az eszköz voltam, valójában a halál szállt velük szembe. ⁴¹A halál az emberek egyetlen ellensége! A halál hozza el a változást! A halál irányít mindent, a hozzám hasonló [csupán] eszközök [a kezében]. ⁴²Ne törődj többé a fiaiddal! Fejezd be ezt a keserű panaszkodást! Az emberek születnek, és meghalnak, az idő nem örök a számukra. ⁴³Dévakí, most úgy borulok a fejemmel a lábaidhoz, mintha a fiad volnék. Ne haragudj rám! Tudom, hogy vétkeztem.”

⁴⁴[Dévakí] arcát ekkor könnyek borították be, és szomorúan pillantott az urára. Ezután úgy kezdte vigasztalni Kanszát, mintha [valóban] az anyja lett volna:

⁴⁵„Fiacskám, kelj fel, kérlek! Nem te vagy a hibás abban, hogy a halál alakját magadra öltve a szemem láttára végeztél a gyermekeimmel. Erről csakis a sors tehet! ⁴⁶A gyermekeim halálát most már el tudom viselni, hiszen a fejeddel [esedezés céljából] a lábamhoz borultál, és [jól láthatóan] szégyelled a tettetted. ⁴⁷A halál nem kegyelmez sem az újszülöttnak, sem a gyereknek. A fiatal is a halál hatalmába kerülhet, az idős [pedig lényegében már] meg is halt. ⁴⁸Mint hogy a meg nem születettet nem lehet látni, úgy ő maga nem is létezik. Ha meg is születik, a meg nem születettség állapotába jut, ahová a Teremtő viszi. ⁴⁹Ezért, fiam, [most] menj [nyugodtan]! Ne legyen semmi okod a rám való haragra! Amikor a halál valamit eleve elragad, minden más az eszközének számít. ⁵⁰Valójában [a halál] a szülők tette, [a számunkra] ismert módon a nemzés és a születés miatt jön el.”

⁵¹Miután Kansza végighallgatta Dévakí beszédét, visszatért a lakhelyére. Mivel a terve kudarcot vallott, [továbbra is] nagyon letört és zaklatott maradt.

NEGYVENKILENCEDIK ÉNEK [Nanda megbízása]

Vaisampájana így szólt:

¹Vaszudéva ezután értesült róla, hogy Róhiní a pásztorok közt már korábban világra hozta a gyermekét, egy fiút, akinek az arca még a Holdnál is elbűvölőbb volt. ²[Ezt hallva] a Nanda nevű tehén-pásztorhoz sietett, és kedves szavakkal így kérte:

„Jasódával együtt menj a pásztorok szállásterületére! ³Miután oda értél, kérlek, részesítsd ezt a két fiút a *dzsátakarma* és a többi [szükséges] rituáléban! A pásztorok otthonában örömmel neveld fel őket! A tehének vigyázói közt viseld gondját [a másik], Rohinítől született fiamnak [is]! ⁴A gyermekkor játékokkal teli idő, [azonban ne feledd, hogy] a gyermekekkel szemben a nem-emberi élőlények is vakmerőbbek. Mindenki a gyermekkorában a legvadabb. Ezért különösen figyelned kell! ⁵Az összes apa közül egyedül engem érhet az ősök feddése, amiért az egyszülött gyermekemnek ezentúl még az arcát sem láthatom. ⁶Habár bölcsnek és igaznak [tartanak], a józaneszem az akaratom ellenére elhagyott. Rettegek Kanszától! A gyermekek megölésekor [valódi] kegyetlenségről [tett tanúbizonyságot]! ⁷Nanda pásztor, miközben a Róhinítől született fiam felett örködsz, mindig járj utána a dolgoknak! A világ tele van a gyermekekre leselkedő veszélyekkel. ⁸Az az idősebbik fiam, ez a kisebbik pedig [már] veled van. Viseld a gondjukat egyformán, boldogan! ⁹Nanda pásztor, tedd meg, hogy ez a két, [közel] egykorú gyermek, úgy cseperedjen fel, [hogy közben] a pásztorközösség díszei legyenek! ¹⁰[Ügyelj arra, hogy] a csordát sose tereljétek Vrindávanába. Ott [él] a gonosz Késin, [akitől] tartani kell! ¹¹A két gyermeket meg kell védened a [különféle] csúszómászóktól, férgektől és madaraktól, [sőt még] a csorda teheneitől és borjaitól is! ¹²Nanda pásztor, elmúlt az éjszaka. Menj gyorsan, sebes szekereden! [A felszálló] madarak jobb és bal felől [egyaránt] sürgetnek!” ¹³[Nandát] a nemes lelkű Vaszdudéva titokban adott utasítása örömmel töltötte el. Jasódával együtt boldogan szállt fel a járművére.

¹⁴A nagy tudással bíró [pásztor] az újszülött herceget egy ágyba fektette, [majd] egy vállon vihető gyaloghintóba tette. ¹⁵Ezután a Jamuná elbűvölő partján haladtak, egy elhagyatott úton. [Csupán a folyóból származó] bő vizek és a hús szelek [kísérték őket. Végül Nanda] ¹⁶egy kellemes, a Góvardhana pásztorai által [óvott] helyre érkezett. Az elbűvölő partjait a Jamuná [vize] mosta. Húsító szelők fújtak arra, ¹⁷a ragadozók pedig elkerültek. Terebélyes fák és gyűrűző indák borították be. A fűben megbúvó, kérődző tehenek [ékszereként] díszítették fel. ¹⁸Valamennyi csorda örömmel játszott ott. A gázlók és a tavak mind nyugodt [vízűek] voltak. A fák [kérget] a bikák szarvai és vállai ütésekkel hasították fel. ¹⁹[A békés helyet] a húsrá leső vércsék, sakálók, gazellák, oroszlánok és más velőre vagy zsírra vágó [bestiák] vették körül. ²⁰A különféle madarak [zsivajába] tigrisüvöltés vegyült. Ezen az elbűvölő [helyen] a virágok [nektárja] és a gyümölcsök íze [egyaránt] kitűnő volt. Fűből sem volt hiány! ²¹A tehenek bőgtek, a pásztorlányok pedig körbevették a karámokat. Mindenhol borjak sírása csendült fel, ²²[és keveredett] a szekerek mozgása által keltett lármával. A rétet csucsorok szegélyezték, és a határait terebélyes erdei fák kidőlt [törzsei védtek]. ²³A borjakra aggatott kötelek és rögzítő cölöpök szolgáltak a díszieiül. A földet trágya borította, míg [a pásztorok] kunyhóit-kalyibáit szalma fedte. ²⁴Nem volt hiány békés legelőkből sem! [Csupa] boldog és jóltáplált ember élt arra. Mindenféle a tehenek megkötésére való kötelek hevertek, [miközben] köpülés zaja halatszott. ²⁵Az író bőségesen folyt, a föld is az aludttejtől volt nedves. A pásztorlányok [egyfolytában serénykedtek], a köpülőfáik csakúgy csattogtak. ²⁶[Mindenhol] *kákapaksát* viselő pásztorgyerekek futkostak, és játszottak. Középen állt az istálló, amelyet zárakkal és kapukkal ellátott karámok vettek körbe. A szelet az olvadó vaj illatosította meg. ²⁷[Nem volt olyan szeglet, ahol ne lehetett volna látni] kék és sárga ruhákat viselő pásztorlányokat, [akik magukat] zsenge, erdei virágokból font füzérekkel ékesítették fel. ²⁸A Jamuná partját vízholdonként járták be. A fejükön korsókat cipeltek, és a ruhájukat felkötötték.

²⁹A pásztoroknak erre a nyüzsgő szállásterületére érkezett meg a boldog [Nanda. Ott legelőszőr] az idős pásztorok és asszonyaik jöttek elébe, hogy üdvözljék. Kedvére való volt, hogy egy ilyen kellemes és védett helyen verhetett tanyát. ³⁰[Végül arra a helyre ment], ahol a Vaszdévának örömet okozó, nagyságos Róhiní tartózkodott, és ott titokban elrejtette a reggeli Nap fényével ragyogó Krisnát.

ÖTVENEDIK ÉNEK [A szekér összetörése és Pútaná]

Vaisampájana így szólt:

¹Azóta, hogy Nanda belefogott a pásztorközösség teheneinek az őrzésébe, hosszú idő telt el. ²A kisgyermek a átestek a névadás rituáléján, és boldogan növekedtek. Az idősebb a Szankarsana, míg a fiatalabb a Krisna nevet kapta. ³[Ez utóbbi a nevéhez illő módon] olyan sötétszínű volt akár egy viharfelhő. ^{*}A testében maga Hari volt jelen, és úgy gyarapodott a tehének közt, mintegy felhő a tenger közepén.

⁴[Habár] Jasódá [állandóan] a gondját viselte a [rábízott] gyermekeknek, egy alkalommal az alvó Krisnát egy szekér alatt hagyva a Jamuná [partjára] ment. ⁵[Eközben] Krisna [a szekér alatt] a lábait magasba emelte, majd azokat széttárva kisgyermek módjára játszadozni kezdett. A kezét és a lábait ide-oda dobálta, miközben édes hangon gögicsélt. ⁶[Olyan hevesen csapkodott, hogy] az egyik lábacskájaival sikerült felborítania a szekeret. [Ekkor] hasra fordult, és sírva az anyja mellét kezdte keresni.

⁷Épp ebben a pillanatban érkezett oda siető léptekkel Jasódá megfürödve, a szivárgó tejétől nedvesen. Olyan volt, mint a kikötött borjához rohanó Szaurabhí. ⁸Megpillantotta a szekeret. Láta, hogy ugyan semmiféle szél nem fújt, az mégis felborult. Jaj, jaj – kiáltotta, és gyorsan magához ölelte a gyermeket. ⁹Az meg sem fordult a fejében, hogy Krisna borította fel a szekeret. [Egyszerűen csak] megkönnyebbült, hogy épségben találta a fiát, [jóllehet] a félelme nem múlt el [teljesen]:

¹⁰„Fiacskám, mit fog szólni az apád, [ha megtudja, hogy] miközben a szekér alatt aludtál, a szekeret odébb gurították?! Rettenetesen mérges lesz! ¹¹Minek is törődtem a fürdéssel?! Csak baj fakadt belőle! Miért is kellett nekem a folyóhoz menni?! [Ez csak arra volt jó, hogy visszatérve] téged védtelenül a felborult szekér mellett találjalak!”

* A Krisna név jelentése fekete.

¹²Mindeközben megérkezett a karámokhoz az erdőt járó Nanda pásztor is. [A testét] két, vörös ruhadarab fedte, [miközben] a tehe-neivel közeledett. ¹³[Váratlan] megpillantotta a felborult szekeret. [A rajta lévő] korsók, köcsögök és [egyéb] tároló edények ripityára voltak törve. Tönkre ment a kocsirúd [is], a tengelyei összerogytak, a kerekei koszorúzták. ¹⁴[A látványtól] Nandán a rémület lett úrrá. A szemei könnyel teltek meg, miközben gyorsan a helyszínre rohant. Egyre csak azt kérdezte, hogy épségben van-e a fia. ¹⁵[Alighogy oda ért] megpillantotta a gyermeket, amint [az anyja] mellét szopta. [Nanda] ettől megnyugodott, és így szólt:

„[Bizonyára] az egymást öklelő bikák borították fel a szekeremet. Ugyan mi más lett volna erre képes?”

¹⁶Jasódá a félelemtől még mindig csak dadogva tudott beszélni: „Nem tudom, mi döntötte fel a szekeret! ¹⁷Uram, én a folyónál voltam, [csak] a ruhákat akartam kimosni. Amire visszaértem, láttam, hogy a szekér felborulva fekszik a földön.”

¹⁸Miközben így tanakodtak, az arra [járó] gyerekek odavetették nekik: „A kisbaba volt! Ő borította fel a szekeret a lábával! Épp erre jártunk, és véletlenül láttuk!”

¹⁹„Csoda!”, mondta mindenki, és a szemeik az ámulattól [nagyra] nyíltak. Ezt követően felerősítették a szekér kerekeit, és visszaállították az eredeti helyére.

²⁰Egy másik alkalommal, az éjszaka közepén, Kanszának, a Bhódzsának az [egykori] dajkája madár képében tűnt fel [a pásztorközösségben]. ²¹Többször felrikoltott, és a hangja olyan mély volt, mint a tigris [üvöltése]. A szekér kerekére telepedett le, és [onnan] szórta szét

[a saját testéből] kifacsart nedveit.* ²²Éjszaka, amikor már minden ember elaludt, Krisnának nyújtotta mellét, [amit a gyermek] szopni kezdett. [Ezt követően Krisna a démon] melléből a tejjel együtt az életerejét is kiszívta, [majd] felsírt.

²³A hangjára Nanda, Jasódá és [a többi] pásztor ijedten és az aggodalomtól gyötörve riadtak fel. ²⁴A madárra azonban [már csak] a földre hullva találtak rá. [Teljesen] öntudatlan volt, és hiányoztak a mellei. Olyan volt, mintha [Indra] mennyköve hasította volna széjjel.

²⁵„Mi történhetett? Ki tehette ezt?“, [tudakolták] a rémült pásztorok, és Nanda vezetésével Krisna köré tömörültek. ²⁶Miután [valamennyien nagy] álmélkodások közepette visszatértek az otthonaikba, a zavarodott Nanda pásztor így szólt Jasódához:

²⁷„Mégis mi lehet ez? Semmit sem értek! Azt hiszem, hogy valami rendkívüli dolog ez! Aggódok, hogy a fiamra komoly veszély leselkedik!”

²⁸A rémült Jasódá erre így felelt: „Uram, semmiről sem tudok. A gyermekkel aludtam, amíg fel nem ébredtem a zajra.”

²⁹Habár ezt nem adta Jasódá tudtára, [ettől kezdve] Nanda a rokonaival együtt rettenetesen félt Kanszától, ám [a fia iránti] csodálatát [továbbra is] megőrizte.

* Brodbeck (2019a: 162) úgy véli, hogy ez a történet párhuzamba állítható a Tejút keletkezéséről szóló görög mítosszal, ami Héraklész születésével kapcsolja össze az eseményt. Azt gondolom, hogy ez az értelmezés nem túl valószínű. Brodbeck elméletét a feltételezésem szerint azt motiválta, hogy korábban az Indiáról szóló görög forrásokban említett Héraklészt jellemzően Krisnával azonosították (Puskás 1990: 46, Sircar 1971: 54), azonban ez a megféleltetés nem egyértelmű, hiszen bizonyos esetekben jól kimutatható, hogy Sivára is mint Héraklészre hivatkoztak az egyes források (Aiyangar 1942: 393, Zvelebil 1992: 103).

ÖTVENEGYEDIK ÉNEK [Az *ardzsuna*-fák kidöntése]

¹Telt-múlt az idő, a ragyogó gyermekek, Krisna és Szankarsana [szépen növekedtek, és már] képesek voltak a földön négykézláb közlekedni. ²A két fiú elválaszthatatlan volt egymástól. A gyerekkoruktól fogva egyek voltak. Mindketten szépek voltak, és ugyanazon a terven [fáradoztak]. Úgy ragyogtak, mint a növény Hold és a reggeli Nap. ³[Még] természetesen különböztek egymástól. Egy helyen aludtak, ültek és ettek. Ugyanolyan ruhát hordtak, és ugyanazokon a gyermekekre rótt kötelességeken fáradoztak. ⁴A szabadidejükben egyforma dolgokban lelték az örömüket. [Olyanok voltak, mintha] egyetlen test lett volna ketté osztva. Ugyanúgy viselkedtek, és nagy hősiesség lakozott mindkettőjükben. [Olyan volt, mintha] egyvalaki gyerekkorát élnék. ⁵[Habár] az emberekkel azonos formát öltöttek magukra, [valójában] halandókként [is] az istenek tulajdonságaival rendelkeztek. [A testükben tehát] az egész világ pásztoraiként váltak [földi] bojtárokká. ⁶Csakúgy tündököltek, amikor egymásba kapaszkodva játszadoztak. Olyan látványt nyújtottak, mintha az égen a Nap és a Hold keveredett volna össze a sugaraikkal. ⁷Mindenfelé elmásztak, a két karjuk olyanok voltak, mintha gyűrűző kígyók lettek volna. A testüket [ennek következtében] beborította a trágya, [amitől] két, döllyfős elefántborjúra emlékeztettek. ⁸Néhol hamu, néhol trágya rakódott rájuk, és úgy mászkáltak, mintha a Tüztől származó Szkanda kettőződött volna meg. ⁹Volt, hogy a térdeiket felsértve kígyó módjára kúsztak. Játszadoztak az istállóban, és trágyával kenték be [egymás] haját és testét. ¹⁰Ez a két csöppnyi fiúcska [állandóan] örömet szerzett az apjuknak. Úgy tűnt, mintha maga Srí kísérné őket. Néha az is előfordult, hogy nevetve cukkolták az embereket. ¹¹A két parányi gyermek igencsak csintalan volt. A hajuk a szemükbe lógott, és arcuk úgy ragyogott akár a Hold. ¹²Egymáshoz különösen ragaszkodtak. Nanda pástor úgy látta, hogy hatalmas szilajság lakik bennük, [aminek köszönhetően] az összes karámnál otthonosan mozogtak. [Ezt tudomásul véve egész egyszerűen] képtelen volt arra, hogy visszatartsa őket.

¹³Jasódá [ellenben azon volt, hogy] újra és újra leszidja, majd visszahozza a lótuszszemű fiát, Krisnát a szekerek oltalmába. ¹⁴Egyszer azonban végleg elvesztette a türelmét. [Fogott] egy kötelet, és a [fia] hasához erősítette, majd egy [súlyos] mozsárhoz kötözte. Ezután így szólt:

„Most menj el, ha tudsz!”, majd a dolgára eredt.

Krisna, amint Jasódá látókörén kívülre került, már ki is ment az udvarról. ¹⁵Gyermek módjára játszadozva az összes pásztort ámulatba ejtve Krisna kimászott az udvarról, miközben a mozsarat maga mögött húzta. ¹⁶[Nem sok tellett bele, és] az erdőben találta magát. Két, egymás mellett [szorosan] álló, jól megtermett *ardzsuna*-fa között haladt el, miközben a mozsártól továbbra sem tudott megszabadulni. ¹⁷[Sőt], miközben [tovább haladt], a mozsár keresztbe fordult, és [előbb] beakadt a két *ardzsuna*-fába, majd tövestől kitépte azokat. ¹⁸Krisna ezután [a kidöntött] *ardzsuna*-fákat [is magával vitte], és olyan erővel húzta őket, hogy azok a gyökereikkel és az ágaikkal együtt teljesen összetörték. [A gyermek] közöttük [ült és csak] nevetett. ¹⁹[Ily módon] alkalmazta tehát az isteni erejét [Visnu], hogy tanúságot tegyen a pásztorok számára. Az ugyancsak a fiú [földöntúli] hatalmának volt köszönhető, hogy [mindeközben] a kötél sem szakadt el.

²⁰[Kis idő elteltével] a Jamuná partján járó pásztorfeleségek megpillantották a gyermeket. Csodálkozva kiáltoztak neki, majd Jasódához siettek. ²¹Az asszonyok arcára a zavar ült ki, miközben Jasódához szóltak: „Gyere Jasódá! Miért késlekedsz még mindig a szádát tátva?! ²²A szállásterületünkön van az a két *ardzsuna*-fa, [amelyekről úgy tartják, hogy] valóra váltják a kívánságokat. Most ezek a fiadra dőltek. ²³A gyermekedet a hasánál, mint egy borjút erős kötéllel kötöztetted meg. [Ezzel azt érted el, hogy] a két fa közt [ül és] nevet. ²⁴Gyerünk, menj már, te balga, ostoba nő! A fiad életben van! Hozd vissza, [hiszen] szinte a halál torkából került elő!” ²⁵[E szavakra Jasódá] rémülten ugrott talpra. Egy [nagyot] sóhajtott, és arra a helyre ment, ahol az a két nagy fa kidőlt. ²⁶Az apró gyermekét a fák között találta. A kötél [még mindig] a hasán volt,

a mozsarat pedig maga után vonszolta. ²⁷[Hirtelen] nagy sokaság gyűlt ott össze. Idős és fiatal pásztorok érkeztek az asszonyaikkal együtt, mert mind látni kívánták a közöttük történt nagy csodát.

²⁸Az erdőt járó társaik [eközben] jókedvűen tanakodtak: „Vajon mitől dőlhettek ki a lakhelyünk kiváló fáit? ²⁹Szél nem fújt, eső nem esett, és villám sem csapott le. Ha nem egy tomboló elefánt, akkor mi más árthatott ezeknek? ³⁰Ó jaj, a földből kitépve ezek az *ardzsunák* már nem is [olyan] szépek! Úgy néznek ki, mint két vizét vesztett felhő! ³¹ [Nézd csak] Nanda pásztor, a két pórul járt *ardzsuna* kegyes volt hozzád, hiszen a feldőlt [törzseik] közül a fiad sértetlenül került elő! ³²Ez már a harmadik különleges dolog, [amely] a szállásterületünkön történt. Pútaná, a szekér és a két fa [egymás után] fordultak fel! ³³Nem őrizhetjük a csordáinkat többé egy ilyen helyen! Itt [folyamatosan] vészjósló dolgok történnek, valami veszély fenyeget.”

³⁴Nanda pásztor [ezeket hallva] tüstént leoldozta Krisnát a mozsárról. Az ölébe ültette, és sokáig [ott tartotta], mintha [a fiát] a halálból kapta volna vissza. ³⁵Ezután haza ment, és leszidta Jasódát. [Végül] valamennyi pásztor visszatért az otthonába.

³⁶[Ettől fogva] Krisnát a pásztorkányok a szállásterületen Dámódarának, azaz köteles hasúnak hívták, [mivel az anyja a hasán] egy kötéllal kötözte meg. ³⁷Ezt a csodálatos tettet vitte végbe Krisna, miközben gyermekként a pásztorok közt élt.

ÖTVENKETTEDIK ÉNEK [A farkasok érkezése]

Vaisampájana így szólt:

¹Krisna és Szankarsana idővel elhagyták a kisgyermekkort, és már a hetedik életévüket töltötték be a pásztorok közt. ²Kék és sárga ruhákat hordtak, valamint sárga és fehér kenőcsökkel kenték [a testüket. Ebben a korban már] *kákapaksát* viseltek, és a borjak őrzésével ismerkedtek meg. ³[Miközben ez a két] szép arcú [gyermek] az erdőt járta, a fűszálakkal fűtyültek, és kellemes hangot keltettek. Olyan elbűvölők voltak, akár a háromfejű kígyók. ⁴A karjaikra pávatollakat kötöttek, [a hajukba] a pásztorok fejdíszzeit helyezték, a mellkasukon pedig az erdei virágokból kötött füzéreket viseltek. Úgy néztek ki, mint két megnőtt facsemete. ⁵A fejékeiket lótuszból készítették, míg [a vállukon viselt] szent fonaluk kötélből készült.* Zsinórok segítségével lopótök-korsókat erősítettek magukra, [a szájukkal pedig] pásztorfurulyákat fújtak. ⁶Olykor egymáson nevettek, máskor [önfeledten] a játékba merültek bele. Miután elálmosodtak, levélből készült fekhelyeken pihentek. ⁷Így mulatták tehát az idejüket. A borjakra vigyáztak, és a csikók izgágaságával járták az erdőt, [amely] egyre csak szépült tőlük.

⁸Egy alkalommal azonban a dicső Dámódara így szólt [a bátyjához], Szankarsanához:

„Bátyám, ebben az erdőben már nem játszhatunk tovább a pásztorokkal! ⁹Az egész [terület] tönkrement. Eltűntek azok a dolgok, amelyekben az örömünket lelhetnénk! Kifogytunk a fűből és a tüzelőből! A pásztorok [az összes] fát kivágták! ¹⁰Korábban az itt lévő

* Az úgynevezett szent fonalat a felső három *varna* tagjai, azaz a *bráhma*nak, a *ksatrij*ának és a *vaisj*ának viselik, miután átestek az *upanajan*ának nevezett beavatási *szanszkár*án. Ez a szertartás jogosítja fel a beavattakat a védikus tanulmányok megkezdésére. A szertartás jelentőségét jól szemlélteti, hogy az *upanajan*át lényegében egy második születésnek tekintik, és ennek megfelelően nevezik a felső három *varna* tagjait *dvidzsáknak*, azaz kétszerszületetteknek.

erdők és ligetek [számunkra] sűrű rengetegeket voltak, most mégis, akár az égbolt, üresen tátonganak. ¹¹Még azok a fák is, amelyek [korábban] elpusztíthatatlannak tűntek, a karámok kerítéseiben, a keresztrudakban vagy a pásztortüzekben végezték. ¹²[Nemrégiben még mindenütt] füvek és tűzifák vettek körbe minket, most azokat [egyre] távolabbi helyeken kell keresnünk. ¹³A megritkult aljnövényzetű erdőink védtelenek, és az ivóvíz [is] fogytán van bennük. [Mivel] a fák ritkásan állnak, nem nyújtanak többé védelmet, [sőt inkább] félelmet keltenek. Az itt élő madarak is elköltöztek, hiszen a fák nem jók semmire. ¹⁴Nincs itt semmi, ami örömet okozna! Sivár minden! Még a szélnek sincs semmi haszna! A madarak nélkül ez egy üres [puszta], akár egy darab hús mártás nélkül! ¹⁵[Lassan már az az érzésem támad, hogy] nem is egy pásztorközösségben, hanem egy városban élünk. Az erdőben nőző fákat és zöldségeket eladjuk, a füveket pedig kazal számra pusztítjuk. ¹⁶A hegyek díszei a karámok, a karámok díszé az erdő.

Ezért itt az idő, hogy egy másik erdőbe menjünk! Ott majd találunk friss tüzelőt! ¹⁷A teheneink olyan fűre vágynak, [amelyet előttük még] nem legelt le senki. A gazdagságunkat jelentő csordák hadd kerüljenek [ismét] egy zsenge fűvel teli erdőbe! ¹⁸A teheneket és a pásztorokat akkor vélik boldognak a Földön, ha nincsenek kapuk és kötelek közé szorítva, és ha nincsenek házaik meg szántóföldjeik, [ha olyan szabadon járhatnak], mint a költözőmadarak. ¹⁹Az ürülekéből és a savas léből savas lé jön létre. Mivel nem legelnek [rendesen], a tejük sem jó semmire. ²⁰Ideje, hogy a teheneinkkel új, elbűvölő erdőket fedezzünk fel, ahol még bőségesen vannak legelésre váró területek. Gyorsan, vigyük el [innen] a csordát!

²¹Azt beszélik, hogy van [erre] egy pompás erdő. Vrindávanának nevezik. Fűben bővelkedik, míg a fáit, gyümölcssei és vizei egyaránt ízletesek. ²²Mindazzal az erénnyel rendelkezik, amelyeket az erdőknek tulajdonítanak. Sem sáskák, sem [szűrő] tövisek nem háborgatják. [Ezekkel szemben] a *kadamba*-fákból nincs hiány. [Ez a hely ugyancsak] a Jamuná partján található. ²³Kellemesen hűsítő szelek fújnak arra, minden évszakban lakható. Ez egy ragyogó, különféle,

szép [fákkal] teli erdő, ahol a pásztorkányaink örömmel [fognak sétálni]. ²⁴Onnan nem messze található a nagy, Góvardhanának nevezett hegy. Olyan ez a [Vrindávanának], mint a magas Mandara-hegy a [mennyei] Nandana-liget számára.

²⁵Az [erdőség] közepén egy terebélyes banyan-fa található. Több jó-dzsana a magassága, és [az emberek] Bhándírának hívják. [Az ágai] úgy tornyosulnak felfelé, mintha az égbolt egy sötét felhője volna.

²⁶[Ezt a helyet] középen választék módjára szeli ketté a Kálindí [néven is ismert Jamuná], mint [a mennyben] a legkiválóbb Gangesz a Nandanát. ²⁷Ott tehát látni fogjuk a Góvardhanát, a Bhándírának nevezett erdőnyi fát, az elbűvölő folyót, a Jamunát és [mind]azokat, akik boldogan élnek arra.

²⁸[Azt szeretném, hogy az egész] pástorközösség ott lakjon! El kell hagyni ezt a haszontalan erdőt! Ha hozzájárulsz, akkor már csak valami okot kell találnunk arra, hogy távozhassunk.”

^{29–30}Miközben Vasudéva eszes fia ezeket mondta, százával jelentek meg a vérre, húsrá és velőre szomjazó farkasok. Ahogy a gondolatait [a fejében] forgatta, úgy jöttek elő százával ezek [a fenevadak Krisna] szőrszálaiból. Szörnyen félelmetesek voltak! ³¹A tehenek, a borjak, sőt még a pásztorok és asszonyaik is rettenetesen megijedtek, amikor észrevették a szállásterületükön szabadon bóklászó farkasokat. ³²[A vadállatok] ötös, tízes, húszas, harmincas, sőt némelyek százas csoportokba verődve portyáztak. ³³Mivel Krisna testéből származtak, a *srívatsza* jele volt rajtuk. A pofájuk feketén sötétlett, [amitől] a pásztorok rettegése [csak még jobban] növekedett. ³⁴Amint beesteledett, a farkasok borjakat faltak fel, [egész] csordákat rémítettek meg, és gyermekeket ragadtak el. A pásztorok szenvedtek:

³⁵„Nem lehet az erdőbe menni! A teheneket itt képtelenek vagyunk megvédeni! Az erdőből már lehetetlen kihozni bármit is! [Még] a folyón sem tudunk átkelni!”

³⁶Ily módon [a semmiből] előbukkant, tigrissel megegyező erejű farkasok megbénították a pásztorok életét. Valamennyien egyetlen helyre szorultak be.

ÖTVENHARMADIK ÉNEK [Vrindávana]

Vaisampájana így szólt:

¹A farkasok okozta kár egyre csak növekedett, és nem lehetett elhárítani. Ezt látva a pásztorközösség férfjai és asszonyai együtt tanakodtak:

²„Ezzel a hellyel többé nincs dolgunk! Ideje, hogy egy másik erdőbe menjünk, ami [elég] tágas, pompás és kellemes [ahhoz, hogy] a teheneink örömeire váljon. ³Nincs értelme [tovább] késlekednünk! Indulnunk kell a teheneinkkel és [minden] vagyonunkkal együtt! Addig kell elhagynunk [ezt a helyet] a csordáinkkal, amíg [a farkasok] kegyetlenül fel nem falnak minket! ⁴Rettegünk tőlük! A testük szürkés és vöröses színű. A szájukból agyarak merednek, [és azok segítségével] tépik szét [az ellenfeleiket]. A képük sötét, és [egész] éjjel üvöltenek.”

⁵Nincs olyan otthon a szállásterületen, ahol ne csendült volna fel [keserves] sírás: „Jaj a fiam, jaj a bátyám, jaj a borjam, jaj a tehenem a farkasok martaléka lett!” ⁶A tehenek bőgésébe [ily módon] gyászos hang keveredett, [ami arra ösztönözte] a közösség vénjeit, hogy gondoskodjanak a csorda és a pásztorok kimenekítéséről. ⁷Ezért úgy határoztak, hogy valamennyiüknek Vrindávanába kell menniük, és ott kell majd letelepedniük, [ugyanis az a hely valóban] a tehenek örömeire válhat. ⁸Miután a Vrindávanába való költözésről döntés született, Nanda pásztor, mintha csak maga Brihaszpati lett volna, egy komoly beszédbe kezdett bele:

⁹„Ha a döntés megszületett, még ma el kell mennünk! Azonnal értesítenünk kell a pásztorokat, hogy gyorsan készülődjenek!” ¹⁰A szállásterületen a parancsot a közemberek kihirdették: „A tehenek hajtasát most rögtön meg kell kezdeni! A szekereket be kell fogni! ¹¹[Ügyeljünk] a borjak elvezetésére is! Pakoljátok fel az edényeket! Induljunk erről a helyről, hogy [végre] Vrindávanába telepedhessünk le!”

¹²Miután meghallgatták Nanda jól kihirdetett szavait, az egész közösség ott helyben felszedelőzködött, [mivel szívükben már valamennyien] a távozásra vágytak.

¹³„Gyerünk! Kelj már fel! Indulunk! Miért fekszel még mindig? Gyere! Fogd be [a szekered]!”, hallatszott a pásztorok lármája a készülődés közben. ¹⁴Az útnak induló pásztorok a szekereikkel együtt olyan zajt keltettek, mintha tigrisek hallatták volna szörnyű üvöltéseiket. [Sőt, egyenesen] a tenger morajlására emlékeztetett. ¹⁵Az asszonyok a fejükre ékszerek helyett vizes korsókat és köpülőfákat tettek, és úgy vonultak ki sorban a településről, mint a csillagok sora az égboltról. ¹⁶Az úton hosszú, kék, sárga és vörös ruhákat kötöttek magukra, és ettől a pásztorlányok sora olyan volt, mint a szivárvány. ¹⁷Néhányan az úton baktató pásztorok közül a testükre aggatott zsinóroknak és köteleknek köszönhetően úgy néztek ki, mintha lelógó légyökerű fák lettek volna. ¹⁸A ragyogó szekerek-től úgy tűnt, mintha nem is egy csorda, hanem a szél csapásaitól ide-odamozgó hullámokkal borított tenger lett volna [ott jelen]. ¹⁹Egy pillanat sem telt el, és az [elhagyott] szállásterületük [végleg] pusztasággá változott. Semmilyen értékes dolog nem maradt ott, [csupán] hollók köröztek arra.

²⁰Ezután, egy [kis] idő elteltével a pásztorok a Vrindávanának [nevezett] erdőségbe érkeztek. [Először az eléjük táruló] tágas teret a tehenek elszállásolására tették alkalmassá. ²¹[Az új] szállásterületet szekerekből alkotott kerítéssel vették körbe. [Ennek következtében] egy félholdalakú [tér] jött létre, amely középen egy *jódzsana* széles volt, míg a hossza ennek a kétszerese. ²²Köröskörül elburjánzott csucsorok és tövises fák védelmezték, [amelyek] az ágaik hegyét [a földbe] mélyesztve [formáltak kerítést].

²³[A pásztorok ezután] a köpülőrudjaikat vették kézbe, és húzni kezdték az ezekhez [erősített] köteleket, míg a köpülőedényeiket újra és újra vízzel öblögették el. ²⁴[Mások] ékeket ragadtak meg, [amelyeket] kötélhurkokhoz erősítettek. A szekereket felfordították, és cölöpökkel rögzítették. ²⁵A köpülő rudak tetejére szorító köteleket helyeztek, majd tető céljából szalmával, füvekkel és faágakkal fedték be őket mindenfele. ²⁶[Voltak, akik] a teheneknek szánt szálláshelyek megtisztításával foglalatoskodtak. Mozsarakat állítottak fel, ²⁷[és] ragyogó, kelet felé néző tüzeket gyújtottak, [amelyeket

tisztított vajjal] hintettek meg. A fekhelyeiket [ezután] borjúbőrrel takarták be. ²⁸A pásztorlányok vizet hoztak, [hogy] megöntözhesék az erdő [fáit], és faágakat gyűjtöttek. ²⁹Nem tétlenkedtek sem a fiatal, sem az idős pásztorok. A fejszéik fákat döntöttek ki, majd rönköket aprítottak fel. ³⁰[Mindettől a tevékenységtől] az erdővel szegélyezett [új] szállásterület csakúgy tündökölt. A bőséges esőnek köszönhetően [olyan] kellemessé vált ez az erdei hely, [hogy a pásztorok úgy érezték magukat], mintha a mennybe érkeztek volna meg. ³¹[A valamennyi] kívánságot teljesítő tehenek [ily módon] a Nandana-ligettel vetekedő, füvet örökké bőségesen termő Vrindávanába kerültek. ³²Az erdőt járó Krisna, aki a tehenek javát kereste, korábban már a jóságos elméje segítségével látta ezt a helyet. ³³Ennek köszönhetően a nyári hónap teljes hátra levő részében úgy nőtt ott a fű, mintha egy istenség *amritával* öntözte volna meg. ³⁴Nem éri baj sem a borjakat, sem a teheneket, sem az embereket ott, ahol Madhu elpusztítója van jelen a világ javára. ³⁵A tehenek, a pásztorok és az ifjú Szankarsana [ily módon] örömmel foglalták el ezt az [új] lakhelyet, amelyet Krisna rendelt a számukra.

ÖTVENNEGYEDIK ÉNEK [Az esős évszak]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután Vaszudéva fiai Vrindávanába kerültek, a borjak őrzésével [kezdték] foglalkozni. Továbbra is gondtalanul éltek. ²Az erdőt boldogan járták, játszottak a pásztorokkal, és fürödtek a Jamunában. A nyár [idővel] véget ért, ³és beköszöntött [az emberek] szívét vágyra gyújtó esős évszak.

Rettenetes, a hasuknál szivárvánnyal szegélyezett [felhők] zúdították le a vizüket. A Nap elsötétült, [miközben] a Földet [zsenge] fű borította be. ⁴A felhők [üde] szele szállt le, és friss vizeket hozott magával, [amelyek] megtisztították a felszínt. [Ettől úgy tűnt, mintha maga] a Föld fiatalodott volna meg. ⁵Az erdők ragyogtak: új eső öntözte őket, tele voltak bársonyatkákkal és a kialudt bozóttüzek füstjével. ⁶Itt volt az ideje, hogy a széttárt farktollú pávák táncot lejtessenek. A mámor [gondolatától] izgatottak lettek, és hangos vijjogásba kezdtek. ⁷A frissen beköszöntött esős évszakban [azt lehetett hinni, hogy még] a rovarokat adományaikkal ellátó, szép *kadambák* is megfiatalodtak, [és az őket körülvevő] fiatal felhőktől [mintegy] ragyogott a formájuk. ⁸A *kadambáktól* illatos ligetek [szinte] kacagtak a kivirágzott *kutadzsáktól*. A forróság megrettent a felhők [látványtól, miközben] a Föld örömét lelte a vizekben. ⁹[Mivel] a hegyek [egyrészt] a Napból áradó nedvektől, [másrészt] a bozóttüzekről voltak felhevítve, [most egyszerre] sóhajtottak fel, amikor a felhők kibocsátották a vizeiket. ¹⁰Az eget erős szelek rengették meg, [és csupán azért maradt a helyén, mert egykor] nagy felhőkre rögzítették fel. Olyan volt, mintha a föld rengeteg pora borította volna be. ¹¹Az erdőben [járva] néhol a nevető *kadambák* sokaságára, néhol a díszekként tündöklő gombákra lehetett bukkanni. Kivirágoztak a *nípa*-fák [is], és az erdő mintegy lángolt tőlük. ¹²Az emberek szíve megremegett, amikor megszagolták az Indra vizével behintett és a szél által felfrissített földet. ¹³Dölyfös gazellák zajongtak, a békák kuruttyoltak, a pávák pedig megújulva vijjogtak: a Föld egységesen zengett.

¹⁴A folyók nagyon megáradtak az esőtől. Gyorsan és nagy erővel hömpölyögve folytak. Miközben [maguk előtt] széles [medret vájtak], a partról fákat ragadtak el. ¹⁵A folyamatos égszakadástól az átázott tollú madarak [teljesen] kimerültek, és mintegy erőtlenségükben [képtelenek voltak] elhagyni a fák tetejét. ¹⁶[Úgy tűnt], mintha a Nap elsüllyedt volna a friss felhők gyomrában, amelyek a sok víztől mélyen leógtak, és esőt szórva mennydörögtek. ¹⁷A kiálló füvektől szaggatott vízfolyások beborították a Földet. A füvek füzérek módjára díszítették, míg az utak nyomára csak keresés révén lehetett ráakadni. ¹⁸A fákkal borított hegyekre [olyan erővel] zúdult a víz, hogy a csúcsaik letörték. [Azt lehetett hinni, hogy ismét Indra] mennyköve csapott le rájuk ¹⁹A felhőkből lezúduló és folyónyira duzzadó eső elárasztotta az erdőket, miközben a tavakból kiömlő [sár] vörösre színezte. ²⁰Az erdőt járó elefántok a dörgések hangját utánozták, miközben a pofájukat az ormányuk segítségével a magasba emelték, és a túl sok esőtől azt a látszatot keltették, mintha a felhők ereszkedtek volna le a földre. ²¹Róhiní fia [is] az esős évszak történéseit figyelte. Láta a sűrű felhőket, és az időjárással kapcsolatban így szólt négy szemközt Krisnához: ²²„Krisna, nézd a fekete felhőket! A felszálló darvak ékszer módjára veszik körbe őket! Az égbolton a te tested színét elragadva gyűltek össze! ²³Ebben az időszakban szoktál aludni, [ezért] ilyenkor [még] az ég [színe] is a testedet utánozza. A Hold, akárcsak te, az ismeretlen, monszun alatt használt lakhelyére távozik. ²⁴Az esős évszak beköszöntével a borús ég a kék vízililiom sötét színét vette fel. [Most], olyan, mintha egy vízililiom szirma lenne. ²⁵Krisna, pillants rá a Góvardhana-hegyre! A víztől duzzadt, sötét, vizüktől megzsabaduló felhők révén [most a nevéhez illő módon valóban] gyarapítja a teheneket. ²⁶A mindenholon lezúduló eső miatt [még] a fekete antilopokon [is] a mámor lesz úrrá. [Már-már] ragyognak, [miközben] boldogan az erdőt [járják] ²⁷Szemed olyan, mint a lótusz! Ezek a víznek örvendő, zöldellő, zsenge füvek leveleikkel betakarják a földet. ²⁸Nincs az a szépség, ami felülmúlná a monszun idején hömpölygő vizekkel megtelt hegyeket, erdőket és gabonamezőket! ²⁹[Ilyenkor], Dámódara, a mély hangú felhők megnövekednek. Szilaj szelek dobál-

ják őket, és a távollévőkben vágyat keltenek.³⁰ Hari, [rólad úgy tartják, hogy] a három lépéssel a világmindenséget lépted át. [Íme] ez a második lépésed helye, [amelyet] a szivárvány, Indra háromszínű, nyilak és húr nélküli fja [ékesít].³¹ A Nabhaszja [hónap] idején az égen járó Nap* nem ragyog [úgy, mint máskor]. A felhők lehűtik a hevét, [és olyan, mintha az örökké] sugaras [égitest] a sugaraitól lenne megfosztva.³² A tengerárhoz hasonló felhők szüntelen folytatják a víz áradatát, és szétterülve folyton összemossák az eget és a földet.³³ Esőt hozó szelek fújnak a Földön, és a *nípák*, az *ardzsunák* és a *kadambák* illatával keveredve szerelmet gyűjtanak [a szívekben].³⁴ Az égboltot heves esők és méretes felhők borítják be, [amitől olyan], mintha a végtelen, mély tenger telepedett volna rá.³⁵ [Úgy tűnik, hogy] háború tört ki az égen. Az eső[cseppek] fényes vasnyilakként [zúdulnak le], a villámok ragyogó páncélként [villognak], a szivárványok pedig íjakként [feszülnek].³⁶ Szép arcú öcsém, az erdők, a fák és a hegyek csúcsait [most] sűrű fellegek borítják be.³⁷ A vizet hányó felhők, mint harci elefántok hadtestei [sorakoznak] az óceánna vált égbolton.³⁸ A tengerzúgásból született, durva, rideg szelek fújnak, és megrázzák az izgága fűszálakat, miközben hozzák magukkal az esőt.³⁹ A Hold alszik azokon az éjjeleken, amikor a felhők kibocsátják a vizeiket. [Ennek következtében], ha a Nap lebukik, [ilyenkor] egyetlen égtájat sem lehet látni.⁴⁰ Nézd csak, Krisna! Most, hogy a hőség miatti bajoktól megszabadult, és az eső ékszerét magára öltötte, a Vrindávana [egészen] olyan lett, mint [a mennybéli] Csaitraratha.”⁴¹ Krisna dicső, erőből duzzadó bátyja e szavakkal foglalta össze, hogy milyen szépségeket rejt magában az esős évszak, miközben a szálláshely felé ment.⁴² [Ezt követően a testvérpár], Krisna és Szankarsana abban az időben a rokonaikkal együtt járták be [a vidék] nagy erdejét, [miközben folyamatosan] egymás kedvében jártak.

* Ugyan a fordításban ezt nem sikerült visszaadni, érdemes megjegyezni, hogy a szanszkrit vers első sora számos alliterációt tartalmaz: *nabhaszja csa nabhas csaksur na bhátj ésa nabhascsarah*.

ÖTVENÖTÖDIK ÉNEK [Kálíja lakhelyének megtalálása]

¹Egy alkalommal a szép arcú Krisna, aki képes volt arra, hogy a külsejét kedve szerint változtassa, a bátyja, Szankarsana nélkül járta a fenséges erdőt. ²[Ebben az időben] ez a méltóságteljes [gyermek már] kákapaksát viselt. [A bőre] sötétszínű volt, a szemei lótuszszirmokhoz hasonlítottak. A mellkasán [ott díszelgett] a *srívatsza*, [amitől] olyan volt, mint a jelével ellátott Hold. ³A lábán bokaperecet [viselt], és olyan ragyogó volt, mint egy lótusz. Habár a fiatalságtól rózsás volt [a bőre, mégis] széles léptekkel járt. ⁴Az emberek örömeiket lelték a könnyed, sárgás, lótuszrostokkal megegyező színű ruhájában. [Amikor] ezt magára öltötte, úgy nézett ki, mint egy hajnali felhő. ⁵Az izmos karjai, amelyeket [eddig] az ég lakói részesítettek tiszteletben, [most] az erdei életmód tevékenységeivel, kötelekkel és botokkal foglalkoztak. ⁶Annak az ifjúnak a ragyogó ajkakkal ékesített arca mind a ragyogása, mind az illata terén a lótuszokra emlékeztetett. ⁷Ha kioldotta a hajtincseit, azt lehetett hinni, hogy ezt [a különleges] arc-lótuszt méhek sorai lepték el. ⁸A fejére egy *ardzsuna*-, *kadamba*-, *nípa*- és banánvirágokból font füzért kötött, [amely] olyan volt, mint az eget díszítő *naksatrák* sora. ⁹Ettől a valamennyi virágot tartalmazó fejtől a hőst [látva azt lehetett gondolni, hogy] benne maga a monszun felhőktől sötét Nabhaszja [hónap] öltött testet. ¹⁰A nyaklánc [közepén] egyetlen, makulátlan pávatoll csüngött, [amely] a lágy szellőtől remegve tündökölt.

¹¹[Krisna az idejét] hol énekléssel, hol játékkal [töltötte]. Máskor az erdőt rózta, miközben a fül számára kellemes zenét hallatott a fűszálak segítségével. ¹²Ha kedve volt hozzá, [elővette] az édeshangú pásztorsípját, és játszott rajta. Az erdőben bolyongva a felhőhöz hasonlóan sötét [színű] ifjú [testét magára öltö] Úr a pásztorok közt úgy tevékenykedett, hogy a tehenek kedvében járjon. ¹³Ez idő alatt örömét lelte a különféle, szép ligetekben, amelyek a pávák vijjogásától és a felhők dörgésétől harsogva szerelemre gyújtották [a szíveket]. Az elbűvölő erdők [kivétel nélkül] Krisna kedvét keresték. ¹⁴A gombák ékszerként díszítették őket, [miközben] az ösvényeiket füvek

borították be. A banánvirágoktól úgy tűnt, mintha fehér fogaik lennének. [Mindenféle] friss víz folyt bennük. ¹⁵A készaráknak a friss, szenvedélyes sóhajokra emlékeztető illatától olyanok voltak, mint-ha [valójában] mindenféle folyton sóhajtozó asszonyok lennének.

¹⁶A fák sűrűjén keresztül [rendre] üde szelek keresték fel [Krisnát].*

¹⁷Egyszer a tehenek társaságában [épp] az erdőt járta, [amikor] megpillantott egy minden más növényt felülmúló, szélteben és hosszában egyaránt terebélyes fát. ¹⁸Olyan volt, mintha egy felhő szállt volna le a Földre. A levelek áthatolhatatlan sokasága [borított]. Annyira magas volt, hogy az ég feléig felért, és [még] a szeleket is meghajlásra kényszerítette. ¹⁹Sötét és tarka színű madarak sokaságai rajongták körül. Tőlük, a gyümölcsseitől és a hajtásaitól egy szízárvánnyal díszített felhőre emlékeztetett. ²⁰A lombkoronája akkora volt, mint egy palota, [amelyet] indák és virágok ékesítettek fel. A széles gyökerével [minden irányba] kiterjedt. [Olyan hatalmasra nőtt, hogy képes volt] útját állni a szeleknek és a felhőknek. ²¹Mintegy uralkodott annak a vidéknek a többi fája felett. Az eső [folyama] keresztbeszakadt a [széles lombkoronáján. Minden szempontból úgy tűnt, hogy] erőnyes tettek köthetők hozzá.

²²Miután Krisna ezt a hegynyi, Bhándírának nevezett banyan-fát meglátta, azt a döntést hozta, hogy a napot [ennek az árnyékában] fogja eltölteni. ²³Ott a vele egyidős borjúpásztorokkal úgy mulatott ez a folttalan [gyermek], mint egykor a menyei [otthonában].

²⁴Miközben a Bhándíránál játszadozott, a többi pásztor [különféle] erdei játékokkal igyekezett a kedvében járni. ²⁵[Voltak közöttük olyanok, akik] önfeledten nótázni kezdtek, [míg] mások a gyönyörre vágyva Krisnáról daloltak. ²⁶Miközben énekeltek, és a fűszálak segítségével zenéltek, a hősiés [gyermek] hol a fuvoláján, hol a lantján játszott.

²⁷Egy másik alkalommal a bikáéval megegyező tekintetű Krisna a tehenek hajtása közben a Jamuná inda-ékszerű fákkal teli partjára tévedt, ²⁸és megpillantotta a folyót. A hullámai olyanok voltak,

* A kiadásban található 55.16-os vers második sorát a magyar fordításban a 55.13-as vers fordításánál közöltem.

mintha a szemeinek az íves sarkai lennének. Lótuszokkal és vízililiomokkal volt tele. A vizének az érintése kellemessé tette [az arra járó] szeleket. ²⁹A gázlóit könnyen lehetett keresztezni, [a benne folyó] víz pedig édes volt. Holtágak szegélyezték, [miközben] sebesen folyt. [A partján álló] fák meghajoltak a [hirtelen] támadt, nedves fuvallataitól. ³⁰A ludak gágogtak, a kacsák hápogtak, a darvak pedig krúgattak arra, [de nem volt hiány] a párban járó *csakraváká*-madarakból sem. ³¹[Ezeken kívül különféle más] víziélőlények laktak benne. Mindaz az erény, ami a vizeket jellemezte, jelen volt ott. [Csakúgy] ragyogott a [sok, belőle növvő] vízinövénytyől. A vizét a hínárok sárgásra színezték. ³²Olyan volt, mintha a túlcsorduló áradása a lába lett volna, [amely] a kerek csípő [formáját felvevő] homok partjához tartozott. Az örvény alkotta a mély köldökét, a hasán a pihék pedig a lótuszokból voltak. ³³A holtágai karcsú derekat formáztak, [amelyhez tartozó hason] a ráncokat három hullám alkotta. A melleinek ívét a *csakravákák* jelölték ki. Hosszú arca a part volt. ³⁴A hajjai kiálló fogaknak tűntek. Nyugodtnak látszott. A mosolyát ludak, a szemeit ragyogó vízililiomok, az íves szemöldökeit pedig a halak látványa alkotta. ³⁵A széles homlokát holtágak fogták közre. A hínárhajkoronájától elbűvölőnek látszott. A messzire [tartó] áramlatai hosszú karok [alakját] vették fel. A kanyarulatai lelogó fülek voltak, ³⁶[amelyeken] a kacsák fülékeként [csüngtek]. A szemei [helyén] szépséges lótuszok [nyíltak. A testét] a ludak mintázták, [miközben] a ruhája a *kása*-füvektől arany [színűnek] tűnt. ³⁷A parti növények ékszerek módjára díszítették. A halak csillogó övet formáztak rajta. A vizén lebegő madarak miatt azt lehetett hinni, hogy lenruhát öltött magára. A bokaperec hangját a darvak krúgatása biztosította. ³⁸A természetes halak és a krokodilok kenőcs módjára takarták be. A teknősei szerencsét hozó jelekként tündököltek. A vadállatok ivóhelye volt a koszorúja, melléből az emberek ittak, vize az volt, amit a vadállatok meghagytak. [Akármerre haladt, az útját] remetek szálláshelyei kísérték.

³⁹Krisna [ily módon] alaposan szemügyre vette a tengernek ezt a fő királynéját. [A fényével] beragyogta a Jamunát, és boldogan kóborolt arra. ⁴⁰Miközben ennek a legkiválóbb folyónak [a vidékét] járta, [egyszer csak] észrevett egy valamennyi vetélytársát felülmúló holtágot. Hosszú volt, [és talán] egy jódzsanával is felérhetett a szélessége. [Valószínűleg] még az isteneknek is nehezeire esett volna, hogy átkeljenek rajta. ⁴¹Mély volt, és a tenger [tömegéhez] hasonlóan megingathatatlan. A szomjazó vadállatok elkerülték, és a vízimaradarak sem jártak arra. ⁴²A benne lévő, sűrű víztömegről olyan volt, mint a felhőkkel borított égbolt. Megközelíteni [is csak komoly] kockázat árán lehetett, mivel a partja tele volt mérgeskígyókat rejtő üregekkel. ⁴³Mindenhonnan a kígyóméreg-tüzek füstje vette körbe. ⁴⁴A jó emberek, akik a napi három áldozat bemutatására törekedtek, sosem keresték fel pihenés céljából ezt a helyet. ⁴⁵Az ég madarai még röptükben is elkerülték. Ha [véletlenül] fűszálak hullottak bele, mintegy hevesen lánggra kapott. Körben egy jódzsanányi [sávban] veszélyes volt megközelíteni. ⁴⁶A szörnyű [kígyó]mérgek tüzeitől lángokkal lobogott az [egész] tó. A pásztorok szállásterületétől [ráadásul] ez csak egy *krósányira* terült el!

⁴⁷Miután Krisna megnézte ezt a tavat, így gondolkodott el: „Kié lehet ez a hatalmas, [egyszerre] mély és széles tó, [amit] ragyogó fények vesznek körbe? ⁴⁸Ebben a tóban [nem más] lakhat, [mint] a Kálíja néven ismert, félelmetes kígyókirály. A színe olyan sötét, akár a fekete szemfesték. ⁴⁹Valaha a tengerben lakott, de a madarak kígyókat faló urától, Garudától tartva az én közreműködésemnek köszönhetően vetődött [erre a vidékre]. ⁵⁰Ez tehet arról, hogy az egész, tengerbe tartó Jamuná be lett szennyezve. A kígyókirály jelentette veszély miatt ez a vidék lakhatatlan. ⁵¹Ezen a félelmetes erdő[részen teljesen] elburjánoztak a fűfélék. A különféle indás-bogas fák [egészen] megrémisztenek. ⁵²A kígyókirály fák közt élő miniszterei védelmezik ezt a helyet. Folyamatosan, titkos ügynökök [módjára] felügyelnek. Egyetlen élőlény sem képes megélni itt!

Olyan veszélyes érintkezni vele, mint a mérgezett étellel. ⁵³Ha a hínármocskú, indás-bokros fáktól megtisztítanánk az útjait, [akár még] ragyoghatna is a tó két partja. ⁵⁴Ideje, hogy megfegyvelmezsem ezt a kígyót, és ezzel [ismét] tisztává tegyem a szomjunkat oltó folyó vizét. ⁵⁵Miután megszelídítettem a kígyót, a pásztorok örömmel vehetik birtokukba ezt a ragyogó [folyót]. Akármilyen évszak is jön, ez a hely kellemes lesz a számukra, és valamennyi gázlóját könnyen el fogják érni. ⁵⁶Ezért, vagyis a rossz úton tévelygő gonosztevők megbüntetéséért születtem a pásztorok közé, ezért élek a közösségükben. ⁵⁷Most gyermekjátékot [színelve] felkapaszkodom erre a *kadamba*-fára, majd magamat a félelmetes tóba vetve, megfegyvelmezem Káliját.

ÖTVENHATODIK ÉNEK [Kálíja]

¹Az ifjú Krisna, [akiben még nagy volt] az izgágaság, miután megközelítette a folyópartot, az övét szorosan megkötötte. Ezután felmászott [az ott lévő] *kadamba*-fa tetejére, ²[majd] a lombkoronáról úgy lógatta le magát, hogy egészen olyan volt, mintha egy [sötét] felhő [pihenne aombok közt. Végül] a lótuához hasonló szemű Krisna egy [nagy] csobbanást hallatva a tó közepébe vetette magát.

³Az érkezésére a nagy tó [teljes egészében] megrázkódott. Krisna lendületétől [a felszíne] ketté nyílt, és úgy áradt ki, mint a tenger.

⁴[A hirtelen támadt] hangtól a kígyó palotája [is] megremegett. A szemei haragra gyúltak, és a rémség kiemelkedett a vízből.

⁵Amikor Kálíja, a kígyók ura [ily módon] láthatóvá vált, tajtékzott a haragtól. Olyan volt, mint a felhők [sötét] tömkelege, [egyedül csak] a szemei vöröslöttek. ⁶Öt szája volt, [amelyek egytől egyig] tüzet okádtak. A nyelvei [a katlanként] izzó szájnyílásaiban mozogtak. Öt, széles és rettenetes fejjel rendelkezett. ⁷A tűzként ragyogó tekervényeivel az egész tavat betöltötte. A dühétől már-már remegett, [miközben a belőle jövő] hőtől majdnem lángra kapott.

⁸[Olyan] mérég [lett úrrá rajta, hogy a körülötte lévő] víz majdnem felforrt. Maga a Jamuná folyó [is] megriadt tőle, és az ellenkező irányba kezdett folyni. A harag tüzével teli szájából szél támadt.

⁹Krisna [mindeközben] kisgyermek módjára pancsolt a vízben. A kígyókirály amint megpillantotta, a szájából füst és tűz tört elő.

¹⁰A haragnak ezek a lángjai a világvégi [tűzre] emlékeztettek, [és Kálíja torkából] kikerülve egy pillanat alatt hamuvá perzselték a partmenti fákat. ¹¹[Ezután] a mérhetetlen erejű fiai, asszonyai és más nagyméretű [társai, akiket] a kígyók közt a legkiválóbbnak tartanak, tűntek fel ott. A szájukban szörnyű mérgeket [tartottak, amelyekből] füsttel kísért tűz távozott. ¹²Ezek [a testük gyűrűivel] megkötözték Krisnát, [aki mindezt] ellenállás nélkül tűrte, mint egy megmozdíthatatlan hegy. ¹³A kígyók [jelenlévő] urai [ezt követően] az éles, mérget fecskendező fogaikkal harapdálták Krisna [testét], de a hős [csodálatos módon] életben maradt.

¹⁴[A környéken lévő] pásztorok azonban megrémültek. A könnyeiktől elszoruló hangon sírtak, és visszatértek a szállásterületre:

¹⁵„Krisna [teljesen] megháborodott! Belemerült Kálíja tavába, és most a kígyókirály [büntetésül] fel fogja falni! Gyertek gyorsan!

¹⁶Haladéktalan értesíteni kell Nanda pásztort is! [Mondjátok meg neki, hogy] a fiát a kígyó behúzza a nagy tóba!”

¹⁷Amikor Nanda pásztor tudomást szerzett erről, az olyan volt számára, mintha mennykő csapott volna belé. A remegéstől gyötrődve jutott el ahhoz a páratlan tóhoz. ¹⁸Az emberek [mind] oda fáradtak a kígyókirály játszóhelyére. [Ott] voltak a gyerekek, a fiatal lányok, az öregek és az ifjú Szankarsana is. ¹⁹A pásztorok Nanda vezetésével a könnyeiket hullatták, és a parton állva jajveszékeltek. ²⁰[A jelenlévők közül] némelyeket a szégyenérzet fogott el, mások álmélkodtak, vagy a bánattól [lesújtva] gyötrődtek. Voltak, akik sóhajtoztak: „Jaj, jaj Krisna!”, [míg] mások magukba roskadva szenvedtek és sírtak.

²¹A nők jajveszékelése Jasódának szólt: „Jaj, jaj, [most] veled is végeztek, hiszen látnod kell, hogy a kedves fiad a kígyókirály martalékvává válik! A kígyók tekervényei úgy szorítják, mintha egy gazellát vonszolnának. ²²Jasódá, hogyan lehetséges, hogy a kőszíved még a fiad látványától sem hasad meg?! ²³Micsoda csapás! Nanda pásztor épp itt van előttünk. A tekintetét a gyermeke arcára vetve öntudatlanul áll a tó mellett. ²⁴Jasódát követve mi is belemegyünk ebbe a kígyólakta tóba. Dámódara nélkül nem térhetünk [onnan] vissza.

²⁵Milyen lenne a nappal, ha [nem sütne ránk] a Nap?! Mit ér az éjszaka a Hold [fénye] nélkül?! [Hát még] a tehenek bika híján, vagy mi pásztorok, Krisna nélkül?! Nem fogunk nélküle haza menni, a tehenek sem térnek vissza a borjaik nélkül.”

²⁶A pásztoroknak és az asszonyaiknak a kétségbeesett szavait hallva Szankarsana haragosan szólt az örök Krisnához, [mivel] ismerte a testük azonos [természetét], és tudta, hogy kettőjükben ugyanaz a személy osztotta ketté magát:

²⁷„Krisna, erős karú Krisna, te a pásztorok jólétének vagy a gyarapítója! Ideje már, hogy móresre tanítsad ezt a mérgét fegyverként használó kígyókirályt! ²⁸Kitűnő fivérem, [gondolj arra, hogy]

a rokonaid [egyszerű] elmével bírnak, és [most] téged halandónak gondolva keservesen sírnak.”

²⁹Miután [Krisna] meghallgatta a beszédet, [amelyet] Róhiní fia mondott, [azon nyomban] a beleegyezését adta. [Ezt követően] játszi könnyedséggel szétfeszítette a kígyótekervények béklyóját, és [ily módon] mindkét karját szabaddá tette. ³⁰Ezután a lábait használva átmászott [a kígyó teste által alkotott] vizes gyűrűkön, majd a kezeivel megragadta és meghajlásra kényszerítette a fejét. ³¹[Ezek után] egy hirtelen mozdulattal [a szörny] középső fején termett, és ott helyben táncot lejtett, miközben a karkötők ragyogása kísérté. ³²A kígyó feje [ily módon rettenetesen] gyötrődött Krisnától, és [egészen] kimerült. Vért habzó szájaival ezeket szólt:

³³„Széparcú Krisna! Ostoba voltam, hogy haragot tanúsítottam veled szemben! Legyőztél! A mérgem elveszítettem, és [teljesen] a hatalmadba kerültem! ³⁴[Ezért most arra kérlek, hogy] rendelkezze felettem! Mit kell tennem? A feleségeimmel, a fiaimmal és a rokonaimmal együtt [várjuk az utasításodat! Mondd meg, hogy] kit kövessünk! [Egyedül arra kérlek, hogy] az életemet hagyj meg!”

³⁵A magasztos [úr, akinek] a jelvényét Garuda díszíti, végigmérte az öt fejével leborult kígyót, majd szelíden így szólt:

³⁶„A Jamuná vizében, kígyó, többé nem lakhatsz! Menj, [és költözz] a rokonaiddal és a fiaiddal együtt a tengerbe! ³⁷Ha ezek után [itt], akár a vízben, akár a szárazföldön meglátlak téged, a fiaidat vagy a követőidet, egyikőtök életét sem fogom megkímélni! ³⁸Hadd legyen nyugta ennek a folyónak! Kotródjatok [vissza] a nagy tengerbe! [Amennyiben itt maradnátok], végzetes hibát követtek el!

³⁹Mivel, kígyó, a fejedben a lábammal nyomot hagytam, Garuda, a fajtád ellensége, ezt látva nem fog bántani téged!”

⁴⁰A bikához hasonló [erővel bíró] kígyó [ennek megfelelően] elfogadta, hogy a fején viseli [Krisna] lábnyomát, majd a tehénpásztorok szeme láttára eltűnt a tó [vizéből]. ⁴¹Miután a kígyó kudarcot vallva távozott, az álmélkodó pásztorok a partra segítették Krisnát, majd magasztalták és jobb kéz felől megkerülték. ⁴²Az erdőt járók [egyőtől egyig] boldogan mondták Nanda pásztornak:

„Hálás lehetsz, hogy ilyen fiad van! [Nagy] kegyben részesültél!
⁴³Hibátlan [férfi], mostantól kezdve sem nekünk, pásztoroknak,
sem a teheneinknek [nem kell tartani semmitől, hiszen] a bajok-
ban az oltalmunk a nagy szemű Krisna! ⁴⁴A Jamuná teljes vize
megtisztult! Bölcsék látogatják, és a tehének valamennyi gázló-
ját könnyen keresztezik. ⁴⁵Mi, pásztorok ugyan látjuk Krisnát,
a nagyságos természetét nem értjük. Olyan, akár a szállásterüle-
tünkön elrejtett tűz.”

⁴⁶A pásztorok tehát kivétel nélkül így csodálták és magasztalták
az örök Krisnát, majd úgy tértek vissza a lakhelyükre, mint az iste-
nek a Csaitraratha [néven ismert mennyei ligetbe].

ÖTVENHETEDIK ÉNEK [Dhénuka]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután Késava elbánt a Jamuná holtágában lakó kígyókirállyal, [a fivére] Ráma társaságában járta a környéket.* [Egy alkalommal]

²Vaszudéva két szépséges fia, a csordákkal együtt a Góvardhana-hegy kellemes [vidékén] barangolt. ³A két hős [egyszer csak] a Góvardhanától északra, a Jamuná partján egy nagy, szemet gyönyörködtető pálmafa-erdőre lett figyelmes. ⁴Mindketten megőrültek [neki, és] bikaborjak módjára indultak meg [arra a helyre, hogy ott] az elbűvölő, pálmalevelekkel borított erdőben önfeledten kóborolhassanak. ⁵Ez a jókora terület sima, és lágy [tapintású volt]. Bövelkedett a *darbha*-fűben és a [jól termő] fekete földben.

⁶Azt lehetett hinni, hogy magas elefántormányok veszik körbe, mivel a gyümölcsökkel teli, legkiválóbb sötét pálmafák a széles törzseikkel [azok módjára] tornyosultak. ⁷[Minderről] ott [meggyőződve] a legkiválóbb szónoknak tartott Dámódara így szólt: „Az érett pálmagyümölcsök illata itatja át ezt az erdei helyet! ⁸[Itt] minden nehézség nélkül kaparinthatjuk meg a pálmagyümölcsöket, [amelyek] az illatuk és a sötét színük révén ízletesnek és lédúsnak tűnnek. ⁹Azt gyanítom, hogy az ízük az *amritáéval* vetekedhet, hiszen az édes illatuk kellemes az orromnak.”

¹⁰Dámódara szavaira Róhiní fia nevetve rázta meg [az ott lévő] fákat, hogy a pálmagyümölcsöket megkaparinthassa. ¹¹Azonban [az igazság az, hogy] ezt a pálmaerdőt az embereknek nem volt tanácsos látogatni, [mivel csak nagy] nehézségek árán lehetett rajta átkelni. Kietlen és tágas vidék volt ez, ami az emberevők lakhelyére emlékeztetett. ¹²[Ezen a helyen ugyanis, nem más] lakott, mint a kegyetlen Dhénuka, a számár alakját magára öltő démon. Egy nagy számárcsordával vette körbe magát, ¹³és [ily módon] felügyelte

* Az eposz heterogenitását példázza, hogy 57.1-es vers Késava néven hivatkozik Krisnára, holott ezt a nevet egy későbbi ének (67.58) szerint azután érdemelte ki, hogy végzett Késinnel.

a pálmaerdőt. Ez a szamár [szörnyen gonosz volt], és az emberek, a madarak, valamint a ragadozók rémisztgetésével [töltötte az idejét].¹⁴A pálmagyümölcsök letépesekor keletkezett zajt nem bírta elviselni, mint egy tajtékzó elefánt a taps hangját.¹⁵[Dhénuka] követte a hangokat, [miközben] a harag úrrá lett rajta. A sörényét gögösen felborzolta, a szemeit kimeresztette, és érdes hangon nyerített. A patáit a talajba mélyesztette,¹⁶és izgalmában [még] a farkát [is] meghajlította. Olyan volt, mintha a Halál isten érkezett volna el kitártott szájjal. Úgy tűnt, hogy Róhiní ott álló fiára készül [épp] rátámadni.¹⁷A gonosz szamár látta, hogy az a múlthatatlan [ifjú] a pálmafák alatt áll, mintha a zászlóját fogná, ezért a fogát fegyverként használva [gyorsan] megharapta.¹⁸Ezután az alávaló [lény váratlan] megfordult, és a hátsó két lábával mellkason rúgta Róhiní fegyvertelen fiát.¹⁹[Ekkor azonban a hős] a két lábánál fogva megragadta a szamárdémont, a fejét a válláival együtt elfordította, majd a *tál*a-fák tetejére hajította.²⁰[Mivel a rémségnek ettől] a combcsontja, a dereka, a nyaka és a háta [is] eltört, ezért a pálmagyümölcsöket [magával rántva] torz testtel zuhant a földre.

²¹[Így] a szamár [az utolsó csepp] életerejét is kilehelve, dicstelen véget ért. [Róhiní fia ezt látva] a rokonait is a [környező] fák [lombkoronájára] hajította.²²[Ott] a föld [ennek következtében] olyan lett az elhullott szamarak tetemeitől és a [lehullt] pálmagyümölcsöktől, mint a felhőkkel borított égbolt ősz előtt.²³A szamárdémon és a követőinek a bukása után az elbűvölő pálmaerdő ismét [az emberek] javát kezdte szolgálni.²⁴A veszély elmúltával a tehenek boldogan jártak abban a szép, kellemes, páratlan külsejű pálmaerdőben.²⁵[A hír hamar] az erdőt járó pásztorok fülébe jutott, és [ettől kezdve] ők is mind boldogan látogatták azt a békés helyet.

²⁶Miután a tehenek kedvük szerint szétszóródhattak, a két, legkiválóbb elefántok hősiességével bíró ifjú kényelmesen letelepedett a falevelekből készített fekhelyre.

* Az eredeti szövegben szójáték található, mivel a *tála* szó a történetbeli fafajtán túl tapsot is jelent.

ÖTVENNYOLCADIK ÉNEK [Pralamba]

Vaisampájana így szólt:

¹Az esetet követően Vaszdéva öröme gyúlt fia elhagyták a pálmá-erdőt, és visszatértek a Bhándíra [néven ismert fához]. ²Mindketőjük arca ragyogott. Nagy csordákat hajtottak, miközben a fénylő gyümölcsökkel teli erdőket figyelték. ³[Szívesen] dudorásztak, énekeltek és szedegettek a fákról. Az ellenségeknek ez a két, [ifjú] sanyargatója [ráadásul] névről ismerte a teheneket és a borjaikat.

⁴A vállakon a marhák megzabolázására szolgáló köteleket hordtak. [A testüket] üdvös jelek borították, míg a mellkasukon füzérek [lógak]. Olyanoknak tűntek, mint két bikaborjú, [akiknek] épp most nőtt ki a szarva. ⁵Az egyikük [bőre] arany, míg a másiké fekete volt. Egyforma ruhát hordtak, [amitől leginkább] egy fekete és egy fehér, szivárvánnyal ékesített felhő látszatát keltették. ⁶Az erdei ösvényeken a *kusa*-füvek hajtásaiból és virágokból bájos fülbevalókat készítettek, és magukra az erdei emberek ruháit öltötték.

⁷A Góvardhana-hegyre a barátukként tekintettek, miközben a társaikkal az erdőt járták. [Olyan kiválóak voltak, hogy] az emberek nem ismertek olyan játékot, amelyben felülkerekedhettek volna rajtuk. ⁸A két istenek által is tisztelt személy [tehát] emberi alakot öltve, a [földi] születésükhöz illő játékokat játszva járta az erdőt.

⁹[Egy alkalommal] játszadozás közben a szokott időben értek a legkiválóbbnak tartott, páratlan ágakkal rendelkező, Bhándírának [nevezett] banyan-fához. ¹⁰Ott összekapaszkodva, előre-hátra való mozgásokkal kakaskodva, köveket dobálva viaskodtak. ¹¹A különféle harcsemekkel [ily módon] mulattatták egymást és a többi pásztort, [miközben] a kedvük szerint járva olyan hősiességről [tettek tanúbizonyságot], mint két oroszlán. ¹²A mulatságuk közepette [egyszer csak] a legkiválóbbnak tartott démon, Pralamba bukkant fel, és a gyengepontjukat fürkészte, hogy elkaphassa őket.

¹³A pásztorok gúnyját öltötte magára, és [hozzájuk hasonlóan] erdei virágokkal ékesítette fel magát. [Ezt követően] tréfákkal és játékokkal magához édesgette a két hőst. ¹⁴Mivel a legkiválóbb

démon, Pralamba halandó testben jelent meg, [a pásztorok] közt senki sem gyanakodott arra, hogy ott egy nem-emberi lény van jelen. ¹⁵Együtt játszottak az istenek ellenségével, [akit] a pásztorokra jellemző külseje miatt a saját rokonuknak vélték. ¹⁶[Mindeközben] Pralamba [csak] a megfelelő pillanatot leste, és félelmetes tekintetét Krisnára és Róhiní fiára szegezte. ¹⁷A szörnyű démon látta, hogy a csodálatos erővel rendelkező Krisnán nem lenne képes felülke-rekedni, ezért úgy határozott, hogy Rohiní fiát fogja megölni. ¹⁸Ekkor a mókázó gyerekek [épp] a *harinákridana* nevű játékba kezdtek bele. Mind párokba rendeződtek, és úgy ugrándoztak. ¹⁹Krisna egy pásztorfiúval, Srídámannal állt párba, míg a fedd-hetetlen Szankarsana Pralambával ugrált. ²⁰A többi, csekélyebb erővel bíró pásztorok is egymásba kapaszkodtak. Futkosva [igye-keztek] egymást átugorni. ²¹Krisna felülkerekedett Srídámanon, Róhiní fia pedig Pralambán. [Ezt követően] a Krisna csapatában lévő pásztorok legyőzték az ellenfeleiket. ²²Egymással vitetve ma-gukat örömmel futkostak. A határnak a Bhándíra tövét jelölték ki, és [afelé] haladtak. ²³A démon azonban Szankarsanát a vállá-ra kapva hirtelen az ellenkező irányba lódult meg. Úgy néztek ki, mint egy felhő, ami mögül a Hold bújt elő. ²⁴[Miközben a démon menekült], Róhiní bölcs fiának a súlya [egyre] elviselhetetlenebbé vált a számára, és úgy tűnt, hogy a Hold [végül] elnyomja a fel-hőt. ²⁵[Ekkor azonban] Pralamba, a legkiválóbb démon hatalmasra növelte a testét, és feltárta a [valódi] formáját, amely akkora volt, mint a Bhándíra-fa, és olyan sötétszínű volt, mint a halomba össze-állt, elégetett szemfesték. ²⁶A fejét egy Naphoz hasonlóan ragyogó diadém ékesítette, [amelyről] öt virágfürt lógott. Az egész démon úgy ragyogott, hogy [azt lehetett hinni valójában nem is egy rém], hanem a Naptól szétfoszló felhő állt ott. ²⁷Mind a feje, mind a nya-ka hatalmas méreteket öltött. Olyan nagy volt, akár a halálisten. Rettenetesnek tűnt. A szemei szekérekerekek módjára [forogtak]. A léptei alatt [még] a Föld is meghajolt. ²⁸Ékszerként egy hosszú füzért [hordott], és a ruhája [ugyancsak] hosszú volt. A bátor Pralamba [úgy] lépdelt, akár egy a vizétől hosszan elnyúló felhő.

²⁹Ez a nagy démon olyan [iszonyatos] erővel ragadta meg Róhiní fiát, ahogy a világvége [magába szívja] a tengerrel elárasztott mindenséget. ³⁰[Miközben] Pralamba az ifjú Szankarsanát cipelte, olyan volt, mintha egy sötét felhő vinné a Holdat.

³¹A démon vállán ülő dicső Szankarsana [azonban még időben] felfigyelt a ráleselkedő veszélyre, és így szólt Krisnához:

³²„Krisna, egy démon nagy varázslatot hajtott végre! Embernek álcázta magát, [hogy most] magas hegyekkel [vetekedő természet feltárva] elragadjon engem! ³³Hogyan tudom móresre tanítani ezt a gonosztevőt? Íme Pralamba a benne lévő gögtől csak még nagyobbra növekedett, és az ereje is megkétszereződött.”

³⁴Krisna tisztában volt Róhiní fiának a tetteivel, és tudta [azt is], hogy milyen erő lakozik benne, ezért elmosolyodott, és kedves hangon így szólt:

³⁵„Íme [most] mindenki szeme láttára fogadtad el az emberi létet. Mivel te vagy az [egész] világot magába foglaló misztérium, így most még felfoghatatlanabbá váltál. ³⁶Fivérem, emlékezz arra, hogy te magad vagy az emberek teste a világvége idején! Fedezd fel magadat a tengerek egyesülésében! ³⁷Gondolj a mindenek felett álló formádra, és arra, hogy az ősi istenek, Brahmá és a víz [mind] a te tevékenységedből származnak!

³⁸A fejed az égbolt, a tested a víz, a türelmed a Föld, a szád a tűz, a sóhajod az emberek életereje, a szél, az elméd pedig a teremtmény, Manu.

³⁹[Valójában] ezer szád ezer testrészed, ezer lábad és ezer szemed van. A köldöködből az ezer szirmú virág, a lótusz [nőtt ki]. Te tartod az ezer sugarú, Napot [is], és az ellenségek elpusztítójának tartanak. ⁴⁰[Még] az istenek [is csupán] azt [képesek] érzékelni, amit te megmutattál. Amiről nem beszéltél, azt ugyan ki lenne képes meglelni?! ⁴¹Ebben a világban csupán arról van tudomásunk, amiről beszéltél. Amiről egyedül neked van tudomásod, azt az istenek sem érthetik meg. ⁴²A természetes, önmagától létező alakodat [még] az égben sem láthatja senki. Amilyenként az istenek dicsérnek, [az sem több] egy csinált formádnál. ⁴³Mivel tehát az égi lények sem képesek teljes egészében látni téged, ezért végtelennek, azaz Anantának neveznek. Egyszerre vagy parányi és hatalmas. [Azonban] az atomokhoz sem lehet hasonlítani téged.

⁴⁴Magadba foglalod az örök Földet, [amelyet] a hegyek oszlopok módjára tartanak, amely az [összes] élőlénynek megingathatatlan forrása, és amely fenntart minden mozgó lényt. ⁴⁵A tested gyűrűi a négy tengeren nyugszanak, ismered a négy *varnát*, és te fogyasztod el a négy pap által bemutatott áldozatok gyümölcsét [is]! ⁴⁶Úgy gondolom, hogy te ugyanúgy a világok javára vagy, ahogy én is. A testünk közös, [csupán] azért váltunk ketté, hogy az embereket segítsük. ⁴⁷Te vagy a világok örök istene, az ősidőktől fogva létező Sésa. Mindketten a világ fenntartásán fáradozunk, csupán a testünkben különbözünk. ⁴⁸Ugyanaz vagyok, mint te, és te sem [különbözől] az én örök lényemtől. [Ezúttal] mi két nagy erejű [halandó] testébe [költöztünk, és egymás] testvérei lettünk. ⁴⁹Miért tétlenkedsz hát ostoba módjára?! Ideje, hogy végezz ezzel a démonra! Isten [vagy, úgyhogy] sújts le a mennykőhöz hasonló öklöddel az ellenséged fejére!”

⁵⁰Így emlékeztette Krisna Róhiní fiát az ősi mivoltára. [Az öccse szavaitól hirtelen] olyan erő töltötte el [a testét, amilyen csak] a háromvilág egészében lakozik. ⁵¹Akkor az erős karú hős keményen szorított, mennykőhöz hasonló öklével csapott le a gonosz Pralamba fejére.

⁵²[A démon] koponyája [azon nyomban] ripityára tört, és felszívódott a testében. [Ezután Pralamba] a térdeire rogyott, majd a földre borult.

⁵³A teste úgy hullott szét a földön, mint ahogy egy felhő szertefoszlik az égen. ⁵⁴Mivel szétloccsant a feje, a testéből úgy folyt a vér, mint egy heggyről lezúduló víztömeg, amelyet vörös por színezt meg.

⁵⁵Miután Róhiní dicsőséges fia [ily módon] kioltotta Pralamba életét, [ismét] elrejtette a valódi, [természetfeletti] erejét, és átölelte Krisnát. ⁵⁶Az elesett démont [látva] Krisna, a pásztorok, [de még] a mennyben lakó istenek [is] győzelmi kiáltásokkal kezdték magasztalni az erős [Szankarsanát]. ⁵⁷Az istenek ekkor az égből így szóltak: „Íme, a démonnal a gyermek végzett, és [még csak] el sem fáradt közben! Mivel [eközben] a *balát*, azaz az erejét használta, legyen a neve ezentúl Baladéva!”

⁵⁸Baladéva azt a démont pusztította el, akin még az istenek sem voltak képesek felülkerekedni, ezért a Földön az emberek számára világossá vált, hogy milyen erő nyilvánult meg abban a cselekedetben.

ÖTVENKILENCEDIK ÉNEK [Az őszejövedele és a *Sakramaha*]

¹Miközben Krisna és Bala ezekbe a [tevékenységekbe] bonyolódva az erdőt járta, az esős évszak két hónapja elmúlt. ²Ekkortájt [történt, hogy egyszer, amikor] a két hős visszatért a szállásterületre, [a közelgő] ünneptől fellelkesült pásztoroktól arról értesültek, hogy elérkezett a *Sakramaha*. ³Krisna [ezt hallva nem bírta úrrá lenni] a kíváncsiságán, és megkérdezte:

„Mi ez a *Sakramaha*, aminek így örültök?”

⁴[A kérdést] az egyik legöregebb pásztor igyekezett megválaszolni: „Gyermeke, hallgasd csak meg, hogy miért tartjuk meg Sakra, [azaz Indra] ünnepét! ⁵Ellenségeket elpusztító Krisna, [tudd meg, hogy] Sakra az isteneknek és a felhőknek az ura! Ő a világok védelmezője! Neki szól ez az örök áldozat! [Időről időre] ⁶elküldi nekünk a fegyverével ékes felhőit, hogy egyedül az ő parancsát teljesítve friss vizet esőzzenek, és gabonával áldjanak meg minket. ⁷[Mivel] Indra látja el vízzel a felhőket, [ezért] az áldozatok során sokszor szólítjuk meg. [Ha] ez a magasztos [isten] boldog, akkor megörvendezteti az egész világot. ⁸Ő hozza létre a gabonát, amit mi és minden más ember fogyaszt. [Neki köszönhetően] élünk és magasztaljuk az isteneket! ⁹[Először Indra] az esőjével borítja be a világokat, amitől a gabonák nőni kezdenek. Amikor [ily módon] a Földet megörvendeztette, az olyan, mintha a világ *amritával* lenne tele. ¹⁰[Nézd csak, a nem régiben] ellett tehének boldogan folytatják a tejüket. Őket is és a bikákat is [Indra] táplálta, [és most a testük] duzzad az [elfogyasztott] fűtől. ¹¹Ahol csak feltűnik esőző felhői kíséretében, nincs olyan tehén, amelyiknek nélkülöznie kéne a fűvet vagy a gabonát, és nincs olyan ember, aki éhezne! ¹²[Azt beszéljük, hogy egykor] Sakra megfejte Szavitrnak, a Napnak az égi, bőségesen tejelő teheneit. [Így az esőzések idején valójában] ők azok, akik a felhőkben tárolt, éltető tejjükkel táplálnak minket. ¹³[Olykor] a felhőiben nagy zajt kelt, amelyet a szél szállít, és a lendülettől alábicsaklik. Ilyenkor mondják az emberek, hogy dörög. ¹⁴Miközben a szélhajtotta felhőin utazik, mennydörgéshez hasonló hangok hallatszanak, amelyek

hegyeket hasítanak szét.¹⁵ Sakra az égen lévő vizet a mennykövének csapásaival engedi ki, [miközben] a vágyuk szerint közlekedő felhők őt, az urukat szolgáló módjára körülveszik.¹⁶ [Ezek] néhol borongósak, néhol rétegfelhők közül állók, néhol pedig kövéren páracseppekkel takarják be az eget.¹⁷ [Tehát] a Nap teheneitől származó tejet a vizet adó Indra a Földre esőzi, hogy az összes ember boldogulhasson.

¹⁸Ezért van az, hogy az esős évszak idején mi csakúgy, mint a királyok és az alattvalóik örömmel ünnepeket tartunk, hogy hódoljunk az istenek ura, Sakra előtt.”

¹⁹Miután az öreg pásztor befejezte a Sakra iránti kötelességekről szóló mondandóját, Dámódara, aki [valóban] tudta, hogy mire képes [ez az istenség], így szólt:

²⁰„Pásztor[társam], mi mindannyian az erdőket járjuk, és a tehének őrzésével foglalkozunk. A csordák szolgálják a megélhetésünket! Tudd meg, hogy [nem Indra, hanem] a tehének, a hegyek és a ligetek a mi isteneink! ²¹A szántóvetőnek a földje, a kereskedőknek az áruja, nekünk pedig a teheneink a legfontosabbak. Ez a három [tevékenység van előírva a számunkra! A mi élethelyzetünkben], akinek amiről [alapos] ismerete van, az legyen az ő legfőbb istensége. ²²Azonban, ha egy ember egy valaki más számára előírt cselekedettel foglalkozik, és az abból származó hasznót élvez itt is, és a halálát követően kára fog belőle származni. ²³Ismeretes, hogy a szántóföldek szélén vannak a birtokhatárok, ezek szélén az erdők, így mondják, azok szélén az összes hegy. Számunkra ez a biztos út! ²⁴Azt beszélik, hogy ebben az erdőben a hegyek a kedvük szerint képesek változtatni az alakjukat. Különböző formákat öltenek magukra, és a csúcsaikon mulatnak. ²⁵[Gyakran] sörényes oroszlánokká és minden más [állatnál] nagyobb karmokkal rendelkező tigrisekké válnak, hogy az erdőiket védelmezzék és a favágókat elijesszék. ²⁶Ha [netalán tán] az erdőben lakó emberek gonosz [módon] ártának nekik, azonnal felfalják őket.

²⁷A bráhmanák a szent szövegekkel végzett áldozatokkal foglalkoznak, a szántóvetők pedig a barázdáknak áldoznak. Mi, pásztorok a hegyeknek áldozunk. Nekünk az erdőben a hegynek kell áldoznunk.

²⁸Nekem az tetszik, pásztorok, ha az erdőben a hegynek áldozunk, miután kényelmesen letelepedtünk egy fánál, vagy akár egy hegyen.

²⁹Miután megöltük az áldozati állatokat, és a rituálé elkészített terén szétterítettük őket, meg kell fejnünk valamennyi tehenünket! Miért tévóváztok még mindig? ³⁰Ha a teheneink a fejüket őszi hajításokkal ékesítve a legkiválóbb hegyet jobbkéz felől megkerülték, [bátran] térhetnek vissza az erdőbe!

³¹Íme elérkezett a szép és kellemes ősz! A tehenek kiválósága révén a füvek életerősek és jóízűek. A felhők és a belvizek eltűntek!

³²Az erdőt a virágzó *prijakák* fehérré, míg a *bánák* sötét színűvé [festik]. Mindent fű borít be, [miközben] a rikoltozó pávák elhallgatnak. ³³Az ég felhői a vizüktől megszabadulva kifehérednek, és sem a darvak, sem a villámok nem kísérik őket. [Komótosan] járnak-kelnek, mint a kijózanodott elefántok. ³⁴A fák, amelyeket a monszun-felhők erős szelei tépáztak meg, [most] sűrű lombkoronát [növesztve] letek nyugalomra. ³⁵[Ilyenkor azt lehet hinni, hogy a világ] az eget királlyá keni fel. A fejdíszét a fehér felhők alkotják, a ludak jakfark-legyezők módjára legyezik, a telihold pedig egy makulátlan napernyő módjára [fedi]. ³⁶A felhők távozását követően a darvakkal körülvett vizek egytől egyig apadni kezdenek. [Ilyenkor] olyan, mintha a ludak nevetnének rajtuk. ³⁷A folyók boldogan térnek vissza az urukhoz, [a tengerhez]. A mellük felszínét *csakraváka*-párok formázzák, míg a kerek csípőjük a homokpart. A mosolyukat a ludak sorából lehet kivenni. ³⁸A tavakban virágoznak a vízililiomok, az égről pedig rájuk ragyognak a csillagok. Olyan, mintha [épp] egymásra mosolyognának. ³⁹A megörvendezettett erdők örömet okoznak [az emberek] lelkének. Az éretlen rizs[kalászkodtól] a színük fehérré vált, [miközben] a mámoros pólingok kiáltanak szelet bennük. ⁴⁰A lótoszos tavak, a [kerti] medencék, a virágzó liliomokkal [benőtt] víztározók, a belvízzel elárasztott területek, a tavak és a folyók a szépségüktől [mintegy kivétel nélkül szinte] lánggra gyúlnak. ⁴¹A *pankadzsák* és más fehér színű lótoszok, illetve a kék vízililiomok [egytől egyig] osztoznak abban a szépségben, amely a vizekből származik. ⁴²A pávák mámora véget

ért, a szelek kellemesen fújnak, az ég kitisztult a felhőktől és [még] a tengeri hullámok is lecsillapodtak. ⁴³A pávák tollai az évszakok váltakozása során [előbb] meglazultak, majd a táncuk befejeztével ki is hullottak. Így a Föld olyan, mintha egyszerre sok szeme nőtt volna. ⁴⁴A Jamuná ismét a saját medrében folyik. Az iszappal borított partjain *kása*-virágok kalászhai [lengedeznek, miközben] ludak és darvak lepik el. ⁴⁵A magokkal és vízi élőlényekkel táplálkozó madarak mind az éretlen rizskalászosokkal teli mezőkön, mind az erdőkben önfeledten süvöltenek. ⁴⁶A monszun idején a felhők ahová a vizüket hintették, ott [most] megerősödnek a zsenge fűvek. ⁴⁷A Hold levetette a felhőkből [szótt] ruháját, és a tiszta égbolton az őszi szépségeinek köszönhetően ragyog. ⁴⁸A tehenek [a korábbi mennyiség] kétszeresét tejelik, a bikák kétszer olyan ádázok, [miközben] az erdők gazdagsága is megkétszereződött. A Földet [ilyenkor] a gabonái miatt erényesnek [tartják]. ⁴⁹A fények [végre] kiszabadultak a felhők [szorításából], a tavak lótoszokkal teltek meg, és az emberek elméje is lecsillapodott. ⁵⁰A forró sugarú Nap a kitisztult égbolton szabadjára engedi őszi, ragyogó hevét, hogy megszárita [a Földet]. ⁵¹A hódítani vágyó, halandó királyok a katonáikon elvégeztetik a *nírádzsana*-szertartást, majd egymás ellen indulnak. ⁵²[A legtöbb embernek] a lelke [azonban] az elbűvölően szép ligetekben marad, [amelyek] megszáradt sárral [borított talaján] vöröslő *bandhudzsívák* nőnek. ⁵³A fák tündöklése megszépíti az erdőt! A *szaptaparnák*, az *aszának* és a *kóvidárák* virágba borulnak. ⁵⁴Mindenhol [különféle növények] *isuszábhvák*, *nikumbhák*, *prijakák*, *szvarnakák*, *szrimarák*, *picsukák* és *kétakík* nyílnak. ⁵⁵A karámoknál a köpülőrudak csapkodása olyan, mint a nevetés. Az őszi úgy járkal a karámoknál, mint egy szép kurtizán. ⁵⁶[Ez az az időszak, amikor] az ég lakói felébresztik [Visnut], a madaras jelvényt rendelkező istent, [aki] a monszunt a mennyben békésen átaludta. ⁵⁷Az esős évszak [tehát] véget ért, és beköszöntött a jó gabonát [hozó] őszi. [Így] itt az ideje, hogy lerójuk a tiszteletünket az istenünk, a hegy előtt, és még inkább a teheneink előtt. ^{58–59}A jólét céljából hódoljunk [együtt] a teheneknek! A szarvaikra aggassunk

füzéreket, kössünk rájuk pávatoll-fejékeket, lecsüngő csengőket és őszi virágokat! Hajtsuk végre a hegynek szóló áldozatot! Tiszteljék csak az istenek Indrát, nekünk [itt] a hegy, mi őt részesítjük a felajánlásainkban! ⁶⁰Ha kell, én erővel is megcsinálom a teheneknek szóló rituálét! Ebben ne is kételkedjete! Amennyiben ti valóban kedveltek, és a barátotoknak tartotok engem, ⁶¹akkor a tehenek állandó tiszteletét egyikőtök sem mulaszthatja el! Ezzel kapcsolatban nincs helye a kételkedésnek! Készségesen kell [cselekednetek]! Legyen [örömötök], és szolgálja a dicsőségeket! Ezért [most arra kérlek titeket, hogy] tétlenkedés nélkül hajtsátok végre az utasításomat!

HATVANADIK ÉNEK [A hegynek bemutatott áldozat]

¹A tehenek [gondozásából] élő [pásztorok] végighallgatták Dámódara beszédét, amelynek [minden egyes] szava az *amritával* ért fel, majd boldogan, tétovázás nélkül így feleltek:

²„Gyermekünk! Nagyszerű gondolataid az emberek javát szolgálják, és [valamennyi] pásztornak az örömére válhatnak. Így mindannyian örvendünk neked! ³[Egyedül] te vagy számunkra a [követendő] út, és az örömről [is] benned leljük! [Úgy gondoljuk, hogy mindenről] tudsz, és a legfőbb oltalmunknak [tartunk téged]. A veszélyektől megóvsz minket, és [valamennyi] barát közül a legkiválóbb vagy! ⁴Hála neked, Krisna, mi békében élhetünk a szállásterületen. A teheneink boldogok! [Néha úgy érezzük, hogy körülöttünk] minden [élőlény] az ellenségeitől megszabadulva már most a mennybe költözött. ⁵A születésedtől fogva titkon csodálunk téged, mivel figyelemre méltó büszkeség [lakozik benned, és] olyan csodálatos tetteket hajtasz végre, amelyek a Földön [korábban] lehetetlennek tűntek. ⁶Mivel mindenkinél nagyobb erővel, hírnévvel és hősiességgel rendelkezel, ezért olyan kiváló vagy az emberek [világában], mint Indra az istenek közt! ⁷[Másfelől] a szépséged, a ragyogásod, a jószágod és a mosolygó arcod tekintetében sincs párod a halandók közt, akár a Holdnak az istenek között. ⁸[Amikor] az öltözetedet és az alakodat [vesszük szemügyre, valamint szembesülünk] a gyermekkori tetteiddel, akkor [nem] egyszerű emberként [gondolunk rád, hanem valaki olyanként, aki] Szkandával egyenlő. ⁹Urunk, hogyan is ellenkezhetnénk a hegynek szóló áldozatról mondott szavaiddal?! A tenger sem tud túlterjeszkedni a partján!

¹⁰Gyermekünk, [bár] a *Sakramaha* [régóta] fennáll, de [most] kezdődjék a *girimaha*, a hegy dicső ünnepe, amelyről az imént tanítottál minket, és amely mind a tehenek, mind a páásztorok javát szolgálja!

¹¹Itt az ideje, hogy elkészítsük az ízletes, tejből készült ételeinket! Fénylő korsóinkkal a kutak [vizébe] merjünk bele, míg a széles és magas csöbreinkbe a finom tejberizst tegyük! ¹²Elő minden étellel, itallal és élvezeti cikkel! A hússal és a kásával teli edényeket [ide]

helyezzétek! Össze kell gyűjteni mindazt [a tejet, amit] az elmúlt három éjen át fejtünk a teheneinktől! ¹³A bivalyokat és a többi, emberi fogyasztásra alkalmas állatot le kell vágni! Kezdődjön az áldozat, amelyben [mi], pásztorok kivétel nélkül részt veszünk!

¹⁴[Ezeket hallva] megszólaltak a *túrják*, és felbőgtek a bikák, [amitől] a nagyra [nőtt] közösség pásztorait és teheneit átjárta az öröm.

¹⁵[Ezután] a pásztorok boldogsága tovább fokozódott, [mivel] felcsendült a borjak bőgése. Az aludttej [mennysisége] a tavak méretével ért fel, [az edényekben] a tisztított vaj örvénylett és a tej folyók módjára áradt szét. ¹⁶A ragyogó kását a hússal együtt halomba rakták, [és] áldozatként bemutatták a hegynek: sok-sok tehén és elégedett pásztor volt jelen, az [áldozat] szépségét az asszonyok [jelenléte biztosította]. ¹⁷Ezt követően kijelölték [az áldozati tér] határait, [amivel együtt] a szertartás előkészületei is befejeződtek. Amikor a megfelelő időpont [elérkezett], a pásztorok a *bráhmanákkal* együtt végrehajtották a hegynek szóló áldozatot.

¹⁸Miután a szertartás véget ért, Krisna a varázserejét [alkalmazta], és maga vált a hegygé, hogy magához vegye a [felajánlott] rizst, a tejet, a mindennél fenségesebb aludttejet és a [különféle] hússokat.

¹⁹A legkiválóbb *bráhmanák*, miután a kedvükre tettek, elégedetten és jóllakottan álltak fel, [hogy] a kedvük szerint örvendező lélekkel jókívánságokat mondjanak.

²⁰Miután Krisna mennyei formát magára öltve a kedve szerint elfogyasztotta az ételeket, és megitta a tejet, az áldozat lezárásakor így nevetett:

„Elégedett vagyok veletek!”

²¹A pásztorok [ekkor] megpillantották a hegynyi mérettel bíró Krisnát. Ott állt az [áldozatban részesített] hegy csúcsán. [A testét] mennyei füzérek és kenőcsök [takarták]. Ezt látva a rangjuk szerint valamennyien a színe elé járultak.

²²A magasztos úr [eközben] halandó álcája mögött, a többi pásztor társaságában saját magát dicsőítette. ²³A tehének őrzői nem bírtak úrrá lenni a csodálkozásukon, és így szóltak a legkiválóbb hegyen álló istenséghez:

„Magasztos [úr], a tied vagyunk, téged szolgálunk! Rendelkezz velünk, alattvalóiddal!”

²⁴A hegy erre elbűvölő hangon szólt a pásztorokhoz:

„Amennyiben jót akartok a teheneiteknek, akkor mostantól fogva az áldozataitokat nekem kell, hogy bemutassátok! ²⁵Én minden istennél nagyobb vagyok, és képes vagyok arra, hogy valamennyi kívánságotokat jóságon teljesítsem. A hatalmamnak köszönhetően [hamarosan] tehének tízezreibe lelhetitek az örömöket! ²⁶Ha hozzám ragaszkodtok, akkor a jóindulatom [fog kísérni titeket] akármelyik erdőben is jártok. Úgy fogok örvendezni veletek, mint ha [nem is köztetek, hanem] a mennyben lennék! ²⁷A tehének jól ismert őrzőit, [akik] Nanda pásztor vezetésével [itt] jelen vannak, hatalmas vagyonban fogom részesíteni, ha elégedett leszek. ²⁸Minnél gyorsabban engedjétek a teheneiteket a borjaikkal együtt körém gyűlni! Nagyon fogok örülni nekik, ebben ne is kételkedjétek!”

²⁹[Az istenség szavára] a csordák a bikáikkal együtt tömegesen, ezrével vették körbe a legkiválóbb hegyet, hogy a tisztítószertartásban részt vegyenek. ³⁰A tehének százával, ezrével tejelni [kezdték] a borjaiknak. Füzérek és karkötők ékesítették őket, a szarvaik hegyére pedig koszorúkat kötöttek. ³¹A pásztorok követték őket. [Minden] vagyonukat magukkal hozták. Sárga, vörös és fekete ruhákat viseltek, [miközben a testükre] vonalakat festettek. ³²A karkötőik a pávák tarkaságával vetekedtek. A kezeikben botokat fogtak. A hajtincseiket pávatollakkal és virágok száraival fogták egybe, [és ettől csak még jobban] ragyogtak ezen a csodálatos találkozóhelyen. ³³Néhányan bikákra szálltak fel, míg mások önfeledt táncba kezdtek. Voltak olyanok is, [akik] gyors léptű teheneikbe kapaszkodtak bele. ³⁴Mihelyt a tehének tisztító körmenete [ily módon] végbement, a hegy [isteni] alakja azon nyomban eltűnt. ³⁵A pásztor [képét magára öltő] Krisna pedig visszatért a szállásterületre, és [a társaival együtt] álmélkodott a hegynek bemutatott áldozat során látott csodákon.

HATVANEGYEDIK ÉNEK [Indra haragja és a Góvardhana-hegy felemelése]

Vaisampájana így szól:

¹Miután az ünnepe el lett napolva, Indra, az istenek ura [rettenetes] haragra gerjedt, [és magához] szólította a Szamvartaka néven ismert felhőit:

²„Elefántokhoz hasonló felhőim! Ha [fontos nektek, hogy] a kedvembe járjatok, [és számot adjatok] az uratok iránti odaadásotokról, akkor figyeljetek rám! ³A Vrindávana [nevű helyen] élő pásztorok, Nanda és a többiek Dámódara előtt hódolva megsértették az ünnepemet.

⁴Mivel ezeknek az egyetlen megélhetése az állatok őrzése, ezért [úgy döntöttem, hogy] hét éjszakán keresztül széllel és esővel kínzom meg a teheneiket. ⁵[A harci elefántom], Airávata hátára felülve szörnyű vi-zekkel, esőkkel és a mennykő csapásának keménységével megegyező erejű szelekkel fogom elárasztani őket. ⁶Ezután ti a heves esőtökkel és a kóborló széllel [válogatás nélkül] fogjátok összetörni a kará-mokat és a teheneiket, amiktől [az utóbbiak] feladják életüket a földön.

⁷Ezt az utasítást adta az úr, Indra a felhőinek, miután Krisna a vele kapcsolatos előírást semmissé tette. ⁸A félelmetes hangot hal-lató, rettenetes, sötét felhők hegynyi méreteket öltöttek, és] min-denhonnan beborították az eget. ⁹Villámok cikáztak körülöttük, és szivárványok ékesítették őket, [miközben] az égboltot sötétséggel fedték be. ¹⁰Néhányan egymás mellett álló elefántokra emlékeztettek, míg mások [inkább] *makarákra* hasonlítottak. [Rajtuk kívül] voltak köztük olyan bikához hasonló felhők is, akik miatt azt lehetett hinni, hogy *nágák*^{*} járták az eget. ¹¹Amikor egymás testébe kapaszkodtak, olyanok voltak, mint egy elefántcsorda.

* A felhők *nágákhoz* való hasonlítása kissé szokatlan. A *nága* szó jelenthet elefántot is, ami első ránézésre jobb megoldásnak tűnik, hiszen a szanszkrit irodalomban gyakori kép a felhők elefántokhoz való hasonlítása. A fordításomban végül azért döntöttem a *nága* szó használatára mellett, mert a vers első sora már említi az elefántokat. Habár nem lenne példa nélküli az sem, hogy egy felsorolás többször azonos fogalmakat említ meg, ebben az esetben az *anjé* névmás ismételt használata nyomatékosítja, hogy különböző csoportokról van szó.

Amint eltakarták az ég felszínét, szörnyű vihar támadt.¹² A felhők emberi karokkal, elefántormányokkal és bambusznáddal megegyező formájú esőt kezdtek mindenfelől hullatni.¹³ A halandók szemei azt hitték, hogy [maga] a tenger költözött fel az égboltra. A rettenetes felhőszakadás sűrű volt, és teljesen áthatolhatatlan.¹⁴ Az égen mindenfelé zúgó, hegynyi felhők miatt a madarak nem röppentek fel, a gazellák pedig menekülni kezdtek.¹⁵ A szörnyű felhőktől olyanra vált az ég, mintha mind a Nap, mind a Hold [fénye] kialudt volna rajta. Az eső [annyira] hevesen esett, hogy [egészen] elváloztatta a Föld alakját.¹⁶ A felhők akkora tömegekben [gyűltek össze, hogy] az égen semmilyen fényt, sem a bolygókat, sem a csillagokat, sem a nap- és sem a holdsugarakat nem lehetett látni. Hatalmas sötétség keletkezett.¹⁷ A felhők újra és újra vizeket lövelltek ki magukból, amittől a Föld mindenhol úgy nézett ki, mintha vízből volna.¹⁸ A pávák rikoltozni kezdtek, [miközben a többi] madár csiripelése elcsendesedett. A folyók [hirtelen] megduzzadtak, és [a partjaikon] békák verődtek össze.¹⁹ A felhők mennydörgésétől és a [lezúduló] eső zajától mintegy a füvek [is] megrémültek, és a fákkal együtt reszkettek.²⁰ „Elérkezett a végidő az emberiség számára! A tenger az [egész] Földet elárasztotta!”, kiáltozták a félelemtől gyötört pásztorok.²¹ [A tehenek] bögtek. Lépni sem [bírtak]. Olyanok voltak, mint ha [teljesen] megdermedtek volna. Mind a combjaik, mind a füleik mozdulatlanra váltak. A patáikat és a szájukat [ugyancsak] elhagyta az erő. [A testüket fedő] szőr felborzolódott, és [mindenhol] átnedvesedett. A hasuk kiürült, a tőgyükben [a tej] elapadt.²² Többen [közülük] elpusztultak, mások a szenvedéstől gyöttrődve, kimerülten rogytak a földre. Voltak, akik az esőtől való félelmükben a borjaikkal együtt estek össze,²³ miközben más anyaállatok a fiaikat a szügyükkel védelmezve maradtak talpon. [Valamennyien] megzavarodtak. A combjaikból [minden] erő elszállt, és étlenül lesóványodtak.²⁴ Az eső legyőzte őket, és remegő testtel, tehetetlenül estek össze. A Dámódara felé fordul, felfelé néző borjakon [hasonlóan] úrrá lett a zavar, és levert tekintetükkel, gyöttrődve kérték Krisnát: „Segíts rajtunk!”

²⁵Amikor Krisna meglátta a vihar érkezével támadt felfordulást, a tehenek pusztulását és a pásztorok levert arcát, [szörnyű] haragra gerjedt.

²⁶„A tehenek számára egyetlen megoldást látok!”, miután ezt dühödten átgondolta, a kedves beszédű Krisna magában ezeket mondta:

²⁷„[Itt] ez a ligetekkel és erdőkkel borított, súlyos hegy! Felemelem, hogy az esőtől védett helyet készítek a tehenek számára! ²⁸Úgy fogom [a fejük felé] tartani ezt a hegyet, mintha egy földbe vajt menedék [teteje] lenne! [Ennek köszönhetően] a teheneim és a társaim az oltalmam alá fognak kerülni!”, ²⁹így töprengett tehát az igaz hősiességű Visnu, majd a karjai erejéről tanúságot téve az ott lévő hegyet [a magasba] emelte, mintha maga is egy másik hegy lett volna.

³⁰Miközben a bal kezével a hegyet tartotta a köré gyűlt felhőkkel, a ház formájú ragyogásának köszönhetően [valódi] lakhellyé változott.

³¹Amikor a hegy a földről felemelkedett, a csúcsairól meglazult kövek zúdultak le, és fák dőltek ki. ³²[Ily módon] foglalta el az eget a hegy a rázkódó, mindenfelé szertehulló csúcsaival és a széthasadt, magas szirtjeivel. ³³A hegyoldalakról lezúduló források eggyé váltak a felhőkkel. [Az egész] hegy mozgott, [miközben a rajta lévő] sziklahalmok szétrepedtek. ³⁴A szél zúgása közben az emberek képtelenek voltak elkülöníteni egymástól az esőző felhők és a köveket lövellő hegy alakját. ³⁵[Ezután] a csúcsához tapadt, vizet zúdító felhőktől a hely úgy nézett ki, mintha egy kitárt farktollú páva lett volna.

³⁶A *vidjádharák*, a madarak, a *gandharvák* és a kígyók [ekkor] szép hangon szóltak meg:

„Lám ez a hegy a [saját] szárnyaitól ázik el!”

³⁷[Mivel] a Krisna tenyerén nyugvó hegy a Föld felszínéből lett kitépve, láthatóvá tette [az ott rejlő] aranyat, ezüstöt és antimont.

³⁸A hegycsúcsok eggyé váltak a felhővel. Némelyeket teljesen, másokat [csak] félig borította be. ³⁹A hegy remegésétől megrázkódtak a fák is, és a virágaik a Földre [hullva] különböző formákban foszlottak széjjel.

⁴⁰Az égbolton mindenféle dühös, repülésre képes kígyóurak jelentek meg, [akik] a széles fejükön félszvasztikákat viseltek. ⁴¹A madarakat az eső, és a [rajtuk úrrá levő] félelem [egyaránt] gyötörte. Fel-felröppentek az égbe, majd lebukva estek vissza. ⁴²A tajtékzó oroszlánok olyanok voltak, mint a vízzel telt felhők, [miközben] a hímtigrisek úgy üvöltöttek, mintha köpülők lettek volna, [amelyekben épp] vajat vernek. ⁴³[Ami korábban] egyenetlen volt, az kiegyenesedett, míg a sík területek járhatatlanok lettek. Amint a gyomra [ily módon] fel lett hasítva, a hegy még elbűvölőbbnek tűnt. ⁴⁴Amikor a felhők esője a hegyet érte, [azt lehetett hinni, hogy] a mennybéli [város], Tripura állt elő, [amely] felett egykor Rudra aratott győzelmet. ⁴⁵A sötét felhőkkel körülvett hegy olyan volt, mintha egy hatalmas ernyő lett volna, amelyet Krisna a karjával rúd módjára tartott. ⁴⁶A felhők miatt álomosság lett úrrá a hegyen, a száját, [a rajta lévő] barlangot becsukta, majd Krisna tenyerén [megpihenve] mintegy álomba szenderült az égbolton. ⁴⁷A fáin megszakadt a madarak zsi-bongása, és az erdőit elhagyta a pávák vijjogása. [Így] a hegy magányosnak tűnt, [egyedül] a csúcsai vették körül. ⁴⁸A felforgatott hegyhátak rázkódva mozogtak, [de olyannyira, hogy úgy tűnt, mintha] a hegy erdeit és szirtjeit [valamiféle] láz kapta el. ⁴⁹A hegy tetején azonban [továbbra is sokasodtak] a felhők. A szél hozta oda őket, és Indra [parancsa] miatt sietve bocsátották ki a romolhatatlan vizüket. ⁵⁰A Krisna kezében lévő, felhőkkel borított hegy olyan volt, mint ha [az egymással viaskodó] királyoktól gyötört Földet egy korongra helyezték volna fel. ⁵¹A felhők sokasága egy országra emlékeztetett, amely úgy ölelte körül a hegyet, mintha az a fővárosa lett volna. ⁵²A pásztorok oltalmazója a kezében a hegyet a magasba tartva úgy állt [ott], mint a teremtmények ura, és mosolyogva így szólt: ⁵³„Pásztorok, ezt [a tettet] még az istenek sem lettek volna képesek végrehajtani! A mennyei erőmet használva az otthonként szolgáló hegy segítségével készítettem szélről mentes menedéket a tehenek számára! ⁵⁴Gyorsan, valamennyi csorda jöjjön ide, hogy oltalmat leljen! Ezen a szélről védett [helyen majd végre] békében élhetnek! ⁵⁵A területet [mindenképp] fel kell osztani az aklok és a csordák [helyét],

valamint a [talaj] minőségét figyelembe véve! [Íme], a Föld felszínéről egy olyan hegyet téptem ki, amely képes akár a három világot elnyelni! Vajon ez ne lenne képes a csordáink számára menedéket biztosítani?!”

⁵⁶A tehenek [erre] bőgni kezdtek, és az öröendezés hangja terjedt szét. A pásztorokon [is] a zajongás lett úrra, a felhők harsogása pedig kívülről hallatszott be. ⁵⁷Ezután a pásztorok csordák szerint osztották szét a teheneket, majd [együtt] behatoltak a hegy [helyén keletkezett] nagy és mély hasadékba. ⁵⁸Krisna legalul [állt], és úgy nézett ki, mintha egy magas kőoszlop lenne, [amely épp] a hegy megtartásán fáradozik. [Csupán] az egyik kezével fogta, mintha egy kedves vendégét fogadná. ⁵⁹A pásztorközösség vagyonát és a felszerelt szekereit az esőtől való fenyegetettség miatt [mind] a hegyből készített menedékbe szállították.

⁶⁰Indra [miután] ezt a cselekedetet látta, megértette, hogy Krisna felette áll az isteneknek, és a fogadalmát megszegve kénytelen volt visszatartani a felhőit. ⁶¹Miután eltelt hét éjszaka, és megszűnt a földön az ünnep, Vritra felhőkkel körülvett megölője visszatért a legkiválóbb mennyországba. ⁶²A Tisza [hónap első] hét éjszakát követően Indra elbukott, és a felhői szertefoszlottak. Kitisztult minden! A nappalokat [ismét] megvilágította a Nap, ⁶³a tehenek pedig a fáradaimaikat kipihenve tértek vissza az útjaikra. Így a pásztorok is elfoglalhatták a korábbi lakhelyeiket. ⁶⁴[Ennek megfelelően] az örök lélekkel rendelkező Krisna, a kegyek mindenható osztogatója a legkiválóbb hegyet boldogan visszatette a helyére, [hogy ezentúl] szilárdan [állhasson].

HATVANKETTEDIK ÉNEK [Indra és Krisna találkozása]

Vaisampájana így szólt:

¹Mikor Indra megpillantotta a magasba emelt Góvardhana-hegyet és a pásztorok oltalomba helyezett közösségét, meglepődött, és szeretne volna látni Krisnát. ²[Magához hívatta] a tajtékozó, ichortól nedves, [leginkább egy] bárányfelhőre [emlékeztető külsejű harci elefántját], Airávatát, és a hátára [ülve] leereszkedett a Földre. ³[Ott] Indra, aki előtt számtalan ember mutatja be az áldozatát, megpillantotta a Góvardhana egy sziklapadján ülő Krisnát. ⁴[Amikor jobban] szemügyre vette a nagy erejétől ragyogó és minden romlással szemben álló gyermeket, Indra ráeszmélt arra, hogy [valójában] a pásztorok ruháját magára öltő Visnu [áll előtte]. ⁵A sokszemű [istenség] valamennyi szemét [Krisnának] a *srívatszával* megjelölt és a pálmaerdők törzseinek sötétjével bíró [alakjára] szegezte. ⁶Miután meglátta a szerencse kegyeltjét, aki olyan volt, mint egy isten a halandók világában, amint kényelmesen ült egy sziklán, Indrán a szégyénérzet lett úrrá. ⁷A kényelmesen ülő [Krisnának] a madarak bikája, a kígyókat faló [Garuda] láthatatlanságát megőrizve szárnyaival nyújtott árnyékot. ⁸Bala elpusztítója ezt követően az elefántját [ott] hagyva egyedül fáradt a hegynél lévő Krisnához, aki minden erejével az emberi tevékenységek gyakorlására összpontosított. ⁹Ahogy melléje lépett, az istenek urát [nagy] ragyogás árasztotta el. A kezében a mennykövöt tartotta, [míg a testét] égi füzérek és kenőcsök [ékesítették]. ¹⁰A fején a Nap tündöklésével rendelkező fejdísz [viselt, amellyel] villámokat és mennyköveket szórt. [Krisnához ezúttal] kedvesen szólt a mennyei hangján:

¹¹„Krisna, erős karú Krisna, te a rokonaid boldogságának [valóban] növelője vagy! A tehenek számára kedvességben olyan tettet hajtottál végre, [ami] túlmutat az isteneken! ¹²A felhők, amelyeket [rátok] küldtem, képesek véget vetni a világkorszakoknak! Te [ve-lük szemben] óvtad meg a teheneket, ezért elégedett vagyok veled. ¹³Ugyan ki ne tátaná el a száját azon, [ha azt látná, hogy valaki] Brahmá varázserejének köszönhetően a legkiválóbb hegyet az égbe

emelve háztetőnek használja? ¹⁴Mivel az ünnepem meg lett tiltva, harag uralkodott el rajtam, és teheneiteket hét napon át kemény esővel [büntettem]. ¹⁵Felhőim esőjét sem az istenek, sem a démonok nem képesek lecsillapítani! Te azonban a szemem láttára mégis megtetted ezt! ¹⁶Nagyon örülök, Krisna, hogy te haragodban [sem váltál meg] az emberi külsődtől, és teljes Visnu-i erődet rejtve tartottad. ¹⁷Úgy vélem, hogy te az istenek egy örök küldetését valószínűsítesz meg, amikor a saját, [valódi] erő birtokában egy halandó képét vetted fel. ¹⁸Hős, a küldetésed sikerrel fog járni! Nem lesz semmiből sem hiány, hiszen te vagy az istenek minden ügyet megoldó vezetője! ¹⁹Mind az emberek, mind az istenek közt te vagy egyetlen örök entitás! Nem ismerek mást, aki ezt a terhet elbírná! ²⁰Amikor [a szekér] megroksad a teher alatt, akkor a legkiválóbb bikát szokták bekötöni! Ha [a teher alatt] az istenek megrogynak, akkor téged alkalmaznak, akinek egy madár a hátasállata. ²¹Íme, ez a világra zúdult csapás [is] a te testedbe került, Krisna. Helyesen mondta Brahmá, te olyan vagy, mint a fémek közt az arany. ²²Brahmá nem képes utolérni téged sem tudás, sem erő tekintetében. [Olyan hiábavalóan próbál] utánad eredni, mintha sánta lenne. ²³A hegyek közt a legkiválóbb Himalája, az óceán a vizek közt, Garuda a madarak közt! Minden isten közt te vagy a leghatalmasabb! ²⁴A vizek világa alul van, felette találhatók a hegyek, amelyek tartják az emberek lakhelyét, a Földet. ²⁵Úgy tanítják, hogy az emberek felett húzódik a madarak [által bejárt] út. Az égbolton túl a sugarakkal körülvett Nap, a menny kapuja. ²⁶Efelett terül el az istenek tágas, *vimánákkal* teli birodalma, ahol az égi lények közt én töltöm be Indrának, azaz a királynak szerepét. ²⁷A mennyországon túl van a Brahmaloóka, [amelyet egyedül] a *bráhmana* bölcsek látogatnak. [Rajtuk kívül csak] a Hold jár arra a nemes lelkű csillagokkal.

* A kritikai kiadás fő szövegében található *nāgānām* alak helyett helyesebbnek éreztem a K_3 -, D_{n1} -, D_2 -, D_3 -, G_2 - és M_3 -jelű kéziratokban lévő *nagānām* formát, a fordításomban ennek megfelelően a *nágák*/elefántok helyett a hegyek szerepelnek.

²⁸Efelett terül el a tehenek világa, [amelyet] a *szádhjá*k oltalmaznak. Ez a széles hely minden felé kiterjed, és a nagy égbolton helyezkedik el. ²⁹Mindezekeken felül van a te menedéked. Ezt [egyedül] az aszkézisből származó erő alkotja. Erről mi sem tudunk semmit, hiába faggattuk Brahmát. ³⁰A világ alatt található a *nágák* félelmetes otthona. [Ide kerülnek azok, akik] rossz tetteket követtek el. A Föld [ezzel szemben] a cselekvők valamennyi tettének (*karma*) a színtere. ³¹Az ég olyan [lények] otthona, akik nyughatatlanok, és szél módjára röpködnek. A mennyben azok találnak oltalomra, akik erényes tetteket hajtottak végre, és mind a nyugalomra, mind az önmegtartóztatásra törekedtek. ³²A Brahmálóka páratlan világába azok kerülhetnek, [akik] magukat a Brahmához kötődő aszkézis mellett kötelezték el. A nehezen elérhető Gólóka pedig a tehenek útja. ³³Hősies Krisna, téged önfegyelem és állhatatosság jellemez. Megakadályoztad a teheneket sújtó csapást, és megtartottad a világot, [mielőtt] az elsüllyedt volna! ³⁴Nagy szerencse kísér téged! A tehenek szava, valamint Brahmá tekintélye sarkalt arra, hogy felkeresselek!

³⁵Krisna, én, [Indra], az erődök elpusztítója vagyok az istenek királya és [valamennyi] élőlény ura! Aditi gyermekeinek a sorában [előtted állok], az ősidőktől fogva létező bátyád vagyok. ³⁶Az erőmet felhők képében fitogtattam előtted, a [valóban] erővel rendelkező előtt. Mindenható [úr], bocsásd meg ezt nekem! ³⁷Elefántok hősiességével bíró Krisna, amennyiben a saját, gyengéd heved lecsillapította az elmédet, kérlek, hallgasd meg, hogy mit üzennek a tehenek és Brahmá!

³⁸Az [esővel szemben] nyújtott oltalmad és a más, [korábbi] cselekedeteid örömmel töltötték el a mennyben lakó, magasztos Brahmát és az égi teheneket. Ezért [valamennyien] erről tájékoztatnak: ³⁹»[Mivel] megvédted a teheneket, ők [is] oltalom alá [tudták] helyezni az embereket. Ennek köszönhetően mi a borjainkkal és a bikáinkkal együtt gyarapodunk! ⁴⁰[Most] a kedvünk szerint járhatunk! A szántóvetőket bikákkal és ökrökkel, az isteneket megfelelő áldozatokkal, míg Srit tisztításra szolgáló trágájával örvendeztetjük meg! ⁴¹Nagy erejű, te éltetsz minket, és te vagy a tanítónk! Mostantól kezdve uralkodj [is] felettünk! Legyél te Indra!« ⁴²Itt

az ideje, hogy [végre] felkend magad az általam megdöntött arany korszokban lévő mennyei vízzel! ⁴³Az istenek közt azt tartják rólam, hogy Indra vagyok. [Mivel velem szemben] te a tehenek közt váltál Indrává, ezért az emberek örökké a tehenek uraként, azaz Góvinda-ként fognak magasztalni. ⁴⁴A mennybéli istenek pedig Upéndra, azaz Indra felett álló néven dicsérnek, mivel a tehenek, Krisna, [rangban] felettem állóvá, egy [nálam hatalmasabb] Indrává tettek. ⁴⁵Íme [egykor] négy hónapot borítottam be az esőmmel. Ennek a második felét [most] átnyújtom neked. Az ősz legyen a tied! ⁴⁶[A maradék] két esős [hónap] alatt a jelvényem folyamatos megbecsülésben fog részesülni. Azonban, [ennek végeztével] a pávák el fogják hagyni azt a büszkeségüket, amelyet a vizem okozott nekik. ⁴⁷A többi mihaszna részeges, akik a felhők módjára üvöltöztek, és a monszun alatt kacéran viselkedtek, [egyőtől egyig] le fognak csillapodni. ⁴⁸A hevét [visszanyerve] a Nap az ezer sugarával fog perzselni, miközben Trisanku és Agasztja útját járja be. ⁴⁹Az ősz [beköszöntével] a pávák némaságot fogadnak, a patakok pedig nagyon kellemes vizükkel szerte-szétfolynak. ⁵⁰A darvakon úrrá lesz a mámor, és [nagy] lármába kezdenek. A bikák [szintén] megrészegülnek, [miközben] a tehenek boldogan folytatják bőséges tejüket. ⁵¹Miután helyreállították a vizet a világban, a felhők távoznak. Az ég [színe ilyenkor a frissen fent] kardokéra emlékeztet, és [mindenféle] ludak rajzanak [rajta. ⁵²A különféle] vizekben, a folyókban és a tavakban előbújnak az [első] lótoszok. A rizsföldek [növényei] beérnek, a csúcsaik meghajlanak a termésektől. ⁵³A folyók a normál keretek közé szorítják a sodrásukat. A határok gabonával telnek meg, és még a bölcsék lelkét [is] meggyönyörködtetik. ⁵⁴Amikor a monszun véget ér, a Föld elbűvölővé válik. [A rajta lévő] királyságok [ilyenkor mind] bővelkednek. A sár felszárad az utakról, a füvek pedig teremni kezdenek. Az országokban megjelenik a cukornád [is. Az emberek] ünnepekbe kezdenek. ⁵⁵[Ily módon, ha] véget ér az álmod, Krisna, beköszönt az üdvöt hozó ősz! [Ez az időszak, amikor] az egész Föld olyan, mintha a menny volna. ⁵⁶Miután az oszlop formájú jelvényeinket felállították, [az emberek magasztalnak]

téged és engem: »Gyarapodjék a Földön a nagy Indra, Mahéndra és Upéndra!«⁵⁷ Azokat az embereket, akik alázatot tanúsítanak a kettőnkéről, Mahéndráról és Upéndráról ismert életmód iránt, nem fogja soha balszerencse érni!”

⁵⁸Ezután Indra megragadta a mennyei vizekkel teli korsókat, és a megfelelő módot ismerve felszentelő rituáléban részesítette Góvindát.

⁵⁹Amint a tehenek és a csordákat vezető [bikák] meglátták, hogy az örök Krisnát [királyját] kenik, ők maguk is behintették a tőgyekből származó tejjel. ⁶⁰Az égről, mindenholnan felhők kezdtek esőzni, és *amritával* teli vizet hullattak az örök [Krisnára]. ⁶¹A legpompásabb fák a Holdéhoz hasonló nedvet folyattak, miközben a virágok özönét zúdították le. [Közben] az égen a *túrják* [hangja] is felcsendült.

⁶²A szent szövegek tanulmányozásával foglalkozó bölcsek a szavakkal dicsőítettek. A Föld teste [íme] megszabadult az egyetlen óceán szorításából! ⁶³A tengerek lecsillapodtak, miközben a szelek az emberek javát keresve susogtak. A járványok véget értek, és a királyok közti viszályok megszűntek. ⁶⁴A Nap [vissza]került az útjára, a Hold pedig a [megfelelő] együttállás szerint helyezkedett el. A fák gyümölcsökkel, hajtásokkal és virágokkal teltek meg. ⁶⁵Az elefántok [homlokából] az ichor folyadék patakozott, a gazellák az erdőkben örömködtek, a hegyeket pedig az oldalaikon előbukkanó ércsek ékesítették fel. ⁶⁶[Így], Krisna felkenésekor a mennyei nedvekkel behintett Föld az *amritától* olyan boldoggá vált, akár az istenek világa. ⁶⁷[Miután] a tehenek felszentelésben részesítettek az égi, fehér ruhákat viselő, örök Góvindát, Indra így szólt hozzá:

⁶⁸„Ez volt az első megbízatásom, Krisna, amelyet a tehenekkel kapcsolatban hajtottam végre. Most rátérek a másokra! ⁶⁹Kanszát, Késint, a leghitványabb lovat, valamint a dölyfös Aristát késlekedés nélkül meg kell ölnöd! [Ha ezzel megvagy, kérlek], hozd létre azt a királyságot, amely minden másiknál nagyobb lesz! ⁷⁰Az apád lánytestvére világra hozta a belőlem származó isteni részt, [aki] szinte semmiben sem különbözik tőlem. [Nagyon] kérlek, hogy véd meg őt, gondolj rá tisztelettel, és fogadd a barátoddá! ⁷¹[Miután így módon] lekötöztetted őt, az ügyedet fogja szolgálni. Az utasításaidat követve nagy

hírnévre fog szert tenni! ⁷²A Bháraták nemzetségének a legkiválóbb harcosa lesz belőle! Illeni fog hozzád, és nélküled nem lesz semmi öröme. ⁷³A Bhárata [háború] tőle és tőled, a mindenek felett álló személytől függ. Miután szövetséget kötöttetek, a királyok meg fognak semmisülni. ⁷⁴Ezt ígérem neked, Krisna! [Tanúim legyenek] az istenek és a bölcsek! A Kuruk családját gyarapító fiamat íme Ardzsunának hívják, és Kuntí adott neki életet. ⁷⁵[Senki sem] lesz nála kiválóbb a fegyverforgatásban, [és senki sem] lesz képes nála jobban kifeszíteni az íjat. A kardokkal hadakozó királyokat egytől egyig el fogja homályosítani. ⁷⁶A hősiés királyok harcban jártas hadtestei a *ksatriják dharmája* szerint a halállal fognak egyesülni.* ⁷⁷Uram, ha majd az íjából gyors mozdulattal kilő, a nyíla útját a harcosok, [de még] az istenek sem lesznek képesek követni. Azt egyedül csak te fogod [látni. ⁷⁸Egy szóval] ez a rokonod segítőd lesz a harcokban! Kérlek, Góvinda, az irántam való lekötelezettséged miatt létesíts vele kapcsolatot! ⁷⁹Légy szíves, tekints rá úgy szüntelenül, mint rám, és becsüld őt olyan nagyra, mint engem! Egyedül te vagy az, aki örökké ismeri az embereket, [így] Ardzsunát is. ⁸⁰A nagy csatákban kérlek, sose téveszd szem elől! Ha vigyázol rá, a halál sosem fog felülkerekedni rajta. ⁸¹Krisna, tudd meg, hogy én vagyok Ardzsuna, és valójában én te vagyok! Ahogy én, úgy Ardzsuna is örökké azonos a te önmagaddal!

⁸²Egykor, miután a három lépésed segítségével elnyerted a világok [feletti uralmat] Bali kezéből, engem tettél az istenek királyává, mivel korban idősebb vagyok. ⁸³Az istenek alighogy ráébrednek arra, hogy az igazság nálad van, hogy ezen fáradozol, és ennek [az érvényesülését] kívánod, [egyedtől egyig] az igazságnak megfelelően hozzád fordulnak, és kijelölnek az ellenség elpusztítására. ⁸⁴Íme, Ardzsunának hívják a fiamat! A te apád lánytestvére hozta őt világra! [Kérlek], barátkozzatok össze ezen a világon, miután korábban már a társad volt.

* A szanszkrit versben szereplő *jódszajisjanti* igét, jóllehet causativum-i alak, a magyar szövegben a vers értelmét szem előtt tartva a műveltető jelentésárnyalat nélkül fordítottam.

⁸⁵Krisna, akár a saját országában, akár a lakhelyeden bocsátkozik majd harcba, kérlek, hordozd a teljes hadseregét úgy, mint bika a terhét. ⁸⁶Tudsz róla, hogy milyen dolgok fognak történni! Miután végeztél Kanszával, Krisna, a királyok közt rettenetes háború fog kitörni. ⁸⁷[Ez lesz a küzdelem, amelyben] Ardzsuna [egyőtől egyig] le fogja igázni a természetfeletti tetteket cselekvő királyokat. [Ennek köszönhetően] te [is páratlan] hírnév részese leszel. ⁸⁸Romolhatóan Krisna, elmondtam mindent, amit kérek tőled! Tedd meg ezeket, ha tényleg kedvesek számodra az istenek, én és az igazság.”

⁸⁹Krisna végighallgatta Indra mondandóját, aminek nyomán a Góvinda nevet kapta. Ez örömmel töltötte el, és így felelt:

⁹⁰„Sacsí ura, Indra, csupán a látásod boldoggá tesz! Amire kérsz, azt maradéktalanul teljesítem! ⁹¹Ismerem a [valódi] természetedet, és értesültem Ardzsuna születéséről [is! Ezen kívül] hallottam arról, hogy az apám lánytestvérét Pándu királyhoz adták férjhez! ⁹²Tudok arról, hogy [a legidősebb fiúkat] Judhisthírat Dharma nemzette. [Nem titok előttem] a Széltől fogant Bhímaszéna ⁹³és az *asvinoknak* köszönhetően világra jött, Mádrí méhéből származó ikerpár, Nakula és Szahadéva [származása sem! Sőt] ⁹⁴tudomást szereztem arról is, hogy az apám lánytestvére szülte meg a Nap legkiválóbb fiát, Kánínát, [azaz Karnát, akiből a Földön] kocsihajtó vált. ⁹⁵Ismerem Dhritarászt fiait is, [akik szüntelenül] vágynak a harcra. Hallottam arról, hogy miként lett oda Pándu az átok mennykőcsapása miatt. ⁹⁶Indra, itt az idő, hogy visszatérj a mennybe! Hadd örüljenek [az érkezésednek] az istenek! Ha mellette vagyok, Ardzsunán semmilyen ellenség nem lesz képes diadalmaskodni! ⁹⁷A Bhárataháború végét Pándu valamennyi fia meg fogja élni. Ardzsunára való tekintettel a harcban sértetlenül fogom őket visszaadni [az anyjuk], Kuntí számára! ⁹⁸Indra, bármit kér tőlem a fiad, Ardzsuna, én azt [készségesen] fogom teljesíteni, mint egy szolga, akinek az irántad való szeretetem a béklyója.”

⁹⁹Miután a szavát tartó, boldog Krisna befejezte a mondandóját, az istenek ura a szeme láttára tért vissza a mennybe.

HATVANHARMADIK ÉNEK [Krisna a pásztorlánykák közt]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután Indra távozott, a méltóságteljes Krisna, a Góvardhana-hegy felemelője belépett a szállásterületre, [ahol] a pásztorok magasztalása vette körbe. ²Az öregek és a rokonok, [akikkel] osztozott az otthonában így dicsérték:

„Áldottak vagyunk, leköteleztél minket azzal, hogy felemelted ezt a hegyet! ³A kegyednek köszönhetően, istenekkel egyenlő, nagy fényű Góvinda, a tehenek megmenekültek az eső okozta veszélytől! [Így] a minket érintő nagy fenyegetettség is elmúlt. ⁴Pásztorok ura, a természetfeletti tetteket, [amelyeket végrehajtottál, a saját szemünkkel] láttuk! Abból, hogy ezt a hegyet felemelted, [mindannyian] megértettük, hogy [te], Krisna örökké létező vagy! ⁵Nagy erejű, vajon ki vagy te [valójában]? A *rudrák*, a *marutok*, netán a *vaszúk* közé [tartozol]? Miért vált Vaszudéva az apáddá? ⁶Közénk, egyszerű emberek közé születél, és gyerekként az erdőben játszadoztál! [Azonban] a tetteid, Krisna, természetfelettiak, [így] az elménk gyanakodni kezdett. ⁷Saját magadat pásztornak álcázva miért szórakozol közöttünk igénytelen módon? A világok oltalmazóira emlékeztetsz! Miért őrzöl mégis teheneket?! ⁸Akár isten, akár démon, akár *jaksa* vagy *gandharva* vagy, a családunk tagjaként születél [a Földre]! Üdv legyen neked! ⁹Akármilyen cél miatt is költöztél váratlanul köztünk, mi az oltalmadban állókként, kivétel nélkül követni fogunk! ¹⁰A pásztorok szavára a lótuszszemű Krisna mosolyogva ezeket mondta valamennyi egybegyűlt rokonának:

¹¹„Ti, akik egytől egyig olyan hősiességgel rendelkeztek, [amely másokat] megrémít, ahogy rám gondoltok, úgy nem ismerhettek meg, bár közétek tartozom, a rokonotok vagyok. ¹²Ha mindenképp, meg szeretnétek érteni, akkor ki kell várnotok [a megfelelő] időt, hogy színről színre láthassatok és hallhassatok engem! ¹³Ha engem, aki az istenekhez vagyok hasonló, úgy tisztelhettek, mint egy családtagot, akkor miről akartok még meggyőződni, ha egyszer ebben a kegyben részesítelek titeket?”

¹⁴Miután Vaszudéva fia így beszélt hozzájuk, a pásztorok a szájukat összezárva némaságot fogadtak, és minden irányba szétszéledtek.

¹⁵Krisna [ekkor] megpillantotta a Hold frissen beköszöntött ifjúságát, és vágyat érzett arra, hogy az örömét lelje az őszi éjszakákban.

¹⁶A hősies [ifjú] lehetőséget teremtett arra, hogy a szenvedélytől fűtött bikák a trágyával borított szekérutakon harcba bocsátkozhassanak. ¹⁷Az erejükre büszke pásztorokat egymás ellen küldte harcba, [miközben] a hősies mindenható krokodil módjára ragadta el a teheneket.

¹⁸Felismerte az időt, [ezért] egybehívta a pásztorok zsenge lányait, és velük mulatta át az éjszakát. [Így] hódolt a fiatalság előtt. ¹⁹Vágyat ébresztő arcát, amely úgy [ragyogott], mintha a Hold szállt volna le a Földre, a pásztrolánykák [szinte] itták a szempillantásai-ikkal. ²⁰Krisnát még inkább elbűvölővé tette, hogy ragyogó és finom selyemruhába öltözött, [amely] olyan sárga volt, mint a [festékké] kevert auripigment. ²¹A fejdísze és a karkötői [egyformán] szép, erdei füzérek-ből készültek. Góvinda [a teljes testében] ragyogott, és [a belőle áradó fény] beborította az [egész] pásztorközösséget.

²²„Hódolat Dámódarának!”, mondták a pásztrolánykák, miután látták, hogy a szépséges [ifjú], milyen tetteket vitt véghez a szállásterületen. ²³Ezek a szép nők a kiálló keblű mellkasaikat [igyekeztek] hozzá nyomni, miközben a szemeiket forgatva lesték [minden lépését]. ²⁴Az apáik, az anyáik és a fivérek próbálták visszatartani őket, ám ezek a gyönyörre éhes pásztrolánykák [egész] éjjel Krisna után kajtattak. ²⁵[Ezután] a pásztorok lányai sorba rendeződtek, és párokban énekelve örvendeztették meg azt, [aki valamennyiüket] elbűvölte. ²⁶A fiatal és szép nők Krisnára szegezték a tekintetüket, [folyton] a nyomában jártak, és a játékát utánozták. ²⁷Más, ugyan-csak a szállásterületen lakó lánykák ujjakkal tapsolva adták elő tetteit az erdőkben. ²⁸[Egytől egyig] önfeledten játszottak, miközben [igyekeztek] lemásolni az énekét, a táncát, valamint a kacér mosollyal kísért pillantását. ²⁹A szép nők Dámódarára összpontosítottak, és az érzelmeiktől édes énekszóval járták be a szállásterületet.

³⁰A testüket trágya és por lepte be. Krisna körül helyezkedtek el, mint az elefántbika körül a kedvét kereső, boldog tehenek. ³¹Mások [közülük, akiknek] a szeme a fekete antilopéra emlékeztetett nevetve [nézték] Krisnát, és betelni képtelenként itták őt a vágytól tágra nyílt szemeikkel. ³²Más pásztorlányok tekintete szomjazva tévedt az arcára, és [egész] éjjel a vágyba merülve és a gyönyörre vágyva kortyolták. ³³Amikor Dámódara felkiáltott, a szép nők [szíve] örömgyúlt, és boldogan hallgatták a nekik küldött hangokat. ³⁴[Jóllehet] a pásztorlánykák haja el volt rendezve, és meg volt kötve, a vágy miatti zavarukban elbűvölő módon mégis a mellbimbóikra omolt. ³⁵Ilyen boldogan mulatta át Krisna az őt ékesítő pásztorlányok körében a holdas, őszi éjszakákat.

HATVANNEGYEDIK ÉNEK [Arista]

Vaisampájana így szólt:

¹Egyszer csak, az éjjel első felében, amikor Krisna [már-már teljesen] belefeledkezett a gyönyörbe, [váratlan] felbukkant a döllyfős Arista, hogy a karámokat riogassa. ²A színe [leginkább] koromra vagy viharfelhőre emlékeztetett. Hegyesek voltak a szarvai, a szemei pedig a Naphoz hasonlóan [tündököltek]. A mellső patái a borotvához hasonlóan élesek voltak. [Olyan] feketeséget [árasztott ki magából, hogy azt lehetett hinni, hogy] a halálisten hasonmása jelent meg. ³A nyelvét hol csattogtatta, hol meg az ajkát nyalogatta vele újra és újra. A gög [még] a farkát is átitatta. A vállai kemények voltak. ⁴Púpjától kimagaslott a termete. [A hatalmas] méreteit nem sok dolog volt képes felülmúlni. A testét trágya és vizelet takarta. A teheneket nagyon felizgatta. ⁵A feneke természetes, a feje széles, a térdei kemények, míg a hasa hatalmas volt. A szarvai [olyan rettenetesen nagyra nőttek, hogy a súlyuktól csak] imbolyogva tudott menni az úton. A nyakbőre lógott. ⁶A tehenek meghágása során zabolátlanságról tett tanúbizonyságot. A pofáját a fák öklelésével sebezte fel. Hegyes szarvait [mindig] harcra készen tartotta. Amelyik bika szembezállt vele, azt [kivétel nélkül] elpusztította. ⁷Ennek a szörnyűséges démonnak balszerencse, azaz Arista volt a neve, [hiszen] a tehenekre bajt hozva gyötörte a karámokat. ⁸A fel-fuvalkodott [teremtmény rendszerint] váratlanul csapott le, és mitta a tehenek elvetéltek. Ez a csapodár [gonosztevő] frissen ellett tehének közt járt, és meghágta őket. ⁹[Mindenhol] rettegést szült. Amikor a részegségében a tehenekre támadt, a szarvait használta fegyverül. Ez a bika harc híján nem lelte örömét a karámokban. ¹⁰Ezúttal a gonosztevő épp a Krisna közelében álló teheneket riasztotta meg, [nem is sejtve, hogy a tettével, máris] a Halálistenhez vezető útra lépett.

¹¹A hatalmas bika ekkor úgy üvöltötte el magát, akár egy felhő, ami Indra mennyikövét szórja, és [azon nyomban] végzett a karám összes bikájával, tinójával és borjújával. ¹²Krisnának, [akit] Góvindának

[is neveznek], azonban a kezeit egymáshoz ütve, és oroszlán módjára üvöltve sikerült megzavarnia a bika bőrébe bújt démont, és rátámadt. ¹³Amint megpillantotta Krisnát, az öröm mind a bika szemére mind a farkára [kiült]. A taps hatására mégis harag töltötte el, és magát a harcra elszánva [szörnyű] bögsbe kezdett.

¹⁴Krisna látta, hogy a dölyfös bikadémon [egyenesen] feléje közelít, azonban egy tapodtat sem mozdult, hanem úgy állt legyökerezve, mint egy hegy. ¹⁵A bika a fejét szilárdan tartotta, a tekintetét Krisna gyengepontjaira szegezte, és hirtelen rávetette magát, hogy kioltsa az életét. ¹⁶A bikához hasonló Krisna azonban szembeszállt a rárontó, fekete festékhez hasonló színű, nagyon nehezen feltartóztatható bikával. ¹⁷A természetes állat úgy akaszkodott össze vele, mintha egy másik bika lett volna. A szájából származó habot nagy hanggal az orrain keresztül fújta ki. ¹⁸A harc közben Krisna és a bika teste feltartóztathatatlanul kapcsolódott egymásba. Olyanok voltak, mint két monszun idején összeakadt viharfelhő. ¹⁹[Ezután Krisna a bika] büszkeségére és erejére lesújtva a két szarva közé helyezte a lábát, majd úgy kezdte fojtogatni a nyakát, mintha egy vízes ruhadarabot facsart volna ki. ²⁰[Hirtelen] kitepte a bal szarvát, két Jama jogarához volt hasonló, és azzal vágta képen [a démont. Arista] a szörnyű ütéstől [ott helyben] kilehelte a lelkét. ²¹A vállai összetörték, a pofáját pedig zúzódások borították. A szarvától megfosztott démon vért okádva úgy bukott le, mint egy esőző felhő.

²²Az élőlények amint látták, hogy miként végzett Góvinda a felfuvalkodott bikadémonnal, magasztalni kezdték [a hősie] cselekedetét: „Nagyszerű, nagyszerű!”

²³Indra széparcú öccse, miután [ily módon] elpusztította a bikát, a lótuszhoz hasonló szemeivel ragyogta be az estét. ²⁴A boldog pásztorok egytől egyig úgy dicsérték a lótuszszemű [hőst], mint a mennybéli istenek Indrát.

HATVANÖTÖDIK ÉNEK [Kansza aggodalma, Dánapati elküldése]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután Kansza tudomást szerzett róla, hogy miként nő Krisna tűz módjára a pásztrok közt, nyugtalankodni kezdett, mert veszélyt sejtett.

²„Pútanát megölte. Kálíja kudarcot vallott [vele szemben]. Végzett Dhénukával, és kioltotta Pralamba életét [is. Még] ³Indra parancsára is fittyet hányt, felemelte a Góvardhanát, és irigylésre méltó cselekedetével megmentette a teheneket. ⁴A halálba küldte a púpos Aristát, [amitől] a pásztrok [most nagy] öröme gerjedtek. A pusztulás [jelei már] látszanak. Nagy veszedelem közeleg.

⁵[Ez már] gyermekként a korára nem jellemző módon tövestől tépett ki két fát.” Miután ezekről a természetfeletti dolgokról értesült,

⁶Mathurá ura úgy vélte, hogy a folyamatosan erősödő ellensége [képében] a végzete érkezett el. Az érzékszervei megbénultak, és olyan volt, mintha minden életerő elhagytá volna.

⁷Ezt követően egy nyugodt és csendes éjjelen Mathurá királya, akinek a parancsát [az emberek] félték, magához hívta az apját és [valamennyi] rokonát. ^{8–11}Jadu utódait, a Jádavákat kivétel nélkül egybeszólította. [Jelen volt] az istenekhez hasonló Vaszdudéva; Jadu sarja, Kahva; Sztatjaka; Kahva öccse Dáruka; Vaitarana, a Bhódzsa; az erős Vikadru; a dicsőséges Viprithu, aki a bajok idején [hű] társa volt; Babhru; Dánapati; Kritavarman és a nagy erővel rendelkező, megingathatatlan Bhúrisravasz. [Miután mind egybegyűltek], Ugraszéna fia, Mathurá ura így beszélt hozzájuk:

¹²„Tisztában vagytok az összes kötelességetekkel. Az összes tudományt ismeritek. Jártasak vagytok az érvelésben és a történetekben. Az emberek három élétcélján fáradoztok. ¹³A kötelességeiteknek rendre eleget tesztek. A világban az istenekkel tartanak egyenlőnek benneteket. A nagy tettekbe olyan állhatatosan fogtok bele, mint ha rendíthetetlen hegyek lennétek. ¹⁴Idegen töltekek a csalás [mindennemű formája]. Kivétel nélkül készen álltok arra, hogy komoly küldetéseket vigyetek végbe. A király tanácsadói vagytok, és az íjá-

szatban nagy fokú jártassággal bírtok.¹⁵ A titeket övező hírnév lámpás módjára világít az emberek számára. Beszélni a *Véda* tartalmáról szerettek. Tudtok róla, hogy miként követik egymást az *ásramák*, és milyen rendet alkotnak a *varnák*.¹⁶ A szavaitokat alapos gondnal válogatjátok meg. Ti vagytok a helyes utat látó vezetők. Az ellenséges királyságoknak véget vettek, míg az oltalomért fordulókat megvédtetek.¹⁷ Valamennyi cselekedetetek folttalan, méltóság övez benneteket, és ismeritek mindazt, ami rátok lett hagyományozva. Mindezeknek köszönhetően a mennyei [világot is] leköteleznétek, hát még a Földet.

¹⁸A viselkedésetek nem különbözik a *risikétől*. Az erőtök a *marutokéval* ér fel. A haragotok a *rudrákéval* egyenlő, a ragyogásotok pedig az Angiraszokéra emlékeztet.¹⁹ A Jaduk nagy és szerteágazó családját ti, nagy hírű hősök, úgy tartjátok meg, mint a hegyek a földfelszínt.

²⁰Ha figyelmesen követtétek a szándékaimat, [akkor nem értem, hogy] miért hagyátok figyelmen kívül a növekvő nagy veszedelmet?

²¹Krisnának hívják, és a pásztorok közt Nanda fiaként nevelkedett. Olyan, mint egy dagadó felhő, ami gyökerestől [készül] kiirtani minket.²² Egyedül vagyok, a minisztereim nélkül, kémek híján vakon, és így miattam Nanda pásztor házában oltalom alá került a gyermek.²³ Mostanra ez a gonosztevő úgy elhatalmasodott, mint egy észre nem vett betegség, vagy mint mennydörgő felhő, ami [vizekkel] szívja tele magát a nyár végén.

²⁴[Az igazság az, hogy] nem vagyok tisztában vele, mi mozgatja, mi hajtja, és mi a végső célja ennek a csodálatos cselekedetű [embernek, aki] Nanda pásztor otthonában született.

²⁵Miféle teremtmény jött itt létre? Ugyan nincsen bizonyítékunk arra, hogy valamelyik istenség fia lenne, de az isteneket felülmúló, nem emberi tettei ezt sejtetik.²⁶ A gyermekkorában csecsszopó porontyként anyatejre vágyva szívta ki az életerőt a nehezen legyőzhető Pútanából.²⁷ A Jamuná holtágában felülkerekedett a Kálíja nevű *nágán*. A tóból egy pillanat alatt tüntette el, és Raszátalába költöztette. Nanda pásztor fia ezután a *jógához* folyamodott, és ismét [a felszínre] emelkedett.²⁸ Dhénuka a pálmafa csúcsáról holtan hullott [eléje].²⁹ Pralambát, akit a harcban még az istenek sem voltak

képesek szemmel tartani, mintha egy közönséges halandó lett volna, a gyermek egyetlen ütésével juttatta a másvilágra. ³⁰Indra ünnepét megghiúsította, [és az istenség] haragjából eső támadt. Ő azonban felemelte a Góvardhana-hegyet, és az [egész] pásztorközösséget megvédte az esőtől. ³¹Végzett az erős Aristával, és a tehének jelenlétében a szarvaitól [is] megfosztotta. [Habár valójában már] távolról sem gyermek, [most] mégis zsenge [testet] felöltve gyerekjátékokon mulat. ³²A pásztorok közé költözve tehát ezeket a tetteket követte el. Kétség sem férhet hozzá, hogy a veszély most Késinre és rám fog lesújtani. ³³Olyan mintha ugyanaz a halál jött volna el értem, aki a korábbi születéseim során [is] végzett velem]. A harcot szomjazva szinte már itt áll velem szemben. ³⁴Hol van egymáshoz képest a csordámnál játszadozó istenség és a halál[félelemtől] erőtlen, közönséges, földi pásztor? ³⁵Jaj, ez egy rendkívüli mennyei lény, [aki ezzel] a hitvány formával álcázza magát, és most úgy mulat, mint a tűz a halotti máglyán.

³⁶Beszélnek róla, hogy hajdanán Visnu az istenek egy másik teendőjén fáradozva törpe képében szerezte vissza a Földet. ³⁷[Ezután] az erős [istenség] egy oroszlán alakját öltötte magára, és kioltotta a démonok nagyapjának, Hiranjakasipunak az életét. ³⁸A Svéta-hegy csúcsán egy minden képzeletet felülmúló alakot vett fel, és Tripurát elpusztítva Bhava valamennyi démonnal leszámolt. ³⁹Bhrigu sarja, akit Brihaszpati fia, Angirasza oltalmazott egy démoni varázslathoz folyamodott, és [szörnyű] szárazságot okozott. ⁴⁰A vég nélküli, örök és változatlan istenség, akinek ezer arca van, vaddisznóvá változott, és felhozta [a felszínre] a tengerbe süllyedt Földet. ⁴¹Régen, az *amrita* teremtésekor Visnu egy nő képébe bűjt, hogy nagyon szörnyű háborút keltsen az istenek és a démonok közt. ⁴²Azt is mondják, hogy amikor az istenek és a démonok egyaránt az *amrita* megszerzésére törekedtek, teknőssé változva tartotta meg [saját magán] a Mandara-hegyet. ⁴³Dasaratha házában az erejét négyfelé osztotta, [majd] Ráma néven elpusztította Rávanát. ⁴⁴Így szemfényvesztéssel mindenféle alakot felvéve intézi a saját dolgát. Az istenek céljai [így] neki köszönhetően teljesül-

hetnek.⁴⁵ Ezért ez a fiú vagy Visnu, vagy Indra, a *marutok* legjobbjá, és azért jött, hogy velem leszámoljon. Nárada tájékoztatott erről.⁴⁶ [Ha] Vaszdudéára gondolok, kétségek gyötörnek. Az ő különleges tudása [nagy] bánattal tölt el.⁴⁷ Náradával [később még] a Khatvánga-erdőben is találkoztam, és akkor, másodjára így szólt hozzám:

⁴⁸»Kansza, amikor te komoly erőfeszítéseket tettél a magzattal szemben, akkor Vaszdudéa az éj [leple alatt] hatástalanította a cselekedetedet.⁴⁹ Tudd meg, hogy az a gyermek, akit az éjszaka a sziklához csaptál, [valójában] Jasódá lánya volt. [Az igazság az, hogy] Krisna Vaszdudéa fia! ⁵⁰Az ellenséged, Vaszdudéa barátnak álcázta magát, és éjjel a két gyermeket kicserélte, hogy [majd az egyik] megöljön. ⁵¹Jasódá lánya a legkiválóbb hegyre, a Vindhjába [került, ahol] megölte [az ott élő] két hegyi démont, Sumbhát és Nisumbhát. ⁵²[Ezután] kegyeket osztó [istenséggé] kenték fel, és [attól kezdve] a *bhúták* seregei sűrűnnek körülötte. Félelmetes barbárok részesítik tiszteletben, az örömet pedig a bőséges állatáldozatokban leli. ⁵³Két korszó [is] díszíti, amelyek közül az egyik szesszel, a másik hússal teli. [A testét] a pávatollak és a pávatoll-karkötők ragyogása ékesíti. ⁵⁴Az erdő, [ahol a napjait tölti], hangos a vadkakasoktól és a varjak [károgásától]. Nincs hiány a kecskecsordákból sem, és a madarak [is] szabadon szállhatnak arra. ⁵⁵[Ez a rengeteg gyakran] hangos az oroszlanok, a tigrisek és a vadkanok üvöltésétől. A fák nagyon sűrűn állnak [egymás mellett, és nincs olyan rész, amelyet] ne fedne bozót. ⁵⁶[Másképpen] mennyei aranyedények, jakfark-legyezők és tükrök ékesítik. Ezt az istenek *túrja*-százaitól hangos helyet [Jasódá lánya] hozta létre a saját erejével a Vindhja-hegyen. ⁵⁷Az ellenségei rettegnek tőle. Nagy boldogságában mindig ezen az elbűvölő helyen tartózkodik, és még az istenségek is tiszteletben részesítik. ⁵⁸Nanda pásztor fiát pedig Krisnának nevezik.« Nárada vele kapcsolatban elmondta rendkívüli tetteinek az okát. ⁵⁹»Vaszdudévának a második fiát fogják Vaszudévának, azaz Vaszdudéa fiának nevezni. Ez a rokonod a veleszületett végzeted!«

⁶⁰Vaszudéva erős fia, Vaszudéva tehát [csak] a *dharma* szerint rokonom, [valójában] a szívében halálos ellenségem. ⁶¹Akinek a fején a varjú megvetette a lábait, annak [hamarosan] a szemét is kivájjja a húsról és csőrrel. ⁶²Ugyanígy fog cselekedni a köztünk lévő Vaszudéva [is]! A fiaival és a rokonaival együtt gyökerestől fog kiirtani minket, és örvendezni fog rajta. ⁶³A magzatgyilkosság alól van feloldozás, csakúgy mint a tehén és a nő megölése alól. Azonban a hálátlan ember számára, különösen ha az egy rokon, nincs hely a világban. ⁶⁴A hálátlan ember, aki a kötődés révén veszedelmes szeretetet kap, az gyorsan a bukottak járta útra téved. ⁶⁵Aki gonosz szívvel egy büntetlen [emberrel] szemben vétkezik, az a pokolba tartó, kegyetlen útra kényszerül.

⁶⁶Én, a rokonod kívívtam a tiszteletedet, mivel [megtartottam] a fogadalmaimat, illedelmesen viselkedtem, és [mindig] a családom javát akartam. Vajon most mégis kedvesebb neked a fiad?! ⁶⁷Az elefántok félelmetes vitái során a növények lelik a halálukat. A nagy erdőkben, a csaták végén együtt falják fel őket! ⁶⁸Ugyanígy, miután a rokonok egymás közt meghasonultak, azzal a rokonnal végeznek, aki megzavarodra közbeavatkozásra szánta el magát. ⁶⁹Te vagy Kali, Vaszudéva! Én ostoba, magam neveltelek fel a pusztulásomra! Örökké alávaló, viszályt szító, hitvány gonosztevőnek [foglak tartani], amiért galád módon a családom ellen fordultál. ⁷⁰Ostoba Vaszudéva! Hiába éltél meg szép kort! Amiért én [korábban] elismertelek, cserébe a Jaduk családját szánsalomra méltóvá tetted. ⁷¹Lehetsz akár száz éves, de az érett kort nem fehér fővel lehet elérni. Az emberek közül csak az számít igazán szépkorúnak, akinek a gondolkodása érett meg. ⁷²Mivel az elméd művelése [helyett] galádágokkal töltötted az idődet, téged csak az évek múlása öregített meg, mint az őszi felhőket! ⁷³Ostoba Vaszudéva! Azt gondolod, hogy Kansza halála esetén majd a fiad uralhatja Mathurát?! ⁷⁴Hiába öregedtél meg, minden reményed szertefoszlott! A tébolyod vezette a cselekedeteidet! Az, hogy szembeszálltál velem, [nem jelent mást, minthogy] eldobni kívánod az életed! ⁷⁵Mivel józanon fogalmazódt benned meg a vágy, hogy a bizalmasodra támadj, ezért [a tettedet]

a két fiadon fogom megtorolni, miközben te mindezt kénytelen leszel végignézni.⁷⁶ A múltban távol állt tőlem, hogy öregek, *bráhma*nak vagy nők életére törjek. Ilyet a jövőben sem fogok tenni, különösen nem egy rokonnal szemben.⁷⁷ Itt születél, és itt is öregedél meg! Az apám nevelt téged! Az apám lánytestvérét vetted feleségül, és a Jaduk legnagyobb tanítójának tartanak téged!⁷⁸ Jól ismert vagy abban a nagy és híres családban, amelyből *csakravartinok* származtak. A nemes Jaduk, akik az elméjüket a *dharmához* [igazították] mesterükként tisztelnek téged.⁷⁹ Az igaz emberek megvetését kívívva, vajon ugyanúgy fogunk mi is viselkedni, mint te, a Jaduk családjának a feje?⁸⁰ Akár megölnek, akár nekem sikerül felülkerekednem, Vaszdúva gazságai miatt a Jaduk az igazak közt [örökké] rejtőzködni kényszerülnek.⁸¹ Gondolj csak bele! Az a terv, hogy vele öletsz meg engem, nem fog bizalmat kelteni [az emberekben! Sőt] a Jaduk [miattad mind] megvetettek lesznek.⁸² A viszály köztem és Krisna közt lecsillapíthatatlanná vált! Jadu fiai közé csak akkor fog eljönni a béke, ha az egyikünk elbukik.

⁸³[Itt az ideje, hogy útjára bocsássuk] Dánapatit! Azt parancsolom neki, hogy menjen gyorsan, és hozza el nekem Nanda pásztort és az adófizető pásztorait a csordáiktól!⁸⁴ A következőket mondd Nanda pásztornak: »Vedd magadhoz az esős évszak alatt esedékes adót, és gyorsan gyere a városba valamennyi gulyásoddal!⁸⁵ Kansa a kíséretével és a házipapjával együtt látni kívánja Vaszdúva két fiát, Krisnát és Szankarsanát!⁸⁶ Azt mondják róluk, hogy [páratlan] jártassággal bírnak a harcban. Ha a küzdőtérre lépnek, a [kiszabott idő] mértéke szerint harcolnak. Szilárdan ellenállnak [mindennek, és] az erőfeszítéseik [egyaránt] kemények.⁸⁷ [Az udvaromban véletlenül pont akad] két mindenre elszánt birkózó. A győzelmeik [folyamatos] örömmel töltik el őket. Hadd csaphassanak össze harcban jártas fiaid ezzel a kettővel!«

⁸⁸Mindenképp látnom kell ezt a két, halhatatlanokra emlékeztető gyermeket! Ők az apám lánytestvérének a kitűnő fiai, akik az erdőben, a pásztorok közt nevelkedtek.⁸⁹ A szállásterületen mondd azt a pásztoroknak, hogy a boldog királyuk arra készül, hogy végre-

hajthassa a *dhanurmahát*.⁹⁰ Ennek során a csordák hadd érezzék jól magunkat nálunk! A meghívott vendégeinknek minden igényét ki kell elégítenünk! ⁹¹ Amit csak kívánnak, meg kell adni nekik! Legyen a tej, a vaj, az aludttej és a tejsavó [mind] a főzésre előkészítve! ⁹² Ne késlekedj tovább, Akrúra! Kövesd az utasításom, és vezesd a színem elé ezt a kettőt! Kíváncsian [várom, hogy] láthassam Krisnát és Szankarsanát! ⁹³ Nagyon nagy szívességet tennél nekem, ha láthatnám annak a kettőnek az eljövetelét! Ha meggyőződtem a nagy hősiességükről, akkor úgy fogok cselekedni, ahogy az helyénvaló! ⁹⁴ Ha szavamra ez a kettő esetleg nem akarna a megfelelő időben eljönni, akkor el kell fogatnom őket! ⁹⁵ A gyerekekkel szemben a kedvesség a legjobb eszköz! Mézédesszavakkal vezesd hozzám gyorsan azt a két lusta fickót!

⁹⁶ Üdvös fogadalmon fáradozó Akrúra, [bár tudom, hogy] nehéz, amire kérlek, tedd meg mégis, feltéve, ha Vaszdudéva nem állította át az oldalára!”

⁹⁷ Habár a Vaszuhoz hasonló Vaszdudévának ilyen szidalmakat kellett kiállnia, mégis, akár a tenger, megingathatatlan maradt.

⁹⁸ A meggondolatlan Kansza [hiába] sújtott rá a dárdákhoz hasonló szavaival, Vaszdudéva fejében a türelem honolt, és semmit sem válaszolt. ⁹⁹ [A jelenlévők], akik látták, hogy miként érik sorra a szidalmak, újra meg újra lehajtották a fejüket, és így sóhajtoztak: Jaj, jaj!

¹⁰⁰ Mindeközben a nagy erejű Dánapatin, [vagyis] Akrúrán, aki isteni látással rendelkezett, olyan öröm lett úrrá, mint a szomjazó emberen, amikor vizet pillant meg. Azon nyomban boldogan vonult ki Mathurából, hogy láthassa a lótuuszszemű [Krisnát].

HATVANHATODIK ÉNEK [Andha beszéde]

Vaisampájana így szólt:

¹A bikához hasonló Jaduk a tenyereiket a fülökhöz szorították, [és csak] a szemükkel követték, hogy miképp alázzák meg a bikához hasonló férfit, [Vaszudévát]. Azt gondolták róla, hogy vége az életének. ²Andha, akit a legkiválóbb szónoknak tartanak, azonban megőrizte a nyugalma, és az önuralmának köszönhetően természetes hangon rövid, ám határozott beszédet intézett Kanszához: ³„Fiam, ezt a szavakkal való küszködésedet nem tartom dicséretesnek! Nem helyénvaló, az igazak elítélik, különösképpen a rokonok esetében! ⁴Ha nem vagy Jadu leszármazottja, hallgasd csak meg mit mondanak: hősies férfi, a Jádavák bizony nem fognak téged erővel Jádavává tenni! ⁵[Amióta] te uralkodsz a Vrisnik felett, [már] nem részesülnek [a korábban nekik járó] tiszteletben. [A személyedben] egy dinasztiaalapításra kész Iksváku-sarj tért vissza! ⁶Akár Bhódzsa, akár Jádava vagy, így is, úgy is Kansza vagy! A fejed változatlan marad, ezen sem az aszkéták hajkötégei, sem a kopaszság nem változtathat! ⁷Csak sajnálni tudom Ugraszénát! Beszennyezte a családot azzal, hogy egy ilyen nyomorult fiat nemzett! ⁸Fiacskám, a bölcsek nem szokták hangoztatni a saját erényeiket. Kizárólag azok az érdemek számítanak, amelyekről mások beszélnek. Ezek a *Véda* tartalmával egyeznek meg. ⁹A halandó királyok a Földön szidalmazni fogják Jadu nemzetségét, mivel te, a balga és ostoba király véget vetettél a családnak! ¹⁰[Azt hiszed, hogy] jó ember vagy, és jónak is mondod magad. Szavak révén azonban még senki sem lett jóvá. Elárultad magad! ¹¹Ugyan ki vetemedne arra, hogy a nagy emberek által is tisztelt, szerény tanítónkat gyalázza?! Ez olyan, mintha valaki egy *bráhmana* megölésére vetemedett volna! ¹²Az öregekről, mint a tűzről gondoskodni kell, és a tiszteletük-ről senkinek sem szabad megfélekednie, különben a haragjuk még a hozzátartozóikat is felperzseli. ¹³Fiam, az önmegettartóztató, emelkedett elméjű bölcsnek a *dharma* útját kell keresnie, ahogy a vízben a hal útját. ¹⁴Az önteltséged [odavezetett, hogy] egymagad

[kezdted el] ócsárolni a tűzzel egyenértékű időseket! [Ez olyan vakmerőség, mint] *mantrák* nélkül bemutatni a felajánlásokat! ¹⁵Ha a fia miatt sértetted meg Vaszdévát, akkor szájalmas szavaidat mint hiábavaló fecsegést feddem meg! ¹⁶[Még] egy szörnyű fiú miatt sem lesz az apa maga is szörnyű! Azonban a nyomorult apák a fiaik miatt bajba kerülhetnek. ¹⁷Ha azt gondolod, hogy Vaszdéva elrejtett egy gyermeket, és hogy ezt helytelenül [tette, akkor] ideje, [hogy erről] az apádat is megkérdezd! ¹⁸[Nemcsak] Vaszdévát, hanem a Jaduk [egész] nemzetségét szégyenítetted meg, [és ezzel] a Jádavákkal való ellenségeskedés mérgét szerezted meg! ¹⁹Ha nem tartod helyénvalónak azt, amit Vaszdéva a fiával tett, akkor a gyerekkorodban Ugraszéna miért nem végzett veled? ²⁰A *dharmát* ismerő emberek a fiúgyermeket *putráknak*, azaz a Puttól védelmezőknek nevezik, mivel az atyáikat örökké a Put nevű pokoltól óvják.* ²¹A származásukat tekintve mind Krisna, mind az ifjú Szankarsana Jadu sarja. [Csupán] azért lettél tőlük elválasztva, mert ellenségesen gondoltál rájuk. ²²Amiért megaláztad Vaszdévát, és [magadra] haragítottad a fiát, a Jaduk szíve egytől egyig zaklatott lett. ²³A Krisna iránti gyűlöleted és a Vaszdévával szemben tanúsított rágalmozó magatartásod miatt, baljós jelek [tűntek fel, amelyek] a bukásodról árulkodnak. ²⁴Borzasztó kígyókat látunk, és az álmaink [még] az éj elmúltával [sem szűnnek meg]. Azt gondolom, [hogy mindez] a jel [nem másra, mint] a városunk [közelgő] özvegységére utal. ²⁵A Mars szörnyűséges bolygó, a sugaraival az égen a Szvátit súrolva, forgásával ellenétes irányba mozog, miközben a madarak szörnyen vijjognak. ²⁶Hajnalban és alkonytájt egy rettenetes sakál szuka hagyja el a halottégetőt, és a leheletével parazsat esőzve [hangos] üvöltésekkel járja a várost. ²⁷Egy mennykő

* A szöveg ezúttal a fiúgyermeket jelentő *putra* szóval kapcsolatban oszt meg egy népetimológiát. Eszerint a szó elejében a Put nevű pokol, míg a végén a *trai* (óvni, védelmezni) igeigök fedezhető fel. A folyamat a valóságban feltételezhetően fordítva játszódott le, és a *putra* szóból alkották meg a Put nevű helyet (Monier-Williams 2012: 632).

[épp most] csapódott be a Föld felszínébe! Olyan volt a hangja, mintha égzengés támadt volna. A Föld és a hegycsúcsok hirtelen rázkódni kezdtek. ²⁸A felhőktől elnyelt hajnal a fényével együtt elhomályosítja a Napot. A megzavarodott gazellák és a madarak a szokásuktól eltérő irányba haladtak. ²⁹Szvarbhánu lenyelte a Napot, nappal lett éjjel. Az összes égtájat füstoszlopok borítják be, és száraz villámok csapásai perzselik fel. ³⁰A dörgő-villámló felhők vért esőznek! Az istenségek elmozdultak a helyükről, miközben a madarak elhagyják a fákat. ³¹Mindazt a vészjósló jelet látni lehet, amelyeket a jövőmondók a királyok bukásával hoznak kapcsolatba. ³²[Azzal, hogy] gyűlöletet tanúsítasz a rokonaid iránt, a királyok *dharmájával* mész szembe. [Mivel] ok nélkül gerjedtél haragra, elközelgett a végzeted! ³³Ostoba! Zavarodban [arra vetemedtél, hogy] bemocskold a fogadalmát [hűen] megtartó, agg Vaszudévát, aki az istenekhez hasonló! Hogyan is lehetne nyugtod [ezek után? Ugyan egykor] ³⁴szerettünk téged, de ennek már vége! Kárt okoztál a saját nemzetségednek, ezért nem tisztelünk többet!

³⁵Dánapati áldott, mert megpillantja majd a fáradhatatlanul tevékenykedő, lótuszszemű Krisnát erdei otthonában. ³⁶Miattad a Jaduk nemzetsége gyökerestől lesz kitépve! Krisna [hamarosan] a rokonait egybehívva fogja egyesíteni őket. ³⁷[Most, hogy] tudod már, hogy megértél a halálra, mondd csak, amit akarsz, a bölcs Vaszudéva már megbocsátotta azt. ³⁸Annak örülnék, Kansza, ha Vaszudévával együtt elmennél Krisna lakhelyére, és a vele való barátságnak örülnél!" ³⁹Miután Andha szavai elhangzottak, Kansza szemei a haragtól vörösen izzottak. Semmit sem szólt, csak visszatért a saját lakosztályába. ⁴⁰A híres Jádavák [ezután] zavarodottan mentek haza az otthonaikba, és közben mind Kansza viselkedésén tanakodtak.

HATVANHETEDIK ÉNEK [Késin]

Vaisampájana így szólt:

¹Akrúra nagyon vágyott rá, hogy lássa Krisnát, és a parancsnak megfelelően útra kelt egy kiváló szekéren, amely olyan gyorsan ment, mint a gondolat. ²Krisna testén ekkor üdvös jelek [tűntek fel, és arról árulkodtak, hogy] az apjával megegyező rokonnal fog találkozni. ³Ugraszéna fia, Mathurá királya már korábban követet küldött Késinhez [is, hogy a megfelelő időben] végezzen Krisnával. ⁴Miután az embereket sanyargató, páratlan Késin meghallgatta a hírnök üzenetét, [tüstént] belefogott a Vrindávanában élő pásztorok sanyargatásába. ⁵A haragos lódémon, [akinek a nevéhez] szörnyűséges tettek kapcsolódnak, a félelmetes agyaraival emberhúst fogyasztott, és hatalmas pusztítást vitt véghez. ⁶Az ádáz ló feltartóztathatatlanul járt fel-alá. [Válogatás nélkül] gyilkolta a csordákat és a pásztorokat, miközben a tehenek húsán lakmározott. ⁷A gonosz lódémon, Késin erdejét úgy borították be az emberek csontjai, mintha egy halottgegető lett volna. ⁸Patáival felhasította a földet, míg a lendületével fákat tépett ki. Úgy nyерített, hogy [a szájából] szinte szelek törtek elő, az ugrásaival pedig az égboltot keresztelte. ⁹Az erdőt lakó vad és szilaj ló Kansza ügyén fáradozva [ily módon] túlzottan megerősödött. ¹⁰Az urát örömmel szolgáló lódémon az összes pásztor kiirtására szomjazva az egész erdőt pusztasággá tette. ¹¹Ez az alávaló így azt a nagy [helyet olyannyira] tönkretette, hogy sem a pásztorok, sem más erdőlakók nem jártak arra. ¹²[Sőt még] azt az utat is elzárta ez a megvadult, folyton emberhúst faló ló, amely arra a területre vezetett. ¹³[Egy alkalommal] napnyugtakor [indult az útjára]. Haragjában a gyilkolás [vágya] ösztönözte, és az emberek hangját követve jutott el a pásztorok szálláshelyére. ¹⁴Amikor a pásztorok és az asszonyaik meglátták, a gyerekeikkel együtt jajveszékelnéi kezdtek, és elszaladtak. [Kétségbeesésükben] Krisnához, a világ urához fordultak oltalomért. ¹⁵Krisna a nők sírását és a férfiak kétségbeesett hangját hallva [előbb] megnyugtatta őket, [majd] Késinre támadt.

¹⁶Azonban Késin [sem volt rest]. A nyakát a magasba emelve [egyszerre] csillant meg a foga és a szeme. Elnyerítette magát, és hatalmas lendülettel Góvindára rontott. ¹⁷Miután Góvinda észrevette, hogy [maga] Késin, a lódémon készül rátámadni, [nem tántorodott meg, hanem] úgy állta el az útját, mint egy felhő a Holdét. ¹⁸Amikor az emberi értelemmel bíró pásztorok észrevették, hogy [ily módon] Krisna Késin közelébe került, jót akarva így beszéltek:

¹⁹„Drága Krisna! Semmiképp se siess találkozni vele! Gyermeke vagy még, ő viszont egy megállíthatatlan gonosztevő! ²⁰[Hát nem tudsz róla, hogy] ez a démon még a legkiválóbb lovakat is mind felülmúlja. Ez egy harcban páratlan démon, [aki valójában] Kansza külső lelke. ²¹Az ellenség csatalovait ez a nagy erejű [rendre] megrémítette. Egyetlen élőlény sem árthat neki, és nincs nála bűnösebb.”

²²Azonban Madhu ellenségeket sanyargató elpusztítója a hozzá beszélő pásztorok szavai [ellenére] úgy határozott, hogy szembeszáll Késinnel. ²³Erre a ló haragra gerjedt, és mindkét lábával jobbra-balra köröket írva fákat döntött ki. ²⁴A fején lobogott a sörénye, míg a kemény és széles vállain a felhők módjára rétegződő ráncok folytatták a haragja tajtékját. ²⁵A szájából porral kevert hab folyt, amittől olyan volt, mint a téli égbolton páráját hullató Hold. ²⁶Ily módon a teste nedveivel és a nyerítésének a permetével teljesen befröcskölte a lótuszzsemű Góvindát. ²⁷[Ezután] a ló a patáival finom szemcséjű, világos port vert fel, amivel vörösre festette Krisna haját. ²⁸A lábait ugrálva vágatott, a patáival a földet karistolta, a fogait pedig [vészsószóan] csikorgatta. Késin [végül] Krisnára vetette magát. ²⁹A legkiválóbb ló [az ellenfele testébe] kapaszkodva [először] a mellső két lábával a mellkasán ütötte meg. ³⁰Ezután az erős és szörnyűséges ló újra és újra oldalról vágta bele a patáit, majd az éles fogait fegyverként forgatva haragjában megharapta Krisna karját a hajlatánál. ³¹Ekkor a Krisnával összeakadt, hosszú sörényű Késin olyan volt, mint a Nap, ami az égbolton egy felhőbe ütközött. ³²[A benne lévő] harag megkétszerezte az erős ló állóképességét, [és azon nyomban újra] megindult, hogy a szügyével sebesen csapást mérjen Vászudéva mellkasára. ³³Az erős és mér-

hetetlen hősiességgel rendelkező Krisna ekkor azonban meghajlította a karját, és dühösen a tomboló [démon] szájába nyomta.³⁴ Csakhogy [Késin] ezúttal képtelen volt átharapni [Krisna] karját, sőt megenni sem tudta, mivel tövestől kitört az összes foga. A habzó [szájával ezután] vért kezdett hányni.³⁵ A felhasított ajkainál és az ülepénél is kettévált, a rusnya szemei pedig a kötelékeiket elengedve kigurultak [a helyükről].³⁶ Késin rettenetesen küszködött. A teste [teljesen] összetört, a tudatát elveszítette, a fülei égneek álltak, a szemei pedig könnyel és vérrel teltek meg.³⁷ Többször [megpróbált] a lábaival feltápaszkodni, székletét és vizeletét kiengedte, szőrét átitatta az izzadság. [Végő] kimerültségében a lábai [ismét] elernyedtek.³⁸ [Mindeközben] Krisna karja Késin szájában olyan volt, mint egy nyárvégi felhő, ami a félhold [rávetülő] sugaraitól hajolt meg.³⁹ A Krisnába kapaszkodó Késin elgyengült teste pedig a reggeli Holdra emlékeztetett, [amely épp most] nyugodt le a Méru-hegy [tövében].⁴⁰ A szájából a fogak, amelyeket Krisna karja kitört, úgy hullottak szerte-széjjel, mint ősszel a vizüket vesztett felhőfoszlányok.⁴¹ [Az egyetlen] kartól kettéhasadt Késin olyan szörnyű formában [hevert ott, mintha maga] Pinákin végzett volna vele.⁴² Késin [testének] a két fele, amely két-két lábból, egy-egy hátból, farokból, fülből, szemből és orrból állt, a földön [heverve] ragyogott.⁴³ Krisna sebesült karján [a ló] fogai olyanok voltak, mint az erdőben egy öreg pálmafa törzsén a legkiválóbb elefánt agyaráinak a nyoma.⁴⁴ Krisna, miután a harcban végzett Késinnel, és feldarabolta, nevetve állt ott.⁴⁵ [Ekkor] a pásztorok és az asszonyaik [is] észrevették, hogy Késin elpusztult, és egytől egyig örvendezni kezdtek, [mivel a ló halálával minden] gondjuk és bajuk elmúlt.⁴⁶ Kedves szavaikkal folyamatosan tisztelték és magasztalták a dicső Dámódarát rangjuk és koruk szerint:

⁴⁷„Gyermekünk, teljesítetted a feladatot, kihúztad az emberiséget gyötrő tövist! Krisna, [valójában] egy démonnal [számoltál le], aki a Földet ló képében járta.⁴⁸ Azzal, hogy elpusztítottad Késint, a gonosz lovat, [vissza]állítottad a nyugalmat Vrindávanában. [Most az összes] ember és madár [újra nyugodtan] látogathatja.⁴⁹ [Bizony] sok

pásztortársunk, tehenünk és kedves borjúnk lelte halálát emiatt a gonosztevő miatt! [Sőt korábban] sok más országot is sanyargatott.⁵⁰Úgy hírlik, hogy ez az alávaló a pusztítást szomjazva kívánt örömmel kóborolni, miközben arra vágyott, hogy a Földet az emberektől mentessé tegye.⁵¹[Egészen eddig] senki nem volt képes arra, hogy úgy álljon a színe elé, hogy közben ne akarja eldobni magától az életét. Még az istenek sem, nemhogy [egy halandó] a Föld felszínén!”

⁵²Ezután az égen járó bölcs, Nárada szólalt meg újra és újra, miközben [ő maga] láthatatlan maradt:

„Krisna, Krisna, [neked hála] boldog vagyok, Visnu, istenek ura!

⁵³Késin életére törve egy nehezen végrehajtható tettet cselekedtélt meg, amilyenre rajtad kívül a mennyben egyedül Trjambaka képes.

⁵⁴Gyemekem, [tudod jól, hogy] én a harcban lelem az örömömet. [Épp ezért] jöttem ide! Elégedetten látni akartam, hogy miként vív meg egymással a ló és az ember.⁵⁵[Korábban] már láttam, hogy hogyan számoltál le Pútanával kezdve [a gonosztevőkkel], engem [a legjobban] mégis ez a cselekedeted örvendeztetett meg.⁵⁶Erre a rémisztő ló alakját magára öltő, romlott elméjű Késinre még Bala megölője, a nagy Indra is félelemmel gondolt.⁵⁷A bukása céljából Brahmá rendelte el számára ezt a halált, hogy a te kinyújtod karod hasítsa ketté.⁵⁸Hallgasd meg, hogy milyen döntést hoztam! Mivel te ölted meg Késint, ezért a Földön ezentúl Késava néven leszel ismert.

⁵⁹Legyen jósorsod a világban! Most megyek, sietnem kell! Neked még maradt hátra teendőd! Képes vagy rá, ne késlekedj!⁶⁰Miközben te más dolgokkal foglalkoztál, az erődre támaszkodó istenek, mint emberek utánozzák a játékosodat, és jól érzik magukat.⁶¹Elközelgett a Bharata-fiak tengerhez hasonló háborúja! A mennybe tartó királyok felkészültek a küzdelemre!⁶²Az égből a *vimánáktól* zsúfolt, felfelé tartó utak szabaddá lettek téve! A királyoknak a helye Indra országában elő lett készítve!⁶³Késava, miután Ugraszéna fiát megfékezted és a hivatalodat elfoglaltad, a [halandó] királyok közt hatalmas háború lesz.⁶⁴[Ekkor] az uralkodók hozzád, a páratlan cselekedetűhöz fognak segítségért fordulni. Oldalt fogsz választani meghasonulásuk idején.⁶⁵Uram, semmi kétségem nincs afelől,

hogy a királyok a nagyságod miatt kivétel nélkül el fogják veszíteni a méltóságukat, miután te magad fogsz a trónt elfoglalva [az ős-szes] királyi dísz hordozójává válni. ⁶⁶Világ ura, Krisna, így hangzik az üzenetem! A rólad szóló beszédek révén mind a világban, mind a mennybéli istenek közt híres leszel. ⁶⁷Uram, láttam, hogy mit tettél, és láthattalak téged. Miután Kansza elbukott, ismét eljövök, hogy kapcsolatba kerülhessek veled. [Most azonban] megyek.”

⁶⁸Miután Krisna végighallgatta Nárada, az istenek zenésze szózatát, és találkozott a pásztorokkal, visszatért a szállásterületre.

HATVANNYOLCADIK ÉNEK [Dánapati érkezése]

Vaisampájana így szólt:

¹Ezután a tikkadt sugarú Nap nyugovóra tért. Az alkony vörösre [festette] az égboltot, és [megjelent] a hold fehér korongja. ²A madarak visszahúzódtak a fészkeikbe, a jóemberek pedig meggyújtották a tüzeket. A sötétség az összes égtájat gyengéden beborította.

³A pásztorok nyugovóra tértek, miközben a sakálok üvölteni kezdtek. A *ráksaszák* boldogan [keltek útra, hogy oltsák] a hússzeletek iránti szomjukat. ⁴Épphogy beesteledett, amikor a bársonyatkáák játszadozása a kezdetét vette. Ekkor már a tolvajok is a közelben [settenkedtek]. A Nap mintha egy alkony alkotta barlangba vonult volna vissza. ⁵Elérkezett az idő, hogy a családos emberek megrakják a tüzeiket. A remeték a *mantrák* segítségével belefogtak a tűzáldozatokba. ⁶A karámokba visszatért tehének tejeltek. [Közülük azok, akiknek] a borjait kikötözték, [haza érkezve] újra és újra felbőgtek. ⁷A zsibongó pásztorok köteleket lóbálva gyűjtötték egybe a [szétszéledt] teheneiket. A csorda visszatért [a szálláshelyére].

⁸Mindenféle tehéntrágyáról gyűjtött tüzek égtek. A fahasábok súlyától meggörnyedt pásztorok [sorra] közeledtek. ⁹Lassan a Hold is felemelkedett, és gyengéd sugaraival világítani kezdett. A nap múltával az éj [sötétje] egyre jobban sűrűsödött. ¹⁰A nappal távozásakor és azt est leszálltakor a Nap heve búcsúzott, miközben a Hold fénye [egyre inkább] erőre kapott. ¹¹Ezután az üdvös Hold [fokozatosan] felemelkedett. A tűzáldozat ideje volt. Megtörtént [tehát] a *szóma* és a lángok egyesülése, amely az [egész] világot magában foglalja. ¹²A nyugat, kelet és észak felé [elhelyezett] tüzek felragyogtak. Az égbolton lassan feltűntek a csillagok, és olyanná vált, mintha egy felperzselt hegy lett volna.

¹³Dánapati a gyors szekeren ekkor érte el [a pásztorok] szállásterületét. [Az útját] a legszebb lakhelyet és a rokonokkal való találkozást dicsérő madarak kísérték. ¹⁴[Dánapati, akit] Akrúrának [is neveznek] alighogy megérkezett, újra és újra Késava, Róhiní fia és Nanda pásztor hollétéről kérdezősködött. ¹⁵Ezután a nagy erejű, Kubérához

hasonló férfi leszállt a szekeréről, és Nanda házába igyekezett, hogy az éjszakát ott töltsse el. ¹⁶A kapuban állva [rögtön] megpillantotta Krisnát. A borjaikat szoptató tehenek közt állt, és olyan volt, mintha egy bika tévedt volna közéjük. ¹⁷A *dharmát* ismerő [Dánapatit] öröm töltötte el, és újra-újra elcsukló hangon így szólt: „Kedves Késava, gyere ide!”

¹⁸Ezután Akrúra ismét Krisnára tekintett, amint az hanyatt feküdt, majd újra ránézett, ahogy a szépség beborította, [bár] ifjúkora még volt észrevehető, és magasztalni kezdte:

¹⁹„Ez [maga] a lótuszszemű istenség! A hősiessége az oroszlánokéval és a tigrisekével vetekszik. [A színe] olyan, mint egy vízzel telt felhő. A termete egy hegyre emlékeztet. ²⁰Mellkasán, amely a csatákban sosem talál legyőzőre, a *srívatsza*. Két, az ellenségek elpusztításában jártas karja ékesíti. ²¹[A jelen alakjában] a titokzatos lényege öltött testet. [Nem más ő, mint] a legfelsőbb világ edénye. [Most] egy sűrű hajzatú [testben] a pásztorok álcáját viseli, [de valójában] ő Visnu. ²²Tündököl a diadémmal ékesített fejétől, a fénylő napernyőjétől és a két legkiválóbb fülönfüggőkre méltó fülétől. ²³[Ugyancsak] a szépségét szolgálja a nyakéket érdemlő, duzzadó, széles és harcra termett mellkasa, valamint a hosszú, izmos karjai. ²⁴Sárga ruhát visel, ezer nő kíséri, a teste pedig a szerelem tüzeitől [éget]. Ő az örök Visnu, ²⁵az ellenségek sanyargatója, [aki most] a mindenség oltalmává vált lábait, amelyekkel egykor a három világot átlépte, a Földön vetette meg. ²⁶Az egyik tenyere úgy ragyog, mintha egy diszkoszt tartana, míg a másikat olyan [mozdulattal] emeli a magasba, mintha arra vágyna, hogy a buzogányát megragadja. ²⁷Az istenek terhét hordozó legkiválóbb [személy] alászállt az első lépése helyére, és a Földön ragyog. ²⁸Ő az, akinek az eljövetele a jövőt ismerő bölcsek jelezték. Ez a pásztor fogja Jadu nemzetségét [újra] naggyá tenni! ²⁹Az erejének köszönhetően százak, sőt ezek fogják gyarapítani a Jaduk családját úgy, ahogy a folyók táplálják a tengert. ³⁰A világ szüntelenül követni fogja a parancsát. A rossz szándékú szomszédok eltűnnek, és minden virágozni fog, mintha a *Krita yuga* [tért volna vissza]. ³¹Miután a Földre szállt,

az [egész] világot a hatalma alá fogja hajtani. Jóllehet hatalmasabb lesz valamennyi uralkodónál, mégsem fogják királynak [nevezni].^{32–33} Ahogy hajdanán a mennyben a három lépésével győzelmet aratva Indrát tette az istenek királyává, úgy ezúttal a korábban már három lépésével elnyert Földet [újra] meghódítva Ugraszénát fogja trónra ültetni. Efelől kár kételkedni! ³⁴Ő a gázló, [aminek a vize] az ellenségeskedést elmossa. Ő a tanítás [a bennünk felébredő] kétélyekkel kapcsolatban. Ő az az ősi [létező, akiről] a *Védát* ismerő *bráhmanák* énekelnek. ³⁵Késava olyan lesz, aki után az emberek vágyakoznak. Arra szánta el az elméjét, hogy az emberiséget szolgálja. ³⁶A házáat az előírásoknak megfelelően fogom tiszteletben részesíteni. Az elmémben pedig maga Visnu előtt fogok hódolni a szent szövegeknek megfelelően. ³⁷Mivel ismert a születése és az emberek közt való megjelenése, ezért én és mindazok, akik isteni látással rendelkeznek, tisztában vagyunk az ő emberfeletti természetével.” ³⁸Az éjjel tanácskozni fogok Krisnával, akinek tudok a kilétéről. Ha beleegyezik, vele és a pásztoraival együtt fogok visszatérni. ³⁹Miután [Dánapati ily módon] felkereste a [különböző] okoktól, céloktól és eszközöktől sokoldalú Krisnát, a társaságában belépett Nanda pásztor tanács termébe.

HATVANKILENCEDIK ÉNEK [Dánapati beszéde a pásztorok közt]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután [tehát] a mérhetetlenül sok ajándékot adó [Dánapati] egybehívta a közösség véneit, Krisna társaságában belépett Nanda pásztor házába, és belefogott a mondandójába. ²[Mindenekelőtt] Krisnát és Róhiní fiát szólította meg:

„Kedveseim, holnap Mathurába, a városba megyünk, hogy [megcsináljuk] a szerencsénket! ³Kansza rendelete szerint a csordáknak és az őrzőiknek fel kell szedelőzködniük, hogy a kötelességüknek eleget téve befizessék az esősévszak idején esedékes adókat. ⁴[A király], Kansza [épp] arra készül, hogy megtartsa a fenséges *dhanurmaha* [ünnepet. Itt a lehetőség, hogy] lássátok őt az uralkodói díszében, és találkozzatok a rokonaitokkal! ⁵Felkereshetitek a [valódi] apátokat, Vaszudévát, aki egyre csak gyötrődik, és a fiai meggyilkolása miatt leverten kesereg. ⁶A bűnös lelkű Kansza miatt kénytelen szüntelenül szenvedni. [Most, hogy] az élete végét megvénülve [elérte, egészen] kiszáradt. [A teste] a kínoktól [teljesen] elernyed. ⁷A Kanszától jövő veszedelem miatt félve kellett elválnia tőletek.

[Azóta] se éjjel, se nappal nem telik el úgy, hogy ne küszködjene [az utánaatok] sóvárgó lelkével. ⁸Góvinda, mellette fogod megpillantani Dévakít, [az anyát, akinek] a mellét a gyermekei nem szophatták. [Habár valaha] az istenekhez volt hasonló, a fényét [Kansza mára] elpusztította. ⁹A fiai iránt [érzett] gyásza [már-már végleg] felemésztette. [Csak] arra vágyik, hogy téged láthasson. A tőled való elszakítás miatt a bánat olyannyira elhatalmasodott rajta, mint egy borját vesztett tehéne. ¹⁰Nincs olyan pillanat, hogy a szemét ne áztatnák könnyek. [Így] a ruhája is örökké foltos. Leginkább olyan, mint a Hold fénye, miután Szvarbhánu szájába került.

¹¹Egyfolytában arra gondol, hogy bárcsak láthatna. Abban bízik, hogy majd felkeresed, [miközben] a miattad érzett bánatában kesereg. ¹²Nem ismeri a gügyögésedet, [mivel] már gyermekkorában elválasztották tőled. Uram, nem ismeri holdfényű arcodat. ¹³Krisna, miután a világra hozott, Dévakí szenvedni volt kénytelen. Ki vágya

[ezek után] utódra? Neki [is] jobb lett volna, ha gyermektelen marad.¹⁴ Egy nőnek, ha nem ad életet fiúgyermeknek, akkor csak ez az egy bánat jut. Azonban, akiből egy hitvány fiú anyja lesz, annak a szülőtől [állandóan] szenvedni kell.¹⁵ Te egy Indrával felérő gyermek vagy. Akinek az erényei révén ilyen, hozzád hasonló, másoknak oltszalmat adó fia van, annak nem lenne szabad szomorkodnia.¹⁶ [Ezzel szemben] az apád és az anyád az öregkort elérve más [ember] szolgája lett. Te vagy az oka annak, hogy a rövidlátó Kanszától gyötrődnek.¹⁷ Ha úgy tiszteled Dévakít, mint az önmagát megtartó Földet, akkor mentsd ki a bánat tengeréből.¹⁸ Krisna, a *dharmádat* azzal tudod teljesíteni, ha találkozol a megvénült, [egykor] erős Vaszudévával, aki a fiát [szüntelenül] szereti.

¹⁹A hatalmad alá hajtottad a Jamuná holtágát lakó szörnyen gonosz kígyót, és mintha te magad volnál a Föld, úgy tartottad meg a nagy hegyet.²⁰ Az erős és döllyfel teli Arista kudarcot vallott veled szemben, és a mások életét kioltó, gonosz Késin életét is elvette.

²¹Krisna, ahogy [ezeket a csodás tetteket véghez vitted], ugyanazzal az erőfeszítéssel mentsd meg ezt a két szenvedő öregot. Tartsd észbe, hogy a *dharmádat* [csak] ezzel teljesítheted!²² Krisna, apád az [egész] tanács szeme láttára lett megalázva. Aki csak látta, sűrűn hullatta a könnyét a fájdalmában.²³ Krisna, tehetetlen anyádnak, Dévakínak a magzatok megölésétől kezdve Kansza számos gaztettét kellett elviselnie.²⁴ Minden hűséges fiúnak teljesítenie kell a szülei iránti kötelességeit, ahogy az illendő módon elő van írva.

²⁵Ha [ily módon], Krisna, feltárod a szüleid iránti jóindulatod, akkor ők [még] megszabadulhatnak a bánatuktól, míg a *dharmához* [való ragaszkodásodat] senki máséval nem lehet majd összevetni.”

²⁶[Mivel] Krisna, [akit] Késavának [is hívnak], tisztában volt mindezzel, nem gerjedt haragra, [hanem csak ennyit] mondott a végtelen tudással bíró [Dánapatinak]:

„Rendben!”

²⁷Miután a Nanda pásztor vezetésével összegyűlt pásztorok meghallgatták az Akrúraként [is ismert Dánapati] szavait, felkészültek arra, hogy teljesítsék Kansza parancsát.²⁸ A szállásterület valamennyi

lakója készen állt arra, hogy útra keljen. Miután elkészítették az ajándékaikat, az öreg pásztorok elindultak. ²⁹[Ezután a többiek] az adó fejében, ökröket, tisztított vaját és áldozatra szánt bivalyokat szedtek össze a csordájuk és a képességük szerint. ³⁰A Kanszának szánt adó és ajándékok egybegyűjtése után [végül] valamennyi pásztor az indulásra készült. ³¹Miközben Akrúra, Krisna és Róhiní fia egymással ébren beszélgetett, az éjszaka elmúlt.

HETVENEDIK ÉNEK [A Magasztos tava]

Vaisampájana így szólt:

¹Másnap tiszta reggel virradt fel. A madarak csiripeltek. Az éjszaka múltával a Hold is visszahúzta sugarait. ²A pirkadat keresztülhajtott az égbolton, [miközben] a csillagok szerte-szétszéledtek. A hajnali szelek vize megnedvesítette a Föld felszínét. ³A csillagok alakja [apróra] soványodott, a fényük pedig kialudt. A Nap a magasba emelkedett, és elrejtette az éjjelt. A Hold sugarai [eközben] elernyedtek, és [lassan] elvesztették a fényüket. ⁴[A pásztorok] kihajtották a csordáikat a legelőkre. A köpülőrudak [újra] forogni kezdtek, és zajt csaptak az edényekben. ⁵A fiatal borjak kikötözése után a szállásterület útjait mindenhol ellepték a pásztorok. ⁶A szekereken utazó [kalmárok] a sok és nehéz árujukat félretéve [ezúttal] sietve közlekedtek.

⁷Azután Krisna, [Ráma], Róhiní fia és a mérhetetlen sok ajándékot adó [Dánapati] együtt szekérre szálltak, és úgy haladtak, mintha maguk volnának a három világ [legfőbb urai]. ⁸Amikor a Jamuná partjához értek, Akrúra így szólt Krisnához:

„Fogd vissza a lovakat, nehogy baja essen a szekérnek! ⁹Gyermekeim, álljunk meg itt egy pillanatra! Tartsd meg erővel a szekér gyeplőit, és a lovakat kínáld meg [friss] fűvel! ¹⁰A Jamunának ennél a holtágánál szeretném leróni a tiszteletemet a Magasztostól származó, [különféle], mennyei *mantrákkal* az egész világot uraló kígyókirály előtt!

¹¹Ideje, hogy hódoljak a sötét ruhát viselő, isteni kígyó, Ananta előtt, akinek az ezer méltóságteljes fejét *szvasztikák* [díszítik]. ¹²Ha ennek a *dharmával* [megegyező] istenségnek a torkából méreg jön elő, akkor azt [olyan örömmel] fogom elfogyasztani, mint a menny lakói az *amritát*. ¹³Miután a *szvasztikával* ékesített, méltósággal teli kígyó [királyt] felkerestem, tanácskozni fogok a [többi] kígyóval, hogy [valamennyiünk] jólétét szolgálhassam. ¹⁴Ti ketten [fenn] örökdedtek, amíg a kígyókirály legkiválóbbnak tartott lakhelyéről visszatérek.”

¹⁵„Menj gyorsan, mindannyiunknál erényesebb! Egy napnál többet nem bírunk ki nélküled!”, felelte vidáman Krisna.

¹⁶[Ezután] a mérhetetlenül sok ajándékot adó [Dánapati] alámerült a Jamuná holtágában, és [ott] úgy láthatta a kígyók Raszátala-beli világát, mint a miénket. ¹⁷[Anantát] középen [pillantotta meg]. Ezer feje volt. Magas jelvénye egy arany pálma volt. Ujjai egy ekén pihentek, miközben a hasa egy vasbunkón helyezkedett el. ¹⁸[A testét] sötét ruha takarta. Mind a [bőre], mind az arca sápadt volt. Az egyik fülében ékszert viselt. Mámoros volt, és álmos, szeme lótuszhoz volt hasonló. ¹⁹Saját testéből csinált magának ragyogó ülést, és a hasa tekervényein helyezkedett el. A Földnek ez a megtartója kényelmesen ült, [miközben] két pompás *szvasztika* [díszítette]. ²⁰[A fején] kissé balra billent az arany csúcsú diadém. Mellkasát virágfüzér és színarany lótuszok borították. ²¹A testét a szantál vörös pora takarta. A karjai hosszúak voltak. A köldöke egy lótuszra emlékeztetett. Az ellenségeknek ez a sanyargatója olyan volt, mint egy fehér felleg. A fényektől [mintegy] lángra gyulladt a heve. ²²Így látta [maga előtt Dánapati] a kígyók királyát, az egyetlen óceán urát. A legkiválóbb kígyók hódoltak előtte Vászuki vezetésével. ²³Az istenek ítélőszékén elhelyezkedett urát [két oldalról] egy-egy jakfarkot tartó *nága*, Kambala és Asvatara legyezte. ²⁴Vászuki, a kígyók királya és a Karkótaka vezette kígyóminiszterek a közelében álltak. ²⁵A királyt, akinek haját lótuszok borították, mennyei arany edényekből fürdették az egyetlen óceán vizével.

²⁶[Ezután Dánapati] megpillantotta a kígyó ölében kényelmesen helyet foglaló Visnut. [A teste] olyan sötét volt akár egy viharfelhő [színe]. Sárga ruhát viselt, a hasát pedig a *srívatsza* fedte. ²⁷A Holddal megegyező erejű úr ugyanúgy ült ott, mint Szankarsana. [Csak abban különböztek, hogy] neki nem volt mennyei ülőhelye. ²⁸Ekkor [Dánapati] megpróbált Krisnához szólni, azonban Krisna az ereje segítségével meggátolta, hogy beszélni tudjon.

²⁹Miután a mérhetetlen sok ajándékot adó [Dánapati] látta a kígyók Visnutól származó, örök [istenét], csodálkozva emelkedett ki a vízből. ³⁰[Ezt követően] a tekintete a szekéren álló, egymást néző Balára és Késavára tévedt. Csodálatos külsejűnek látta őket.

³¹Azután Akrúrán [úrrá lett] a kíváncsiság, és ismét alámerült.

[Ekkor újra] láthatta a sötét ruhás, örök istent, miközben áldozattal hódoltak előtte. ³²A szemei előtt megint megjelent az ezer fejű [kígyó] ölében ülő Krisna, miközben a megfelelő tiszteletben részesítették. ³³A mérhetetlen tudással bíró [Dánapati] ismét feljött a felszínre, és a [lenn hallott] *mantrát* az elméjébe zárva a korábbi útján visszatért a harci szekérhez. ³⁴Krisna boldogan szólította meg [az útjáról] visszatért, mellette álló Akrúrá:

„Hogy vannak a *nágák* a Magasztos tavában? ³⁵Valami megzavarhatott, hogy ilyen sokáig késlekedtél! A szíved remegése [arról árulkodik], hogy csodát láttál!”

³⁶„Van-e más csodálatra méltó rajtad kívül a mozgó és a mozgásra képtelen élőlények közt?”, felelte Krisnának, ³⁷[majd így folytatta]: „Egy olyan csodát láttam ott, Krisna, amelyet a Földön csak kevesek tapasztalhatnak meg. Azonban, amint [visszatértem], ugyanazt láttam itt is. [Most] ezen örvendek! ³⁸Nincs nagyobb csoda annál, hogy én a világok testet öltött csodájának a társa lehetek. ³⁹Jöjj hát, uram, amíg este a Nap nyugovóra nem tér, el kell érünk Kansa király városát.”

HETVENEGYEDIK ÉNEK [A *dhanurmaha* tönkretétele]

Vaisampájana így szólt:

¹A mérhetetlen erejű [hősök ezután] felkészítették az útra a legki-válóbb szekerüket. Alkonyodott, amire elérték a fővárost. ²A bölcs Akrúra, akinek a ragyogása a Napra emlékeztetett, a saját lakhelyére vezette a hősies [testvérpárt], Krisnát és Szankarsanát. ³Dánapatin ekkor a félelem lett úrrá, és így szólt a két szép külsejű [ifjúhoz]:

„Kérlek, ne vágyjatok arra, hogy Vaszudéva házába menjete!

⁴Kansza [épp] kettőtök miatt űzte el. [Hiába ért el] idős kort, kény-telen éjjel-nappal szenvedni. Nem maradhattok nála!”

⁵Krisna erre így felelt neki:

„Erényes hős, [ne aggódj], mi észrevétlen fogjuk bejárni Mathurát, és megtekinteni a főutcáját.”

⁶A két hős [a korábbi] tanácsot meghallgatva olyan [örömmel] vágott bele, hogy megnézze [a várost], mintha a béklyóikat lerázva két, harc-ra szomjas elefánt [tévedt volna] arra. ⁷Az úton [először] egy ruhafes-téssel foglalkozó mosóembert pillantottak meg, [akitől] megpróbál-ták elkérni [a nála lévő] megtisztított ruhákat.

⁸A mosóember azonban így szólt hozzájuk:

„Ostoba erdőlakók! Mégis kinek [képzelitek magatokat, hogy van merszetek] félelem nélkül elkérni a király ruháit?! ⁹Az én [feladatom, hogy] Kansza különféle országokból származó, mindenféle színű és fajtájú kelméit tisztítsam. ¹⁰Kinek az erdejében születtetek? [Bizo-nyára] a vadállatokkal együtt nevelkedtetek. [Most, hogy] ezt a sok vörös ruhát megláttátok, [tüstént] vágyra gyúltatok. ¹¹Feladtátok ko-rábbi életeteket, és ide jöttetek! Közönségesen gondolkodó ostobák vagytok, ha van merszetek, hogy ruhát kérjete!”

¹²[Alighogy ezeket a szavakat kimondta], a balga mosóember számára elérkezett a végzete. [Miközben] a csekély tudásával a méreggel felérő szavait fröcsögte, Krisna haragra gerjedt, ¹³és a kőhöz hasonló kemény tenyerével a fejére suhintott. A koponyája betört, és a mosóember élet-telenül rogyott a földre. ¹⁴Az elhunyt asszonyai [az urukat] siratva jajve-székelní kezdtek. A hajukat kibontották, és Kansza palotájába siettek.

¹⁵[A két ifjú], miután [ily módon] ünnepi ruhákba öltözött, a virág-
árusokhoz ment, hogy füzéreket vásároljon. [Ott] olyanok volt,
mint két elefánt, akik illatok után szaglásztnak. ¹⁶[Az árusok közt]
volt egy kedves szavú füzérkereskedő, akit Gunakának hívtak. A fü-
zerek készítéséből élt, és azok eladásából nagy vagyonra tett szert.
¹⁷Krisna kedves hangon szólította meg ezt a jólelkű árust, hogy vi-
rágfüzért vásároljon tőle. ¹⁸[A szavaira] a szép külsejű füzérkészítő
számos virágcsokrot adott, [majd] boldogan így szólt:

„Az enyém, ugyanúgy a tiétek is!”

¹⁹Krisna szívében megörült [a szavainak, és nagy] jutalomban ré-
szesítette:

„Jó ember, a hozzám tartozó Srí [istennő] nagy vagyonnal fog meg-
áldani téged!”

²⁰Miután a józan gondolkodású kereskedő megkapta a jutalmát, fejét
lehajtotta, és Krisna lábához borult. [Így] fogadta el [a neki felaján-
lott] kegyet. ²¹A virágkötő [magában] azt gondolta, hogy két *jaksa* állt
eléje, ezért úrrá lett rajta a félelem, és nem bírt semmit sem szólni.

²²Vasudéva fiai ezután tovább haladtak a főutcán, mígnem egy púpos
kenőcsárus asszonyra lettek figyelmesek. ²³Krisna így szólította meg:
„Hé púpos, kinek viszed ezt a kenőcsöt? Kérlek, válaszolj gyorsan,
lótuszszemű [asszony]!”

²⁴[A nő erre előbb] megdermedt, majd a villámokhoz hasonlóan im-
bolyogni kezdett. [Végül] így felelt a lótuszszemű Krisnához, aki-
nek a hangja olyan mély volt, akár a felhők dörgése:

²⁵„A király fürdőjébe készültem, [de most] megálltam. Mivel a szí-
vem kedvét leli benned, ezért fogd ezt a kenőcsöt, és menj, [ahová
a kedved tartja]! Üdv neked! ²⁶[Mondd meg egyébként], jó ember,
hogy honnan jöttél, hogy nem ismersz fel engem! [Hisz'] én vagyok
a király kedvenc kenőcskenője.”

²⁷Krisna [ezután] így szólt a mellette mosolyogva álló púpos [asszonyhoz]:
„Add oda nekünk a kenőcsöt, ez a mi testünkre való! ²⁸Szép arcú
asszony, birkózók vagyunk, [akiket] vendégül hívtak az országba.
Eljöttünk [hát], hogy láthassuk ezt a gazdag királyságot, és [rész-
vehessünk] a mennyei *dhanurmaha* [ünnepségen].”

²⁹A púpos erre így felelt Krisnának:

„Örömmel tölt el, hogy láthatlak! Íme, fogadd el a legnemesebb ke-
nőcsőt! Ez királyokhoz illő!”

³⁰[Ezt követően] a fivérek bekenték a tagjaikat. A testük megnedvese-
dett, és olyanok voltak, mint két bika, akik a Jamuná gázlójánál sárral
mázolták be magukat. ³¹[Ezután] a szépítés módszereit ismerő Krisna
a kezének a két ujjával lassan kiegyengette a púpos [asszony testét].

³²A nő érezte, hogy elsüllyedt a púpja, teste megnyúlt, és édesen mo-
solygott. Olyan volt, mint egy szál inda. Felnevetett, a melle magasán
állt. ³³A kacér nő [ekkor] vágyakozva beszélt Krisnához:

„Szerelmem, hová sietsz? Megállítottalak, [hát] maradj velem, és
fogj meg!”

³⁴A púpos nő kifakadását hallva az isteni [testvérek] felnevettek, te-
nyerüket égnek emelték, és egymás tekintetét fürkészve nem bírták
abbahagyni a hangos kacagást. ³⁵Ezután Krisna [az arcán] mosollyal
elbocsátotta a púpos asszonyt. Miután a nő elengedte őket, a király
tanácstermébe mentek. ³⁶[Így] a csordák mellett nevelkedett, pász-
tor gúnyás [ifjak] arcukat és gesztusaikat elfedve bejutottak a ki-
rály lakhelyére. ³⁷A fiatalok semmitől sem tartva az íjász csarnok-
ba léptek be. Olyanok voltak, mint két, erejére büszke oroszlán,
akik [épp most tévedtek oda] a Himalája valamelyik rengetegéből.

³⁸[Mivel] látni kívánták az áldozati ajándékokkal körbevett, hatal-
mas íjat, a fegyverek őréhez fordultak:

³⁹„Üdv, Kansza íjainak őrzője! Hallgasd meg szavunkat, jó ember!
[Mondd meg], melyik íjnak folyik az ünnepe! Ha jónak látod,
[kérlek], mutasd meg azt a felajánlásokkal ékesített [fegyvert]!”

⁴⁰[Ezután az őr a kérésüknek eleget téve] megmutatta azt az osz-
lopra hasonlító íjat. Ezt még az Indra vezette istenek sem voltak ké-
pesek felajzani vagy [akár csak] meghajlítani. ⁴¹Krisna, a lótuszhoz
hasonló szemű hős [azonban mégis] a kezébe vette, és két karjával
felemelte. [Miközben így tett], örvendett a szíve. ⁴²A nagy erővel
rendelkező [férfi] könnyedén emelte a magasba a démonok által
tisztelt fegyvert, ezután meghajlította, és felajzotta. ⁴³Az áldozati
ajándékokkal körülvett íj úgy görbült meg Krisna [kezeiben], mintha

egy kígyó lett volna, [mígnem annyira túlfeszült, hogy hirtelen] középen eltört. ⁴⁴Miután a sebes léptű Krisna azt a minden másikinál különb íjat kettétörte, az ifjú Szankarsana társaságában nagyon gyorsan kifele indult. ⁴⁵[Azon nyomban] örök [termettek ott, hogy] kikérdezzék őket az íj eltöréséről. Amikor az szétreccsent, valamennyi égtáj felé szélhez hasonló süvítés hallatszott, és az egész hárem reszketni kezdett. ⁴⁶A fegyvertár felügyelője [erre] gyorsan a királyhoz sietett, és varjú módjára ezt károgta:

⁴⁷„Figyeljete, csodát láttam az íjászteremben. Ami ma történt, az olyan volt, mint a világvége! ⁴⁸Ki nemzhette ezt a két hajtincsektől ékes fejű [ifjút, akiknek a testét] kék-sárga ruhák és sárga-fehér kenőcsök fedik? ⁴⁹Ez a két elbűvölő ifjú úgy bukkant fel az íjászteremben, mintha az égből pottyantak volna le. Olyanok ezek a hősiességek, mintha istenek fiai volnának, [vagy még inkább két, Földre szállt] tűzisten. Színről színre láthattam őket. Mind a ruhájuk, mind a [nyakukban lévő] virág ragyogást árasztott. ⁵⁰Az egyikük, [akinek a teste] sötétszínű, a ruhája sárga, a szeme pedig lótuszhoz hasonló volt, a kezébe vette azt a drágakövekhez [hasonlóan fénylő] íjat, amelynek a megragadására még az istenek sem képesek. ⁵¹[Ellenben] ez a gyermek a hatalmas, vasszerkezetre emlékeztető [fegyvert] az erejével egy szempillantás alatt ajzotta fel, és játszi könnyedséggel hajlította meg. ⁵²Ezután az erős karjaival, nyíl nélkül [addig] feszítette, [mígnem az középen] az ökle helyénél szétreccsent. ⁵³Úgy törte el azt a kincshez hasonló fegyvert, mint egy [dühös] elefánt [a kötelékét tartó] oszlopot. Ezután az a mérhetetlen hősiességgel bíró [ifjú] a társával együtt széleseben kiszaladt. Királyom, elment, miután kettétörte [a fegyvert]. Fogalmam sincs, hogy ki lehetett!

⁵⁴Miután Kansza [ily módon] értesült az íj eltöréséről, magában nagyon felzaklatódott. Elbocsátotta a fegyvertár felügyelőjét, és a legkiválóbbnak tartott lakhelyére távozott.

HETVENKETTEDIK ÉNEK [A birkózóverseny előkészületei]

Vaisampájana így szólt:

¹Ezután a Bhódszák ura, [Kansza] elgondolkodott az új kettétörésén, és gyorsan az arénába sietett, hogy megtekintse a [különböző] nézőhelyeket. ²A legkiválóbbnak tartott király [először] a teljesen elkészített küzdőteret vette szemügyre. [Minden irányból] szorosan [egymáshoz illesztett], sűrű padsorokkal teli emelvények [szégyeltek]. ³[A helyet] a legszebb paloták ormai tették széppé, miközben [további] díszeként a tágas csarnokok és a tartóoszlopok szolgáltak. ⁴Nem volt egyetlen pontja, ami ne lett volna gazdagon megmunkálva. Rendkívül széles, és [egyben] megingathatatlan volt. A legkiválóbb páholyok az északi lejtőknél helyezkedtek el. ⁵Több helyen királyi trónusokat állítottak fel, sétáló folyosókat helyeztek el, és balkonokkal fedték be. [A létesítmény így módon] számos ember befogadására volt képes. ^{6–7}Miután a bölcs király megtekintette a feldíszített arénát, parancsba adta:

„Holnapra a nézőtér és a páholyok festményekkel, virágfüzérékkel és zászlókkal legyenek felékesítve! [Mindenhonnan] kellemes illat áradjon! A legjobb takarókat használjátok, és tegyetek széppé mindent! ⁸[Magát] a küzdőteret is elő kell készíteni. A tehénrágját rendezzétek szilárd halmokba! A szép takarók, a szőnyegek és [a szükséges] felajánlások [is] legyenek megfelelően előkészítve!

⁹A nagy korsókat egytől egyig a megfelelő sorrendben kell a helyükön rögzíteni. [Ne felejtsetek] vízzel ellátni ezeket a legkiválóbb arany edényeket! ¹⁰A felajánlásokat és a gyógyfőzeteket korsókban kell tárolni! Itt az ideje, hogy meghívjátok a bírákat és a birkózókat az előljáróikkal együtt! ¹¹Mind a birkózókat, mind a közönséget tájékoztatni kell! Az összejövetelen [a nézők számára] ragyogó emelvényeket állítsatok fel! Legyenek ezek is gondosan felszerelve!”

¹²A király az egybegyűlésnek erre a legkiválóbb módjára adott parancsot, majd elhagyta a tanácstermet, és visszatért a lakhelyére.

¹³Ezután két birkózóját, a páratlan Csánúrát és Mustikát hívatta magához. ¹⁴A nagyon hősiess, harcban jártas és erős birkózók amint

értesültek a parancsról, boldogan keresték fel Kanszát. ¹⁵Amikor a király észrevette, hogy megérkeztek [az egész] világban ismert birkózók, a következő, jól megfontolt beszédet mondta nekik:

¹⁶„Nagy hírű birkózóim, ti méltán tarthattok igényt a hősök jelvényére! [Az emberek] a kellő tiszteletben részesítenek benneteket, [hiszen] a megbecsülést különösképpen érdemeltétek ki. ¹⁷Ezért, ha becsben tartjátok az elismerésemet, és visszaemlékeztek [mindarra] a jóra, amit veletek szemben cselekedtem, akkor most fordítsátok az erőtoket arra, hogy egy nagy tettet vigyetek végbe! ¹⁸A csordáimnál felcseperedett két bojtár, Krisna és Szankarsana. Jóllehet még gyerekek, mégis hozzá vannak szokva a nehézségekhez. ¹⁹Mérgőzöttek meg ezzel a két erdőlakóval a küzdőtéren, és miután felülkerekedtek rajtuk, gyorsan végezzetek velük! Egy percre se kételkedjete!

²⁰Habár két izgága és tanulatlan gyermekről van szó, semmiképp se becsüljétek le őket! Velük szemben [minden] erőtokre szükség lesz!

²¹Mind most, mind a jövőben, hasznomra válik, ha ez a két pásztor a küzdőtéren harcban elesik.”

²²A király szívélyes szavaira Csánúra és Mustika, a harcban megbecsülést szerzett birkózók boldogan így feleltek:

²³„Amint az a két alávaló pásztor a szemünk elé kerül, végzünk velük! Ezért tekints úgy ezekre a szerencsétlenekre, mintha már meg is haltak volna! ²⁴Ha ez a két nyomorult, baljós jelekkel körülvett erdőlakó a szemünk elé kerül, akkor a tajtékozó haraggal szállunk velük szembe!”

Miután a bikához hasonló birkózók elmondták a méreggel felérő beszédüket, követték a király utasítását, és visszatértek a lakhelyeikre.

HETVENHARMADIK ÉNEK [Kualajápida felkészítése, Kansza születése]

Vaisampájana így szólt:

¹Kansza ezután az elefántokkal foglalkozó emberét szólította magához:

„Kualajápídának, az elefántnak a küzdőtér kapujában kell elhelyezkednie! ²[Ez az állat szerfelett] erős. A szemei [szüntelenül] vibrálnak a mánortól. [Különösen] csapodár a természete, és egyetlen embert sem tűr meg a közelében. Ennek a szilaj [teremtmeny-nek] a halántékát állandóan ichor áztatja. Ha vele szembeszálló elefántot [lát], a harag lesz úrra rajta. ³Mutasd meg neki Vaszudéva két hitvány, erdőlakó fiát, és uszítsd rájuk úgy, hogy ott pusztuljanak! ⁴Szeretném látni, hogy miként végez a küzdőtéren ez a legkiválóbb elefánt a felfuvalkodott tehénpásztorokkal! ⁵Ha ez a kettő a szemem láttára esik el, Vaszudéva minden támasztékát el fogja veszíteni, és olyan lesz, mint egy gyökereitől megfosztott [fa]. Akkor majd a rokonai és az asszonyai társaságában ő maga [is] a halál martalékává fog válni. ⁶Krisna bukását látva, az őt követő ostoba Jádavák reményüket veszítve egytől egyig el fognak pusztulni. ⁷Akár a legkiválóbb elefánt, akár a birkózóim, akár én magam végzek velük, a városomból el fogom tüntetni a Jádavákat, hogy [végre] nyugodt lehessenek. ⁸Mind apámat, a Jadutól származó nemzetség sarját, mind a többi, Krisna pártját fogó Jádavát kitagadtam! ⁹Náradától úgy értesültem, hogy engem ez a gyermek után ácsingózó, de csekély férfiaságú ember, Ugraszéna nemzett. ¹⁰Az anyámat [annyira] vonzotta az erdő, hogy [egy alkalommal a barát]női társaságában elment megnézni a Szujámuna-hegyet, amikor éppen havivérzése volt. ¹¹[Az útja során] tündöklő fákkal szegélyezett dombokon, valamint kellemes hegycsúcsokon, szurdokokon és folyókon keresztül haladt. ¹²Hallgatta a *kinrarák* visszhangoktól zengő, édes énekét, amely a fülek számára örömet hoz, miközben [a szíveket] vágyra kelti. ¹³Szüntelenül figyelte a pávák vijjogását

és a madarak csiripelését. [Egyszóval] boldog volt, hogy eleget tehetett a nők kötelességeinek. ¹⁴Egyszer csak a fák sorai közül egy [lány] fuvallat szabadult ki, és a virágok illatát magával hozva megérintette, hogy szerelmet szítson benne. ¹⁵A folyamatos esőtől nagyra nőtt *kadambakát* ékszerként vették körbe a méhek fekete rajai, és a szellő érintésére kellemes illatot árasztottak. ¹⁶A bódításra kész *készarák* szíromesőt hullattak, a tüskéhez hasonló szirmú *nípák* pedig lámpások módjára ragyogtak. ¹⁷A friss fűvel fedett, bársonyatkákkal ékszerek módjára felékesített Föld úgy hordta saját termékeny testét, mint egy fiatal lány. ¹⁸Ezután Drumila démon, a *szaubhák* ura [tűnt fel]. Ugraszéna alakját öltötte magára, és [az ő képében] a magáévá tette az anyámat. ¹⁹[Először az anyám] a szívében a férje iránt szeretettel, kedvesen fordult feléje. Azonban, miután észrevette annak a súlyosságát, gyanút fogott. ²⁰Riadtan felállt, és így szólt: „Kizárt, hogy a férjem legyél! Ki vagy te, aki a külsődet elváltoztatva meggyaláztál? ²¹Gazember, az uram alakját öltötted magadra, hogy a galád tetteddel bemocskolhass. [Mindezidáig] hűséges asszony voltam! ²²[Képzelheted, hogy] mit fognak mondani rólam a felbőszült rokonaim, [hiszen az egész] család beszennyezője vált belőlem! A férjem rokonai el fognak kergetni, [és az egész hátralévő életemben] bujdosnom kell. ²³Pusztulj innen izgága, hitvány ember! Te más asszonyát becsuteltetted meg! [Még] az érzékszerveiden sem bírtál úrrá lenni! [Elhiheted, hogy] hosszú életben nem lesz részed!” ²⁴[A férjéhez] hű asszony haragos szidalmazására a démon így felelt: „Drumila vagyok, Szaubha erős ura. ²⁵Ostoba némben! Magadat bölcsnek hiszed, [miközben] engem hibáztatsz, holott te választottál magadnak erőtlent, hitvány, halandó férjet! ²⁶A nőkre jellemző döllyf uralkodott el rajtad! [Tudhatnád, hogy] a megcsalás nem szennyezi be a nőket. Különösen a halandó asszonyok elméje sosem volt korlátok közé szorítva. ²⁷Beszélnek arról is, hogy sok nő született istenekhez hasonló, mérhetetlen hősiességgel bíró fiakat a kihágásaiknak és a hűtlenségüknek köszönhetően. ²⁸Akármit is

hordasz itt össze-vissza, és hiába téped a hajadat, a világ a férjedhez hűnek, erényesnek és tisztának fog tartani. ²⁹»Kié vagy?« – ezek voltak az első szavaid hozzám, elbűvölő asszony. Legyen ezért az ellenségeket pusztító [fiad] neve Kansza!'''

³⁰A nemes nő haragja [azonban ennek ellenére] sem csillapodott. [A felajánlott] kegyet szidalmazta, miközben remegő hangon felelt a gonosz beszédű démonnak:

³¹»Pokolba a tetteiddel, te borzasztó kártevő! [Hogy van merszed], becsmérelni a nőket?! [Igaz, hogy] vannak bűnben tévelygő asszonyok, mások azonban ragaszkodnak a férjükhöz. ³²[Bizonyára] a nemzetséged szennyfoltja vagy, [hogy még arról sem tudsz, hogy] a hűséges asszonyok éltetik Arundhatí vezetésével a három világot. ³³[A jutalmadat] nem tartom nagyra! A tőled kapott fiúból az [erényes] tettek elpusztítója lesz. Hallgasd meg, hogy mit mondanak! ³⁴[Tudd meg] alantás [idegen, hogy] a férjem nemzetségében megszületik majd egy romolhatatlan férfi: ő lesz a veszted, és azé a fiúé is, akit te adtál.«

³⁵E szavak hallatán Drumila felröppent az égbe, míg a szomorú anyám még aznap visszatért a fővárosba. ³⁶Elefántjaim gondozója, [tudd meg hát, hogy valójában] *ksétradzsa* fia vagyok Ugraszénának! Az apám és az anyám elhagyott! [Egyedül] a saját erőmre támaszkodtam! ³⁷A szüleim mellett a rokonaim [is] mérhetetlen gyűlöletben részesítenek. [Ezért], mihelyt végeztem a két bojtárral, velük fogok leszámolni. ³⁸[Most] menj, és szállj fel az elefántra! Ösztöke, dárda és lándzsa is legyen nálad! Legyél készen létben a küzdőtér kapujában! Nemsokára, [itt az idő], elefántidomár!''

* A kié? (*kaszja*) kérdőszó talán tudatosan alliterál Kansza nevére.

HETVENNEGYEDIK ÉNEK [A birkózók érkezése, Kuvalajápida veszte]

Vaisampájana így szól:

¹Miután [az ünnep első] napja véget ért, és beköszöntött a második, a város lakói a nagy arénába özönlöttek, hogy láthassák a küzdelmet.

²[Az épületben] a nyolcszög alapú oszlopokat képek díszítették. A pavilonokat reteszelt ajtók zárták el. A kerek ablakok félholdakra hasonlítottak. Nem volt olyan szép felszín, amit ne dekoráltak volna ki. ³⁻⁴A küzdőtér olyan volt, mint a tenger, amit őszi felhők módjára vettek körbe a harcra feldíszített, kelet felé fordított, felállított páholyok, [amelyeken] szépen kibontott füzérek ragyogtak.

⁵A kereskedők szektorain a tevékenységüket és a termékeiket jelölő zászlók olyan sűrűn [lobogtak, hogy messziről] páratlan hegyeknek látszottak. ⁶Ettől nem messze [helyezkedett el] a háremhölgyek páholya. [Csakúgy] ragyogott [a rajta lévő] tündöklő aranytól és a fénylő drágakövektől. ⁷[Mindenhol] az ékkövek sokasága borított. [A magasságát tekintve] a hegyek csúcsaival vetekedett. Amikor a függönyöket elhúzták, [akkor azt lehetett hinni, hogy] a hegyek a szárnyaikkal az égbe [reppentek fel]. ⁸A jakfark-legyezők [susogó hangon] nevettek, az ékszerek csilingeltek, miközben a különféle drágakövek ragyogó fényei áradtak szerte-szét.

⁹A kurtizánoknak [ugyancsak] külön helyeket biztosítottak. Ezeket gyönyörű kelmékkel és takarókkal [borították be. Mivel] királyi kéjnők [helyezkedtek el rajtuk, a szépség terén] a legkiválóbb *vimánákkal* vetekedtek. ¹⁰[A páholyaikat] arany heverőkkel és a legkiválóbb székekkel [látták el]. Színes ruhákat [borítottak rájuk, amelyeket] különféle virágokkal, ágakkal és hajtásokkal ékesítettek fel. ¹¹Az italfogyasztásra külön, ragyogással körülvelt helyeket alakítottak ki. [A vendégek számára] színarany ivókelyheket [készítettek elő, amelyekben] a madársóskát gyümölcsökkel, élénkítőszerekkel és itallal keverték össze.

¹²Sok más ülőhelyet fából építettek. A sokaságuk minden szinten tündökölt. ¹³A legmagasabban lévő páholyok [ablakait] finom szemű háló fedte, [és amikor] a nők kitekintettek rajtuk, olyan volt, mintha flamingók lepték volna el az eget.

^{14–15}Kansza páholya a szépségével az összes többi felülmúlta. [A küzdőtérrel] szemben helyezkedett el. [Minden egyes eleme] szépen volt elrendezve. [A külseje] a Méru-hegyre emlékeztetett. Arany levelekkel [díszített] oszlopok tartották. Különféle díszek ékesítették. Ragyogott a [ráaggatott] virágfüzérektől. Olyan volt, mintha [a király] palotája jelent volna meg ott [teljes díszében].

¹⁶Ahogy a különféle emberek hangoskodó tömege megtöltötte a nézőteret, az olyanná vált, mint a háborgó tenger.

¹⁷„Kualajápída, [a harci] elefántom helyezkedjen el a küzdőtér kapujában!” Miután a király ezt a parancsot adta, a páholyába fáradt.

¹⁸[A testén] két darab fehér ruhát viselt, miközben fehér jakfark-legyezők sora kísérté. A fejét fehér diadém ékesítette, [amitől] olyan volt, mint a fehér felhőkkel körülvett Hold. ¹⁹Amikor a városalakók megpillantották a trónuson kényelmesen elhelyezkedő bölcs [uruk] páratlan alakját, győzelmi kiáltásokat hallattak. ²⁰Ezután egymást követve, lebegő ruhájú, erős és jóltáplált birkózók léptek a küzdőtérre, [majd] három karámba rendeződtek. ²¹Ezt követően egy *túrja* hangja adott jelet, [amelyre] Vaszudéva izgatott fiai jelentek meg a harctér kapujában. [A tömeg] zúgni és tapsolni kezdett.

²²A széparcú [ifjak] hevesen ugrottak elő, azonban a durván felajzott, tajtékzó elefánt megállította őket. ²²[A hajcsárok által] űzött galád bestia meghajlította az ormányát, és megkísérelte agyoncsapni Balát és Késavát. ²⁴Azonban az elefánt [hiába próbálta] megijeszteni Krisnát, ő csak nevetett rajta, miközben a gaz Kansza ellenséges fogadtatását szidalmazta:

²⁵„Úgy látom, Kansza már alig várja, hogy Jama házába kerülhessen, hiszen ennek az elefántnak a segítségével akar az életemre törni!”

²⁶Miközben az elefánt trombitálva közeledett, azt lehetett hinni, hogy egy felhő [érkezett meg]. Az úr, Góvinda azonban váratlan felugrott, és tapsolt. ²⁷A mellkasán Srít viselő [Krisna] a kiáltásaival

és a tenyereinek az összeütésével [előbb] zajt csapott az elefánttal szemben, majd mellkasával felfogta az ormánya ütését.²⁸[Először] az agyari közé lépett, majd [hirtelen] a lábai közt termett. Krisna úgy gyötörte ezt az elefántot, mint [erős] szél a felleget.²⁹Hol az ormánya, hol az agyari [elő]l tért ki, hol pedig a lábai közt bukkan fel. [A hős ily módon teljesen] összezavarta az elefántot.³⁰A megkavarodott [állat] sehogy sem bírta megölni Krisnát, pedig ott állt a közelében. [Mindeközben] az elefánt [valamennyi] porcikája gyöttrődött, [és közben fájdalmasan] üvöltött.³¹A térdeivel a földre rogyott, az agyaraival döfködött, [a halántékából pedig] ichort folytatott. Olyan volt, mint egy nyárvégi felhő.³²Miután Krisna úgy játszadozott azzal az elefánttal, mintha egy állatkölyök lett volna. [Végül], mivel haraggal gondolt Kanszára, úgy határozott, hogy végez [Kualajápídával].³³A lábát közvetlenül [az elefánt] homlokdudoránál vetette meg. A két karjával kitepte [az állat] egyik agyarát, és azzal verte.³⁴[Mivel] ennek az agyarnak [az ereje Indra] mennykővével vetekedett, a szenvedő elefánt üvöltött az ütésektől, miközben sem a széketét, sem a vizeletét nem bírta magában tartani.³⁵[Így] zúzta össze Krisna [Kualajápída] testét. Miközben a halántékaiból nagy erővel folyt a vér, az elefánt teljesen elveszítette az eszméletét.³⁶[Ekkor] az ekével hadakozó [Ráma is odalépett]. Hirtelen [olyan erővel] ragadta meg [az állat] farkát, mintha Garuda csapott volna le egy, a hegyoldalából félig kikandikáló kígyóra.³⁷Miután Krisna pusztán azzal az agyarral leütötte az elefántot, egyetlen csapással a rajta lévő erős hajcsár életét is kioltotta.³⁸A legkiválóbb, agyaraitól megfosztott elefánt a fájdalmában [még egyszer] felüvöltött, [majd] a hatalmas testével [végleg] elterült, mint egy nagy hegy, amire [Indra] mennykője sújtott le.³⁹Miután a lótusz-szemű [istenség ily módon] végzett az elefántok [tehetetlenül] üvöltő legkiválóbbjával, fivére társaságában kilépett az [előttük] tengerként hömpölygő küzdőtérre.

HETVENÖTÖDIK ÉNEK [Csánúra bukása]

Vaisampájana így szólt:

¹A lótuszszemű Krisna bátyját maga elé engedve heves [mozdulatokkal] lépett be [a csarnokba]. A szél belekapott a ruhájába. ²Karja duzzadt az erőtlől. Dévakí hős fiának [a testét] az imént az elefánt agyari hasították fel. A vér és az ichor mintegy karkötőket formáltak rajta. ³Olyan volt, mint egy ugrásra kész oroszlán vagy mint egy menydörgő felhő. Amikor a kezeit összeütötte, a Föld szinte megremegett.

⁴Ugraszéna fia amint megpillantotta Krisnát a kezében az elefántaggyaral, a harag előntötte az arcát, és dühösen figyelte [az ifjút].

⁵Késava ujjai közt az agyar úgy tündökölt, mint a Hold sarlója egy egyetlen sziklaszirtból álló hegy előtt. ⁶Miközben Góvinda ide-odaugrált, az egész nézőtér megtelt a nézők kiáltozásával, és olyanná vált, mint a [zúgó] tenger.

⁷Kansza először Csánúrát küldte harcba:

„Küzdj meg Krisnával! Használd minden erődet!”

⁸Csánúra szemei a haragtól vörösen izzottak fel, és úgy indult harcba, mint egy vízzel telt felhő. ⁹Miután a felhívás elhangzott, és a közönség elcsendesedett, az ott egybegyűlt Jádavák így szóltak:

¹⁰„A birkózást hajdanán [az őseink] hozták létre. Az arénában [a felek] fegyver nélkül küzdenek meg, és bíró felügyeli őket. Ez nem a gyámoltalanok kenyere! A teljesítőképesség és az erő ebből ismerhető meg! ¹¹Ha az időmérők [erre engedélyt adnak], a birkózóknak lehetőségük van arra, hogy vízzel enyhítsék a fáradalmaikat. Emellett a tehéntrágya alkalmazása folyamatosan megengedett. ¹²Amikor az egyik [küzdő] állóhelyzetből a földre kerül, vagy szabályt szeg, akkor a bírók bejelentik a küzdelem végét. ¹³Aki a harctérre lép, legyen az gyermek, középkorú, aggastyán, vézna vagy erőtlől duzzadó [ember], az csakis a küzdőkörön belül eltöltött idő szerint ítéltető meg. ¹⁴A birkózást a harcban való ügyesség és erő határozza meg. Azonban, ha bárki bármi sérülést észlel, a harcot azonnal be kell fejeznie. ¹⁵A küzdőteret [ezúttal] Krisna és

az *ándhra* birkózó párbajára készítettük elő. Ahhoz azonban kétség sem férhet, hogy Krisna még gyermek, miközben [a vele szemben álló] *ándhra* [rendkívül] természetes.”

¹⁶A nézőtér ezután üdvivalgásban tört ki. Krisna a magasba szökönt, és a következő szavakat mondta:

¹⁷„Jöllehet gyermek vagyok, és a hatalmas *ándhra* birkózó termete [valóban] egy hegyével vetekszik, én mégis szívesen megküzdök vele. ¹⁸Nem fogok csalásra vetemedni! Amit a birkózók tiszteletben tartanak, abban nem fogok kárt tenni. ¹⁹Megtartom mindazt az egyezséget, ami a tehéntrágyára, a vízre és a kenőcs keverésére vonatkozik. ²⁰A harc kezdetén [a következő] szabályt [kell szem előtt tartani]: A küzdőtéren a siker a fegyelmetől, az állhatatosságtól, a hősiességtől, az erőfeszítésektől, az erényességtől és az erőtől függ. ²¹Azonban, ha ez [az ellenfelem] arra készül, hogy ellenségesen birkózzon meg velem, akkor muszáj megbüntetnem, [hogy] a világ kedvére tehessek. ²²[Az ellenfelemet] Csánúrának hívják, és a *kárúsák* közt született. Ezt a birkózót a termete és a cselekedetei szerint érdemes számításba venni. ²³Mivel szomjazott a birkózók körében szerezhető dicsőség után, számos, a harcban ádáz birkózóval végzett. [Ezzel azonban] a birkózók törvényével fordult szembe. ²⁴Az egymással fegyverrel hadakozó harcosok, a sikert a csatában fegyverrel érik el. A birkózók diadala [ezzel szemben] azon múlik, hogy [földhöz tudják-e] vágni az ellenfelüket. ²⁵Aki a csatában győz, az örök hírnevet szerez. Aki pedig a fegyverek által elesik a harcban, az a menny legtetetejére kerülhet. ²⁶A háború egyformán üdvös az ölőnek és a megöltnek. A halálba vezető utat az igazak helyénvalóan tisztelik meg. ²⁷[A mi harc]modorunkat ezzel szemben az erő és az ügyesség hozta létre. [Ezt szem előtt tartva] miféle menny juthat a küzdőtéren elesettnek? A győztes pedig miféle örömben reménykedhetne? ²⁸Ha bárkit az öntelt király saját hibájából megölnék a dicsőség kedvéért: ezzel a birkózó gyilkosa magát öli meg.”

²⁹Miután ezek a gondolatok elhangzottak, [Krisna összecsapott Csánúrával, és] olyan szörnyű, ádáz küzdelmük kerekedett, mint két erdei elefántnak. ³⁰Különféle szoros fogásokat és védekeket

alkalmaztak. Ütközésekkel [igyekeztek] megrengetni egymást. Próbáltak fájdalmat okozni, és megingatni [a másikat]. ³¹Az ökleikkel, dobásokkal, a vadkanokra emlékeztető hörgésekkel, a menykő csapásához hasonlóan [kemény] hajlításokkal és feszítésekkel [küzdöttek]. ³²A karmolásaik a nyílhegyek [csapásaira] emlékeztettek. Félelmetes gáncsokat vetettek be. A térdeik [úgy csapódtak egymáshoz], mintha mennykövek lettek volna, [miközben] a fejüket [nagy erővel] szorították össze. ³³A két hős mindent beleadott, miközben a karjaik erejével [küzdöttek]. Így az ünneplő gyülekezet előtt, fegyverek nélkül vívott harc [egyhamar] félelmetessé vált. ³⁴A közönség [egy része] ujjongva pattant fel, [hogy] ünneplésbe [kezdjen], míg mások a helyükön [maradva] adtak jelet a helyeslésüknek. ³⁵Ekkor azonban Kansza Krisnára vetette a tekintetét. Az arcára [rögtön] kiült a verejték, és a bal kezével lecsendesítette a *túrjákat*. ³⁶Miután ezek, valamint a *mridangák* és más dobok is elhallgattak, az égben egyszerre zúgtak fel az istenek *túrjai* sokszoros [erővel]. ³⁷Mindenhonnan ezek [mennyei] zenéje hallatszott, miközben a lótuszszemű Krisna harcolt. ³⁸A láthatatlan istenek Krisna győzelmét kívánták, és a *vidjádharák* társaságában az alakjukat kedvük szerint változtató *vimánáikról* kísérték szemmel [a párbajt]. ³⁹A hét *risi* egyszerre kiáltott fel:

„Krisna! Győzd le Csánúrát, a birkózó bőrébe bújt démon!”

⁴⁰Dévaki fia sokáig játszadozott Csánúrával, és jól kifárasztotta, előre látva Kansza vesztét. ⁴¹A Föld megmozdult, és a nézőteret alkotó emelvények rázkódni kezdtek. Kansza fejdíszéről lehullott a csúcscrágakő. ⁴²Csánúrát [azon nyomban] elhagyta az életereje. Krisna a karjaival meghajlította [a testét], majd a térdével a mellkasát, az öklével pedig a fejét kezdte püfölni. ⁴³[Az erős] szorításától [a birkózó] szemei könny és vér kíséretében folytak ki, [és olyanokká váltak, mintha] a mellkasáról két arany csengettyűt lógattak volna le. ⁴⁴Csánúra a látásától megfosztva a földre rogyott a küzdőtér közepén. Az élete végén [így] távozott belőle a lélek, ⁴⁵a hatalmas holttest pedig hegy módjára torlaszolta el a harcteret.

HETVENHATODIK ÉNEK [Kansza halála]

¹Miután az erejére büszke Csánúra elesett, Róhiní fia Mustikával, Krisna pedig egy *tószalakával* akaszkodott össze. ²[Habár] a düh-től megerősödve szálltak bele a legkiválóbb küzdelembé, a birkózók [valójában máris] a halál hatalmába kerültek, hiszen Rámára és Krisnára támadtak. ³Az erőttől [duzzadó] Krisna magasba emelte a hegynyi *tószalát*. Ezután százszor megforgatta [a feje felett], majd a földhöz vágta. ⁴A Krisnával szembekerült [birkózó] rettenetesen gyötrődött. A halálra vágyott, miközben a szájából szörnyű vérfolyam tört elő. ⁵Az erős Szankarsana, akit nagy birkózóként [tartanak számon], hosszan küzdött [a vele szemben álló] *ándhra* harcossal, miközben köröket írt le körülötte. ⁶[Ezután egy hirtelen mozdulattal] a ragyogó hős a villámcsapáshoz hasonló öklével úgy kólintotta fejbe [Mustikát], ahogy [hajdanán Indra] sújthatott le egy nagy hegyre. ⁷Az agyveleje kiloccsant, a szemei kifolytak, és az arcával a földre bukott. Egyszerre hatalmas robaj hallatszott. ⁸Miután az *ándhra* és a *tószalaka* [birkózó] elbukott, Krisna és Szankarsana a küzdőtér közepére [állva] ugrálni kezdtek. A szemeik vörösen izzottak. ⁹A nagy *ándhra* harcos, Mustika elestével, a félelmetes harctérről eltűntek a birkózók. ¹⁰Azok a pásztorok, akik Nanda vezetésével a nézők közt jelen voltak, a félelemtől minden porcikájukban reszketni kezdtek. ¹¹Dévakí [ugyancsak] remegett. Szeméből az öröm könnyei, melléből tej folyt, így figyelte Krisnát. ¹²[A fia] látványa Vaszdúva szemét is könnyekkel töltötte meg. Az öregségétől megszabadulva a szeretet megfiatalította. ¹³A legkiválóbb kurtizánok valamennyien méhekhez hasonló, [máskor] egy pillanat alatt tovarebbenő pillantásaikkal csüngtek Krisna lótuszarcán. ¹⁴Kansza arcán megjelent a harag nedve. Krisna látványa szülte, és izzadtság képében az összehúzott szemöldökei közt [folyt le]. ¹⁵A szívét belülről hevítette elméjének tüze, amelynek a füstje a Krisnával szemben tett erőfeszítések, míg [a tápláló] szele a haragos sóhajai voltak. ¹⁶Kansza alsó ajkai remegtek. A homlokát redők borították be. A szájának pírja [az egész] testét [ellepte, amitől]

olyanná vált, mint a vöröslő Nap.¹⁷ A dühtől pirossá vált arcáról úgy folytak le az izzadtságcseppek, mintha a felkelő Nap sugarai lennének.¹⁸ Feldúlt állapotában [a következőképp] utasította [a körülötte lévő] erős férfiakat:

„Azonnal távolítsátok el ezt a két erdőlakó pásztort a gyülekezetemből!¹⁹ Olyan rusnya és alantas a külsejük, hogy látni sem bírom őket. Egyetlen egy pásztor sem maradhat a királyságomban!²⁰ Az ütődött Nanda azokban leli az örömet, akik velem szemben bűnöket követnek el. [Elő] a láncokat és a bilincseket! [Azokkal] fogjátok el őket!

²¹Most rögtön csapjátok agyon Vaszdévát [is]! A büntetés kiválasztásakor ne törődjete azzal, hogy öreg! Ő egy [alávaló] gonosztevő, aki folyamatosan a megfélemlítésre törekedett.²² [Elrendelem, hogy] ezek a Dámódara vezetése alatt álló, közönséges pásztorok legyenek megfosztva a teheneiktől és minden más vagyonuktól!”

²³Krisna, akinek a nevéhez valódi hőstettek fűződtek, haragos tekintettel nézte Kanszát, amint durva szavaival ezeket a parancsokat osztotta.²⁴ Mivel mind az apja, mind Nanda pásztor meg lett gyálázva, és mivel látta a rokonok zavarodottságát, valamint az eszméletét veszített Dévakít, Késaván az indulat lett úrrá.²⁵ Az erős karú, romolhatatlan [hős ekkor] úgy látta, [hogy elérkezett az idő arra, hogy], akár egy ereje teljében lévő oroszlán, felkapaszkodjon [a királyi páholyba], és végezzen Kanszával.²⁶ Krisna a küzdőtér közepéről rugaszkodott el, és máris Kansza trónja mellett termett, mint egy semmihez sem ragaszkodó villám, amit a szél dobál felhőről felhőre.

²⁷Senki sem vette észre azt, ahogy Krisna a harctér közepéről felugrott. A város lakói csak azt látták, hogy Kansza mellett áll.

²⁸A haragvó Kanszát [ezzel] utolérte a végzete. Úgy tűnt neki, mintha [az előtte álló] Góvinda személyében az égből a Mindenható [jött volna el érte].²⁹ Krisna ezután kinyújtotta a vasbunkókkal vetekedő karját, és a gyülekezet szeme láttára megragadta Kansza haját.³⁰ Amint Krisna karja hozzáért [a király] fejéhez, a gyémánttal díszített arany diadémje [tüstént] a földre esett.³¹ Ahogy a haját cibálta, Kansza [minden] erejét elvesztette. Teljesen összezavarodott, és kimerült.³² A hajánál megragadott [király] szinte alig kapott

levegőt, és [csak] sóhajtozni tudott. Kansza [még] arra sem volt képes, hogy a tekintetét Krisna arcára emelje.³³ A fülbevalói kihulltak a füleiből. Az elszakadt füzére a mellkasára esett. A karjai [tehetetlenül] lógtak. Egyetlen testrészén sem maradt ékszer.³⁴ A felsőruhája leszakadt. Krisna az erejével hirtelen letaszította Kanszát a székéről, [és a földhöz] vágta. [Csakúgy] vergődött [a kezei alatt.³⁵ Ezután] Késava kilépett a [királyi] páholyból, és a rettenetesen gyötrődő Kanszát [továbbra is] a hajánál fogva a küzdőtérre cibálta.³⁶ Miközben Krisna a nagy fényű Bhódzsa királyt rángatta, a teste [mély] barázdát húzott a küzdőtéren.³⁷ [Így] mulattatta magát [a hős] az arénában. [Addig] rángatta Kansza testét, [mígnem azt minden] életerő elhagyta. [Ekkor] félredobta maga mellé.³⁸ A bűnei miatt [most a király] kényelemhez szokott teste összetörve, a trágyától mocskosan hevert a földön.³⁹ A szemeit lehunyva a fejdíszétől megfosztott és elsötétült arca olyan volt, mint egy szirmait vesztett kókadt lótusz.⁴⁰ Kansza nem harc közben esett el. A testét nyilak nem szakították fel, hanem fojtás következtében lehelte ki a lelkét. A hősök útja így bezárult előtte.⁴¹ Krisna beléje mélyesztette a hústépésre képes, gyilkos körömhegyeit, [amelyek] hirtelen felragyogtak a testében.*⁴² Miután a lótuszszemű [Krisna, aki] az akadályok elpusztítója, kioltotta [Kansza] életét, az örömtől kétszeres erővel ragyogott. [Ezután] lerótt a tiszteletét Vasudéva lábai előtt,⁴³ majd a Jaduk sarja az anyja lábaihoz borult. Ezt követően [Dévaki] az örömében folyó tejének csöppjeivel borította be Krisnát,

* A *Harivansához* kommentárt író Nílakantha (17. sz.) úgy vélte, hogy ezzel a látszólag kegyetlen gesztussal Krisna valójában az üdvösség felé segítette Kanszát, hiszen a hős kemény körmei fegyverek módjára hasították fel a testét, és ezzel biztosították, hogy a király mégis harcosokhoz méltó halált halhasson. A Nílakantha-féle értelmezés háttérben minden bizonnyal az egyes *vaisnava* közösségek által elfogadott *szanrambha-márga* tanítása állhat. Eszerint a legfőbb istenség szélsőséges gyűlölete ugyanúgy elvezethet az üdvösségre, mint az iránta való odaadó szeretet (Száler 2020: 46–47).

⁴⁴[miközben] a saját heve ragyogással töltötte el. Krisna ezután koruk és rangjuk szerint az összes Jádavat kikérdezte a hogylétéről.

⁴⁵Az erényes lelkű Baladéva [közben] pusztán a két karjával gyorsan a túlvilágra küldte Kansza fivérét, az erős Szunámant [is].

⁴⁶Miután a két, hosszú időn át a tehéncsordák közt nevelkedett hős végzett az ellenségeikkel, és a haragjuk is lecsillapodott, boldogan léptek be apjuk házába.

HETVENHETEDIK ÉNEK [Kansza megsiratása]

¹Kansza asszonyai, amint meglátták, hogy miként esett el egy érdemeit felélt *graha* módjára az uruk, [mindenhonnan] körbevették a holttestét. ²A nők a földön, mint ágyon alvó, halott király látványától olyan sírásba kezdtek, mint a gazella suták a bak levadászásakor: ³„Jaj nekünk, erős karú [urunk]! A hősök útján kerested örömed, és hősként estél el. [Ezzel azonban] minket, a hős asszonyait [is] meggyilkoltak. [Minden] reményünk szertefoszlott, és a vég [valamennyi] rokonunkat utolérte. ⁴Tigrishez hasonló király! [Most, hogy] a végső, megmásíthatatlan állapotodat láttuk, nekünk és rokonainknak [csak] a jajveszékélés marad. ⁵Nagy erejű urunk, a te haláloddal, [mintha] a gyökereinket vágták volna ki. [Mindentől], amiben [eddig] az örömünket leltük, meg lettünk fosztva. ⁶A testünket [íme] por borítja. Ki fog ezentúl a fekhelyünkre kísérni minket, ha izgága indák módjára szerelmi együttlétre vágyunk? ⁷Kedves [urunk], íme szép arcod, melynek lehelete oly kellemes volt, most a Nap égeti, mint egy vízből kivett lótuszt. ⁸[Egykor] örömet lelted a fülönfüggőkben, most a füleid fülbevalók nélkül dísztelenek, és örökre a nyakadba süllyedtek. ⁹Hős, hová lett a mindenféle drágakővel díszített diadémod? [Valaha] a Naphoz hasonlítva kölcsönzött szüntelenül méltóságot a fejednek. ¹⁰Mit tehetnek [most az egykor] háremed díszetiül szolgáló asszonyok, ha te a túlvilágra tetted át a székhelyed? ¹¹Úgy tartják, hogy a férfiak nem hagyhatják el az erényes, férjeik kényeztetésében nem csalárd nőket. Te mégis minket hátrahagyva távoztál el! ¹²Jaj, a halál ereje hatalmas! [Habár] az ellenségeid előtt őrá hasonlítottál, [most] ellentétesen cselekedve téged ragadott el gyorsan. ¹³A jóhoz szoktunk, így nem vagyunk készek a [ránk váró] szenvedésre! Urunk, mégis hogy élhetnénk [ezentúl] szájalomra méltó özvegyekként? ¹⁴Ha egy nő erényesen akar élni, akkor egyedül a férjét kell követnie. A mi utunkat, aki te voltál, azonban a végzet erővel pusztította el. ¹⁵Az özvegység sújtott le ránk. A bánat hevíti az elménket. Szájalomra méltó állapotba süppedtünk örökre. Hová mehetnénk nélküled? ¹⁶A veled töltött idő véget ért! Nincs több

játék az öledben! Egy pillanat telt el, és máris magunkra maradtunk! Az emberi élet mulandó... ¹⁷Te tisztelettel bántál velünk, haláloddal a mi életünk is véget ért. Az özvegység jelét magunkra véve ugyanaz a nyomorúság lesz mindannyiunk osztályrésze. ¹⁸Mennyei módokon kényeztetted minket, miközben mi [folyamatosan] élvezhettük a veled való szerelmi együttléteket. Kivétel nélkül a szerelmed rabjává váltunk! Minket hátrahagyva hová mentél el? ¹⁹Világ tiszteletre méltó ura, kérlek, felelj nekünk! [Nem hallod, hogy mint] sikoltozunk halászsasok módjára?! ²⁰Királyunk, miközben a rokonaink [sorra] esnek el, nekünk, meggyötört asszonyaidnak rettenetesnek tűnik a távozásod! ²¹Drága és hősie [férjünk], bizonyára abban a világban, ahová elindultál, szebb asszonyaid lesznek [nálunk], akiket itt hagyta az otthonodban. ²²Hősies király! Hogy lehet, hogy nincs benned szánalom ezek iránt a nők iránt, akik [körülötted] fájdalmasan sírnak? Miért nem térsz végre magadhoz?! ²³Azoknak a férfiaknak, akik az asszonyaikat nemtörődöm módon hátrahagyva távoznak el, a halottas menete [minden] részvéttől mentes. ²⁴Egy nőnek jobb nem megházasodnia, minthogy hősie férje legyen! A hősökre a mennybéli nők vágnak, és ők is azok után [sóvárognak]. ²⁵Jaj, a harcias természeted és a láthatatlan végzet, mely gyorsan elragadott legbelül okozott sebet mindannyiunknak. ²⁶Világ ura, te [hajdanán] elpusztítottad Dzsarászandha seregét, és a csatában győzelmet arattál a *jaksák* felett! Hogyan lehetséges, hogy [most] egy közönséges ember végzett veled?! ²⁷Kardpárbajt vívtál Indrával, és a halhatatlanok nem bírtak veled a háborúban! Vajon lehetséges, hogy most mégis egy halandó lett a veszted? ²⁸Nyilaid esőjével megráztad a megingathatatlan [hitt] tengert, miután legyőzted a kötélhurkot tartó [Varunát], és minden kincsétől megfosztottad. ²⁹Amikor Indrának nem igen akaródzott esőzni, nyilaiddal erővel szakítottad át a felhőket, hogy megörvendeztesd a város lakókat. ³⁰A dicsőségedet [látva] a királyok kivétel nélkül leborultak előtted. A [hódolatuk jeléül] nagyon értékes drágakövekkel és ruhákkal ajándékoztak meg. ³¹Az istenekhez vagy hasonló! Az erődről az ellenségeid a saját szemükkel győződhetnek meg! Hogyan ért utol téged ez

a szörnyű és halálos veszedelem?! ³²Miután elbuktál, urunk, az özvegység lett a jussunk! A sors elbánt velünk! Mi, akik [eddig] örömben éltünk, meg lettünk fosztva az örömeinktől! ³³Urunk, ha így kell távoznod, és ha [valóban] megfeledkeztél rólunk, akkor [csak] annyi szívességet tegyél meg, hogy a távozásod [legalább] szóval jelentet be. ³⁴Légy kegyes urunk! Rémületünkben [most] arcunkkal a lábaidhoz borulunk. Mathurá királya, eleget voltál távol tőlünk, térj vissza [hozzánk]! ³⁵Te hős vagy! Miért fekszel [hát] a földön, fűben és koszban? Hogyhogy nem bántja a lelked, hogy így kell heverned? ³⁶Ki volt az, aki az álomnak [ezzel a formájával] észrevétlenül megtámadott [téged]? Kinek [volt bátorsága ahhoz, hogy] nekünk, az asszonyaidnak egytől egyig ilyen szörnyű fájdalmat okozzon? ³⁷Az életben maradt asszonynak sírás-rívás jár! Vajon kesereg-nénk-e, ha mi is [veled], a férjünkkel mehetnénk?”

³⁸Ezután Kansza [sírástól] remegő, elgyötört anyja [érkezett a helyszínre]. Egyre csak ezt zokogta:

„Hol a fiam?! Hol van a fiacskám?!”

³⁹Amikor megpillantotta a gyermekét, olyannak látta, mint az elfogyott Holdat. [Az anya] úgy szenvedett, hogy a szíve majd meghasadt.

⁴⁰„Jaj, [most már] nekem is végem!” – miközben könnyei közt nézte gyermekét, panasza és sírása a menyei jaj-szavaival ért fel. ⁴¹A gyermeke után vágó [anya] ezután fájdalmas hangon szólította meg a fiát, majd az elgyötört fejét az ölébe fektette: ⁴²„Kedves fiam, te [egykor] a hősök útja mellett köteleztetted el magad, és [az idődet] a rokonaid megörvendeztetésével [töltötted, most] miért távoztál ilyen hirtelen? ⁴³Drága fiacskám, miért fekszel itt mindenki szeme láttára ágy nélkül? A hozzád hasonló, kiváló férfiak számára nem illendő a földön heverészni. ⁴⁴Hajdanán, a *ráksaszák* gyűlésén, Rávana, akinél nem volt erősebb a világokban, egy verset énekelt el, amit a jóemberek [a mai napig] tisztelnek: ⁴⁵»[Mivel] ilyen hatalmas erővel rendelkezem, és [a csatákban] isteneket pusztítottam el, elkerülhetetlen, hogy a szörnyű veszély majd a rokonaim felől érjen el.« ⁴⁶Bölcs fiam számára, aki a rokonai vadászává vált, hozzá hasonlóan a testét megsemmisítő, roppant veszélyt saját családtagjai keltették.”

⁴⁷[Ezután] a felzaklatott urához, az agg Ugraszénához fordult, miközben úgy zokogott akár egy borját vesztett tehén:

⁴⁸„Jer, jer jószágos uram, és lásd fiad, a királyt! A hősök ágyán nyugszik! Olyan akár egy hegy, amire [most sújtott le Indra] mennyköve. ⁴⁹Felség, [ideje, hogy] végrehajtsuk a Jama házába költözött, elhunyt [fiunk] halotti rituáléját! ⁵⁰A uralkodás a hősök jutalma! Mi [ezúttal] elbuktunk. Menj, és tudasd Krisnával, hogy [megkezdjük] Kansza [végső] *szanszkáráját*. ⁵¹Az ellenségeskedéseknek a halál szokott véget vetni. A megboldogultat már nyugalom illeti! A mi dolgunk, hogy a halottat a megfelelő tiszteletben részesítsük. Ugyan, kinek ártana az, aki a túlvilágra költözött?!”

⁵²Miután a gyötrődő [anya] így beszélt az urához, a Bhódzsához, haját tépve folytatta a szörnyű jajveszékélését, miközben [egy percre] sem vette le a tekintetét a fia arcáról:

⁵³„Király, mihez fognak kezdeni [ezentúl] az örömhöz szokott asszonyaid? [Hiába] szereztek jó férjet a személyedben, a vágyaik [máris] szertefoszlottak! ⁵⁴Hogyan lesz eröm az idős apádra tekinteni?! Krisna hatalmába kerülve úgy fog felszáradni, mint egy pocsolya vize. ⁵⁵Fiam, az anyád vagyok! Miért nem szólsz semmit?! Kedves rokonaid itt hagyva indultál el a hosszú utadra! ⁵⁶Erényes hős, [mivel] nyomorult és ostoba vagyok, az én elkerülhetetlen végzetem ért utol és ragadt el téged. ⁵⁷A nemzetséged feje vagy! [Még] a szolgálid is siratnak, hiszen adományokban és tiszteletben részesítetted őket, valamint az erényeik szerint jutalmaztad meg valamennyiüket. ⁵⁸Kelj fel, erős karú, tigrishez hasonló, izmos férfi! Véd meg az összes csüggedt alattvalódat, a városodat és a háremedet!” Miközben Kansza lesújtott asszonyai ilyen rettenetesen zokogtak, a Nap, miután az alkony vörösre festette, lenyugodott.

HETVENNYOLCADIK ÉNEK [Ugraszéna királlyá szentelése, Kansza halotti szertartása]

Vaisampájana így szól:

¹[Habár] Ugraszénát mardosta a fia miatt érzett gyásza, [végül mégis erőt vett magán, és] a kínjai közt Krisna elé fáradt, úgy botladozva, mintha mérget ivott volna. ²Krisnára a házában talált rá. A Jádavák vették körül, miközben Kansza halálától megzavarodva a lelkiismeretétől gyötrődött. ³Amint meghallotta Kansza asszonyainak szörnyen keserves, hangos sírását, a Jádavák gyülekezete előtt saját magát kezdte okolni:

⁴„Jaj, túlzott gyerekeségből a férfiak haragját utánoztam, [és] több ezer asszonyt tettem özvegyé Kansza miatt. ⁵Miután megöltem a férjüket, keserves sírásba kezdtek. [Az ilyen helyzetbe kerülteken még] a közönséges emberek szíve is megesik. ⁶Ezeknek a nőknek olyan nagy a bánata, hogy a panaszkodásukat [meghallva talán még] a végzet is, eddig nem ismert módon, együtt érez velük. ⁷Korábban azt gondoltam, hogy Kanszának meg kell halnia, hiszen az igazakat zaklatta, és az örömét a bűnökben lelte. ⁸A Földön [egy ilyen] ostoba és galád férfi számára üdvösebb a nyugalmas halál, minthogy úgy éljen tovább, hogy gyűlölet veszi körbe. ⁹Kansza a gatzetteket élvezetek módjára hajszolta, [és ezzel] az igaz emberek rosszállását vívta ki! Az átoktól bukott el. Ugyan ki kegyelmezett volna meg neki?! ¹⁰Akik aszkézist gyakoroltak, a mennyben lakhatnak. Ez az erényes cselekedet jutalma. [Mindazok, akik] itt hírnevet szereznek, az ő támogatásukat élvezik. ¹¹Ha az emberek elégedettek lennének, ha az alattvalók minden erejükkel a *dharma* [követésére] törekednének, és ha a férfiak a *dharma* szerint élnének, akkor a király sem térne rossz útra. ¹²A gazembereknek a helyét a sors szabja meg. Azoknak az embereknek, akik elfogadják a *dharmát*, a túlvilágra vonatkozó dolgok végzése kötelező. ¹³Az istenek nagy erővel védelmezik azokat az embereket, akiknek a mindenük a *dharma*. A világ mégis tele van olyanokkal, akik [valamilyen módon] vétkeztek. ¹⁴Íme, végeztem Kanszával! Fogadjátok el, hogy ennek így

kellett történnie! A gaztevőt tövestől irtottam ki! ¹⁵Ideje, hogy a bánattól gyötört asszonyok kivétel nélkül megnyugodjanak! A városban a polgárok és a kereskedők higgadjanak le!”

¹⁶Miközben Góvinda ezeket mondta, a fia vétkei miatt remegő Ugraszéna lehajtott fejjel belépett, és a Jaduk előtt tiszteletét tette. ¹⁷[Ezután] a Jaduk gyülekezete előtt keserves, a könnyeitől el-elcsukló, remegő hangon így szólt a lótuszszemű [hőshöz]:

¹⁸„Fiam, [látom], a haragod lecsillapodott. Az ellenséged íme Jama házába lett küldve! A saját *dharmád* [gyakorlása] révén hírnevet szereztél magadnak! [Most már] ismert a neved a világban! ¹⁹Kivívtad az igaz emberek megbecsülését! Elérted, hogy az ellenségeid reszkessenek tőled! Helyreállítottad Jadu nemzettségét! Büszkeséggel töltötted meg a barátaid [szívét]! ²⁰A vazallusaid előtt [ezentúl már] nem titok a dicsőséged! A barátaid szolgálni fognak, a nélkülözők pedig a segítséged fogják kérni. ²¹Az alattvalók követnek majd, és [mindenhol] a *bráhma*nák dicsérete fog kísérni. A háború és béke ügyében eljáró tanácsadók [mostantól] meg fognak hajolni előtted.

²²Íme Kansza elpusztíthatatlan hadserege! Elefántokkal, lovakkal, harci szekerekkel és gyalogos katonákkal van tele! Rendelkezz [ezentúl] te vele! ²³A tied mindene! A vagyona, a gabonái, a kincsei, a ruhái, a női, [minden] aranya és kelméje, illetve mindaz, amivel korábban ő rendelkezett! ²⁴Miután a feladat végre lett hajtva, a háború befejeződött, és a Föld [ismét] a Jaduk birtokába került, ellenségeid gyöttrő Krisna, ²⁵ideje, hogy a gyászolók szavát is meghallgasd! Hősies Góvinda, a haragod tüze elégette a bűnös Kanszát! Ha hozzájárulsz, végrehajtanánk a halotti szertartását! ²⁶Miután elvégeztem az elhunyt király végső rituáléját, a feleségemmel együtt [remeteségbe vonulok, és a hátralévő időmet] a gazellák társaságában fogom eltölteni. ²⁷Ha a vérségi kötelességem ezzel az egy, halotti ritussal le tudom róni, akkor csatlakozok azokhoz, akik a földi kötelességeiktől megszabadultak. ²⁸Csupán vízfelajánlás kíséretében, minden más rituálé nélkül szeretném Kansza [testét] a máglyán a végső tűzbe helyezni! Ezzel már teljesíteném is az iránta való kötelességeim!

²⁹Krisna, ezt szerettem volna tudatni veled! Kérlek, ezügyben érezz együtt velem! A szánamomra méltó ember hadd érje el a kedvező túlvilági utat [legalább] a halotti szertartás formájában!"

³⁰A nagyon elégedett Krisna végighallgatta a mondandóját, és engesztelő szavakkal válaszolt Ugraszénának:

³¹"Tigrishez hasonló férfi, miután az elkerülhetetlen dolog megvalósult, egy olyan [dologra] kérsz, ami mind a családot, mind a tetteidhez illő! ³²Ugyan Kansza eltávozott, [a megfelelő] rituáléban még részesülhet! Kedves király, [légy szíves], teljesítsd azt, amire kérek! ³³Nekem nincs gondom az uralkodásra! Nem vágyom a trónra! Kanszával sem hatalomvágy miatt végeztem! ³⁴A fiad szégyent hozott erre a családra! Az öccsével együtt az emberek javára és az én dicsőségemre lett megölve! ³⁵[Ezentúl azonban ismét] a tehenek társaságában fogom boldogan járni az erdőt a pásztorokkal, akár egy kedve szerint kóborló elefánt. ³⁶Őszintén beszélek! Akár százszor is [elmondom]! Nem érdekel a hatalom! Tedd közzé [a kérésemet], és valósítsd is meg! ³⁷Tisztelek, és a trón is téged illet, [hiszen] te vagy a Jaduk legfőbb ura! Legkiválóbb fejedelem, saját magadat kend fel az országod királyává! Legyél te a legjobb! ³⁸Ha megtennéd, amit szeretnék, és ha ez nem okoz neked szenvedést, akkor vedd át hosszú időre az országot, amelyet rád ruháztam!"

³⁹Ezután a megfelelő eljárást ismerő Góvinda a Jaduk gyülekezete előtt királlyá szentelte Ugraszénát, miközben az a szegyenében lehajtotta a fejét. ⁴⁰[Ezt követően] a megkoronázott, dicsőséggel teli Ugraszéna király Krisnával együtt végrehajtotta Kansza halotti rituáléját. ⁴¹Krisna parancsát követve a királyt a legkiválóbb Jádavák kísérték végig a főutcán, akár az istenek Indrát. ⁴²Az éjszaka elmúltával, amikor a Nap már egy jó ideje fenn volt, a bikához hasonló Jaduk befejezték Kansza utolsó *szanszkáráját*. ⁴³Ezután a testét egy gyaloghintóra helyezték, és a megfelelő módon előkészítették a halotti szertartást. ⁴⁴A király fiát [ily módon] a Jamuná túlsó partjára vitték, [ahol] a halotti máglya tüze az előírásoknak megfelelően tisztította meg. ⁴⁵[Ezt követően Kansza] fivérét, az erős karú Szunámant

Krisna és a Jádavák [ugyanúgy] a megfelelő rituáléban részesítették.

⁴⁶[Végül] a Vrisni és Andhaka harcosok mindkettőjükért vízáldozatot mutattak be, majd a *prétáktól* való oltalmat kérve távoztak.

⁴⁹A vízfelajánlást követően a Jádavák Ugraszéna vezetésével visszatértek Mathurá városába.

HETVENKILENCEDIK ÉNEK [Szandípani]

Vaisampájana így szólt:

¹Azután Krisna Róhiní erős fiával együtt boldogan lakta a Jádavák városát, Mathurát. ²A hős férfitvá serdült, és mintegy ragyogott [az őt körülvevő] királyi méltóságtól. A várost [ily módon] a drágakövek sokaságával ékesítette fel. ³Egy idő után azonban Ráma és Késava [úgy döntött, hogy] felkeresi az Avantipurában lakó Szandípanit, a Kásiból származó tanítót, hogy kitanulhassák a *dhanurvédát*, azaz a fegyverforgatás tudományát.

⁴Miután közölték a származásukat, és [bizonyították] a tanultságukat a védikus szövegekben, Rámát és Dzsánárdanát, [akiket] a helyes viselkedés ékesített fel, [és akiket egyaránt] az engedelmeség jellemezte, a *kásja* bölcs tanítványaiul fogadta, és rájuk bízta minden tudását. ⁵A jófelfogású hősök a megfelelő módon elsajátították [a tanítást], és hatvannégy nap alatt megtanulták az [egész] *Védát* valamennyi segéd tudományával együtt. ⁶A tanító rövid idő alatt a *dhanurvéda* négy részére és a különféle fegyverek [alkalmazására, illetve] kivédésére is megtanította őket. ⁷Miután a bölcs felfigyelt a két [ifjú] természetfeletti felfogóképességére, úgy gondolta, hogy a Hold és a Nap isten érkezett el hozzá. ⁸A telihold napjain [később] arra lett figyelmes, hogy a két nemes lelkű [tanítványa] a háromszemű nagy isten, [Siva] előtt hódolt, aki szemtől szemben jelent meg előttük. ⁹A teendőjük végeztével Krisna és Ráma így szólt a bölcs Szandípanihoz:

„Mit kérsz a tanításodért cserébe?”

¹⁰Mivel a bölcs ekkor már meggyőződött [a tanítványai természetfeletti] erejéről, ezért örvendezve így szólt:

„Vissza szeretném kapni a fiamat, aki a tengeren veszett oda!

¹¹Csupán egy gyermekem született, [és szörnyűségemre őt is elvesztettem, mivel] egy bálna elragadta tőlem, miközben Prabhászába tettem zarándoklatot. Kérlek, hozzátok őt vissza nekem!”

¹²„Jól van!”, felelte Krisna Rámával egyetértésben. Ezt követően a dicsőséges Hari elment az óceánhoz, és lemerült a víz alá.

¹³A Tenger a kezeit üdvözlésre emelve mutatkozott meg előtte. Krisna így szólította meg:

„Uram, hol van [most] Szándípani fia?”

¹⁴„Mádhava, azt a gyermeket [nem más, mint] a nagy démon, Pancsadzsana rabolta el egy bálna képében”, felelte a Tenger.

¹⁵A mindenek felett álló személy ezután megtámadta Pancsadzsánát, és végzett vele. A tanítója fiát azonban nem találta meg. ¹⁶A démon megölése révén viszont hozzájutott egy kagylókürthöz. Ez az, amit mind az istenek, mind a halandók Páncsadzsanja, azaz Pancsadzsánától származó néven ismernek. ¹⁷Azután a mindenek felett álló személy Vaivaszvata istent igázta le, hogy visszahozza a tanítója fiát, [hiszen az már] hosszú ideje Jama házában tartózkodott.

¹⁸A mérhetetlen erejű [Krisna] kegyéből kifolyólag Szándípani régóta elhunyt fia ismét testet öltött. ¹⁹[Ily módon] egy korábban elképzelhetetlen és lehetetlennek tartott, nagyon nagy csoda [valósult meg]. Mindazon az élőlényen, aki ezt látta, a csodálkozás lett úrrá.

²⁰Mádhava, [aki valójában nem volt más, mint] a világ ura a bölcs fiával, a Páncsadzsanjával és nagy értékű drágakövekkel tért vissza.

²¹Ezután Indra öccse a *ráksaszától* zsákmányolt sok becses kincset átadta a mesterének.

²²Ezzel [Krisna és Ráma] azon nyomban a buzogányok és a bunkók forgatásában, illetve a lövedékek alkalmazásában minden más harcsonál kiválóbbá vált. ²³A bölcs Krisna [emellett] a drágakövekkel együtt átadta Szándípaninak a fiát, aki pont olyan korú és külsejű volt, [mint amikor a nyoma veszett].

²⁴A *kásja* Szándípani amint visszakapta rég nem látott fiát, Rámát és Késavát magasztalva örvendezett. ²⁵Vaszudéva fiai, akik üdvös fogadalom végzésén fáradoztak, [tehát ily módon] tettek szert a fegyverforgatásban való jártasságra. Ezután elköszöntek a tanítójuktól, és visszatértek Mathurába.

²⁶A Jádavák elméjét ekkor az öröm ragadta el, és Ugraszéna vezetésével egytől egyig a gyermekeiket magukkal véve Jadu két sarja elé siettek. ²⁷[Lényegében az egész] város kivonult a kereskedőkkel, a miniszterekkel, a tanácsadókkal, a házi papokkal, a kisgyermekkel

és az aggastyánokkal együtt. ²⁸Megszólaltak az ünnepi *túrják*, hogy magasztalják Dzsánárdanát. A zászlók füzéreivel [feldíszített] utcák ragyogtak mindenütt. ²⁹A hárem ugyancsak tündökölt, [miközben a lakóinak a szívében] izgalom és öröm gyúlt. Góvinda jöveletekor azt lehetett hinni, hogy ismét az *Indramaha* [ideje] érkezett el. ³⁰Az énekmondók önfelédten daloltak a főutcákon. A főként dicséretekből és jókívánságokból álló szerzeményeik örömet okoztak a Jádaváknak:

³¹„A világhírű testvérpár, Góvinda és Ráma haza érkezett! Nincs többé veszély a városunkban! Itt az ideje, hogy önfelédten mulassatok a rokonaitokkal!”

³²Góvinda visszatérével Mathurában megszűnt a szomorúság. Sem piszkos, sem ütődött embert nem lehetett találni. ³³A madarak édes hangon csicseregtek. A tehenek, a lovak és az elefántok örvendeztek. Mind a férfiak, mind a nők lelkében öröm honolt. ³⁴A szelek szelíden fújtak. A tűz égtáj kitisztult. Az istenek kivétel nélkül a szentélyeikben örvendeztek. ³⁵A világnak a jelei, amelyek egykor a *Krita jugához* tartoztak, ismét láthatóvá váltak, amint Dzsánárdana a városba lépett. ³⁶Ebben az üdvös és nagyszerű pillanatban Góvinda, az ellenségek sanyargatója egy lovak húzta szekéren vonult be Mathurába. ³⁷Az elbűvölő városba vezető útján az ellenségeket gyötörő Upéndrát a Jaduk katonái kísérték, mint Indrát az istenek seregei. ³⁸Jadu két sarjának az arcára öröm ült ki, miközben úgy érkeztek meg Vaszdéva palotájához, mint a Nap és a Hold egy hegyhez. ³⁹[Ezután] Vaszdéva fiai, a Jaduk legkiválóbbjai letették a fegyvereiket az otthonukban, majd kedvük szerint mulatni kezdtek. ⁴⁰A két egyforma termetű, szép arcú [ifjú] tehát Mathurában Ugraszéna követőjévé vált, és egy kis időt szórakozással töltött.

NYOLCVANADIK ÉNEK [Dzsarászandha támadása]

¹Egy idő után azonban Rádzsagriha ura, Dzsarászandha király tudomást szerzett arról, hogy Kanszát meggyilkolták. ²A haragjában arra vágyott, hogy végezzen a Jadukkal. [Azon nyomban] megindult a hatalmas, hat hadtestes seregével, hogy megtorolja Kansza [halálát]. ³Dzsarászandhának a magadhai királynak két szép lánya volt, Aszti és Prápti. [Mindkettőjüket] széles csípők és dús keblek ékesítették. Brihadratha fia, [Dzsarászandha] király [egykor] Kanszának adta feleségül őket. ⁴[Mathurá] ura ezután bebörtönözte az apját, Áhukát,* és az idejét azzal a két [nővel] mulatta. Ahogy arról már többször szó esett, Súraszéna királya Dzsarászandha barátságát élvezve megfeledkezett a Jádavák tiszteletéről. ⁵Kansza nem tudott megbocsátani Vaszudévának, mivel az a rokonok iránti kötelezettségein fáradozva mindig Ugraszéna javát akarta. ⁶A gonosz Kansza halálát követően azonban a trónra [ismét] Ugraszéna került. Rámára és Krisnára támaszkodva Bhódzsákkal, Vrisnikkel és Andhakákkal vette körül magát. ⁷[Mindezt szem előtt tartva] az erős Dzsarászandha király azért vonult Mathurá ellen, hogy a szeretett lányainak, a hős [megözvegyült] asszonyainak szívességet tegyen. Miután az összes [szükséges] előkészületet megtette, dühösen támadt a Jaduk fővárosára. ⁸Dzsarászandha barátai, rokonai, szövetségesei és azok a királyok, akik a dicsősége előtt meghajoltak, ⁹kívétel nélkül követték őt az egybegyűlt seregeikkel. Mivel kedveskedni akartak az uruknak, a [következő] hősies, nagy harcosok csatlakoztak Dzsarászandhához, hogy leszámoljanak a Jadukkal: ¹⁰*kárúsa* Dantavaktra, a Csédik dicső ura, Kalinga királya, a Pund-

* Brodbeck (2019a: 239) szerint az Áhuka nevet itt patronimaként, azaz Áhuka fiaként kell érteni. Habár nem elképzelhetetlen ez az értelmezés, valószínűbbnek tűnik, hogy Kansza apjaként a különböző források két, egymástól talán független személyt is számontartottak, akiket idővel mint Kansza apja és nagyapja rögzítettek a mitikus genealógiákban.

rák legerősebbnek tartott fejedelme, Kausika Áhvriti és Bhísmaka király. ¹¹[Rajtuk kívül ott volt még] Bhísmaka fia, a legkiválóbb íjász, Rukmin, akinek az ereje Vaszdéva fiáéval és Ardzsunáéval vetekedett. ¹²[Továbbá Dzsarászandhához csatlakozott] Vénudári, Srutarvan, Krátha, Ansumat, Anga erős ura, Vanga királya, ¹³Kauszalja, Kási vezére, Dasárna fejedelme, a Szuhmák fenséges királya és Vidéha ura. ¹⁴[Melletjük nem maradt távol] Madra erős ura, Trigarta fejedelme, Szálva király és az erős Darada sem. ¹⁵[Sőt, jelen volt] a *javanák* vezére, a hősi Bhagadatta, Sibi királya, a legerősebb Pándja, Szubala, Gandhára királya és az erős Nagnadzsit [is]. ¹⁶Ők és még sok más hatalmas, harcban jártas király támogatta Dzsarászandhát Dzsánárdanával szemben. ¹⁷Miután megérkeztek a legelőkben és tűzfákban gazdag Súrászénába, a katonáikkal bekerítették és ostrom alá helyezték Mathurát.

NYOLCVANEGYEDIK ÉNEK [Mathurá ostroma]

Vaisampájana így szólt:

¹A Vrisnik Dzsánárdana vezetésével egy Mathurá melletti ligetbe mentek, hogy szemügyre vegyék az [ott] letáborozott királyokat.

²Ezután Krisna a lelkében örvendő így szólt Rámához:

„Nyilvánvaló, hogy az istenek ügye nem tűr halasztást! Efelől ne legyen kétség! ³Dzsarászandha király a közelben van! A szélesebb harci szekereit díszítő pompás jelvények [már] látszanak!

⁴Fivérem, [nézd csak, hogy] ezek a hódítani vágyó férfiak, miként emelik a magasba a Holdhoz hasonló, fehér ernyőiket. ⁵A királyi járműveken tornyosuló, foltalan napernyők úgy közelítenek, mint a ludak raja az égen. ⁶Kétség sem férhet hozzá, hogy Dzsarászandha király a [megfelelő] időben érkezett. Ez az ellenség lehet a harcban [való] jártasságunk első próbaköve. ⁷Testvérem, ideje, hogy beszéljünk a hozzánk érkezett uralkodóval! El kell kezdenünk a harcra való felkészülést! Hadd lássuk meg, hogy mit ér a haderőnk!”

⁸Miután a jó erőben lévő Krisna befejezte a mondandóját, a harci kedvtől fűtve seregszemlét tartott, mivel arra vágyott, hogy megütközzék Dzsarászandhával. ⁹[Ezt követően] a legkiválóbb Jadu, a romolhatatlan [Úr, aki minden] varázsige ismerője, végigtekintett az összes királyon, majd a szívében így szólította meg önmagát:

¹⁰„Íme, itt vannak a halandó királyok! Őket fogja utolérni a vég a *sásztrákból* ismert cselekedetük szerint! ¹¹Úgy vélem, hogy ezeket a bikához hasonló uralkodókat [maga] a halál szentelte fel. [Ennek köszönhetően] a testeik a mennybe indulva ragyognak. ¹²Nincs mit csodálkozni azon, hogy a Föld a terhétől kimerülten az istenekhez fordult. Ezek a legkiválóbb királyok a seregeikkel [szörnyen] meggyötörték. Egyetlen szabad hely sem maradt a Földön, a katonák és a királyságok teljesen befedték. ¹³Már nem kell rá sokat várni, és a Föld felszíne megszabadul az elesett királyok sok százától.”

¹⁴[A nagy] haragra gerjedt, dicsőséges Dzsarászandhát, az összes földi fejedelem urát királyok ezrei követték. ¹⁵[A nyomában] erős, magas lovak [vonultak] felszerszámozva és díszekkel ékesítve.

[Utánuk] akadálytalanul haladó harci szekerek igyekeztek.¹⁶ A hatalmas, harcban jártas elefántok arany láncokkal és kolompokkal voltak ellátva. [Leginkább] a felhőkre emlékeztettek, [miközben a hátukon] a legkiválóbb, csatákban jártas elefánthajcsárok foglaltak helyet.¹⁷ A megfelelően elhelyezkedett ügető lovasok szakértelemmel tekintettek körbe. Ahogy a felhőhöz hasonló lovaikon [közledtek], olyanok voltak mintha ugráló gyalogos katonák lennének.*

¹⁸A gyalogság tagjai a legjobb kardokkal és pajzsokkal látták el magukat. A ruhájuk fodrozódott [a szélben]. Kígyók módjára ezrével bukkantak elő.¹⁹ A szavához hű, erős Dzsarászandha király [tehát ebből] a négy gomolygó felhőkre emlékeztető hadosztályból álló sereggel indította meg a támadását.²⁰ A mennydörgő zúgást hallató harci szekerek, az ichort folyató elefántok, a nyerítő lovak és a kiáltozó katonák²¹ minden irányban [szétterjedtek] és a zajuk betöltötte a város ligeteit. A király és a csatlósai [ily módon] mintegy a tenger alakját öltötték magukra.²² A királyok hada tele volt dölyfös harcosokkal. Olyanok voltak, mintha a morajló felhők rendeződtek volna hadrendbe.²³ A harci szekerek a szélhez hasonlóan [süvitettek]. Az elefántok a felhőkre emlékeztettek. A sebes lovak és a gyalogosok olyannak tűntek, mintha madarak lettek volna.²⁴ [A mindezekről] változatos, tajtékzó elefántokkal és harci szekerekkel teli [sereg] ezért olyan volt, mint a felhők raja, ami nyár végén a tengerhez érkezett.

²⁵A Dzsarászandha irányítása alatt álló királyok a katonáikkal együtt körbezárták a várost, majd tábort ütöttek.²⁶ A felállított katonai sátrak sokasága olyan erővel és méltósággal bírt, mint a hónap világos felének végén a tenger dagálykor.²⁷ Az éjszaka múltával a harcra vágyó királyok egybegyűltek, hogy felkészüljenek

* Habár a fordításomban követtem a kritikai kiadás főszövegét, a hasonlat furcsasága miatt fontosnak tartom megemlíteni, hogy egyes, kiadáshoz használt kéziratokban (K, D₁, D₆, G₃, G₅) a gyalogos katonáknak fordított *pattibhiḥ* alak helyett madarak jelentésű szavak szerepelnek (*pakṣibhiḥ*, *patribhiḥ*).

a város ostromára.²⁸ A háború közeledtétől fellelkesült fejedelmek a Jamunánál csatlakoztak egymáshoz, majd letelepedve tanácskozni kezdtek.²⁹ Az uralkodók [ott] olyan szörnyű lármát csaptak, mint a világvégén túlradó tengerek.³⁰ [Dzsarászandha] király [ezután] parancsot adott arra, hogy a vértet és turbánt viselő, kezükben pálcát tartó idősök járjanak körbe és intsék csendre [a többieket].³¹ Amint elcsendesedett, és [a helyzethez mérten] lecsillapodott a hadsereg, [hirtelen] olyanná vált, mint egy néma tenger, amiben a halak és a *grahák* elbújtak.³² Miután [a katonák] óceánra emlékeztető [tömege] mintegy varázsűtésre megnyugodott és elhallgatott, Dzsarászandha Brihaszpati módjára komoly beszédet intézett hozzájuk:³³ „A királyok hadai azonnal kezdjék meg az ostromot! A várost az embereinknek mindenfelől körül kell venniük!³⁴ Elő a kőhajtógépeket, ostromeszközüket* és pörölyöket! Magasba az íjakat, a dárdákát és a lándzsákat!³⁵ Ideje, hogy ez a város az ásóink és a fejszéink martalékává váljék! A hadvezetéshez értő királyoknak a közelben kell elhelyezkednie!³⁶ A katonáimnak most olyan erővel szükséges megindítani az [első] rohamot, hogy nyilaik záporától [még] az ég [is] elhomályosuljon!³⁷ A város környéki helyeket a parancsom szerint a királyoknak kell biztosítani! A várra haladéktalanul, minden létező ponton fel kell mászni! ³⁸Madra és Kalinga királya, Csékitána, Báhlíka, Kasmír ura, Gónarda, Karúsa királya,³⁹ Druma, a *kimpurusa* és Dámána, a *párvatíja* azonnal hágjon fel a város nyugati kapujára! ⁴⁰A Paurava Vénudári, a vidarbhai Szómaka, Rukmin, a *bhódzsák* ura, a málavai Szúrjácsa,⁴¹ Avanti két ura, Vinda és Anuvinda, a hősie Dantavaktra, Cshagalá fia, Purumitra, Viráta király,⁴² Kausámbí ura, Málava fejedelme, Satadhanvan, Vidúratha, Bhúrisravasz, Trigarta, Bána és Pancsanada

* A szanszkrit *ksépaníja* szót általában parittyának szokás fordítani (Monier-Williams 2012: 329). Vallabhadéva a *Raghuvansához* írt kommentárjában ezzel szemben a fegyvert a *jantra* („gép, masina”) szóval magyarázza, ami talán arra utal, hogy a szó kontextustól függően jelölhetett egyfajta katapult-szerű kőhajtógépet is.

– ⁴³ezek a mennykőcsapásához hasonlóan kemény, nehézségeket elviselő urak rohanják le, és pusztítsák el, a város északi kapuját!

⁴⁴A kockajátékos fia, Ulúka, Ansumat hős fia, Ékalavja, Brihatksatra, Ksradharman, Dzsajadratha, ⁴⁵Uttamaudzsasz, Salja, a Kauravák, a Kaikaják, a Vidisá-beli Vámadéva, Szákéta és Szinípati, ⁴⁶a ti feladatokat a város keleti kapuja lesz! Olyan sebesen csapjatok le, mint a szelek a felhőkre! ⁴⁷Darada, Csédi királya és jómagam felfegyverkezve a város déli kapuját fogjuk az ellenőrzésünk alá vonni.

⁴⁸A fegyveres csapatok így módon gyorsan kerítsék be a várost! Olyan hangos és félelmetes zajt kell kelteni, mintha egy mennykő csapott volna le! ⁴⁹A bunkóforgatók a bunkóikkal, a buzogányharcosok a buzogányaikkal, a többi [katona pedig] más és más fegyverekkel törje össze a várost! ⁵⁰Királyok, itt az ideje, hogy ezt az egész, gonosztevőkkel teli helyet a földdel tegyétek egyenlővé!”

⁵¹Dzsarászandha miután a négy hadosztályból álló seregét [ily módon] útba igazította, és felkészült [a harcra], haragjában valamennyi vazallusával rárontott a Jadukra. A Dasárhák [azonban] a csapataikat elrendezve szálltak velük harcba.

⁵²A csekély létszámú [Jaduk és a Dzsarászandhát támogató királyok] tömegei úgy csaptak össze az elefántjaikkal és a harci szekerekkel, mint egykor az istenek a démonokkal. ⁵³Amikor a legvitézebb férfiakból álló sereg tagjai megpillantották Vaszdéva városból kitörő két fiát, megrémültek. [Sőt még] a hátasaikon is a félelem és a zavarodottság lett úrrá. ⁵⁴Jadu két sarja talpig fegyverben úgy járt fel és alá a harci szekeren, mint két, a tenger felrázására [kész] *makara*. ⁵⁵A harcba szállt Jádava [fiaknak ekkor] az a kitűnő gondolata támadt, hogy előveszik ősi fegyvereiket. ⁵⁶Az égből erre mennyei [fegyverek] hullottak le a csata forgatagába. Hatalmas [méretűek], rettenetesen erősek és szörnyen pusztítók voltak. ⁵⁷A nyomukban ragadozók jártak. Megtermett [formában] testet öltöttek, [közben] szörnyen szomjaztak arra, hogy a harcban emberhúst ehessenek. ⁵⁸Égi füzérek és koszorúk vették körbe őket. Még a mennybéli lények is megrettentek tőlük. Olyan fényt árasztottak, hogy mind a tíz égtájat beragyogták. ^{59–60}A nagy csatában [így] Visnu négy

fegyvere: a Szanvartaka néven ismert eke, a Szaunandának nevezett pöröly, a legkiválóbb íj, Sárnga és Kaumódaki, a buzogány fénycsóvák képében szálltak alá, hogy a két Jadu-sarj [segítségére legyenek].

⁶¹A harc [hevében] Ráma először a szép formájú, mennyei virágfüzérékkel borított ekét ragadta magához. [A fegyver úgy simult hozzá], mint egy kúszó kígyó. ⁶²Ezután a méltósággal teli [hős], a Szátvatok legkiválóbbja a Szaunandának nevezett, minden társánál nagyobbra tartott dorongot vette a baljába. ⁶³[Őt követve] a hősi-es Visnu a valamennyi világban szemrevaló, Sárngának elnevezett íjat fogta meg, amelynek a hangja a felhők mennydörgésével ért fel. ⁶⁴[Ezt követően] a lótuszszemű istenségnek, akinek a küldetését [egykor] az istenek határozták meg, a másik kezében a Kaumódaki néven ismert buzogány jelent meg. ⁶⁵A két fegyverbe öltözött hőst látva azt lehetett hinni, hogy Visnu testének a képmásai. Ezután Ráma és Góvinda harcba bocsátkozott az ellenségekkel. ⁶⁶[Habár] egyek voltak, a két hős [itt] báty és öcs, illetve Ráma és Góvinda néven voltak megkülönböztetve egymástól. A kezükben fegyvert fogva úgy fizettek meg az ellenségeiknek, mintha a mindenkinél hősie-sebb Ísvara kétszereződött volna meg.

⁶⁷A haragvó Ráma a magasba emelte a kígyókirályhoz hasonlító ekéjét, és úgy járt-kelt az ellenség [sorai közt], mintha maga a halálisten [szállt volna ott] harcba. ⁶⁸[Először] a nemes lelkű harcosok szekereit törte össze, majd a haragja gyümölcset az elefántokkal és a lovakkal szemben aratta le. ⁶⁹Ráma tündökölt a küzdelemben. [Hol] ekével, [hol] buzogánnyal sújtott le az elefántokra, amelyek hegyek módjára omlottak össze. ⁷⁰[Miután] Ráma sebet ejtett rajtuk, a bikához hasonló hős harcosok hadi [sérülésektől] gyötrődve tértek vissza Dzsarászandhához. ⁷¹A *ksatriják dharmájához* hűen ragaszkodó Dzsarászandha ekkor így szólt hozzájuk:

„A fenébe! Hát így viselkednek a harcosok a csatában?! [Ilyen] gyávák vagytok?! ⁷²A bölcsek úgy tartják, hogy a harcban megfutamodott, kocsija nélkül menekülő harcosnak [a vétké] egy magzat megöléséhez hasonlóan tűrhetetlen. ⁷³Mitől ijedtetek meg? Menjetek vissza! Harcosokhoz illő viselkedés ez?! Hallgassatok a szavamra!

Gyorsan! Addig ne adjátok fel a küzdelmet, amíg a két pásztort Jama házába nem küldtem.”

⁷⁴Dzsarászandha ösztönzésére a *ksatriják* nyilak sokaságát lőtték [az ellenségre], és egytől egyig boldogan folytatták a küzdelmet.

⁷⁵[A királyok] arany üstökű lovakon, égzengéssel vetekedő hangú harci szekereken és hajcsárok által tüzelt, felhőhöz hasonló elefántokon [tértek vissza]. ⁷⁶[Kivétel nélkül] páncélba öltöztek. [A kezeikben] kardokat [fogtak]. Zászlók, fegyverek, hadi jelvények, feszesre ajzott íjak, tegezék és lándzsák kísérték őket. ⁷⁷[A fejeik fölé] magas napernyőket [tartottak]. A királyok [így] indultak el a csatába a harci szekereiken. [Szinte] ragyogtak, [miközben] jakfarkakkal legyezték őket. ⁷⁸A legkiválóbb harcosok örömmel vetették bele magukat a harcba. Súlyos bunkókkal, pörölyökkel és hajítóeszközökkel [kapcsolódtak be a küzdelembe].

⁷⁹[Ezt követően] Krisna felszállt a minden másiknál különb harci szekereire, amelyet a Garuda [alakjával ellátott] zászlaja [díszített, majd] nyolc nyilat kilöve Dzsarászandhára támadt. ⁸⁰[Először] öt éles nyíllal végzett [a király] kocsihajtójával, azután hősieken a lovait is elpusztította. ⁸¹[Ekkor azonban] a vitéz Csitrászéna és a hadakat vezető Kausika észrevették, hogy [az uruk] bajba került, és a nyilaikkal Krisnára támadtak. ⁸²Kausika három nyilat lőtt az ott álló Baladévára. Az íját ekkor azonban Baladéva kettéhasította, majd vad nyílzáport zúdított az ellenségeire. ⁸³[Válaszképp] a dühöngő Csitrászéna kilenc, Kausika öt, Dzsarászandha pedig hét nyilat lőtt ki rá. ⁸⁴[A támadásukat] Dzsarászandha három-három vasnyíllal, Baladéva pedig öt-öt [kés]éles nyíllal viszonzta. ⁸⁵A hős Baladéva [előbb] Csitrászéna kocsirúdját, [utána] az íját törte össze a harcban egy félhold alakú nyíllal. ⁸⁶Miután az íja kettétört, és a szekere [is] tönkrement, a bátor [Csitrászéna] megragadta a buzogányát, és dühödten rontott rá a vasbunkót tartó [Baladévára], hogy az életét kioltsa. ⁸⁷A gyilkolni vágyó Ráma eközben [épp] azon fáradozott, hogy vasnyilakat kilöve ölje meg Csitrászénát, ám az erős Dzsarászandha [váratlanul] eltörte az íját, és a buzogányával a lovait [is] agyoncsapta, hogy a dühét [csillapítsa]. ⁸⁸Ekkor

Ráma is megragadta a bunkóját, és azzal rontott Dzsarászandhára. Egymás halálát kívánva párbajoztak.

⁸⁹Ezután az erős Dzsarászandha nagy sereggel vette körbe magát, és úgy indította meg a támadását a Ráma és Krisna vezetése alatt álló Bhódzsákra. ⁹⁰Olyan szörnyű hangzavart keltettek, mint amilyet a felkorbácsolt tenger. ⁹¹A katonák [harci hangszereinek], fuvalainak, üstdobjainak, tamburinjainak és kagylókürtjeinek a zúgása megezerszereződött. ⁹²A harci üvöltésektől, a csatakiáltásoktól és az ordításoktól mindenhol zűrzavar támadt. [A lovak] patái és [a szekerek] kerekai olyan port kavartak, hogy az [az égbe] emelkedett. ⁹³A hősök hatalmas fegyvereket felemelve, ijakkal a kezükben üvöltve álltak [egymással szemben]. ⁹⁴A szekereken álló harcosok, a lovasok, a gyalogosok és a robosztus elefántok félelem nélkül rontottak egymásnak. ⁹⁵A harcosok sorra estek el, miközben Dzsarászandha katonái és a Vrisnik közt félelmetes, kaotikus küzdelem folyt. ⁹⁶Ezután Sini, Anádhristi, Babhru, Viprithu és Áhuka Baladéva vezetésével maguk mellé rendelték a seregük felét, ^{97–98}és az ellenséges had jobb szárnyára mérték csapást, amelyet a Csédi király és Dzsarászandha, valamint Salja, Szálva és a többi hősies, északi király védelmezett. [Ily módon] a nyilaik záporát kiengedve az életüket tették kockára. ⁹⁹[Mindeközben] Ágávaha, Prithu, Kahva, Satadjumna és Vidúratha Hrisíkésa irányítása alatt a seregük [másik] felét állították maguk mellé. ^{100–101}A halálfélelmet nem ismerve, dárdák, lándzsák, nyilak és [más] lövedékek sokaságát [az ellenségeikre] küldve félelmetes harcba kezdtek [azzal a hadegységgel, amely] Bhísmaka, a nemes lelkű Rukmin, illetve a látszatnál hősiesebb és erősebb keleti és déli királyok védelmét élvezte. ¹⁰²Szátjaki, Csitraka, Sjáma, a hősies Jujudhána, Rádzsádhidéva, Mridura, az erős Svaphalka, ¹⁰³Szatrádzsit és Praszéna [ugyancsak] nagy sereggel vette körül magát, és az ellenség bal szárnyával szemben indult harcba. ¹⁰⁴Így a katonák Mridura oltalma alatt lévő fele a rengeteg, Vénudári által irányított királlyal ütközött meg.

NYOLCVANKETTEDIK ÉNEK [Balaráma és Dzsarászandha párbaja]

Vaisampájana így szólt:

¹Ezután a Vrisnik hatalmas harcba kezdtek a magadhai király tanácsadóival és vazallusaival. ²Rukmin Vaszudéva fiával, Bhísmaka Áhukával, Kratha fia Vaszudévával, Kausika Babhruval, Gada a Csédi királlyal, Dantavakra Sambhuval, ³[más] nemes lelkű királyok pedig más Vrisni hősökkel akaszkodtak össze, [miközben] a katonáik egymással viaskodtak. ⁴A különböző harcosok az elefántokkal szemben elefántokat, a lovakkal szemben lovakat, a gyalogosokkal szemben gyalogosokat, a harci szekerekkel szemben pedig harci szekereket vetettek be. ⁵Dzsarászandha király és Ráma közt [ekkor] olyan félelmetes és lélegzetelállító harc folyt, mint [egykor] Indra és Vritra közt. ⁶[Az egymással összezsapó] katonák sorra estek el. Mindkét sereget vér és húscafatok mocskolták be. ⁷Mindenhonnan lefejezett testek hadai bukkantak fel. A harc [forgatagában] nem is lehetett nyomon követni a katonák számát. ⁸A szekerén álló Ráma mérgeskígyókhöz hasonló nyilakat szórva támadt Dzsarászandhára, a magadhai királyra, aki ugyanúgy [lövedékekkel viszonzta a rohamot]. ⁹Miután kifogytak a nyílvezzőkből, és mind a kocsihajtóik, mind a lovaik holtan terültek el, [a hősök] buzogányokat fogtak, és vakmerően egymásnak rohantak. ¹⁰Amint a hősök a magasba emelték a súlyos dorongjaikat, a Föld is megremegett. A nemes lelkű férfiak olyanok voltak, mint két [égbe nyúló] hegycsúcs. ¹¹A fegyverek [ekkor váratlan] elhallgattak. A két bikához hasonló, buzogányharcban jártas férfi [egy darabig egymást] pásztázta, majd vadul egymásnak rontottak. ¹²Mindketten féktelen erővel bírtak, és nagy tanítókként voltak ismertek. [Ezúttal úgy] fogtak bele a harcba, mint két tajtékozó elefántbika. ¹³Mindenhonnan az istenek, a *gandharvák*, a *sziddhák*, a nagy bölcsek és az *apszaraszok* ezrei gyűltek össze. ¹⁴Az égboltot oly nagyon felékszereszték [az oda érkező] istenek, *jaksák*, *gandharvák* és nagy bölcsek, hogy még jobban fénylett annál, mint amikor a csillagok sokasága [lepi el]. ¹⁵Az erős Dzsarászandha balra egy kört leírva Rámára támadt. Baladéva [ez elől] jobbra tért el. ¹⁶A buzogány forgatásban jártas [hősök ezután

ismét] egymásnak rohantak, mint két, az összes égtáját bezengő, agyaraikkal [acsarkodó] elefánt.¹⁷ Amikor Ráma a buzogányával le-sújtott Dzsarászandha lábára, olyan hangzavar keletkezett, hogy azt lehetett hinni, hogy egy hegy hasadt ketté [a ráhulló] mennykő csapásától.¹⁸ A Dzsarászandha kezéből kirepülő dorong [ezzel szemben] Rámát, a buzogányforgatók legjobbját nem ingatta meg. Olyan mozdulatlanul [állt ott], mint a Vindhja-hegy.¹⁹ [Mivel nagy] hősiesség rejtett Dzsarászandhában is, ezért képes volt elviselni Ráma buzogányának az ütését. A kiváló tűrőképességének és edzettségének köszönhetően tudott ellenállni.

²⁰ Azután az égből mennyei szózat csendült fel az emberek számára hallható módon:

„Ráma, nem végezhetsz vele! Ne fáradozz tovább, Mádhava! ²¹ Már kijelöltem a megfelelő halált a számára! Kérlek, ezért csillapodj le! Már nem kell sokat várni arra, hogy Magadha királya távozzék az élők sorából!”

²² Dzsarászandha [e szavakat] hallva [teljesen] összezavarodott. Az ekével hadakozó [Ráma] azonban nem támadt rá. Miután a harcuk abbamaradt, a Vrisnik és a királyok [is letették a fegyvert]. ²³ A nemes lelkű hősök háborúja elhúzódott, hosszú időn át gyilkolták egymást, ²⁴ de a legyőzött Dzsarászandha király távozása után, amikor a Nap lenyugodott, éjszaka nem folytatták tovább. ²⁵ [Végül] az erős [Vrisnik] a céljukat teljesítve magukhoz rendelték a harcosaikat, és Krisna elismerése mellett boldogan tértek vissza a városukba. ²⁶ Azonban, bár [most] legyőzték Dzsarászandhát, nem gondolták, hogy [végleg] sikerült megszabadulniuk tőle, mivel ez a király természetfeletti erővel bírt. ²⁷ [Ezt követően] a Jádavák tizennyolcszor ütköztek meg Dzsarászandhával, de a harcokban képtelenek voltak leszámolni vele. ²⁸ Dzsarászandha királynak továbbra is hűsz *aksauhini* állt a rendelkezésére. Ezek [egyőtől egyig az uruk] szolgálatára gyűltek egybe. ²⁹ Mivel kevesen voltak, a Vrisnik alulmaradtak Magadha urával, a Brihadrathától származó Dzsarászandhával és [az öt támogató] királyokkal szemben. ³⁰ Ám a csatában legyőzve Magadha urát, Dzsarászandha királyt, örvendeztek az oroszlánhoz hasonló hős Vrisnik.

NYOLCVANHARMADIK ÉNEK [A Jamuná elterelése]

Vaisampájana így szólt:

¹Ekkortájt történt, hogy Ráma visszaemlékezett azokra a dolgokra, amelyeket a pásztorok közt tett, és Krisna beleegyezésével egymagában visszatért a szállásterületükre. ²Alighogy odaért, a szeme elé tárultak az elbűvölő, tágas ligetek és az illatos tavak, amelyeket korábban élvezett. ³Ezután Krisna bátyja, a szép, erdei ruhától ékes úr sietve lépett be a pásztorok lakhelyére. ⁴A tehenek őrzőit egytől egyig az illetet szem előtt tartva, a koruk szerint, ahogy korábban, [most is] sorban üdvözölte. ⁵A szavaival [egyszerre] valamennyiüket megörvendeztette, majd a pásztorok lányaival bonyolódott kellemes csevejbe. ⁶Ezután az agg, kellemes hangú pásztorok így szóltak a távollétből visszatért kedves Rámához, aki mindenkinél jobban megörvendeztette őket:

⁷„Üdv neked, Jaduk erős sarja! Gyermeünk, most, hogy boldognak látunk téged, boldogok vagyunk. ⁸Hős [fiunk, nagy] örömmel tölt el minket az, hogy a világokban jól ismert, ellenségeket megrémisztő Ráma itt van köztünk! ⁹Jádavák fia, [talán] minket akartál megörvendeztetni, vagy [csak minden] élőlény haza vágyik a szülőföldre után. ¹⁰Kétség sem férhet hozzá, hogy az istenek részesítettek minket ebben a kegyben! Gyermeünk, mindazok, akik a szemed előtt állnak, [már régóta] vártak az eljöveteledre. ¹¹Nagyszerű, hogy nemes lelkű öcséd végzett a birkózókkal, megölte Kanszát és királlyá kente Ugraszénát. ¹²Hallottunk arról is, hogy miképp küzdöttetek meg a bálnákkal a tengerben! [Sőt], tudunk róla, hogy hogyan szálltak alá a fegyvereid a legnagyobb harcban. ¹³A Mathurába való bevonulásokot még az istenek sem hagyták szó nélkül! A Földet megszilárdítottátok, miközben a királyokat reszketéssel töltöttétek el! ¹⁴Amikor láttuk, hogy jössz, ugyanaz az öröm töltött el minket, mint egykor! A rokonainkkal együtt így [ismét] önfeledten vigadunk.”

¹⁵Ezután Ráma így felelt az összes előtte állónak:

„Minden Jádava közül ti vagytok a legkedvesebb rokonaim! ¹⁶Vele-
tek töltöttem a gyermekkoromat! [Az időnket] közösen mulattuk

át az erdőben! Ti neveltetek fel! Hogyan is lehetnék idegen előtte-
tek? ¹⁷Az otthonaitokban ettem, és a teheneiteket őriztem. Kivétel
nélkül a rokonaim vagytok! Szoros barátság köt össze minket!”

¹⁸Miközben az ekéjével felfegyverzett [Ráma] ezeket az igaz szava-
kat szölte a pásztorok közt, a nők arcára izgatott öröm ült ki. Ez-
után az erős [hős] a fák közé ment, és ott mulatott. ¹⁹[A megfelelő]
helyet és időt ismerő pásztorok ekkor szívét erősítő alkohollal kí-
nálták Rámát, mivel tisztában voltak vele, hogy mi rejtett a lelké-
ben. ²⁰A rokonai körbevették az erdőben a fehér felhőhöz hasonló
Rámát, aki [eközben buzgón] hajtotta fel a bódító italt. ²¹Ezt kö-
vetően [a pásztorok] különféle, minden másnál elbűvölőbb erdei
gyümölcsöket és virágokat, ²²különböző ízletes ételeket, szíveket
megérintő illat[szereket], illetve frissen összefogott majd lehullatott
lótusz- és vízililiomcsokrokat hoztak neki.

^{23–24}Ráma fejdíszre ekkor kissé félrefordult szép hajában. Egyik fü-
léből egy ragyogó fülbevaló csüngött le, szantál- és agaruportól hús
mellkasán pedig egy erdei [virágokból font] füzér függött. Mindet-
ről azt lehetett hinni, hogy a Kailása-hegy egyesült a Mandarával.

²⁵A sötét égboltot megidéző színű ruháitól a teste olyan volt, mint a
Hold, amikor a felhők füzérét ölti magára. ²⁶[Az oldalán] a kígyóteker-
vények módjára függött az ekéje, míg a buzogánya a tenyeréből szórt
a fényét. ²⁷Ezekről a mindenkinél erősebb [hős] egészen megrészegült.
A tekintetét forgatva a téli esték fáradt, lusta Holdjára emlékeztetett.

²⁸A borgőzös [Ráma] ekkor a Jamuná [folyót] szólította meg:
„Nagy folyó, ideje, hogy megfürödjek benned! Gyere csak ide hoz-
zám, tengerbe siető szép [asszony]!”

²⁹[A Jamuná] azonban nem törődött Szankarsana mámorosan szölt
szavaival, és a nő természetéből fakadó zavarában nem ment oda [a
Ráma által kijelölt] helyre. ³⁰Az erős Ráma, akit a részegség fűtött, et-
től haragra gerjedt, és a kezébe fogta a szantás céljából lefelé fordított
ekéjét. ³¹Az italozó helyére lótuszfüzerek hullottak, és virágkelyhek-
ből a poruktól vörös nedvet bocsátottak ki. ³²Ráma ekkor az ekéje
hegyét lefelé fordítva a partjánál ragadta meg a Jamunát, a nagy folyót,
és úgy húzta magához, mint a kötelességét nem teljesítő asszonyát.

³³A folyó sodrása zavarossá vált, miközben rémulten indult meg, hogy a holtágaival kövesse az eke nyomvonalát. ³⁴A Szankarsana [jelentette] veszély félelemmel töltötte el. Az eke által húzott barázdában haladt, miközben sebesen kanyargott. Olyan volt, mint egy riadt asszony. ³⁵Vörös ajka a homokkal borított folyópart volt. A habok alkották az övfüzérét, amelyeket a víz[folyamok] összecsapásai keltettek. A partján lévő vidám [élőlények] voltak az ismeretőjegyei. ³⁶A hullámok páratlan diadémot formáltak [a fején]. A kiálló melleivé a *csakraváka*-madarak váltak. Mély és sebes kanyarulatai a végtagjai voltak. Rémuló halak és madarak kísérték. ³⁷A ludak voltak az oldalpillantásai. Ledobott lenruhája a *kása*-fű volt. A hajvégeit a parti növények alkották. A vize akadozva folyt. ³⁸[Még] a szemének sarkát is az eke sértette fel. A tengerbe tartó [Jamuná] úgy reszketett, mint egy görnyedt asszony, aki részegségében a főutcára tévedt. ³⁹[Ráma] vadul rángatta maga után a sodrása közben meg-megbotló, rossz irányba tartó [folyót], hogy Vrindávanába terelje. ⁴⁰A Jamuná folyót [ily módon] keresztülvezette Vrindávana közepén, miközben az útját a ríkoltozó parti madarak kísérték. ⁴¹Amint a Jamuná folyó áthaladt a Vrindávanán, nővé változott, és így szólt Rámához:

⁴²„Csillapodj, Ráma! Megrémít az ellenséges cselekedeted! Lám [miattad], mind a vízem, mind a külsőm rendetlenné vált! ⁴³Róhiní erős fia! A folyók szemében hitvánnyá lettem téve! Az ekéd letérített az utamról! ⁴⁴Ezentúl majd, ha megfordított sodrású vízzel a tengerhez érek, a [nagy] sebességük miatt dőlyfös társnőim hullámkaival fognak nevetni rajtam. ⁴⁵Krisna hősies bátyja, arra kérlek, hogy könyörülj rajtam! Az ekéd [már] felhasított, ideje [hát], hogy a haragod lecsillapodjon! ⁴⁶Ekével hadakozó [Ráma], íme a fejemmel a lábaidhoz borulok. Kérlek, mutasd az utat, erős karú [hős]! Hová menjek?”

⁴⁷Az ekéjével felfegyverzett Bala, miután ráeszmélt arra, hogy a Jamuná hozzá beszél, a részegségtől kókadtan válaszolt a tenger asszonyának:

⁴⁸„Szépséges nő! [Arra kérlek, hogy] vized ajándékával tedd szá-
munkra boldoggá azt az egész helyet, amelyet íme az ekémmel kije-
löltem. ⁴⁹Szép szemöldökű folyó! A kérésemet elmondtam. Most
már megnyugodhatsz, boldog [asszony! Menj, és] távozz a kedved
szerint! [Ennek köszönhetően], amíg a világ a világ, a hírnevem fenn
fog maradni!”

⁵⁰Miután a pásztorok meggyőződtek róla, hogy miként lett eltérítve
a Jamuná, [örömmel] hódoltak Ráma előtt:

„Jól van, jól van!”

⁵¹Ezután Róhiní fia búcsút intett mind a sebes folyású [Jamunának],
mind a szállásterületen lakó [pásztoroknak], a gondolataiba mé-
lyedt, és az értelmével gyorsan megbizonyosodott róla, hogy ide-
je gyorsan visszatérnie Mathurába. ⁵²Miután a városba ért, Ráma
Madhu elpusztítójára, a Föld örök esszenciájára az otthonában talált
rá, miközben ide-odajárkált. ⁵³[Krisna bátyja ekkor még mindig]
az erdei emberek öltözkését viselte. A tündöklő mellkasát a ligetek
legnemesebb virágaiból [kötött] füzérek ékesítették. [Így] közelítet-
te meg Dzsánárdanát. ⁵⁴Góvinda alighogy megpillantotta a hozzá
sebesen közeledő, ekét tartó Rámát, tüstént felállt, és a legkiválóbb
hellyel kínálta meg [a bátyját]. ⁵⁵Miután Ráma leült, Dzsánárdana
a szállásterületen [élő] rokonai és a tehenek jóléte felől érdeklődött.

⁵⁶Ráma így felelt a kedves szavú fivéréhez:

„Krisna, mi bántódása lehet azoknak, akiknek te kívánod a jólétét?”

⁵⁷Ezután Ráma és Késava Vaszdúva jelenlétében különféle régi
történetekkel és mesékkel szórakoztatták egymást.

NYOLCVANNEGYES ÉNEK [Mathurá elhagyása]

Vaisampájana így szólt:

¹Egy kis idő elteltével a lótuszszemű Krisna érvekkel alátámasztott, kiváló beszédet intézett a Jaduk gyülekezetéhez a tanácssteremben:

²„Íme a Jádavák földje! [Ezt] a királyságot [nem más, mint] Mathurá teszi boldoggá. Itt születtem én is, [és az itt élő] pásztorok neveltek fel. ³[A ránk leselkedő] veszélyek elmúltak. Az ellenségeink velünk szemben kudarcot vallottak. Megküzdöttünk a királyokkal, és háborúztunk Dzsarászandhával. ⁴Nem szűkölködünk a járművekben! A gyalogságunk végtelen! Mindenféle kincseink vannak! [Ha a szükség úgy kívánja], számos szövetséges áll mellénk.

⁵Miközben a katonáink és a csatlósaink száma, és az ellenségeinkké is hatalmassá növekedett, Mathurá úgy vált [egyre] kisebbé a számunkra és az ellenségeink számára könnyen megtámadhatóvá. ⁶Úgy vélem, hogy [szörnyű] pusztítás fog bekövetkezni, ha a hercegeknek és a harcosoknak ez a sokasága itt marad.

⁷Bikához hasonló Jaduk, mindezért többé már nem kívánok itt lakni! Új fővárost fogok alapítani! Kérlek, nézzétek ezt el nekem!

⁸„Ha a kedvetekre van a szándékomat közlő beszéd, akkor idővel szolgálja mindannyitok javát a Jaduk tanácsában.”

⁹Ezután a Jádavák kivétel nélkül boldogan így feleltek:

„A szándékomat ennek a népnek a javát szolgálja, [ezért feltétlen] meg kell valósítani!”

¹⁰Ezt követően a Vrisnik erősen elmélyültek a tanácskozásban:

„Ő a számunkra megölhetetlenné lett téve, [ráadásul] az ellenséges haderő mérete is mérhetetlen! ¹¹A királyok [már eddig is] felbecsülhetetlen pusztítást vittek véghez a katonáink közt! Száz éven át még mi sem hadakozhatunk [az ellenség] csapataival és harcosaival!” [Ily módon] távozásra adták a fejüket.

¹²Épp ez idő tájt történt, hogy a nagy király, Kálajavana egy hozzá méltó sereg kíséretében Mathurához érkezett. ¹³[A Vrisnik alighogy] értesültek Dzsarászandha nagy és visszatartóztathatatlan seregéről, illetve [az öt támogató] Kálajavanáról, elérkezettnek látták az időt, [hogy induljanak].

¹⁴Késava ekkor ismét beszédet intézett Jadu hű fiaihoz:

„Üdvös nap érkezett el! Ideje, hogy a követőinkkel együtt útra keljünk!”

¹⁵Ezután a Késava parancsát követő Jaduk kivétel nélkül úgy vonultak ki [a városból], mint a tenger hullámai, amelyeket [csak nagy] erővel lehet visszatartani. ^{16–17}Miután egybegyűjtötték asszonyaikat, tajtékzó elefántjaikat, harci szekereiket és felszerszámozott lovaikat, a Jádavák rokonaik, barátaik és valamennyi vagyontárgyuk kíséretében, Vaszdúva vezetése alatt elhagyták Mathurát. Miközben vonultak, mindannyian ütötték a dobjaikat. ^{18–19}A boldog Vrisnik harci szekereken, arany fejdíszeket viselő, mámorban úszó, pompás elefántokon és izgága, oroszlánokkal és sarkantyúkkal hajtott lovakon haladtak nyugatra. A seregeik egyenként követték őket, [és az útjukat] ragyogás töltötte be. ²⁰Vaszdúva fia lépdelt legelő, miközben a legkülönb, csaták által [még jobban] megszépített Jádavák a saját kitűnő csapataik irányításával voltak elfoglalva.

^{21–22}A bikához hasonló Jaduk elérték a tenger különféle indákkal tarkított partját. [A hely] a kókuszpálmák ligeteitől volt [ékes. Az ott lévő] szép erdők elefántokat rejtettek. [Néhol] a kétaki-fák csoportjai szolgáltak a díszül. Nem volt hiány sem *punnágákból*, sem *tálíkból*. [Sőt] egyes részein szinte átjárhatatlan volt a szőlőlugasoktól.

²³A jólétet kedvelő Jádavák ezen a vidéken olyan örvendezésbe kezdtek, mint az istenek a mennyben. ²⁴[Ezután] az ellenséges vitézeket leigázó Krisna szemügyre vette [a területet], hogy alkalmas-e a városalapításra. A tekintete egy tágas, a tengerpart által díszített helyen akadt meg. ²⁵Homoktól vöröses földjén a járművek könnyen közlekedhettek. [Csupa] olyan jellel rendelkezett, ami arra utalt, hogy [a hely alkalmas] a város[építésre]. Már-már azt lehetett hinni,

hogy maga Srí ütött itt tanyát. ²⁶A vidéket a tenger vize szegélyezte, és a tenger szelei jártak rajta. A tengerkirály országa volt, [de] ragyogott a város[alapítást sürgető] jellegzetességektől.

²⁷Nem messze onnan egy hegy állt, a Raivataka. Úgy ragyogott mindenféle, mint a Mandara magas csúcsa. ²⁸Ez Ékalavja otthona, és Dróna [is] sokáig lakott itt. Emberekkel teli, mindenféle kincset rejtő hely volt ez. ²⁹[Egykor] ennek a királynak a gondosan megalakított játszó ligete állt itt, amely egy hihetetlenül széles játéktáblára hasonlított. Kapukkal bírónak, azaz Dvárvatínak nevezték.

³⁰Késava úgy gondolta, hogy itt fog várost alapítani. Az ötlet, hogy a csapataikat itt táboroztassák le tetszett a Jádaváknak. ³¹Miután a Nap vörössé vált, a bikához hasonló Jádavák és a hadvezérek [még] aznap felállították a királyi tábort. ³²Késava, a legkiválóbb Jadu, [akiben] a Mindenható [öltött testet, valamint a többi] Jádava azon a helyen tartósan telepedtek le, és városalapításra szánták el magukat. ³³Annak az alapjait [maga] a legkiválóbb Jádava, a mindek felett álló személy, Gada bátyja mérte ki kellő szakértelemmel, az elméje segítségével.

³⁴Miután [a Jádavák] a rokonaikkal együtt így birtokukba vették Dvárvatí városát, olyan boldogan éltek ott, akár az istenek a mennyben. ³⁵A Késinnel végző Krisna [tehát], miután tudomást szerzett Kálajavanáról a Dzsarászandha jelentette veszély miatt Dvárvatíba vonult.

NYOLCVANÖTÖDIK ÉNEK [Kálajavana]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹„Magasztos, szeretném részletesen megismerni, hogy milyen dolgokat cselekedett Vaszudéva bölcs és nemes lelkű fia, a Jaduk legjobbját! ²⁻³Miért intett búcsút Madhu elpusztítója Mathurának, Madhjadésa ékének, Laksmi egyetlen lakhelyének? A Földnek ez a vagyonban és gabonában bővelkedő magaslata, könnyen észrevehető [mindenhonnan]. Itt jó emberekből sem volt hiány! Hogy hagyhatta el Dásárha harc nélkül ezt a minden másnál kitünőbb lakhelyet?! ⁴Kálajavana miért vonult Krisna ellen?

⁵[Beszélj emellett arról is, hogy] mit tett az erős karú, nagy jógí, a bölcs Dzsanárdana, miután a vízzel védelmezett Dvárakában telepedett le?

⁶Hogyan jött világra a vitéz Kálajavana? Miféle erővel rendelkezett, hogy Dzsanárdana olyan elviselhetetlennek tartotta, hogy jobbnak vélte elhagyni az otthonát?”

Vaisampájana így szólt:

⁷Az aszkézisből származó erőben bővelkedő Gárgja, a Vrisnik és az Andhakák tanítómestere hajdanán szüzességet fogadott, és lemondott a nőkkel való érintkezésről. ⁸A sógora azonban átkot mondott az örökké önmegtartóztatást gyakorló bölcsre: [Válj] magtalanná!

⁹Az Amitandzsaja* nevű városban megátkozott [bölcs később mégis]

* A szövegben szereplő *amitandzsajé* szó jelentése bizonytalan. Brodbeck (2019a: 252) vocativusként értelmezi, és a történetet hallgató Dzsanamédzsajának címzett megszólításként fordítja. Az -é mint hímnemű vocativus-i végződés az i-tövű névszóknál fordul elő, ami ebben az esetben kevésbé tűnik reális opciónak. A javasolt fordítással szemben ellenben az szólhat, hogy a rendelkezésemre álló forrásokban nem találtam ilyen nevű várost. Egyetlen lehetséges párhuzamként a *Ghata-dzsátakát*, vagyis a Krisna-történet buddhista feldolgozását lehet megemlíteni, ami Kansza hazájaként egy Amitandzsajához hasonló, Aszitandzsana nevű helyet jelölt meg (*Jātakakaṭṭhavaṇṇanā* 454, magyarul: Száler 2023: 140.).

vágyott az utódra, és elhagyta a [lakhelyét], hogy szigorú aszkézist gyakoroljon. ¹⁰Ezt követően tizenkét éven keresztül [kizárólag] port evett, miközben az [emberi] képzeletet felülmúló nagy isten, a szigonyt tartó [Siva] előtt hódolt. ¹¹[Végül] Rudra [a kívánt] kegyben részesítette. Egy olyan, minden erővel rendelkező fiút adott neki, aki képes volt mind a Vrisniket, mind az Andhakákat harcban leigázní. ¹²Ezután a *javanák* királya értesült arról, hogy milyen, fiúgyermek születését eredményező jutalmat kapott [Gárgja] az istenségtől. Ő maga is gyermektelen volt, [noha] vágyott az utódra. ¹³Ezért a *javanák* ura magához hívatta a legkiválóbb *bráhma*nát, és igyekezett a kedvében járni. [Miután kellően a bizalmába került], a pásztorok közé, [még pontosabban] azok asszonyai közé küldte [a bölcsét]. ¹⁴[Akkor] felbukkant közöttük Gópáli, az *apszarasz*, aki a pásztornők gúnyját öltötte magára. Ő fogadta magába azt a romolhatatlan magzatot, [hiszen halandó] erre képtelen lett volna. ¹⁵[Ily módon] Gárgja emberi formát felvevő asszonyától született meg az erős és hős Kálajavana a szigonyos [Siva] közreműködésének köszönhetően. ¹⁶[A világra jötte után] a gyermek az utód nélküli király háremében nevelkedett. A halálát követően Kálajavana örökölte meg a trónt. [Alighogy] király lett belőle, harcra vágyva Náradától kért tanácsot. A legkiválóbb *bráhma*na [erre] a Vrisniket és az Andhakákat ajánlotta a figyelmébe.

¹⁷Madhu ragyogó elpusztítója [szintén] Náradától tudott [Siva] kegyéről, de amíg [a gyermek] a *javanák* közt nevelkedett, nem vett tudomást róla. ^{18–19}Amire a *javanák* erős királya felcseperedett, a barbár királyok mind az oltalmába vonultak. A *sakák*, a *tusarák*, a *daradák*, a *páradák*, a *tanganák*, a *khasák*, a *pahlavák* és a többi, Himaláját lakó idegen király százával követte [a parancsát]. ²⁰Az után [Kálajavana] király Mathurába vonult, miközben úgy rajzot tak körülötte a különféle ruhákat viselő barbárok, mintha sáskák lettek volna. ²¹A hatalmas seregétől, az elefántjainak, a lovainak, a szamarainak és a tevéinek az ezreitől, [sőt] millióitól megremegett a Föld. ²²A király katonái akkora port csaptak, hogy az még a Napot is elhomályosította, illetve a maguk után hagyott vizelet és trágya

folyónyvá duzzadt.²³Mivel ez a folyó lovak és tevék ürülékéből jött létre, ezért az Asvasakrit, azaz a „Lócitrom” nevet kapta.

²⁴[Kálajavana] nagy hadserege [tehát Mathurába] vonult. Miután Vasudéva fia, a Vrisnik és az Andhakák legjobbjá értesült erről, egybehívta a rokonait, és így szólt:

²⁵„Íme szörnyű és rettenetes veszedelem érkezett el a Vrisnik és az Andhakák számára! Ezt az ellenségünket képtelenek leszünk megölni, mivel a Pinákát tartó isten, [Siva] kegye oltalmazza! ²⁶Valamennyi stratégiai lépést végrehajtottuk vele szemben a tárgyalástól kezdve.* Ezt a részeget az ereje és a mámore [mégis] hajtja a harcra. Több időt már nem tölthetünk itt! Nárada ezt már megmondta előre! ²⁷Dzsarászandha király sosem fog megbocsátani nekünk, ahogy a többi király sem, akiket a Vrisnik felingereltek. ²⁸Néhány, korábban mellettünk álló király Kansza megölése miatt fordult el tőlünk, [és most] Dzsarászandha szövetségeseiként kívánnak akadályozni minket. ²⁹Ezek a királyok már Jadu sok sarjával végeztek! Ebben a városban többé nincs számunkra örömteli élet!” Miután Késava [ily módon] döntött a távozásról, követet küldött [Kálajavanához]. ³⁰Ezután [fogott] egy nagy és félelmetes mérgeskígyót. Olyan fekete volt, mint az összemorzsolt szemfestékek sokasága. Krisna ezt egy korsóba rejtette, ³¹majd lepecsételve a követére bízta. Góvinda ezzel a jellel kívánta megrémíteni az [ellenséges] királyt. ³²A követ ezt követően megmutatta a korsót Kálajavanának, ³²és így szólt: „Krisna olyan, akár ez a fekete kígyó!”

Kálajavana azonban rájött arra, hogy a Jádavák így próbálják megrémíteni, ezért tüzes hangyákkal töltötte meg a korsót. ³³A mérges hangyák [azonnal rávetették magukat] a kígyó testére, [és egy pillanat alatt] felfalták. Egy porszem sem maradt belőle! ³⁴Ezután a javának királya is lepecsételte a korsót, és visszaküldte Krisnának, hogy megmutassa neki, hogy mekkora sokasággal áll szemben.

* Az ellenségekkel szemben hagyományosan négy stratégiai lépést tartanak számon: *száman* – tárgyalás, *bhéda* – ellenségek megosztása, *dána* – megvesztegetés, *danda* – erőszak alkalmazása.

³⁵Vaszudéva fia amint meglátta a vele szemben alkalmazott csejt, elhagyta Mathurát, és sietve Dváarakába vonult. ³⁶Azonban Vaszdudéva híres fia [továbbra is] vágyott arra, hogy véget vessen az ellenségeskedésnek. Így, miután megalapította Dváarakát és a Vrisniket megnyugtatta, a nagy jógi, Madhu elpusztítója, ³⁷a tigrishez hasonló férfi a karjain kívül semmilyen más fegyvert magával víve visszagyalogolt Mathurába. ³⁸Alighogy megpillantotta, Kálajavanát öröm töltötte el, és haragosan indult, [hogy megütközzön vele]. A nagy erővel bíró Krisna azonban előre megfontoltan menekülőre fogta. ³⁹Mivel a *javanák* ura arra vágyott, hogy megölje, ezért a nyomába eredt. Hanem hiába próbálta megragadni a cselekben jártas [Krisnát], sehogy sem bírta.

⁴⁰Mándhátr király híres fiát Mucsukundának hívták. Nagy erővel rendelkezett, és már az istenek démonokkal vívott háborújában is részt vett. ⁴¹Ezért jutalmul [csupán] annyit kért az istenektől, hogy had aludhasson. Kimerültségében [hajdanán] így szólt:

⁴²„Aki felébreszt engem, miközben még alszom, azt haragtól lángoló szememmel fogom agyonperzselni!”

[Azért, hogy ezt még nyomatékosabbá tegye], a szavait újra és újra megismételte. ⁴³Ezután Indra az istenekkel egyetértésben teljesítették a kérését, Mucsukunda pedig az églakók engedélyével a halandók világába távozott. ⁴⁴Egy hegy barlangjába ment, [ahol] a fáradtságtól elgyötörten addig aludt, míg meg nem pillantotta Krisnát. ⁴⁵Náradának köszönhetően Vaszdudéva fia mind az istenek ajándékáról, mind a király erejéről tudott. ⁴⁶Ezért Krisna alázattal lépett be Mucsukunda barlangjába, miközben az ellenséges barbár [továbbra is] követte. ⁴⁷A mindenkinél bölcsőbb Késava a királyi bölcs, Mucsukunda fejénél helyezkedett el, hogy kívül essen a látóterületén. ⁴⁸A felettébb ostoba *javana* ellenben alighogy belépett és meglátta az alvó, magához a halálistenhez hasonló királyt, [rögtön] rávetette magát. ⁴⁹Azt gondolva, hogy Vaszdudéva fia, a lábával sújtott le a királyra. [Ily módon] úgy rohant a vesztébe, mint egy tűzbe tévedt pille. ⁵⁰Alighogy a lába hozzáért, Mucsukunda felébredt. Mivel egy rúgás vetett véget az álmának, a királyi bölcs

[szörnyű] haragra gerjedt. ⁵¹Visszaemlékezett az Indrától kapott kegyre, és ránézett az előtte álló [ellenségre]. A dühében épphogy csak egy pillantást vetett Kálajavanára, azt mindenholnán lángok borították be. ⁵²[Mucsukunda] szemének a tüze egy pillanat alatt úgy perzselte szét Kálajavanát, mint a villám [az elébe kerülő] korhadt fát. ⁵³Ezután Vaszdudéva teendőjével végzett eszes fia egy kitűnő szózatot intézett a dicső királyhoz, akinek a hosszan tartó álma [épp az imént] szakadt meg:

⁵⁴„Felség, Nárától tudom, hogy régóta aludtál már. Nagyon nagy szívességet tettél nekem! Üdvözöllek! [Most] mennem kell!”

⁵⁵A király ekkor pillantotta meg Vaszdudéva aprócska fiát. A természetből arra következtetett, hogy [valóban] hosszú idő telt el, és a *juga*, [amelyben élt, már] véget érhetett. ⁵⁶Ezután így szólt Góvindához: „Ki vagy te? Mit keresel itt? Kérlek, ha tudod, mondd el, hogy mennyit aludtam!”

⁵⁷Vaszdudéva fia erre így felelt:

„A Hold nemzetségeből származott Nahusa fia, Jajáti király. Az ő legidősebb fiát Jadunak hívták, és rajta kívül még négy, ifjabb [fia] volt. ⁵⁸Tudd meg, erős király, hogy én, aki előttem állok, Jadu családjában láttam meg a napvilágot. Az apám Vaszdudéva, [aki után] engem Vászudévának, azaz Vaszdudéva fiának neveznek. ⁵⁹Nárada elmondta nekem, hogy a *Trétá jugában* születtem. Ideje, hogy értesülj róla, hogy elérkezett a *Kali juga*! Mi mást tehetek még érted? ⁶⁰Uram, [porrá] égetted az ellenségemet, akit egy isten kegye [védelmezett]. Emiatt én még száz év alatt sem tudtam volna harcban végezni vele!”

⁶¹Miután a tervét véghezvivő bölcs Krisna befejezte a mondandóját, magával vezette [Mucsukundát. A király] kilépett a barlangja szájából, ⁶²és a szeme elé tárult a Föld, amit hitvány, erőtlen és szerény mértékű hőstetteket véghezvivő emberek népesítettek be. [Azt is látta, hogy] a királyságát is már más valaki uralja. ⁶³Ezt követően elbocsátotta Góvindát, és egy sűrű rengetegbe vonult. A Himalájába ment, mivel vezeklésre szánta el magát. ⁶⁴Az aszkézis befejeztével elhagyta a földi testét, és felemelkedett a mennybe, [ahol a helyét] az erényes tettei révén nyerte el.

⁶⁵Miután Vaszdéva erényes és eszes fia ezzel a módszerrel le-
számolt az ellenségével, visszatért [Kálajavana] katonáihoz, ⁶⁶hog-
y magához vegye a harci szekerek, elefántok és lovak sokaságából álló,
pajzsokkal, kardokkal és [más] fegyverekkel teli hadsereget, [amely
épp az imént] veszítette el a vezérét. Ezután hazatért. ⁶⁷Otthon az
elégedett Dzsánárdana odaajándékozta azt [a hadsereget] Ugraszéna
királynak, és nagy vagyonnal örvendeztette meg Dváravatí városát.

NYOLCVANHATODIK ÉNEK [Dváraká megalapítása]

Vaisampájana így szólt:

¹A következő reggelen, miután a makulátlan fényű Nap [ismét] a magasba emelkedett, Krisna az erdő szélén ült és imádságokat mormolt. ²[A dolga végeztével] a Jaduk sarja a Jádavák [többi] családfőjével körbejárta a helyet. Arra volt kíváncsi, hogy hol [érdemes felépítenie] a megerődített [várost]. ³Végül, miután elérkezett a hónap] legüdvösebb napja, amikor [a Hold] Róhinival lépett kapcsolatba, [Krisna] lerótt a tiszteletét a legkiválóbb *bráhmanák* előtt, és az üdvös napot [éltető] hangos üdvrivalgások közt belefogott a város építésébe. ⁴Késin lótuszszziromhoz hasonló szemű elpusztítója, aki a szónoklásban is élen járt, ekkor úgy beszélt a Jádavákhoz, mint Vritra ellensége, [Indra] az istenekhez:

⁵„Én jelöltem ki számotokra ezt a földet! Tekintsetek rá úgy, mint az istenek lakhelyére! Olyan nevet választottam ennek a városnak, ami híressé fogja tenni. ⁶Dváravatí! Így fogják hívni. [Jöllerhet] a Földön fogom létrehozni, mégis olyan elbűvölő lesz, mint Indra [székhelye], Amarávatí, ⁷hiszen annak a jelképeit, házait, négy, göröngyöktől mentes főutóját és a háremeit fogom ide elhozni. ⁸Ti, akik Ugraszéna vezetése alatt álltok, és az ellenségek hadaival hadakoztatok, [most végre] olyan önfeledten örvendhettek, mint az istenek [a mennyben]!

⁹Ideje megkezdeni az épületek alapozását! Hármas és négyes keresztelkedéseket kell kijelölni! A főutak és a falak [alapjait is] le kell fektetni! ¹⁰Kérlek, értesítsétek a házépítéshez leginkább értő mestereket! Azoknál a feladatoknál, [ahol ez szükséges], alkalmazzátok az alantas munkák elvégzőit!”

¹¹Miután Krisna befejezte a mondandóját, a házak felépítésére törekvő [Jádavák] örömmel láttak neki, hogy az utasításnak megfelelően megkezdjék az alapozást. ¹²Ezt követően a legkiválóbb Jádavák kimutatták a hódolatukat a *bráhmanák* előtt, majd egy üdvös napon mérőzsinórral a kezükben megkezdtek az alapok kijelölését. ¹³Ezután a házi istenségek [számára előírt] rituálékat is végrehajtották.

Az eszes Góvinda ekkor az építésekhez fordult:

¹⁴„Egy olyan jól megtervezett várost építsetek nekünk ide, ahol gondosan el vannak rendezve az utcák és a kereszteződések, valamint örömmel foglalhatnak [majd] helyet az istenségek!”

¹⁵Az építőmesterek erre így feleltek az erős karú [Krisnának]:

„Rendben!”, és neki is láttak, hogy beszerezzenek [minden szükséges] eszközt, ami az előírások szerint az erődépítéshez kell. ¹⁶Ezután szabályszerűen megtervezték a kapukat és a lakóépületeket, majd sorban felépítették Brahmá és a többi isten szentélyeit. ¹⁷Külön helyet jelöltek ki a víz, a tűz, az istenek ura, illetve a malomkövek és a mozsarak számára. [A város] négy kapuját négy védőistenségnek, név szerint Grihának, Ksétréndrának, Bhallátának és Puspadantanának szentelték.

¹⁸Miközben a nemes lelkű Jádavák a lakhelyeikkel foglalkoztak, Madhu sarja azon volt, hogy minél gyorsabban megalapíthassa a város. ¹⁹Tettre kész isteni elméje türelmetlenül [így vélekedett]: „Ennek a növekvő városnak a Jaduk örömét kell szolgálnia! ²⁰[Ezért] az istenek főépítéssze, a *pradzsápati* fia, a nagyságos Visvakarman fogja felépíteni az elméje segítségével.”

²¹[Miután ezt így átgondolta], egy félreeső helyre vonult, és az istenekhez fordulva tudatával [Visvakarmanra] és az ő eljövételére koncentrált. ²²Alighogy ez megtörtént, a művészetek mestere, a minden istennél kiválóbb, eszes Visvakarman ott termett Krisna előtt, és így szólt:

²³„Ígéreteden állharatosan fáradozó Visnu, az isteni elmédnek hála, [én], a szolgáló egy pillanat alatt ide értem! Kérlek, rendelkez velem! ²⁴[Magasságos] isten, ugyanúgy tisztellek téged, mint Indrát, az istenek urát és a három szemű, örök [Sívát]. Én nem teszek különbséget köztetek! ²⁵Szólj, erős karú, hogy mindhárom világ tisztában legyen [a szándékkal]! Itt vagyok! Tudod, hogy mire vagyok képes. Rendelkezz velem! Mit tegyek?”

²⁶Visvakarman udvarias szavaira a Kanszával végző Késava, a Jaduk legjobbjá kitűnő feleletet adott:

²⁷„Tudsz az istenek titkáról! Ahol most letelepedtünk, legkiválóbb isten, mindenképp itt kell felépítened a lakhelyem! ²⁸[Uram], te velem szemben különösen erőnyes vagy! Kérlek, érd el, hogy ez a földdarab híressé tegyen engem! Borítsák be mindenfelől a dicsőségemről árulkodó épületek! ²⁹Éles eszű [Visvakarman], azt szeretném, hogy olyan pompássá tedd [ezt a helyet], amilyen Amarávatí a mennyben. Erre rajtad kívül senkisésem képes! ³⁰Olyan helyre van szükségem, mint amilyen a mennyben [éltem]! Hadd lássák csak a halandók, hogy mekkora gazdagsága van a Jaduk családjának és a városomnak!”

³¹A kérésére a mindenkinél bölcsebb Visvakarman így válaszolt Krisnának, a szüntelenül fáradó démonölőnek:

³²„Uram, a szavaidat maradéktalanul teljesíteni fogom! Ez a város nemcsak ennek a népnek lesz elegendő! ³³[Az otthonod] ragyogása hosszában és széltében [is megállíthatatlanul] fog szétáradni! Az óceánok mind a négyen testet fognak öltetni, csak hogy itt élhessenek! ³⁴Legkiválóbb személy, ha a vizek ura, a tenger egy kicsit visszahúzódná, akkor [még jobban] kiterjedhetne, és több ragyogó jellel rendelkezhetne.”

³⁵[Az igazság az, hogy] ez a gondolat Krisnában már korábban is megfogalmazódott. Így [Visvakarman] beszédét követően a legkiválóbb szónok a következőket mondta a vizek urának, a Tengernek:

³⁶„Ha tisztelsz engem, Tenger, akkor tizenkét *jódzsánányival* vond vissza a vized! ³⁷Ennek a területnek a birtokában a megnövekedett város képes lesz arra, hogy teljesen befogadja a hadseregemet!”

³⁸Miután Krisna kérését meghallgatta, a folyók és folyamok ura, a tenger a szél segítségével visszahúzódozott, ³⁹és tiszteletét tette Góvinda előtt. Ezt követően Visvakarman örömmel tekintette meg a [város] alapjait, ⁴⁰majd a Jaduk sarjához, Krisnához fordult:

„Mostantól kezdve, Góvinda, gyarapodj itt valamennyi [rokonoddal]! ⁴¹Mindenható [úr]! Íme a legkiválóbb város! Egy pillanat alatt alkottam meg az elmém segítségével! A házak sokasága füzérek módjára [ékesíti]! ⁴²Ezt az elbűvölő várost a lenyűgöző kapuk és minden másnál pompásabb boltívek fogják [körülvenni]. A sán-

coktól és az őrtornyoktól azt lehet majd hinni, hogy karkötőt visel. Olyan lesz, mintha maga lenne a Föld csúcsa.”

⁴³Ezután azon az istenek által tiszteletben részesített helyen, abban a városban [az istenek építőmestere] egy nagy palotát emelt, hogy Krisna szolgálatára legyen. ⁴⁴Ezt követően Visvakarman az elméje segítségével [komoly] erőfeszítést tett, és létrehozta Visnu elbűvölő városát, Dváravatít. ⁴⁵[Ez a hely] elragadó külsejű nőkkal és férfakkal volt tele. [Már-már] tündökölt a kereskedők [sokaságától]. A különféle portékaiktól azt lehetett hinni, hogy a menny telepedett le a földre. ⁴⁶A ciszternák és a [kerti] tavak vize tiszta volt. Fénylett a [ragyogó] kertjeitől. [Egészen] olyan volt, mint egy hosszú szemű asszony, akinek a testét teljesen betakarták. ⁴⁷Számos keresztút [tagolta], és a legkiválóbb épületekkel volt tele. A palotái még az [éjszaka] sötétjében is beragyogták az eget. ⁴⁸Ott minden megvolt, ami a nagy földi királyságokban található. Az emberek zajától [a hangja messzire] zengett. [A lakóit] a tengerek habjaitól hűs szelek [frissítették fel]. ⁴⁹A szép Dvárakát a tengerparton elbűvölő ligetek [szegélyezték]. Olyan volt, akár a csillagos égbolt. ⁵⁰A színarany falai a Naphoz hasonlítottak. [Mindenfelől] arannyal teli, mélyen visszhangzó épületek vették körbe. ⁵¹A kapui bárányfelhőkre hasonlítottak. A paloták stukkói ragyogtak [a napfényben]. A széles útján itt-ott magas homlokzatok tűntek fel.

⁵²[Ettől kezdve] Krisna, Jadu összes sarjának a megörvendezettője úgy lakta ezt a kedves emberekkel teli várost, mint a ragyogó Hold az eget. ⁵³A fenséges Visvakarman [ily módon] Indra városához hasonlatossá tette a helyet, majd, miután Góvinda [hálából] leróta a tiszteletét előtte, visszatért a mennybe. ⁵⁴[Ekkor] a saját [isteni] valójával tisztában lévő Krisnának a következő gondolata támadt: „Bárcsak nagy vagyonnal örvendeztethetném meg ezeket az embereket!”

⁵⁵[Ezt követően] Indra mindenható öccse a palotájába rendelte a minden kincsnél kiválóbb kagylókürtöt, amely [olyan gyönyörű] volt, hogy Kubéránál volt a helye. ⁵⁶A kagylókürt, aki [valójában] maga volt a *guhjakák* ura, alighogy meghallotta Késava hívását, Dváravatí urához sietett. ⁵⁷A hangszer üdvözlésre emelte a kezét,

és az illemnek megfelelően meghajolt. Ezután úgy szólt Krisnához, mintha [maga] Kubéra [előtt állt volna]:

⁵⁸„Magasztos [úr]! Mit tehetek én, a kincsek oltalmazója az istenek számára? Jaduk erős karú sarja, mondd, hogy mivel lehetek a szolgálatodra!”

⁵⁹Hrisikésa erre így szólt a *guhjakák* legkiválóbbjához:

„Kérlek, tedd gazdaggá mindazokat, akik itt nélkülözni kényszerülnek! ⁶⁰Nem szeretnék sem éhező, sem satnya, sem szutykos, sem nélkülöző embereket látni a városomban!”

⁶¹A kincsek ura a fejével jelezte, hogy teljesíti Késava utasítását, és Dváravatí valamennyi házába [önmagához] hasonló kincseket küldött, hogy felhők módjára [vagyont] záporozzanak. Azok egytől egyig így tettek.

⁶²[Ettől kezdve] Dváravatí egyetlen otthonában sem volt sem vagyontalan, sem nélkülöző, sem vézna, sem pedig mosdatlan [ember]. ⁶³Ezután a mindenk felett álló, magasztos személy, aki [azért] öltött ott testet, hogy a Jádavák öröme tegyen, a Szelet, Vájut hívatta magához. ⁶⁴Az összes élőlény lelkének a forrása felkereste Gada bátyját. Az istenek titkainak az ismerője [épp] egy félreeső helyen tartózkodott egymagában. [A szél így szólította meg]:

⁶⁵„Feddhetetlen uram, mit tehetek a számodra? Nincs olyan hely, amit ne lennék képes sebesen bejárni! Ugyanúgy szolgállok követként, mint ahogy az isteneket!”

⁶⁶Krisna, a mindenk felett álló személy a következő titkot osztotta meg a világ [éltető] lelkével, az előtte testet öltött Széllel:

⁶⁷„Siess, Szél, és miután az istenek, valamint Indra beleegyezését megkaptad, hozd el tőlük a Szudharmá [néven ismert] tanácsstermüket! ⁶⁸Íme itt van Jadu többezer sarja! Egytől egyig erőnyesek és hősiesek! Csaknem gyűlhetnek össze [holmi], másról mintázott helyen! ⁶⁹[Az istenek] romolhatatlan tanácssterme képes a vágya szerint közlekedni, illetve az alakját is változtatni. Vájú, [csak] ez lehet képes arra, hogy befogadja az összes Jadut! [Olyan jó dolguk lesz ott], akár az ég lakóinak!”

⁷⁰A fáradhatatlanul tevékenykedő Krisna szavának engedelmeskedve, Váju saját magát meg nem hazudtoló sebességgel a mennybe sietett. ⁷¹Miután ott tájékoztatta az isteneket Krisna kéréséről, és megkapta a beleegyezésüket, magához vette a Szudharmá nevű tanácsstermet, és visszatért a Földre. ⁷²Ezután a szélsten átadta az istenek csarnokát, a Szudharmát a fáradhatatlanul cselekvő, erényes Krisnának, majd [ott helyben] köddé vált. ⁷³Késava Dváravati közepén helyezte el [az épületet] a legkiválóbb Jaduk számára, akik [úgy vették birtokba], mint az istenek a mennyben.

⁷⁴Az örök Krisna ily módon a vízből, a szárazföldről és a mennyből származó díszekkel ékesítette a városát, mintha csak a kedvese lett volna. ⁷⁵Ezután szabályokat hozott, és kereskedő csoportokat, tanácsnokokat, hadvezéreket és minisztereket nevezett ki.*

^{76–77}Ezt követően a bölcs Krisna királlyá kente Ugraszénát, [akinek] a házipapjává a *kásja* [Szandípanit], a hadvezérévé Anádhristit, a bikához hasonló miniszterévé pedig Vikadrut nevezte ki. [Ezután még] a Jádavák tíz családalapító aggastyánját is kinevezte, [mivel] nem volt olyan dolog, amelyben ezek [ne fáradoztak volna] szüntelenül. ⁷⁸Késava kocsihajtója Dáruka lett, mivel nem volt nála különb harcos a szekerek [hajtásában], a katonák parancsnoka pedig a vitéz Szátjaki.

⁷⁹A város felosztása után a feddhetetlen Krisna, aki [valójában] a világ teremtetője volt, az idejét a Jadukkal együtt mulatta a Föld felszínén. ⁸⁰Baladéva pedig, miután az öccse beleegyezését megkapta, feleségül vette Révatit, Révata erényei miatt tisztelt lányát.

* A szövegben szereplő *prakritajasz* pluralis nominativus-i (illetve vocativus-i) alakot a kontextust szem előtt tartva accusativusként értettem.

NYOLCVANHETEDIK ÉNEK [Rukminí elrablása]

¹Ez idő tájt történt, hogy a dicső Dzsarászandha [ismét] fegyverbe szólította a királyokat, mivel kedveskedni akart Csédi urának.

²Az a hír járta, hogy ez a király, Sisupála aranytól ékes menyegzőt kíván ülni Bhísmaka lányával, Rukminivel. ³[Dzsarászandha kérésére a következő harcosok gyűltek össze]: Dantavaktra mérhetetlen erejű, varázslatokban jártás fia, Szuvaktra, akit harc közben Indrával lehetett összetéveszteni; ⁴a Pundra-beli Vászudéva erős sarja, Szudéva, egy különálló hadsereg vezére; ⁵valamint Ékalavja jóerőben lévő, erényes fia, illetve a Pándja királynak és Kalinga urának az utódja. ⁶[Rajtuk kívül jelen volt] a Krisnával [már korábban] összetűzésbe került Vénudári király, a Krathától származó Ansumat, Srutarvan, ⁷Kalinga haragosait kiirtó királya, Gandhára fejedelme, az erős karú Patusa és Kási királya.

Dzsanamédzsaja így szólt:

⁸Legkiválóbb *bráhma*na, te többet tudsz minden *Véda*-tudósnál! [Kérlek, mondd el nekem, hogy] melyik országban született Rukmin, illetve melyik nemzetség sarja ez a ragyogó király?

Vaisampájana így szólt:

⁹A Jadutól származó királyi bölcs, [Dzsjámagha] fiát Vidarbhának hívták, és ő alapította meg a Vindhja déli lábainál Vidarbhát.

¹⁰Erős és hős fiai, Kratha, Kaisika és a többiek egytől egyig külön-külön nemzetségeket alapítottak. ¹¹Ansumat Kratha, Bhísmaka Kaisika, míg a Vrisnik Bhíma családjában látták meg a napvilágot.

¹²[Közlük] Bhísmaka király a déli égtáj felett uralkodott, és az emberek arany hajúnak, azaz Hiranjalómannak nevezték. Az Agasztja oltalma alatt álló helyet Kundinából kormányozta. Az ő fiát hívták Rukminnak, [a lányát pedig] Rukmininek.

¹³A rettenetes erővel bíró Rukmin [egykor] égi fegyvereket kapott Drumától, majd [később] Dzsamadagni fiától, Rámától a Brahmatól származó fegyver, a *bráhmásztra* is a birtokába került. [Ennek következtében], amikor csak tehette, vetélkedni igyekezett a csodás

cselekedetű Krisnával. ¹⁴[A testvére], Rukminí a Földön páratlan szépséggel rendelkezett. Olyannyira, hogy Vaszudéva nagy fényű fia csupán csak hallott róla, mégis [erősen] sóvárgott utána. ¹⁵Miután ennek [a lánynak] a fülébe jutott a ragyogással, hősiességgel és erővel teli Dzsarászandha [híre, tüstént] lángra gyulladt iránta a szíve: „Bárcsak ő lehetne a férjem!” ¹⁶A rendkívül erős Rukmin azonban nem adta oda [a húgát] az őt kérő Krisnának, sőt az iránta tanúsított ellenszenv miatt azt gondolta róla, hogy nem több, mint Kansza szolgálja.

¹⁷A Föld ura, Dzsarászandha király a félelmetes hősiességű Bhísmakától a Csédi uralkodó, Szunítha számára kérte meg a lánya kezét. ¹⁸Hajdanán Vaszunak hívták Csédi királyát. Az ő fia volt Brihadratha, aki Magadhában megalapította Girivradzsza [városát].

¹⁹Az ő családjában született a nagy erővel bíró Dzsarászandha, miközben Vaszu nemzetségében Dhamaghósából lett Csédi királya. ²⁰Damaghósát Vaszudéva húga, Srutasravasz őt félelmetes hősiességű fiúval ajándékozta meg. ²¹Sisupála, Dasagríva, Raibhja, Upadisa és Balin, mind az öten valamennyi fegyverforgatásában jártas, érényekben bővelkedő, nagy erővel bíró hősök voltak. ²²[Damaghósa ezek közül Sisupálát], akit Szuníthának [is neveznek] odaadta Dzsarászandhának, a vele egy nemzetségből származó rokonának, [aki ettől kezdve] úgy viselte a gondját és oltalmazta, mintha a saját fia lett volna.

²³[Az idő múltával] a Vrisnik erős ellenségét, Dzsarászandhát követve a Csédi [Sisupála] számos fejfájást okozott a Vrisniknek, hogy [a pártfogója] kedvében járhasson. ²⁴Miután Dzsarászandha elvesztette a vejét, Kanszát, közte és a Vrisnik közt [állandó] ellenségeskedés támadt Krisna miatt. ²⁵Amikor tehát [Dzsarászandha] közbenjárt érte Bhísmakánál, a hősies [király tüstént] odaigértette [a lányát] Szunítha Sisupálának. ^{26–27}Azután az Anga, Vanga és Kalinga felett uralkodó Dzsarászandha király maga mellé szólította a Csédi [Sisupálát], és a velük tartó Dantavaktra, valamint a Pundra-beli eszes Vaszudéva társaságában Vidarbhába ment.

²⁸[Az érkező] királyok elé az előttük hódolni készülő Rukmin sietett. Miután páratlan tiszteletben részesítette valamennyiüket, a városba vezette őket. ²⁹[Azonban időközben megérkezett] Krisna és Ráma is, hogy kedveskedjenek az apjuk húgának. Rajtuk kívül más erős Vrisnik is jelen voltak a harci szekereikkel. ³⁰Ezután Krathakaisika ura őket is fogadta, és a megfelelő tiszteletben részesítette. Ők [végül mégis a városon] kívül telepedtek le.

³¹Mivel az esküvőt másnap kívánták megtartani, a ragyogó Rukminí egy négylovas szekéren kikocsizott Indra szentélyéhez. ³²[Ott először] elvégezte a házassági fonál, azaz a *kautukamangala* rituáléját, majd Indránál előtt kívánta bemutatni az alázatát. Teste ragyogott, és nagy hadsereg vette körül.

³³Amikor Krisna megpillantotta a szentély mellett a páratlan külsővel bíró [Rukminít], olyannak találta mintha maga Laksmí állt volna eléje. ³⁴Olyan volt, mint egy tündöklő tűzcsóva. Azt lehetett hinni, hogy Májá szállt le a Földre, vagy a mélyköldökű Prithiví kelt fel onnan, [hogyan megjelenhessen]. ³⁵Úgy tűnt, mintha egy gyengéd holdsugár öltött volna ott testet. A legkiválóbb [Laksmíhoz, akit] Srí [néven is ismernek], volt hasonló, csak a lótusza nem volt vele. Srínek ez a jövőendő társnője [olyan gyönyörű volt, hogy] még az istenek sem bírtak rá nézni. Krisna [egyedül] az elméje segítségével tudta őt befogadni.

³⁶[A bőre] sötétszínű, [míg a teste teljes egészében] makulátlan volt. A szép és széles szemei hosszan elnyúltak. Az ajkai és a szemének sarkai vörösen [izzottak]. A combja, a csípője és a keblei [egyformán] voltak húsosak. ³⁷Magas és karcsú [alakján] egyetlen porcikájában sem lehetett kivetnivalót találni. Az arca a Hold [szépségére] emlékeztetett. A hosszú körmei pirosra voltak [festve]. A szemöldökei szépen ívelődtek. A sötét haja hullámokban [omlott le a fejről]. Az éles, fehér, egyenletes fogai ragyogásukkal ékesítették fel. ³⁸A Földön nem volt olyan nő, aki a szépségével, a hírnevével vagy a méltóságával felvehetné volna a versenyt a felséges, fehér lenruhába öltözött Rukminivel.

^{39–40}Krisna tekintete amint rátévedt arra a páratlan külsejű [nőre], a vágya úgy növekedett, mint az áldozati vaját [átölelő] lángnyelvek. [Ezután] a nagy erővel bíró Késava az elméjével [Rukminire] gondolt, majd [a dolgot még egyszer] megfontolva Rámával együtt elhatározták, hogy javasolni fogják a Vrisniknek Rukminí elrablását. ⁴¹Így, miután Rukminí bemutatta az istenség előtti hódolatát, és kilépett a szentélyből, Krisna hirtelen felkapta és a legkiválóbb szekere segítségével elragadta. ⁴²Ráma ekkor tövestől tépett ki egy fát, és azzal verte vissza a rárontó ellenségeket, miközben mindenhol a parancsát követő Dásárhák szálltak harcba [az oldalán]. ⁴³Különféle, magas és pompás jelvényekkel ellátott harci szekeken, lovakon és elefántokon vették körbe az ekével hadakozó [Rámát]. ^{44–48}A hősi Krisna, Madhu elpusztítója a nehéz feladatot ezúttal Rámára, Jujudhánára, Akrúrára, Viprithura, Gadára, Kritavarmanra, Csakradévára, az erős Száranára, a hős Nivrittasatrura, Bhangakárára, Vidúráthára, Ugraszéna fiára, Kankára, Satadjumnára, Rádzsádhidévára, Mridarára, Praszénára, Csitrakára,* Atidántára, Brihaddurgára, Svaphalkára, Prithura és a többi Vrisni és Andhaka hadvezérre bízta, míg ő maga Dváravatí városába sietett.

⁴⁹[Velük szemben] Dantavakra, Dzsarászandha és a hősi Sisupála vonult ki fegyverbe öltözve, miközben a haragjukban arra vágytak, hogy kioltásuk Dzsánárdana életét. ⁵⁰Csédi vitéz királya kiváló harcosokkal, Anga, Vanga és Kalinga uraival együtt szállt harcba. ⁵¹Erre a nagy harcos Vrisni hősökön is az izgatottság lett úrra. Mintha ők lettek volna a *marutok*, maguk elé állították az Indrához hasonló Szankarsanát, [és úgy] fogadták [az ellenség támadását]. ⁵²A sebesen rájuk rontó Dzsarászandhára a csata forgatagában Jujudhána hat vasnyilat lőtt ki. ⁵³Akrúra kilenc nyílvevővel vette célba a *kárúsa* Dantavakrát, aki tíz sebes nyíllal viszonzta [a támadását]. ⁵⁴Viprithu hét lövedéket küldött Sisupálára, amire a dicsőséges [király] nyolc nyilat lőtt vissza. ⁵⁵Ezután Gavésana hat, Anirdánta nyolc, Brihaddurga

* Az eredeti felsorolás Csitraka nevét 87.47-ik versben kétszer is megemlíti.

pedig öt nyílvesszővel rontott rá Csédi urára.⁵⁶ A király azonban öt-öt nyíllal visszaverte ezeket [a támadásokat], majd négy másikkal végzett Viprithu négy lovával.⁵⁷ Az ellenségeit pusztító [Sisupála] egy nyíllal elvágta Brihaddurga torkát, majd Jama házába küldte Gavésana kocsihajtóját.⁵⁸ Miután a lovai odavesztek, az erős és hősies Viprithu gyorsan elhagyta a járművét, és felkapaszkodott Brihaddurga harci kocsijára.⁵⁹ A kocsihajtója [eközben] Gavésana szekereére mászott fel, [és azon nyomban] hajtani is kezdte a sebes lovakat.⁶⁰ A felbőszült harcosok [ily módon] az íjaikkal a kezükben nyílzáporral borították be a szekereik előtt táncot járó Szunithát.⁶¹ Csakradéva az egyik lövedékével átszakította Dantavakra mellkasát, a harcot [folytatva] pedig huszonöt nyilat küldött Patusára.⁶² Ezután ők ketten [válasz gyanánt] tíz fájdalmat okozó, hegyes nyílvesszőt lőttek Csakradévára, majd Balin is tíz nyíllal hasítottá át [a testét. Ezt követően]⁶³ a csatában a közelében álló Vidúrathát öt [lövedékkel] célolta meg, amit Vidúratha hat éles nyíllal viszonzott.^{64–65} Balin erre harminc nyilat küldött az erős [hősre, miközben] Kritavarman három nyíllal sebezte meg a [vele] párbajozó Pundra-beli királyfit. [A herceg viszonzásképp először] végzett [az ellenfele] kocsihajtójával, majd letörte a magas [harci] jelvényét is. [Végül] hat nyilat lőtt [Kritavarmanra],⁶⁶ és egy hosszú vesszővel az íját is eltörte. Nivrittasatru az éles lövedékeivel Kalinga királyát célolta meg, aki erre a vállára a kelevézével sújtott le.⁶⁷ A vitéz Kanka az elefántja [hátán] Anga [ura és annak] elefántja ellen indult. Miközben Anga királya nyilakat szórt, [Kanka] a lándzsájával [igyekezett] sebet ejteni rajta.⁶⁸ Csitraka, Svaphalka és a kiváló harcos, Szatjaka kifent vasnyilaikkal a kalingai csapatokat borították be.⁶⁹ A haragos Ráma a harc hevében kitépett fa[törzsszel] Vanga királyára és annak elefántjára csapott le.⁷⁰ Miután végzett velük, a hősies Szankarsana az íjával a kezében a szekeren termett, és félelmetes vasnyilaival számos Kaisika életét oltotta ki.⁷¹ Az erényekben bővelkedő, erős karú hős [ezután] hat [nyíllal] kitűnő kárúsa íjászokat ölt meg, majd száz magadhaival is végzett. A pusztítást követően, [végül] magára Dzsarászandhára rontott rá.⁷² Magadha királya három vasnyíllal

fogadta a támadását, amire a buzogányforgató [Ráma] haragra gerjedt, és [előbb] nyolc vasnyilat lőtt ki, majd [egy újabb] lövedékkal [a király] drágakövekkel kirakott jelvényét is ledöntötte.

⁷³A nyilak záporában egymást megölni [vágyó harcosoknak] olyan félelmetes csatája kerekedett, mint amilyent egykor az istenek vívtak démonokkal. ⁷⁴A tajtékzó elefántok elefántokkal, a harci szekerek szekerekkel, a lovasok pedig lovasokkal [mind-mind] ezrével csaptak össze. ⁷⁵A gyalogosok kardokkal, lándzsákkal és pajzsokkal a kezükben egymás fejét vagdalva ütköztek meg a csatatéren.

⁷⁶A kardok sújtása hangosan zengett a páncélokon. A hulló nyílvesszők, mint az ég madarai, úgy zúgtak. ⁷⁷Habár szóltak az üstdobok, [a kétfenekű] *mrindangák*, a kagylókürtök és a fuvolák, a harcban a nemes lelkű harcosok fegyvereinek a csattogása és az íjhúrjaik surrogása mégis elnyomta azt.

NYOLCVANNYOLCADIK ÉNEK [Krisna és Rukmin párbaja]

Vaisampájana így szólt:

¹Amint Rukmin értesült róla, hogy Krisna elrabolta Rukminít, [szörnyű] haragra gerjedt, és Bhísmaka előtt a következő fogadalmat tette:

²„Így igaz, ahogy mondom: nem fogok visszatérni Kundinába anélkül, hogy harcban ne végeztem volna Góvindával, és ne hoztam volna vissza Rukminít.”

³Ezután a feldúlt hős felszállt a fegyverekkel teli, zászlókkal [ékesített] szekerére, és a nagy seregével sietve útra kelt. ⁴A déli égtáj ura, a Krathától származó Ansumat, Srutarvan és a hősie Vénudári [ugyancsak] vele tartottak. ⁵⁻⁶Bhísmaka fia és a legkiválóbbnak tartott Krathakaisika harcosok [ily módon] hosszú utat tettek meg szekéren a Narmadá folyó irányába, amikor megpillantották Góvindát a kedvesével. [Azon nyomban] úrrá lett rajtuk a méreg. ⁷Az erős Rukminon [vad] mámor hatalmasodott el. Megállította a hadseregét, és arra vágyva, hogy a szekeren párbajozhasson, rátámadt Madhu elpusztítójára.

⁸[Kezdeképp] a harcban [Rukmin] hatvannégy éles nyilat lőtt a Dzsánárdának [is nevezett] Góvindára, aki [a támadását] hetven lövedékkel viszonzta. ⁹A hősie és erős [Krisna] ezután eltörte [az ellenfele] jelvényét, majd lefejezte a kocsihajtóját. ¹⁰A déli uralkodók a bajba került [Rukmint] látva körbevették Dzsánárdánát, hogy elvegyék az életét. ¹¹Az erős karú Ansumat tíz, Srutarvan öt, Vénudári pedig hét nyilat lőtt ki rá. ¹²A vitéz Góvinda [válaszul] olyan sebet ejtett Ansumat királyon, hogy az fájdalmában lehuppan a szekere mellé. ¹³[Ezt követően] négy nyílvezzővel Srutarvan négy lovát vette célba, utána eltörte Vénudári zászló[rúdját] és keresztüllőtte annak jobb kezét. ¹⁴Ugyanígy járt Srutarvan is. Őt öt nyíl találta el, [amitől előbb] erőtlennül a zászlójára borult, majd fájdalmában a földre esett. ¹⁵Ezután mindenfelől a krathakaisikák legkiválóbbjai [bukkantak fel] a szekereiken, és nyilak esőjét árasztva támadtak rá Vaszdúva fiára. ¹⁶Dzsánárdánát azonban ez sem

tántorította meg. [Előbb] a sajátjaival hatástalanította a lövedékeket, majd haragjában írtani kezdte őket. ¹⁷A szörnyű erőt birtokló [Krisna] visszaverte a dühből rárontó hősök támadásait, míg a többi [társukat] hatvannégy nyíllal sebezte meg.

¹⁸Rukmin [amint] észrevette, hogy a hadsereg megfutamodni kényszerült, [éktelen] haragra gerjedt. [Egy perc sem telt bele], és öt éles nyíllal ejtett sebet Késava mellkasán. ¹⁹Ezután három nyilat küldött a kocsihajtóra [is], a zászlóját pedig egy sima szárú vesszővel törte el.

²⁰Késavát [ekkor] elöntötte a méreg. Hatvan nyílvesszőt lőtt a vele szembeszálló Rukminra. Ezekkel sikerült eltörnie az íját. ²¹A hősies Rukmin [azonban továbbra is] szomjazta Krisna halálát. Előrántott egy másik íjat, és tündöklő égi fegyvereket idézett meg. ²²Ám az erős Krisna a saját nyilaival még ezeket a lövedékeket is képes volt hatástalanítani. Ezután ismét eltörte az íját, majd még három vesszővel [Rukmin] kocsirúdját is. ²³Miután mind az íja, mind a hadi járműve tönkre lett téve, az érényekben bővelkedő hős kardot rántott, és úgy pattant fel a szekéről, mintha maga Garuda lett volna. ²⁴A dühös Krisna erre kettétörte a harcban rárontó [Rukmin] kardját, majd három vasnyíllal átszúrta a mellkasát. ²⁵Az erős király üvöltött [a fájdalomában]. Elveszítette az öntudatát, és eszméletlenül borult a földre. Olyan volt, mint egy hegy, amire [épp most] csapott le [Indra] mennyköve. ²⁶Krisna ismét az [ott lévő] királyokat vette célba a nyilaival. Azonban azok, amint az elesett Rukmint megpillantották, jobbnak látták menekülőre fogni.

²⁷Ezután Rukminí is meglátta a földön fetrengő fivérét. Szerette volna, hogy életben maradjon, ezért a férje lábai elé borult. ²⁸Késava [tüstént] felállította, és a karjaiba zárva megnyugtatta [a kedvesét. Így végül] megkegyelmezett Rukminnak, és visszament a városába. ²⁹A Vrisnik tehát [ily módon] zúzták porrá Dzsarászandhát és a királyokat, majd tértek vissza boldogan az ekét forgató [Ráma] vezetésével Dváarakába.

³⁰Miután a lótuszszemű [Krisna] távozott a csatából, Srutavarvan ért oda. Feltette a szekere Rukmint, majd visszafordult a városába. ³¹Mivel a hősiességétől megrészegült Rukmin képtelen volt

visszaszerezni a hűgát és teljesíteni ezzel az ígétét, ezért nem kívánt belépni Kundina városába. ³²Hogy legyen hol élnie, Vidarbhában egy másik, nagy várost alapított, amelyet [ma] a Földön Bhódzsakata néven ismernek. ³³A ragyogással körülvelt [hős ettől kezdve] az erejére támaszkodva onnan uralkodott a déli égtáj [lakói felett], miközben [az apja], a bölcs Bhísmaka király [továbbra is] Kundinában lakott. ³⁴Azután, hogy Ráma a Vrisnik seregével visszatért Dváarakába, a dicső Késava az előírásoknak megfelelően feleségül vette Rukminít. ³⁵Úgy örült a boldog kedvesének, mint egykor Ráma Szítának [vagy] Indra Pulóman lányának. ³⁶A szépséges [Rukminiből] így a vitéz [Krisna] első felesége vált. A férjéhez [mindig] hű maradt, és bővelkedett az erényekben. Nem volt híján sem a szépségnek, sem a jólneveltségnek, sem pedig az erényeknek. ^{37–38}A hősie [Krisna] tíz fiút nemzett tőle, akikből kivétel nélkül kiváló harcosok lettek. [Név szerint ők a következők voltak]: Csárudésna, Szudésna, az erős Pradjumna, Szuséna, Csárugupta, Csárubáhu, Csáruvinda, Szucsáru, Bhadracsáru ³⁹és a mindenkinél erősebb Csáru. [Rajtuk kívül] egy lányuk [is született], Csárumatí. Ők egytől egyig jól ismerték a *dharmát* és az *arthát*, valamint a harcban ádázokként a fegyverforgatáshoz is értettek. ⁴⁰Madhu erős karú elpusztítója ezután még hét, erényekkel teli, elbűvölő, jó családból való nőt vett feleségül, akikből főfeleségek lettek. ⁴¹[Ők a következők voltak]: Káлиндí Mitravindá, Nagnadzsit lánya Szatjá, Dzsámbavat lánya, az alakját a kedve szerint változtató Róhiní, ⁴²Madra királyának a szép szemű lánya Szusílá, Szatrádzsit lánya Szatjabhámá, az édesen mosolygó Laksmaná és [végül] a szépsége és a méltósága révén az *apszaraszokhoz* hasonló Sibi hercegnő, Szudattá. ⁴³[Rajtuk kívül] a páratlan hős, Hrisíkésa még tizenhatezer nőt vett feleségül, akiket mind ugyanabban a bánásmódban részesített: a legkiválóbb ruhákat és ékszereket ölthették magukra, és minden vágyukat teljesítette. ⁴⁴Tőlük boldog és erős fiak ezrei születtek. Az áldozatokat rendre elvégző utódai valamennyi fegyver forgatásához értettek, nagy erővel bírtak, [csupa] erényes tettet hajtottak végre, és idővel nagy harcosokká váltak.

NYOLCVANKILENCEDIK ÉNEK [Subhángi *szvajamvarája*, Rukmin halála]

Vaisampájana így szól:

¹Azután, sok idő elteltével az ellenségeit gyötrő Rukmin a lánya számára rendezett *szvajamvarát*. ²A hívására a legkiválóbb, méltósággal teli királyok és hercegek sereglettek össze [a világ] különböző égtájairól. ³A páratlan királyfik társaságában ott volt [Krisna fia], Pradjumna is. [Rögtön] kölcsönös vágy ébredt közte és a ragyogó szemű lány közt.

⁴Rukmin lányát Subhánginak hívták. Ezt a vidarbhai [herceg]nőt [olyan] hírnév és dicsfény vette körül, hogy [a nevét] a Föld valamennyi táján jól ismerték. ⁵Miután a nemes lelkű királyok kivétel nélkül helyet foglaltak, a vidarbhai lány választása az ellenségeit pusztító Pradjumnára esett. ⁶Késava ifjú sarja a szépségére nézve páratlan volt a Földön. Valamennyi fegyver forгатásához értett, és az oroszlánok erejével rendelkezett. ⁷[Mivel] a királylány sem nélkülözte sem az életerőt, sem a szépséget, sem pedig az erényeket, olyan láng gyulladt iránta [a szívében], mintha maga lett volna Nárájani Csandraszéná. ⁸A *szvajamvara* végeztével a királyok visszatértek a székhelyeikre. [Így] Pradjumna is hazatért a vidarbhai feleségével Dvárakába. ⁹[Az idő múltával] kettejüknek egy istenekhez hasonló gyermeke született. Az Aniruddha nevet kapta, és a Földön páratlan tetteket vitt véghez. Minden idejét a fegyverforгатás, a *Véda* és a politikatudomány tanulmányozásával töltötte.

¹⁰Miután Aniruddha is ifjúvá serdült, Rukminí Rukmin unokáját, az aranyhoz hasonlóan [szép] Rukmavatít választotta neki feleségül.

¹¹Mivel [nagyra értékelte] Aniruddha erényeit, és mivel Rukminí és a fia, [Pradjumna egyformán] kedves volt a számára, ezért [Rukmin] király boldogan adta oda neki [az unokáját]. ¹²Habár Krisna [egykor] az ellenlábasa volt, most mégis úgy döntött, hogy felhagy az ellenségeskedéssel, és örömmel egyezett bele [Aniruddha kérésébe].

¹³Késava Rukminí fiai, Szankarsana és a többi Vrisni kíséretében hadsereggel vonult Vidarbhába. ¹⁴Ott gyűltek össze a királyok,

Rukmin rokonai, barátai és mindenki, akit meghívott.¹⁵ Amikor a megfelelő időpont [elérkezett], és [a Hold] egy kedvező holdházba került, fényes ünnepség keretében megtartották Aniruddha menyegzőjét.¹⁶ Amint a vidarbhai nővel egybekelt, a Vrisnik olyan örvendezésbe kezdtek, mint a tiszteletre méltó istenek [a mennyben].^{17–19} Ezután a déli égtáj nagy vagyonú urai, az *asmakák* királya, a bölcs Vénudári, Aksa, Srutarvan, Csánúra, Kratha fia, Ansumat, Kalinga erős fejedelme, a dicső Pándja király és Risíka ura tanácsot tartottak, majd titokban valamennyien felkeresték Rukmin királyt:²⁰ „Itt az ideje, hogy mi is mulathassunk! Te értesz a kockajátékhoz, amit Ráma annak ellenére kedvel, hogy szerfelett ügyetlen benne.²¹ Rád támaszkodva, [végre] legyőzhetjük!”

A nagy harcosként számontartott Rukminnak tetszett a kockajáték gondolata,²² [így] valamennyien boldogan léptek be az arany oszlopoktól fénylő, szantálos vízzel behintett csarnokba, ahol a virágokkal feldíszített játéktér állt.²³ Miután mind odaértek, a diadalt szomjazva arany trónusokon foglaltak helyet. [Valamennyiük tétet] tündöklő füzérek és krémek díszítették.²⁴ A kockázásban jártas hazárdjátékosok Rámát is meghívták. [A hős] boldogan adta a beleegyezését:

„Jól van! Játsszunk! Tegyétek meg a téteket!”

²⁵ A déli égtáj urai, akik a csalással elért győzelmet sem vetették meg, [azon nyomban] drágakövek, gyöngyök és arany[halmok] ezreit hordták össze.²⁶ Ezután megkezdődött a kockajáték. [Habár a királyok ettől] az elégedetlenségük elvételét várták, [valójában ez nem más volt, mint] a viszály félelmetes [szülő]helye, ami [rendre] az oszobák romlását okozza.²⁷ A Rukminnal való összecsapásában Ráma [először] tízezer aranyérmét rakott fel tétként.²⁸ Azonban [hiába] igyekezett a nagy harcos Baladéva, Rukmin elnyerte [a felrakott tétet], majd újra és újra legyőzte.²⁹ Késava nemes lelkű bátyja így kudarcot kudarcra halmozott, miközben Rukmin minden kör után több tízmillió arany pénztől fosztotta meg.³⁰ „Nyertem!”, kiáltott fel egymás után a boldog csaló, majd elbizakodottságában nevetve a vasbuzogányt tartó [Ráma] pocskondiázásába kezdett:

³¹„Íme a dicső Baladéva! [Az mondják róla, hogy] legyőzhetetlen, kockázásban közben mégis alulmaradt velem szemben! Ettől az erőtlen ostobától mérhetetlen mennyiségű aranyat nyertem el!”

³²Ezt meghallva Kalinga királya harsányan felnevetett. Az örömben még a fogai is kilátszottak. Azonban ezt már az ekével hadakozó [Ráma] sem bírta türelemmel. ³³Ugyan hallotta Rukmin győzelmi [mámortól ittas] szavait, és azokat a durva szitkokat [is], amelyeket Bhísmaka fia ezután szólt, a haragját, mivel tisztában volt a *dharmával*, [egészen eddig a pillanatig] visszatartotta. Most azonban fortogott benne a düh. ³⁴Róhiní erős fia [ugyan] dúlt-fúlt a sértéstől, az önfegyelmének köszönhetően [végül] mégis sikerült lecsillapítani az elméjét, és így szólt:

³⁵„Íme, tíz milliárd [arany], uram, ez a következő tétém! Ezt nyerd el, [ha tudod]! Dobd a fekete és a vörös kockákat a [még] tisztán maradt helyre!” ³⁶Ezekkel a szavakkal hívta [játsszani] Róhiní fia Rukmint. Ő nem szólt semmit, [ezzel] viszont azt mondta, hogy rendben. ^{37–38}Ezután Rukmin király örömmel gurította el a kockákat. Amint a négy oldalú játékszer megállt, a király a szabályosan [játsszó] Baladévával szemben vert helyzetben volt. Ekkor így szólt Balához: „Nem!”

Ráma az önuralmának köszönhetően [ezúttal is] vissza tudta tartani az indulatait, és nem mondott semmit. Rukmin erre mosolyogva [folytatta]: „Én nyertem!”

³⁹Baladéva haragját a király hitvány szavai [jóllehet még jobban] szították, [továbbra] sem szólt semmit. ⁴⁰Ezután egy mélyen zengő, láthatatlan hang szólalt meg, [hogy] még rettenetesebbre tüzelje a nemes lelkű Baladéva dühét:

„Igazat szólt a dicső Bala, [Rukmin] szabályosan le lett győzve.

⁴¹Ha valaki nem szól semmit, de tetteivel belemegy, arra úgy kell tekinteni, hogy gondolatban beleegyezett.”

⁴²Miután a valóságnak megfelelő, bölcs beszéd elhangzott az égből, az erős Szankarsana felállt [a helyéről], és aranyló combjával a földre taszította Rukminí bátyját. ⁴³Bár a játék során [sokáig] elviselte [a szidalmakat, most] a bikához hasonló Jadu haragjában a durva szavú

ócsárlóját a játéktáblával ütlegette. ⁴⁴[Mivel] Kalinga királyára is haragudott, [Rukmint hirtelen] elengedte, [és ellene indult meg]. A felindultságában kiverte a fogait, majd oroszlán módjára üvöltött fel. Ezután kardot rántott, hogy a [többi jelen lévő] királyt is megrémítse. ⁴⁵Ezt követően a mindenkinél nagyobb erővel bíró Szankarsana felkapta a csarnok egyik arany oszlopát, és úgy vonszolta maga után, mint egy minden társát felülmúló elefántbika. Így lépett ki a terem kapuján, miközben a Krathakaisikák hanyatt-homlok menekültek előle.

⁴⁶Ráma, Jadu bikához hasonló sarja először a hazug Rukmin életét vette el, majd oroszlán módjára félelmet keltett a hitvány gazelálkhoz hasonló ellenségeiben. ⁴⁷Végül Ráma a rokonaival együtt visszatért a táborhelyre, ahol a valóságnak megfelelően mindenről beszámolt Krisnának. ⁴⁸Azonban Krisna egy szót sem szólt a nagy fényű Rámához. Az önuralmát megőrizte, [jóllehet az arcán] a harag könnyei patakozottak. ⁴⁹Korábban Vaszudéva fia [szándékosan] kímélte meg a hősiekségeit pusztító, Indrához hasonló erős király, Rukmin életét, most mégis a játékházban a Ráma kezéből eldobott játéktáblától a halálát lelte. ^{50–51}Bhísmaka fiát, a nagy Rukmin királyt Drumával és Bhárgavával tartották egyenlőnek, [hiszen hajdanán] ő kettőjüktől tanult meg [mindent]. A harcban jártas volt, miközben sosem feledkezett meg az áldozatokról. Amikor a halál cselekvés közben talált rá, a Vrisnik és az Andhakák mind megzavarodtak.

⁵²Rukmin halálával és a Vrisnikkel való ellenségeskedésével kapcsolatban mindent elmondtam. ⁵³Miután a Vrisnik [vissza]szerezték a vagyonukat, Krisna és Ráma vezetésével visszatértek Dváravati városába.

KILENCVENEDIK ÉNEK [Balaráma hőstettei]

Dzsanamédzsza így szólt:

¹Bölcs *bráhmana*! Még részletesebben meg szeretném ismerni a Földet tartó Sésának, azaz a bölcs Baladévának a nagyságát!

²A régi dolgok ismerői úgy tartják róla, hogy ez a nemes lelkű [hős] szerfelett nagy erővel rendelkezett, ragyogások sokasága vette körül, és lehetetlen volt legyőzni. ³Tanítóm, a minden istennél ősibb, nagy erejű Anantára vagyok kíváncsi. Kérlek, mondd el az ő tetteit! Vaisampájana így szólt:

⁴A *Puránából* úgy tudjuk, hogy a kígyók Földet tartó királyát, a méltóságteljes Sésát [mindig] nagy dicsőség övezi. Ő egy mindek felett álló, megingathatatlan személy. ⁵A *jóga* tanítómestere, akinek határtalan a hősiessége. Nagy erő birtokosa,* aki [jóllehet] buzogányharcban felülkerekedett Dzsarászandhán, [végül] mégis megkegyelmezett neki. ⁶Ezt a magadhai királyt számos uralkodó és király kísérté el a csatába. Őket [kivételek nélkül] legyőzte. ⁷A félelmetes hősiességű Bhímáról úgy tartják, hogy [legalább] tízezer elefánttal felér, Baladévával szemben birkózás közben mégis többször alulmaradt. ⁸Dzsámbavatí fia [egy alkalommal] megkísérelte elrabolni Durjódhana lányát, ezért fogságba esett Hasztinápurában. ⁹Az ekével harcoló Ráma alighogy értesült erről, azon nyomban dühösen oda ment, hogy kiszabadítsa [az unokaöccsét]. Azonban amikor oda ért, nem találta meg. Ettől az erős [hős még jobban] haragra gerjedt, és nagy csodát tett. ^{10–11}Az erőtől duzzadva felemelte a feltarthatatlan, eltörhetetlen, páratlan égi fegyverét, az ekét, amelyet [hajdanán] Brahmá jogára szentelt fel, majd nagy erővel a városfalhoz helyezte, hogy [a segítségével] a Gangeszbe hajíthassa a Kauravák otthonát. ¹²Amikor Durjódhana észrevette, hogy a város remegni kezd, [tüstént] át-

* A fordításommal szemben az eredeti szanszkrit vers b *pádája* (második negyede) egymás után háromszor nevezi erősnek (*szubaló balaván balí*) Balarámát.

adta Számbát és a feleségét a bölcs [Ráma] számára.¹³Ezután a Kuruk királya maga kérte, hogy a nemes lelkű Ráma tanítsa buzogányforgatásra, amibe ő bele is egyezett.¹⁴Azóta úgy tűnik, mintha a megingatott város a Gangesz felé fordulna.^{15–16}Ezt a csodálatos tettet Ráma cselekedte, és a Földön [a mai napig erről híres. Korábban] Súra ekével hadakozó sarja a Bhándíránál [ugyancsak egy nagy dolgot] vitt véghez: egyetlen ütéssel agyoncsapta Pralambát, és a fa tetejére hajította a nagy testű Dhénukát.¹⁷Jama hűgát, a tengerbe tartó gyors folyót, a hullámok füzéreivel ékesített Jamunát az ekéjével eltérítette, és a városa felé vezette.¹⁸Ezeket tartom a [köztünk] Baladévaként [testet öltő] nemes lelkű és mérhetetlen Anantának, azaz Sésának a nagy tetteiként számon.

¹⁹A legkiválóbb, ekét forgató férfi [ezeken kívül] még sok, más kiváló tettet vitt véghez. Ezekről most nem beszéltem, de a *Purána* részletes leírásából ezeket is megismerheted.

KILENCVENEGYEDIK ÉNEK [Naraka]

Dzsanamédzsza így szólt:

¹Nagy bölcs, kérlek, mondd el mit tett az erős karú, hős Visnu, miután Rukmin halála után visszatért Dváarakába!*

Vaisampájana így szólt:

²Miután a Jádavák hősiességgel teli sarja, a magasztos Visnu [a társaival] együtt visszatért Dváarakába, szemügyre vette az otthonát.

³A lótuszszemű [Krisna] különféle drágaköveket és kincseket zsákmányolt, [amelyekkel] rangjuk szerint jutalmazta meg a *nairritákat*.

⁴Diti és Danu fiai ott [mindenféle] felfordulást okoztak, ezért az erős karú [hős kénytelen volt] leszámolni a kegyekkel megjutalmazott démonokkal.

⁵A gondokozók közt volt egy Naraka néven ismert [démon] is. Az istenek seregei rettegetek tőle, és Indra szörnyűséges ellensége vált belőle. ⁶Múrtilingában ütött tanyát, [és onnan igyekezett] zavart kelteni az istenek közt. ⁷[Naraka, akit egykor] a Föld hozott világra, [egy alkalommal] felkereste Tvastr tizennégy év körüli, ragyogó külsővel megáldott lányát, Kasérut, és elefánt képében megerőszakolta. ⁸Miután megbecstelenítette ezt a gyönyörű lányt, Naraka úgy vélte, hogy nincs oka [többé] a félelemre és a szomorúságra, ezért ostobaságában így szólt:

⁹„Ahány drágakő van az istenek és az emberek közt, ami kincs van az egész Föld, és a tengerek birtokában, ¹⁰azt mostantól kezdve Diti és Danu fiai hordják ide mind az összes *nairritával!*” ¹¹A Föld fia ily módon csodás drágaköveket és különféle ruhákat halmozott fel, de nem kezdett velük semmit. ¹²Ezután az erős Naraka [különféle] nőket rabolt a *gandharvák*, az istenek és az emberek közül, majd az *apszaraszok* hét csoportját is fogságba ejtette. ¹³[Így] tizennégyezer,

* A *Harivansa* kronológiája szerint Krisna Rukmin halála után küzdött meg Narakával. Ez ellentmond a *Mahábháratának*, hiszen Rukmin az eposzbeli háború ideje alatt még életben volt szemben Narakával, aki helyett már a fia, Bhagadatta ült Prágdzsjótisa trónján.

majd kétezeregyszáz nő került hozzá. Ők kivétel nélkül az igazak útján jártak, és a hajukat egyetlen fonatba kötve hordták. ¹⁴A Föld fia örömeiben egy pompás kastélyt készített a számukra Alakában. [A lakhelyük] a Maniparvata nevet kapta, és a Muruhoz tartozó ország közelében helyezkedett el. ¹⁵A védelmükről és a kiszolgálásukról Prágdzsjótisa ura mellett Muru tíz fia, és a legfőbb *nairriták* gondoskodtak. ¹⁶Az égi jutalmakban részesült nagy démon a végső tébolyában Aditit támadta meg, hogy megszerezze a fülbevalóit. ¹⁷Korábban a démonok még közösen sem hajtottak végre olyan szörnyűséges cselekedetet, mint amilyet ez a nagy démon ekkor cselekedett. ¹⁸A Föld istennő fiának, Prágdzsjótisa urának a határait négy, harcban ádáz démon védelmezte, ¹⁹Hajagríva, Niszunda, a hősies Pancsadzsana és az égi jutalommal megáldott, nagy Muru a több ezer fiával együtt. ²⁰Naraka a csúf *ráksaszaival* elállta az istenekhez vezető utat, és arra törekedett, hogy félelmet keltsen az igazakban. ²¹A kagylókürtöt, diszkoszt, buzogányt és kardot tartó, erős karú [isten épp] azért született Dzsánárdana néven Vaszdudéva és Dévakí gyermekeként a Vrisnik közé, hogy vele leszámoljon. ²²A legkiválóbb személy, a világban híres fenségű [Visnu] lakhelyeként Dvárakát e tervnek megfelelően nyújtották az istenek. ²³Ez a hely még Indra lakhelyénél is elbűvölőbb volt. [A partjait] a nagy óceán mosta, és öt ragyogó hegy [vette körbe]. ²⁴Azon az istenek városához hasonló helyen állt a Szudásárhí néven ismert tanácssterem. A kapuja aranyból készült, és vagy tízezer *jódzsana* széles volt. ²⁵A Vrisnik és az Andhakák ott gyűltek össze Krisna és Ráma vezetésével, hogy az egész világ dolgai felett őrkdjenek. ²⁶Egyszer, miután valamennyien helyet foglaltak, a szél mennyei illatot árasztott, és [az égből] virágess hullt. ²⁷Ezt követően fények sokaságával kísért örömkialtások töltötték be az eget, majd a Földet. ²⁸A fény közepén [egyszer csak] megjelent Indra. Fehér elefántján foglalt helyet, miközben az istenek kivétel nélkül körülötte sereglettek. ²⁹Ráma, Krisna és a király [ezután] az istenek nemes lelkű ura elé siettek, hogy a Vrisnikkel és az Andhakákkal együtt kimutassák a hódolatukat. ³⁰Miután [Indra] sietve leszállt az elefántjáról, átölelte

Dzsanárdanát, majd a karjaiba zárta Baladévát és Áhuka királyt [is]. Végül a Vrisnikhez [fordult], és egyenként üdvözölte őket rangjuk és koruk szerint. ³¹Az istenek ura Ráma és Krisna tiszteletadását követően belépett a ragyogó csarnokba. Mintegy felékesítette az ülőhelyét, [és azzal együtt az egész] tanácsstermet [is]. Ezután az illetnek megfelelően elfogadta az *arghját* és a többi [neki hozott] ajándékot. ³²[Végül] a nagy ragyogással körülvelt Indra lágy hangon az öccséhez szólt, miközben a kezét a tündöklő arcára helyezte: ³³„Dévaki ellenségeket sanyargató fia, Madhu elpusztítója, hallgass meg, hogy mi okból jöttem el hozzád! ³⁴Van egy *nairrita*, akit Narakának neveznek. Brahmá [egykor olyan] jutalmat adott neki, [amely végtelenül] dölyfössé tette. A tébolyában ez a Diti-sarj arra vetemedett, hogy ellopja Aditi fülbevalóit. ³⁵Máson sem jár az esze, minthogy az isteneknek és a bölcseknek kárt tegyen. [Te sem vagy kivétel], folyton a gyengepontodat fürkészi. Ideje, hogy [végre] leszámolj ezzel a gaztevővel! ³⁶Íme Vinatá kedve szerint közlekedő fia, Garuda! Ez a szerfelett szikrázó madár az akaratától függően szokott tanúbizonyosságot tenni a hősiességről. Ő fog elvinni téged a [démon] lakhelyére! ³⁷Narakát, ezt a Földtől született démont egyetlen élőlény sem képes megölni. Ha végeztél ezzel a gonosztevővel, kérlek, térj vissza hozzám!”

³⁸A lótuszszemű, erős karú Késava, miután végighallgatta az istenek urát, megígérte, hogy elpusztítja Narakát. ³⁹[Ezt követően] a kagylókürtöt, diszkoszt, buzogányt és kardot tartó [Krisna] Indra és Szatjabhámá társaságában útra kelt Garuda [hátán].

⁴⁰Az erőből duzzadó [hős] és Indra az oroszlánhoz hasonló Jaduk szeme láttára sorban felkapaszkodott [a szélfiak, azaz] a hét *marut* vállára. ⁴¹A legkiválóbb elefántot megülő Indrát és a Garudán lovagló Dzsanárdanát messziről a Nappal és a Holddal lehetett összetéveszteni. ⁴²Ezután Mádhava és Indra szép lassan eltűnt az égbolton, miközben a *gandharvák* és az *apszaraszok* dicsőítése kísértte őket. ⁴³Az istenek ura, Indra miután minden szükséges tudnivalót elmondott, visszatért a palotájába, míg Krisna Prágdzsjótisa felé vette az irányt.

⁴⁴Először Naraka legkiválóbbnak tartott, nagy erővel bíró démon-jaival számolt le, majd Muru hatezer, borotvaszélű hurokcsapdáját pillantotta meg. ⁴⁵[Azon nyomban] szétvágta a hurkokat, és kioltotta mind Muru, mind a fiai életét. Ezután átkelt a sziklaszirteken, és rátámadt Niszundára. [Ez a démon már vagy] ezer évet töltött az istenek gyöttrésével. ⁴⁶A különféle fegyvereikkel olyan szörnyű párbajt vívtak, amilyen hajdanán az istenek és a démonok közt folyt. ⁴⁷Az erős karú [Krisna] Garuda hátáról a Sárnga íjjal különféle színű, nagy nyílveszőket lőtt a rettenetes démonokra. ⁴⁸Azok a rémségek, akik ott szembetalálkoztak Dzsánárdanával, a súlyos ekéjétől összetörve, a nyilaitól és a kardjától megsebesülve letek a halálukat. ⁴⁹Néhányukat a diszkosza tüze perzselt meg, amitől az égről [a földre] zuhantak le, míg mások, miután a közelébe kerültek, a haláltól eltorzult arccal [estek össze]. ⁵⁰Ezután a Jádavák határtalan hevű, ádáz sarja végzett a szörnyű démonnal, Hajagrívával [is]. ⁵¹A legkiválóbb személy, Dévakí magasztos fia ezt követően Alakában, Lóhitaganga közepén megölte a gonosz Virúpáksát, ⁵²majd végzett a Narakát [szolgáló] félelmetes rémmel, Pancsadzsánával és még további nyolcszáz ezer démonnal. [Mindezek után] a tigrishöz hasonló férfi, az ellenségeket sanyargató [Krisna elérkezettnek látta az időt, hogy] megrohamozza Prágdzsjótisát. ⁵³Alighogy a dics-[fénytől] ragyogó város ostroma [megkezdődött], hatalmas háború kerekedett. ⁵⁴Hacsak röviden is, de beszámolok arról a rendkívül félelmetes csatáról, [amelyet Krisna] Narakával vívott. Hallgasd meg! ⁵⁵A ragyogó Naraka, akitől még az istenek seregei is rettegetek, ahogy [hajdanán] Madhu, úgy szállt harcba a Madhut elpusztító, mindeknek felett álló személlyel. ⁵⁶Madhu félelmetes diszkoszú elpusztítója azonban csak rövid ideig küzdött vele, majd fénylő harcikorongjával széthasította [a démont]. ⁵⁷Amikor a diszkosszal ketté vágott teste a földre zuhant, azt lehetett hinni, hogy egy hegy csúcsát fűrészelték le. ⁵⁸A Föld, miután látta, hogy a fia elesett, elővette a két fülbevalót, és Góvinda elé állva így szólt: ⁵⁹„Góvinda, őt te adtad nekem, és most te vetted el! Íme a két fülbevaló, felség! Gondoskodj az utódairól!”

KILENCVENKETTEDIK ÉNEK [A kincsek visszaszerzése, az elrabolt nők kiszabadítása]

Vaisampájana így szól:

¹Miután Indra öccse, akinek a hősiessége a bátyjával vetekedett, leszámolt a Föld fiával, Narakával, szemügyre vette annak lakhelyét. ²Dzsánárdana [először] a démon kincses kamráját kereste fel, [ahol] kifogyhatatlan mennyiségű vagyont és különféle drágaköveket pillantott meg. ³Nem volt hiány sem a kristálykövekből, sem az igazgyöngyökből, sem pedig a korallokból. Halom számra állt ott a macskaszem, az ezüst és a gyémánt. ⁴[Körös-körül] a Dzsambú és a Satakumbhá folyók aranyából készült, nagy értékű pamlagok és trónusok heverték. [Némelyek] ragyogó lángnyelvekre, míg [mások] a Hold [fényére] emlékeztek. ⁵Ezután egy [különleges], fényben úszó, a Holdhoz hasonlóan ragyogó, nagy ernyőre lett figyelmes. Olyan volt, mint egy aranyat esőző felhő. ⁶Azt beszélik, hogy ezt a tündöklő, aranyat százezrével szóró eszközt Naraka Varunától rabolta el. ⁷Az otthonában olyan temérdek mennyiségű kincs és vagyon volt felhalmozva, hogy akkorát még azelőtt sem Kubéra, sem Indra, sem pedig Jama nem látott, sőt [még csak] nem is hallottak ilyenről. ⁸⁻⁹Miután a Föld fia, Niszunda és Hajagríva [együttől egyig] odavesztek, a kincstár őrzésével megbízott, életben maradt démonok [mindezt a gazdagságot], a nagy értékű drágaköveket és a palotákat átadták a Késava [néven is ismert] Dzsánárdánának, [mivel úgy vélték, hogy] kiérdemelte őket.

A démonok így szóltak:

¹⁰„Íme, mostantól téged illetnek] a különféle kincsek, a gyémántok és a drágakövek, a félelmetes elefántok és [a hozzájuk tartozó] korallal berakott ösztökék, ¹¹az arany fonalakkal díszített, fjjakkal és dárdákkal felszerelt széles övek és a különféle, ragyogó jelvényektől ékes takarók. ¹²Ezek szám szerint húszezren vannak, és [legalább] kétszer annyi elefánttehen tartozik hozzájuk. [Rajtuk kívül még itt] van nyolcszázezer pompás ló, a legnemesebb fajtából. ¹³[Sőt] tehénből is válassz annyit, Dzsánárdana, amennyit csak kívánsz!

Akármennyi legyen, mi magunk visszük el a Vrisnik és az Andhakák lakhelyére! ¹⁴[Vedd számításba] a finom gyapjútakarókat, az alvó- és ülőhelyeket, a kedvük szerint daloló szépséges madarakat, ¹⁵a szantál-, az agar- és a *káljaka*-fákat is! Mindennek a három világban fellelhető kincsnek, törvényesen váltál a birtokosává. Mi magunk fogjuk mindezt elszállítani a Vrisnik és az Andhakák otthonába! ¹⁶Ami kincssel és drágakővel [egykor] az istenek, a *gandharvák* és a kígyók rendelkeztek, az most mind itt van Naraka házában.” ¹⁷Hrisikésa, miután mindent [alaposan] átnézett, [az összes kincset] Dvárakába szállíttatta a démonokkal. ^{18–19}Ezután Mádhava magához vette Varuna aranyat esőző ernyőjét, és felszállt a felhőre emlékeztető, legkiválóbb madár, Garuda [hátára, aki] erre a minden más társát felülmúló hegy, a Maniparvata felé vette az irányt.

²⁰Azon a helyen a szellők kellemesen fújtak, [miközben] az arany-színű drágakövek olyan makulátlan fényt árasztottak, hogy az még a Nap [ragyogását] is felülmúlta. ²¹Madhu elpusztítója ott [elsőként] macskakövek fényében úszó, boltívekkel és zászlókkal díszített kapukat és ágyakat vett észre. ²²A különféle színarany *vimánáktól* és palotáktól tündöklő Maniparvata olyan volt, mint egy villámmal kísért felhő. ²³Ezután a Madhut megölő [hős] meglátta a legkiválóbb *gandharvák* és démonok kedves lányait, [akiknek a szépsége] a legcsodásabb aranyéval ért fel. ²⁴A széles csípőjű nőkre, akiket Naraka [a világ] minden tájáról szállított ide és tartott fogva, [Krisna] a hegy barlangjában talált rá. ^{25–26}Amint az erős karú, legyőzhetetlen [hős] arra a Trivistapához hasonló helyre érkezett, [az ott lakó], vágytól mentes, boldog istennők módjára élő lányok körbevették. A hajukat kivétel nélkül egy fonatba kötve hordták, és önmegtartóztatást gyakorolva vörös barna ruhát viseltek. ²⁷[A sok] böjttől és vezekléstől a testük [egészen] lesoványodott. Mivel valamennyien kíváncsiak voltak Krisnára, az oroszlánhoz hasonló Jadura, ezért a kezüket üdvözlésre emelve gyűltek össze. ²⁸Amint értesültek róla, hogy Naraka, Mura, a nagy démon, Hajagríva és Niszunda elpusztult, [örömmel] ölelték át Krisnát. ²⁹A nők örzéséről gondoskodó agg démonok a kezeiket üdvözlésre kulcsolták

össze, és leborultak Jadu sarja előtt.³⁰ A páratlan nők alighogy meglátrák a bikatekintetű [férfit], arra gondoltak, hogy bárcsak ő lenne a férjük.³¹ A tekintetüket [Krisna] Holdhoz hasonló arcára emelve, a vágyaikon uralkodva így szóltak az erős karú hőshöz:

³²„Igazat susogott hát a szél, és az összes élőlény nyelvét értő isteni bölcs, Nárada sem csapott be minket! ³³[Mindketten azt jövendölték, hogy] Visnu, a kagylókürtöt, diszkoszt, buzogány és kardot tartó isten lesz a férjünk, miután végzett a Föld urával Narakával.³⁴ Íme az ellenségek [számunkra] kedves elpusztítója [most] a szemünk előtt áll. Régóta várunk már rád, és csupán azzal, hogy látunk, mindaz, amit reméltünk, teljesült.”

³⁵Ezután Indra Mádhava néven ismert öccse mind a tekintetével, mind a beszédével nyugalmat öntött azokba a lótuszszemű asszonyokba.³⁶ Miután a rangjuk szerint egytől egyig megszólította, majd megnyugtatta őket, [a fogva tartott nők] hintókra [ültek, és Naraka] szolgálainak a vezetésével [Dvárakába] mentek.³⁷ Az ezer szélesebb *ráksasza* [alighogy] felemelte a gyaloghintókat, hatalmas zaj támadt.

³⁸Annak a legkiválóbb hegynek, [a Maniparvatának] a mindennél nagyobb becsben tartott csúcsa olyan makulátlan fényt árasztott, mint a Nap vagy a Hold. Drágakő és arany boltívek díszítették.

³⁹A nagyon széles fennsíkjain [különböző állatok], madarak, elefántok, ragadozók, gazellák és majmok jártak.⁴⁰ A meredek vonulatairól különféle fák és sziklaszirtek magasodtak, miközben szarvasok, vaddisznók és antilopok [találtak oltalmat] rajtuk.⁴¹ Csodálatos és [egyben] felfoghatatlan volt. A gazellacsordák ide-odaszökkentek, miközben a fácánok pávákkal közös [éneke] zengett.⁴² [Mindezt a szépséget látva] a rendkívül erős Visnu két karjával felemelte azt a tündöklő hegyet, és Garudára, a legkiválóbb madárra helyezte.

⁴³A minden társát felülmúló szárnyas, Garuda játszi könnyedséggel emelkedett a magasba [a hátán] a Maniparvata csúcsával, Dzsanárdanával és annak az asszonyával.⁴⁴ Amikor a madarak hatalmas hegyoromhoz hasonlító ura nagy erővel megrázta a szárnyait, a zajával valamennyi égtájat betöltötte.⁴⁵ [A csapásaitól] a hegycsúcsok leomlottak, a fák kidőltek, a felhők pedig vagy szétszóródtak,

vagy egymásba torlódtak. ⁴⁶Dzsanárdana szélesebb madara ezután keresztülszelte a Nap és a Hold isten területét, majd a szél sebességével haladt tovább. ^{47–48}A Méru-hegyhez, az istenek és a *gandharvák* lakhelyére érkezve, az ellenségeit sanyargató [Krisna] szemügyre vette [a különböző isteni lények], a *visvá*k, a *marutok*, a *szádhják* és az *asvinok* palotáit. ⁴⁹Miután az erényes cselekedetű lények és az istenek világát meglátogatta, az ellenségeit gyötrő Dzsanárdana Indra lakhelyére ért el. ⁵⁰Itt leszállt Garuda [hátról], hogy felkeresse az istenek királyát, Indrát, [aki nagy] örömmel fogadta. ⁵¹A legkiválóbb férfi, a romolthatatlan Dzsanárdana átadta [a Narakától visszaszerzett] mennyei fülbevalókat, majd a feleségével együtt magasztalta a mindenkinél hatalmasabb istent. ⁵²Az istenek ura ezután drágakövekkel fejezte ki a nagyrabecsülését és a háláját [Krisna iránt, miközben] Paulómí [hasonlóképp] örvendeztette meg Szatjabhámát. ⁵³Indra és Vaszdudéva fia [ezután] közösen ment el az isteneket szülő Aditi szépséges, magából nagy gazdagságot árasztó palotájához. ⁵⁴Amikor rátaláltak, a nagy szerencsében részesült Aditi [épp] bőjtöt tartva vezekelt, miközben *apszaraszok* vették körbe. ⁵⁵Indra üdvözölte az [istennőt], és átadta neki a fülbevalókat, majd Dzsanárdanát maga elé állítva magasztalta a tetteit. ⁵⁶Aditi boldogan ölelte át a két fiát, majd az üdvözlést követően a megfelelő módon megáldotta őket. ⁵⁷Paulómít és Szatjabhámát [ugyancsak] a legnagyobb öröm töltötte el, [amikor] megérintették a tiszteletre méltó istennő lábát. ⁵⁸Miután az istenek [méltán] híres szülőanyja fogadta az ő [hódolatukat is], Dzsanárdanához intézett helyénvaló beszédet:

⁵⁹„Sem legyőzni, sem megölni nem lesz képes téged egyetlen élőlény sem! Valamennyi világban olyan tisztelet fog körülvenni téged, mint az istenek legyőzhetetlen urát. ⁶⁰Amíg a halandó életedet éled, Krisna, addig boldog feleségedet, a minden nőnél nemesebb Szatjabhámát nem fogja elérni az öregség, örökké fiatal leszel.”

⁶¹Miután az istenanyja tiszteletteljes szavai elhangoztak, az istenek ura útjára engedte Krisnát, [aki] drágakövekkel megrakodva,

⁶²Szatjabhámával együtt felkapaszkodott Garuda [hátrára]. Ezután

az istenek pihenőhelyeit járta körbe, miközben [mindenhova] az égi bölcsek szózata kísérté. ⁶³Amikor Indra játsszó területére [ért], az erős karú [hős] egy égi, [sokak által] tisztelt szent fát pillantott meg. [Ez nem más volt, mint] a terebélyes Páridzsáta. ⁶⁴Ez a páratlan, mennyei [növény] örökké virágzik, és [mindenféle] kellemes illatot áraszt. [Úgy tartják róla, hogy] amelyik ember ezt eléri, az képes lesz visszaemlékezni korábbi születéseire. ⁶⁵Az istenek [hiába] őrizték ezt a hatalmas fát, mert a mérhetetlen hősiességgel bíró Visnu egy hirtelen mozdulattal kitepte [a földből] és felkapta. ⁶⁶Ezután ránézett a mennyei *apszaraszra*, Szatjabhámára, majd a széljárta úton visszatért Dváravatíba.* ⁶⁷Miután az istenek erős karú királya értesült Krisna tettéről, a következő szavakkal hagyta jóvá:

„Amit tett, azt megtette!”

⁶⁸Az ellenségeit sanyargató Krisna [tehát] az égi lények és a nagy bölcsek dicsőítése közben, visszatért az istenek világából Dvárakába. ⁶⁹[Így], miután az erős karú [hős] Indra tiszteletét kivívta, és a hosszú utat egy szempillantás alatt megtette, [ismét] megláthatta a Jádavák otthonát. ⁷⁰Az istenek urának magasztos öccse, a dicső Visnu [ezúttal is] egy nagy tettet vitt véghez, és [boldogan] térhetett vissza Garuda hátán Dvárakába.

* A vers nyelvtanilag azt is jelentheti, hogy Hari rájött arra, hogy Szatjabhámá egy mennyei *apszarasz*. Ha ez így van, akkor a felismerését a *páridzsáta* csodás ereje válthatta ki.

KILENCVENHARMADIK ÉNEK [Dváráká megpillantása]

Vaisampájana így szólt:

¹Ezután Krisna Garuda hátáról megpillantotta a városát, Dvárákát. Mindenhol úgy zengett, mintha az istenek tartottak volna tanácsot benne. ²Miután Dévakí fia elutazott Maniparvatába, az istenek királya magához hívatta Visvakarmant, és a következő utasítást adta neki:

^{3–4}„Minden mesterembernél különbnek tartanak! Ha szeretnél a kedvembe járni, kérlek, tedd még szebbé Dvárákát! Hadd lelhesse benne az örömét Krisna! Vegyék körbe [mindenfelől] kertek és ligetek! Legkiválóbb isten, ne különbözzék ez az otthonomtól! ⁵Akármilyen kincsre is bukkansz a három világban, használd arra, hogy amint lehet, Dváráká városát ékesítsd fel vele! ⁶[Jól tudjuk mindketten, hogy] az erős Krisna mást sem tesz, mint az istenek ügyén fáradozik, és szörnyű csatákat vív meg.”

⁷Indra szavaira Visvakarman [azon nyomban] Dvárvatíba sietett, és olyan díszessé tette, hogy meg sem lehetett különböztetni Amaravatítól. ⁸A Dasárhák ura [így] a madaráról látta meg, hogy a városa [csakúgy] ragyog a Visvakarman által valóra váltott menyeyei kívánságokról. ⁹Dváráká látványa [nagy] örömmel töltötte el Harit, a mindenható Nárájanát. [Amikor] oda érkezett, úgy érezte, hogy minden célja teljesült. ¹⁰Ahogy [megindult] a Visvakarman által feldíszített város felé, [elsőként] szemet gyönyörködtetően szép facsoportokra lett figyelmes. ¹¹A várost várárok vette körül, amelynek a lótoszokkal és ludakkal teli vize az Indusra és a Gangeszre emlékeztetett. ^{12–13}Dváráká olyan volt, mint a felhőkkel ízlésesen körülvett égbolt. Az arany színben ragyogó falai a Napra, míg az égbe magasodó bástyái a felhők füzéreire emlékeztettek. A ligetei Nandanával és Csaitrarathával vetekedtek.

¹⁴Keletről a szépséges Raivata–hegy határolta. Lenyűgöző sziklaszirtek, barlangok [díszítették. Csakúgy tündökölt] az arany és drágakő boltívektől. ¹⁵Délről az ötszínű Latávéshta, míg nyugatról a szivárványhoz hasonló Aksaja[–hegy] ragyogta be. ¹⁶Az északi

oldalát a fehér Venumat, a Mandarához hasonló hegy tette rendkívül díszessé.¹⁷ A Páncsadszanja, Páncsadszana nagy, színes ruhák sokaságát idéző erdeje és a Szarvartuka-erdő, ahol egyszerre volt jelen valamennyi évszak a Raivataka irányában terült el.¹⁸ A Latávéstát a nagy Méruprabhava-, a tágas Puspaka– és a Bhárga-erdő vette körbe.¹⁹ [A város nyugati határában húzódó] Satávarta-erdőt rózsa-, citrom- és korallfák valamint édeskömény és leanderek ékesítették.²⁰ A Venumat körüli nagy erdő olyan szép volt, mint a Csaitraratha vagy a Nandana.

²¹A keleti [oldalán folyt] a Mandákiní folyó, [amely] a macskaszemhez hasonló lótuszaitól olyan gyönyörű volt, mint a Puskariní.²² [Annak] a hegyeit Visvakarman parancsára a Késavának kedveskedni akaró istenek és *gandharvák* díszítették fel.²³ A nagy folyó Dvárvatíhoz érve, ötven tágra nyitott száján keresztül táplálta üdvös vizével [a helyet].^{24–25} Rápillantott Dváráká égbenyúló városára, és [mintegy] végeláthatatlannak [gondolta]. Mély árkok és páratlan falak határolták. [Frissen] meszelt [épületei] fehér színben [tündököltek]. Vesélyes, egyszerre akár százak életét is elvenni képes hadieszközökből, harci járművekből és hatalmas vaskerekekből sem volt hiány.²⁶ Akár az istenek otthonában, ebben a városban is rendelkezésre állt nyolcezer, csengőkkel és zászlókkal felszerelt harci szekér.

²⁷A megingathatatlan várost, Dvárákát nyolc *jódszana* szélesnek, és tizenkét *jódszana* hosszúnak látta, de az elővárosaival együtt [legalább] kétszer ekkora volt.²⁸ A falakkal körbezárt területet nyolc út szelte át, [amelyek] egymással nyolc kereszteződésben egyesültek. Ezeket egyetlen összekötő út fogta össze. Olyan volt, mintha maga Usanasz tervezte volna [meg az egészet]. Itt még a nők is képesek lettek volna harcba szállni, nemhogy a Vrisnik kiváló hősei.²⁹ A híres Dásárhák legkiválóbb városában Visvakarman hét, eltérő szélességű, kiváló utat különített el a hadtestek számára.

³⁰Amikor Dévakí fia megpillantotta az arannyal, drágaköből készült lépcsőkkel és boldog emberekkel teli épületeket, [nagy] öröm töltötte el.³¹ A legszebb palotákon és az útelágazásoknál felállított zászlók félelmetes hangon olyan hevesen csattogtak,

mint a hajók[on a vitorlák]. ³²Az arany tetők úgy fénylettek, mint a Méru-hegy csúcsa. Fehér és sárga, arannyal berakott tornyok voltak rajtuk, amelyek különféle, szépséges hegyhátakkal, hasadékokkal és szirtekkel borított hegyekre emlékeztettek. ³³A színük a Pancsavarna–hegyével egyezett meg. Azt lehetett hinni, hogy virágot esőznek. Olyanok voltak, mint a felhők hangját visszhangzó hegyek. ³⁴[Kivétel nélkül] Visvakarman alkotta meg mindet. Úgy fénylettek, mint az erdőtüzek. Mintegy nyaldosták az eget, miközben a Napét és a Holdét felülmúló ragyogást árasztottak. ³⁵[A város] tündökölt a boldog Dásárháktól, a palotáktól és [a hozzájuk tartozó kerti] tavaktól. [A helyet] felhőhöz hasonló házak díszítették, amelyeknek esőistene Vaszdúva fia volt.

^{36–37}Dváraká olyan szép volt, mint a felhőkkel borított égbolt. A lakhely, amit Visvakarman Vaszdúva magasztos fiának alkotott, jól láthatóvá vált. Mind a hossza, mind a szélessége négy *jódzsana* volt. A benne lévő temérdek kincs mértéke felbecsülhetetlen nagyságot öltött. ³⁸Indra utasítására a nagy szerencsével bíró Tvastrként [is ismert Visvakarman azt a helyet] a világból [odahordott] hegyekkel látta el, hogy otthont adjanak a legszebb palotáknak. ³⁹Visvakarman Rukmininek is páratlan lakosztályt készített: a színarany kastélyban valamennyi élőlény az örömét lelte, olyan volt, mint a Méru–hegy magas és nagy arany csúcsa. ⁴⁰Szatjabhámá egy fehér kúriába költözött, amelyet [az emberek] Bhógavat néven ismertek. A lépcsői különféle drágakövekből voltak, és a Nap folttalan fényét idéző zászlók ékesítették fel. ⁴¹Az a legkiválóbb palota, amelyet Dzszambavati [jelenléte] díszített, a fényével, akár a Nap, minden társát felülmúlta. Egy jól látható magaslaton helyezkedett el, ahol nagy zászlóit a négy égtáj felé állították fel. ⁴²Visvakarman a kettő közé egy [harmadik] mennyei [épületet] helyezett el. A színében a felkelő Napra, a formájában pedig a Kailászára emlékeztetett. ⁴³Úgy csillogott, mint a Dzszambú folyóból származó arany. [Az egyik pillanatban] olyan volt, mint a lobogó tűz, a másikon meg, mint a tenger. [Ezt a palotát] Mérúnak nevezték el, ⁴⁴és Késava a gandhárai király lányát, az előkelő Gándhárít költöztette bele. ⁴⁵Szubhímának a min-

dennél fenségesebb lakosztályát egy nagy magaslaton [alakították ki]. Ez a fények sokaságát árasztó, lótuszszínű [palota] Padmakúta néven lett ismert. ⁴⁶A Sárnga íjat tartó [Krisna] Laksmanának a Szúrjaprabhának nevezett kúriát jelölte ki, ahonnan semmi olyan nem hiányzott, amit az emberek kívánhattak volna. ⁴⁷A macskaszemek színében pompázó palotánál, a Haritaprabhánál az élőlények nem ismernek nagyobbát. ⁴⁸Ez a hely, amit mind az istenek, mind a bölcsek dicsértek, a Vaszdudévától származó [Krisna] Mitravindá nevű feleségének lett az otthona. Ez valamennyi épületnek [méltán] vált az ékévé. ⁴⁹A legképrázatosabb kastély, amit Visvakarman alkotott, olyan elbűvölő lett, akár egy hegy. ⁵⁰Itt Vaszdudéva fiának a Szudatá nevű asszonya talált otthonra. A hely a Kétumat nevet kapta, és valamennyi istenség elismerését kívívta.

^{51–52}A leggyönyörűbb palota, amit Tvastr ott alkotott, az [mégsem ez, hanem] a ragyogó Viradzsa volt. Mind a hossza, mind a szélessége [legalább] egy jódzsánát tett ki. [A Föld] összes drágaköve megtalálható volt benne. Nagy fény vette körbe, [amitől csakúgy] sziporkázott [minden irányba]. Nem más, mint a nemes lelkű Késava tanácsterme kapott itt helyet. ⁵³Vaszdudéva fiának ebben a házában fellobogózott, színarany zászlórudak álltak [mindenhol] gondosan elrendezve. [Nem volt olyan pontja az épületnek, ahol] ne lettek volna utat jelző jelvények és drágakövek. ⁵⁴A Jaduk oroszlánja még a nagy Vaidzsajanta-hegyet is odahozta a Hanszakúta csúcsáról, az Indradjumna-tó mellől. Ez hatvan *tála* magas, és fél *jódzsana* széles volt. ⁵⁵A mérhetetlen erejű [Krisna] azt a *kinnarákkal* és nagy kígyókkal körülvelt, világhírű hegyet minden élőlény szeme láttára vitte oda. ⁵⁶A Mérúnak a Nap útjában álló, mindennél magasabb, mennyei csúcsát, amelyről mind a három világban tudják, hogy színaranyból van, Visvakarman felemelte, és Krisna kedvéért [Dvárakába] cipelte. ⁵⁷Úgy ragyogott, hogy az [már-már] félelmetes volt. [A világ] összes gyógynövénye megtalálható volt rajta. [Ennek az elhozatalára] Indra adott utasítást, így Tvastr a kötelességének eleget téve szállította ide. [Időközben] azonban Késava elrabolta a Páridzsátát. ⁵⁸Így mielőtt ez a csodálatos cselekedetű [hős] tá-

vozható volt [a mennyből], meg kellett ütköznie azokkal az istenekkel, akik a lótuszok százaival és arany *vimánákkal* körülvették, legkiválóbb fát őrizték.

⁵⁹Vaszudéva fia számára Brahmaszthalából származó nagy fákat telepítettek oda. A lótusztavak és a patakok vizeiben lótuszok, és drágakőből készült, illatos vízililiomok úsztak, miközben aranyból és kristályból készült csónakok ringtak rajtuk. ⁶⁰Fenséges partjaikat terebélyes fák: *szálák, tálák, kadambák* és százfelé ágazó *róhinák* ékesítették. ⁶¹Visvakarman még a Himaláján és a Mérún növekvő fákat is elhozta, hogy az oroszlánhoz hasonló Jadu kedvéért ott elültesse. ⁶²[Dváraká] ligeteiben [különféle fák] nőttek. Voltak köztük vörös, sárga és narancs színűek. Némelyeken fehér virágok nőttek, míg mások valamennyi évszakban hoztak gyümölcsöket. ⁶³Azon a legkiválóbb helyen a sárga homokpartokkal körülvett folyók vize [folyton] hullámozó, míg a tavaké [örökké] nyugodt volt. ⁶⁴Egyes folyókat hatalmas fák és [különféle] kúszónövények vettek körbe. A vizeiket lótuszok [tarkították], a partjaikat pedig arany homok borította. ⁶⁵A város fáin megrészegült pávák és örökké kótyagos kakukkok [zsongása hangzott mindenféle]. ⁶⁶Nem volt olyan vaddisznó[konda], madár[raj], elefánt-, tehén- vagy bivaly[csorda], amely nem talált volna ott otthonra. ⁶⁷Az elbűvölő városban Visvakarman [végül] egy színarany, száz *kisku* magas falat emelt. ⁶⁸Földi tartózkodása során [ily módon ott] valamennyi hegyet, folyót, tavat, erdőt és ligetet elrendezte.

KILENCVENNEGYEDIK ÉNEK [Krisna hazaérkezése]

Vaisampájana így szólt:

¹Miután a bikatekintetű Krisna megnézte Dvárakát, [elérkezett az idő, hogy] a saját, paloták százaitól ragyogó lakhelyét [is] szemügyre vegye. ²A fehér [épületet] tízezer drágakőoszlop tartotta. A korallokból, ékkövekből és ezüstből készült boltívek lángnyelvek módjára [vették körbe]. Nem volt olyan pontja, amit ne [díszítettek volna] ragyogó aranyerkélyek. ³A Krisna lakhelyéül szolgáló, kristály oszlopokon álló széles palota mindenhol aranyozva volt. ⁴⁻⁵[A kertjében lévő], különféle drágakövekhez és aranyhoz hasonló tavakban virágoztak a vízililiomok. A vizeikben lóbuszok és vörös, finom illatot árasztó liliomok [úsztak, míg a partjaikat] ékkövekből rakott lépcsők szegélyezték. [A környékükről] sosem hiányoztak a mámoros pávák és a folyton kótyagos kakukkok. ⁶Az épület mellé Visvakarman egy sáncokkal megerősített kőfalat is emelt, amely körülbelül száz *kisku* magas lehetett. ⁷Az oldalanként fél *jódzsana* nagyságú ház, amelyet [az istenek építései] az oroszlánhoz hasonló Vrisninek készített, [minden kétséget kizáróan] Indra palotájára emlékeztetett.

⁸Ezután Súra Garuda nyakában ülő sarja boldogan fújt bele a fehér kagylókürtjébe, [amelynek a hangja] rendre félelmet keltett az el-lenségeiben. ⁹Alighogy megszólalt a hangszer, a tenger rettenetesen megremegett, és az egész égbolt zengeni kezdett. [Hirtelen minden] olyan csodálatos lett!

¹⁰A Páncsadszanja hangja és Garuda látványa örömmel töltötte el a Kukurákat és az Andhakákat. ¹¹Amikor a Föld lakói meglátták Garuda hátán a kagylókürtöt, diszkoszt és buzogányt tartó, a Naphoz hasonló ragyogással körbevett [istenséget] kivétel nélkül örvendezni kezdtek. ¹²Ezután megszólaltak a *túrják* és a hangos üstdobok. A városlakók örömkialtásai az oroszlánok üvöltéseivel vetekedtek. ¹³Madhu elpusztítóját meglátva a Dasárhák, a Kukurák és az Andhakák valamennyien örvendezve gyűltek egybe.

¹⁴Ugraszéna király Vasudéva vezetésével a harsogó üstdobok és

a zúgó kagylókürtök kíséretében lépett be a fia lakhelyére.¹⁵ A boldog Dévakí, Róhiní és Áhuka asszonyai a lakosztályaikban úgy sürgötek fel-alá, ahogy irányították őket.¹⁶ [Végül] Garuda a saját lakhelyére vitte az urak szolgálta Krisnát, azaz Harit, [aki] ezután az iránymutatás szerint haladt tovább.¹⁷ Krisna, Jadu bikához hasonló sarja a háza kapujában szállt le, és ott rótt le a tiszteletét rangjuk szerint az összes Jádava előtt.¹⁸ Ezután Ráma, Áhuka, Gada, Akrúra, Pradjumna és a többiek köszöntötték [a hazatért hőst].¹⁹ Súra sarja megragadta a Maniparvatát, és belépett az otthonába. Az Indrának kedves, terebélyes fát, a Páridzsátát Rukminí fia, Pradjumna cipelte be [utána] az épületbe.²⁰ A halandók egymást testet öltött istenségeknek látták. Nem volt olyan ember, akit ne töltött volna el boldogsággal a Páridzsáta szépsége.²¹ A Jádava [nemzetség] urai önfeledten magasztalták a dicső Góvindát, miközben bevonult a Visvakarman által készített lakhelyére.^{22–23} Ezután a mérhetetlen és romolhatatlan [Krisna] a Vrisnikkel együtt a harem közepére tette a Maniparvata csúcsát, majd a kívánt a helyére rakta a legkiválóbbnak tartott mennyei fát, az öröktől fogva tisztelt és nagyra becsült Páridzsátát.²⁴ Az ellenséges hősök életét elvevő Késava [ezt követően] elbocsátotta a rokonait, és egytől egyig üdvözölte a Naraka fogságából [kiszabadított] asszonyokat.²⁵ Ruhákkal, ékszerekkel, [különféle] finomságokkal, szolgákkal, pénzzel, a Hold sugaraihoz hasonlóan tündöklő nyakláncokkal és nagy fényű drágakövekkel ajándékozta meg őket.²⁶ [Ezután] először Vaszudéva, Dévakí és Róhiní, majd Révatí és Áhuka üdvözölte őket.²⁷ Szépség tekintetében Szatjabhámá volt közülük a legkiválóbb, míg a család úrnője [továbbra is] Bhísmaka lánya, Rukminí maradt.²⁸ Krisna [végezetül] palotákat és kastélytoronyokat jelölt ki gazdagon berendezett lakhelyeikül.

KILENCVENÖTÖDIK ÉNEK [A tanács összeülése]

Vaisampájana így szólt:

¹Vaszudéva fia ezután elköszönt Garudától. Hálát mondott [a szolgálatáért], majd barát módjára átölelte, és az útjára engedte. ²Miután elbocsátotta, az égen kedve szerint járó madár hódolattal telve búcsút vett Dzsánárdanától, és a magasba emelkedett. ³A szárnyai [csapkodásával] olyan szelet támasztott, hogy a *makaráknak* ott-hont adó óceán [is] megremegett tőle. Ezután egy nagy lendületet vett, és a keleti [égtáj] végeláthatatlan tengere felé indult, ⁴miközben még megígérte [az urának], hogy ha kell, [ismét] a szolgálatára fog állni. Miután Garuda távozott, Krisna az agg apját, Ánakadundubhit kereste fel. ⁵⁻⁶[Ezt követően] Madhu sarja, a Dásárha meglátogatta Ugraszéna királyt, Baladévát, a Kásiból származó Szándípanit és Gárgja *bráhmanát*, majd megjutalmazta őket és a többi Vrisnit, Bhódzsát és Andhakát azokkal a legszebb drágakövekkel, amelyekhez a hősiessége révén jutott hozzá. ⁷⁻⁸Dváráká [egyik] útkereszteződéseibe egy nagyra becsült, fényes fülbevalókat viselő hírmondó állt ki, és így kiáltozott:

„A *bráhmanák* ellenségei elpusztultak! A Vrisnik és az Andhakák győzedelmesek! Madhu elpusztítója sértetlenül tért vissza a csatából!”

⁹Dzsánárdana [sorban először] Szándípanit kereste fel, majd illedelmesen a Vrisnik királya, Áhuka előtt mutatta be a hódolatát.

¹⁰Ezután Indra öccse és Ráma az apjukat kezdte magasztalni, akiknek [a szemei] könnyekkel, az elméje pedig örömmel telt meg.

¹¹Adhóksadzsza [befejezésül] rangjuk szerint a többiekhez is oda-lépett, hogy a Dásárhákat a nevükön szólítva fejezze ki az irántuk való megbecsülését. ¹²[Ezt követően] valamennyien, Indra öccsének a vezetésével elfoglalták a legkiválóbb, mennyei ülőhelyeiket, amelyeket [a Föld] összes drágaköve díszített. ¹³Ekkor a [démon] szolgák által odaszállított, kifogyhatatlan mennyiségű kincset, a Krisna parancsát követő férfiak átvitték a tanácsterembe. ¹⁴Dzsánárdana ezután az üstdob hangjával [egyenként] megszólította a Dásárhákat és a legkiválóbb Jadukat, hogy kimutathassa előttük a hódolatát.

¹⁵Krisna [ezután] utasítást adott arra, hogy az előkelő Dásárhák [is] beléphessenek a Szudásárhának [nevezett] elbűvölő, ülőhelyekkel teli [tanácsterembe, amelyet] ékkövekből és korallokból készített boltívek díszítettek. ¹⁶A ragyogó [csarnok egy szempillantás alatt] teljesen megtelt az oroszlánhoz hasonló Jadukkal, és [egészen] olyanná vált, mint egy hegy oroszlánokkal teli barlangja. ¹⁷Ráma és Góvinda maguk elé engedték Ugraszénát, majd miután a [többi] Vrisni a beleegyezését adta, arany trónusokon foglaltak helyet. ¹⁸Ezután a koruk szerint a legkiválóbb Jadu hősök is helyet foglaltak, Madhu elpusztítója pedig szeretettel üdvözölte valamennyiüket, majd befogott a mondandójába.

KILENCVENHATODIK ÉNEK [Krisna hőstettei]

¹„Jóságotok révén [kivétel nélkül nagy] hírnévre tettetek szert. Vezeklések ereje és a meditációban való elmélyülések odáig vezettek, hogy a Föld gonosz fia, a mohósága rabjává vált Naraka elbukott. ²A nőket, akiket megszabadítottam a bilincseikből, egy nagy és káprázatos városba rejtette el. A Maniparvata csúcsát felemeltem, és elhoztam nektek. ³[A démon] temérdek vagyonát a szolgáljaival szállíttattam ide. [Mostantól] ezekről is ti rendelkeztek!”, mondta [Krisna], majd elhallgatott.

⁴A beszéd hallatán a Bhódzsák, a Vrisnik és az Andhakák magasztalni kezdték Vaszdúvéa fiát, Dzsanárdánát, és közben az egész testükben örvendeztek. ⁵⁻⁶A hősök üdvözlésre emelték a kezeiket, és így szóltak: „Dévaki erős karú fia, veled kapcsolatban [már] az sem tűnik csodának, hogy még az istenek számára is csak nagy nehézségek árán végrehajtható cselekedetet megvalósítva [az első gondolatod az, hogy] a megszerzett drágakövekkel és [más] javakkal a rokonaidat örvendeztesd meg!”

⁷Ezután Áhuka és a többi Dasárha asszonyai boldogan siettek be a tanácssterembe, mivel már [nagyon] vágytak arra, hogy láthassák Vaszdúvéa fiát. ⁸A királynék, akik közt Dévaki [sorban] a hetedik volt, és Róhiní a [trónusán] ülő Krisna és az erős karú Ráma elé fáradtak. ⁹Az istenek, Ráma és Késava először Róhinéhez léptek oda, hogy köszöntsék, majd utána Dévakit is üdvözölték. ¹⁰Amikor a két bikaszemű fiú [az anyjuk] elé került, olyanok voltak, mintha Mitra és Varuna lépett volna oda az isteneket szülő Aditihez. ¹¹A két legkiválóbb férfi ezt követően [Dévaki] lányához fordult. Az emberek közt ő Ékánansá néven volt ismert, és [úgy tartották róla], hogy képes az alakját a kedve szerint változtatni. ¹²Az úr egyazon percben, ugyanabban a pillanatban látta meg a napvilágot vele. [Sőt], a legkiválóbb személy az ő kedvéért végzett Kanszával és a seregével. ¹³Ez a tiszteltreméltó lány a Vrisnik lakhelyén nevelkedett. Vaszdúvéa parancsot adott rá, hogy úgy védelmezzék, akár egy fiúgyermeket. ¹⁴Az emberek Ékánansának nevezték, mivel [minden szempontból] ékáz, azaz

egyedülálló volt. Ez az utólérhetetlen jóga-lány azért született, hogy Késavát megmenthesse. ¹⁵Jadu bölcs sarjai kivétel nélkül tisztelték, mivel a mennyei testével [egykor] egy istenség módjára védte meg Krisnát. ¹⁶Mádhava úgy lépett oda hozzá, mint egy barát a kedves barátnőjéhez, majd a jobb kezének ujjhegyeivel megérintette. ¹⁷Ezután a nagy erejű Ráma [az öccséhez] hasonlóan átölelte a tiszteltreméltó nőt, majd a fejére csókot nyomva a bal kezével érintette meg. ¹⁸Ráma és Krisna közt a kedves húguk olyan volt, mint a lótuszkehelyből előbújó, kezeiben arany lótuszokat tartó Sri. ¹⁹Ezt követően [a városbeli] nők álltak elő, és különféle, ragyogó virágok és magvak szakadatlan záporával borították be [Ékánansát]. ²⁰A Jádavák [mindeközben] Dzsánárdana előtt hódoltak, és boldogan magasztalták csodálatos tetteit, majd mindnyájan letelepedtek. ²¹Miközben [folyamatosan] dicsérték, az erős karú [Krisna], a városlakók nagy hírű megörvendezettője úgy járt köztük fel-alá, mintha az istenek közt lett volna. ²²Miután Jadu sarjai kivétel nélkül elhelyezkedtek, Indra parancsára Nárada lépett be a tanácsterembe, hogy Dzsánárdanával [beszélhessen]. ²³A bikához hasonló Jaduk magasztalása közben [a bölcs] megérintette Góvinda kezét, és leült egy széles emelvényre. ²⁴Miután kényelmesen elhelyezkedett, így szólt az ott egybegyűlt Vrisnikhez:

„Bikához hasonló férfiak, tudjátok meg, hogy Indra parancsára érkeztem hozzátok! ²⁵Tigrishez hasonló harcosok, itt az ideje, hogy meghallgassátok, mi mindent tett Késava a gyermekkorától kezdve. ²⁶Ugraszéna [vagy más néven] Áhuka fia, a gonosz Kansza valamennyi rokonát sanyargatta. Az apját bebörtönözte, és a királyságát elragadta tőle. ²⁷A családja szegényévé [vált], rosszlelkű [király]

* Ékánansá azonosítása Nanda és Jasódá gyermekével ellentmondásban áll azzal a ténnyel, hogy korábban Kansza már végzett ezzel a gyermekkel. A *Harivansa* tehát ezen a ponton egy a korábbiól eltérő, *Brahmánda-puránában* (2.71.217–222) megtalálható hagyományra utal. Eszerint Kansza megkegyelmezett az utolsó gyermeknek, aki ezt követően Vasudéva és Dévakí gyermekeként nevelkedett.

ezután úgy döntött, hogy az apósára fog támaszkodni, és [a saját rokonait], a Bhódzsákat, a Vrisniket és az Andhakákat kivétel nélkül megveti.²⁸ Azonban a dicsőséges Vaszdudéva eközben azon fáradozott, hogy segíthessen a rokonán. Megóvta a fia [életét], hogy ezzel megmentsse Ugraszénát [is].²⁹ Madhu erényes lelkű elpusztítója [így] a Mathurá melletti erdőbe, a pásztorok közé került, és káprázatos tetteket vitt véghez.³⁰ A *súraszénák* a saját fülükkel hallhatták azt a nagy csodát, amit a szekér alatt fekvő cselekedett.³¹ [Ezután következett] a hitvány Pútaná. Ez a szörnyű és félelmetes, hatalmas termetű démonnő [különlegesen] nagy erővel rendelkezett. Magát madárnak álcázta, és a méreggel bekent mellét az eszes [Krisnának nyújtotta, azonban a gyermek könnyű szerrel] végzett vele.^{32–33} Az erdő lakói [már csak] a szörnyeteg holt[testét] találták meg. [Egy másik alkalommal] ugyancsak hatalmas csodát cselekedett. Miközben játszott a gyermek, akiben a mindennek felett álló személy [öltött testet], a lábujjával felborította a szekeret. [Amikor észrevették, a pásztorok azt hitték, hogy] újrászületett. Ezért kapta az Adhóksadzsa, azaz a tengely alatt született nevet.³⁴ [Később, amikor] nem megfelelő módon bánt a játszótársaival, a hasánál fogva egy mozsárhoz kötötték. [Ettől fogva] kezdték Vaszdudéva fiát Dámódarának hívni.³⁵ Amikor a Jamuná holtágánál játszott, a nagy erejű kígyó, az ádáz Kálja kényszerült kudarcot vallani vele szemben.³⁶ A *nágák* palotájában, miközben az ott élő kígyók hódolatban részesítették, Akrúra előtt feltárta a mennyei formáját.³⁷ Amikor a nemes lelkű és bölcs Krisna, Vaszdudéva parányi fia észrevette, hogy fagyos szelek gyötrik a teheneket, az oltalmukról kívánt gondoskodni, és hét éjszakán át [a fejük felett] tartotta a Góvardhana-hegyet.³⁸ A rettenetesen erős és [legalább annyira] romlott lelkű Aristakát az emberek végzetének tartották. A Vászudévával való [találkozása után] a bika mégis holtan zuhant a földre.³⁹ A nagy testű démon, a nagyon erős és gonosz Dhénuka sem tudott ellenállni Vaszdudéva fiának, amikor az a tehenek védelmére kelt.⁴⁰ Az ellenségeivel leszámoló Szunáman az összes katonája élén érkezett hozzá, hogy elkap hassa, azonban [Krisna] a farkasok segítségével visszatánto-

rította. ⁴¹A pásztorok gúnyjában együtt járta az erdőt Róhiní fiával, [és csupán ezzel] félelmet keltett Kanszában. ⁴²Súra erdőt lakó sarja, akinek [a testében] a mindenek felett álló személy volt jelen, végzett a Bhódzsa király csatlósával, az agyaraival hadakozó lóval, ⁴³míg Róhiní eszes fia a Kanszát miniszterként szolgáló, hatalmas Pralambát csapta agyon egyetlen ütéssel. ⁴⁴Vaszudéva nemes lelkű fiai [tehát] az istensarjakhoz hasonlóan nőttek fel, hiszen az átmeneti rítusokat számukra maga Gárgja *bráhmana* végezte el. ⁴⁵A legnagyobb bölcs a születésüktől fogva hajtotta végre a *szanszkáráikat*, melyeket tökéletesen ismert. ⁴⁶Miután a két legkiválóbb férfi elérte az ifjúkort, úgy léptek elő, mint a Himaláját lakó, büszkeségtől mámoros oroszláncolykók. ⁴⁷[Jóllehet] a pásztorok szállásterületén éltek, az erős hősöket az istenek sarjaira emlékeztető ragyogás vette körbe. A pásztorlánykák elvesztették a [józan] eszüket, [amikor megpillantották őket]. ⁴⁸A pásztorok közt egyetlen olyan sem akadt, aki felvette volna a versenyt gyorsaságban, harcban vagy bármiféle játékban Nanda [fiaival]. ⁴⁹Amikor Kansza tudomást szerzett erről a két erős karú, széles mellkasú, szálfatermetű [ifjúról, a félelemtől] a minisztereivel együtt reszketni kezdett. ⁵⁰[A király] sem Balát, sem Késavát nem volt képes foglyul ejteni, ezért a haragjában Vaszudévát és a rokonait börtönöztette be. ⁵¹Ánakadundubhi [ezt követően], akár egy rabló, hosszú ideig viselte a súlyos bilincseket Ugraszéna társaságában. ⁵²Kansza ugyanis az apját is fogságba ejtette, hogy Dzsarászandhára, Áhvitire és Bhísmakára támaszkodva [egymaga] uralhassa Súraszénát. ⁵³Egy kis idő elteltével, Kansza király egy nagy ünnepet rendezett Mathurában a Pináka-íjat tartó istenség, [Siva] tiszteletére. ⁵⁴[Erre az alkalomra] különféle országokból birkózók, valamint a színjátszásban jártas táncosok és az énekeket ismerő dalnokok gyűltek egybe. ⁵⁵Ezután a dicsőséges Kansza nagy vagyont áldozott arra, hogy a megfelelő tapasztalattal bíró mesterekkel egy [pompás] arénát emeltessen. ⁵⁶A városlakók ott többezer emelvénnyel foglaltak helyet. Olyanok voltak, mint az eget beborító csillagok. ⁵⁷A Bhódzsák ura, Kansza úgy kapaszkodott fel a gazdagon díszített, pompás királyi páholyba, mint egy erényes

cselekedetű [ember az égi] *vimánára*.⁵⁸ A küzdőtér kapujába a hősies Kansza egy szilaj, különféle fegyverekkel telepakolt, vitéz [katonák által] felügyelt elefántot állított. ^{59–60} A nagy Bhódzsa király, amióta csak hallott az odaérkezett tigrishez hasonló férfiakról, a Napra és a Holdra emlékeztető Rámáról és Krisnáról, attól kezdve egyfolytában azon volt, hogy a védelmét biztosítsa. Még éjjel sem tudott békében aludni, mivel [csak] rájuk gondolt. ⁶¹ A páratlan eseményről hallva, Ráma és Krisna úgy rontott [a küzdőterre], mintha két tigris csapott volna le a tehenekre. ⁶² Habár az örök megpróbálták feltartóztatni a bikához hasonló férfiakat, az ellenségek sanyargatói [mégis könnyűszerrel] végeztek Kuvalajápídával és a lovasával. [Így a két hős] megállíthatatlanul lépett ki a küzdőterre. ⁶³ Késava és Bala [először] Csánúrával és az *ándhrával* számolt le, majd Ugraszéna gonosz fiát végezték ki a kíséretével együtt. ⁶⁴ Amit ekkor tett az oroszlánhoz hasonló Jadu, azt még az istenek is csak nehezen vihették volna végbe. Ugyan melyik másik férfi lett volna ezt képes megtenni Késaván kívül? ⁶⁵ Korábban sem Prahráda, sem Bali, sem pedig Sambara nem bírt akkora gazdagságot felhalmozni, mint amekkorában Súra sarja részesített itt benneteket. ⁶⁶ Felülkerekedett Murán és a Dítitől született Pancsadszanán, majd a hegyeken átkelve a rokonságával együtt mészárolta le Niszundát. ⁶⁷ [Ezután] végzett a Föld fiával, Narakával, és visszaszerezte [Aditi] ragyogó fülbevalóit. Késava [tehát] még a mennyben, az istenek közt is nagy hírre tett szert. ⁶⁸ Amióta Jadu utódai Krisna erős karjaira támaszkodnak, megszűnt [minden] félelmük, bánatuk és bajuk. Az ellenségeskedés eltűnt közülük, és sorban mutatták be az áldozataikat. ⁶⁹ Íme, röviden ismertettem azt a nagy tettet, amit az eszes Krisna az istenek számára cselekedett. Üdv nektek! ⁷⁰ »Legkiválóbb Jaduk, amit csak kértek, én habozás nélkül megteszem. Én a ti, ti az én szolgálatomra álltok!« ⁷¹ Indra, az istenek ura [egykor] így tájékoztatta Krisnát. Ő küldött engem [is, hogy beszámoljak nektek. Ezért valamennyien] boldogok és elégedettek vagyunk. ⁷² Ahol alázat van, ott megjelenik a méltóság [is, amely rendszerint] a szerénységgel jár együtt. A nemes lelkű Krisnában [ez a három], az alázat, a méltóság és a szerénység örökké jelen van.”

KILENCVENHETEDIK ÉNEK [Krisna további hőstettei]

[Nárada ezt követően tovább folytatta]:

¹„Muru kötélhurkai tönkre lettek téve, Niszunda és Naraka pedig a másvilágra költözött. A Prágdzsjótisa városába vezető út újra veszélytelen! ²Súra sarja az íja pengésével és a Pancsadszana zúgásával megrémítette a vele hadakozó királyokat. ³Késava, a bikához hasonló Vrisni a felhőhöz hasonló seregeivel egy szempillantás alatt ragadta el Rukminít, [hiába] védelmezték őt a déli égtáj urai. ⁴[Ezután] a kagylókürtöt, diszkoszt, buzogányt és kardot tartó [istenség] a felhők hangját hallató, Naphoz hasonló fénnel körülvett harci szekeren vitte magával a Bhódzsa királynét. ⁵Dzsárúthiban felülkerekedett Áhvritin, Kratha fián és Sisupálán, majd a seregével együtt igázta le Vaktrát és a legyőzhetetlennek tartott Satadhanvant. ⁶Haragjában megölte Indradjumnát és a *javana* Kasérumatot. [Sőt, ezt követően] a kemény íjával a Szaubhát uraló Szálva életét kioltotta, illetve magát Szaubhát [is] elpusztította. ⁷A mindenek felett álló, lótuszszemű személy a diszkoszával hegyek ezreit hasítottatta át, hogy végezhesen Djumatszénával. ⁸A Mahéndra csúcán a tigrishez hasonló férfi Rávana jelenlétében gyilkolta meg [a démonkirály] két kémét, akik bárhonnan képesek voltak egy szempillantás alatt eltűnni. ⁹Az Irávatí [folyónál] a kezében a Sárnga íjjal számolt le Gópatival és Tálakétuval, a két nagy Bhódzsával, akik a harcban a Nappal és tűzzel voltak egyenlők. ¹⁰Nimivel és Hanszával, ezzel a két démonnal szemben Krisnának elég volt egyetlen kockadobás, hogy a királyságaikat romba döntse. ¹¹A nemes lelkű Késava felperzselt Váránaszít, majd a rokonaival együtt pusztította el a Kásik urát és országát. ¹²Hosszú nyilai segítségével a csodálatos cselekedetű Krisnának a harcban [még] Jamán [is] sikerült felülkerekednie, és [így] megmentette Indraszéna fiát [a haláltól]. ¹³Az erős hős a tengerek [mélyén egészen] Lóhitakútáig merészkedett, hogy az összes víziszörnyével együtt igázhassa le Varunát. ¹⁴Amikor Indra istenek által őrzött palotájában járt, fittyet hányva az égiek urára elrabolta a Páridzsáta-fát. ¹⁵Dzsananárdana egyszerre

oltotta ki az életét a Pándják, Pundra, Matszja, Kalinga és Vanga királyának.¹⁶Amikor a bölcs [Krisna haza] akarta vinni Gándhárít, szépséges asszonyát, [legalább] száz nemes lelkű királyt mészárolt le.¹⁷[Jóllehet] ez csak játék volt, Madhu mindenható elpusztítójának [még] a legkiválóbb Bharatán, a Gándíva íjat tartó [Ardzsunán] is sikerült felülkerekednie.¹⁸Hiába vették őket körbe a katonáik, a mindenek felett álló személy egyszerre vette el Dróna, Asvattháman, Kripa, Karna, Bhímaszéná és Szujódhana életét.¹⁹A kagylókürtöt, diszkoszt, buzogányt és kardot tartó úr erővel ragadta el a Szauvírást uraló király lányát, hogy Babhrunak kedveskedjen.²⁰Vénudári kedvéért a mindenek felett álló személy azt a terhet is magára vállalta, hogy meghódítsa a széles Föld egészét a lovaival, a harci-szekereivel és az elefántjaival együtt.²¹Mádhava [vagy más néven] Hari egy korábbi alászállása során az aszkézise révén hősiességre, erőre és energiára tett szert, [majd ezek birtokában] elragadta Balitól a három világot.²²A halál akkor sem érte utol, amikor Prágdzsjótisa felé [tartott, és] rémisztő démonok próbáltak meg mennykövekkel és hegycsúcsnyi bunkókkal [az életére törni].²³Bali fiát nagyon erősnek és kivételesen hősieksnek tartották. [Sőt], mindenki másnál nagyobb vagyonnal rendelkezett, Krisna mégis a kíséretével együtt számolt le vele.²⁴Az izmoktól duzzadó, erős Dzsánárdana megölte Kansza miniszterét, Píthát, és annak a fiát, Aszilómant.²⁵Az ellenségek nagy hírű sanyargatója, a tigrishoz hasonló férfi elpusztította Dzsambhát, Airávatát, Virúpát és Sambarát.²⁶A lótuszszemű [hős] a vízben kerekedett felül a *nágák* nagy erejű urán, Kálíján, és küldte vissza a tengerbe.²⁷A tigrishoz hasonló férfi [testébe bűjt] Hari leküzdötte Vivaszvat fiát, Jamát, és feltámasztotta Szándípani halott fiát.²⁸Az erős karú [hős] így módon tanította móresre [a világ] valamennyi gonosztevőjét.²⁹Végzett a Föld fiával, Narakával, és visszavitte a drágaköből készült fülbevalóit az istenek anyjának, hogy megörvendeztesse a mennykövet tartó [Indrát].³⁰Az egész világ felett uralkodó mindenható így vált a híres Krisna [képében] az istenek oltalmává, és a démonok ostorává.

³¹Miután a halandók közt megszilárdította a *dharmát*, miután az ajándékokban bővelkedő áldozatokat bemutatta, és miután az istenek végeláthatatlan teendőit teljesítette, vissza fog térni a saját otthonába. ³²A híres Krisna [így csak egy darabig] fogja lakni a Risikával körül ölelt, elbűvölő várost, a virágzó Dvárakát, [és majd a távozása előtt] a tengerbe fogja küldeni. ³³Így a drágakövektől roskadó, áldozati karókkal és halotti halmokkal szegélyezett város a ligeteivel együtt Varuna lakhelyére fog kerülni. ³⁴A Sárnga íjas [isten, Visnu] szándékát ismerő tenger tehát a jövőben majd [teljesen] elárasztja a lenyugvó Naphoz hasonló [Dvárakát]. ³⁵Madhu elpusztítóján kívül sem az istenek, sem a démonok, sem az emberek közt nem születik olyan, aki [méltó lenne rá, hogy] ezt a helyet lakhassa. ³⁶Miután ez az ember a Dasárhák végzetét a megfelelő módon beteljesítette, [egyszemélyben válik] a Holddá és a Nappá, illetve Visnuvá és Nárájanává.

³⁷Ez a felfoghatatlan [személy] nem függ senkitől. [Akkora] hatalommal bír, hogy a teremtményekkel úgy szórakozik, mint egy gyermek a játékaival. ³⁸Madhu erős karú elpusztítóját képtelenség [halandó elmével] felfogni. Ő ölti magára az összes formát, [így] nincs nála hatalmasabb. ³⁹A dicséretét [a világban] százával, sőt ezrével zengik. Nincs olyan, aki valamennyi tettét ismerné. ⁴⁰[Összefoglalva] ezeket a cselekedeteket hajtotta végre Szankarsana lótuszszerű társa gyermek- és ifjúkorában. ⁴¹Így beszélt egykor a nagy jógi, a bölcs Vjasza, aki a vezekléstől messzire látó szemével mindennek a szemtanúja volt.”

⁴²A bölcs Nárada ezzel befejezte az Indra parancsára előadott szózatát, majd visszatért a mennybe, miközben Jadu összes sarja a dicséretét zengte.

⁴³Ezután Madhu elpusztítója, a lótuszszerű Góvinda a rangjuk szerint, megfelelően jutalmazta meg [az egybegyűlt] Vrisniket és Andhakákat. ⁴⁴Ettől fogva a Jádavák gazdagságban laktak Dváraká városát, és bőséges ajándékokkal együtt mutatták be az áldozataikat.

KILENCVENNYOLCADIK ÉNEK [Krisna asszonyai és gyermekei]

Dzsanamédzsza így szólt:

¹Sokezer asszonya közül eddig nyolcat neveztl meg. [Ezért most arra kérlek], magasztos [bölcs], hogy ennek a nyolcnak a gyermekeit mutasd be!

Vaisampájana így szólt:

²[Mivel] ők nyolcan voltak [Krisna] fő feleségei, és [számos] gyermeknek adtak életet, [ezért az emberek] jóbára őket ismerik. Most [a kérésedre] beszámolok azokról a hősookról, akiket ők hoztak világra.

³[Emlékeztetőül először a nyolc asszonyát nevezem meg]: Rukminí, Sztjabhámá, a felséges Nagnadzsití, a Sibiből származó Szudattá, a kedves mosolyú Laksmaná, ⁴Kalinda lánya, Mitravindá, a Púruk-tól származó Dzsámbavatí és a Madra-beli Szubhímá. [Először] Rukminí fiairól számolok be!

⁵Az elsőszülött fia Pradjumna volt. Ő végzett Sambarával. A második [fiát] Csárudésnának hívták, és ebből a Vrisniből egy orosz-lánhoz hasonló, nagy harcos vált. ⁶[Utánuk sorban a következő fivérek jöttek]: Csárubhadra, Bhadracsáru, Szudanstra, Druma, Szuséna, Csárugupta, Csáruvinda, Csárumat, majd végül a legkisebb, Csárubáhu. [Rajtuk kívül] egy lányt is a világra hozott, [aki] a Csárumatí nevet kapta.

⁷Sztjabhámá [hat fiút], Bhánut, Bhímarathát, Ksupát, a dicső Díptimatot, Támradzsáksát és Dzsálántakát, valamint négy lányt szült a Garuda-jelvényes, [Krisnának]. ⁸⁻⁹Dzsámbavatí [elsőként] a csatákat beragyogó Számbának adott életet, majd Mitrvatnak, Mitravindának, az erényes Mitraváhának és egy lánynak, Mitrvatínak. Most rátérek Nagnadzsití utódaira! Őket Bhadrakárának és Bhadravindának hívták, illetve volt egy [húguk], Bhadravatí. ¹⁰Szangrámadzsitet, Sztjadzsitet, Szénadzsitet és a hősie Szapatnadzsitet a Sibiből származó Szudattá hozta világra. ¹¹Vrikásva, Vrikanivriti és az ifjú Vrikadípti a Madrában született Szubhímá gyermekei voltak. Ezek után figyelj Laksmaná fiaira! ¹²Tőle született Gátravat, Gátrugupta, az erényes Gátravinda és a szép húguk, Gátravantí.

¹³A mindenkinél bölcsebb Asrutát Kalinda lánya szülte világra. [Ez a gyermek volt az, akit] Madhu elpusztítója átadott Srutaszénának. ¹⁴Miután ez megtörtént, Hrisíkésa örömmel fordult az asszonyához: „Legyen ez a gyermek a kettőtöké örök időkön át!”

¹⁵Gada gyermekeinek tartják a Sibiből származó Brihatí fiai [is. Ők a következő nevenek voltak ismertek]: Angada, Kumuda, Svéta és a húguk Svétá. ¹⁶Agaváha, Szumitra, Sucsí, Csitraratha és Csitrászéna ugyancsak [Krisna sarjai] voltak, akárcsak a Csitrának, illetve Csitravatínak [nevezett két lány].

¹⁷Vanasztambának és Upászangának két-két fia született. [Az előbbi gyermekeit] Sztambának és Sztambavanának, [az utóbbiét pedig] Vadzsranak és Szuksiprának nevezték. ¹⁸Judhisthira lányától, Kausikí Szutaszómától két harcban szilárd fiú, Kápálin és Garuda született. Mindketten számos harcmódorhoz értettek.

¹⁹Pradjumnának egy vidarbhai nő szült gyermeket. Az Aniruddha nevet kapta, és a legkiválóbb harcos vált belőle. [Ha] hadba vonult, a gazellával díszített jelvényéről ismerhették fel. ²⁰Baladéva két, mindenki mást felülmúló fiút nemzett Róhinítől. Ez az istenekhez hasonló testvérpár a Nisatha és az Ulmuka nevet kapta. ²¹Súra unokájának, Vászudévának volt még két másik felesége [is], Szutanu és Narácsí, [akiktől] két fiú, Kapila és Paundra származott.

²²Narácsí Kapilának, míg Szutanu Paundrának adott életet. Paundrából király lett, Kapila pedig a rengetegbe távozott. ²³Turí egy nagy erejű hőst szült Vászudévának. Dzsarasznak hívták, és az íjakkal teljesen felfegyverzett *nisádák* ura lett belőle. ²⁴Számba egy szélesebes fiút, Szupársvát nemzett a Kásiból származó [feleségétől]. Aniruddha és Anu fia, Vadzsra azonban még ő előtte látta meg a napvilágot. ²⁵Vadzsrától Prativaha származott, akinek a fia a Szucsáru nevet kapta. Anamitrának, a Vrisnik legifjabb sarjának a fiát Sininek hívták. ²⁶Az ő igaz szavú fia volt a nagy harcos, Sztajaka, aki [idővel] a hősie Jujudhánát nemzette. ²⁷Jujudhánától Aszanga, tőle pedig Bhúmi származott. Bhúmiből Jugandhara apja lett. Így módon az egész nemzetséget ismertettem.

KILENCVENKILENCEDIK ÉNEK [Pradjumna]

Dzsanamédzsza így szólt:

¹[Krisna fiai közül] elsőként Pradjumnát [említetted, és] Sambara megölőjének nevezted. Kérlek, számolj be róla, hogy hogyan is végzett [ezzel a gonosztevővel]!

Vaisampájana így szólt:

²A szépséges Pradjumnát Rukminí szülte Vaszudéva fiának. Az örömét a szép dolgokban lelte, miközben a fogadalmait [rendre] megtartotta. [Idővel] belőle lett Sambara elpusztítója. ³[A születését] követő hetedik éjjelen, éjfélkor a sötét Sambara ugyanis elrabolta a gyermekágyas szobából Krisna újszülött fiát. ⁴Az isteni bűbájokat birtokló hős [természetesen] tudott erről, de mégsem akadályozta meg a harcban ádáz démont. ⁵Amint a nagy Sambara a varázserejével felemelte, és a kezébe vette a gyermeket, az élete a halál [markába] került. [Ezzel azonban mit sem törődött, és] visszasietett a saját városába.

⁶[Sambara] szépséges és erényekkel teli feleségét Májávatínak hívták. [Jóllehet] egy csodás tüneményhez hasonlóan ragyogó külsővel rendelkezett, fia mégsem született. ⁷A démon ezért a végzettől hajtva Vaszudéva unokáját úgy bízta rá a hitese feleségére, mintha a saját fia lett volna. ⁸[Ettől kezdve] ő nevelte Krisna lótuszszerű fiát. Mindenféle démoni bűbájra megtanította, [és idővel] vágyat kezdett érezni iránta. ⁹Amire a szépséges külsejű Pradjumna ifjúvá serdült, valamennyi fegyver forгатásában jártasságra tett szert, és a nők vágyait [is] kiismerte. ¹⁰[Így] a szenvedélyes Májávatí [végleg] nem tudott ellenállni a szépséges [férfinak], és a vágyát [különféle] gesztusokkal kísért pillantásaival mosolyogva igyekezett a tudtára adni. ¹¹[Pradjumna] erre így szólt az őt megkívánó, kedvesen bázsalgó királynéhez:

„Az anyaságról megfeledkezve, miért viselkedsz ilyen [furcsán]?

¹²Jaj neked, a velejedig romlott vagy! [Bizonyára] a női mivoltodtól zavarodott meg az elméd, hogy a fiú létemmel mit sem törődve vágyat táplálsz irántam! ¹³De hiszen a fiad vagyok?! Szépséges királyné,

miféle áthágása ez az illemnek? Kérlek, mondd el, hogy mégis mi dolog ez! ¹⁴Köztudott, hogy a nők természete olyan ingatag, mint egy cikázó villám. A férfiakhoz [csak annyira] ragaszkodnak, mint a felhők a hegycsúcsokhoz. ¹⁵Ragyogással körülvelt, szépséges nő, akár a fiad vagyok, akár nem, légy szíves mondd el, hogy mit forgatsz a fejedben!”

¹⁶Ezekre a szavakra a vágytól megzavarodott, félénk Májavatí négy szemközt adott választ Késava kedves fiának:

¹⁷„Kedvesem, te nem vagy a fiam, és Sambara sem az apád! A Vrisnik szép és hősies sarja vagy! A Vaszdudévától származó [Krisnának] és Rukmininek vagy az örömeiket gyarapító fia! ¹⁸[Sambara] a születését követő hetedik napon még csecsemőként rabolt el, miközben a gyermekágyas szobában feküdtél. ¹⁹Hős, az erős és daliás uram, Sambara rabolt el téged, amikor behatolt a Vaszdudévától származó, Indrához hasonló apád tágas otthonába. ²⁰Az anyád gyermekkorod óta keservesen sirat téged. Olyan rettenetesen gyöttrődik, vitéz férfi, mint a borját vesztett Szaurabhí. ²¹A Garuda alakjával ékesített jelvényt hordozó apád még Indránál is hatalmasabb! Arról azonban ő sem tud, hogy téged gyermekként ide hurcoltak. ²²Kedvesem, te nem Sambara fia vagy, hanem egy Vrisni herceg. [Mit gondolsz, hős], Danu sarjai hogyan lennének képesek olyan utódokat támasztani, [mint te]?! ²³Azért vágyok rád, mert nem én szültelek! Szépséges [ifjú], ha meglátom az alakod, szívemben elerőtlenedek és összeroskadok. ²⁴Vrisnik kedves gyermeke, amit [most] feltártam előtted, az régóta gyöttri a szívem. Kérlek, szabadítsd meg tőle az elmémet! ²⁵Kedvesem, íme elmondtam neked a valódi kilétem. [Most már tudsz róla, hogy] nem az én fiam vagy, és nem is Sambaráé.”

²⁶Miután a diszkoszt tartó [istenség] fia végighallgatta Májavatí teljes mondandóját, dühében Sambarára támadt. ²⁷Már nyolc napja [harcoltak, amikor Pradjumna] a varázslata segítségével végzett vele, [hiába] ismert az a sötét, hősies és örök [démon] minden bűbájt. ²⁸Miután az az összes társát felülmúló rémség [ily módon] Riksavanta városánál a halálát lelte, [Pradjumna] Májavatí királynéval együtt visszatért az apja városába. ²⁹A mágikus képessége révén a magasba

emelkedett, és sebesen arra a helyre sietett, amelyet az apja [mennyei] heve védelmezett. ³⁰Májávatí társaságában úgy ereszkedett le Késava lakhelyére, mintha maga a szerelemisten öltött volna [ott] testet.

³¹Alighogy földet ért, Késava asszonyain [egyszerre] csodálkozás, öröm és félelem lett úrrá. ³²A kedvese [jelenlétét] élvező Kámának vélték, és boldog arccal itták [őt, aki] szemüknek nektár volt.

³³Amint meglátták, hogy [az ifjú] sorban a lábaik elé borult, Krisna feleségei örvendezni kezdtek, miközben érezték, hogy nagy szeretet veszi őket körbe. ³⁴[Azután] a fájdalomtól gyöttrődő, fia után sóvárgó Rukminí [is] meglátta. A társfeleségei százával vették körül, amikor a könnyei közt [a fiához] szólt:

³⁵„Kétség sem férhet hozzá, hogy hálás lehet az az anya, akinek ilyen szép és életerős fia van! [Épp most lépett] a legkiválóbbnak tartott ifjúkorba, [amitől egészen] olyanná vált, mint Káma. ³⁶Fiam, melyik nőt ékesített azzal a sors, hogy te lehetsz az élő fia? Felhőhöz hasonlóan sötét bőrű [férfi], mi járatban érkeztl ide az asszonyoddal?

³⁷Az én fiam, Pradjumna is pont ennyi időse lenne, ha az elkerülhetetlen végzet nem ragadta volna el. ³⁸[Azt gondolom, hogy] nem tévedek, ha azt feltételezem, hogy egy Vrisni herceg áll itt előttem. Az ismertetőjegyek elárulnak téged! Olyan vagy, mint Dzsánárdana, csak a diszkosz hiánya különböztet meg. ³⁹Az arcod, a hajad és a hajvégeid Nárájanáé, míg a fejed, a mellkasod és a karod az ekét tartó sógoromra emlékeztet. ⁴⁰A tested a Vrisnik teljes családját láthatóvá teszi! [Ideje, hogy eláruld], ki is vagy [valójában]! Csaknem Dzsánárdana testének vagy a mennyei hasonmása?”

⁴¹Eközben váratlanul Krisna is belépett, [mivel] Nárádatól értesült Sambara megöléséről. ⁴²Dzsánárdana elméjét az öröm töltötte el, [amikor] megpillantotta a Káma ismertetőjegyeitől tündöklő, legidősebb fiát és a menyét, Májávatit. ⁴³Ezután mit sem várva úgy szólította meg a feleségét, Rukminit, mintha egy [valódi] istenség lenne: „Hitvesem, ez a te fiad, aki íjat tartó úrként visszatért! ⁴⁴Végzett a bűbájokhoz értő Sambarával, és valamennyi varázslatát elpusztította, amelyekkel az isteneket sanyargatta. ⁴⁵Ez az elbűvölő, tiszta és éretnyes nő a fiad asszonya! Májávatínak hívják, és [hosszú időt] töltött

Sambara otthonában. Afelől ne aggódj, hogy ő [valaha] Sambara felesége volt! ⁴⁶Egykor, miután Káma elpusztult és a testét elvesztette, [a szívét] vágyra gyújtó hitvese, Rati ezzé a szépséges lánynyá vált. A mágikus formájával folyamatosan azon volt, hogy ezt a démont megzavarja. ⁴⁷[Ez idő alatt] a bájos nő mindvégig szűz maradt, [mivel] egy látszattestet használt, amikor Sambara közösült vele. ⁴⁸Ő tehát nem más, mint a fiam felesége, és a te elbűvölő külsejű menyed. [Pradjumnának], akit az emberek kivétel nélkül kedvelnek, az elméje segítségével fog támogatást nyújtani. ⁴⁹[Ebből kifolyólag] vezesd a tiszteletre méltó menyem a palotába, és részesítsd a régen elveszett, de [ma] megkerült fiamat tiszteletben!”

SZÁZADIK ÉNEK [Ki méltó a csodálatra?]

Vaisampájana így szólt:

¹Számbát Dzsámbavatí épp abban a hónapban hozta a világra, amikor az önmaga vesztét okozó Sambara elrabolta Pradjumnát. ²Ráma a gyerekkorától fogva őt minden tekintetben példának állította, és Ráma után a Vrisnik kivétel nélkül őt tisztelték a legjobban. ³Amire megszületett, Krisna az összes ellenségével végzett, és úgy lakta be a ragyogó városát, mint egy halhatatlan Indra otthonát. ⁴Miután az istenek ura látta Jádavák dicsőségét, a sajátját hitványnak gondolta. A királyoknak [egy perc] nyugalma sem maradt a Dzsánárdana jelentette veszély miatt.

⁵Némi idő elteltével a királyok mind Váranasza városában gyűltek össze Durjódhana áldozatára. ^{6–7}Miután ezek a földi uralkodók egytől egyig értesültek a Madhutól származó Dzsánárdanáról, a fiairól és a hozzá tartozó gazdagságról, valamint a tenger partjára épített városról, Dváravatíró, a követek segítségével egyezséget kötöttek, és Krisna otthonába mentek, hogy láthassák a dicső Hrisíkést. ^{8–9}[Ily módon] Dhritarástra alattvalói Durjódhana vezetésével és a Pándavákat követő királyok Dhristadjumna irányításával, illetve [rajtuk kívül] a Pándják, a Csólák és Kalinga királya, valamint a báhlíkák, a dravidák és a sakák a seregeikkel együtt a Jádavák Góvinda karjaival védelt városába mentek. ¹⁰A királyok [egészen] beborították a Raivataka-hegyet, és [a katonáikkal] a Földön egyenként jódzsanányi helyeket foglaltak el. ¹¹Ezután a lótuszszemű, dicső Hrisíkésa a bikához hasonló Jádavák társaságában a királyok elé vonult. ¹²A legkiválóbb Jadu, Madhu elpusztítója úgy tündökölt az uralkodók közt, mint a Hold az őszi égbolton. ¹³Krisna a koruk és a rangjuk szerint üdvözölte az ott [jelenlévőket], majd helyet foglalt egy arany trónuson. ¹⁴A királyok [ezt követően] a megfelelő sorban trónszékeken és különféle emelvényeken foglaltak helyet. ¹⁵A Jádaváknak és a királyoknak a gyülekezete olyan volt, mintha Brahmá tanácskozott volna az istenekkel és a démonokkal. ¹⁶A gyűlés közben a Jádavák és a királyok különféle dolgokról

beszélgettek, miközben Késava csendben [csak] figyelt. ¹⁷Időközben a felhők mennydörgése zúgó szelet keltett. Szörnyű vihar kerekedett. Dörgött és villámlott.

¹⁸A borús égbolt felszíne [azonban váratlan] kettéhasadt, és megjelent Nárada. A hajkötegeit összefogva viselte, a kezében pedig a *vínáját* fogta. ¹⁹Az Indra barátságát élvező bölcse, a tűzcsóvára emlékeztető Nárada [fokozatosan] ereszkedett le a lángokhoz hasonló királyok közé. ²⁰A bölcsek bikája, Nárada a földet érését követően a sűrű, gomolyfelhőkkel teli rosszidő véget ért. ²¹Miután a romolhatatlan bölcse belemerült a királyok tengerhez hasonló [sokaságába], a trónon ülő legkiválóbb Jaduhoz fordult:

²²„Mindenek felett álló személy, kétség sem férhet hozzá, hogy csak te lehetsz méltó az istenek csodálatára! Erős karú [hős], boldog lehetsz, [mert] a Földön nincs senki hozzád hasonló.”

²³Az úr a hallottakra elmosolyodott, és így felelt a bölcsnek:

„[Valóban] csodálatra méltó vagyok, és [egyben] boldog az áldozatok során felajánlott ajándékokkal együtt.”

²⁴Miután a királyok közt a legkiválóbb bölcslet e szavak illették, a következőket mondta:

„Krisna, hallottam, amit szerettem volna. [Ideje, hogy] ahogy jöttem, távozzak!”

²⁵Amikor a távozó [bölcset] megpillantották, a királyok, akik nem voltak tisztában vele, hogy egy varázsige hangzott el, egy Nárada által sugallt beszédet mondtak az Úrnak:

²⁶„Mádhava, miután Nárada azt mondta neked, hogy csodálatra méltó és boldog vagy, azt felelted neki, hogy az áldozatok során felajánlott ajándékokkal együtt. ²⁷[Mégis] mit jelent ez?! Nem látjuk ezeknek a nagy [erejű], mágikus mennyei szavaknak az értelmét. Ha [esetleg] van rá mód, szeretnénk színről színre megérteni!”

²⁸[A kérésükre] Krisna valamennyi bikához hasonló királynak ezt a feleletet adta:

„Mód van rá, azonban ezt a *bráhmana*, Nárada fogja elmagyarázni nektek. ²⁹Beszélg, Nárada! Hadd hallják az igazságot a királyok! [Ideje, hogy megtudják, hogy] miért adtam ezt a feleletet a szavaidra!”

³⁰[Az egyik] ragyogó emelvénnyel kényelmesen elhelyezkedett, teljes díszbe öltözött [Nárada] így belefogott, hogy megvilágítsa [az imént elhangzott] beszéd értelmét:

³¹„Legkiválóbb királyok, ahányan csak vagytok, kérlek, hallgassatok végig, hogy miként jutok el ennek a komoly jelentőséggel bíró kérdésnek a végére! ³²Egy alkalommal egy *trisavana* szertartáson vendégeskedtem a Gangesz partján. Miután az éjszaka távozott, és a Nap [újra] láthatóvá vált, magányosan jártam [azt a vidéket].

³³Egyszer csak egy kőrakásszerűségre lettem figyelmes. Két cserép formálta a testét. Széltében és körben, minden irányban egy *krósa* volt a kiterjedése. ³⁴Négy lába volt. A nedves [testét különféle] vízinövények piszkították be. Az alakja olyan volt, mint a *vínámé*. [Másfelől] meg egy [nagy] halom elefántbőrre emlékeztetett. Nem más volt, mint egy teknős. ³⁵A kezemmel megérintettem a víziélőlényt, majd így szólítottam meg: »Teknős, csodálatos a formád! Azt gondolom, hogy boldog lehetsz! ³⁶Két eltörhetetlen edény vesz körbe. A vízben aggodalom nélkül járhatsz, nincs gondod semmire!«

³⁷A vízben élő teknős ezután emberi hangon szólt hozzám:

»Mi csodálónivaló volna bennem, hatalmas bölcs? Hogy lehetnék [pont én] boldog? ³⁸Íme a Gangesz folyó! [Azt hiszem ez mondható igazán] boldognak! Mi lehet ennél nagyobb csoda, hiszen az élőlények tízezrei találnak benne oltalomra.«

³⁹A kíváncsiságom ezután a Gangesz folyóhoz vezetett, [ahol] így beszéltem:

»Csodálatos külsejű, legkiválóbb folyó, te örökké boldog vagy!

⁴⁰A vized ragyog a [benned lévő] fenevadaktól, miközben az aszkéták lakhelyeit oltalmazva a tenger felé haladsz.«

⁴¹A testet öltött Gangesz a szavaimra a következő választ adta [nekem], az istenek muzsikusának, az Indra számára kedves Nárada *bráhmanának*:

⁴²»Legkiválóbb *bráhmana*, sem nem [igazán] boldog, sem nem csodáktól ragyogó nem vagyok. Jóllehet az igazságra törekszel, a szavaiddal [most mégis] megbántasz engem! ⁴³[Hát nem tudod], kétszerszületett, hogy a világban a csodákat a tenger okozza, és [így]

ő tekinthető [valóban] boldognak. Akárcsak én, a széles folyó[társaim] száza [is] ő hozzá tartanak.«

⁴⁴Miután a Gangesz beszédét végighallgattam, a tengerhez fáradtam: »Tenger, nyilvánvaló, hogy te vagy az, akit valamennyi világban csodálnak. Boldog vagy, [mivel] kétség sem férhet hozzá, hogy mint a vizek ura te vagy az összes víz forrása. ⁴⁵Helyénvaló, hogy a világokat életető folyók asszonyaidként a vizükkel együtt hozzád sietnek, miközben az emberek tiszteletben részesítik őket.«

⁴⁶A beszédemet követően a víztömegét kettéhasítva a szél által felkorbácsolt tenger felemelkedett, hogy a következő feleletet adja:

⁴⁷»Istenek muzsikusa, legnemesebb *bráhmana*! [Nagyon kérlek, hogy] ne mondj ilyeneket! Nincs bennem semmi csodálnivaló! [Egyedül] a Föld lehet [tényleg] boldog, hiszen még én magam [is] rajta helyezkedek el. A Földön kívül ugyan ki lenne méltó a csodálatra?!«

⁴⁸A tenger szavai kíváncsisággal töltöttek el, és a felszínén állva így szólítottam meg az összes élőlény menedékéül szolgáló Földet:

⁴⁹»Az élőlényeket, Föld, kivétel nélkül te hoztad világra! Ragyogó nő, kétség sem férhet a boldogságodhoz! Hatalmas türelemmel bíró asszony, az [összes] élőlény közt csodálni való vagy! ⁵⁰Mivel te szülted az embereket, és tartod helyén a világokat, ezért mind a türelem, mind az égenjárók cselekvése tőled ered.«

⁵¹A dicséretem azonban a Földet [olyan] szégyenérzettel töltötte el, hogy még a természetéből fakadó szilárdságról is megfeledezett, amikor választ adott nekem:

⁵²»Istenek muzsikusa, aki az örömet a harcokban és a vitákban leled, én sem boldog, sem csodálatraméltó nem vagyok! A szilárdságomat másoknak köszönhetem. ⁵³A hegyek az [igazán] boldogok, engem [is] ők tartanak meg. Csodálnivalót [csak] bennük találhatsz, [hiszen] ők képeznek hidat a [különböző] világok közt.«

⁵⁴Így, a Föld tanácsát követve a hegyek elé fáradtam: »Hegyek, ti [kétségtelenül] boldognak és rendkívül csodálatosnak tűntök.

⁵⁵A Földön valamennyien az arany, a nemes drágakövek, a kincsek és mindenekelőtt az ércek kiapadhatatlan forrásai vagytok.«

⁵⁶Miután végighallgatták a beszédemet, a jelenlévők közül a legkiválóbb, erdőkkel ékesített hegyek nyugodt hangon szólaltak meg:

⁵⁷»Bölcs *bráhmana*, sem boldogok, sem csodálnivalók nem vagyunk! Boldognak [egyedül] Brahmá, a teremtmények ura nevezhető, [hiszen] még az istenek is a csodájára járnak!«

⁵⁸Ekkor úgy véltem, ha a mindenség örök forrását, Brahmát keresem fel, akkor [végleg] a gondolatmenet végére érhetek. ⁵⁹Az önmagától létező, négy arcú istenséget, aki a világokat teremtette, fokozatosan közelítettem meg, majd üdvözlésként arccal eléje borultam. ⁶⁰[Ezután], hogy a dolog végére jussak, megszólítottam az önmagától létező [Brahmát]:

»[Rajtad], a magasztos istenen kívül nincs más csodálatra méltó! Te vagy a világ boldog szülőatyja! ⁶¹Nem ismerek egyetlen olyan élőlényt sem, aki hozzád lehetne hasonló! Tőled származik ez az egész világ, a mozgó és a mozgásra képtelen élőlényekkel együtt! ⁶²Összes isten ura, a világban a halandókat, az isteneket és a démonokat az elemek és az érzékszervek alkotják. Íme mindez a megjelenés szemképráztató. ⁶³Te az összes égilénynél hatalmasabb isten vagy, hiszen a világokkal együtt te teremtetted valamennyiüket.«

⁶⁴Ezt követően a magasztos Brahmá, a világok nagyapja így szólt hozzám:

»Miért engem nevezel csodásnak és boldognak, Nárada? ⁶⁵A *Védák* azok, amelyeknél nincs nagyobb csoda! A dolgok [valódi] értelmét feltáró *Védák* tartják fenn a világokat, [így] ők a boldogok, Nárada. ⁶⁶Tudd meg, hogy mindaz az igazság megtalálható bennem, amit a himnuszok, az énekek és az áldozati szövegek tartalmaznak, illetve, ami az *Atharvavédába* lett belefoglalva! Én tőlük, ők tőlem függenek.«

⁶⁷Mindent egybevetve az önmagától fogva létező [istenség] mindek felett álló szavainak az ösztönzésére a *Védák* előtti tiszteletadásra szántam el magam. ⁶⁸[Így] Brahmá tanácsát megfogadva a következőket mondtam a négy [*Védának*, amelyeket] a himnuszai és a szentirataik miatt tartanak nagyra: ⁶⁹»A teremtmények ura szerint, ti, az üdvöztető szövegek vagytok [méltók arra, hogy] boldogoknak nevezzenek. A csodáitok miatt [mindenhol] ismernek benneteket.

A *bráhmanák* támaszainak neveznek titeket. ⁷⁰[Mivel] még az önmagától létező istennél is nagyobbak vagytok, arról szeretnélek megkérdezni titeket, hogy nincs-e bármi hatalmasabb nálatok akár tudás, akár tevékenység terén.»

⁷¹Ezután az előttem álló *Védák* így feleltek: »[Nem mi, hanem] a lélek végső oltalmául szolgáló áldozatok boldogok és csodáltnivalók. ⁷²Minket is azért alkottak, Nárada, hogy az ő szolgálatukra legyünk. Mindenek felett az áldozatok állnak, [így még] mi sem lehetünk függetlenek. Ebben [a világban] ők Brahmánál és nálunk, a *Védáknál* is hatalmasabbak.»

⁷³Ezt követően [tehát] a házi [szentélyek] tüze által megszentelt áldozatokat kerestem fel: ⁷⁴»Áldozatok, bennetek páratlan ragyogásra lettem figyelmes! [Azt hiszem, korábban] mind Brahmá, mind a *Védák* erre hívták fel a figyelmemet. ⁷⁵Nálatok csodálatosabb sehol máshol nem lelhető fel! A *bráhmanák* családjába tartoztok! Kétség sem férhet a boldogságotokhoz! ⁷⁶[Ahogy] az istenek kivétel nélkül a felajánlásoktól, a nagy bölcsek pedig a szent szövegektől, [úgy] a tüzek a ti tiszteletadásotoknak köszönhetően érik el a megelégedést.»

⁷⁷Alighogy ezeket elmondtam, az *agnistóma* és a többi, jelenlévő, áldozati karókkal ékesített rítus a [következő], páratlan mondanóba fogott bele:

⁷⁸»Bölcs, a csodáltnivaló és a boldog jelzők nem minket illetnek meg. A legfőbb csoda Visnu! Nincs nála nagyobb a számunkra! ⁷⁹Ez a világot megtestesítő, lótuszszemű [istenség] szolgáltatja számunkra a tisztító *ghít*, amelyet a tűzben feláldozva fogyasztunk el.»

⁸⁰[Ezt szem előtt tartva ezután] a Földre ereszkedtem, mert arra vágytam, hogy Visnu útjára léphessek. Íme, őt köztetek láttam meg!

⁸¹[Tudjátok meg, királyok, hogy] ezért szólítottam meg a köreitekben [ülőt] úgy, hogy: »Dzsánárdana, te boldog és csodálatraméltó vagy.« ⁸²[Ezt követően] ő azt felelte, hogy az áldozatot kísérő ajándékokkal együtt. [Ily módon] jó magam [is] a dolog végére jutottam!

⁸³Az összes áldozat célja az őket kísérő ajándékok és Visnu. [Így, amikor] ő azt mondta, hogy az áldozatokat kísérő ajándékokkal

együtt, akkor a kérdésekre [végleg] választ kaptam.⁸⁴ Legelőször a teknőst hallgattam meg, majd lépésről lépésre jutottam el az áldozatokat kísérő ajándékokhoz és ehhez a személyhez. Ezzel a mondandóm végére értem!⁸⁵ Arról kérdeztetek, hogy mi volt a [Krisnával folytatott] beszédem értelme. Mindezt elmagyaráztam. Ideje, hogy ahogy jöttem, távozzak!"

⁸⁶Miután Nárada [e szavak kíséretében] felemelkedett a mennybe, a királyokon a csodálkozás lett úrrá, és a katonáik kíséretében visszatértek az otthonaikba.⁸⁷ Ezután a hősies Dzsánárdana, a bikához hasonló Jadu [is] a lakhelyére fáradt a [többi] tűzhöz hasonló családtagjával együtt.

SZÁZEGYEDIK ÉNEK [Ardzsuna segítségnyújtása]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Legkiválóbb *bráhmana*, hadd hallhassam újra a világ felett uralkodó, erős karú Krisna páratlan nagyságát! ²Habár [már jó ideje] hallgatom a hajdani nemes lelkű bölcs tetteit, a [teljes] megelégedettség [még mindig] nem töltött el!

Vaisampájana így szólt:

³Nincs vége Góvinda nagyságának! Több száz év is kevés lenne arra, hogy a végére érjek! [Ezért], királyom, most érd be a legnemesebb [tettével]! ⁴⁻⁵Késavának erről a kiválóságáról [egykor] a Gándíva-íjat tartó Ardzsuna számolt be a [más] királyokkal körbevett bátyjának, az ellenségeivel végző Judhisthirának az íjágyon fekvő Bhísma kérésére. [Most] ezt hallgasd meg!

Ardzsuna így szólt:

⁶„Egy alkalommal Dvárákába mentem, hogy meglátogassam a rokonaimat. Miközben ott tartózkodtam, a legkiválóbb Bhódzsák, Vrisnik és Andhakák részesítettek tiszteletben. ⁷Ez idő alatt Madhu erényes lelkű és erős karú elpusztítója az előírásoknak megfelelően előkészült, hogy bemutassa az *ékáha*-áldozatot. ⁸Miután Krisna felkészült a rituáléra, és [ennek megfelelően] el is helyezkedett, egy minden másnál különb *bráhmana* kereste fel, hogy oltalmat kérjen tőle. A *bráhmana* így szólt:

⁹»Uram, a védelmezés a kötelességed! Óvj meg engem! Ha védelmet kínálsz, akkor [az oltalmazottad] érdemének a negyedrészt szerezheted meg jutalomként.«

Vaszudéva fia így szólt:

¹⁰»Legnemesebb, büntelen *bráhmana*! Nem kell félned! Kitől kell megvédeni téged?! Mondd meg őszintén, hogy van-e bármi nehézség, aminek a leküzdésében segíthetnék!«

A *bráhmána* így szólt:

¹¹»Uram, akárhány erős karú fiam születik, azt kivétel nélkül elrabolják. Három fiamat [már] elragadták, ezért, Krisna, kérlek, véd meg a negyediket! ¹²[A feleségem], egy *bráhmána* nő épp most vajúdik. Dzsánárdana, akadályozd meg, hogy [ezt] a gyermekemet [is] elveszítsem!«

Ardzsuna így szólt:

¹³„Ezután Góvinda hozzám fordult:

»Már előkészültem az áldozat bemutatására, azonban nincs olyan élethelyzet, amelyben a *bráhmanák* számára való segítségnyújtást bárki figyelmen kívül hagyhatná!«

¹⁴Ezt követően Krisna szavaira így feleltem:

»Legkiválóbb férfi, Góvinda, küldj engem! Én majd megvédem a *bráhmanát* a rá leselkedő veszedelemtől!«

¹⁵Miután befejeztem a mondandómat, Krisna elmosolyodott, és így folytatta:

»[Úgy gondolod, hogy] képes lennél megvédeni?«

Erre elszégyelltem magam. ¹⁶Dzsánárdana azonban tisztában volt a szégyenérzetemmel, és így szólt:

»Menj csak [bátran], Kuru legkiválóbb sarja, hátha még meg lehet menteni! ¹⁷A vezetésed alatt ideje, hogy elinduljanak a Vrisni és az Andhaka harcosok! Az erős karú Ráma és a nagy erejű Pradjumna kivételével [mindenki] keljen útra!«

¹⁸[Ily módon] a Vrisnik nagy serege körém gyűlt, én pedig a *bráhmanát* magam mellé véve a katonák élén útnak indultam.”

SZÁZKETTEDIK ÉNEK [Ardzsuna bukása]

Ardzsuna így szólt:

¹„Egy szempillantás sem tellett bele, és a faluba értünk. A hátsóállataink kimerültek, úgyhogy tábort ütöttünk. ²Miután a Vrisni katonák a települést teljesen körbezárták, jómagam a falu közepén telepedtem le. ³Az égboltot ragyogás töltötte el. Fénylő madarak és bőgő vadállatok tűntek fel, hogy a lármájukkal a veszélyre hívják fel a figyelmet. ⁴Az alkony a hibiszkuszvirág vörösében úszott. A Nap elsötétült. [A semmiből] egy mennykő csapott le, [amitől még] a Föld [is] megremegett. ⁵Miután észrevettem a szörnyű és félelmet keltő csodajeleket, [tüstént] megadtam a parancsot a harcra kész embereimnek. ⁶A dicső Vrisni és Andhaka harcosok Jujudhána vezetésével talpig fegyverben [azon nyomban] a harci szekereiken termettek. ⁷Amikor az éjszaka a feléhez érkezett, a félelemtől megzavarodott [*bráhma*na] a veszély elől hozzánk menekült, és így szólt: ⁸»A hitvesem szülni készül! Legyetek készen! Nehogy kárba vesszen [az erőfeszítése]!«

⁹Azonban szinte még be sem fejezte, amikor a *bráhma*na házából keserves hang hallatszott:

»Elviszik, elviszik!«

¹⁰Az égből ezután az elrabolt gyermek hangját is meghallottam, de a *ráksaszát* [továbbra sem] láttam. ¹¹Nyilaink esőjével az őszi esztét teljesen beborítottuk, ám a csecsemőt mégis elrabolták.

¹²A gyermek elragadása után a *bráhma*na keservesen felkiáltott, majd kemény és durva szavakkal ócsárolni kezdett engem:

¹³»A Vrisnik kudarcot vallottak!«, én pedig össze voltam zavarodva. A *bráhma*na szavait kifejezetten nekem címezte:

¹⁴»Azt mondtad, hogy megvéded a fiam, azonban erre mégsem voltál képes! Hallgasd meg a mondandóm hátralévő részét, hogy [megtudd] mit érdemelsz, te ostoba! ¹⁵Hiábavaló, hogy örökké a mérhetetlen bölcsességgel bíró Krisnával kívánsz vetélkedni! Bezzeg, ha itt lett volna Góvinda, ez a nagy veszedelem sem csapott volna le! ¹⁶Te ütődött, ahogy a védelmező [a védelmezett]

dharmájából származó érdem negyedrészt ér el, ugyanúgy az, aki nem védelmez, a bűnből részesül.¹⁷ Azt mondtad, hogy megvéded, de képtelen voltál erre! A Gándíva hasznavehetetlen! Fabatkát sem ér az erőd és a hírneved!»

¹⁸A *bráhmanához* [ezután] egy szót sem tudtam szólani. [Mivel nem lehetett mit tenni], a Vrisni- és az Andhaka-fiakkal együtt visszatértem a nagy fényű Krisnához.¹⁹ Amikor Dváravatíba érve a Madhut elpusztító Góvinda elé kerültem, észrevette, hogy a bántattól gyöttrődve székelyen töltött el.^{20–21} A zavaromat látva Madhu sarja mind engem, mind a *bráhmanát* igyekezett megnyugtatni, és Dárukához fordult:

»Ideje befogni a lovaimat, Szugrívát, Saibját, Méghát és Puspa-baláhakát!»

²²Krisna [először] felsegítette [a szekérére] a *bráhmanát*, majd megkérte Dárukát, hogy távozzon. Ezután Súra unokája engem szólított meg:

»Legyél a kocsihajtóm!»

²³Így, miután Krisna, a *bráhmana* és jómagam helyet foglaltunk a szekéren, az üdvösnek tartott északi égtáj felé vettük az irányt.”

* A *Mahábhárata*-beli nagy háborúban Krisna szolgálta kocsihajtóként Ardzsunát.

SZÁZHARMADIK ÉNEK [A bráhmana-fiak megszabadítása]

Ardzsuna így szólt:

¹„Miután számos hegyen, tavon és folyón keresztülvezettem őket, [egyszer csak] megpillantottam a *makarák* lakhelyét, a tengert.

²[Az érkezésünket követően maga] a tenger emelte üdvözlésre a kezeit, és ajánlotta fel az *arghját* Dzsánárdának. Ezután így szólt: »Mit tehetek érted?«

³»Folyók és folyamok ura! Kérlek, engedd meg, hogy a szekeremmel átkelhessek rajtad!«, felelte Dzsánárdana, miután a hódolatát elfogadta.

⁴[A szavaira] azonban a tenger a kezeit [továbbra is] üdvözlésre tartva [inkább] így kérte a Garudás jelvényt viselő [hóst]:

»Magasztos, csillapodj, kérlek! Ne [kívánd] ezt tőlem! [Ha ezt megteszem], más is képes lesz keresztezni engem! ⁵Egykor feneketlenül tettél, Dzsánárdana. Ha most miattad sekéllé válok, akkor [a kedve szerint] bárki járhat majd rajtam. ⁶A dolyfös királyok így fel-alá fognak közlekedni a vizemen. Gondold ezt végig, Góvinda, és cselekedj úgy, hogy az valóban jó legyen!«

[Ezután] Vaszdudéva fia így válaszolt:

⁷»Tenger, a *bráhmana* és az én kedvemért tedd meg, amire kérlek! Rajtam kívül egyetlen egy férfi sem fog megsérteni téged.«

⁸Mivel a tenger tartott attól, hogy Dzsánárdana megátkozza, ezért [végül] a beleegyezését adta:

⁹»Íme, Késava, szárazzá teszek egy útnyi [területet a számodra]! Ezen a kocsihajtód majd keresztül vezetheti a jelvényekkel felékesített szekeredet.«

Vaszdudéva fiát [ez azonban még] nem nyugtatta meg:

¹⁰»Korábban ígéretet tettem arra, hogy nem száradhatsz ki, [hiszen] az emberek nem ismerhetik meg azt a temérdek kincset, amelyet magadban rejtasz. ¹¹Dermeszd meg inkább a vizedet! Hadd kelhessek át rajta a szekeremen! Nem lehet, hogy akár egyetlen ember is megismerje a benned lévő drágakövek sokaságát!«

¹²A tenger beleegyezett ebbe, így mi úgy haladtunk végig a megszilárdult vizén, mintha a szárazföldön egy ragyogó, drágakövekkel [berakott úton] jártunk volna. ¹³Miután a tengeren átkeltünk, egy pillanat alatt keresztülutaztunk az Uttarakuruk országán és a Gandhamádana-hegyen. ^{14–15}Ezt követően hét hegy, név szerint a Dzsajanta, a Vaidzsajanta, a Níla, a Radzsataparvata, a Maháméru, a Kailásza és az Indrakúta állt Késava elé. Mindannyian különböző csodás formákkal és színekkel rendelkeztek. ^{16–17}Miután üdvözölték Góvindát, azt kérdezték tőle, hogy mit tehetnek érte. A Madhut elpusztító Hrisíkésa tiszteletteljesen fogadta őket, majd az előtte üdvözlés céljából leborult [hegyektől] a következőt kérte: »Nyissatok meg egy rést magatokon, hogy a szekeremmel átkelhessek rajtatok!«

¹⁸[Alighogy] elhangzott a kérés, a hegyek már teljesítették is, és utat engedtek Krisnának, hogy a kedve szerint haladhasson tovább.

¹⁹Páratlan csodában volt részem! A hegyek azon nyomban eltűntek, és a szekér úgy ment át köztük, mint a Nap a felhőkön.

²⁰Egy kis idő múltával azonban azt vettem észre, hogy a lovak egyre nehezebben húzzák a szekeret. Tapintásom révén sikerült meggyőződnöm róla, hogy [körülöttünk] a sötétség sárrá sűrűsödött össze. ²¹[Amikor tovább mentünk] a sötétség [előttünk] hegynyívé tornyosult. A lovak hiába vágtak neki, minden erőfeszítésük sikertelennek bizonyult. ²²[Ezt látva] Góvinda [elővette] a diszkoszá, és azzal vetett véget a sötétségnek. Az ég [így ismét kilágosodott, és] megmutatta nekem a szekér egyedülálló útját. ²³Miután tehát [Krisna] láthatóvá tette az égboltot, sikerült kikeverednem a sötétségből. Teljes biztonsággal éreztem, hogy túl fogom élni, így egyúttal távozott [minden] félelmem.

²⁴Ezt követően fény ragyogott fel. Láttam, hogy egy férfi testét felöltve áll, miután az egész világot beragyogta. ²⁵Hrisíkésa ezután belépett a fény tündöklő tömegébe, miközben a legkiválóbb *bráhmana* és én a szekéren maradtam. ²⁶Talán egy pillanat sem telhetett el, és Krisna visszatért. Vele voltak a *bráhmana* fiai! Mind a négyen! ²⁷Dzsanárdana ezután átadta a gyermekeket a *bráhmanának*.

Valamennyien megvoltak, hárman, akiket korábban, illetve az egy, akit az imént raboltak el.²⁸A *bráhmána* alighogy meglátta [a végleg elveszettnek hitt] fiait, örvendezni kezdett. [Vele együtt] engem is nagy boldogság és csodálkozás töltött el.

²⁹Mindezek után mi mindnyájan a *bráhmána* fiaival együtt azon az úton tértünk vissza, amelyen jöttünk.³⁰Egy szempillantás alatt Dvárakába érkeztünk. Az egyik ámulatból a másikba estem, [ugyanis odaérve] az óra még éjfél sem érte el.³¹A nagy hírű Krisna ezt követően a fiaival együtt vendégül látta a *bráhmanát*, majd gazdagon megjutalmazva küldte haza.

SZÁZNEGYESEDIK ÉNEK [Krisna tanítása Ardzsunának]

Ardzsuna így szólt:

¹„Krisna ezután több száz *rishi*hez hasonló bölcset lakatott jól, hogy a kötelességének eleget tegyen. ²Azután a Vrisnikkel, az Andhakákkal és velem együtt Krisna is evett, majd különféle mennyei történetekkel szórakoztatott bennünket. ³Azonban, amikor a beszélgetés a végéhez ért, én [négy szemközt] is felkerestem Krisnát, akit Dzsananárdának [is neveznek], és megkérdeztem mindarról a dologról, amit az [imént] láttam:

⁴»Lótuszszemű [Krisna], hogyan dermesztetted meg a tenger vizét? Romolhatatlan [hős], hogy voltál képes alagutat vájni a hegyekben?

⁵Miként tudtad elpusztítani azt a szörnyű-sűrű sötétséget a diszkoszoddal? Honnan származott az a hatalmas ragyogás, amivel egyesültél? ⁶Mi célból ragadta el ez azokat a gyermekeket? Hogy tudtad lerövidíteni azt a hosszú utat? ⁷Miként lehetett, hogy olyan rövid idő alatt tettük meg az oda-visszautat? Kérlek, Késava, magyarázz meg mindent a valóságnak megfelelően!«

Vaszudéva fia erre így válaszolt:

⁸»Az a nemes lelkű azért rabolta el a gyermekeket, mert látni akart engem. [Tudta jól, hogy] Krisna a *bráhmanákon* kívül senki másért nem lenne hajlandó eljönni. ⁹A mennyei csoda, amit láttál, a *brahman* erejéből származott. Legkiválóbb Bharata, ez én magam voltam. [A ragyogás formájában] a bennem lévő örök energia [öltött testet].

¹⁰Az az én legfőbb természetem, egyszerre érzékelhető és áll valamennyi érzék felett. Akik ezt elérik, legnemesebb Bharata, megszabadulnak. ¹¹Prithá fia, a *szánkhja* követői, a *jógát* gyakorlók és az aszkéták [kivétel nélkül] efelé tartanak. Az a *brahman* a legfőbb szint. Az egész világban ez osztódik részekre. ¹²Tudd meg, Bharata sarja, hogy én voltam az a nagyra becsült ragyogás! [Sőt], én voltam a tenger megdermesztett vize, miközben én magam dermesztettem meg. ¹³[Habár] te hét különböző hegyet láttál, mindegyikük én voltam. A sűrű sötétség is én voltam, és [így] saját magamat hasítottam szét. ¹⁴Valamennyi élőlény számára én vagyok a pusztító Idő.

Engem emlegetnek akkor, amikor a *dharmáról* beszélnek. Tőlem ered a négy *varna* és a négy *ásrama*.¹⁵Négy részre osztott énem alkotja a négy égtájat. Tudd meg, Bharata sarja, hogy [még] a négy *Védát* is én alkottam.«

[Ekkor fohászkodni kezdtem]:

¹⁶»Minden élőlény magasztos ura, szeretnélek megismerni téged. Uram, a színed elé állva kérellek! Mindenek felett álló személy, üdv neked!«

Vaszudéva fia [így] folytatta:

¹⁷»Bharata sarja, Pándu fia, ideje, hogy megtudd, hogy a *brahman*, a *bráhmanák*, az aszkézis, az igazság, az *ukthja* és a *brihadratha* [kivétel nélkül] belőlem vannak.¹⁸Erős karú Dhanandzsaja, én benned, te bennem leled az örömdetet. Hibátlan férfi, teljesíteni fogom a kérésedet, és [valóban] megismerhetsz engem!¹⁹Bikához hasonló Bharata, a *Rig*-, a *Jadzsur*-, a *Száma*- és az *Atharvavéda*, valamint a bölcssek, az istenek és a *bráhmanák* alkotják az erőmet.^{20–21}Prithá fia, a föld, a levegő, az éter, a víz és az ötödik [elemnek tartott] tűz, a Nap és a Hold, a nappalok és az éjjelek, a fél- és [egész] hónapok, a napok, a fertályórák, a percek, a pillanatok, a különféle szent szövegek, a bárminemű tudományos értekezések, a tudományok, és minden, ami tudatható [kivétel nélkül] belőlem jött létre.²²Tudd meg, Kuntí fia, hogy sem születés, sem elmúlás nincs nélkülem! Én vagyok a létezés és a nem létezés, illetve az is, ami ezeken túl van.«

²³Miután Krisna mindezt boldogan megosztotta velem, a szívem örökre elköteleztem Dzsánárdana mellett.

²⁴Legkiválóbb király, te Késava nagyságáról kérdeztél. Íme [elmondtam] mindent, amit láttam és hallottam. [Természetes azonban, hogy] Dzsánárdana [valójában még] ennél is több!”

Vaisampájana így szólt:

²⁵Miután a legkiválóbb Kuru, a *dharma*-királynak tartott Judhisthira mindezt végighallgatta, gondolatban lerótt a tiszteletét a mindenek felett álló személy, Góvinda előtt.²⁶A királyt és a testvéreit csodálkozás töltötte el. Sőt, álméltkodott a többi király is, és mindenki, aki csak jelen volt.

SZÁZÖTÖDIK ÉNEK [Krisna Dváráká-beli hőstettei]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Legkiválóbb *bráhmana*, még többet szeretnék hallani az oroszlán-hoz hasonló, bölcs Jadu mérhetetlen cselekedeteiről! ²Nagy fénnel körülvett [*bráhmana*], már számtalan, különböző csodáról hallottam, amelyek vagy az égben, vagy a halandók közt történtek. ³Az örömet abban letem, nagy bölcs, amikor az ő csodáiról értesültem. Most, kérlek, teljes egészében ezekről számolj be!

Vaisampájana így szólt:

⁴⁻⁵Számos olyan természetfeletti tetről beszámoltam már, amelyeket a nemes lelkű Késava cselekedett. Sőt, [bizonyára] még többről is értesülhettél, mint amennyit elmondtam neked. [Tartsd azonban észben], tigrishez hasonló jó Bharata, hogy nem lehet a végére érni a nemes lelkű [Krisna] temérdek tettének! ⁶Bharatától származó királyom, a páratlan hősiességgel bíró és csupa csodás tettet cselekvő Visnu [tevékenységéről] csak röviden számolhatok be. [Amit azonban lehet], azt sorban elmondom. Hallgasd meg figyelmesen!

⁷A Dvárvatiban élő oroszlánhoz hasonló, bölcs Jadu a Földet uráló legnagyobb királyok királyságait ingatta meg. ⁸[Először] a Jaduk gyenge pontja után kajtató démonnal, Vicsakrával végzett. ⁹[Azután] a nemes lelkű [hős] elment Prágdzsjótisa városába, és a tenger közepén kioltotta a gonosz szörnyeteg, Naraka életét. ¹⁰Indrát csatában győzte le, amikor erővel elragadta tőle a Páridzsáta-fát. A Lóhitátónál [még] a magasztos Varuna [is] kudarcot vallott vele szemben.

¹¹Lenn, délen megölte a *kárúsák* urát, Dantavaktrát, [majd] elpusztította Sisupálát, miután az már vagy száz gaztettet elkövetett.

¹²[Ezek után] Sónitapurába utazott, és egy nagy csatában [szembe szállt] Bali fiával, a Siva oltalmát élvező, ezerkarú Bánával. Miután győzelmet aratott felette, élve elengedte. ¹³Girimadhjában a nemes lelkű [hős] a tüzekre kerekedett felül. A harcban sem Szálvának, sem Szaubhának nem kegyelmezett meg. ¹⁴Az egész tenger belerenggett, amikor megszerezte a Páncsadzsanját. Végzett Hajagrívával, és [vele együtt sok] más erős királlyal.

¹⁵Miután Dzsarászandha elesett, az összes királyt szabadon engedte. Számos uralkodót futamított meg, hogy a szekerén elrabolhasson egy gandhári hercegnőt. ¹⁶Miután Pándu bánattól gyötört fia elvesztették a királyságukat, az oltalmába vette őket. Felperzselt Indra félelmetes erdejét, a Khándavát. ¹⁷Amikor Agni felajánlotta neki a Gándíva-íjat, azt Ardzsunának adta. A szörnyű háború idején magára vállalta [a másokat] irtóztató követség feladatát. ¹⁸Ez a legkiválóbb Jadu volt, [aki ismét] naggyá tette a Jaduk nemzetiségét. A Pándavákkal kapcsolatban ígéretet tett Kuntinak, hogy a fiait a Bhárata-háború után élve fogja visszahozni. ¹⁹A nagy ragyogással körülvelt Nrigát megszabadította az őt sújtó rettenetes átoktól. A Kálának nevezett *javanát* csatában ölte meg. ²⁰Felülmúlta a két nagyon hősies majmot, Maindát és Dvididát, [sőt] a harcban ádáz Dzsámbavat is kudarcot vallott vele szemben. ²¹Az ereje segítségével feltámasztotta Szándípani fiát és az apádat, miután azok Jama hatalmába kerültek. ²²Számtalan félelmetes csatát vívott meg, amelyekben a férfiak legjobbjai estek el. Ahogy arról már korábban beszámoltam, ha felöltötte a csodás alakját, a harcokban a királyok maradéktalanul pusztultak el.

SZÁZHATODIK ÉNEK [Bána hódolata Siva előtt]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Legkiválóbb és mindenkinél többet tudó *bráhmana*, [az imént valóban] sok olyan páratlan tettről hallhattam, amelyeket Vaszdúva bölcs fia cselekedett. ²Az előbb a nagy démon, Bána nevét is megemlítetted. Kérlek, aszkézisből származó erőben bővelkedő [*bráhmana*], mesélj róla részletesebben! ³Hogyan vallott kudarcot a haragvó, harcra folyton áhítózó Bána Vaszdúva fiával szemben? Mi volt az oka annak, hogy [végül] mégis élve elengedte?

Vaisampájana így szólt:

⁴Királyom, hallgasd meg figyelmesen, hogy hogyan vívott egymással a halandók közt rettenetes párbajt Bána és a mérhetetlenül ragyogó Krisna. ⁵[Beszámolok róla, hogy] Vaszdúva fia miként engedte szabadon Bali harcban büszke fiát, [akit] a harc során Rudra és Szkanda egyaránt támogatott, ⁶és hogy Siva hogyan tette őt a közelségét örökké élvező, romolhatatlan *ganapativá*.

⁷Egy alkalommal Bali, [Bána nevű] fia felkereste Sívát. Miután meghajlással hódolt előtte, a következő kérdést tette fel a bikás zászlóval rendelkező istenségnek:

⁸„Neked köszönhetően, ha túlcsordult bennem a harcikedv, rendre győzelmet arattam, akár az istenekkel, akár a *szádhjákkal* vagy épp a *marutokkal* szálltam szembe. ⁹Mivel ezek most már előre tartanak egy újabb vereségtől, és mivel minden reményüket elvesztették afelől, hogy engem valaha is legyőznek, gondtalan életre vágyva a mennybe költöztek. ¹⁰Ám ettől én vesztettem el a hitemet abban, hogy valaha még harcolhatok. E nélkül nem akarok tovább élni. Harc híján egyik karomnak sem veszem hasznát. ¹¹Mondd meg hát, fogok-e még valaha csatát vívni! Ha nincs küzdelem, öröm sincs számomra az életben! Légy kegyes hozzám, nagy isten!”

¹²[A kérés hallatán] a magasztos Siva harsány nevetésben tört ki, és a következő szavakkal nyugtatta meg [a démont]:

„[Nagy] csata vár még rád, Bána, Danu sarja! ¹³A lakhelyeden felállítottál egy zászlót. Tudd meg, hogy amint ez eltörik, háború fog kirobbanni!”

¹⁴Bánán ennek hallatára [az öröm lett úrrá], és többször vidáman felnevetett, majd ragyogó arccal Rudra lába elé borulva a következőket mondta:

¹⁵„Hát nem hiába kaptam ezer kart! Az égnek hála, ismét csatában győzhetem le az ezerszemű Indrát!”

¹⁶[Ezt követően] a földre borult [démon], akit az ellenségek sanyargatójának tartanak, örömkönnyektől ázott szemekkel ötszáz üdvözlő kéztartással magasztalta az istenséget, mígnem maga Siva szakította félbe:

¹⁷„Elég ebből! Kelj fel! [Légy nyugodt, hogy] olyan kiváló harcban lesz részed, amely mind a karjaid, mind a családod becsületére fog válni!”

¹⁸A nemes lelkű, háromszemű Siva beszédére Bána felállt. Az öröm szétáradt a testében, miközben [még egyszer] gyorsan meghajolt a bikajeles istenség előtt. ¹⁹Miután a sötét torkú Siva* elengedte, az első útja a palotájába vezetett, ahol nyomban azt a helységet kereste fel, amelyben a zászlóját tartotta. ²⁰Oda érkezve a következő szavakat intézte [a miniszteréhez], Kumbhándához:

„Most egy szívednek kedves dologról fogsz értesülni!”

²¹Ennek hallatára Kumbhánda örömmel kezdte faggatni a csatákban páratlan Bánát:

„Uram, téged a királyok közt a legkiválóbbnak tartanak! Mi ez az örömteli dolog, amelyről számot kívánsz adni? Szemeid az izgalmától immár kerekre nyíltak! ²²Csaknem az történt, hogy a sötét

* Sivát a különféle szövegek gyakran hívják Nílakanthának, vagyis sötét- (esetleg kék-) torkúnak. Ez az elnevezés a Tejóceán kiköpülésének történetéhez kapcsolódik. Az istenek és a démonok a Vászuki nevű óriáskígyót használták kötélként a tenger kiköpüléséhez. Mivel az istenek és a démonok ide-odarángátták a kígyót, az váratlanul kibocsátotta magából a Kálakútának nevezett mérget. Noha ettől hatalmas rémület kerekedett, komolyabb baj mégsem történt, mivel Siva önfeláldozóan megitta a mérget, amely örökre elszínezte a torkát (*Mahábhárata* 1.16.27.d*10.1–14).

nyakú istenség szeretetéből és Szkanda irántad való gondviseléséből fakadóan Siva királyi hatalmat adott neked a három világ felett?

²³Vagy netán Indra rémült meg tőled annyira, hogy inkább az alvilágba tette át a székhelyét? Esetleg Diti fiai értek meg végre arra, hogy elhagyják a Visnutól való félelmüket? ²⁴[Jól emlékszem], hogy egykor még úgy tartottak a diszkoszától, hogy nem voltak restek a tenger mélyére rejtőzni előle.* Vagy inkább az *aszurák* azok, akik ezúttal nem fognak gyáván meghátrálni a csatában, amikor szembeállokznak majd az íjat és buzogányt tartó, szilárd Visnuval?

²⁵Esetleg arról van szó, hogy ugyanők a te erődre támaszkodva ezentúl az alvilág helyett a mennyben fognak boldog életet élni? ²⁶Vagy talán az apád, akire egykor Visnu vetett rabigát, szabadult ki a tengeri börtönéből, hogy a királyi trónra üljön? ^{27–28}Bár láthatnánk őt, Virócsana fiát, amint mennyei füzérekkel díszített ruhákat visel és égi kenőcsök illatosítják meg a testét! Drága uram! Netán a mennybéli élőlények felett aratott győzelmünknek köszönhető, hogy visszaszerezettük mindazt, amit hajdanán a három lépés következtében elvesztettünk? ²⁹Talán végre magán a csatákban győztes Visnun, akinek a közeledtét kellemesen mély hangú kagylókürt jelzi fogunk bosszút állni? ³⁰Vagy valójában Siva volt hozzád annyira kegyes, hogy a szíved izgatottságát örömkönnyek kísérik? ³¹Csaknem az ő elégedettsége és Szkanda nagyrabecsülése révén szereztél mindannyiunknak helyet a Földön?

³²Kumbhánda ösztönző szavaira Bána, a tigrishez hasonló férfi még inkább lázba jött, és noha a legkiválóbb szónoknak tartották, ezúttal összefüggéstelen választ adott:

³³„Ide figyelj Kumbhánda! Bizony jó ideje annak, hogy utoljára harcoltam. Fogtam magam hát, és kedvesen megkérdeztem a nagy dicsőségű, sötét torkú Sivát: ³⁴»Magasságos isten! Én már nagyon szeretnék egy háborút! [Mondd meg hát], fogom-e még a harcban örömet lelteni?» ³⁵Erre az összes isten felett álló és egyben az ellenségekkel elbánó Sivából hangos nevetés tört ki, mígnem végül

* A szöveg itt minden bizonnyal a *kálakéj*áról szóló legendára utal.

nagy sokára így szólított meg: ³⁶»Bána démon! Egy, a korábbiakhoz nem mérhető, nagy küzdelem vár rád, ami azon nyomban be fog következni, amint a te pávával díszített zászlód ketté törik.« ³⁷[Ezt meghallgatva] örömmel búcsúztam el a bikás zászlóval rendelkező, magasztos Sivától, és tüstént hozzád siettem.”

³⁸Kumbhánda erre így felelt a királynak:

„Jaj, uram, nem tetszik, amit mondtál!”

³⁹Alighogy e szavak elhagyták az ajkát, az [ott felállított] zászló nagy erővel a földre zuhant Indra mennyikövétől sújtva. ⁴⁰Ezt látva a démon hatalmas öröme gerjedt, mivel elérkezettnek látta az időt a csatára. ⁴¹Ekkor a Föld is remegni kezdett Indra mennyikövétől. Olyan volt, mintha a Föld belsejéből egy párdúc* üvöltött volna fel. ⁴²Ekkor az istenek közt legkiválóbbnak tartott Indra eső helyett vért kezdett hullatni, amely teljesen ellepte Sónitapurát.**

⁴³[Ezt követően] egy nagy mennykő hasította ketté a Napot, majd a Föld felszínébe csapódott. Ennek következtében a Nap eltérült a pályájáról, és a hevével gyötörni kezdte a Földet. ⁴⁴A szentként tisztelt fákon a vér szörnyű esője több százezer ágra szakadva hőmpölygött. [Az égről] csillagok hulltak le. ⁴⁵Noha még nem volt itt az ideje, Ráhu lenyelte a Napot. A Föld olyan szörnyen rengett, mint-ha a világvége érkezett volna el. ⁴⁶Egy üstökös a déli égtájra szállt, és ott maradt. Szünni nem akaró rettenetes szelek pusztítottak. ⁴⁷A Nap hajnali sugarai láthatatlanná váltak, mivel azokat a villámtól ragyogó, szélüknél vörös és fehér, felül fekete felhők nyomták el. ⁴⁸A Mars görbe pályát írt le a Krittikák közt, mintha megszidni akarta volna Bána születésének a *naksatráját*. ⁴⁹Végül kidőlt az a sokágú fa, amelyet a démon lányok tartottak nagy becsben. ⁵⁰Bána, noha észlelte mindezeket a vészjósló jeleket, nem vette komolyan

* A szanszkrit eredetiben szereplő *vrisadansa* szó jelentése bizonytalan. Eredetileg talán valamilyen macskafélét jelölhetett, amelyet itt John L. Brockington (1998b: 195) javaslata nyomán párducnak fordítottam.

** A Sónitapura elnevezés szószerint „vérvárost” jelent, amely itt valós értelmet nyer azzal, hogy Indra vérral borította be.

őket, mivel az erejére való büszkesége vakká tette. ⁵¹Bölcs miniszterén, az igazságot látó Kumbhándán ellenben a félelem lett úrrá, és folyamatosan a közelgő veszélyre igyekezett felhívni a figyelmet.

⁵²Azonban Bána, aki valóban a legkiválóbb hősiességgel rendelkezett [minderről nem akart tudomást venni. Helyette inkább] a legjobb italokat hozatta, és különféle démonnőkkel vette körül magát.

⁵³[Mivel] a vészmadár, Kumbhánda [mindebben nem kívánt részt venni], a lakhelyére távozott és ott töprengett a különféle természeti csapások jelentésén:

⁵⁴„Vitathatatlan, hogy a királyunk egy kiváló démon. Most mégis olyan elővigyázatlanul, sőt mi több ostobán viselkedik. Még csupán a harcra vágyik, de máris győztesnek képzei magát. Annyira úrrá lett rajta a mámor, hogy nem veszi észre az intő jeleket. ⁵⁵Ezek a természeti csapások nem ok nélkül következtek be, így joggal tarthatok valami szörnyű katasztrófától. ⁵⁶Kétségtelen, hogy a háromszemű Siva pártfogását élvezzük, sőt Szkanda sem közömbös irántunk, ezért a minket fenyegető veszély, még ha létre is jött, remélem, hogy megszüntethető. ⁵⁷A létrejött fenyegető veszélyből rettenetes pusztulás fog következni. Véleményem szerint a fenyegető veszélyeket nem lehet eltüntetni. ⁵⁸Ezek mindig beteljesülnek, nincs kétség. Így a királyunk romlottsága miatt a démonokat veszély fenyegeti.

⁵⁹Másfelől Siva, akit mind az istenek, mind a démonok teremtettségének tartanak, a városunk oltalmazója. Sőt, rajta kívül Szkandának is van lakhelye nálunk! ⁶⁰Sivának Szkanda még az életénél is kedvesebb, ám Bánában [az istenség] még nála is nagyobb örömét leli.

⁶¹Ha ez a kettő Bána pártját fogja, ugyan ki az, aki képes lenne vele harcba szállni?”

^{62–63}Így végül Kumbhánda úrrá lett az aggodalmán. Noha tisztában volt az eljövendő nehézséggel, a bizalmát mégis a sikerbe vetette. Bizony, akik az erényes cselekedetű istenekkel csatában szállnak szembe, ahogy Bali meg lett fegyelmezve, úgy szenvednek vereséget.

SZÁZHETEDIK ÉNEK [Usá megbecstelenítése]

¹Egyszer a magasságos Siva egy kellemes folyóparti helyet szemelt ki, hogy ott adja át magát a Párvatival való önfeledt játszadozásnak. ²Ebben a ligetben csodálatos módon egyszerre lehetett meg tapasztalni az összes évszak szépségét. Több száz *apszarasz* játszott itt mindenféle, miközben *gandharva* férjeik igyekeztek a kedvükben járni. ³Az [épp kinyíló] korallfák és *szantánákák* virágjai nem csupán a vízpartot, hanem az egész égboltot beillatozták. ⁴Siva örömét lelte az *apszaraszok* énekében, amelyet különféle hangszerek, fuvolák, lantok, dobok és cimbalmok kísértek. ⁵Ez az énekmondók és dalnokok előírásai szerint megalkotott szózat nem mást dicsőített, mint a vörös ruhájú istenséget, Sivat, akinek a csodálatos testét páratlan füzérek ékesítették. ⁶⁻⁷Az *apszaraszok* egyike, Csitrálékhá magára öltötte Párvatí külsejét, hogy Siva kedvében járjon. Az istennő alakját, arcát és játékát [meglátva] mind Párvatí, mind az *apszaraszok* felnevettek. ⁸Ennek következtében mindenhol nevetgélés halatszott, ami Sivat szerfelett mulattatta.

⁹⁻¹⁰[Ezen az eseményen] Bána szépséges lánya, Usá is jelen volt. Amint megpillantotta az istennővel a folyóban játszó Sivat, hirtelen vágy lett úrrá rajta, és azt kívánta, hogy bárcsak az istennő helyében lehessen, hiszen [úgy vélte, hogy] különösen nagy kegyben részesültek azok, akik a férjeikkel együtt így szórakozhatnak.

¹¹Párvatí istennő ekkor észrevette a sóvárgó Usát, és halkán megszólította, hogy szavaival lelket öntsön belé:

¹²„Usá! Nem kell már sokáig várnod! Közel az idő, és te is megtapasztalod azt a gyönyört, amit én az imént éltem át az ellenségeket szétzúzó Siva [karjai közt]!”

¹³Alighogy Párvatí a mondandója végére ért, Usá szíve erősen kezdett verni, miközben a szemeiből nyugtalanság tükröződött.

„Mikor fogom már végre a férjem társaságát élvezni?”, ¹⁴faggatta Párvatít, aki erre felnevetett, és így válaszolt:

„Lányom, Usá! Elmondom neked, hogy mikor fogsz vele egyesülni. ¹⁵Vaisákha hónap tizenkettedik napján, éjszaka, miközben az

ágyadban fekszel, álmodban egy férfi fog megbecsteleníteni. Ne legyen kétséged afelől, hogy ő lesz a férjed!”

¹⁶Az istennő szavait hallva Bána lánya boldogan tért haza a barát-
női társaságában. ¹⁷A nap végén a különféle égi lányok is befejezték
a játszadozást, és [úrnökkel], Párvatival együtt boldogan távo-
tak. ¹⁸Közülük néhányan lóra, kocsira, elefántra vagy harci szekérre
felszállva hagyták el a helyszínt, míg mások a [varázserejük révén]
a magasba emelkedve tértek vissza a lakhelyeikre.

^{19–20}Nem sokkal ezután elérkezett Vaisákha hónap világos felének
a tizenkettedik napja. Ezen az éjjelen beteljesültek Párvatí szavai,
és egy férfi álmában becstelenítette meg az ágyán zokogások közt
tehetetlenül vergődő Usát. ²¹Alighogy ez a férfi álmában megerő-
szakolta, a lány nővé érett. Épp az éjszaka közepe volt. Usá hirte-
len felriadt, és elsírta magát, mivel az [egész testét] vér borította be.
²²Az egyik udvarhölgy, Csitrálékhá azonban észrevette a rémülten
zokogó lányt, és nagyon kedves hangon próbálta megnyugtani:

²³„Szépséges Usá, ne félj! Mi haszna a sírásnak? Üdvös dolgot ez
még nem eredményezett! Te nem másnak, mint Balinak vagy az
unokája! Talán csaknem akarod, hogy holmi gyáva alaknak nézze-
nek?! ²⁴Nincs olyan dolog a világban, amitől félned kéne, hiszen épp
a te isteneket elpusztító apád az, aki a félelmet kelti a csatákban.
²⁵Most inkább kelj fel! Egy ilyen szép lánynak nincs oka csüggednie!
Ha ilyen helyzetek elő is fordulnak, neked nincs okod az aggoda-
lomra! ²⁶Hiszen az apádtól még az istenek is tartanak! [Képzeld
csak], Indrával, az istenek királyával többször megesett, hogy apád
vereséget mért rá a csatában, mielőtt még elérte volna a várost!”

[Mindez a beszéd azonban képtelen volt gátat vetni Usá panaszának]:

²⁷„Egykor erényes nő voltam, de íme most bemocskoltak! Hogy bír-
nék élni ezek után? Mit mondjak most az apámnak! [Jól mondtad],
ő az istenek ádáz ellensége. ²⁸Én meg lám szégyent hoztam a dicső
nemzetségére! Talán jobb meghalnom! Nincs értelme, hogy tovább
éljek! ²⁹Mégis ki bírná elviselni azt a szégyent, amelyet egy valaha
erényes lány okoz a családjának? Az erkölcsös nők méltók az életre,
míg a sajátjaikra romlást hozók oltalom nélkül maradnak!”

³⁰Így jajveszékelt hosszan Usá, miközben lótuszhoz hasonló sze-
meiből patakozottak a könnyek. ³¹Közben a barátnői körbevették,
és igyekeztek megnyugtatni, azonban a reménytelenül gyötrődő
lány látványa őket is megzavarta:

³²„Szépséges királylány! Álmodban akár jót, akár rosszat teszel, az
nem jelenti azt, hogy te valóban cselekedtél volna. Te pedig aludtál,
ugye? ³³Nincs olyan fogadalom, kedvesem, amit álomban meg le-
hetne szegni, úgyhogy, amit te kihágásnak gondolsz, az valójában
nem vétek. ³⁴Ha egy nőt a világban bűnösnek mondanak, akkor
az három dologra, az elméjére, a beszédére és különösképp a cse-
lekedetére nézve bizonyult romlottnak. ³⁵Te csupán megrémültél
és felzaklattad magad, bűnt azonban ezzel még nem követtél el.
[Légy nyugodt afelől], hogy te egy erkölcsös, szűz lány vagy! Sem-
miféle hiba nem fedd téged. ³⁶Jó nevelést kaptál, az erkölcsöd és
a szíved egyformán foltatlan. Az, hogy az álmodban ez történt veled,
még nem jelenti azt, hogy a kötelességeiddel fordultál volna szembe.
³⁷Azt a nőt mondják valóban erkölcstelennek, akinek az elméje eleve
romlott, és ezt a tettei igazolják. Te erkölcsös vagy! ³⁸Jó családból
származol, szép, önmegtartóztató lány vagy, akinek férfivel még
nem volt dolga. Belekeveredtél ebbe a helyzetbe, mivel a végzetet
nem lehet elkerülni.”

³⁹A könnyfátyolokkal fedett szemű Usá azonban csak folytatta
a sírást, ezért Kumbhánda lánya igyekezett megvigasztalni:

⁴⁰„Kedves Usám! Gondolj inkább Párvatí szavaira, amelyeket Siva
jelenlétében mondott neked, miközben te a [jövendőbeli] férjedről
ábrándoztál: ^{41–42}»Egy az ellenségeit sanyargató férfi lesz a férjed.
Vaisákha hónap világos felének a tizenkettedik napján fog felkeres-
ni, és a könnytől ázott hálószobádban fog téged felnőtt nővé tenni.«
[Emlékezz csak vissza], így beszélt az ábrándjairól a mosolygós
istennő. ⁴³Amit Párvatí mond, az mindig megvalósul! [Mindezek
után], Holdhoz hasonló arcszínű lány mi értelme van ezen ily’ na-
gyon búsulnod?”

⁴⁴Ez a beszéd végre nyugtatóan hatott Bána szép szemű lányára. Visszagondolt Párvatí szavaira, és tüstént elfelejtette a korábbi bánatát:

⁴⁵„Barátném! Hogy is felejtettem el azt, amit Párvatí mondott a játszadozó ura jelenlétében?! Most mindaz, amit ígért megtörtént a szobámban. ⁴⁶Most mégis hogyan fogom felismerni azt a férfit, akit Siva neje választott a számomra? Mit lehet tenni ebben a helyzetben?”

⁴⁷Ekkor ismét Kumbhánda lánya kínálta a megfelelő megoldást, hiszen jól ismerte a különféle dolgok természetét:

⁴⁸„Úrnőm! Efelől jogosan aggódsz, hiszen senki sem tud semmit erről [a férfiről]. Nem ismerjük sem a családját, sem azt, hogy milyen hőstetteket vitt már véghez, sem azt, hogy milyen erényekkel bír.

^{49–50}Félénk, feddhetetlen barátném, őt csupán te láttad az álmodban. [Senki más] nem látta, vagy hallotta. Hogyan ismerhetnénk fel ezt a szerelemtolvajt, te szép szemű, elbűvölő lány, aki téged erőszakkal élvezett, míg te sírtál, miután bátran behatolt a hárembe?

^{51–52}Ő biztosan nem egy holmi közönséges ember. [Gondolj csak arra, hogy] ez az ellenségeket gyötrő hős az imént sem riadt vissza tőlünk, és egymagában bejutott a világhírű városunkba, Sónitapurába, amire eddig sem az *áditják*, sem a *vaszuk*, sem a *rudrák*, sőt még a nagy erejű *asvinok* sem voltak képesek. ⁵³[Úgy látszik, hogy] ez a kiváló, [valószínűleg] erények százaival rendelkező férfi még náluk is különb! [Sőt mi több] úgy hatolt be Sónitapurába, hogy közben Bánára a legfájdalmasabb csapást mérte. ^{54–55}Aki mindennek ellenére egy ilyen kiváló férfit nem kívánna férjéül, annak mi célja lehet az életben? Ragyogó szemű lány, te a szerelemtől megzavarodtál. [Légy nyugodt], szerencsés vagy, hiszen oly' nagy kegyben részesültél, hogy maga Párvatí választott neked férjet! ⁵⁶Most elmondom, hogy mit kell tenned, hogy megtudd, hogy ki ez a férfi, és hogy ki nek a családjából származik!”

⁵⁷Ez a beszéd örömmel töltötte el Usát, és így felelt Kumbhánda lányának:

„Barátném, hogy fogjuk ezt kideríteni?”, ⁵⁸azonban alighogy ezt a kérdést feltette, hirtelen aggodalom fogta el, és szörnyű szavakat szólt Csitrálékhá *apszaraszhoz*, mint barátnő a barátnőjéhez:

⁵⁹⁻⁶⁰ „Szépségem, figyelj most rám nagyon! Ha te mégsem leszel képes arra, hogy ide hozd a jövődő férjemet, akit a lótuuszziromhoz hasonló szemei tesznek elbűvölővé, és aki hősiességben a dühös elefántbikával vetekszik, akkor nincs értelme, hogy tovább éljek.”

⁶¹⁻⁶² Csitralékhá ezen azonban csak szelíden elmosolyodott, és megnyugtatta Usát:

„Üdvös fogadalmon fáradozó szépséges barátném, [nyilvánvaló], hogy ezt a kívánságodat most rögtön nem tudom teljesíteni. Ellenben egy értelmes dolgot mégis tehetünk az ügy érdekében. Figyelj most rám, és meglátod, teljesül a vágyad! ⁶³⁻⁶⁴ [Megígérem], hogy készítek egy festményt, amelyen mindazok láthatóak lesznek, akik az istenek, a démonok, a *jaksák*, a *gandharvák*, a kígyók és a *ráksaszák* közt az erejük, a külsejük vagy a származásuk révén különlegesnek számítanak. Rajtuk kívül ráfestem azokat a legkiválóbb embereket is, akiknek az erényeit a többi világban is elismerik.

⁶⁵ Egyet se félj, hét éjszaka múlva megmutatom ezeket neked, és felismerve a képen a férjed, újra meg fogod őt kapni.”

⁶⁶ Ezután Csitralékhá az ígéretének megfelelően hét éjszaka alatt elkészítette a legkiválóbb [férfiakat] ábrázoló festményt, majd elvitte Usához és a barátnői jelenlétében szétterítette azt:

⁶⁸⁻⁷⁰ „Íme itt vannak mind! Őket tartják a legkiválóbbaknak az istenek, a démonok, a *kinmarák*, a kígyók, a *jaksák* és a *ráksaszák* nemzetségeiben! Ezek ott pedig az emberek közül a legjobbak! Nézd őket meg alaposan! Ismerd fel a férjedet, amilyen alakban és amilyen vonzónak álmodban láttad!”

⁷¹ A szerelmes lány ennek megfelelően alaposan szemügyre vette a képet, és amint a Jaduk nemzetségére tévedt a tekintete, a szeme egy fiatal férfin akadt meg. ⁷² Nem más volt az, mint Aniruddha. Ekkor a szemei tágra nyíltak, és így szólt Csitralékhához:

⁷³⁻⁷⁴ „Szépséges barátném! Ez az a tolvaj! Ő szennyezett be engem, amíg a palotában aludtam. Íme, felismertem. Kedves Csitralékhá, most mondd el, hogy ki is valójában ez a gazfickó! Honnan származik? Miféle erények gazdagítják? Milyen a természete? Mi a neve?” [Barátnője kérdésére] Csitralékhá így felelt:

⁷⁵„Szép szemű Usá! A jövődöbéli urad nem más, mint a bölcs Krisnának, a három világ urának az unokája. Az apja Pradjumna. Ő maga félelmetes erővel bír, ⁷⁶a hősiességét tekintve a három világban nincs párja. Még a hegyeket is képes kitépni a földből, hogy azokat fegyverként alkalmazza. ⁷⁷Nagy szerencse ért téged, hiszen Siva felesége abban a kegyben részesített, hogy a Jaduk bikáját választotta hozzád illő férjnek.”

[Usá ekkor újra kérlelni kezdte a barátnőjét]:

⁷⁸„Kedves, szép szemekkel megáldott [barátném], hozd el nekem az én istenek alakjával rendelkező uramat, különben most rögtön meghalok.”

⁷⁹Usá kérésére Csitalékhá a következő beszédet mondta:

„Szépséges, tiszta mosolyú királylány, kérlek, figyelj most rám!

⁸⁰Nem kell félned, de [azért tartsd észben], hogy Dváarakát csakúgy, mint Bána városát mindenholnan védelmezik, és ezért nagyon nehezen bevehető. ⁸¹Oda egyetlen idegen sem teheti be a lábát! Neked gondolnod kell mind magad, mind magam és mind az apád épségére is!” [Azonban még ezek a szavak sem tántorították el Usát]:

⁸²„Barátném, ha nem láthatom Aniruddha teliholdhoz hasonlóan szép arcát, akkor nincs értelme az életemnek. ⁸³Ha valóban a barátom vagy, és szívből beszéltél hozzám, akkor hozd el őt nekem, különben eldobom az életemet!”

[Így Csitalékhá végül engedelmeskedett]:

⁸⁴„Jól van, ne búsulj hát, elmegyek inkább! [Ígérem], hogy bejutok Dváarakába, és elhozom férjül őt, akit a Vrisnik családjában a legkiválóbbnak tartanak.”

^{85–86}Amint ez a démonok számára szörnyű csapást hozó ígéret elhangzott, Csitalékhá széleseben köddé vált, és három szempillantás alatt Bána városából a Krisna által uralt Dváarakába került.

⁸⁷Alighogy [oda ért], és szemügyre vette a Kailásza-hegy alakjával rendelkező palotákkal tarkított várost, az a gondolata támadt, hogy talán az égbolt valamelyik csillagát látja.

SZÁZNYOLCADIK ÉNEK [Aniruddha elrablása és bebörtönzése]

¹Ezt követően [Csitralékhá] Dváraká központjában felkereste azt a falakkal megerősített palotát, amelyben Pradjumna fia, Aniruddha élte a gondtalan életét. ²Ebbe a nagy épületbe belépve [rögtön] meg is találta. Az asszonyai vették körül, és olyan volt közöttük, mint a csillagokkal körülvett Hold. ³Az egyik pillanatban még játszadás közben élvezte a nők társaságát, a másikban már nagy elégedettséggel kortyolta a szőlőbort. Amikor elfoglalta a helyét a trónusán, azt lehetett hinni, hogy maga Kubéra telepedett le oda. ⁴Ezt látva még a minden hájjal megkent Csitralékhán is aggodalom lett úrrá:

„Hogy leszek képes elvégezni a feladatomat? Túl fogom-e egyáltalán élni ezt az egészet?”

⁵A ragyogó szemű, híres [*apszarasz*] a többieknek láthatatlanul úgy határozott, hogy a varázsereje segítségével sötétséggel borítja be az [egész] palotát. ⁶⁻⁷[Alighogy a fény ennek következtében kiveszett a helységekből], a sötétség a szerelmi civódásokban megrészegült Aniruddhát is láthatatlanná tette. [Pont ezt használta ki Csitralékhá.] Hirtelen megragadta a férfit, és vele együtt a gondolat sebességével a magasba emelkedett. Egy perc sem telt bele, és máris mind a ketten Sónitapurában voltak.

⁸⁻⁹Amikor oda értek, Usá épp a palota teraszán tartózkodott a barátnői társaságában. Amint megpillantotta a közeledő férfit, nagy öröm töltötte el a szívét, mivel felismerte benne a kedvesét. A boldogságtól a szemei rágra nyíltak, majd az illemnek megfelelően üdvözölte a leendő vőlegényét. Mivel azonban tisztában volt vele, hogy a cselekedete súlyos következményekkel járhat, ezért előbb Csitralékhával osztotta meg az aggodalmát:

¹⁰„Fondorlatos barátném! Hogy fogjuk ezt a dolgot titokban tartani? Csak úgy lehetünk biztonságban, ha ez [az egész] rejtve marad, máskülönben végünk.”

¹¹[Ezt észben tartva] Usá egy titkos helyre vonult, és csak ott öltötte magára az ékszerait. Aniruddha ezután ezen a helyen kereste fel, és itt egyesültek egymással. A félelem azonban továbbra sem hagyta el a lányt.

¹²⁻¹³Még egy percet sem töltöttek el egymással, amikor Bána örsze-
mei jelentették, hogy Usá egy idegen férfivel tölti az idejét. Hamar
kiderítették azt is, hogy ez a mennyei füzéreket és kelméket vise-
lő, égi nyakláncokkal és kenőcsökkel ékesített férfi nem más, mint
a Jaduk bikája, Aniruddha. Végül egy részletes jelentésben tájékoz-
tatták Bánát a lánya kihágásairól.

¹⁴A hősie Bána, Bali ellenségeket sanyargató fia erre rögtön paran-
csot adott a szolgálóinak:

¹⁵„Gyerünk! Induljatok mind! Végezzetek ezzel az esztelennel!
Ez a szégyentelen foltot ejtett a családom jóhírén! ¹⁶Bemocskolta
a lányomat, és ezzel az egész családomat! Nem adtam neki Usát,
ő szándékosan sértett meg minket! ¹⁷[Azonban legyünk őszinték,
hiszen] akármilyen ostoba is, nagy hősiességről, akaratőről és vak-
merőségről tett tanúságot azzal, hogy tébolyában nem csupán a vá-
rosunkba merészkedett be, hanem egészen a lakhelyünkig jutott el.”

¹⁸[Uruk beszéde] rettenetes haraggal töltötte el a legkülönbébb
alakokat felöltő démonokat. Azon nyomban fegyvert ragadtak,
és [titkon] már Aniruddha megölésére fenték a fogaikat. ¹⁹A kiálto-
zásukra azonban Pradjumna hős fia úgy rontott közéjük, akár egy
ösztökével sebzett elefántbika. ²⁰Amelyik démonra ez a palotájából
ide került rettenetes erejű férfi az ajkait összeharapva támadást ké-
szült mérni, az hanyatt-homlok menekülőre fogta. ²¹Ezért a fegy-
verforgatásban jártas [Aniruddha] egy jókora, a hárem ajtajában
talált vaspántot hajított közéjük. ²²Erre már a démonok sem voltak
restek, és különféle fegyverekkel, nyilakkal, dorongokkal, lándzsák-
kal, kardokkal, dárdákkal és szigonyokkal viszonzták a támadást.
²³A ráhajított nyilak és egyéb lövedékek, noha eső módjára hulltak
Aniruddhára, ő még meg sem remegett, sőt mi több, úgy kezdett
mennydörögni, akár egy valamennyi élőlény sorsát szíven viselő
nyári felhő. ²⁴Ezt követően, miután sikerült az őt érő lövedékeket
hatástalanítania, olyan volt, mint a delelő Nap, amelyet felhők fog-
tak közre. ²⁵⁻²⁶Egy másik percben már a szél látszatát keltette, hi-
szen a démonok a mérhetetlen erejű vaspánttól sújtva végül felhők-
ként kotródtak el az útjából. Ennek köszönhetően az ellenségeket

sanyargató [Aniruddha] boldogan hallatott oroszlánokat megszegy-
nítő üvöltést, amely [kellemességét tekintve] a nyárvégi felhőket idézte.

²⁷„Álljatok már meg!”, vetette oda nekik Pradjumna ellenségeket sa-
nyargató fia, majd végzetes csapást mért [a szavaitól] megzavarodott
démonokra. ²⁸A nemes lelkű [hős] gyötrésének végül valamennyien
háta fordítottak, és urukhoz, Bánához menekültek. ²⁹Azonban hiá-
ba jajveszékeltek, hiába mocskolta be őket a vér és hiába tette tönkre
a félelem a látásukat, megnyugvást nála sem szereztek. ^{30–31}Helyette
Bána inkább lelkesíteni próbálta őket:

„Ne féljetek! Ti a démonok közt is a legkiválóbbak vagytok! Mi
okotok van hát félni?! Elég a rémületből, foglaljátok el ismét a méltó
helyeiteket a csatában, és küzdjetek meg vele! Ugyan ki engedné
a világban, hogy kár essen a hírnevében?! Ostobák! Olyanok vagy-
tok, mint valami heréltek, akik a megvetést önként választják.

³²Mégis ki ez, akitől így megijedtetek? Jól kitanultátok a fegyverfor-
gatást, és méltók vagytok arra, hogy a rokonaimnak tekintselek ben-
neteket. ³³Most mégsem veszem hasznotokat a csatában! A pokolba
veletek! Kotródjatok innen!”

³⁴Bána fenyegetésének hatására a több tízezer főt számláló démon-
sereg visszatért a csatába. ³⁵Ezen az éjjelen a hatalmas sereg magját
a különféle eszközökkel felfegyverkezett *pramáthák* alkották. ³⁶Bána
katonái úgy néztek ki, mint egy, az eget teljesen beborító cikázó villá-
mokat szóró viharfelhő. ³⁷Néhányan közülük a föld felszínén marad-
tak, és az elefántokéval felérő hangon üvöltöttek. A többiek a levegőbe
emelkedtek, és a hangjukkal a nyárvégi felhőket imitálták. ³⁸A csata
ismét teljes intenzitással folyt. Mindenfelől kiáltások hallatszottak:
„Állj meg! Állj meg!”

^{39–41}Ekkor nagy csoda történt. [Aniruddha] egyedül szállt szem-
be velük. Mivel szörnyű erő birtokosa volt, [játshi könnyedséggel]
tépte ki mind a lándzsákat, mind a bunkókat a rárontó erős démo-
nok kezéből. Miután sikerült elvennie ezeket a fegyvereket, a saját
gazdáik ellen fordította őket. A frontvonalban ismét megragadta
a szörnyű vaspántot, amely számos démon halálát okozta.

^{42–43}Mindezek után az ellenségeit sanyargató hős felvett egy eldobott kardot és pajzsot, hogy ezekkel vágjon utat egymaga, és így adjon számot a harci mozdulatok mind a harminckét típusáról: a *bhrántáról*, az *udbhrántáról*, az *áviddháról*, az *áplutáról*, a *viplutáról*, a *plutáról* [és a többiről].^{*} ⁴⁴Nem csoda hát, hogy a démonok nyomban azt kezdték gondolni, hogy a csata frontvonalában legalább ezer vicsorító halálisten játszadozik velük.

⁴⁵Végezetül a vérrel borított, a küzdelemben ezúttal is kudarcot valló démonok ismét Bánához fordultak. ⁴⁶Miközben az utolsó csepp erejüket összeszedve az elefántjaikra, lovaikra és harci szekereikre igyekeztek felkapaszkodni, szörnyű jajveszékelés hallatszott mindenfelé.

⁴⁷Voltak, akik félelmükben vért hánytak, míg többen egymáson taposva próbálták fejvesztve elhagyni a harcmezőt. ⁴⁸Korábban démon még nem félt úgy a csatában, mint ezek, akik Aniruddhával szálltak szembe. ⁴⁹Hiába rendelkeztek hegynyi termettel, és hiába volt náluk több bunkó, kard és szigony, ezúttal vértől habzó szájjal rogytak le a földre. ⁵⁰Így végül rettegések közt nem az urukhoz tértek vissza, hanem a csatában elesve a széles égboltra kerültek.

⁵¹Bána a hatalmas hadseregének kudarcát látva majdnem felrobbant a haragjában. Úgy lángolt, mintha maga lett volna az áldozati tűz.

⁵²Azon nyomban magához vette a rettenetes kardját, és a harci szerén termett, majd Kumbhanda vezetésével nyomban oda hajtott, ahol Aniruddha tartózkodott. ^{53–54}[Bána], amint a kézvédővel betekert karjait különféle fegyverekkel ellátta, ragyogni kezdett. Mivel mind az ezer karjában [harci eszközök], dárdák, kardok, bunkók,

* Noha a *Harivansa* csak hatot említ név szerint, hagyományosan valóban harminckét típusát különböztetik meg a harcban végzett mozdulatoknak. A teljes lista ennek megfelelően: *bhránta*, *udbhránta*, *áviddha*, *ápluta*, *vipluta*, *szampáta*, *szamudisa*, *sjénapáta*, *ákula*, *uddhúta*, *avadhúta*, *szavja*, *daksina*, *análaksita*, *viszphóta*, *karála*, *indraszakha*, *vikarála*, *nipáta*, *vihbísana*, *bhajánaka*, *szamagrapáda*, *ardhapáda*, *tritjámsapáda*, *pádardha*, *váridzsa*, *pratjálidha*, *álidha*, *varáha*, *lulita*, *khadgavidhi*, *csarmavidhi* (*Agni-purána* 251.1–4).

szigonyok és csatabárdok voltak, ezért úgy tűnt, mintha a legkiválóbb erős démont ezer szívirvány vette volna körbe.⁵⁵ A mérgében oroszlán módjára üvöltött, és kifeszítette a hatalmas íját. A szemei a dühtől vörösen izzottak, miközben így beszélt:

„Állj meg, állj meg!”

^{56–58}Pradjumna legyőzhetetlen fia azonban harsány nevetéssel fogadta a feléje közeledő, ordibáló Bánát. [Legelőször] a nagy szekerét vette szemügyre: [legalább] tíz *nalva* hosszú volt, a közeledtét több száz csengő jelezte, kívül vörös zászlók, belül medvebőr borította és ezer ló hajtotta. [Ezt követően] emelte csak a tekintetét a karddal és pajzzsal rárontó démonra.

^{59–61}Közben Bána is észrevette Jadu gyalogszerrel közeledő sarját, a magát pajzzsal védelmező, kivont kardot tartó [Aniruddhát], és nagy vágyat érzett, hogy végezzen vele. Magában így gondolkozott: „Ugyan a Jádavák dicső nemzetségéből származik, de még páncél sincs rajta”, majd rövid nyilak záporát bocsátotta a harcban vele szemben álló ellenfelére.

⁶²Aniruddhát ez azonban nem rendítette meg. A démon sok ezer nyilát pajzzsal elhárítva továbbra is úgy állt előtte, mint a Nap az Udaja-hegy előtt. ⁶³Sőt mi több, a fiatal Jádava hirtelen csapást mért Bánára, de olyan hévvel, akár egy oroszlán az erdőben váratlan felbukkant elefántra. ^{64–65}A démon a támadást ezer széleseben kilőtt, tűhegyes, hosszú nyíllal viszonozta, amelyek az erős karú férfiba fúródtak. Ennek hatására Aniruddha szörnyű haragra gerjedt, és rettenetes cselekedetre szánta el magát. ⁶⁶A tagjai vértől áztak, [mindenhol] nyilak sebeztek, a gyötrelmei közt mégis dühösen Bána szekerénél termett. ^{67–68}A rásújtó kardokról, buzogányokról, szigonyokról, lándzsákról, dárdákról és nyilakról még csak tudomást sem vett, hanem váratlanul a frontvonalban termett, és összetörte a szekér kocsirúdját, az oda befogott lovakat pedig kardjával megölte. ⁶⁹Bána azonban jól ismerte a különféle harcmódorokat, és nyilak, lándzsák és dárdák tömkelegével mintegy láthatatlanná tette Aniruddhát.

⁷⁰A démonok ekkor azt hitték, hogy már vége, és örömben ujjongani kezdtek. [Aniruddha] azonban talpra állt, és ismét ott termett

[Bána] szekerének az oldalánál.⁷¹A haragtól tajtékzó démon ekkor elővette a rettenetes dárdáját. Ez már több csatában gyilkolt. Lángnyelvekből és csengőkből készült, [különleges] füzérek díszítették.⁷²Úgy ragyogott, hogy a fénylő Napot vagy még inkább a Halálisten vibráló jogarát idézte. [Amint a csatába lett küldve,] tüzes mennykő módjára akadálytalanul csapott le.

^{73–75}Aniruddha, a legkiválóbb férfi látva azt a gyilkos dárdát félre repülni, előre ugrott, és megragadta a fegyvert, majd ugyanazt a minden ellenségben félelmet keltő dárdát hajította vissza. Az erős férfi Bánát a saját dárdájával döfte keresztül. A fegyver áthatolt a [démon] testén, és a földbe fúródott. A [csapástól] elkábult Bánába ekkor Kumbhánda igyekezett lelket önteni:

„Démonok királya! Miért kicsinyled le így a támadó ellenséget?

⁷⁶Ez a hős ma bizonyított, és úgy tűnik, hogy rendíthetetlen. Itt az ideje, hogy bevesd a varázserődet, különben nem lehet őt megölni!

⁷⁷Védd meg magad, és engem is! Miért kicsinyled nemtörődömségből? [Ne tétovázz], végezz vele, különben ő végez velünk.”

⁷⁸A miniszter szavai ezúttal hatottak démonok urára. Mivel a szónoklásban is a legkiválóbbak közt volt számontartva, haragjában kemény beszédet mondott:

⁷⁹„Íme én teszem a Halálistent lelkének elrablójává a csatában, én fogom őt elragadni, mint Garuda egy kígyót.”

⁸⁰Alighogy e szavak elhagyták az ajkát, a szekere a lovaival, lobogóival és kocsihajtójával együtt ott helyben délibáb módjára láthatatlanná vált. ^{81–82}A bátor és legyőzhetetlen Aniruddha így hiába kutatva mindenfelé, sehol sem találta, hiszen Bali fia a sötétséget okozó varázslatának köszönhetően rejtve maradt. Ezt kihasználva a dühöngő démon hegyes nyilakat lőtt rá. ⁸³Ezek látszólag célt tévesztettek, azonban a földre hullva kígyókká változtak, és Aniruddhát kötelek módjára körbetekerték, majd megbéklyózták. ⁸⁴Amikor ezek a kígyók már az egész testét beborították, Aniruddha nem tanúsított ellenállást, hanem minden önuralmát megtartva olyan szilárdan állt, mintha csak maga a Himalája lett volna. ⁸⁵Hiába szorították egyre jobban a lángokat köpő kígyók, Pradjumna fia továbbra is

a nyugalmat megőrizve sziklaszilárdan állt. ⁸⁶A kígyókká változó nyilak egyszerűen nem tudták megtörni, akárhogy is próbálták.

⁸⁷Ezt látva Bána haragja csak még jobban növekedett, és a zászlórúdjára támaszkodva ócsárolni kezdte [Aniruddhát], majd ezt befejezve így szólt a [kocsihajtójához]:

⁸⁸„Kumbhánda! Elég az időhúzásból! Itt az idő, hogy végezzünk ezzel a lilimotpiróval! Ez a megátalkodott csorbát ejtett a hírnevemen!”

⁸⁹A parancs hallatán Kumbhánda azonban így vélekedett:

„Királyom! Amit most mondok, azt érdemes megfontolnod. ⁹⁰[Mielőtt bármit is tennénk], legelőször meg kell tudnunk, hogy kinek a fia ez, és hogy honnan került ide? Az is lehet, hogy valaki szándékosan csempészte be közénk ezt a férfit, akinek a hősiessége Indráéval ér fel. ⁹¹Uram! Miközben te harcoltál, engem többször is az a gyanú fogott el, hogy talán valamelyik istennek a fia jött ide, hogy játszadozzon veled. ⁹²Ismerjük el, hogy nagy erővel bír, kiválóan küzdött, és valamennyi fegyverhez ért. Épp ezért nem lenne helyes, hogy csakúgy végezz vele. Előbb tudjuk meg, hogy ki is ő valójában. Ha ez kiderült, akkor a kedved szerint dönthetsz arról, hogy kivégezteted, vagy megkegyelmezel neki. ⁹³Ha megölnöd, könnyen nagy hibát követhetsz el, ellenben, ha fogságba veted, még javad is származhat belőle. Egy biztos, egy ilyen természetfeletti tulajdonságokkal megáldott férfi jobb bánásmódot érdemel. ^{94–95}Nézd csak meg jobban, a testét már teljesen ellepték a kígyók, ez meg még csak meg sem remeg. Ezért gondolom, hogy ez a kiváló férfi nagy erényekkel bír, és valamelyik híres családból származhat. Még most sem akar tudomást venni rólunk, noha féllábbal már a halál torkában áll. A végtagjaiból ömlik a vér, a testét kígyók gyötrik, ő mégsem esedezik kegyelemért, épp csak a szemöldökét húzta össze. Királyom! ^{96–97}Vedd észre, hogy még ebben a helyzetben is, kizárólag a karja erejében bízik. Az, hogy kegyet kérjen tőled, még meg sem fordul a fejében. Ki lehet ez a nemes férfi, akinek, noha csak két karja van, mégis kiállt egy ezerkarúval. Királyom, ha jónak látod, hát járj utána ennek! Derítsd ki, hogy ki ez a hősiés férfi!”

⁹⁸Kumbhánda szavaira Bána a kígyókkal megkötözött Aniruddhát életben hagyta és visszatért a saját lakhelyére.

SZÁZKILENCEDIK ÉNEK [Felkészülés Aniruddha kiszabadítására]

¹Mindeközben [Dvárákában] az urukat szem elől veszítő asszonyoknak feltűnt Aniruddha hiánya, és olyan keserves zokogásba kezdtek, mintha *kinnarík* lepték volna el a palotát:

²„Miféle szörnyű csapás ez? [Hogy történhetett ez, amikor] Krisna úrként van jelen a világban? Úgy megvagyunk rémülve, mintha nem lenne urunk, és a félelemtől megzavarodva sírunk. ³Habár az ő karjai oltalmat nyújtanak a mennybéli isteneknek, az Indra köré csoportosult *déváknak*, a *marutoknak* és az *áditjáknak*, ⁴mégis nagy csapás érte, hiszen, bár ő szokott másokban félelmet kelteni, most elrabolták az unokáját, Aniruddhát. ⁵Ugyan mely' vakmerő gazember lehetett erre képes? Most bizonyára ennek sikerült szörnyű haragra gerjesztenie Vaszdévát fiát. ⁶Olyan mintha ez [szánt szándékkal] a kitárt szájú halálisten agyari közt [akarna] kóborolni. Csak egy komplett idióta vetemedhet arra, hogy provokálja Vászudévát. ⁷Egy ilyen pimaszságra a Jaduk bikájával szemben még maga Indra sem vetemedne! ⁸[Félreértés ne essék, semmi esetre] sem esik meg rajta a szívünk, hiszen mi magunk vagyunk a kárvallottjai ennek a rablónak. Sőt, azzal, hogy elragadta tőlünk az urunkat, a halál közelébe sodort minket!”

⁹Így panaszkodtak ezek a szépséges nők, miközben a szemüket teljesen elárasztották a bánat könnyei. ¹⁰A sok sírástól a szemeik olyanok voltak, mint a lóuszok monszun idején, ¹¹még végül íves szempillájú, hosszú, ragyogó szemeik úgy kivörösödtek, mintha vér öntötte volna el őket. ¹²A szörnyű lármát hallva azt lehetett hinni, hogy a palota tetején több ezer halászsas ütött tanyát. ¹³[A város] bikához hasonló lakói a hirtelen támadt zaj mögött valami veszélyt sejtettek, ezért a lakhelyeikről gyorsan a helyszínre siettek.

¹⁴„Mi ez a rettenetes ricsaj? Mi folyik Aniruddha házában? Hisz' Krisna a védelmezőnk, ugyan miféle baj érhetett minket?” ¹⁵Mindeközben így kérdezték egymást, a hangjuk többször elcsuklott. Olyanok voltak, mintha oroszlánok bújtak volna elő a barlangjaikból. ¹⁶Akkor megszólalt Krisna harci dobja is, amelynek a hangjára a gyűlésterem teljesen megtelt.

¹⁷„Mi történhetett?“, egyre csak így tanakodtak a Jádavák, miközben az illemnek megfelelően üdvözölték egymást. ¹⁸A nagy tanácsalanságban azonban a szemeiket könny és harag vörösítette meg, [belül pedig] a harci mámor lett úrrá rajtuk.

¹⁹Miután a tanács tagjai végre elcsendesedtek, [elsőként] Viprithu nyitotta szólásra az ajkait, és beszédet intézett a valamennyi harcos közül a legkiválóbbnak tartott Krisnához, aki újra meg újra felsóhajtott:

²⁰„Nagyságos urunk, mintha aggodalom kezdene úrrá lenni rajtad! Mi, Jádavák, mindannyian a karod erejébe vetettük a hitünket. Hozzád folyamodtunk, Krisna, egyenként és együtt is. ²¹Hasonlóképp járt el a rettenthetetlen Indra is, amikor beléd vetette a bizalmát. Most, [hála neked], ő végre nyugodtan alszik, és nem csinál gondot a hadi szerencse forgásából. ²²Mindezek után értetlenül állok a te nyugtalanságod előtt. [Nézd csak], a rokonaid miattad már mind elmerültek a bánat megingathatatlan tengerében. Innen csupán te mentheted ki őket erős karod segítségével! ²³Mi hát a baj? Felséges Krisna, miért nem szólsz? [Ha valakinek, akkor neked igazán] kár aggódnod, isteni Mádhava!”

²⁴E szavak hallatára Krisna többször felsóhajtott, [majd összeszedve magát] ékes szózatot intézett [Viprithuhoz]. Mivel jártas volt a szónoklás művészetében, úgy tűnt, mintha a beszédét maga Brihaszpati költötte volna:

²⁵„Viprithu, aggodalomba merültem, és azon gondolkodtam, mit kellene tenni, ezért nem adtam választ, bár te szólítottál meg.

²⁶[Jól van], akkor most itt Dasárha sarjainak a tanácsában fel foglak világosítani titeket. Figyeljete! hát mindannyian! Tudjátok meg, Jádavák, hogy miért aggódom! ²⁷A hősie Aniruddhát elrabolták! Ez szükségszerűen maga után vonja, hogy a Föld valamennyi királya minket és a rokonainkat tehetetlennek fog gondolni. ²⁸[Rádásul az igazság az, hogy ez nem először fordul elő velünk. Emlékezzetek vissza arra, hogy] Szálva elragadta tőlünk

Áhukát.* Csak egy szörnyű háború árán tudtuk visszahozni.

²⁹Rukminí fia, Pradjumna még fel sem cseperedett, amikor Sambara túsul ejtette. Végeznünk kellett vele, hogy a fiam visszatérhessen.

³⁰Mind ezek tetejében most egy még nagyobb csapás ért minket! Hová vitték Pradjumna fiát? Bikához hasonló férfiak! Nem is tudom, hogy ért-e minket valaha ilyen balszerencse! ³¹[Itt ígérem meg nektek], hogy aki ezt a gyalázatot velem szemben elkövette, azt a rokonaival együtt írtom ki.”

³²Krisna beszédét követően elsőként Szátjaki kért szót:

„Alkalmazd kémeket Krisna! Ezek meg fogják találni Aniruddhát!”

³³Ennek megfelelően Krisna szelíden Áhukához fordult:

„Kérlek, értesítsd a kémeket! Mind az otthonunkban, mind az idegen országokban kémkedőkre szükségünk lesz!”

^{34–37}A dicsőséges Áhuka ennek megfelelően bocsátotta útjára a kémeket:

„Keressétek őt, mind itthon, mind az idegen országokban! Nézzetek át mindent! A lovaitek gyorsan elvisznek titeket bárhova! Ne hagyjátok ki a Vénumatot, a Latávéstát, a Raivatakát és a Riksavathegyet sem! Különösen figyeljete az egyes ligetekre! Ezeket kivétel nélkül át kell néznetek! Gyorsan, lóra, szekérre! Találjátok meg Jadu [eltűnt] utódját!”

³⁸Anádhristin, a hadvezéren azonban a félelem lett úrrá, és reszketteve szólt az örök Krisnához, akinek valamennyi cselekedetét makulátlannak tartják.

³⁹„Krisna, ha jónak látod, kérlek, vedd fontolóra a szavamat. Ezt a dolgot már régóta szeretném elmondani neked. ⁴⁰[Jól ismert, hogy] te korábban végeztél Aszilómannal, Pulómannal és Niszundával, kioltottad Naraka és Szálva életét, nem kegyelmeztél sem Szaubhának, sem Maindának, sem Dvididának, végül pedig a rokonaival együtt

* Pontosan nem világos, hogy itt melyik történetre utal a szöveg. A *Mahábhárata* (3.22.10–30) szerint Szálva (vagy más néven Sálva) alkalmazott Krisnával szemben egy olyan illúziót, amelyben a hős a saját apját látta az ellenfele által elraboltként.

számoltál le az erős Hajagrívával. ⁴¹Mindez a hőstett azonban az istenek ügyét szolgálta. Ezúttal ellenben nincs pártfogód, Góvinda. ^{42–43}Noha nagy tetteket vittél korábban véghez, Krisna, ezek nem maradtak következmények nélkül. Amikor te a Páridzsáta-fa elrablásán fáradoztál, akkor valójában az Airávatán ülő Indrával ütköztél meg, és ezt a kiválót győzted le a csatában. ⁴⁴Kétség sem férhet hozzá, hogy most ismét ő kíván harcba szállni veled, [hiszen] komoly oka van erre. ⁴⁵Nyilvánvaló, hogy Aniruddhát maga Indra rabolta el. Ugyan ki más lenne képes szembeszegülni veled?”

⁴⁶Amint az erős Anádhristi tanácsa elhangzott, az eszes Krisna [olyan hévvel] adott neki választ, mintha egy sziszegő kígyó lett volna: ⁴⁷„Hadvezérem, hagyd ezt kérlek! Az istenek nem követnek el galád tetteket. Közöttük nincsenek hálátlanok, sem hitványok, sem dölýfősek, sem pedig ostobák. ⁴⁸Nem véletlen, hogy ő értük ragadtam fegyvert a démonokkal szemben. A felfuvalkodott gonosztevők vére így az ő kedvükért hullt, ⁴⁹[mivel] számomra ők a legfontosabbak. Csak rájuk gondolok, és folyton őket hordom a szívemben. Nekem csupán az okoz örömet, ha nekik kedveskedhetek. Minderről tudva hogyan bánthatnának engem? ⁵⁰[Köztudott az is, hogy] az istenek nagylelkűek és igazságosak. Akik tisztelik őket, azokat a pártfogásukba veszik. [Hogy lehetsz ilyen] ostoba? Honnan [van merszed], hogy egy ilyen gaztettel vádold meg őket?”

⁵¹Krisna beszédét követően a célravezető beszédben jártas Akrúra szelíd hangon, kedvesen szólt:

⁵²„A nagy Indrának minden bizonnyal ugyanaz a dolga, mint nekünk, és ami a mi dolgunk, az a dolga Sacsí férjének is. ⁵³Az istenek és mi kölcsönösen óvjuk egymást. Nem másért, mint az istenek kedvéért születünk emberalakban [a Földre].”

⁵⁴Akrúra szavai ösztönzően hatottak a mindenek felett álló személyre. Mivel őbenne nem más, mint a legfőbb istenség öltött testet, kellemesen mély hangján a következő feleletet adta:

⁵⁵„[Az igazság az, hogy] sem az istenek, sem a *gandharvák*, sem a *jaksák*, sem pedig a *ráksaszák* közül való az, aki Pradjumna fiát elrabolta. Ő csupán egy szajha! ⁵⁶Efelől ne is kételkedjete!

[Aniruddhára] csak egy ilyen minden hájjal megkent, démoni nő jelenthetett veszélyt.”

⁵⁷Krisna szavait követően a dalnokok, énekmondók és bárdok kellemes muzsikája töltötte be a csarnokot, ⁵⁸miközben a haza tért kékemek mind felsorakoztak a kapuban. [Az üdvözlést követően] el-elcsukló hangon fogtak bele a mondandójukba:

⁵⁹„Urunk! Egyesével átnéztük a ligeteket, a hegyeket, a barlangokat és a sziklaormokat. Több száz folyó és tó partján kerestük, mégsem akadtunk a nyomára. ⁶⁰Ha van bármi más, amit még tehetünk Aniruddha megtalálásáért, azt add parancsba, Jadu sarja!”

⁶¹Ezt követően egymás felé fordultak, és könnyes szemekkel kezdték kérdezzetni egymást:

„Mit lehetne még tenni?”

⁶²[A kétségbeesésüket látva] a jelenlévő hősök közül többen az ajkaikat kezdték harapdálni. Néhányuk arcára könnycseppek ültek ki, míg mások a szemöldöküket összehúзва töprengtek. ^{63–64}Végül a Nap már jócskán felkelt, amikor az erős karú Krisna csarnokában ismét jelt adtak a hangos kagylókürtök és a *túrják*. Nem más, mint a mosolygós Nárada érkezett meg egymagában. ⁶⁵Krisna, aki az elenségek számára legyőzhetetlen volt, ezúttal zavarodottan ugrott fel a székéből, és [tüstént] tehenet és *madhuparkát* hozatott a bölcs számára. ⁶⁶Nárada [ezt követően] a testét kiegyenesítve helyet foglalt egy gyönyörű kelmékkel borított széken, majd az illetet szem előtt tartva bölcs beszédbe kezdett:

⁶⁷„Csaknem aggódtok? Mi ütött belétek, hogy vaktában még az eszetekeket is elvesztettétek? A korábbi merszetek nélkül ostoba impotenseknek tűntök.”

^{68–69}A nemes lelkű bölcs kérdésére Vasudéva fia adta meg a választ: „Tudd meg, dicső *bráhmana*, te, aki nemes fogadalmat követsz, az éj leple alatt valaki elrabolta Aniruddhát.”

⁷⁰A nemes lelkű Késava feleletének hallatán Náradából hangos nevetés tört elő, majd így szólt:

„Madhu elpusztítója, ⁷¹[az igazság az, hogy] Aniruddha egymaga szállt szembe Bánával. Ők ketten rettenetes, hősökhöz illő párbajt

vívtak.⁷² [A lényeg az, hogy] a mérhetetlen erejű Bánának van egy Usá nevű lánya. Ő az, akinek a kedvéért Aniruddhát elrabolta egy Csitralékhának nevezett *apszarasz*.⁷³ [Amint Aniruddha oda került], szörnyű csatát kezdett Bánával. Kettejük harca olyan volt, mint amelyet egykor Bali és Indra vívott.⁷⁴ A harcokban rettenthetetlen Bána azonban [cselhez folyamodott], és a varázserejének segítségével kígyókötelekkel béklyózta meg Aniruddhát.⁷⁵ Most ezért úgy gondolom, itt az idő, hogy [újra] hírnevet és diadalt szerezzen! Ideje, hogy védelmezd az élőket!² Nincs itt az ideje, hogy az életüket óvják azok, akik a győzelemre szomjaznak.”

⁷⁶ A beszédet követően Vaszdudéva dicsőséges és hősies fia elrendelte az előkészületeket a hadjáratra.⁷⁷ Végül maga Dzsánárdana is kivonult, miközben mindenhol szantálpör és pirított rizs hullottak erős karjaira. [Nárada azonban még közbeszólt]:

^{78–80} „Erős karú Krisna! Sónitapura, ahol most Pradjumna fiát fogva tartják, innen [legalább] tizenegyezer *jódzsanányira* van. Idézd meg Vinatá fiát, a dicső [Garudát], rajta kívül ezt az utat senki más nem képes megtenni. A te hősies és szélesebb madaradnak ellenben ez csupán egy pillanat!”

⁸¹ A tanács hallatán [a Krisnában rejlő] Visnu gondolatban magához hívta a hátasát, aki nagy örömmel csatlakozott [a küldetéshez].

⁸² „Győztes, jól ismeri a négy *Védát* és a hozzájuk kapcsolódó segédtudományokat, karkötőket visel, bőre és haja sötét színben ragyog, négy karja és négy szemfoga van,⁸³ a testén viseli a *srívat*szát, a szemei mintha lótuszok lennének, a bőre puha, a haja felfelé áll. Mind az ujjai, mind a körmei [szabályosan] egyformák, a körömágyai szélét [keskeny] pír ékesíti.⁸⁴ A hangja egyszerre volt mély és lágy, térdéig lelógó karjai az izmoktól duzzadnak, az ereje az oroszlánokat idézi, ifjú és fénylőn úgy ragyog, mint ezer Nap.

^{85–87} Ő Vaszdudéva fia, az úr, az összes élőlény lelke, az élőlényeket életető úr, akinek a Teremtő kegyesen nyolcféle varázshatalmat adott.” Miközben így dicsőítették a *pradzszápatik*, a *szádhják* és az istenek dalnokainak, énekmondóinak és bárdjainak a dicshimnuszai,

valamint a kiváló, *Védákban* és azok segédtudományaiban jártas bölcsek, az örökkévaló, erős karú, vitéz Vászudéva rendelkezett Dváraká felől, majd elszánta magát az indulásra.

⁸⁸Először Krisna szállt fel Garudára, őt az ekével harcoló [Balaráma] követte, végül pedig az ellenségeket gyötrő Pradjumna csatlakozott hozzájuk. ^{89–91}Amint így útnak indultak, az égből mindenhonnan a *sziddháknak*, a *csáranáknak* és a nagybölcseknek a szózatai hangzottak fel:

„Győzd le Bánát! Pusztítsd el a csatában valamennyi csatlósával együtt! Veled senki sem veheti fel harcot! Ahogy a békében gazdagságot, úgy a harcban te mindig diadalt érsz el. Kétség sem férhet hozzá, hogy ez a démon király a társaival együtt fog elbukni a csatában!” Ezek a biztató szavak még akkor sem halkultak el, amikor Késava elindult a levegőben, hogy megküzdhessen a démonnal.

SZÁZTIZEDIK ÉNEK [Megérkezés Sónitapurába, küzdelem Dzsvarával]

¹⁻⁵[Krisna indulásakor] felzúgtak a *túrják* és a harsány kagylókürtök. Nem csupán a dalnokok ezrei, hanem [hozzájuk csatlakozva az ott lévő], győzelmi mántrától megzavarodott férfiak is magasztalni kezdték Harit, akinek az alakja ettől úgy kezdett tündökölni, hogy hol a Nappal, hol a Holddal, hol pedig Indrával lehetett összekeverni. A felszállásra kész Garuda alakja rendkívül ragyogó volt, mert Hari kisugárzása fokozta a szépségét. A nyolckarú, hegyhez hasonló, lótuszszemű Krisna fejében már Bána megölését forgatta. [Mind a nyolc karjában fegyverek voltak], a jobbjaiban kard, diszkosz, buzogány és nyíl, míg a baljában pajzs, íj, kagylókürt és a [legendás] Sárnga fegyver.

⁶A Sárnga íjat tartó [Krisna] ezer fejet nyújtott, a nemes Balaráma pedig ezer testet hozott akkor, ⁷fehér fegyverei voltak, legyőzhetetlen volt, egész olyan volt, mintha maga lett volna a sokcsúcsú Kailása. Amint felült Garuda hátára, már inkább a felkelő Holdat idézte.

⁸Az örökké ifjú, kiváló, erős karú Pradjumna teste is megjelent, amint harcba indult.

⁹Mindezek után az erős Garuda a magasba emelkedett. Miközben a szárnyaival a levegőt szelte, sok hegy remegni kezdett. Ahogy haladt, megállította az ellenszelet. ¹⁰Azután a szél sebességét is meghaladva rátért arra az égi útra, amelyen a *sziddhák* és a *csáranák* közlekednek. ¹¹Útközben egyszer csak Balaráma így szólt a harcban páratlan öccséhez:

„Krisna! Mi történhetett? Megváltozott a testünk színe! ¹²Mindannyiunk bőre aranyszínű lett! Bizony mondom, nem káprázik a szemem! Mondd már meg, hogy mi ez! Talán a Méru-hegy vidékére tévedtünk?”

[Krisna erre így felelt]:

¹³„Ekével harcoló [bátyám], bizonyára az áldozati Tűz fénye talált el minket! Ő az, aki elváltottatta a testünk színét.”

[Balaráma erre így folytatta]:

¹⁴„Mivel a közelébe kerültünk, és mivel [ennek következtében] a szí-
nünket elvesztettük, most azt kell tenned, amit helyesnek tartasz.”
[A Magasztos ezt hallva Garudához fordult]:

¹⁵„Garuda! Először rajtad a sor! Amint te elvégezted a feladatodat,
én jövök.”

¹⁶Így a nemes lelkű Késava utasítására az erős Garuda gyorsan
a Gangeszhez repült. ¹⁷Ott vizet merítettet, amellyel [visszatérve]
behintette Agnit. A tűzisten ettől [tehetetlenül] kialudt. ¹⁸Úgy
tartják, hogy a három világban Krisnán, Szankarsanán és Pradjum-
nán kívül senki más nem képes ezt a tettet végrehajtani.

¹⁹Miután Agnit ilyen módon sikerült lecsillapítani, [Garuda], a ma-
darak királya ismét útra kelt, miközben a szárnyaival hatalmas zajt
csapott. ²⁰A jövetelük nagy aggodalmat okozott a Rudrát követő
különféle tűzistenségeknek:

„Jaj nekünk! Miféle veszedelmes alakok ülnek Garuda hátán?
Mi dolguk van itt ezeknek? Mit akar ez a három férfi?”

²¹Mivel azonban ezek a Girivradzsából származó tüzek nem tudtak
rájönni, hogy ki lehet ez a három férfi, végül úgy határoztak, hogy
harcba szállnak velük. ²²Ennek az összecsapásnak a híre még Bána
fülébe is eljutott, aki nyomban magához hívatta a legsebesebb futár-
ját, [és így utasította]:

„Gyorsan, semmi mással ne törődj, csak siess oda!”

²³[A futár] engedelmeskedett az urának, és tüstént szemügyre vet-
te, hogy miképp zajlik Krisna ádáz csatája a beléje kapaszkodó
tűzistenségekkel. ²⁴[Ebben a harcban] ezek egytől egyig jelen vol-
tak. [Először is ott harcolt] az öt *szvadhához* tartozó tűz, [név sze-
rint] Kalmása, Khaszrima, Dahana, Sósana és a nagy erejű Tapana.

²⁵[Rajtuk kívül meg kell említeni] az öt *szvához* kötődőt is, vagyis
Patarát, Patagát, Szvarnát, Agádhát és Bhrádzsát, ²⁶illetve a *vasat*
tüzeit, Dzsótistómát és Havirbhágát. Az utóbbi kettő között
a nagy Angirasz alakja is feltűnt.

²⁷A bölcs láttán, Krisna, akiben a legfőbb személy öltött testet,
elmosolyodott, és a szekerén állva ezt a beszédet mondta:

²⁸„Álljatok meg, tüzek! Íme veszélyt hozok rátok: a fegyverem heve megperzsel titeket, és sebzetten fogtok menekülni mindenfelé!” ²⁹Angirasz azonban mit sem törődve ezzel megragadta a lángoló szigonyát, és a csata forgatagában haragosan Krisnára rontott. ^{30–33}A nagy dicsőségű hős azonban egy már-már a pusztító Jamát idéző, éles, félhold-alakú hegygel ellátott nyíllal ketté hasította a szigonyt, majd egy másikkal a mellkasán ütött sebet az ellenfelén. [Angirasz] fájdalomban hangosan felüvöltött, és a földre zuhant. A tagjai mind vérben áztak, és így már csak alig pislákol. Ezt követően az életben maradt tüzek, Brahmá négy fia gyorsan Bána városába, [Sónitapurába] vették őket. ^{34–35}A lótuszhoz hasonló szemű, hősies [Krisna] elővette a kagylókürtjét és olyan erővel fújta bele, akár egy felhő, ami [az őt kísérő] széllel még a Holdat is képes megemelni. Ezután félelmet keltve behatolt a csodákat művelő Bána városába. ³⁶A kagylókürt hangjára felzúgtak a harci dobok, és Bána katonái a harcra kezdtek készülni. ³⁷[Az érkező Krisnára először] a szolgálók ragyogó fegyverű, többmillió serege mért csapást. ³⁸Noha egy helyen voltak, számukat mégis lehetetlen volt meghatározni. Leginkább egy rendkívüli, nagy, elpusztíthatatlan felhőre hasonlítottak, és a fekete festékhez hasonló színben tündököltek. ³⁹[A sereg magja] ragyogó fegyvereket fogó *daitjából*, *dánavából* és *ráksaszából* állt, akiket a *pramáthák* vezettek Krisnával szemben. ⁴⁰Úgy tűnt, mintha a harcban mindenhol lángoló száju tűzcsóvak próbálták volna megízlelni a négy hős véré.

⁴¹Ekkor az erős Ráma így szólította meg Késavát:

„Krisna, erős karú Krisna! Itt az idő, hogy végezz velük!”

^{42–43}Az eszes Balabhadra ösztönzésére Krisna, a fegyverforgatók legkiválóbbja, akiben a legfőbb személy öltött testet, elővette a pusztító Jamára emlékeztető Agnitól származó fegyvert, és annak az erejével a húsevő démonok sorait megbontva gyorsan ott termett, ahol az ellenséges katonákat látta.

⁴⁴[A támadástól] a lándzsákkal, dárdákkal, kelevézekkel, íjakkal és bunkókkal harcoló, főként *pramáthából* álló sereg a földre került.

⁴⁵Ott heverték mind. A rettenetes hegyekre és felhőkre emlékeztető

járműveiktől úgy néztek ki, mintha a szél szórta volna szét a felhőket és törte volna össze a hegyeket. ⁴⁶Miután a Garudán ülő Ráma megpillantotta őket, így szólt Krisnához:

„Krisna, erős karú Krisna, akit a legfőbb személynek mondanak! Ezzel a sereggel én is harcba kívánok szállni!”

⁴⁷[Krisna] erre így felelt:

„Ugyanezt gondolom én is! Jó lenne megütközni ezekkel, hiszen a harci mámortól már egészen megrészegültek. ⁴⁸[A csatában a következőképp fogunk elhelyezkedni.] Előttem lesz Garuda, a bal oldalamon Pradjumna, a jobbomon pedig te. ⁴⁹Harc közben semmiképp sem szabad szem elől veszítenünk egymást!”

Miután ezt így megtanácskozták, mindnyájan ismét Garuda hátán termettek. ⁵⁰Ekkor Róhiní hegycsúcsokhoz hasonló bunkóval, buzogánnyal és ekével harcoló fiának az alakja olyan rettenetessé vált, mint azé a tűzé, amely a világ végén hamvasztja el az összes élőlényt.

⁵¹Ez a szörnyű erővel bíró [hős], mivel járatos volt a fegyverforgatásban, először az ekéje hegyével húzta magához [az ellenségeit], majd a bunkójával zúzta porrá őket.

⁵²Pradjumna, akinek a bátorsága szintén a tigrisekével vetekedett, mindeközben a nyilaival tartotta vissza a mindenholon özönlő démonokat. ⁵³A sötétbőrű Dzsánárdana a kagylókürtjét, a diszkoszát és a buzogányát ragadta magához, és harc közben többször kürtszót hallatott. ⁵⁴A küzdelemben a dicsőséges Garuda is részt vett, aki előbb a szárnyaival törte össze, majd a csőre hegyével és a karmaival hasította szét az ellenségeket.

⁵⁵Miután a harcban nyíllal átlőtt démonok ily' módon megtapasztalták [Jadu sarjainak] a rettenetes hősiességét, menekülőre fogták.

⁵⁶A sereg szétszéledését követően azonban felbukkant a háromlábú és háromfejű, csatában páratlan Dzsvara. ⁵⁷Ő szintén meg akarta óvni [Bána városát a pusztulástól. A harcba szálló Dzsvara alakja] a félelmetes, világvégi halálistent idézte, míg fegyverként hamut használt. [Érkezésekor] úgy elüvöltötte magát, hogy ezer felhő dörgezésével felérő hangorkán keletkezett. ⁵⁸[Elsőként] haragjában az ekével harcoló [Balarámát] szólította meg gúnnyal teli hangon:

„Mi van? Olyan részeg vagy, hogy már észre sem veszel? Gyere csak ide! A velem való találkozást ezúttal nem úszod meg élve!”

⁵⁹A kacagó Dzsvara a sértést követően félelmet igyekezett kelteni, és a világvégi tűzhöz hasonlóan rettenetes ökölcspásokkal Balarámára támadt. ⁶⁰Róhiní fia válaszképp gyorsan körbe-körbe kezdett szaladni, de olyan sebességgel, hogy lehetetlen volt őt célba venni.

⁶¹A páratlan erejű Dzsvara így hiába szórta rá a hamuját, az a gyorsaságának köszönhetően mind lehullott a hegynyi testéről. ⁶²A mellkasáról lehulló hamu ennek eredményeképp a Méru-hegy csúcsára került, ahol nagy villanással becsapódva [mély] hasadékot vajt ki.

⁶³[Ezt látva] Krisna bátyja igencsak megharagudott, [de mielőtt még bármit is tehetett volna] a hamutól előbb prüszkölni kezdett, majd álomba szenderedett. ^{64–65}A szemeit a [rátelepedő fáradtságtól] öszszecsukva, újra és újra megborzongva úgy tántorgott, mint egy esztévesztett. Öntudatlanságában [az utolsó erejével] Krisnát hívta:

„Krisna! Krisna! Erős karjaiddal képes vagy minden bajt orvosolni! Meggyulladtam, és most égek. Egész testem a lángok martaléka! Ugyan mi segíthet most rajtam?”

⁶⁶A segélykiáltás hallatára Krisna átölelte bátyját, és a szeretete révén megszabadította őt a szenvedésétől. ⁶⁷Ezt követően a haragjában Dzsvarát hívta harcba.

„Gyere, Dzsvara! Állj ki velem, ha van elég bátorságod hozzá! Bizonyítsad csak be, hogy joggal mondanak téged a harcban jártasnak!”

⁶⁸Dzsvara, a fertőző baj azonban [szóra sem méltatta Krisnát], hanem válaszképp mindkét kezével parázsló hamut szórt rá. ⁶⁹Noha ettől Krisna, a legkiválóbb harcos egy pillanatra lángra kapott, a tűz tüstént ki is aludt. ⁷⁰[Dzsvara] ekkor három kígyószerű karjával kezdte fojtogatni [az ellenfelét], és egyik öklével a mellkasát püfölte.

^{71–73}[Ezt követően] Dzsvarának és a nemes lelkű Krisnának, ennek a két oroszlánhoz hasonló férfinak rettenetes csatája kerekedett. [Miközben kettejük küzdelme folyt, váratlan] egy hang csendült fel, de olyan rettenetes erővel, mintha egy hegyekre sújtó mennykő csapódott volna be: „Nem szabad így harcolni!”

Krisna, a világ testet öltött ura úgy összeszorította az arany ékszereket viselő, égben szálló Dzsvarát, hogy az tüstént Jama lakhelyére került.

SZÁZTIZENEGYEDIK ÉNEK [Dzsvara elbocsátása]

¹Mivel az ellenségeket sanyargató Krisna úgy vélte, hogy sikerült végeznie [Dzsvarával, utoljára még teljes erejéből] a földhöz vágta.

²Hiába bírt azonban mérhetetlen erővel, ezúttal azzal kellett szembeülnie, hogy alig engedte el [az ellenfelét, Dzsvara rögtön] a teste belsejébe költözött. ³A páratlan erejű Dzsvara által megszállt Krisna tehetetlenül botladozva rogyott le a földre. ⁴[Először] ásított, majd [újra] nagyon botladozni kezdett, [végül pedig] miközben az összes szőrszála az égnek állt, az álom lett úrrá rajta.

⁵A legfőbb istenség ekkor észlelte, hogy a [földi] testét Dzsvara [belülről] gyöttri, és úgy határozott, hogy létrehoz egy másik Dzsvarát, hogy az az előzőt elpusztítsa. ⁶Amikor Dzsvarát a mérhetetlen erejű össze-visszadobálta, az égből egy láthatatlan hang szólalt meg:

⁷„Krisna, erős karú Krisna, te a Jaduk örömének feddhetetlen gyarápítója vagy! Ne öld meg Dzsvarát, hagyd őt életben!”

[A hang hallatára] Krisna engedelmeskedett a kérésnek, és elengedte Dzsvarát. ⁸[Ekkor a szorongatásból megszabadult démon] így kérlelte Krisnát.

„A világban korábban rajtam kívül nem volt más Dzsvara. Te kiváló harcos vagy, ezért arra kérlek, hogy ne engedd meg, hogy legyenek rajtam kívül más Dzsvarák.”

[Krisna erre így felelt]:

⁹„Ha azt kívánod, lehetsz te az egyetlen Dzsvara. Íme most megparancsolom, hogy ez a másik, akit az imént teremtettem, térjen vissza a testembe!”

[Krisna szavaira Dzsvara ekképp hálálkodott]:

¹⁰„Köszönöm szépen, leköteleztél! Mondj bármit, diszkoszhajító [Krisna], és én ígérem, hogy megteszem!”

[Krisna ekkor a következő kérést fogalmazta meg]:

¹¹„Azt kívánom, Dzsvara, hogy bárki, aki a bizalmát belém helyezte, szabaduljon meg a láztól, amint elolvassa kettőnk kézzel vívott párbajának történetét!”

¹²Miután ezt végighallgatta, Dzsvara, fejet hajtott a nemes lelkű Krisna előtt, és elhagyta a harcmezőt.

SZÁZTIZENKETTEDIK ÉNEK [Krisna és Bána párbaja]

¹Ezt követően mindhárman ismét Garuda hátán termettek, és úgy csaptak bele a harcba, mintha lángnyelvek lettek volna. ²Miközben hangos üvöltést hallattak, nyílzáporral borították be az ellenséges hadtesteket. ³Nyilak, diszkoszok és ekék zúdultak a kiváló démonokra, akik ettől csak még nagyobb haragra gerjedtek. ^{4–6}Ahová Krisna a nyílát lőtte, ott tüzek kaptak lángra, mintha az aljnövényzetben a száraz fáktól lettek volna felszítva. Ezek hirtelen hatalmasra dagadtak, és a világvégi tűz alakját felöltve a démonok közé csaptak. Közülük sokezen estek el, míg mások menekülre fogták. Mielőtt azonban a hadsereg teljesen szétszéledt volna, Bána elébük állt, és a következő szavakkal igyekezett lelket önteni beléjük:

⁷„Démonsarjak! Mitől gyengültetek el annyira, hogy a nagy küzdelem elől a fejeteket vesztve rohantok? ⁸Levettétek a páncélotokat, félredobtátok a kardokat, a buzogányokat, a parittyákat, a pajzsokat és a csatabárdokat. [Mit akartok tenni ezek nélkül?] Az égbe felrepülve hová szaladtok? ⁹Emlékezzetek arra, hogy kik vagytok, hol laktok, és arra, hogy maga Siva a szövetségeseitek! Ha ezt észben tartjátok, semmitől sem futamodhattok meg. [Azt pedig még nem is mondtam], hogy én is itt vagyok.”

¹⁰Eddigre azonban a démonokon már annyira úrrá lett a félelem, hogy még [uruk] szava sem volt képes visszafordítani őket. ¹¹Csupán a hadsereg *pramáthákból* álló előőrse maradt ott, akik, habár sok társukat veszítették el, most mégis a harcra elszántan sorakoztak fel.

¹²Rajtuk és Bánán kívül azonban csak a hősies miniszter, Kumbhanda volt jelen, aki szintén megpróbálta az útját állni a szétszéledő seregek:

¹³„[Hát nem látjátok?!] Itt harcol veletek Bána, sőt még Siva, és [a fia] Szkanda is! Mitől féltek? Hová rohantok? Talán elment az eszetek?”

^{14–15}[Ennek megfelelően] maga Siva jelent meg, [hogyan] harcra szálljon]. A szekérét Nandin hajtotta, és oroszlánok húzták. Az égen feltűnve olyan volt, mintha a telihold bújt volna elő a felhők takarásából. Siva az ajkait összeharapva [tüstént] oda hajtattott, ahol Hari tartózkod-

dott.^{16–18} [Ekkor kettejük közt szörnyű csata kezdődött.] Siva száz vasnyilat lőtt ki, amelyre válaszul a Garuda hátán ülő Hari az Indrától kapott fegyverét vette kézbe, és ennek a segítségével mindenhol sok ezer nyíllal viszonzta a támadást.^{19–21} Ez azonban csak még nagyobb haragra gerjesztette Sívát, aki az Agnitól származó fegyver segítségével lángnyelvekkel borította be Krisnát és három társát. A tüzes nyilak oly' sűrűn hulltak rájuk, hogy mindannyian szem elől vesztek. Ezt látva a démonok halottnak vélték Krisnát, és az oroszlánokat megszágyenítő hangon kezdtek örövendezni.

^{22–23} Azonban ennyi idő elég volt arra, hogy a legkiválóbb harcos, Vaszudéva dicsőséges és bölcs fia visszanyerje az eszméletét, és [újult erővel] küldje harcba a vizek urától, Varunától származó fegyverét. Ettől az Agnitól származó fegyver tüstént elvesztette az erejét.²⁴ Csakhogy Siva [sem tétlenkedett], hanem válaszképp, négy, akár a világ elpusztítására is képes fegyvert vetett be. Ezek név szerint a *pisácsáktól*, a *ráksaszáktól*, Rudrától és Angirasztól származtak.²⁵ Vaszudéva fia érezte is, hogy a Varunától származó fegyvere támogatást igényel, ezért harcba küldte a Vajutól, Szavitrítól és Indrától származó fegyvereket, illetve a Móhanát.*

²⁶ Ez a négy fegyver elegendőnek bizonyult arra, hogy Siva támadását hatástalanítsa. [Ezt látva] Késava [utoljára] a Visnutól származó fegyverét vetette be. Ez olyan volt, mintha maga a halálisten közeledett volna a száját kitérve.²⁷ Ekkor már a legkiválóbb démonok is menekülőre fogták. A szemeik megzavarodtak a félelemtől.

^{28–29} Hirtelen minden elsötétült. Nem lehetett látni sem Sívát, sem Nandint, sem a szekerüket. [A harc folytatására] egyedül a benne lévő harag adott erőt Sívának, amelytől a teste mintegy kétszeres intenzitással kezdett ragyogni. Azt a nyilat vette a kezébe, amellyel korábban Tripurát is elpusztította.^{30–31} Mivel azonban Krisnában a legfőbb istenség lakozott, jól tudta, hogy mi rejlik az [ellenfele] szí-

* A Móhana elnevezés arra utal, hogy ennek a fegyvernek vagy varázsigének az alkalmazása képes lehetett az ellenség elméjének a megzavarására.

vében, és a tekintetét a nyíllal löni vágó, háromszemű [Sivára] szegezte. Elővette az [altató hatással bíró] Dzsrimbhana nevű fegyverét, és gyorsan ezzel vette célba Sivat. ³²Ekkor az összes démont félelem öntötte el, mivel látták, hogy miképp kezdett ásitozni Siva a Páncsadszanja kürt hangjától és a Sárnga íj húrjától.

³³[Krisnának azonban nem akadt ideje tétlenkedni], hiszen ezúttal Szkanda indított támadást ellene. A szekérét Kumbhanda hajtotta, és [pillanatok alatt] nyilak sokaságával borította be Krisnát, Balarámát és Pradjumnát. ³⁴Noha a testüket elöntötte a vér, mégis mindhárman a tűz szilajságával igyekeztek szembeszállni Szkan-dával. ^{35–36}Mivel mindhárman járatosak voltak a fegyverforgatás valamennyi módjában, és mivel a legkiválóbb [isteni eredetű] varázsfegyvereket, mint például a Vajutól, Agnitól és Pardzsanjától származókat vetették be, a nemes lelkű, fénylő íjjal és fegyverekkel rendelkező Szkanda nyilai az erejüket veszítették. ³⁷Válaszképp Siva fia az alsó ajkát megharapva [úgy határozott, hogy] csatába küldi a Brahmasiraszt, vagyis azt a fegyvert, amely sosem téveszt célt, és amely biztosan halált hoz. ³⁸Amint ez a Naphoz hasonló fényű, világokat elpusztító, szörnyen rettenetes fegyver a csatába került, ³⁹valamennyi démon a fejét vesztve rohanni kezdett. Ellenben a hősie Késava, aki korábban már Késinnel is végzett, a diszkoszát a kezében tartva megállt. ⁴⁰Köztudott ugyanis, hogy nincs olyan fegyver, amelyet a nemes lelkű [hős] diszkosza ne lenne képes kivédeni vagy elpusztítani. ^{41–44}Ezúttal is [a harcba kerülve] olyan erővel hatástalanította a lehanyatló Brahmasiraszt, mint ahogy a felhők sötétítik el a napkorongot az esős évszak kezdetén. Szkanda [ekkor érkezettnek látta, hogy], magához ragadja a csengős füzérekkel díszített színarany dárdáját. Olyan volt, mintha nem csupán Krisna, hanem az egész világ elpusztítására ragadott volna fegyvert. ⁴⁵[A Szkanda kezéből kiszabadult] dárda az egész eget beborította. Az istenek Indra vezetésével nagy jajveszékélésbe kezdtek: „Krisna elégett!”

⁴⁶Azonban a nagy dárda alighogy Krisna közelébe került, egy *hum*-hanggal hatástalanítva lett, és a földre zuhant. ⁴⁷Erre az iste-

nek is fellélegeztek, és hangos üdvívalgásba kezdtek.⁴⁸ A dicsőítések közepette Vaszudéva dicsőséges fia ismét magához vette a halált osztó diszkoszát.⁴⁹ Amint azonban megforgatta a fegyvert, Kautavi meglátta őt, és eléje állt. [Krisna] így szólt hozzá:

„Menj innen! Menj innen! A fenébe is!”

^{50–51} Alighogy ezt kimondta, megszólaltak a *túrják*, dübörögni kezdtek a dobok, és a démonok oroszlánokéhoz hasonló üvöltései töltötték be a harcteret: Bána érkezett meg, hogy megküzdjön a Krisnával, a Jaduk Garudán ülő bikájával. Őt megpillantva [ekképp kiáltozott]:

^{52–53} „Megállj, megállj, Krisna! Ezt nem úszod meg élve! Soha többé nem látod Dváarakát! Felejtsd el az ott maradt barátaidat! Ma [este], általam harcban legyőzve, haldokolva, a halál hívószavai mellett fogod meglátni az aranylő színű faágakat.⁵⁴ Hogy gondolod, Garuda-zászlós, hogy a te nyolc karod képes szembeszállni az én ezer karommal? ⁵⁵ A rokonaidnak sem fogok kegyelmezni. Hiába is gondolsz Dváarakára, itt Sónitapurában van a végzeted.⁵⁶ Nézd csak meg! Az összes felékszerzett karom fegyvereket tart. Ezekből tíz-milliószer erősebb vagyok!”

⁵⁷ Miközben Bána így üvöltött, szörnyű szavai úgy áradtak szét, mint a tenger, amelynek a rettenetes hullámain a szél korbácsolta folyó-méretűvé.⁵⁸ A szemében harag volt. Úgy ragyogott, mint a Nap, amikor az egész világot készül felperzselni.

[Krisna ekkor így kezdte nyugtatni]:

⁵⁹ „Miért üvöltözöl, Bána? Egy hősnek nem illik a csatában ordibálni. Gyere inkább, küzdjünk meg! Mi haszna ennek, amit most művelsz? ⁶⁰ Ha a párbajt szavakkal lehetne megnyerni, Diti sarja, akkor bizonyára mindig győznél. Mást se csinálsz, csak össze-viszszabeszélsz.⁶¹ Gyere már! Végezz velem, Bána, vagy hadd vágjalak földhöz én téged, de úgy, hogy fel ne kelj többet!”

⁶² Miután Krisna ezt a beszédet elmondta, [nem folytatta tovább a tétlenkedést, hanem] sebes, nagy erejű és célt nem tévesztő nyilakat lőtt ki [az ellenfelére].⁶³ Bána azonban ezen csak elmosolyodott, és [válaszképp] a harc forgatagában lángoló nyilak olyan sűrű áradatát zúdította Krisnára, mintha egy összefüggő, rettenetes eső

hullott volna. ⁶⁴Ezt követően előbb nyilakat, kardokat, bunkókat, buzogányokat és lándzsákat megragadva estek egymásnak, ⁶⁵majd Bána dárdákkal és ütlegekkel borította be Késavát. ⁶⁶Így folyt az ezerkarú Bána és a nyolckarú, kagylókürtöt, buzogányt és diszkoszt tartó Krisna párharca, ⁶⁷mígnem Bali fia a harcba küldte azt az összes ellenséget elpusztító fegyverét, amelyet kivédhetetlennek tartanak, és amelyet hajdanán Brahmá ajándékozott neki. ⁶⁸Amint ez csatába lett küldve, az összes égtáj elsötétült és szörnyűséggé vált. Nem lehetett semmit sem észlelni.

⁶⁹Egyfelől a démonok kezdték magasztalni Bánát, míg máshonnan az istenek jajveszékelései harsantak fel. ⁷⁰A fegyver [pillanatok alatt] érzékeltette a hatását: A szörnyű tüzes nyilak félelmetes erővel eső módjára zúdultak a földre. ⁷¹Amint a fegyver harcba került, Késava lángolni kezdett, a szelek elcsendesedtek, a felhők pedig szertefoszlottak. ⁷²Madhu magasztos elpusztítója akkor megidézte a Pardzsanjától származó, szélesebb fegyvert, amely olyan volt a csatában, mint maga a pusztító halálísten. ⁷³Amint [Krisna] kimondta az esőfegyver hatástalanító varázsigéjét, a démoni fegyver lecsillapodott, és az istenek mind nagy örömmel kiáltottak fel.

^{74–75}Ezt követően Bána hatalmas haragra gerjedt, és ismét dárdákra, lándzsákra és pörölyökre hasonlító fegyvereket hajított a Garudán ülő Késavára. Válaszul az ellenségek sanyargatója az erejével ismét lecsillapította a nyilak esőjét. ⁷⁶Ekkor a harc már nemcsak a démon és az isten, hanem a hordozóik, a páva* és Garuda közt is folyt. ^{77–78}A két madár szárnyaikkal, csőreikkel és karmaikkal kegyetlenül csépeltek egymást, mígnem a felbőszült Garuda a fejénél ragadta meg a ragyogó fényű pávát, majd a csőrével mért rá csapást. ^{79–80}Ezután a jobb szárnyával is megütötte, majd a lábaival többször erősen megrúgta. Végül ádázul ide-oda rángatva taszította le az égből az öntudatlanná vált pávát, mint egy hegyet az égről. ⁸¹Miután Garuda így végzett a pávával, Bána nyugtalanná vált, és a saját helyzetét kezdte mérlegelni.

* A páva hagyományosan nem Bána, hanem a hadísten Szkanda hordozójaként ismert.

⁸²A magasztos Siva szívét ekkor fájdalom fogta el, mivel észrevette Bánát, amint zavarodottan bánkodik a harcmezőn. ⁸³Mivel a nagy isten [úgy vélte], hogy elérkezett az idő, hogy a pártfogásába vegye, mély hangján így szólt Nandinhoz:

„Kedves Nandin! Kérlek, keresd fel Bánát a csatában! ⁸⁴[Hisz’ tudod], nem lehetek közömbös egyetlen *pramáthaganám* iránt sem! Nosza! Mire vársz! Igyekezz, mert meg kell óvnunk Bánát!”

⁸⁵Ezt követően Nandin, akit a legjobb kocsihajtónak tartanak, [gyorsan] oda vágatott, ahol Bána tartózkodott. Ott így szólt hozzá:

^{86–88}„Gyere gyorsan, erős démon, pattanj fel erre a szekérre!”

A kiváló harcos, Bána nem habozott elfogadni a meghívást, és tüstént ott termett Siva szekéréen. [Krisnát látva] ismét iszonyatos haragra gerjedt, és elővette rettenetes fegyverét, a Brahmasiraszt. Ekkor az egész világ rázkódni kezdett. Azonban Brahmá hajdanán azért hozta létre ezt a fegyvert, hogy képes legyen megóvni a világot.

⁸⁹[Mivel most pont ellenkező célból kifolyólag került bevetésre], a dicső Krisna harátalanítani tudta, majd így szólt az emberek közt az erejéről ismert, harcban páratlan Bánához:

⁹⁰„Bána, hová tűntek az öntelt szavak az ajkadról? Miért nem kérkedsz már? Én még mindig itt állok harcra készen! Legyél férfi, harcolj te is! ⁹¹Hajdanán Ráma az erős, ezerkarú Kártavírja Ardzsunát [halandó] kétkarúvá tette. [Én most róla veszek példát], ⁹²és elpusztítom a dölyfödet okozó karjaidat. A diszkoszom számárra ez a harcban nem jelent akadályt. ⁹³Állj ott meg! Úgysem engedlek el addig, míg nem vágtam le gögössé tevő karjaidat.”

⁹⁴[E szavakkal] Krisna, a tigrishez hasonló férfi egy nyári felhő módjára felüvöltött, majd megragadta az ezer rudas kerék nagyságával bíró diszkoszát, hogy megfossza Bánát a karjaitól. ^{95–96}Amennyi energiát hajdanán a Teremtő a ragyogó Napba és a Holdba helyezett, az maradéktalanul jelen volt Krisna diszkoszában. Így a fegyver [könnyedén] vehette el Bána erejét.

97–99 Mielőtt azonban a magasztos Krisna lesújthatott volna, megjelent előtte a csupasztestű, haragtól vöröslő szemű Kótaví. Eddig láthatatlan volt, de most Vidzsajá istennő elküldte, hogy megmentse Bánát. Odalépve így kérlelte [Krisnát]:

„Felség, Bána egy páratlan harcos, kérlek, ne öld meg!”

¹⁰⁰A kérés hallatára az erős karú Krisna nagy haragra gerjedt, és [fenyegetően] emelte Bánára a nagy erejű diszkoszát:

¹⁰¹„No lám, hát mégis kudarcot vallottál! Íme Kótaví jött, hogy esedezzen érted. Látom Bána, te aztán nagy hős vagy!”

¹⁰²Ezt követően Krisna, akit a legkiválóbb fegyverforgatónak tartanak, lehunyta a szemeit, és a diszkoszával Bánát vette célba.

¹⁰³A Visnutól származó fegyver ekkor tüzes kerék módjára kezdett el forogni, és [hirtelen] olyan sebességet ért el, hogy emberi szemmel nem lehetett követni. ¹⁰⁴Egyre csak körbe-körbeforgott, mígnem végleg megfosztotta Bánát a karjaitól. ¹⁰⁵A démon hegynyi méretű, megcsonkolt testét teljesen elborította a vér. ¹⁰⁶Krisna végső csapásra emelte a kezét. [Mielőtt azonban lesújthatott volna] Siva jelent meg előtte Szkanda kíséretében:

¹⁰⁷„Krisna! Jól tudom, hogy benned a legfőbb személy öltött testet, és hogy nem más vagy, mint a Madhuval és Kaitabhával végző örök isten. ¹⁰⁸Te vagy az [üdvözítő] út az emberek számára, te teremtetted ezt az egész világot, és a három világban nincs olyan isten, démon vagy ember, aki rajtad felülkerekedhetne. ^{109–110}Fenséges úr, most mégis arra kérlek, hogy tedd el a kíméletlen, ellenfelek számára kivédhetetlen fegyvered. Korábban én megesküdtem Bánának, hogy védelmezni fogom. Késin elpusztítója, az ígéretem, [mint tudod], nem szeghetem meg. Kérlek, nézd ezt el nekem!”

[Siva kérésére] Krisna így felelt:

^{111–112}„Üdv neked, Siva! Téged egyformán tisztelnék mind az istenek, mind a démonok. [A kérésedre] íme elteszem a diszkoszom. Maradjon életben Bána! Kérlek azonban, hogy bocsáss el! Most már szívesen mennék. Amit meg kellene tenni, az egyelőre nem lesz megtevé.”

¹¹³Ezt követően Krisna ismét felszállt Garuda hátára, és gyorsan kiszabadította a fogságban sínylődő Aniruddhát, majd együtt vissza-

tértek. ¹¹⁴Mindeközben Nandin Bánát igyekezett jó tanáccsal ellátni: „Bána! Itt az ideje, hogy táncolj! [Ha így teszel, meglátod], nagy öröm fog érni téged!”

¹¹⁵Nandin ösztönző szavai lelket öntöttek Bánába. Szomjazta az életét, ezért a nagy fájdalmaival mit sem törődve, vérző tagjaival vad táncba kezdett Siva előtt. ¹¹⁶Amikor a szemei a félelemről kezdtek árulkodni, Siva végül megszánta őt:

¹¹⁷„Bána, örömöm lelem benned, kedvellek téged! Válassz egy kegyet! Itt az ideje, hogy megjutalmazalak!”
[Bána ekkor így felelt]:

¹¹⁸„Mindenható istenség! Azt szeretném, hogy sem az öregség, sem a halál ne érjen el engem! Ez legyen a jutalmam, ha nincs ellene kifogásod!”

¹¹⁹„Bána, te az istenekkel leszel egyenlő, így a halál sem fog soha rád találni!” [Siva e szavakkal jóváhagyta Bána kérését, majd így folytatta]: „Most teljesítem még egy kívánságod!”

¹²⁰„Siva, akkor arra kérek, hogy akik olyan odaadással táncolnak majd, mint ahogy azt én tettem vértől ázva, sebektől gyötörve, azok hadd részesülhessenek a fiúgyermek születésének az örömében!”, [mondta Bána.

Siva ezt a kérést is teljesítette]:

¹²¹„Mindazok, akik étlenül, türelmüket nem elveszítve, őszinte fogadalmat gyakorolva végrehajtják a táncodat, ebben részesülni fognak.”
[Bána azonban tovább folytatta]:

¹²²„Még arra kérek, hogy gyógyítsd be azokat a szörnyű sebeket, amelyeket a diszkosz ejtett rajtam!”

¹²³„Rendben van, a sebeid meg fognak gyógyulni. A tested sértetlen és egészséges lesz! Kedves démon, örömöm lelem benned! ¹²⁴Teljesítem még egy kívánságod, hogy lásd nem vagyok közömbös irántad.”, [mondta Siva.

Ekkor Bána a következő kéréssel hozakodott elő]:

¹²⁵„Mindenható úr! Hadd legyek én is egyike a te *pramátháidnak*! Hadd legyek én a legkiválóbb közülük! A nevem legyen ezentúl Mahákála!”

[Siva ezt is megengedte, majd így folytatta]:

¹²⁶ „Híres vagy az erődről és a férfiaságodról! Teljesítem hát még egy kívánságod! Kérj bármit, amit kívánsz, kiváló démon!”

[Bána így szólt]:

¹²⁷ „Siva, te a leghatalmasabb vagy az istenek közül! Azt szeretném, ha nem lenne semmiféle testi hibám! Noha csupán két karom maradt, nem szeretném, ha a testem csonka maradna!”

¹²⁸ Erre Siva így felelt a mellette álló Bánához:

„Ahogy kérted, Bána, ez úgy lesz!”

Miután ezt kimondta, azon nyomban ott helyben a *ganáival* együtt láthatatlanná vált valamennyi élőlény szeme láttára.

SZÁZTIZENHARMADIK ÉNEK [Aniruddha kiszabadítása, Krisna és Varuna párbaja]

Vaisampájana így szólt:

¹A nagy kígyók, amik nyilak formájában körütekerték és megbéklyózták Aniruddha testét, egyszer csak megpillantották Garudát.

²Azon nyomban abbahagyták [a szorítást], és természetüknek eleget téve valamennyien a földbe menekültek. ³A nemes lelkű Krisna, miután észrevette Aniruddhát, [a kezével] megérintette. [Az ifút] öröm és nyugalom töltötte el. A kezét üdvözlésre emelte, és így szólt:

⁴„Istenek ura, az összes csatádat győztesen hagyod el! Ki képes szembeszállni veled, legyen akár Indra is!”

A magasztos erre így szólt:

⁵„Gyere gyorsan, szállj fel Garudára és menjünk Dváráká városába!” [Aniruddha így] a démon lányával együtt felkapaszkodott [a madár hátára]. ⁶Miután mindannyian elhelyezkedtek Garudán, a nagy démont, Bánát legyőző, bikához hasonló férfiak elindultak, hogy megtegyék az [előttük álló] hosszú utat. ⁷Az égbolt alját elérve épp nyugat felé fordultak, amikor észrevették Bána teheneit. A több ezer, különféle színű [állat] a tengerparti ligetekben kóborolt. ⁸Az összes világ Garudán ülő romolhatatlan kezdete nem feledkezett meg róluk, [ezért így szólt]:

⁹„Szatjabhámá [az imént a következőket] mondta:

»Hozd el nekem Bána teheneit! [Azt beszélik, hogy] ezeknek a tejétől nem fogott az öregség a nagy démonokon. ¹⁰Kérlek, vezesd őket hozzám, ha ez nem akadályozza a teendődet. Azonban, ha nincs időd erre, akkor inkább felejtsd is el!«

¹¹Ám, a tehének alighogy megpillantottak engem, kivétel nélkül Varuna otthonába siettek. Ideje közbeavatkozni!”

¹²„Rendben!”, felelte Garuda, majd szárnyaival lendületet vett, és belemerült a tengerbe. Azon nyomban Varuna lakhelyénél termettek.

^{13–14}Vaszudéva fiát [ott] Varuna félelmetes hadserege fogadta különféle fegyverekkel, de [hiába] rontottak rá ezrével, valamennyien összetörve kényszerültek vissza az uruk házába. ¹⁵Varuna ezután

[előbb] hatvanezer, [majd] hatezer ragyogó harci szerszámokkal felszerelt szekeret küldött harcba [a hőssel szemben].¹⁶Krisna nyílzápora azonban teljesen szétperzselte a katonákat, [akik] összezúzva [hiába] támaszkodtak Varunára, nem tudták megtartani a helyüket.

¹⁷[Mindezek után maga] Varuna [is] előállt. Bölcsék, istenek, *gandharvák* és *apszaraszok* tömegei dicsérték kórusban. ¹⁸[Az egyik kezében] a szépséges, vizet szóró, fehér ernyőjével, [a másikban] a páratlan íját a magasba emelve jelent meg. ¹⁹A vizek haragvó urát a fiaiból és az unokáiból álló sereg vette körbe. Az íja felajzásával mintegy harcba hívta [az ellenfelét]. ²⁰Ezután megfújta a kagylókürtjét, és Harira rontott. Varuna ekkor olyan haraggal szórta a nyilait, mintha maga lett volna Siva. ²¹A nagy erővel bíró Dzsánárdana [erre válaszképp] megszólaltatta a vizekből származó kürtjét, a Páncsadszanját, és a nyilai esőjével az összes égtájat beborította. ²²Habár a harcban a nyílzápor igencsak gyötörte Varunát, [az arcán] mégis mosollyal támadt rá újra, Krisnára. ²³Vaszudéva harcra kész fia azonban a Visnutól származó szörnyűséges fegyvert idézte meg, és így szólt a vele szembeszállónak:

²⁴„Íme az ellenségeket elpusztító, sokak által rettegett fegyver, amely [magától] Visnutól származik! Elővettem, hogy végezzek veled! Állj ellen szilárdan!”

²⁵Ám az erős Varunát [még ez sem rettentette meg], és hangos kiáltást hallatva a saját magától származó nyíllal védte ki Visnu rásújtó lövedékét. ²⁶Ezután vizek törtek elő, amelyek Varuna fegyverével szétosztatva azon voltak, hogy hatástalanítsák a Visnutól származó nyilat. ²⁷A Visnutól származó nagy erejű fegyver azonban újra felragyogott, és Varuna összes [katonáját] perzselte, mire ők rémülten elrohantak a négy égtáj felé. ²⁸Amikor Varuna észrevette, hogy vala-

mennyien lángban állnak, így szólalt meg:
„Emlékezz, hogy az érzékeken túli, ősi mivoltod a teremtet világ formájában nyilvánult meg! Pusztítsd el [a sötétséget okozó] *tamaszt*, nagy szerencséd [úrra]! Hogy zavarhatott meg a *radzsasz*, [a szenvedély szülője]? ²⁹*Jóga* nagy tudással bíró ura, nem lehetséges, hogy a *szattva* [tökéletes állapotán] kívül máshol legyél. Ideje, hogy elhagyd

az egódat, és az öt elemből származó többi hibádat! ³⁰[Tudod jól, hogy] idősebb vagyok annál [a halandónál, akinek] a testét [ezúttal] viseled, Visnu. [Ezért legalább] a koromra légy tekintettel! Miért akarsz elégetni engem? ³¹A tűz tűzzel nem mehet szembe! Legkiválóbb harcos, kérlek, tedd félre a haragodat! Nincs, aki felérhetne veled, hiszen a világban minden te töled ered. ³²Mindenek előtt a *dharmának* alárendelt anyagot, a *prakritit* teremtetted meg, amely magok módjára, a korábbi *dharmák* függvényében változik meg. ³³Kezdetben az anyagot tűz- és *szóma*-lényegűvé titted, majd létrehozta a [minket körülvevő] világot. [Ennek a részeként] hogyan gondolsz rám? ³⁴Örökké létezel, és soha senki sem győzhet le. Önmagadtól létezel, és [valamennyi] teremtményt te hoztál létre. Nagy fényű [istenség, te egyedül] állandó és romolhatatlan vagy. ³⁵Óvj meg engem, hiszen az oltalmazra szorulok. Makulátlan [uram], üdv neked! A világot mindenki előtt hoztad létre, és népesítetted be. ³⁶Nagy isten, miért játszadozol [velem], mint egy gyermek a játékaival? Nem én vagyok az anyag ellensége, és nem is tettem soha kárt benne. ³⁷Mindenek felett álló személy, az anyag a módosult formáiban létezik, és amikor ezek véget érnek, [továbbra is létezel], ahogy kell. ³⁸A változások közt te vagy a változások megváltoztatója, [hiszen még] azokat az ostobákat is te változtatod meg, akik számára a *dharma* ismeretlen. ³⁹Ha az anyag, a *prakriti* hibákkal, *tamasszal* vagy *radzsasszal* kapcsolódik össze, akkor beszennyeződik, és zavarodottság lép fel. ⁴⁰Tisztában vagy [valamennyi] okkal és okozottal. Tudsz mindent! Mint a teremtmények ura, te uralkodsz [igazából minden felett]. Miért törekszel mindannyiunk megtevesztésére?”

⁴¹A szavaira Krisna felnevetett, és így felelt:

„Add ide a teheneket, félelmetes hősiességű isten, és [ígérem, hogy] tüstént nyugtodd lesz!”

⁴²„Isten[ek ura], hajdanán egyezséget kötöttem Bánával! Hogyan másképp járhatnék el, hogy [közben] megtarthassam az ígéreteimet?”, mondta Varuna, [majd így folytatta]: ⁴³„Bikatekintetű hős, élve nem adhatom át a teheneket. Ölj meg hát, és vedd el őket tőlem!

[Ha így teszel], a szavamat sem kell megszegnem!"

⁴⁴Azonban, amint Varuna befejezte a mondandóját, a nagy híró Krisna elengedte a teheneket, és az Indra-vezette istenek kíséretében visszatért Dvárákába. ⁴⁵A mindenség örök urát, az összes élőlény alkotóját az istenek, a *marutok* és a *szádhják* kísérték. ⁴⁶Ahogy közeledett, a hírneve és a diadala miatt a nyomába az *áditják*, a *vaszuk*, a *rudrák* és az erős *asvinok* szegődtek. ⁴⁷A diszkoszt és buzogányt tartó [istenség] amint megpillantotta a távolból Dváráká kapukkal körülvett városát, megszólaltatta a Páncsadzsanját. ⁴⁸Amikor a városbeliek meghallották az érkező istenek zsváját és a kagylókürt hangját, valamennyien páratlan örömet éreztek.

⁴⁹Ezután Jadu sarjai magasztalni kezdték a Garuda hátán ülő, sötét szemfestékhez hasonló, páratlan méltósággal körülvett Krisnát.

⁵⁰Góvinda megállt Dváráká felett, miközben mindenhol a *risik*, az istenek, a *gandharvák* és a *csáranák* szózata zengett. ⁵¹A legnevesebb Dásárhák kivétel nélkül látni akarták a csodát, [amit] a mindenek felett álló személy, a Bánát legyőző nagy isten [okozott].

⁵²A Szátvatok nagy hőse, a boldog Krisna hazatérésekor mindenféle a Dváráká-beliek hangja hallatszott:

⁵³„Hálások lehetünk! A világ ura kötelezett le minket! A védőnk és oltalmazónk nem más, mint az erős karú Dzsánárdana. ⁵⁴Garuda hátára ülve még a nagyon nehezen legyőzhető Bánát is sikerült felülmúlnia! A lótuszzsemű [hős] visszatérte így mintegy mindannyiunk lelkét megörvendeztetni.”

⁵⁵Miközben Dváráká lakói így beszéltek, az istenek és a nagy hősök abba a házba siettek, ahol Vaszdévák lakott. ⁵⁶A mennybéli lények ekkor megállították a *vimánáikat*. Mindenféle a különféle formáik látszottak. ⁵⁷[Az istenek hatásai], az oroszlán, a bika, a gazella, a ló, a lúd, a páva, az elefántok és a *vimánák* ezrei beragyogták az eget.

⁵⁸A *rudrák*, az *áditják*, a *vaszuk*, az *asvinok*, a *szádhják* és a többi isten egymás után mondták a dicséreteiket:

⁵⁹„Vaszdévák fiának hála, hatalmas csoda ért itt minket!”, hallatszott a szavuk [mindenhol].

⁶⁰Ezután [az égből egyszer csak] szantálpor és virágese hullt, és az istenek előtt hódoló városlakókat teljesen beborította. ⁶¹Dváraká lakói kivétel nélkül piritott magvakkal, füstölökkel, meghajlással, valamint a szavaik és a gondolataik megfegyelmzésével fejezték ki az égiek iránti odaadásukat.

^{62–65}A hősie Indra ezután átölelte Áhukát, Vaszudévát, a Jaduk örömét, Számbát, Szátjakit, Ulmukát és az erőe Viprithut, majd homlokön csókolta Andhakát és Subhákát. [Mindezek végeztével] így szólt a Szátvaták gyülekezetéhez:

„Íme a közületek való [férfi], a Jaduk öröme! Miután a hősieességéről harcban tanúságot téve hírnevet szerzett, és miután csatát nyert a vele megütköző Sivával, Szkandával és Bánával szemben, visszatért Dvárakába. ⁶⁶Íme, Hari tért haza a saját városába! Páratlan módon pusztította el [a démon] ezer karját, és tette [közönséges] kétkarúvá. ⁶⁷Teljesült a cél, ami miatt Krisna az emberek közé született. Minden bánatunk megszűnt! ⁶⁸Elő a mézédese borral! Vigadjunk boldogan, és szenteljük az időnek szüntelenül a szenvedélyeinknek!

⁶⁹Ha ennek a nemes lelkű [hősnek] a karjainál keresünk oltalmat, mi istenek mindannyian bánattól mentesen boldogan mulathatunk.”

⁷⁰A mondandója befejeztével [Indra] átölelte a lótuszszemű Krisnát, és az összes istennel együtt visszatért a mennybe. Krisna [ezután] bevonult Dvárakába, és együtt ünnepelt a többi Jaduval.

⁷¹Így testesült meg Visnu a Földön Vaszudéva fiaként, a Jaduk családjának legkiválóbbjaként. ⁷²Az okokról kérdeztél, hogy miért hozta világra Dévakí a dicső Urat a Vrisnik közt, Vaszudéva házában.

^{73–74}Nárada kérdésére összefoglaltam mindazt, amit előtte részletesen is elmagyaráztam Visnu Mathurában töltött idejével kapcsolatban. Amikor csak kételyed támadt, megvilágítottam mindazt, amit Vaszudéva fia cselekedett. ⁷⁵Rajta kívül nincs más csoda! Valamennyi varázs forrása Krisna! Egyetlen olyan csodás dolog sincs, ami ne lenne kapcsolatban Visnuval. ⁷⁶A bővelkedőket ő látja el vagyonnal! A gazdagságot ő adja, és hozza létre! Sem az istenek, sem a démonok gazdagsága nem érhet fel a romolhatatlan [Úréval].

⁷⁷Egy személyében ő maga az *áditják*, a *vaszuk*, a *rudrák*, az *asvinok*, a *marutok*, az ég és a Föld, a víz és a fény, illetve az égtájak mind.

⁷⁸Ő teremti, tartja fenn és pusztítja el [a világokat]. Ő az idő, az igazság, a *dharma*, az aszkézis, az örök *brahman*, az egész világ és az összes isten ura. Üdvözöld őt, Bharata sarja!

⁷⁹Beszámoltam tehát Késava nagyságáról és a Bánával vívott háborújáról! Csupán azzal, hogy [mindezt] végighallgattad, a nemzetséged minden másiknál szilárdabb lesz. ⁸⁰Akik mind Késava nagyságát, mind a Bánával való csatáját megjegyzik, azok sosem fognak erkölcstelenségre vetemedni. ⁸¹Visnu tetteit teljes egészében elmondtam. Erről kérdeztél meg, miután az áldozat véget ért, Dzsanamédzsaja. ⁸²Aki a csodáknak ezt a történetét teljesen megjegyzi, azoknak az élete hosszú és büntelen lesz.

A szúta így szólt:

⁸³Bikához hasonló *bráhmanák*, miután Pariksit fia, [Dzsanamédzsaja] király végighallgatta Vaisampájana beszédét, a *Harivansát*, azon nyomban megtisztult. ⁸⁴Saunaka, íme valamennyi nemzetségről röviden és hosszan is beszámoltam. Miről meséljek még neked?

SZÁZTIZENNEGYEDIK ÉNEK [Dzsanamédzsaja utódai]

Saunaka így szólt:

¹Lómaharsana fia, [most beszélj arról], hogy kik voltak Dzsana-médzsaja utódai! Ki tartotta fenn a nemes lelkű Pándavák nemzetségét?

A szúta így szólt:

²Dzsanamédzsajának, Pariksit sarjának a Kásiból származó felesége két fiút szült, Csandrapída királyt és a moksát kereső Szúrjápídat.

³Ezután Csandrapídanak száz fia született, akikből [idővel] kivétel nélkül páratlan fjászok váltak. A halandók közt őket nevezik Dzsanamédzsaja-*ksatrijáknak*. ⁴Közülük a legidősebből, Sztajakarnából Váranasza városában lett király. A karjai erősek voltak, az áldozatokat rendre bemutatta, és a *bráhmanák* megajándékozásáról sem feledkezett el soha. ⁵A dicsőséges fia a Svétakarna nevet kapta. [Mivel] ez az erényes lelkű [férfi] gyermektelen volt, [ezért] az aszkéták erdejébe vonult.

⁶[Ezt követően] a rengetegben [Svétakarna] teherbe ejtette Szu-csáru szép szemöldökű lányát, a fivéreivel körülvelt Málinít, aki a Jádavák nemzetségéből származott. ⁷Mielőtt azonban a gyermek megszületett volna, Svétakarna király elindult, hogy kövesse őseit az örök nagy úton.* ⁸Miután a nagy szerencsével megáldott Málini észrevette, hogy [a férje] útra kelt, hátulról követni kezdte. Az úton a szép szemöldökű [Málini] megszülte liliomszemű fiát. ⁹A nagy szerencsével megáldott nő [azonban] ott hagyta a gyermeket, és csak urára gondolva kísérté tovább a királyt, mint egykor Draupadí a férjeit. ¹⁰[A magára maradt] apró gyermek így [tehetetlenül] sírt a hegyoldal egyik lugasában, mígnem felhők jelentek meg, hogy

* Brodbeck (2019a: 349) szerint a *mahápraszthána* kifejezés egy konkrét vallási cselekedetre, a halálig tartó gyaloglásra utal. A *Mahábhárata* pozitív főhősei, a Pándavák is ily módon fejezték be a földi életüket (*Mahábhárata* 17.1.17–3.36, magyarul: Baktay 1960: 657–673, 1977: 404–414, Vekerdi 2007: 333–344)

kimutassák a nemes lelkű fiú iránt való könyörületüket.¹¹ [Ezután] két Paippaláda *bráhmána*, [pontosabban] Sravisthá fiai találták meg. [Azon nyomban] irgalommal teltek el, [és az újszülöttet] magukhoz véve megtisztították a vízben.¹² Mivel az oldalait fekélyek és a mozdulataira [megegyedő] vérfolyások borították, olyan sötét volt, mint a kecskéké oldala.¹³ Hiába próbáltak megmosni, [az oldalai] ugyanolyan kecskeszerűek maradtak. Így, végül az Adzsapársva, azaz a kecske-oldalú nevet kapta.¹⁴ A két [*bráhmána*] ezt követően egy takács házában kerített neki menedéket.¹⁵ A takács felesége a fiává fogadta. Miközben ő [ily módon] a takácsné gyermekévé vált, az [őt megmentő] *bráhmanákból* miniszterek lettek.¹⁶ [Idővel mindhármuknak előbb] egykorú fiaik, [majd egyazon pillanatban] unokáik lettek. Íme, ez Púrunak, [és egyben] a Pándaváknak a nemzetsége!¹⁷ Aggkora kezdetén hajdanán Nahusa fia, a bölcs Jajáti örömeiben ezt a verset mondta:

¹⁸ „A Földről eltűnhet a Nap, a Hold vagy akár [az összes] bolygó, de Púru nemzetsége nélkül nem létezhet.”

SZÁZTIZENÖTÖDIK ÉNEK [Dzsanamédzsaja loáldozata, Vjasza
jövendölése]

Saunaka így szólt:

¹Íme elhangzott a *Harivansa*! Az összes fejezetéről úgy adtál számot, mint [egykor] Vjasza bölcs tanítványa, [Vaisampájana]. ²A töled hallott történetek [mintegy] az összes bűnt elpusztító nektárrá álltak össze, és az *amritához* hasonló örömben részesítenek minket. ³*Szúta* fia, végül arra kérlek, számolj be róla, hogy mit tett Dzsanamédzsaja király, miután meghallgatta ezt a páratlan történetet, és végrehajtotta a kígyóáldozatot!

A *szúta* így szólt:

⁴[Kérésedre] elmesélem, hogy mibe fogott bele Dzsanamédzsaja király a minden másnál kiválóbb történet meghallgatását, és a kígyóáldozat bemutatását követően. ⁵Miután véget ért a szertartás, Pariksit fia, a király nekilátott a loáldozat előkészületeinek. ⁶Magához hívatta *ritvidzskeket*, a házi papját és a tanítóját, majd közölte velük:

„Be szeretném mutatni a loáldozatot! Engedjétek szabadon a lovat!”

⁷Azonban a minden közeli és távoli dolgot ismerő [bölcs], a nemes lelkű Krisna Dvaipájana amint értesült a szándékáról, azon nyomban felkereste Pariksit mindenkinél jóságosabb fiát. ⁸Amikor Dzsanamédzsaja király meglátta a hozzá érkező bölcset, [előbb] *arghját* és *pádját* hozatott, [majd] az előírásoknak megfelelően ülőhellyel kínálta. ⁹Ezután mindketten helyet foglaltak a [király] *szadaszjai* közt, és beszélgetni kezdtek különféle, *Védával* összefüggő történetekről. ¹⁰A társalgásuk végén az uralkodó megkérdezte a bölcset, vagyis a Pándavák nagyapját, a saját szépapját:

¹¹„Habár a *Mahábhárata* mély értelemmel és hatalmas terjedelemmel bír, nekem mégsem tűnt többnek egy szempillantásnál, mivel olyan jó volt hallgatni. ¹²Temérdek tekervényes regéjével [ez a történet] mindenkit hírnévvel ajándékoz meg. *Bráhmána*, te ezt úgy mesélted el, mintha egy kagylót töltöttél volna meg tejjel. ¹³Ahogy sem az *amritával*, sem a mennyei boldogsággal nem lehet betelni, úgy hiába hallgattam végig a Bháraták történetét, még többet szeretnék

tudni. ¹⁴Magasztos bölcs, mivel mindenről tudsz, egy valamiről még szeretnék megkérdezni. Úgy sejtem, hogy a Kuruk vesztét a *rádzsasúja* okozta. ¹⁵A legyőzhetetlen királyok bukásából arra következtettek, hogy ezt a szertartást a háború céljából szervezték meg. ¹⁶Azt beszélik, hogy hajdanán maga Szóma is a *rádzsasúját* mutatta be, mielőtt kitört volna a Tárakámaja néven ismert rettenetes hadakozás. ¹⁷Varuna sem bírt ellenállni a [*rádzsasúja*] kísértésének, és alighogy bemutatta ezt a nagy szabású áldozatot, az istenek és a démonok közt az összes élőlényre vészt hozó háború robbant ki. ¹⁸Hariscandra is ennek a szertartásnak az elvégzésén fáradozott, a jutalma pedig az összes *ksatriját* elpusztító Ádibaka viszály lett. ¹⁹Mindezek után Pándu derék fia úgy lobbantotta lángra a Bháraták nagy pusztulását, mint a nehezen végrehajtható áldozat tüzeit. ²⁰Ha a nagy *rádzsasúja* áldozat valóban világokat rombadöntő vérontást okoz, akkor miért nem akadályozza meg senki? ²¹A *rádzsasúja* egy sok bonyolult részből álló, nehezen bemutatható rituálé. Ha az áldozatot úgy hajtják végre, hogy bármelyik elemében hibát vétettek, akkor az élőlények pusztulása elkerülhetetlenül be fog következni. ²²Te vagy az összes ősrünk nagyapja! Ismered a múltat és a jelent! [Egyszerre] vagy az urunk és a védelmezőnk! ²³Magasztos úr, hogy lehetséges, hogy az erényes vezetők [egykor] elhagyták az erényt? [Köztudott, hogy csak] a vezető nélküli és a rossz urak uralma alatt álló emberek vétkeznek.”

Vjászra erre így felelt:

²⁴„Fiacskám, dédapáidat nem más, mint a sors ragadta el. Ők nem kérték, hogy [világosítsam fel őket a rájuk váró] jövőről, és ha nem kérdeznek, nem mondom el. ²⁵Úgy láttam, hogy felesleges beszélni a jövőről, hiszen sehogy sem tudtam volna megakadályozni azt, amit a végzet elrendelt. ^{26–27}Mivel azonban megkérdeztél, ezért elmondom neked, hogy mi vár rád a jövőben. [Tartsd észben, hogy] a sors ereje rettenetes! Akármit is hallasz, nem tehetsz ellene semmit sem! Sem a [hirtelen] felindultság, sem a [tartós] fáradozás nem segíthet rajtad. [Most] el fogod hagyni a férfiasságod, mivel a sors által írt sorokon olyan nehéz átjutni, mint [a tenger] túljárára.

²⁸Úgy tartják, hogy a harcosok számára nincs kiválóbb a lóáldozatnál. Amikor ebbe belefogsz, Indra megpróbálja majd tönkretenni. ²⁹Ha úgy gondolod, király, hogy halandóként nincs esélyed megfékezni az istenséget, akkor inkább tegyél le az áldozat bemutatásáról. ³⁰Nem Indra hibája, és nem tanítóid sokaságáé, sem a tiéd, az áldozatbemutatóé: ebben a dologban az idő a legnagyobb úr. ³¹Tudd meg, hogy a három világot a benne lévő mozgó és mozgásra képtelen élőlényekkel együtt a sors teremtette. [Azóta is] tőle függ, és neki engedelmeskedik [minden]. ³²Ahogy az áldozó királyok a mennybe jutnak, ugyanúgy kerülnek oda az áldozatok gyümölcseit áruba bocsátó *bráhmanák*. Dzsanamédzsajában erre a következő kérdés merült fel:

³³„Magasztos, miféle ok szakíthatná félbe a lóáldozatot? [Ha meghallom], el fogom kerülni, ha még lehetséges.”

³⁴„Uram, a *bráhmanák* haragja lesz az ok előidézője! Próbáld elkerülni! Járj sikerrel ebben! ³⁵[Ha azonban mégis] bemutatod az áldozatot, a harcosok nem fogják többet elvégezni, amíg a Föld forog”, válaszolta Vjasza.

Dzsanamédzsaja ezután tovább faggatta:

³⁶„Miután a *bráhmanák* engem sújtó átok-tüze véget vet az áldozatnak, ha [az emberek majd azt hiszik, hogy] én vagyok az oka, komoly veszély fog leselkedni rám. ³⁷Egy hozzám hasonló erőnyes férfi hogyan mehetne [mennyei] világokba, miközben az emberek megvetése kíséri? Olyan lennék, mint egy megbéklyózott madár, amely az égbe próbál szökni. ³⁸Mivel láttam a jövőbeli pusztulást, kérlek nyugtass meg, hogy újra be lesz vezetve az áldozat!”

Vjasza erre így felelt:

³⁹„Az istentől kapott áldozat a *bráhmanák* között fog lakozni. Ha az energiát energia adja át, energiában fog fennmaradni. ⁴⁰A *Kali jugában* [fog születni] egy Kasjapától származó *bráhmana*. [Idővel] dicsőséges hadvezérré fog válni, és majd ismét bemutatja a lóáldozatot.* ⁴¹Legkiválóbb király, ugyanebben az időben a családtagja

* A vers minden bizonnyal a Maurják uralmát megdöntő Pusjamitra Sungára utal (Brodbeck 2019a: 353).

úgy fogja elvégezni a *rádzsaszúja* áldozatot, mint ahogy a halálisten magához veszi a fehér bolygót. ⁴²[A rituálé] az erejüknek megfelelően fogja megjutalmazni a végrehajtóit, mígnem végül a bölcsek kíséretében eléri a *jugák* végét. ⁴³Attól kezdve a halandó lelkek el fogják hagyni a korábbi formájukat. A világ végén [a *dharm*a] még azok közt is meg fog szünni, akik követik a feladataikat. ⁴⁴Akkor majd maga az utolérhetetlen, nagyszerű eredményt hozó *dharm*a is meg fog inogni. Habár az adakozás az alapja, ekkor mégis parányivá zsugorodik és a négy *ásramától* is eltávolodik. ⁴⁵Az embereknek elég lesz rövid ideig aszketizálni, máris sikert fognak elérni. Dzsana-médzsaja, a világ végén hálások lehetnek azok, akik a *dharmát* követik.”

SZÁZTIZENHATODIK ÉNEK [A végidő leírása]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Ugyan nem tudom, hogy ez az idő [mikor jön el], közel van már, vagy még távol, a Dvápara *juga* elmúlásából arra következtetek, hogy a végidő már elérkezett. ²[Bizonyára] a *dharm*a utáni szomjunk engedte, hogy elérjük ezt a kort. Most a kötelességeinknek akár kis erőfeszítéssel is könnyen eleget tudunk tenni. ³*Dharmát* ismerő [bölc], kérlek, mondd el, hogy milyen jelekről ismerhetem fel, hogy az élőlényekben félelmet keltő és a törvényt elpusztító végidő elérkezett!

A *szúta* így szólt:

⁴A kérdésre a magasztos [Vjásza] átgondolta, hogy valójában mi is fog történni a jövőben, majd elárulta, hogy milyen jelek lesznek láthatók a világkor végén.

Vjásza így szólt:

⁵Amikor a *juga* vége elérkezik, a királyok csak a saját biztonságukkal fognak törődni. Mások oltalmazása helyett [inkább] az adót fogják behajtani. ⁶A végidő beálltakor a *ksatriják* helyett [mások] fognak uralkodni. A *bráhmanák* *súdráknak* fognak hódolni, míg a *súdrák* *bráhmanák* módjára fognak viselkedni. ⁷Bikához hasonló Bharata, Dzsanamédzsaja, ebben az időben a fegyvereket készítő *bráhmanák* közösen fogják elfogyasztani az áldozati felajánlásokat a *Véda*-tudósokkal együtt. ⁸Amikor a korunk lehanyatlik, a kézművesek [mások] átverésében fognak jeleskedni. A férfiak a hátsó részen és az alkoholban lelik majd az örömeiket, míg az asszonyok az ellenségeik lesznek. ⁹Az utolsó időkben a királyok és a tolvajok szerepet fognak cserélni, míg a szolgák mások [javait] fogják eltulajdonítani. ¹⁰[Az emberek] a világvégén a pénzt fogják imádni. Az igazak tetteit majd megvetik, miközben a gazembereket nem fogja feddés érni. ¹¹A halandók el fogják veszíteni az eszüket. A hajukat vagy loboncban hordják, vagy tarra borotválják. A férfiak még a tizenhatodik életévüket sem fogják betölteni, amikor gyermekeket nemzenek. ¹²Amikor a *juga* a végéhez közeledik, az országokban lándzsához hasonló őrtornyok, az útkereszteszódésekben Siva szí-

gonyjai, a nők [fején pedig] dárdaszerű frizurák fognak magasodni.

¹³A végső napokban bárki beszélhet majd a *Védáról*, és mindenkiből lehet Vádzsaszanéja követője. [Azon sem kell majd csodálkozni, ha] a *súdrák* [az előkelőbb embereknek] urak módjára fognak köszönni.

¹⁴A *bráhmanák* áruba bocsátják majd az aszkézisből származó erejüket, az áldozatokból származó vagyonukat, sőt még magát a *Védát* is. A végidőkben még az évszakok sorrendje is fel fog cserélődni.

¹⁵A *sákja* Buddhát követő *súdrák* vörös ruhába öltözve és a fejüket kopaszra borotválva fogják a fehér fogaikkal és ádáz tekinteteikkel a [saját] *dharmájukat* gyakorolni.

¹⁶A ragadozók megsokszorozódnak, míg a tehenek megfogyatkoznak. Az utolsó napokban még az ízletes ételek is eltűnnek.

¹⁷Amikor a világ a végéhez ér, a belső területeket az alávalók fogják elfoglalni, miközben a rendes emberek a peremterületekre szorulnak.

¹⁸A hanyatló *jugában* [még] a tinókat is be kell törni. A tavakat felszántják, Pardzsanja pedig össze-vissza fog esőzni.

¹⁹A világkor lezártával az emberek nem fognak többé eleget tenni a köteleességeiknek. A *Kali jugában* a talaj elszikesedik. A városok az utakat leszámítva kiürülnek. Mindenki valamit árulva próbál majd megélni.

²⁰A fiúgyermeken a kapzsiság és a züllöttség lesz úrrá. Fel fognak hagyni az atyáik iránti kötelezettségeikkel, [és helyette] rablásra vetemednek.

²¹Az utolsó napokban, miután mind a finom formák, mind a drágakövek elpusztultak, a nők csupán a haj[tincseikkel] ékesítik fel magukat.

²²A végidő beköszöntével a családfőkön a félelem és a kiábrándultság lesz úrra, miközben az asszonyaikon kívül nem marad más örömük.

²³A világkor hanyatlását a következő jel[ekből] ismerheted fel: züllöttség és erkölcstelenség lesz úrrá, [az emberek] rút külsőt öltenek, a férfiak elfogynak, míg a nők megsokasodnak.

²⁴A világ koldusokkal telik meg, akik egymásnak lesznek kénytelenek adakozni. Az emberek a királyok, tolvajok és más hasonlók csapásai közt fognak a túlvilágra költözni.

²⁵A végső időkben nem fog gabona teremni. A fiatalok vénemberek módjára viselkednek majd, és nem lesz olyan ember, akinek ne kellene küszködni, miközben erőfeszítéseket tesz.

²⁶Amikor elérkezik a világkor vége, durva és kegyetlen szelek szórják

majd a jegüket az eső évszak idején. Kétség támad még a túlvilági lét felől is! ²⁷A korszak alkonyán előbb a *bráhmanák*, majd a *ksatriják* alacsonyodnak le a *vaisják* szintjére, hogy pénzből és gabonából éljenek. ²⁸Sem az egyezségeknek, sem az átkoknak nem lesz hatása! Amikor a *juga* bealkonyul, a tisztesség elmúlik, az adósság pedig [elhatalmasodik]. ²⁹Az emberek öröme helyett a haragiuk fog célt érni. Amikor az idő lehanyatlik, a kecskéket a tejükért fogják tartani. ³⁰Az utolsó napokban, egy olyan tudás fog elterjedni, amely nem a *sásztrákból* származik, miközben a *sásztrák* [bölcsségét] tilos lesz tanítani. ³¹Mindenki mindenben biztosnak akar majd mutatkozni, de az idősek tiszteletét senki sem fogja gyakorolni. Nem lesz senki, aki ne lenne költő, mihelyt beköszönt a végidő. ³²A harcosok a hadakozással, a *bráhmanák* az áldozatok bemutatásával fognak felhagyni. Amint a *juga* a végéhez közelít, főként tolvajok fognak a királyi trónokra felülni. ³³Dzsanamédzsaja, a *juga* végén, fattyúk, életerős férfiak, száanalomraméltó alakok és részegesek fogják a *Védát* tanítani, és a loáldozatot bemutatni. ³⁴Amikor a végidő elérkezik, a *bráhmanákon* a kapzsiság fog eluralkodni. Az ételeik tisztátalanok, az áldozati ajándékaik pedig hitványok lesznek. ³⁵[Egyedül] az éhség fogja őket hajtani, miközben [a szent szövegek] recitációjáról valamennyien megfeledkeznek. A nők öltözete nem lesz több könnyfüveknél és egy-egy kagylónál. ³⁶A vöröslő alkonyokkal kísért utolsó időben a holdházak kiürülnek és az égtájak felcserélődnek. ³⁷A fiúk az apáikat, a menyek pedig az anyósaikat fogják munkára kényszeríteni. A férfiak [ekkor majd] alantas nőkben lelik az örömeiket. ³⁸A tűzáldozatok bemutatói úgy fognak falatozni, hogy még bele sem kezdtek a rituáléba. Az alamizsnáról és az ajándékokról megfeledkezve fognak lakmározni. ³⁹A nők másokhoz lopódnak, miközben a férjeik alszanak. [Ám] a férfiak [sem lesznek különbek], az alvó feleségeiket becsapva más nőkhez mennek. ⁴⁰Amikor végleg kifogyunk az időből, senkit sem fog elkerülni a szenvedés és a romlás. Mindenkit a düh tesz rabjává, miközben a jótettet senki sem fogja viszonzni.

SZÁZTIZENHETEDIK ÉNEK [A *Krita juga* újbóli eljövetele]

Dzsanamédzsaja így szólt:

¹Ebben a feje tetejére fordult világban ki lesz az emberek oltalma? [Szegények] hogyan fognak majd élni? Mit fognak enni, és miben lelik majd az örömeiket? ²Mi mindent fognak csinálni? Mire fognak törekedni? Mekkora lesz a termetük, és mennyi ideig fognak élni? Miken kell majd keresztülmenniük ahhoz, hogy [ismét] a *Krita jugába* kerüljenek?

Vjásza így szólt:

³Miután a *dharma* [végleg] lehanyatlik, az erények kivétel nélkül elhagyják a teremtményeket. Káros szokásokat követve az emberek csak rövid ideig fognak élni. ⁴Az élethossz fogyásával az erő is csökkeni fog. Az erő hiányában [mindenki] sápadt lesz. Ha [a test] színe elveszik, az embereket betegségek fogják gyötörni. Ez teljes közömbösséget fog eredményezni. ⁵[A külvilággal szemben tanúsított] érzéketlenség azonban lehetőséget ad arra, hogy az emberek megértsék igazi önmagukat. Ez a felfedezés [táptalajt ad majd] a kegyes életvezetésnek. Amint ezt a legfőbb célt sikerül elérni, beköszönt a *Krita juga*. ⁶Néhány erényes ember a tanítást szem előtt tartva közömbösséget tanúsít, míg mások vitákba bonyolódva vizsgálódással töltik majd az idejüket. ⁷Lesznek, akik úgy vélik, hogy csak a következtetés és a közvetlen érzékelés révén lehet bizonyosságot szerezni. Egyesek bölcsnek fogják hinni magukat, mivel úgy tartják, hogy semmiben nem lehet biztosnak lenni. Mások a *Véda* hitelességét fogják kérdőre vonni. ⁸Azok a szerencsétlen ostobák, akik a hitetlenséget hirdetik, szembefordulnak majd a *dharmával*, és a saját eszességüket fogják dicsérni. ⁹Azok az álszentek, akik csak a jelenbe vetik a bizalmukat, a *sásztrákból* szerzett tudásukat fogják harsogni, miközben az idejüket a szónoklásnak szentelik. ¹⁰A *dharma* megrendültével a maradék [erényt] magukénak tudó emberek fognak [csak] üdvös dolgokat véghez vinni, és az adakozásaikkal az igazságról [tanúságot tenni]. ¹¹Az emberek [nagy része azonban] semmivel sem törődve erények nélkül fog élni. Nyíltan

mindent meg fognak enni. Ez lesz a pusztulás jele! ¹²Amikor a *bráhmanák* örök útján alantas rendbe tartozó emberek fognak járni, hogy megéljenek valamiből, akkor tudni fogod, hogy a végidő elközelgett. ¹³Ebben a vészterhes korban, amikor mind a bölcsesség, mind a tudás elpusztul, az igaz embereknek kis idő is elég lesz ahhoz, hogy elérjék a megváltást. ¹⁴Az utolsó időkben hatalmas harcok dúlnak majd. Rettenetes zaj és óriási eső fog mindent betölteni. [Mindenkin] a félelem fog eluralkodni. Ebből tudni fogod, hogy a vég [elközelgett]. ¹⁵Amikor a világkor a végéhez ér, a *rákszaszák bráhmanák* alakját öltik magukra, és a királyok a tanácsaikat lesve fogják uralni a Földet. ¹⁶A felfuvalkodott bölcsek mind a *Véda* recitálásával, mind a *vasat*-kiáltásokkal fel fognak hagyni. Lesznek, akik *bráhmana* létükre húst fognak enni. [Sőt, némelyek] semmilyen étel fogyasztásától sem riadnak majd vissza, miközben hamis fogadalmakat gyakorolnak. ¹⁷Ostobaságukban a saját vagyonukra koncentrálnak fognak harácsolni. A hitványságukat már az öltözközükről fel lehet majd ismerni. Az örök *dharmával* való kapcsolatukat megszakítva a kereskedelemmel fogják tölni az idejüket. ¹⁸Másoktól kincseket [akarnak majd] rabolni, miközben az asszonyaik megbecstelenítésén fáradoznak. Gonosz lelkükön a vágy fog uralkodni. A csalárdságaik közt a kegyetlenkedésben lelik majd a kedvüket. ¹⁹Miközben mindenhol ezek az egyformán [romlottak] kerülnek elő, a különböző bölcsek el fognak tűnni. ²⁰Mindazokat, akik a *Krita jugában* születtek, és a nagy emberek oltalmát élvezték, a halandók róluk szóló történetekkel fogják magasztalni. ²¹[Különböző] tolvajok fognak születni, akik gabonát, ruhákat, ételt vagy edényeket fognak zsákmányolni. ²²A tolvajt tolvajok fogják fosztogatni. A gyilkossal gyilkos fog végezni.* Ha a rablók odavesznek, [újabbak] állnak elő. Sohasem lesz nyugalom. ²³Miután a hanyatló világ [végre] a feje tetejére állt, miután eltűntek a rituálék és megszűntek a különbségek, az emberek az adók súlyától gyötrődve az

* A kiadásban szereplő *hantā hartur* helyett a több kéziratban (Ñ², V¹, D_{rr}, D⁴, G⁵) előforduló *hantā hantur* olvasatot fordítottam.

erdőkbe menekülnek. ²⁴Mihelyt az áldozatok bemutatása véget ért, vad *ráksaszak*, valamint kígyók és parkányok milliói fognak az emberekre özönlenni. ²⁵Az idők végén a nyugalom, az ételben való bőség, az egészség és a teljes család csupán mendemonda lesz. ²⁶Országokként az egyes helyeken [olyan] emberek fognak uralkodni a vazallusaikkal, akik a kor szükségleteit felhalmozva [kizárólag] magukat fogják védelmezni, míg másokat fosztogatni. ²⁷Az otthonait a rokonaikkal együtt elhagyó nincstelen emberek kivétel nélkül a halál eljövetelét várják majd. ²⁸A veszély elől a fiaikkal a vállukon fognak elmenekülni. Miközben az éhség és a félelem gyötri őket, Kausikínél találnak oltalomra. ²⁹Ezután az emberek Anga, Vanga, Kalinga, Kasmír és Mékala [országát], valamint a Risiká menti hegyeket és völgyeket fogják megszállni. ³⁰[Így] a Himalája lejtőit, a tenger partját és az erdőket a [különböző] barbárokkal együtt lakják majd. ³¹[A mindig] nyüzsgő Föld kiüresedik, miközben a védelméért felelős uralkodók nem lesznek képesek oltalmazni. ³²Az emberek gazella[húson], halon, [különböző] vadállatokon, mindenféle rovarokon, mézen, zöldségeken, gyümölcsökön és gyökereken lesznek kénytelenek élni. ³³Rongyokat, fák leveleit és kérgeit, valamint állatbőröket aggatnak majd magukra, és vándoraszkréták módjára fognak élni. ³⁴A hasadékokban magok után fognak kajtatni, miközben [minden] erejüket arra fordítják majd, hogy egy dárának használt fadarabbal őrizték a juhaikat, kecskéiket, tevéiket és szamaraikat. ³⁵A folyók vizét igyekeznek majd eltorlaszolni, hogy a partjaikról vizet tudjanak meríteni. [Még] abból is pénzt fognak csinálni, hogy egymásnak főtt ételt adjanak. ³⁶Az embereket kivétel nélkül elhagyják az üdvös jelek, és így semmi sem fogja visszatartani őket a kegyetlenkedéstől. Kívül össze-visszanövő szőr, belül szenny fogja borítani őket. Vagy sok gyerekük lesz, vagy egyáltalán nem lesznek utódaik. ³⁷Az embereket maga a végzet fogja erre kényszeríteni. Akkor majd az élőlények még az alantasnál is alantasabb *dharmát* fognak követni. ³⁸Egyetlen halandó sem fog harmincnál több esztendő megélni. [Kivétel nélkül] erőtlenné lesznek, [a kívül] ingereibe befáradnak, és szenvedéllyel telnek el. ³⁹A beteg-

ségek valamennyi érzékszerveiket meg fogják bénítani. Az erőszak [így] meg fog szűnni, mivel [az emberek a maradék] életerejük elmúlását próbálják majd megakadályozni.⁴⁰ [Egy idő után] vágyat fognak érezni az iránt, hogy tanuljanak, és öröm lesz számukra, ha igaz embert láthatnak. [A korábbi] tevékenységeikkel felhagynak, és az igazságra fognak törekedni.⁴¹ Mivel befejezik az élvezetek hajhászását, képesek lesznek erényesen élni. Azonban, miután a szeretteik közül sokan eltávoznak, fájdalom és félelem hatalmasodik majd el rajtuk.⁴² Azok az emberek, akik az adakozásról, az igazságról és az élőlények oltalmazásáról akarnak hallani, rá fognak találni a négy lábon álló *dharmára*.⁴³ Azok, akiket a saját erényük megelégedéssel tölt el, [különböző] tulajdonságok közt fognak az édes [íz] után kérdezősködni, azonban a *dharmán* kívül semmi más nem fog megédesedni.

⁴⁴Ahogy a hanyatlás lépésről lépésre fog eljönni, úgy fokozatosan a gyarapodás is ismét beköszönt. Amikor [újra] elfogadják a *dharmát*, [egy új kor], a *Krita* veszi kezdetét.⁴⁵ Úgy tartják, hogy a *Krita jugában* erkölcs, míg a *Kaliban* romlás van. Azonban, [valójában] csak egyetlen idő létezik, ami úgy veszíti el a színét időről időre, akár a Hold.⁴⁶ A *Kali juga* olyan, mint, amikor sötétségbe burkolózik a Hold, míg a *Krita juga*^{**} úgy jön el, mint amikor a vakságból [felragyog] a telihold.⁴⁷ Azt tartják, hogy a *dharm*a a *Véda* lényege és a legkiválóbb *arthaváda*. Azt mondják, hogy olyan, mint egy családi ékszer, amit [bár] hordanak, nem fényesítik és észre sem veszik.⁴⁸ Ez áldozásból, adakozásból, az aszkézisből és a nagyra becsült szüzi életmódból [áll]. A tettek eredménye az erényektől függ, míg az erények az őszinte cselekedettől.⁴⁹ Akármelyik

* A *Mahábhárata* (3.188.10–12) szerint a *dharm*a a *Krita jugában* egy négy lábú bika, ami minden soron következő *jugában* egy-egy lábát elveszíti.

** Brodbeckhez (2019a: 358) hasonlóan a fordításomban helyesebbnek tartottam a főszöveg második sorában lévő *kalijuge* helyett a kritikai kiadásban a B¹, G³, G⁴, G⁵ és T² jelű kéziratokban szereplő *kṛtayugam* olvasatot.

kort éljük, a *risik* mindig képesek [a mindenek felett álló] személyt felismerni, és a helyhez, illetve időhöz illő dicsőítést mondani.

⁵⁰Nincs olyan kor, amelyben [a három életcélnek], a *dharmának*, az *arthának* és a *kámának* a követése, valamint a *Védáknak* a jutalma ne a hosszú élet és az üdvözítő, tiszta áldások lennének.

⁵¹A világkorok a kezdetektől fogva szabályszerűen követik egymást. A világok felemelkedése és hanyatlása egy pillanatra sem marad abba.

SZÁZTIZENNYOLCADIK ÉNEK [A tönkretett lóáldozat]

A *szúta* így szólt:

¹Miután a bölcs múltról és jövőről szóló beszéde elhangzott a tanács előtt, Dzsanamédzsaja király örvendezni kezdett. ²A nagy bölcsek szóesszenciája olyan boldogságban részesíti a füleket, mint az *amrita* íze [a száját], vagy a Hold fénye [a szemeket].

³A gyülekezet [így] teljes egészében meghallgatta azt az elbűvölő történetet, amely [egyszerre] szól az *artháról*, a *dharmáról* és a *kámáról*, amely képes együttérzést kelteni, és amelyben a hősök [kivétel nélkül] a kedvüket lelik. ⁴Amikor Parásara fia, a bölcs [Vjásza] a történet végére ért, a hallgatóság egy része sírva fakadt, míg mások a gondolataikba mélyedtek. ⁵Ezután a magasztos bölcs az elbocsátását kérte *szadaszjától*, majd jobb kéz felől megkerülte őket. Végül így szólt: „Hamarosan újra találkozunk!”, és útra kelt.

⁶Ezt követően a tanítványai, akiknek a vezeklésen kívül semmi más vagyonuk nem volt, kivétel nélkül a szónoklásban mindenkit felülmúló, távozó bölcs nyomába szegődtek. ⁷Miután a magasztos Vjásza elindult, [a többi jelenlévő], a bölcsek, a magasságos *risik*, a *ritvidzsek* és a királyok is, ahogy jöttek, visszatértek [hajlékaikba].

⁸Dzsanamédzsaja is távozott. A legfélelmetesebb kígyókon elégtételt szerzett, így elillant a haragja, akár a kígyóméreg. ⁹A nagy bölcs, Ásztika is elindult az *ásramájába*, miután sikerült megmentenie Taksakát, [jóllehet a kígyó] feje már az áldozati tűzben fénylett.

¹⁰A király az emberek kíséretében vonult be Hásztinapurába. Örömmel vette magára az uralkodás terhét, míg a népe boldogan [követte a parancsait]. ¹¹Némi idő elteltével a *bráhmanákat* rendre bőségesen megfizető Dzsanamédzsaja királyt [a rituálét végző papok] szabályszerűen felszentelték, hogy bemutathassa a lóáldozatot. ¹²Ekkor a Kásiból származó királyné, Vapustamá odalépett a feláldozott ló [teteméhez], és az előírásoknak megfelelően közösült vele. ¹³[Valójában] ezt a minden porcikájára nézve makulátlan nőt [nem más, mint] Indra kívánta meg. A leölt állat [testét]

magára öltve [igazából] ő egyesült vele. ¹⁴Miután ez a szabálysze-
gés megtörtént, és [a király] értesült róla az igazságnak megfelelően,
így szólt az *adhvarju*hoz:

„Hát nem végeztél az áldozati lóval! Kotródj innen!”

¹⁵Az *adhvarju* azonban tisztában volt Indra ténykedésével, és [tüs-
tént] be is számolt róla a bölcs uralkodónak. [Dzsanamédzsaja]
azon nyomban átkot mondott az istenek királyára:

^{16–17}„Mindazért az érdemért cserébe, amit az áldozatok bemutatása
során szereztem, és amihez a vezeklés révén jutottam, én, az élőlé-
nyek oltalma, nem kérek más jutalmat, csak azt, hogy a harcosok
a mai naptól kezdve hagyjanak fel a féktelen és zabolátlan Indrá-
nak szóló lóáldozat bemutatásával.” ¹⁸A haragos Dzsanamédzsaja
ezután a *ritvidzsek*hez fordult:

„Az, hogy az áldozat tönkre lett téve, a ti gyengeségeztekről árulko-
dik! ¹⁹Ezen a helyen tovább nem maradhattok! Ideje, hogy a roko-
naitokkal együtt most rögtön továbbálljatok!”

A *bráhmanák* így [a szívükben] haraggal hagyták el a királyt.

²⁰[Ám Dzsanamédzsaja] dühbe [még ekkor sem csillapodott], és
a hárem lakóira is ráparancsolt:

„Vessétek ki a hitvány Vapustamát a házamból! [Arra vetemedett,
hogy] a hamutól és portól mocskos lábával a fejemre taposson!

²¹Az önbizalmam lerombolta! A hírnevem besározta! A megbe-
csülésem semmissé tette! Nem bírom látni sem! Olyan számomra,
mint egy fonnyadt virágfüzér. ²²A Földön az étel többé nem lesz
édes, és a magányos álom sem nyugodt, annak a férfinak, aki arra
kényszerül, hogy olyan [egykor] kedves asszonnyal éljen együtt, akit
valaki megbecstelenített.”

²³Miközben Pariksit fia, a tajtékozó [Dzsanamédzsaja] király ezeket
mondta, a *gandharvák* ura, Visvávaszu így szólította meg:

²⁴„Indra nem viseli el, hogy már háromszáz áldozatot mutattál be!
A nejed, Vapustamát nem tett semmi rosszat! Utasításra [cselekedett
így]. ²⁵A feleséged, akit te egy Kásiból jött királylánynak gondolsz,
valójában a Rambhá nevű *apszarasz*. Uram, tudd meg, hogy a drága-
kövekhez hasonlóan szép asszonyod [valamennyi társánál] különb!

²⁶Indra volt az, aki amint lehetőséget látott rá, megakadályozta az áldozatodat. [Ne is csodálkozz ezen], legkiválóbb Kuru, hiszen, miközben a rítusokat végeztél már-már az ő nagyságát érted el.

²⁷A szertartások során szerzett [sok-sok] érdemnek hála [még] maga Indra is féli a nagyságodat. Hatalmas király, ez az oka annak, hogy az istenek királya megzavarta az áldozatodat. ²⁸Amikor Indra elhatározta, hogy tönkreteszi a rítust, varázslathoz folyamodott. Miután észrevette a szertartások [sorában vétett hibát] és a leölt lovat, egyesült Rambhával, akit te [mindezidáig] Vapustamá néven ismertél. ²⁹Ezután [a tébolyodban] átkot mondtál a háromszáz áldozatodnál papként szolgáló *gurukra*! A rettenetes haragodnak hála, mind magad, mind a háromszáz áldozatnál papként szolgáló *bráhmanákat* megfosztottad attól, hogy Indrához illő érdemeket szerezzenek. ³⁰Indra mind téled mind a *bráhmanáktól* folyamatosan retteg. Ezúttal azonban egyetlen bűbáj segítségével mindkettőtöket megkerült. ³¹Ugyan ki más lenne képes megkörnyékezeni a saját sarjának asszonyát, mint a nagy fényű és hódítani vágyó Indra? Ugyan ki látott már ilyet? ³²Mindaz a rendkívüli tudás, páratlan erény, senki máséhoz nem hasonló alázat, mindenek felett álló hatalom és hírnév, ami Indrát jellemzi, mind megtalálható benned, háromszáz áldozatot végrehajtó, legyőzhetetlen királyban! ³³Ne gondold haraggal sem Indrára, sem a tanítódra, sem saját magadra, sem pedig Vapustamára! A sorsot sohasem lehet megkerülni! ³⁴Haragra gerjedtél az égiek urára, amiért az ereje segítségével megszállta a lovad. Azonban, ha az [örök] boldogságra törekszel, akkor békében kell élned ezzel az istennel. ³⁵Ha ellened fordul, olyan nehéz lesz vele szembeszállni, mint árral szemben haladni. Hagyd el a haragod! Szeresd [továbbra is] a büntelen, drágakőhöz hasonló asszonyod! ³⁶[Ne feledd, hogy] az ártatlanul eltaszított asszonyok akár meg is átkozhatnak. Királyom, ezek a nők azonban nem gaztevők, hanem különleges égi teremtmények. ³⁷A Nap fénye, a tűz lángnyelve és az áldozati oltárra helyezett felajánlás akkor sem megy tönkre, ha egy idegen érinti meg. Ez igaz azokra a nőkre, akik felülkerekednek a szenvedélyeiken. ³⁸A bölcs embereknek örökké tisztelniük kell az

erényes nőket. Gondoskodniuk kell róluk, a kedvükben kell járniuk, és Srível megegyező megbecsülésben kell részesíteni őket.”

A szúta így szólt:

³⁹Miután Visvávaszu megnyugtatta, [Dzsanamédzsaja] megbékélt Vapustamával. Úrrá lett a tévesen gyanakvó gondolatain, és eltöltötte a *dharmával* kísért, mindenek felett álló nyugalom. ⁴⁰Az elméje lecsillapítását követően Dzsanamédzsaja [azon kezdett fáradozni, hogy] a saját hírnevét gyarapítsa. Az országát a *dharmát* szem előtt tartva uralta, miközben a boldogságában arról sem feledkezett meg, hogy Vapustamá kedvében járjon. ⁴¹A bölcsek előtt sosem mulasztotta el leróni a tiszteletét. Az áldozatokat sorra mutatta be. Az ország védelméről egyetlen egyszer sem feledkezett meg, és Vapustamát sohasem fedtte meg.

⁴²Hajdanán az elgondolhatatlanul nagy aszkézisből származó erővel bíró bölcs így szólt: amit a sors elrendel, azt nem lehet megmásítani. A jó eszű király visszagondolt erre, és [minden maradék] haragját félretette.

⁴³Az az ember, aki végigolvassa ezt a nagy költeményt, amelyet a nemes lelkű bölcs szerzett, minden társánál nagyobb megbecsülésre tehet szert. Az élete utolérhetetlenül hosszúra fog nyúlni, és a mindentudás teljes birtokosa lesz. ⁴⁴Az a férfi, aki áttanulmányozza, hogy miként lett megszüntetve az Indra okozta szennyfolt, [valamennyi] bűnétől megszabadul. [Sőt], mindenféle vágya teljesülni fog, amelyek birtokában hosszú időn át mulathat.

⁴⁵Ahogy egy virágból született gyümölcs lehull a fáról, és [újabb] fák nőnek belőle, ugyanúgy a nagy bölcs beszéde elmondva önmagát gyarapítja. ⁴⁶A gyermektelen ember [ennek segítségével] ragyogó fiakat szerezhet. A bukott visszanyeri korábbi helyét, és mind a betegségek, mind a bajok el fogják kerülni. Akiket az erények kísérnek, [ezentúl] üdvös feladatokat végezhetnek. ⁴⁷Az a lány, aki meghallgatja a bölcsnek [ezeket] a pompás szavait, [jutalmul] az erényes férfiak közül kaphat férjet, a fiaiból pedig ellenségeket sanyargató, erényekkel teli hősök lesznek. ⁴⁸A *ksatriják* az egész világot le tudják igázni, és az ellenségek felett aratott diadal révén

páratlan vagyonhoz fognak jutni. A *vaisják* gazdagsága határtalan lesz, míg a *súdrák*, ha meghallgatják, [nyomban] jó helyre születnek újra. ⁴⁹Aki megismeri a nemes lelkű [emberek] régi tetteit, tökéletes tudásra fog szert tenni. [Mi több] a világot gyötrelmek nélkül a kötődésektől és vágyaktól megszabadulva fogja bejárni.

⁵⁰Most, hogy elmondtam nektek ezt a történetet, boldogan élhettek a Földön. Emlékezzetek rá vissza a *bráhmanák* körében, és gondolatokat át, ha már sikerült [az elmétekbe] vésnetek. ⁵¹Íme, [a kérésedre] röviden és részletesen is beszámoltam a csodálatos cselekedetű, nemes lelkű hősök tetteiről, amelyeket a nagy bölcs szedett versbe. Mi mást kívánhatsz még? Miről meséljek neked?

Nevek, személyek, fogalmak

Abhidzsit (*Abhijit*)

A huszadik *naksatra* neve.

Abhidzsita (*Abhijita*)

A nap nyolcadik *muhúrtája* (harmincadrésze).

Abhimanju (*Abhimanyu*)

1.) Ardzsuna fia, Varcasznak, a Hold fiának földi megtestesülése (*Mahábhárata* 1.61.86), a Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán az egyik leggonoszabbnak tartott Kaurava, Duhsászana fia végzett vele (*Mahábhárata* 7.48.4–32).

2.) Csáksusa Manu tíz fiának az egyike (*Harivansa* 2.17).

ácsamana (*ācamana*)

Vallási szertartások előtti tisztító rituálé, amely során a szertartást végző a tenyeréből vizet kortyol.

Accshódá (*Acchodā*)

Mennyei folyó, tőle származik a Kasmírban, Anantnág (Anantnag) környékén azonosított Accshódá-tó (Dey 1927: 1).

Adhóksadzsa (*Adhokṣaja*)

Krisna neve, jelentése „tengely alatt született”, a *Harivansa* szerint annak az emléket őrzi, hogy a viselője csecsemőként a lábujjával borított fel egy szekeret (*Harivansa* 96.32–33).

adhvarju (*adhvaryu*)

A védikus áldozatokat végző papok egyike, a szerepkörét hagyományosan a *Jadzsurvédához* kötik, fő feladatai az áldozati tér és oltár megfelelő elkészítése, az áldozati eszközök kezelése és a rítusok elvégzése.

Ádibaka (Ādibaka)

Hariscandra *rádzsasújája* eredményeként kitört háború Visvámitra és Vaszistha közt. A bölcsek kölcsönösen megátkozták egymást, így a harcban Vaszistha parti majna/mejnó (*ádi*), míg Visvámitra kócsag (*baka*) képében vett részt. Az apokaliptikus küzdelmük végül közös megbékéléssel ért véget (*Márkandéja-purána* 9.1–33).

Aditi (Aditi)

Az istenek szülőanyja, Daksa lánya, tőle nemzette Kasjapa az istenek *áditjáknak* nevezett csoportját. A *Harivansa* (30.19–20, 38.20) szerint Aditi az állhatatos aszkézise révén érdemelte ki, hogy a világra hozhassa Visnut. Az istenség a születését követően átlépte mind a három világot, és Indra segítségével sietett a démonok elleni küzdelemben. A *Mahábhárata* (3.256.28.d*65–81), illetve a *Rámájana* (1.28.3–11) elbeszéléseiben a három lépés (*trivikrama*) története kiegészül a *vámanárról*, azaz Visnu törpeként való alászállásáról szóló elbeszéléssel. Ennek megfelelően Aditi már nem a mindenek felett álló Visnu anyjaként, hanem a *vámana* szülőjeként jelenik meg. A *Mahábhárata* tizenkettedik könyve, a *Sántiparvan* (12.47.23) ennél is tovább megy, és azt állítja, hogy Aditi tizenkét alkalommal adott életet Visnunak. Ez minden bizonnyal arra utal, hogy létezhetett olyan elképzelés, amely szerint Visnu alászállásainak rendre Aditi adott életet. A gondolat a *Harivansától* (45.17–37) sem idegen, hiszen Krisna szülőanyját, Dévakít Aditi megtestesüléseként mutatja be szemben a Krisna történet későbbi forrásaival (*Visnu-*, *Bhágavata-purána*), amelyek ezt a kapcsolatot nem hangsúlyozzák. Aditi meghatározó szerepet játszik továbbá a Naraka-epizódban is, hiszen az ő fülbevalóinak ellopása ösztönözte arra Krisnát, hogy leszámoljon a démonnal (*Harivansa* 91.16).

áditja (*āḍitya*)

1.) Az istenek Adititől származó, tizenkét tagú csoportja, a tagjait eleinte a társadalmi rend őrzőiként tartották számon (Gaál – Tóth 2001: 142–165). Az *áditják* közé hagyományosan a következő istenségek tartoznak: Visnu, Indra, Arjaman, Dhátr, Tvastr, Púsan, Vivaszvat, Szavitr, Mitra, Varuna, Ansa és Bhaga (*Harivansa* 3.50–51).

2.) Áditja – a napisten neve, lásd Szúrja.

Adzsagava (*Ajagava*)

Siva kecske és tehén szarvból készült íja (Mani 1975: 19).

Agasztja (*Agastyā*)

1.) Mitra és Varuna Urvasítól nemzett fia (Mani 1975: 5), a déli égtájjal asszociált bölcs, valamennyi dél-indiai *bráhmána* őse. Meghatározó szerepet játszott a *kálakéják* legyőzésében (lásd *kálakéja*) és a Vindhja-hegység megfegyvelésében (lásd Vindhja).

2.) Canopus csillag.

Agni (*Agni*)

A tűz istene, a különböző forrásokban hol áldozati kanalakat tartó, koson lovagló antropomorf formában, hol pedig valódi tűzként jelenik meg. Mivel a tűz központi eleme volt a védikus rituáléknak, Agnihoz az istenek és az emberek közt kapcsolatot teremtő mediátor szerep párosult. Mivel Agni szállítja az áldozatokat az églakók számára, a tüzet az istenek szájának is nevezik.

agnihótra (*agnihotra*)

Tűzáldozat.

agnistóma (*agniṣṭoma*)

Egy napon át tartó, reggeli, déli és esti *szóma*-préselést magába foglaló tűzáldozat (Hillebrandt 1897: 124).

Ahicchatra (*Ahicchatra*)

Uttara (észak) Pancsála fővárosa, a mai Rámpurral (Rampur) azonosított település (Dey 1927: 2).

Áhuka (*Āhuka*)

Általában Kansza nagyapjaként számontartott Jádava uralkodó (Mani 1975: 87). A *Harivansa* egyes versei (80.4, 91.30, 95.9, 96.26) ezzel szemben Áhukát Ugraszénával, azaz Kansza apjával azonosítják.

Airávata (*Airāvata*)

- 1.) Négy agyará, mitikus elefánt, Indra hátasa, Kasjapa és Irávatí gyermeke.
- 2.) A *kródhavasa* kígyók egyike.
- 3.) Egy Krisna által megölt démon neve.
- 4.) Airávata Dhritarásra: Nagy hatalmú *nága*.

Ajódhjá (*Ayodhyā*)

Ráma Dásarathi fővárosa. Hans Bakker elmélete szerint maga Ajódhjá eredetileg egy fiktív hely lehetett, amelyet az idők során a történeti Szákétával (mai Ajódhjá-Fezábád, Ayodhya-Faizabad) azonosítottak (Bakker 1986: 53–66).

Akrúra (*Akrūra*)

A Jádavák egyike, Svaphalka fia, a Szjamantaka drágakő birtokosa (*Harivansa* 29.1–40), ő hívta meg Kansza kérésére Krisnát és Balarámát Mathurába (*Harivansa* 65.83–96). A *Harivansa* Babhru és Dánapati néven is hivatkozik rá. Mivel a Babhru név a Szjamantaka-történetben, a Dánapati név pedig Akrúra követségének a leírásában fordul elő, talán a személyeikben két, eredetileg egymástól független mitológiai alakot azonosítottak Akrúrával.

Aksaja (*Akṣaya*)

Dvárakát nyugatról határoló hegy (*Harivansa* 93.15).

aksauhinī (*akṣauhiṇī*)

Nagy méretű, 21870 elefántból, 21870 harcikocsiból, 65610 lovasból és 109350 gyalogosból álló hadtest (Monier-Williams 2012: 4).

Alaká (*Alakā*)

Kubéra Himálájában található fővárosa, szépség tekintetében minden képzeletet felülmúló hely, elképzelt pompáját Kálidásza

a *Méghadúta* című művében örökítette meg (*Méghadúta* 63–71, magyarul: Vekerdi 1961: 49–50, 1988: 159–160).

Amarávatí (*Amarāvati*)

Indra székhelye.

Ambastha (*Ambaṣṭha*)

1.) Az Indus és a Csináb (Chenab) folyók vidékén azonosított történeti régió (Dey 1927: 6).

2.) *ambasthák*: Ambastha lakói.

amrita (*amṛta*)

A halhatatlanság itala, az istenek eledele.

Anádhristi (*Anādhṛṣṭi*)

A Jádavák hadvezére Krisna idején.

Ānakadundubhi (*Ānakadundubhi*)

Lásd Vaszdudéva.

Ananta (*Ananta*)

Lásd Sésa.

Ānarta (*Ānarta*)

A mai Gudzsaráttal (Gujarat), illetve Málvá (Malwa) északi részével azonosított történeti régió (Dey 1927: 7).

Andha (*Andha*)

Kansza kiváló szónoknak tartott tanácsadója (*Harivansa* 66.2).

Andhaka (*Andhaka*)

Jádava nemzetségfő, Vrisni testvére, tőle származnak a Jádava nemzetség egyik meghatározó csoportját alkotó Andhakák.

Āndhra (*Āndhra*)

1.) A Gódávarí és a Krisná folyók közti terület (Dey 1927: 7).

2.) *ándhrák*: Āndhra lakói.

Anga (*Anga*)

1.) Anga Átréja: Véna apja, Atri nemzetségéből származó *pradzsápati*.

2.) A mai Bengál nyugati részével azonosított történeti régió (Dey 1927: 7–8), amelyet mind a dzsainizmus, mind az elefántokkal foglalkozó tudomány (*Gadzsasásztra*) szülőföldjének tartanak. A székhelye a Bihár (Bihar)-beli Csampápurival

(Champapuri) azonosított Csampá (Dey 1927: 43). Mivel az *anga* szó testet jelent, a *Rámájana* (1.22.13–14) úgy tartja, hogy az ország Káma, a szerelem isten Siva által elégetett testéből keletkezett.

3.) *angák*: Anga lakói.

Angáraka (*Āṅāraka*)

Mars bolygó.

Angirasz (*Āṅiras*)

1.) Az ősbölcsek egyike. Egyes források szerint a Teremtőnek, Brahmának az elméjéből származó hét (más források szerint hat) fiú egyike, mások szerint a Brahmá által teremtett, démiurgosz-szerű funkciót betöltő tizenhat *pradzsápati* közé tartozott (Mani 1975: 40).

2.) Angiraszok/Angiraszák: Angirasz leszármazottai (pl. Brihaszpati).

Aniruddha (*Aniruddha*)

Krisna unokája, Pradjumna fia, az ő elrablása miatt tört ki a Krisna és Bána közti háború.

Ansumat (*Aṃśumat*)

1.) A Szagara-történet *Harivansa*-beli változatában (10.46–66) Szagara unokája, Pancsadzsana fia (10.64), míg a *Rámájana*-beli verzió (1.37.2–43.18, magyarul: Vekardi 1964: 661–671) szerint Szagara erényes, a nagyapja trónját megöröklő unokája, ő felügyelte a nagyapja lóáldozata során szabadon bocsátott lovat (1.38.6), illetve ő tudta meg Garudától, hogy Szagara fiai csak a Gangesz Földre szállása révén juthatnak a mennybe (1.40.16–21).

2.) Dzsarászandhával szövetséges, Krathától származó, délen uralkodó király.

Anu (*Anu*)

Jajáti és Sarmisthá fia, a *Mahábhárata* (1.80.26) szerint a *mléccshák* (barbárok), a *puránákban* található genealógiák szerint a szubkontinens északnyugati (Jaudhéja, Kékaja, Sibi), illetve északkeleti (Anga, Vanga, Kalinga) részét lakó

népek őse (*Bhágavata-purána* 9.23.1–14.b, *Brahmánda-purána* 2.74.12.c–34, *Matszja-purána* 48.10–29).

Anúpa (*Anúpa*)

A történeti Málava ma Madhya Pradéshez (Madhya Pradesh) tartozó déli része (Dey 1927: 8). Hagyományosan a Máhis-matíban székelő Haihaják otthonaként tartják számon.

Aparná (*Aparnā*)

Lásd Párvatí.

Ápava (*Āpava*)

Ápu fia, lásd Vaszistha.

apszarasz (*apsaras*)

Égi táncosnők, akiket a védikus kortól kezdve a *gandharvák* feleségeiként tartanak számon. Az epikus forrásokban és a *puránákban* gyakran jelennek meg az istenek, elsősorban Indra által küldött csábítókként, akik a szépségükkel igyekeznek megzavarni a vezeklők erőfeszítéseit.

Ardzsuna (*Arjuna*)

1.) Ardzsuna Kártavírja: Parasuráma, azaz Csatabárdos Ráma főellensége. Parasuráma miatta tüntette el a Föld színéről a *ksatrijákat*. Habár a későbbi források végletekig demonizálták az alakját, valójában több szöveg meglehetősen pozitív képet őrzött meg róla. A *Rámájana* például beszámol arról, hogy miképp leckéztette meg Ardzsuna a *ráksaszák* királyát, Rávanát (*Rámájana* 7.31.5–33.23, magyarul: Száler 2018b: 75–82). Jóllehet Parasuráma személyében Visnu egyik alászállása végzett vele, néhány forrás úgy tartja, hogy a személyében Visnu diszkosza, Szudarsana öltött testet. Sőt, több jel mutat arra, hogy a mitológiai alakhoz egy önálló, szoláris kultusz kapcsolódott. Talán ennek a hagyománynak az emlékét őrzi a ma Visnunak tulajdonított Szászbáhu-templomok (Tripathi 1979: 49).

2.) Ardzsuna Pándava (*Arjuna Pāṇḍava*): A *Mahábhárata* egyik főhőse, az öt Pándava fivér egyike, Indra Prithától nemzett fia, kiemelkedő harcos. Krisna kocsihajtóként szolgálta

Ardzsunát a Kuruksétrán, és az ő kételyeire adott választ a *Bhagavadgítá* (*Mahábhárata* 6.23.1–40.78, magyarul: Vekardi 1997a) keretében. Judhisthira halála után az ő utódai vitték tovább a dinasztíát.

3.) ardzsuna (*arjuna*): *Teminalia arjuna*, nagyméretű, örökzöld, egész India területén elterjedt fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

arghya (*arghya*)

A vendégek fogadásakor bemutatott vízfelajánlás.

Arista/Aristaka (*Ariṣṭa/Ariṣṭaka*)

Bali fia, Kanszát szolgáló, bikaformájú démon.

Aristá (*Ariṣṭā*)

Kasjapa felesége, a *gandharvák* szülőanyja.

artha (*artha*)

Az ind kultúrában számontartott, három, alapvető emberi cél (*purusártha*) egyike: az anyagi jólétre való törekvés.

arthaváda (*arthavāda*)

A *bráhmanák* (2.) gyakorlati utasításait magyarázó, azok elméleti hátterét kifejtő szövegrészek.

Aruna (*Aruṇa*)

Hajnalistenség, Kasjapa és Vinatá gyermeke, Garuda bátyja, a Nap, azaz Szúrja kocsihajtója. Arunának csak felsőteste van, mivel az anyja a Kadrúra való féltékenysége miatt nem bírta kivárni, amíg a fia kikel a tojásából. Aruna az esetet követően megátkozta Vinatát, akinek így ötszáz éven át kellett szolgálnia a riválisát, a kígyókat szülő Kadrút (*Mahábhárata* 1.14.5–21).

Arundhati (*Arundhati*)

Vaszistha felesége, a *Mahábhárata* (9.47.28–47) szerint a mitológiai forrásokban gyakran említett tizenkét évig tartó szárazság idején folyamatosan *badara*-gyümölcsökkel táplálta az őt próbára tevő, magát aszkétának álcázó Sivat.

Asmaka (*Āsmaka*)

1.) A Narmadá és a Gódávarí folyók között lokalizált történeti régió.

2.) *asmakák*: Asmaka lakói.

ásrama (*āśrama*)

- 1.) Remeték, illetve erdei aszkéták lakhelye.
- 2.) Az ind társadalomban számontartott életszakaszok elnevezése. Hagyományosan négy *ásramát* különböztetettek meg: *brahmácsarja* – tanuló időszak, *gárhaszthja* – családos élet, *vánapraszthja* – remeteség, *szannjásza* – aszkétaság. Ennek megfelelően a szüzességi fogadalmat követő tanuló *brahmácsárinnak*, a háztartást vezető családos embert *grihaszthának*, a remetét *vánapraszthának*, míg az aszkétát *szannjászinnak* nevezik.

Asvatara (*Aśvatara*)

Prajágában (Allahabad) tisztelt *nága*, a *kródhavaśa* kígyók egyike (Mani 1975: 68).

Asvatthāman (*Aśvatthāman*)

Dróna fia, részt vett a *Mahábhārata*-beli nagy háborúban, ő vezette a Kauravák megmaradt harcosait Salja halálát követően, miután a Kauravák végleg kudarcot vallottak a Kuruksétrán, álmukban gyilkolta meg a Pándavákkal szövetséges Pancsálákat és Szómakákat (*Mahábhārata* 10.8.1–151, magyarul: Bak-
tay 1960: 637–641, 1977: 392–394, Vekerdí 2007: 302–305).

asvin (*aśvin*)

A védikus kortól fogva tisztelt, szoláris istenpár, akiket a Nap nemzett a lóvá változott feleségétől, Szandnyától (*Harivansa* 8.38–39). A *Harivansa* Nászatjának, illetve Daszrának nevezi őket, más forrásokban a Nászatja név helyett a Sztatja forma is előfordul (Mani 1975: 69). A *Mahábhārata* (1.57.98) szerint az istenpár nemzette Nakulát és Szahadévát, a Mádrí által világra hozott Pándavákat.

aszana (*asana*)

Pterocarpus marsupium, sárga virágú, India szerte megtalálható fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

Aszikní (*Asiknī*)

Vírana *pradzsápati* lánya, ő hozta világra a Daksa fiaiként ismert Harjasvákat és Sabalásvákat.

Aszilóman (*Asiloman*)

Danutól származó démon (*Mahábhárata* 1.59.21–22).

Aszita Dévala (*Asita Devala*)

A védikus előírásokat szigorúan betartó, természetfeletti erővel bíró, családos *bráhmana*, aki egy Dzsaigísavja nevű vándoraszketá hatására felhagyott a korábbi életmódjával, hogy az aszketá útmutatása szerint a *móksára*, vagyis a lét-körforgásból való megszabadulásra törekedhessen (*Mahábhárata* 9.49.1–64, magyarul: Száler 2018a: 91–97).

Aszti (*Asti*)

Dzsarászandha lánya, Kansza felesége.

Ásztika (*Āstika*)

Bölcs *bráhmana*, ő szakítottatta meg Dzsanamédzsaja kígyóáldozatát, és mentette meg a kígyókat (*Mahábhárata* 1.51.16–53.14).

aszura (*asura*)

Az *aszura* szó alapvetően a démonokat, illetve a démonok egy csoportját jelöli. A védikus nyelvben az *aszura* névhez még számos pozitív konnotáció párosult, amiből arra lehet következtetni, hogy eredetileg a védikus istenek egy csoportját nevezhették így. Ezt a feltételezést erősíti meg az *Aveszta* főistenének, Ahura Mazdának a neve, amelyben az *ahura* előtag minden bizonnyal az óind *aszura* megfelelője (Brockington 1998a: 35–36).

Atharvan (*Atharvan*)

- 1.) A tűzáldozatot és a *szóma*-felajánlást létrehozó pap neve.
- 2.) Atharvanok – Atharvan leszármazottai.

Atharvavéda (*Atharvaveda*)

A négy *Véda-szanhitá* egyike, elsősorban népi, mágikus rituálékat tartalmazó szöveggyűjtemény. Két recenziója (*sákhá*) ismert: Saunakíja és Paippaláda.

Atibala (*Atibala*)

A *gandharvák* királya.

Atri (Atri)

Gótra-alapító bölcs, az ő utódai alkotják a *bráhmanák* Átréjának nevezett csoportját. A *Harivansában* többek között a Hold, Véna, Prithu és Datta is az ő utódeként van megemlítve.

Aurva (Aurva)

Bhárgava *bráhmana*, Csjava fia, a *Mahábhárata* (1.169.11–171.22) szerint az anyja combjából (vö. *úru* – comb) született. Mivel az őseit a Kártavírja Ardzsuna-vezette harcosok gyilkolták meg, ezért haragjában úgy határozott, hogy az aszkéziséből származó ereje tűzével az egész világot elpusztítja. A katasztrófa azonban nem következett be, mivel az ősei kérésére Aurva végül a rettenetes erejű tüzet a tengerbe küldte. A mitológia szerint Aurva tüze azóta is megtalálható a tengerek mélyén. Aurva tüzét (*aurvágni*) *vadavágninak*, vagyis kanca-tűznek is nevezik, mivel a víz alatt egy nőstény ló formáját öltötte fel. A *Harivansa* (35.23–74) szerint a tűz egy Aurva vagy Úrva nevű, Hiranjakasipu szolgálatában álló bölcs combjából származott. Aurva fontos szerepet játszik továbbá a Szagara-történetben is. Szagara az *ásramjában* nevelkedett, és tőle tanulta meg a Tűztől származó fegyver használatát (*Harivansa* 10.25–26), valamint ő jutalmazta meg a kegyeivel a király asszonyait is (*Harivansa* 10.55.).

Avanti (Avanti)

A mai Málvával (Malwa) azonosított, Uddzsajiní (Ujjain) központú történeti régió (Dey 1927: 13).

Avantipura (Avantipura)

Uddzsajiní (Ujjain), Avanti székhelye.

avatára (avatára)

Az istenségek Földre születései, „alászállásai”.

Bábhrajva (Bābhrajva)

Lásd Páncsála.

Babhru (Babhru)

Lásd Dánapati.

Báhlíka/Báhlíka (*Bāhlika/Bāhlika*)

- 1.) Pratípa fia, apja halála után az anyja szülőföldjére, a Sibi országba költözött (*Mahábhārata* 5.147.26–27).
- 2.) Mai Balkh, történeti Baktria (Dey 1927: 19).
- 3.) báhlíká: Báhlíka lakói.

Bala (*Bala*)

Lásd Balaráma.

Balabhadra (*Balabhadra*)

Lásd Balaráma.

Baladéva (*Baladeva*)

Lásd Balaráma.

Balaráma (*Balarāma*)

Vaszudéva Róhinítől született fia, Krisna szeszes italokat kedvelő bátyja, egyes források szerint a Sésa kígyó, mások szerint Visnu egy részének a Földre szállása (Bigger 1997: 27). Az öccsével szemben jellemzően világos bőrrrel, és a kezében általában fegyverként használt ekével ábrázolják. Balaráma a *Mahábhārata*-beli nagy háborúban pártatlan maradt, és miközben a rokonai a Kuruksétrán harcoltak, zarándoklatra ment a Szaraszvatí folyó mentén (*Mahábhārata* 9.34.1–53.37, magyarul: Vekerci 1964: 457–490). Az útja után visszatért a Kuruksétrára, és megtekintette két tanítványa, Durjódhana és Bhíma buzogánypárbaját. Balaráma elítélte Bhímát, mivel az szabálytalan ütéssel kerekedett felül Durjódhanán (*Mahábhārata* 9.54.1–59.27, magyarul: Baktay 1960: 636–637, 1977: 391–392, Vekerci 2007: 289–297). A Jádavák tragikus pusztulása után Prabhászában, meditáció közben érte a halál, a lélek kígyó formájában távozott a testéből (*Mahábhārata* 16.5.12–16).

Bali (*Bali*)

- 1.) A démonok királya, Virócsana fia, Visnu törpe képében számolt le vele (lásd *vámana*).
- 2.) Egyes források szerint (*Brahma-purána* 13.2–49, *Hari-vansa* 23.4–41) Púrutól, mások szerint (*Bhágavata-purána*

9.23.1–14.b, *Brahmánda-purána* 2.74.12.c–34, *Matszja-purána* 48.10–29) Anutól származó földi uralkodó, az ő utódai, Anga, Vanga, Kalinga, Szuhma és Pundra alapították a keleti égtáj róluk elnevezett országait. Bali egyébként több forrás szerint nem volt képes a gyermekek nemzésére, ezért az asszonyaitól a keleti égtáj emblematikus bölcse, Dírghatamasz támasztott gyermekeket (*Brahmánda-purána* 2.74.25–102, *Mahábhárata* 1.98.6–33, *Matszja-purána* 48.23–91). Habár Pargiter (1922: 131) úgy vélte, hogy a Bali név ily módon két külön személyt jelöl, több szöveg arra utal, hogy valamiféle kapcsolat lehetett a démon és a földi uralkodó közt. Ezek jellemzően démonként (*Brahmánda-purána* 2.74.68.b, *Matszja-purána* 48.60.b, 48.67.d), illetve Vairócsanaként, azaz Virócsanától származóként (*Brahmánda-purána* 2.74.66.d, 2.74.74.b, 2.74.99.d, *Matszja-purána* 48.58.d, 48.89.b) írják le a földi Balit.

Bána (*Bāna*)

1.) Bali fia, ezerkarú démon, akiből Siva kegye folytán a gyermektelen nőknön segítő Mahákála istenség vált. A Bánát övező vallásos tisztelet feltételezhetően valamilyen Nap-kultusszal hozható kapcsolatba (Száler 2021), míg a későbbi hagyományban alakját Siva Uddzsajiniben (Ujjain) tisztelt aspektusával azonosították (Granoff 2003). Bána emellett fontos szerepet játszik a Naraka-történet aszami (Assam-i) változatában. A térség legendáit összefoglaló *Káliká-purána* (39.5–8) szerint Bána Visnu helyett Siva tiszteletére buzdította Narakát, és ennek hatására tért az addig erényes király rossz útra.

2.) *bána*: *Baptisia australis*, vad kék/hamis indigó (*Pandanus Database of Plants*).

bandin (*bandin*)

Dalnok, énekmondó.

bandhudzsíva (*bandhujīva*)

Pentapetes phoenicea, piros virágú növény (Monier-Williams 2012: 721).

Bhagadatta (*Bhagadatta*)

Prágdszjótisa királya, Naraka fia, Indra barátja, a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán Ardzsuna végzett vele. Bhagadatta Ardzsunával szemben a birtokában lévő Visnutól származó fegyvert (*vaisnavasztra*) alkalmazta. Mivel ez a fegyver képes lett volna Ardzsuna megölésére, ezért Krisna a korábbi ígéretét megszegve beavatkozott a harcba, és hatástalanította Bhagadatta támadását (*Mahábhárata* 7.26.1–28.44).

Bhagíra (*Bhagíra*)

A Nap nemzetségébe tartozó uralkodó, Szagara ükunokája, ő érte el, hogy a Gangesz a Földre szálljon, és megtisztítsa elhunyt őseit, Szagara hatvanezer, Kapila által elégetett fiát (*Mahábhárata* 3.106.39–108.19, *Rámájana* 1.41.7–43.18, magyarul: Vekerci 1964: 661–671).

Bhalláta (*Bhallāta*)

- 1.) Dváraká négy védőistenségének egyike (*Harivansa* 86.17).
- 2.) Nípa herceg, akinek a fia, Dzsanamédzsaja a Nípák vesztét okozta (*Harivansa* 15.26–28).

Bhándíra (*Bhāṇḍīra*)

Vrindávanában található hatalmas méretű banyan-fa.

Bhangakára (*Bhaṅgakāra*)

Nagy tekintélyű Jádava, Szatrádzsit legidősebb fia, Szatjabhámá apja (Ramachandra Dikshitar 1952: 526).

Bharadvádzsa (*Bharadvāja*)

Atritól származó, nagy tudású bölcs (Mani 1975: 117), többek között a hét, különböző létformán át vándorló fivér (*Harivansa* 14.1), valamint Dróna apjaként ismert (*Mahábhárata* 1.121.3–5).

Bharata (*Bharata*)

- 1.) Dusjanta és Sakuntalá fia. Tőle ered a Bháraták nemzetsége, amelynek a bukásáról a *Mahábhárata* számolt be.
- 2.) Dasaratha Kaikéji nevű feleségétől született fia, Ráma öccse, ő kormányozta az országot a bátyja száműzetése idején.

3.) Mitikus bölcs, akinek a hagyomány a színművészetéről szóló *Nátjasásztrát* tulajdonítja.

Bhárata (*Bhārata*)

A Hold-nemzetség Bharatától származó utódai.

Bhārga (*Bhārga*)

1.) Az északi égtájjal összekapcsolt népcsoport (*Mahābhārata* 6.10.49).

2.) Dváraká környéki erdő (*Harivansa* 93.18).

Bhārgava (*Bhārgava*)

A Bhrigutól származó *brāhmanák* megnevezése.

Bhava (*Bhava*)

Siva Tripurát elpusztító aspektusa (*Harivansa* 65.38.).

Bhīma/Bhīmaszéna (*Bhīma/Bhīmasena*)

Judhisthira után a második legidősebb Pándava, Vāju Kuntitól nemzett, hirtelen haragú fia. Kiváló buzogányharcos, aki a Kuruksétrán Durjódhanát csak csalással tudta legyőzni. A tet-tét Bhīma azzal igazolta, hogy korábban, a Judhisthira és Sakuni által vívott kockajáték után megfogadta, hogy el fogja törni Durjódhana lábát (*Mahābhārata* 9.54.1–59.27, magyarul: Baktay 1960: 636–637, 1977: 391–392, Vekerdi 2007: 289–297).

Bhīma (*Bhīma*)

Santanu és Gangá (Gangesz folyó) gyermeke, a Djausz nevű *vaszu* földi alászállása (lásd Santanu/Sántanu). Habár elsőszülött fiú volt, az apja kérésére lemondott a trónról, és szüzességet fogadva igyekezett a családjá szolgálatára lenni. A *Mahābhārata*-beli nagy háborúban a Kauravák oldalán harcolt, ő volt a Kaurava hadsereg első parancsnoka, a Pándavák azt kihasználva ölték meg, hogy Bhīma nem volt hajlandó fegyvert fogni az eredetileg nőnek született Sikhandinnal szemben. Miután a harcmezőn elesett, még a nyári napfordulóig „nyílágyán” fekvé életben tartotta magát. (*Mahābhārata* 6.114.1–89, magyarul: Baktay 1960: 594–611, 1977: 365–373, Vekerdi 2007: 256–261). A *Mahābhārata* tizenkettedik és tizenharmadik könyvében, azaz a *Sánti-*

és az *Anusászanaparvanban* a haldokló Bhísma osztotta meg a tanításait az őt felkereső, különböző eposz-beli hősökkel.

Bhísmaka (*Bhīṣmaka*)

Vidarbha királya, Dzsarászandha szövetségese, Rukmin és Rukminí apja.

bhódzsa (*bhoja*)

1.) Az *Aitaréja-bráhmana* (8.14. p. 231.) szerint a délen élő Szatvatok uralkodói címe.

2.) Bhódzsák: A Jádavák egy csoportja.

Bhódzsakata (*Bhojakaṭa*)

Vidarbha második, Rukmin által alapított fővárosa (*Harivansa* 88.32), talán a Vidisá melletti Bhódzsapurával (*Bhojapura*) lehetett azonos (Dey 1927: 33).

Bhúrisravasz (*Bhūriśravas*)

Báhlíka unokája, a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán Szátjaki ölte meg (*Mahábhárata* 7.117.1–118.41).

bhúta (*bhūta*)

Általában húsfogyasztással összekapcsolt démoni lények (*Harivansa* 38.43), akiket gyakran említene a rákszákkal, a jaksákkal és a pisácsákkal együtt. A *Harivansában* mind Siva (4.5), mind a Vindhja-hegységben lakó istennő kíséretében feltűnnek (47.45, 47.51, 65.52).

Bhrigu (*Bhrigu*)

Gótra-alapító bölcs, a *Rámájana* szerint (1.37.5–15) ő részesítette kegyben a fiai születéséért vezeklő Szagarát.

Bhrigutunga (*Bhrigutunga*)

Egyes feltételezések szerint a Gandakí folyó mentén, Nepálban található hegycsúcs, mások szerint az Uttarákhand (*Uttarakhand*)-beli *saiva* zarándokhely, Tungnáth (*Tungnath*) (Dey 1927: 34).

Bhrisásva (*Bhr̥śāśva*)

Égi bölcs, a *Harivansa* szerint (3.55) tőle származnak az istenek fegyverei.

Brahmá (*Brahmā*)

A világot alkotó, négyarcú istenség. Mind a Sivához, mind a Visnuhoz kötődő mítoszok fontos szereplője, aki a teremtő szerepe ellenére rendszerint alárendeltje az adott hagyományban legfőbbnek tartott istenségnek.

Brahmadatta (*Brahmadatta*)

Kámpiljában uralkodó, állatok nyelvét értő király.

Brahmalóka (*Brahmaloka*)

Brahmá lakhelye.

bráhmana (*brāhmaṇa*)

- 1.) Az első, és egyben legmagasabb rangú *varna*, főként szakrális feladatokat ellátó, illetve szellemi tevékenységeket végző személyek társadalmi csoportja.
- 2.) A védikus irodalom egyik szövegcsoportha, amelyek lényegében a rituálékhoz írt magyarázatok.
- 3.) A védikus áldozatok végző papok egyike, a tevékenységét hagyományosan az *Atharvavédához* kötik. A feladata az áldozat helyes végrehajtásának ellenőrzése.

Brahmasirasz (*Brahmaśiras*)

Egy mitikus fegyver neve, szó szerinti jelentése: „Brahmá feje”.

Brahmaszthala (*Brahmaṣṭhala*)

Brahmá városa.

Brihadasva (*Bṛhadaśva*)

A Nap nemzetségéből származó király, a Dhundhuval végző Kuvalásva apja.

Brihadratha (*Bṛhadratha*)

- 1.) Magadhai király, Dzsarászandha apja.
- 2.) *brihadratha*: Egyfajta áldozati edény (Monier-Williams 2012: 736).

Brihaszpati (*Bṛhaspati*)

Angirasz fia, a Jupitert megszemélyesítő istenség, az istenek tanítómestere.

Budha (*Budha*)

A Merkúr bolygóval azonosított istenség. A Hold és Tára gyermeke, Purúravasz apja.

Csaitraratha (*Caitraratha*)

Kubéra mennyei ligete.

csakraváka (*cakravāka*)

Tadorna ferruginea (Dave 2005: 494), vörös ásólúd, a hagyományos ind elképzelés szerint a *csakraváka* párok éjjelente elválnak egymástól, és a társuk után sírnak.

csakravartin (*cakravartin*)

Az egész világot meghódító uralkodó.

Csánúra (*Cāṇūra*)

1.) Kansza udvarában szolgáló, Krisna megölésével megbízott, démoni birkózó.

2.) Subhángi *szvajamvaráján* résztvevő, déli uralkodó.

csárana (*cāraṇa*)

Mennyei dalnokok.

Csédi (*Cedi*)

A mai Bundélkhanddal (Bundelkhand) azonosított terület (Dey 1927: 48.).

Csékitána (*Cekitāna*)

Vrisni harcos, a Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán Durjódhana vette el az életét (*Mahábhárata* 9.11.30–31).

Cséra (*Cera*)

A tamilok Malabár (Malabar)-partot lakó törzse.

Csitraka (*Citraka*)

A Jádavák egyike, Vrisni fia, Svaphalka testvére.

Csitralékhá (*Citrālekḥā*)

Bána udvarában, Usá udvarhölgyeként szolgáló, varázserejű *apszarasz*. A történet egyes változataiban Csitralékhá Kumbhānda lányaként jelenik meg (Mani 1975: 440).

Csitránga/Csitrángada (*Citrāṅga/Citrāṅgada*)

Santanu és Szatjavatí fia, az apja halála után ő örökölte a trónt, az uralkodása azonban hamar véget ért, mivel egy vele azonos nevet viselő *gandharva* végzett vele (*Mahábhárata* 1.95.2–10, magyarul: Baktay 1964: 397–398, 1977: 273, Vekerci 2007: 41).

Csitraratha (*Citraratha*)

- 1.) A *gandharvák* királya.
- 2.) Báléja Anga nemzetségéből származó király, a Lómapá-daként ismert Dasaratha apja.
- 3.) Jádava uralkodó.

Csitraszéna (*Citrasena*)

- 1.) Dzsarászandha Dimbhaka néven is ismert minisztere.
- 2.) A Jádavák egyike.

Csjavana (*Cyavana*)

Bhárgava bölcs, Bhrigu és Pulómá gyermeke. A *Mahábhárata* szerint (1.5.11–7.26) Pulómá korábban megígérte egy Pulómannak nevezett *ráksaszának*, hogy hozzámegy feleségül, ám a lány később mégis Bhrigut választotta. Miután a bölcs teherbe ejtette Pulómát, egy kis időre magára hagyta. Pulóman ekkor a házi tűzhelyen nyugvó Agnitól értesült róla, hogy Pulómá időközben összeházasodott Bhriguval. A haragjában vadkan képét öltötte magára, és elrabolta az asszonyt, aki ijedtében megszülte a gyermekét. Az újszülött amint a földre pottyant, azon nyomban hamuvá perzselte a démon. A Csjavana, szó szerint „leesés” név ily módon a bölcs sajátos születés történetére utal.

Csóla (*Cola*)

A tamilok Tandzsávúr (Thanjavur) környékét lakó törzse.

daitja (*daitya*)

Eredetileg a démonok Dítitől származó csoportjára, később a démonokra általánosságban használt elnevezés.

Daksa (*Dakṣa*)

Pradzsápati, akit egyes források a Pracsétászok, a Hold és Márisá közös gyermekének (*Harivansa* 2.39–43), míg mások Brahmá hüvelykujjából származónak tartanak (*Harivansa* 2.51). A születését övező bizonytalanság miatt bizonyos *puránák* két, egymástól független Daksának nevezett személyről beszélnek (Mani 1975: 192). Daksa meghatározó szerepet játszott a világ teremtésében: az ő hatvan

lányától származnak az élőlények különféle csoportjai (*Harivansa* 3.2–94). Daksa átka miatt kell a Holdnak újra és újra elfogynia, mivel a huszonhét felesége közül csak Róhinivel, a kedvencével volt hajlandó törődni (*Mahábhārata* 9.34.40–75, 12.329.45–46). Habár a *Harivansa* nem említi, a *saiva* szövegekben Daksa rendre Szatí apjaként jelenik meg. A *Szkanda-purána* (10.6–38) szerint Szatí Siva hitvese volt, aki azért végzett magával, mert Daksa sem őt, sem a vejét nem hívta meg az áldozatára.

daksiná (*dakṣiṇā*)

Az áldozatot végző papok fizetsége.

Damaghósa (*Damaghoṣa*)

Csédi királya, Sisupála apja.

Dámódara (*Dāmodara*)

Krisna neve, amit azután kapott, hogy Jasódá egy kötelet kötött gyerekkorában a derekára (*Harivansa* 51.1–37).

Dánapati (*Dānapati*)

Lásd Akrúra.

dánava (*dānava*)

Eredetileg a démonok Danutól származó csoportjára, később a démonokra általánosságban használt elnevezés.

Dantavaktra (*Dantavaktra*)

A kárúsák királya, Dzsarászandha szövetségese.

Danu (*Danu*)

Daksa lánya, Kasjapa asszonya, szűkebb értelemben az ő száz fia alkotja a démonok *dánaváknak* nevezett csoportját (*Harivansa* 3.65–70).

Darada (*Darada*)

- 1.) A Bjász (Beas) és a Szatludzs (Sutlej) folyók közti területtel azonosított Bálhika (Dey 1927: 19) királya.
- 2.) *daradák*: A mai dárdokkal azonosított népcsoport (Dey 1927: 53.).

darbha (*darbha*)

Desmostachya bipinnata, halfafű (*Pandanus Database of Plants*).

Dáruka (*Dāruka*)

Kahva öccse, Krisna kocsihajtója.

Darva (*Darva*)

1.) A Vitasztá (Dzshélam, Jhelum) és a Csandrabhágá (Csénáb, Chenab) folyók közt elhelyezkedő történeti régió (Dey 1927: 55).

2.) *darvák/dárvák*: Darva lakói.

Dasagríva (*Daśagrīva*)

Damaghósa fia.

Dasaratha (*Daśaratha*)

A Nap nemzetségébe tartozó uralkodó, az Ajódhjá székhelyű Kószala királya, szenvedélyes vadász, Ráma, Bharata, Laksmana és Satrughna apja.

Dasárha (*Daśārha*)

Jádava király, Krisna őse.

Dásárha (*Dāśārha*)

Krisna neve, amit a *puránák* általában patronimaként, azaz Dasárhától származóként értenek (Mani 1975: 205).

Dasárna (*Daśārṇa*)

A mai Málvá (Malwa) északkeleti részével azonosított, Vidisá (Vidisha) központú terület (Jain 1972: 17).

Daszra (*Dasra*)

Az *asvinok* egyike.

Datta/Dattátréja (*Datta/Dattātreyā*)

Atri fia, ő ajándékozta meg ezer karral Kártavírja Ardzsunát. A *Harivansa* (31.93–100) Visnu Földre szállásaként tartja számon, napjainkban az önálló kultusza a Szubkontinens nyugati részére, Gudzsarát, Mahárástra és Karnátaka északi felére korlátozódik (Raeside 1982: 489–500).

déva (*deva*)

A *dévák* elnevezés a legkorábbi *Rigvéda*-himnuszokban az *aszurák* mellett az istenek másik meghatározó csoportját jelölte. Később az *aszurák* demonizálódásával párhuzamosan a *déva* általánosan fordul elő „isten” értelemben.

Az iráni népeknél ezzel szemben a *dévának* megfelelő avesztai *daeva* szó épp a gonosz lények elnevezésévé vált (Puskás 2000: 117–118).

Dévajáni (*Devayāni*)

Sukra lánya, Jajáti első felesége, Jadu és Turvaszu anyja.

Dévaki (*Devaki*)

Aditi földi megtestesülése, Vaszudéva egyes források szerint második (*Harivansa* 25.1–4.b), mások szerint hetedik (*Harivansa* 96.8) felesége, Krisna szülőanyja.

Dévápi (*Devāpi*)

Pratípa legidősebb fia, mivel bőrbetegségben szenvedett, nem foglalhatta el a trónt, hanem apja halálát követően remeteségbe vonult (*Mahábhárata* 5.147.14–26), és idővel kiérdevelte, hogy *bráhma*nává válhasson (*Mahábhárata* 9.39.10).

Dhanandzsaja (*Dhanan̐jaya*)

1.) Pándava Ardzsuna neve, az elterjedt, ám feltételezhetően kései magyarázat szerint a „vagyon elnyerő” jelentéssel bíró név, arra utal, hogy a viselője az országok meghódítása után nagy gazdagságra tett szert (Mani 1975: 54).

2.) A *kródhava*sa kígyók egyike.

dhanurmaha (*dhanurmaha*)

Íj tiszteletére, talán felszentelésére rendezett ünnepély.

dhanurvéda (*dhanurveda*)

Az íjászat tudománya.

Dhanvantari (*Dhanvantari*)

A Tejenger kiköpülése során a vízből *amritával* telt korsóval és bottal a kezében előjövő istenség (*Mahábhárata* 1.16.37, *Rámájana* 1.44.18).

dharma (*dharma*)

1.) Az erkölcsi rendet meghatározó egyetemes törvény. A szó a mai hindiben (*dharma*) vallás jelentéssel bír.

2.) Az ind kultúrában számontartott, három, alapvető emberi cél (*purusártha*) egyike: az erényes, tisztességes életre való törekvés.

3.) Dharma: A *dharmát* megszemélyesítő istenség, a legidősebb Pándava, Judhisthira apja, jellemzően a halálistennel, Jamával azonosítják.

dhársnika ksatrija (*dhārṣṇika kṣatriya*)

A *ksatriják* Vaivaszvata Manu Dhrisnu nevű fiától származó csoportja.

Dhénuka (*Dhenuka*)

A Mathurá melletti pásztorokat fenyegető, Vrindávana-beli tála-erdőben élő, Balaráma által megölt számárdémon (*Harivansa* 57.1–26).

Dhisaná (*Dhiṣaṇā*)

A jóléttel és a vagyonszerzéssel összekapcsolt istennő, első sorban Havirdhána feleségeként (*Harivansa* 2.28.), illetve Agni lányaként (*Visnu-purána* 1.14.2.) ismert.

Dhristadjumna (*Dhṛṣṭadyumna*)

Drupada koronával a fején és páncéllal a testén született fia (*Mahábhárata* 1.175.8–9), aki azért jött a világra, hogy végezzen Drónával. A Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, megölte a *páncsálák* ellenségének tartott Drónát (*Mahábhárata* 7.165.36–56, magyarul: Baktay 1960: 611–626, 1977: 374–384, Vekerdí 2007: 269–272), majd a csata után Asvattháman az éjszakai mésszárlás során végzett vele (*Mahábhárata* 10.8.12–24).

Dhritarástra (*Dhṛtarāṣṭra*)

1.) A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, Vicsitravírja utóda, akit Vjasza nemzett a halott király egyik özvegyétől, Ambikától. A királyné az együttlét során lehunyta a szemét, ezért a fia vakon született (*Mahábhárata* 1.100.5–10, magyarul: Baktay 1960: 407, 1977: 274–275, Vekerdí 2007: 43–46). Dhritarástra száz fiút nemzett a feleségétől, Gándhárítól (*Mahábhárata* 1.107.7–37, magyarul: Baktay 1960: 408, 1977: 275, Vekerdí 2007: 52–54), ők a *Mahábhárata* negatív főhőseiként ismert Kauravák.

2.) A *kródhavasa* kígyók egyike.

3.) Vairócsana Bali száz fiának az egyike.

4.) *Nága*, lásd *Airávata Dhritarástra*.

Dhundhu (*Dhundhu*)

A Föld belsejében élő szörnyűséges démon, akivel Kuvalásva végzett (*Harivansa* 9.49–78, *Mahábhárata* 3.192.6–195.39). A küzdelmük során Dhundhu elégette Kuvalásva fiait (vagy fivéreit), akik a földet felásva találtak rá a démonra. A történet így módon talán kapcsolatba hozható Szagara hatvanezer fiának az elégetését elbeszélő mítosszal (*Harivansa* 10.48, *Mahábhárata* 3.106.1–3, *Rámájana* 1.39.2–3).

Dhundhumára (*Dhundhumāra*)

„Dhundhu megölője”, lásd Kuvalásva.

díksá (*dikṣā*)

1.) A védikus szertartások előkészületi rituáléja.

2.) A tantrikus kultuszok központi, beavatási szertartása.

Dilípa (*Dilīpa*)

1.) A Nap nemzetségébe tartozó király, Szagara dédunokája, Bhagírattha apja.

2.) A Nap nemzetségébe tartozó király, Raghu apja, Ráma (Dásarathi) ükapja, Kálidásza *Raghuvansa* (magyarul: *Raghu nemzetsége*, Vekerdi 1961: 105–167) című műve az ő uralkodásától kezdve mutatja be a dinasztia történetét.

Diti (*Diti*)

Daksa lánya, Kasjapa asszonya, Hiranjakasipu, Hiranjácsa és Szinhiká anyja, az utódai alkotják a démonok *daitjáknak* nevezett csoportját (*Harivansa* 3.58). Egyes források őt tartják számon a *marutok* szülőanyjaként (*Harivansa* 3.95–109, *Visnu-purána* 1.21.27–41).

Draupadí (*Draupadī*)

Drupada lánya, az öt Pándava közös felesége.

Dróna (*Droṇa*)

Bháradvádzsa és a Ghritácsí nevű *apszarasz* gyermeke (*Mahábhárata* 1.121.3–5), a Pándavák és a Kauravák tanítómestere, az utóbbiak oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli

nagy háborúban, Bhísma eleste után ő vette át a Kauravák vezetését, a csatában tévedésből azt hitte, hogy a fia, Asvattháman elesett, ezért letette a fegyvert, és hagyta, hogy a rátámadó Dhristadjumna végezzen vele (*Mahábhárata* 7.165.36–124, magyarul: Baktay 1960: 611–626, 1977: 374–384, Vekerci 2007: 269–272).

Druhju (*Druhyu*)

Jajáti és Sarmisthá fia, a *Mahábhárata* (1.80.26) szerint a *bhódzsák*, míg a *Harivansában* (23.130–132) és a *puránákban* található genealógiák szerint a szubkontinens északi részét lakó népek ősatya (*Bhágavata-purána* 9.23.14.c–16.b, *Brahma-purána* 13.148.c–151, *Brahmánda-purána* 2.74.7–12.b, *Matszja-purána* 48.6–7, *Visnu-purána* 4.17.1–2).

Druma (*Druma*)

Kinnarák királya, ő tanította meg Rukmint az íjászat tudományára (Mani 1975: 252), és ajándékozta neki Indra Vidzsaja néven ismert íját (*Mahábhárata* 5.155.7cd).

Drumila/Dramila (*Drumila/Dramila*)

Szaubhát uraló, Ugraszéna asszonyát megerőszakoló démon, egyes források szerint Kansza valódi apja (*Harivansa* 73.10–36).

Drupada (*Drupada*)

Uttara (észak) Pancsála királya, Dhristadjumna és Draupadi apja. Drupada egykor Drónával közösen tanult Bharadvádzsától, és szoros barátság alakult ki köztük. A tanulmányaik befejeztével Drupadából király lett, míg Dróna olyannyira elszegényedett, hogy kénytelen volt egykori barátjától segítséget kérni. Drupada azonban úgy vélte, hogy gazdag és szegény között nem lehet barátság, ezért megtagadta a barátját (*Mahábhárata* 1.121.8–11). Ettől kezdve a kettőjük viszonyát ellenségeskedés jellemezte. Drupada a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban a Pándavák oldalán vett részt, és a Kuruksétrán örök ellenfele, Dróna vezette vele (*Mahábhárata* 7.161.33–34).

Duhsanta/Dusjanta (*Duḥṣanta/Duṣyanta*)

A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, Sakuntalá férje és Bharata apja.

Durjódhana (*Duryodhana*)

Dhritarászra legidősebb fia, Kali földi alászállása (*Mahábhārata* 1.61.80), a *Mahábhārata* negatív főhőse, a Kuruksétrán Bhíma egy tisztességtelenül megvívott buzogánypárbajban végzett vele (*Mahábhārata* 9.54.1–59.27, magyarul: Baktay 1960: 636–637, 1977: 391–392, Vekerdí 2007: 289–297).

Dvápara juga (*Dvāpara yuga*)

A harmadik *juga* a *jugák* rendszerében.

Dváraká (*Dvārakā*)

Krisna mai Gudzsarát (Gujarat)-beli Dvarkával (Dwarka) azonosított városa, amelyet Mathurá elhagyása után alapított (Dey 1927: 58). Az idilli várost a Jádavák Bharatához hasonló pusztulásakor a tenger nyelte el (*Mahábhārata* 16.8.40).

Dváravati (*Dvāravati*)

Lásd Dváraká.

Dvívda (*Dvívda*)

Általában Maindával párban említett, a *Rámájánából* ismert majom, aki gyakran tűnik fel Szugrívának, a majomkirálynak a kíséretében. A *Harivansa* állítása szerint Krisna mind őt, mind Maindát csatában győzte le (*Harivansa* 105.20).

Dzsahnu (*Jahnu*)

A Hold nemzetségébe tartozó, *szarvamédha* áldozatot bemutató király, Kávéri férje. A Földre leszállt Gangesz elárasztotta az áldozati területét, ezért Dzsahnu haragjában megitta a folyót, amelyet az istenek kérésére végül szabadon bocsátott. A Gangeszt emiatt az eset miatt hívják Dzsáhnvánának, azaz Dzsahnutól származónak (*Harivansa* 24.75–80).

Dzsaigísavja (*Jaigīṣavya*)

Ékapátala férje, varázserővel bíró aszkéta, az ő hatására hagyott fel Aszita Dévala a családos emberekre vonatkozó

előírások követésével, és kezdett el a *móksára*, azaz a létkör-forgásból való megszabadulásra törekedni (*Mahábhārata* 9.49.1–64, magyarul: Száler 2018: 91–97).

Dzsajadratha (*Jayadratha*)

Szindhu (mai Szindh, Sindh) királya, a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhārata*-beli nagy háborúban, a Kuruk-sétrán Ardzsuna végzett vele. Dzsajadratha hajdanán egy különleges kegyben részesült: százfelé kellett törnie annak a személynek a feje, aki Dzsajadratha fejét a földre ejti. Ahhoz, hogy ezt az öt megölő Ardzsuna elkerülje, a nyílvevőjével a király harctól távol meditáló apja, Vriddhaksatra ölőbe repítette a fejét. Ezt követően Dzsajadratha apja felébredt a meditációból, és a fia fejét a földre ejtette, így az ő feje hasadt száz darabra (*Mahábhārata* 7.121.15–39).

Dzsamadagni (*Jamadagni*)

Bhárgava *bráhmaṇa*, Parasuráma (Csatabárdos Ráma) apja.

Dzsámbavat (*Jāmbavat*)

A medvék királya, Dzsámbavatí apja, Krisna apósa, Ráma Dásarathi oldalán részt vett a *Rámájában* elbeszél, Rávana vezette *ráksaszák* ellen vívott háborúban.

Dzsámbavatí (*Jāmbavatí*)

Dzsámbavat lánya, Krisna felesége, Számba anyja.

Dzsambú (*Jambū*)

A Méru-hegyről eredő és ott növő *dzsambú* (rózsa-alma) gyümölcsök nedvét folyató, mitikus folyó (Monier-Williams 2012: 412).

Dzsanaka (*Janaka*)

Vidéha királya, Szítá, illetve az aszami (Assam-i) hagyomány szerint Naraka nevelőapja. Dzsanaka azt az ígéretet tette, hogy csak ahhoz a kérőhöz adja a lányát, aki képes felajzani Siva birtokában lévő íját. Ráma Dásarathi ezt olyan könnyedén tette meg, hogy az íj kettétört (*Rámájana* 1.65.27–66.19, magyarul: Bakray 1960: 45–48, 1977: 73–75, Vekerdí 1997b: 21–23).

Dzsanamédzsaja (*Janamejaya*)

- 1.) A Pándava Ardzsuna dédunokája, az általa megrendelt kígyóáldozaton mesélte el Vaisampájana a *Mahábhárata*, illetve a *Harivansa* történetét.
- 2.) Kuru unokájaként számontartott király, aki elkövette a *bráhma*na-gyilkosság bűnét (*Harivansa* 22.5–13, 23.109–111, *Mahábhárata* 12.146.2–148.35).
- 3.) Paurava, azaz Púrutól származó uralkodó, Purandzsaja fia, Mahászála apja (*Harivansa* 23.17–18) 4.) Bhalláta fia, a Nípák vesztét okozó herceg (*Harivansa* 15.26–28).

Dzsanárdana (*Janārdana*)

Krisna neve, jelentése „emberek izgatója”, a *Mahábhárata* elliptikus magyarázata szerint arra utal, hogy Krisna a démonok megrettentője (*Mahábhárata* 5.68.6).

Dzsanaszthána (*Janasthāna*)

A Ráma száműzetési helyeként ismert Dandaka-erdő része, a Gódávari és a Krisná folyók által közrefogott területtel azonosított hely (Dey 1927: 80).

Dzsarászandha (*Jarāsaṃdha*)

Brihadratha fia, Magadha királya, Kansza veje, a születésekor Brihadratha két felesége egy-egy, féltestet hozott a világra, majd a Dzsará nevű démonnő ezeket összeillesztve érte el, hogy megszülethessen Dzsarászandha (*Mahábhárata* 2.16.20–17.6, magyarul: Vekerdi 1964: 212–215). Habár egykor valamennyi földi uralkodót legyőzte, a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban már nem vett részt, mivel Bhíma párbajban végzett vele, hogy bátyja, Judhisthira bemutatthassa a rádzsaszúja áldozatot (*Mahábhárata* 2.21.1–22.10).

dzsárúthja (*jārūthya*)

A lóáldozatoknak az a típusa, amely során három különféle *daksinát* osztanak (Monier-Williams 2012: 419).

dzsátakarma (*jātakarma*)

A *szanszkárák* egyike, a gyermek születéséhez kapcsolódó rituálé.

Dzsvara (*Jvara*)

Bána szövetségese, a lázas betegséget megtestesítő háromfejű és háromlábú démon.

ékáha (*ekāha*)

Egy napon át tartó *szóma*-préselés és felajánlás.

Ékalavja (*Ekalavya*)

Az erdei népek királya, kiváló íjász. Ékalavja hajdanán Drónától szerette volna elsajátítani a *dhanurvéda* tudományát, azonban a bölcs alantas származása miatt visszautasította. Az ifúból idővel ennek ellenére kitűnő harcos vált, és saját magát Dróna tanítványának vallotta. Miután Ardzsuna találkozott Ékalavjával, számonkérte Drónát, amiért korábban azt állította, hogy nincs jobb tanítványa nála. Dróna ekkor felkereste Ékalavját, és a tanításáért cserébe elkérte a hüvelykujját. A bölcs ezzel a kéréssel tudta igazolni magát Ardzsuna előtt, hiszen Ékalavja csonka kézzel már nem lehetett a legjobb tanítványa (*Mahábhárata* 1.123.10–39).

Ékánansá/Ékádasá (*Ekānaṃśā/Ekādaśā*)

Krisnával és Balarámával együtt tisztelt, kettőjük húgként számontartott női istenség.

Ékaparná (*Ekaparṇā*)

Himálaja és Méná lánya, Párvatí testvére, Aszita Dévala felesége.

Ékapátalá (*Ekapātālā*)

A Himálaja és Méná lánya, Párvatí testvére, Dzsaigísavja felesége.

Gada (*Gada*)

Vaszudéva és Szunámá (Szunámní) fia, Krisna és Balaráma öccse.

Gádhi (*Gādhī*)

A Hold nemzetségébe tartozó király, Visvámitra apja, Dzsamadagni anyai ági nagyapja.

Gajá (*Gayā*)

Jelentős, Bihár (Bihar)-beli zarándokhely, a közelében lévő, Bódhgájának (Bodh Gaya) nevezett helyen érte el a Buddha a megvilágosodást.

Gálava (*Gālava*)

1.) Visvámitra középső fia, a neve a kötél (*gala*) szóból származik, mivel az anyja egykor a viszontagságai közt kötéltre kötötte (*Harivansa* 9.96–100).

2.) Egyes hagyományokban Gálava néven lehetett ismert a Brahmadattát Kandarika mellett szolgáló *bráhmana*, Páncsála. Erre az enged következtetni, hogy a Brahmadatta-történet bevezetőjében Kandarika párjaként még ez a név szerepelt (*Harivansa* 15.67–68).

gana (*gaṇa*)

Sivát kísérő, általában törpe- vagy gnóm-szerű lények.

Gandhamádana (*Gandhamādana*)

A Kailásza déli oldalán azonosított idilli hely (Dey 1927: 60), Purúravasz tíz éven át mulatott itt Urvasí társaságában (*Harivansa* 21.7).

Gandhára/Gándhára (*Gandhāra/Gāndhāra*)

1.) A Kábul (Kabul), a Kúnar (Kunar) és az Indus folyók által közrefogott terület, a buddhizmus és a hellenisztikus kultúra találkozásának színhelye. Székhelye: Taksasilá (Taxila) (Dey 1927: 60–61).

2.) Gándhárák: Gandhára lakói.

Gándhári (*Gāndhārī*)

A gandhárai király, Szubala lánya, Dhritarásra felesége, a száz Kaurava herceg anyja. Miután Gándhári hozzáment Dhritarásrához, a szemét kendővel kötötte be, hogy így vállaljon sorsközösséget a vak férjével (*Mahábhárata* 1.103.9–13, magyarul: Baktay 1960: 408, 1977: 275, Vekerdí 2007: 52–54).

gandharva (*gandharva*)

Az égi lények férfiakból álló, zenével asszociált csoportja, jellemzően az égi táncosnők, azaz az *apszaraszok* párjaiként tartják számon őket.

gándharvavéda (*gāndhārvaveda*)

A zene tudománya.

Gándíva (*Gāṇḍīva*)

Ardzsuna Brahmá által készített íja. A fegyvert Ardzsuna Varunától kapta, hogy meg tudja akadályozni Indrát az égő Khándava-erdő eloltásában (*Mahábhárata* 1.216.1–7).

Gangá (*Gaṅgā*)

Gangesz folyó, illetve a Gangeszt megszemélyesítő istennő, Bhísma anyja. A Gangesz hajdanán a mennyben folyt, míg nem Bhagíráthának sikerült elérnie, hogy a Földre szálljon és a vizével megtisztítsa elhunyt őseit. Az égből alászálló Gangeszt Siva a hajával fogta fel, hogy ne okozzon kárt a hatalmas víztömeg lezúdulása (*Mahábhárata* 3.107.1–108.19, *Rámájana* 1.41.11–43.18, magyarul: Vekkerdi 1964: 661–671). A *Visnu-purána* (2.2.32) szerint a Gangesz Visnu lábából ered, míg a *Bhágavata-purána* (5.17.1) úgy tartja, hogy a három világot átlépő Visnu lábujja átszakította az égboltot, és ezzel engedett utat a Gangesz folyásának.

Garga (*Gargā*)

A csillagászáttal asszociált bölcs, a *Bhágavata-purána* (10.8.1) Gárgja helyett őt nevezi meg a Jádavák tanítójaként.

Gárgja (*Gārgya*)

Nagy erejű *bráhmana*, Kálajavana apja (*Harivansa* 85.7–16), a Vrisnik és az Andhakák tanítómestere, ő végezte el az átmeneti rítusokat Krisna és Balaráma számára (*Harivansa* 96.44).

Garuda (*Garuḍa*)

Visnu hátasa, általában antropozoomorf formában, félig ember, félig nagytestű ragadozó madár alakjában ábrázolják. Kasjapa és Vinatá kisebb gyermeke, akit a kígyók rettegett ellenségeként ismernek.

ghí (*ghī*)

Tisztított vaj.

girimaha (*girimaha*)

Egy hegy tiszteletére rendezett vallási ünnepély.

Girivradzsa (*Girivraja*)

A történeti Rádzsagriha, mai Bihár (Bihar)-beli Rádzsgír (Rajgir) (Dey 1927: 66).

Gólóka (*Goloka*)

A tehenek mennyei világa.

Gómatí (*Gomatī*)

A mai Uttar Pradés (Uttar Pradesh) területén található Gómtí (Gomti) folyó (Dey 1927: 70).

Gópáli (*Gopālī*)

Apszarasz, Kálajavana anyja.

gótra (*gotra*)

A *bráhmanák* hét, illetve a dél-indiai *bráhmanák* őseként számontartott Agasztjával együtt nyolc ősbölcstől származó klánjai (Basham 1986: 155).

Góvardhana (*Govardhana*)

Vrindában található, az ott élő pásztorok számára szakrális jelentőséggel bíró hegy. Krisna hajdanán a Góvardhanát emelte fel, és használta ernyőként, hogy megvédje a pásztor-közösség lakóit Indra esőjétől (*Harivansa* 61.1–63).

Góvinda (*Govinda*)

Krisna neve, amit Indrától kapott a Góvardhana-hegy felemelését követően (*Harivansa* 62.43).

graha (*graha*)

1.) Bolygó. 2.) A démonok egy csoportja. 3.) *graha*/gráha: A tengeri szörnyek egy csoportja.

Griha (*Gṛha*)

Dváraká négy védőistenségének egyike (*Harivansa* 86.17).

guna (*guṇa*)

A *szánkha* filozófiában megkülönböztetett három minőség: *szattva*, *radzsasz* és *tamasz*.

Gunaka (*Guṇaka*)

Mathurá-beli füzérkereskedő, aki virágokkal ajándékozta meg Krisnát és Balarámát (*Harivansa* 71.15–21).

Guha (*Guha*)

Lásd Szkanda.

guhjaka (*guhjaka*)

A *jaksák* mellett Kubéra kíséreiént számontartott égi lények.

guru (*guru*)

Tanító.

Hajagríva (*Hayagríva*)

Démon, akit Krisna a Naraka elleni hadjárata során ölt meg, miután végzett Niszundával (*Harivansa* 91.49*1056.10–91.50).

Hansza (*Haṃsa*)

Dzsarászandha minisztere és közeli barátja.

Hanszakúta (*Haṃsakūṭa*)

Himalája-beli hegycsúcs.

Hari (*Hari*)

Visnu neve. A *Harivansa* (32.1) utal rá, hogy az istenséget a *Krita* *jugában* hívták így.

harinákrídána (*harinākrīḍaṇa*)

Gyermekjáték, amit Krisna és Balaráma a pásztorközösség többi gyermekével játszott (*Harivansa* 58.9–22). V. Raghavan feltételezése szerint a játék résztvevői párokban, szarvasok szökdelését imitálva versenyeztek, majd a vesztes félnek a vállán kellett cipelni a győztest (Raghavan 1979: 231). A *Harivansa* leírása véleményem szerint a gyorsasági versenyénél több fizikai kontaktusra enged következtetni, és inkább egyfajta kakasviadal-szerű játék rajzolódik ki. Ez alapján talán a játék a ma is nagy népszerűségnek örvendő *kabaddí* korai, párokban játszott változata lehetett.

Hariscandra (*Hariscandra*)

A Nap nemzetségébe tartozó uralkodó, Trisanku fia, az ő *rádzsaszuájája* eredményezte az Ádibaka-háborút (lásd Ádibaka), a királyságát, a feleségét és a fiát is Visvámitrának ajándékozta, majd halottégetőként élt (Mani 1975: 309).

Harjasva (*Haryaśva*)

Daksa fiai, akik Nárada miatt tűntek el (*Harivansa* 3.6–17).

Hasztinápura/Hásztinapura (*Hastināpura/Hāstinapura*)

A *Mahábhárata*-beli Kauravák fővárosa, a mai Uttar Pradész (Uttar Pradesh)-beli Hasztinápurral (*Hastinapur*) azonosított település (Dey 1927: 236).

Héhaja/Haihaja (*Hehaya/Haihaya*)

A Jadutól származó nemzetség Héhajától eredő ága. A történetek szerint Máhismatíban uralkodtak, és gyakran kapcsolódott hozzájuk a „gonosz *ksatriják*” képe. A család legismertebb uralkodója a Parasuráma (Csatabárdos Ráma) főellenségeként ismert Kártavírja (*Kritavírja* fia) Ardzsuna volt.

Himálaja (*Himālaya*)

A Himálája hegység, illetve az azt megszemélyesítő istenség neve. A magyar nyelvbe a „hó hona” jelentésű szó tévesen Himálája alakban lett átvéve. A fordításban ezt a formát akkor használtam, ha a szó földrajzi névként szerepelt, míg a hegység megszemélyesített alakját a Himálája alakkal különböztettem meg.

Hiranjáksa (*Hiranyākṣa*)

Kasjapa és Diti fia, Hiranjakasipu testvére, őt győzte le Visnu vadkan (*varáha*) alakjában, miután a Földet a tenger alá rejtette.

Hiranjakasipu (*Hiranyakaśipu*)

Kasjapa és Diti fia, szörnyű erejű démon, akivel Visnu embeboroszlán (*naraszinha*) képében számolt le. A démon később Ráma Dásarithi ellenségeként, Rávana, majd a *Mahábhárata*-és a *Harivansa*-beli események idején Sisupála testében született a Földre.

Hiranjapura (*Hiranyapura*)

A démonok lakhelyeként számontartott város.

hótr (*hotṛ*)

A védikus áldozatokat végző papok egyike, a tevékenységét hagyományosan a *Rigvédához* kötik. A feladata az istenek meghívása az áldozatokra, illetve a *Rigvéda*-beli himnuszok recitálása.

Hrisíkésa (*Hṛīkēśa*)

Krisna neve, a jelentése egyes értelmezések szerint „felálló hajú” (vö. *hrisī-késa*), mások szerint „érzékeny ura” (vö. *hrisīka-isa*).

Idá/Ilā (*Idā/Ilā*)

Ikšvāku elsőszülött gyermeke, Budha felesége és Purúravasz anyja. Idá idővel férfivé változott, és Szudjumna néven három fiút nemzett (*Harivansa* 9.3–16).

Ikšvāku (*Ikṣvāku*)

Ajódhjában uralkodó király, Vaivaszvata Manu legidősebb fia, ő örökölte Madhjadésát (*Harivansa* 9.18), illetve az ő tíz fiától származik a Nap nemzetsége (*Harivansa* 9.38–40).

Indra (*Indra*)

A védikus vallás vezető istensége, egyfajta égatyaként uralja a mennydörgést és a villámlást, illetve biztosítja az éltető esőt az emberek számára. A későbbi korokban Indra tisztelete visszaszorult, és az egyes mondakörökben hol Siva, hol Visnu alárendeltjeként ábrázolták.

Indradjumna (*Indradjumna*)

- 1.) A Gandhamádana-hegy közelében található tó, amelyet hajdanán egy Indradjumna nevű király áldozati ajándékként adott tehenei vájtak ki (*Mahábhārata* 3.191.18).
- 2.) Krisna ellensége.

Indramaha (*Indramaha*)

Indra tiszteletére rendezett vallási ünnepély.

Irávatí (*Irāvati*)

Pandzsáb öt folyójának az egyike, a mai Rávi (Ravi) (Dey 1927: 79).

isuszáhva (*iśusāhva*)

Növényféle, az elnevezése („nyílnak nevezett”) talán a megjelenésére utalhatott.

Jádava (*Yādava*)

A Hold nemzetség Jadutól származó utódai.

Jadu (*Yadu*)

Jajáti legidősebb, Dévajánítól született fia, az apja átka miatt nem örökölhette meg a trónt.

jadzsamána (*yajamāna*)

A védikus áldozatok költségeit finanszírozó személy.

Jadzsurvéda (*Yajurveda*)

A négy *véda*-szanhitá egyike, többnyire a *Rigvédából* származó himnuszrészleteket ritualisztikai előírásokkal és teológiai magyarázatokkal kiegészítő, öt, önálló (külön-külön papi nemzetségek hagyományát képező) szöveggyűjtemény. Az úgynevezett *Krisna* (fekete) *Jadzsurvédát* alkotó négy korpusz (*káthaka*, *kápiṣṭhalakatha*, *maitrājani*, *taittirija*) a himnuszrészleteket és a hozzájuk fűzött prózai kiegészítéseket vegyesen tartalmazza, míg a *Sukla* (fehér) *Jadzsurvéda* csak himnikus részekből áll, amelyekhez a kiegészítéseket a *Satapatha-bráhmaṇa* tartalmazza.

jadzsusz (*yajus*)

Áldozati formulák, ezek alkotják a *Jadzsurvéda* tartalmát.

Jajáti (*Yajāti*)

A Hold nemzetségébe tartozó király, egyfajta Noé-szerű karakter az ind mitológiában (Dumézil 1973: 23–27), hiszen valamennyi népet az ő öt fiától, Jadutól, Anutól, Druhjutól, Turvaszutól és Púrutól származtatnak. Jajáti két nőt vett feleségül, Kávja Usanasz lányát, Dévajánit, illetve Vrisaparvan lányát, Sarmisthát. Mivel Jajáti titokban gyermekeket nemzett Sarmisthától, Kávja Usanasz az öregség átkával sújtotta. A hirtelen megöregedett király ezután a fiait kérte meg arra, hogy vegyék át tőle az öregségét, hogy még élvezhesse egy darabig a fiatalságát. Jajáti kívánságát egyedül a legkisebb fia, Púru teljesítette, így ő örökölte a trónt, míg a testvérei a királyságtól megfosztva, különféle (eredetileg feltételezhetően idegen) népek ősatyái lettek (*Mahábhārata* 1.77.1–80.27, Vekkerdi 1964: 100–131).

jaksa (*yakṣa*)

A ráksaszákkal rokonságban álló, főként természeti helyek (pl. fák) védelmezésével asszociált isteni lények. Az eposzokban és a *puránákban* a *jaksák* jellemzően ambivalens

természetűek, míg a buddhista forrásokban többnyire ártó, a dzsaina szövegekben pedig védelmező istenségekként vannak bemutatva (Száler 2018: 124–126).

jaksi (*yakṣī*)

Jaksa nő.

Jama (*Yama*)

Halálisten, a Nap fia, egyes szövegek Manuval, az első emberrel, míg mások Dharmával azonosítják, általában bivalyon ülve, a kezében jogarral szokták ábrázolni.

Jamuná (*Yamunā*)

A *Harivansa* szerint a Nap lánya, Mathurá folyója, Krisna számos gyermek- és ifjúkori kalandja kapcsolódik hozzá. A folyó emellett különleges viszonyban áll Balarámával is, aki egykor az ekéjével terelte új mederbe (*Harivansa* 83.1–51).

Jasódá (*Yasodā*)

Nanda pásztor felesége, Krisna és Balaráma nevelő anyja, a *Bhágavata-purána* (10.8.48–50) szerint Dharának, azaz a Dróna nevű Vaszu feleségének a földi megtestesülése.

jaudhéja (*yaudheya*)

Az Indus és a Dzshélam (Jhelum) folyók közti területet lakó népcsoport (Dey 1927: 215).

javana (*yavana*)

Eredetileg a görögök, későbbi szövegekben a főként nyugatról érkező idegenek elnevezése.

jódzsana (*yojana*)

Ind hossz mérték, a pontos méretéről megoszlanak a vélemények. Egyesek szerint 4-5, mások szerint körülbelül 9 mérföldnek felelhetett meg (Monier-Williams 2012: 858).

jóga (*yoga*)

A hat ortodox, azaz a *Védával* nem ellenséges filozófiai rendszer egyike, alapvető célja, hogy a *jógát* gyakorló személy a fegyelem, a meditáció és az érzékek feletti uralom segítségével azonosuljon a mindenek felett álló személytelen isteni erővel, a *brahmannel* (Brockington 1998a: 170).

jógí (*yogī*)

Jógát gyakorló személy.

Judhisthira (*Yudhiṣṭhira*)

A *Mahábhárata* eposz egyik főhőse, Dharma és Kuntí fia, a legidősebb Pándava, szenvedélyes kockajátékos, aki Sakunival szemben az egész birodalmát elveszítette (*Mahábhárata* 2.52.1–69.21, magyarul: Baktay 1960: 481–494, 1977: 312–322, Vekerdí 2007: 136–161). Habár a Kuruksétrán vívott csata után ő foglalta el Dhritarásra trónját, később Ardzsuna utódai vitték tovább a nemzetséget.

juga (*yuga*)

Világkorszak elnevezése. A hagyományos ind kozmológia szerint folyamatosan négy, egyre hanyatló *juga* követi egymást. A *jugák* nevei (*Krita*, *Trétá*, *Dvápára*, *Kali*) egybeesnek a hagyományos ind kockajátékban használt négy dobási értékkel.

Jujudhána (*Yuyudhāna*)

Vrisni harcos, Szatjaka fia, a Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban.

Kabandha (*Kabandha*)

Nagy erejű démon, Visvávaszu (vagy másnéven Danu) földi megtestesülése, egészen addig kellett az emberek világában élnie, amíg Ráma Dásarathi le nem vágta a kezét (*Rámájána* 3.65.21–67.16, magyarul: Baktay 1960: 250–255, 1977: 184–188, Vekerdí 1997b: 110–114).

kadamba (*kadamba*)

Nauclea cadamba, narancssárga virágú fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

Kadrú (*Kadrú*)

Kasjapa felesége, elsősorban a kígyók szülőanyjaként és Vinatá riválisaként ismert.

Kaikaja (*Kaikaya*)

Lásd Kékaja.

Kaikéji (*Kaikeyi*)

Dasaratha felesége, Bharata anyja, az ő kérésére száműzte Dasaratha Rámát.

Kailásza (*Kailāsa*)

A mai Tibet területén található, szentként tisztelt hegy, Siva és Kubéra lakóhelye.

Kaitabha (*Kaiṭabha*)

Visnu füléből származó démonpár egyike. Visnu az idők kezdetén végzett vele és a társával, Madhuval, majd a belőlük származó velő borította be a Földet (*Harivansa* 42.15–33).

kákapaksa (*kākapakṣa*)

Oldalt viselt copfok, a fiatalemberek ismertetőjegye.

Kálajavana (*Kālayavana*)

Gárgja és Gópálí fia, a *javanák* udvarában nevelkedett harcos, Krisna ellensége, akivel Mucsukunda végzett (*Harivansa* 85.1–52).

kálakéja/káléja (*kālakeya/kāleya*)

A démonok egyik csoportja, Marícsi Kálakától nemzett gyermekei. A *Mahábhárata* (3.99.1–103.19) szerint, miután Indra végzett Vritrával, a *kálakéják* a tengerben letek menedékre. Agasztja azonban megitta a tengert, aminek köszönhetően az istenek megtalálták, és legyőzték őket. A győzelem után az istenek arra kérték Agasztját, hogy adja vissza a tenger vizét, azonban a bölcs nem teljesítette a kérést, és a tenger egészen a Gangesz alászállásáig kiszáradt maradt.

Kálandzsara (*Kālaṃjara*)

A mai Bundélkhand (Bundelkhand)-beli Kálindzsarral (Kalinjar) azonosított hegy (Dey 1927: 84).

Kálanémi (*Kālanemi*)

Visnu ellensége, a démonok bukása után Kansza testében született a Földre.

Kali (*Kali*)

Gonosz démon, ő okozta, hogy Nala mindent elveszítsen, miután egybekelt Damajantival (*Mahábhárata* 3.56.1–58.7),

illetve ő született a Földre Durjódhana testében (*Mahábhárata* 1.61.80).

Káli (*Kālī*)

- 1.) A világmindenség felett álló istennő félelmetes aspektusa.
- 2.) Lásd Szatjavatí.

Kali juga (*Kali yuga*)

A negyedik és egyben legrosszabb, Kali uralma alatt álló korszak a *jugák* rendszerében.

Kálija (*Kāliya*)

A Jamuná holtágában lakó nagy erejű *nága*, akit Krisna a tengerbe száműzött (*Harivansa* 56.1–46).

káljaka (*kāliyaka*)

Feltételezhetően illatszereként hasznosított fafajta (Monier-Williams 2012: 278).

Kálindí (*Kālindī*)

Lásd Jamuná.

Kalinga (*Kaliṅga*)

A mai Ódisá (Odisha) és Ándhra Pradés (Andhra Pradesh) államokat magába foglaló terület (Dey 1927: 85).

Kalki/Kalkin (*Kalki/Kalkin*)

Visnu jövőben érkező, a világ végét elhozó, messianisztikus Földre szállása. Észak-Indiában jellemzően lóháton, míg délen fehér ló képében ábrázolják (Brockington 1998a: 143).

kalpa (*kalpa*)

Brahmá egy napjának megfelelő, tizennégy *manvantarával* megegyező időtartam (Mani 1975: 378).

Káma (*Kāma*)

- 1.) A szerelem istene, Anangának, azaz test nélkülinek is nevezik, mivel a testét Siva elégette, amikor megpróbálta lángra gyújtani a szívét Párvatí iránt. A történetet Kálidasza a *Kumáraszambhava* (3.22–72, magyarul: *A hadisten születése* Vekerdi 1961: 75–82) című „műeposzában” (*szargabandha*) örököltette meg. Kámát általában papagáj háton, cukornád-íjjal és virágnyalakkal ábrázolják.

2.) *káma*: Az ind kultúrában számontartott, három, alapvető emberi cél (*purusártha*) egyike, a vágyak kielégítésére való törekvés.

Kambala (*Kambala*)

Prajágában lakó *nága* (Mani 1975: 381).

Kámbódzsa (*Kāmboja*)

1.) A mai Afganisztán északi, illetve keleti részével azonosított (Dey 1927: 87), elsősorban lótenyésztésről híres terület.

2.) *kámbódzsák*: Kámbódzsa lakói.

Kámpilja (*Kāmpilya*)

Daksina (dél) Pancsála központja, Drupada fővárosa, a mai Uttar Pradés (Uttar Pradesh)-beli Kampillal (Kampil) azonosított település (Dey 1927: 88).

Kandaríka (*Kaṇḍarika*)

Brahmadatta minisztere, a *Számavédát* és a *Jadzsurvédát* ismerő tudós.

Kánína (*Kānina*)

Lásd Karna.

Kansza (*Kaṃsa*)

Ugraszéna, más források szerint Drumila fia, Mathurá gonosz királya, Dévakí újszülött gyermekeinek a gyilkosa, Kálanémi földi megtestesülése, a *Harivansa* (48.38.a, 65.77.c, 65.88.c) szerint Krisna unokatestvére, míg a későbbi hagyományokban nagybátyja (Mani 1975: 382).

Kapila (*Kapila*)

1.) A Szagara fiaival végző bölcs, akit a *Harivansa* (10.48) Visnu megtestesülésével azonosított.

2.) A *szánkhja* filozófia alapszövegeként ismert *Szánkhjakáriká* című mű szerzője.

Karna (*Karṇa*)

A Nap fia, Kuntí titokban szült, legidősebb gyermeke, páncélal a testén jött világra, és egy Adhiratha nevű kocsihajtó házában nevelkedett (*Mahábhárata* 1.104.1–15, magyarul: Baktay 1960: 409–410, 1977: 276). Karnát szoros barátság fűzte Dur-

jódhanához, aki hálából Anga királyává tette (*Mahábhārata* 1.126.1–39, magyarul: Baktay 1960: 418–424, 1977: 282–285, Vekerdí 2007: 78–84). Részt vett a *Mahábhārata*-beli nagy háborúban, Dróna halála után ő vette át a Kaurava sereg vezetését, majd nem sokkal később örök ellensége, Ardzsuna végzett vele (*Mahábhārata* 8.65.1–67.34, magyarul: Baktay 1960: 626–633, 1977: 384–389, Vekerdí 2007: 281–286).

Karkótaka (*Karkoṭaka*)

A kródhavasa kígyók egyike, a Damajantít elvesztő Nala segítője (*Mahábhārata* 3.63.1–24).

Kártavírja (*Kārtavīrya*)

Lásd Ardzsuna.

kárúsa (*kārūṣa*)

A *ksatriják* csoportja, akiket hagyományosan a Nap-nemzetiség-beli Karúsától származtatnak (*Harivansa* 9.36). A kárúsák földrajzi azonosítása bizonytalan, egyes források a Vindhya (*Vindhya*)-hegység, míg mások a Bengáli-alföld vidékére helyezik a szállásterületüket (Dey 1927: 95).

kása (*kāśa*)

Saccharum spontaneum, tetőfedésre használt fűféle (Monier-Williams 2012: 280).

Kaséru (*Kāseru*)

Krisna felesége, Tvaszt lánya, akit Naraka tizennégy éves korában rabolt el (*Harivansa* 91.7).

Kasérumat (*Kāserumat*)

A javának királya.

Kási/Kási (*Kāśi/Kāśī*)

A mai Váránaszí (Varanasi), illetve az ország, aminek Váránaszí a központja (Dey 1927: 95).

kásja (*kāśya*)

Kási lakója.

Kasjapa (*Kāśyapa*)

A *Harivansa* (3.98–100) szerint Maricsitól, más források szerint Brahmától származó bölcs (Mani 1975: 396), akit szá-

mos teremtmény, többek között az *áditják*, a *daitják*, a *dánavák*, a Nap, Garuda, Aruna és a kígyók apjaként tartanak számon.

Kaumódaki (*Kaumodakī*)

Visnu buzogánya.

Kaurava (*Kaurava*)

- 1.) Dhritarásztra száz fia, a Pándavák ellenségei.
- 2.) A Hold-nemzetségének Kurutól származó utódai. (Ebben az értelemben a Pándavák is Kauravák, hiszen ők is Kuru leszármazottai.)

Kausámbí (*Kausāmbī*)

A történeti Vatsza(désa) fővárosa, a mai Uttar Pradés (Uttar Pradesh)-beli Kószámbíval (*Kosambi*) azonosított, Jamuná (*Yamuna*)-parti település (Dey 1927: 96).

Kausika (*Kausika*)

- 1.) Lásd Visvámitra.
- 2.) Kausikák: Visvámitra utódai.
- 3.) *kausikák*: Az Indus vidékén élők.
- 4.) Dzsarászandha minisztere.

Kausikí (*Kausikī*)

- 1.) Krisna neve, ami arra utal, hogy a viselője a Kusikákkal asszociált Indra öccseként van számontartva (*Harivansa* 47.47).
- 2.) Judhisthira lánya (*Harivansa* 98.18).

Kauszaljá (*Kausalyā*)

Dasaratha fő felesége, Ráma anyja.

Kautaví/Kótaví (*Kauṭavī*)

Félelmetes jegyekkel rendelkező istennő, akinek az alakja talán a népszerű tamil istennőre Kotravaira (*Korravai*) vezethető vissza (Couture 2003: 615–616).

kautukamangala (*kautukamaṅgala*)

A házassági fonálhoz (*kautuka*) kapcsolódó, esküvőt megelőző rituálé (Monier-Willias 2012: 316).

Kávéri (*Kāverī*)

Dél-India jelentős folyója, ami a mai Karnátakán (*Karnataka*) és Tamil Nádun (*Tamil Nadu*) áthaladva torkollik a Bengáli-öbölbe.

Kékaja (*Kekaya*)

A Pandzsábhoz tartozó Bjász (Beas) és Szatludzs (Sutlej) folyók által közrefogott terület (Dey 1927: 98).

Kérala (*Kerala*)

Az ind szubkontinens délnyugati részén elterülő Malabár (Malabar)-part déli része, a hagyományos tamil dinasztiák közül a Csérák szállásterülete (Dey 1927: 98).

Késava (*Keśava*)

Krisna neve, a hagyományos értelmezések szerint Késin megölésére utal (*Harivansa* 67.58).

Kési/Késin (*Keśi/Keśin*)

Kansza szövetségese, lódémon.

kétakí (*ketakī*)

Pandanus odorifer, csavarpálmaféle (*Pandanus Database of Plants*).

Khándava (*Khāṇḍava*)

A mai Uttar Pradés (Uttar Pradesh)-beli Muzaffarnagar (Muzaffarnagar) helyén azonosított erdő (Dey 1927: 99), Taksaka egykori lakóhelye. Az erdőt Ardzsuna alamizsnául adta Agninak, és Krisna segítségével a nyilaival akadályozta meg, hogy a Taksakát védő Indra esője eloltsa a tüzet (*Mahábhárata* 1.214.29–220.32).

Khasa (*khaśa*)

1.) Kasmír déli része. 2.) *khasák*: Khasát lakó népcsoport (Dey 1927: 99).

Khatvánga (*Khaṭvāṅga*)

Lásd 1.) Dilípa.

kimpurusa (*kiṃpuruṣa*)

Lásd *kinnara*.

kinnara (*kiṃnara*)

Lófejű, embertestű égi lények, általában a Himalájában tűnnek fel, és gyakran zenével társítják őket.

kinnarí (*kiṃnari*)

Kinnara nők.

kisku (*kiṣku*)

Hosszmérték, a *nalva* négyszázad részének, kb. 44,5 cm-nek feleltethető meg (Monier-Williams 2012: 284).

kóliszarpa (*kolisarpa*)

Eredetileg a *ksatriják* egy csoportja, akik Brahmá átka miatt *súdrákká* váltak (Mani 1975: 414).

kóvidára (*kovidāra*)

Bauhina purpurea, orchideafa-féle (*Pandanus Database of Plants*).

Krathakaisika (*Krathakaisika*)

- 1.) Vidarbha (Dey 1927: 104).
- 2.) *krathakaisikák*: Vidarbha lakói.

Kraunca (*Krauñca*)

Mainága fia, a Tibetet Indiától elválasztó Níti-hágót magába foglaló hegyszakas (Dey 1927: 104).

Krimilá (*Kṛmilā*)

Egyesek szerint a mai Bihár (Bihar)-beli Balgudarral (Balgudar), mások szerint Kiúllal (Kiul) azonos település (Sharma 1978: 217–218).

Kripa (*Kṛpa*)

A *dhanurvéda* tudósa, a Kauravák és a Pándavák tanító-mestere, a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, segítette Asvatthámant az éjszakai megszállás során (*Mahábhárata* 10.8.1–151, magyarul: Baktay 1960: 637–641, 1977: 392–394, Vekerdí 2007: 302–305), a Kauravák bukását követően Judhisthira udvarában szolgált, és király távozása után Paríksit mellett maradt felügyelőként (*Mahábhárata* 17.1.13).

Krisna (*Kṛṣṇa*)

- 1.) Visnu földi alászállása, a *Harivansában* elbeszélte események után ellátogatott Judhisthira *rádzsaszuja* szertartására, ahol végzett az őt ócsárló Sisupálával (*Mahábhárata* 2.33.22–42, magyarul: Baktay 1960: 474–480, 1977: 307–311), majd a Pándavák oldalán tanácsadóként, illetve Ardzsuna kocsihajtójaként részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban.

A harc kezdetét megelőzően a *Bhagavadgítá* (*Mahábhārata* 6.23.1–40.78, magyarul: Vekerci 1997a) néven ismert szövegben feltárta az isteni valóját a harctól visszakozó Ardzsuna előtt. A Pándavák győzelme után át kellett élnie saját nemzetisége Bháratákéhez hasonló bukását (*Mahábhārata* 16.4.14–46, magyarul: Vekerci 1964: 629–646, 2007: 327–328). A tragikus eseményt követően mély meditációba merült Krisnát egy Dzsarasz/Dzsará nevű vadász tévedésből lőtte agyon (*Mahábhārata* 16.5.19–23, Vekerci 2007: 329–330). 2.) Krisna Dvaipájana: Vjásza eredeti neve Krisna volt, a Dvaipájana utótag arra utal, hogy viselője egy szigeten született.

Krita juga (*Kṛta yuga*)

Az első és egyben legjobb *juga* a *jugák* rendszerében.

Kritavarman (*Kṛtavarman*)

Vrisni herceg, egyes hagyományok szerint Akrúrát támogatta a Szjamantaka megszerzésében (Mani 1975: 430–431), a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhārata*-beli nagy háborúban, segítette Asvattháman éjszakai mészárlását (*Mahábhārata* 10.8.1–151, magyarul: Baktay 1960: 637–641, 1977: 392–394, Vekerci 2007: 302–305), Szátjaki később számonkérte rajta ezt a tettét (*Mahábhārata* 16.4.16–17), és ebből a nézeteltérésből robbant ki a Jádavák bukását okozó viszály (*Mahábhārata* 16.4.14–46, magyarul: Vekerci 1964: 629–646).

Krittiká (*Kṛttikā*)

A Krittikák egy hattagú csillagcsoportot megsemmélyesítő istennők elnevezése. Elsősorban arról ismertek, hogy ők nevelték fel a hadistent, Szkandát (*Mahábhārata* 9.43.10–16, *Rámájana* 1.36.23–28). Az istenség gyakran használt neve, Kárttikéja valójában az ő nevükből képzett matronima.

kródhavaśa (*krodhavaśa*)

A mitikus kígyók egy csoportja.

króśa (*krośa*)

Hosszmérték, a *jódzsana* negyedrésze (Monier-Williams 2012: 322).

ksatra (*kṣatra*)

A második *varnát* alkotó *ksatriják* összefoglaló neve.

ksatrija (*kṣatriya*)

A második *varna*, az uralkodók és a harcosok társadalmi csoportja.

ksétradzsa (*kṣetrajā*)

Olyan gyermek, akit az utódok nemzésére képtelen családapa helyett egy általa megkért rokon vagy barát nemzett. Például Dhritarásra és Pándu Vicsitravírja *ksétradzsa* fiai voltak.

Ksétréndra (*Kṣetrendra*)

Dváraká négy védőistenségének egyike (*Harivansa* 86.17).

Kubéra (*Kubera*)

Visravasz fia, a gazdagság istene, az északi égtáj őrzője. Az eredeti otthona Lanká volt (*Rámájana* 7.3.7–31), innen testvére, a tízfejű démonkirály, Rávana űzte el. Kubéra ezután a Himalája egyik csúcsán található Alaká nevű városban lelt otthonra (*Rámájana* 7.11.20–37, magyarul: Baktay 1960: 14–19, 1977: 60–62).

Kukura (*Kukura*)

Jádava, tőle származnak a Jádava nemzetség egyik meghatározó csoportját alkotó Kukurák.

Kumára (*Kumāra*)

1.) Lásd Szkanda.

2.) Kumárák – A Szanakumára, Szanaka, Szananda és Szanátana nevű bölcsek négytagú csoportja (Mani 1975: 682).

Kumbhānda (*Kumbhāṇḍa*)

Bána minisztere, a Bána-történet egyes verzióiban Csitralékhá apja (Mani 1975: 440).

Kundina (*Kuṇḍina*)

Bhísmaka székhelye, Vidarbha régi fővárosa, a mai Mahárástra (Maharashtra) területén, egyesek szerint Amrávati (Amravati), mások szerint Varóra (Warora) környékén azonosított település (Dey 1927: 108).

Kunti (*Kunti*)

A mai Madhya Pradés (Madhya Pradesh) területén, a Málvá (Malwa)-fennsíkon azonosított település és/vagy ország (Dey 1927: 109).

Kuntí (*Kuntí*)

A *Harivansa* (24.18–22) szerint Vaszdúvéa lánya, míg a *Mahábháratában* (1.104.1), illetve a későbbi forrásokban testvére (Mani 1975: 442), akit Kunti királya fogadott örökbe. Fiatalkorában Durvászasz, a hirtelen haragjáról ismert bölcs egy olyan *mantrát* tanított neki, aminek a segítségével bármelyik istenségtől foganhatott gyermeke (*Mahábhárata* 1.104.4–7). Kuntí elsőszülött fia, Karna Szúrjától, a Napról született (*Mahábhárata* 1.104.8–11), majd a Pánduval kötött házassága után Judhisthira Dharmától, Bhíma Vájutól, Ardzsuna pedig Indrától jött a világra (*Mahábhárata* 1.114.1–37, magyarul: Baktay 1960: 409–410, 1977: 276, Vekerdí 2007: 55–61).

Kuru (*Kuru*)

A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, az utódai történetét beszéli el a *Mahábhárata* című eposz. Kuru hajdanán Indra akaratával szemben azzal a céllal szántott fel egy nagy mezőt, hogy az ott meghalt *ksatriják* egyből a mennybe kerülhessenek. Az istenek tartottak tőle, hogy ez a kegy szükségtelessé teszi az áldozatokat, ezért azt az egyezséget kötötték Kuruval, hogy csak a fáradhatatlanul bőjtölők, illetve a harcban elesett *ksatriják* kerülhessenek onnan a mennybe. A király által felszántott mezőt Kuru mezejének, azaz Kuruksétrának nevezték el (*Mahábhárata* 9.52.2–16).

Kurukséttra (*Kuruksetra*)

Kuru mezeje (lásd Kuru), a *Mahábhárata*-beli nagy háború színhelye, hagyományosan az Arantuka, Tarantuka és Macsakruka nevű *jaksák*, illetve Csatabárdos Ráma öt tava által határolt terület (*Mahábhárata* 9.52.20.), amit idővel a mai Thánészár (Thanesar) környékén azonosítottak (Dey 1927: 110).

kusa (*kuśa*)

Lásd *darbha*.

Kusaszthali (*Kuśasthali*)

Raivata apja, Réva által alapított és a *punjadzsana* ráksaszák által elpusztított város, ennek a helyén építette fel Krisna Dváarakát (*Harivansa* 9.23–26).

Kusika (*Kuśika*)

A Hold nemzetségébe tartozó király, Gádhi apja és Visvakarman nagyapja.

Kuvalajápida (*Kuvalayāpida*)

Kansza harci elefántja, aki azt a megbízást kapta, hogy vegyen a birkózócsarnokba lépő Krisnával és Balarámával (*Harivansa* 73.1–7).

Kuvalásva (*Kuvalāśva*)

A Nap nemzetségébe tartozó király, Dhundhu megölője (vö. Dhundhumára).

kutadza (*kuṭaja*)

Holamhena antidysenterica, leanderféle (*Pandanus Database of Plants*).

Laksmana (*Lakṣmaṇa*)

Dasaratha Szumitrától született fia, Satrugna ikertestvére, Ráma öccse, követte a bátyját és a feleségét a száműzetésbe, és részt vett Ráma Rávana ellen vívott háborújában.

Laksmi (*Lakṣmī*)

Visnu felesége, a szépség, a jószerencse és a gazdagság istennője, általában két elefánt társaságában, a kezeiben lótuszokkal ábrázolják.

Lamba (*Lamba*)

Gonosz démon, harcolt Visnu ellen a Tárakámaja háborúban, a Földön Pralamba képében testesült meg (*Harivansa* 44.71).

Latávéshta (*Latāveṣṭa*)

Dváarakát délről határoló, ötszínű hegy (*Harivansa* 93.15).

Lavana (*Lavaṇa*)

Madhu fia, az általa uralt Madhuvana helyén alapította meg Ráma öccse, Satrugna Mathurát (*Harivansa* 44.20–53, *Rámájana* 7.52.1–62.14, magyarul: Vekardi 1964: 756–766).

Lóhita (*Lohita*)

Tibet területén található, ma Ráksasztál (Rakshastal) néven ismert tó, innen ered a Brahmaputra (Dey 1927: 115).

Lómaharsana (*Lomahaṣaṇa*)

A *Harivansát* Saunakának mesélő dalnok (*szúta*) apja.

Mádhava (*Mādhava*)

- 1.) Krisna neve, jelentése Madhu sarja.
- 2.) Mádhavák: A Jádavák Madhutól származó csoportja.
- 3.) Auttama fia a harmadik *manvantarában* (*Harivansa* 7.17).

Madhjadésa (*Madhyadeśa*)

Szó szerint középső ország, hagyományosan északról a Himálája, délről a Vindhja (Vindhya), nyugatról a Kurukséstrát átszelő Szaraszvatí, míg keletről Prajága (Allahabad) által határolt terület (Dey 1927: 116).

Madhu (*Madhu*)

- 1.) Visnu füléből származó démonpár egyike. Visnu az idők kezdetén végzett vele és a társával, Kaitabhával, majd a belőlük származó velő borította be a Földet (*Harivansa* 42.15–33).
- 2.) Jádava, tőle származnak a Jádava nemzetség egyik meghatározó csoportját alkotó Mádhavák.

madhuparka (*madhuparka*)

Általában a vendégeknek szánt, tejből és mézből álló felajánlás.

Madhuvana (*Madhuvana*)

Egykor Mathurá helyén álló félelmetes erdő, Lavana lakhelye.

Madra (*Madra*)

Pandzsábben, a Ráví (Ravi) és a Csináb (Chenab) folyók közt azonosított terület, székhelye a mai Szijálkóttal (Sialkot) azonosított Szákala (Dey 1927: 116, 174).

Mádrí (*Mādrī*)

Madrából származó hercegnő, Salja testvére, Pándu felesége, az *asvinoktól* származó ikerpár, Nakula és Szahadéva anyja (*Mahábhārata* 1.115.1–28, magyarul: Baktay 1960: 410, Baktay 1977: 276, Vekerdí 2007: 60–61), egyes *Mahábhārata*-beli utalások szerint talán Báhlíka leszármazottja (Szálér 2019a: 111–120), Pándu halála után önként lépett rá a halotti máglyára, hogy kövesse férjét a túlvilágra (*Mahábhārata* 1.116.1–31, magyarul: Vekerdí 2007: 61–65).

Magadha (*Magadha*)

A mai Bihár (Bihar) tartománnyal azonosított, Rádsagriha, majd Pátaliputra székhelyű terület (Dey 1927: 116). Magadha kiemelt szerepet játszott az ókori ind birodalmak születésében, többek között innen indult a Maurják, a Sungák és a Gupták birodalomépítése is.

Mágadha (*Māgadha*)

- 1.) Prithu dicsőítésével megbízott dalnok, a *mágadhák* őse.
- 2.) *mágadha*: Királyi dalnok, mivel a szó elsődleges jelentése magadhai, feltételezhető, hogy egy etnikumot asszociáltak egy meghatározott foglalkozással.

Mahákála (*Mahākāla*)

Lásd Bána.

Maháméru (*Mahāmeru*)

Lásd Méru.

Mahéndra (*Mahendra*)

Parasuráma lakhelye, a történeti Kalinga földrajzát meghatározó, mai Ódisától (Odisha) Madurái (Madurai)-ig húzódó, javarészt a Keleti-Ghátokat magába foglaló hegyvonulat (Dey 1927: 119).

máhisaka (*māhiṣaka*)

Egyes elképzelések szerint a Narmadá folyó menti Máhismati vidékét, más források szerint a mai Maiszúr (Mysore) környékét lakó népcsoport (Dey 1927: 120).

Maināka (*Maināka*)

Himálaja és Méná fia, a Sziválik (Sivalik)-hegységgel azonosított hegyvonulat (Dey 1927: 121).

Mainda (*Mainda*)

Általában Dvidivával párban említett, *Rámájanából* ismert majom, gyakran tűnik fel Szugrívának, a majomkirálynak a kíséretében. A *Harivansa* állítása szerint Krisna mind őt, mind Dvididát csatában győzte le (*Harivansa* 105.20).

Maja (*Maya*)

A Táarakámaja háborúban Tára mellett a démonok vezetője. Jelen volt a Khándava-erdő felperzselésén, és mivel Ardzsuna megkegyelmezett neki, hálából ő építette fel a Pándavák fővárosát, Indrapraszthát.

Májá (*Māyā*)

Az illúziót megtestesítő istennő.

Májávatí (*Māyāvatī*)

Rati földi megtestesülése, Pradjumna nevelője, majd felesége (*Harivansa* 99.1–49).

makara (*makara*)

Általában gaviál-szerű lényként ábrázolt tengeri szörny.

Málava (*Mālava*)

Északról az Arávali (Aravalli)-, délről a Vindhja (Vindhya)-hegység által határolt, a Csambal (Chambal), a Bétvá (Betwa) és a Narmadá (Narmada) folyók által felszabdalt, hagyományosan Észak-India és a Dekkán-fennsíkot mind földrajzilag, mind kulturálisan összekötő történeti régió (Jain 1972: 15).

Mánasza (*Mānasa*)

Tibet területén található Mánaszaróvar (Manasarovar)-tó (Dey 1927: 123).

Mandákiní (*Mandākinī*)

A mai Kálígangával (Kaliganga) azonosított folyó (Dey 1927: 124).

Mandara/Mandāra (*Mandara/Mandāra*)

Mitikus hegy, ezt használták köpülő rúdként az istenek és a démonok a Tejőceán kiköpülésekor (*Mahābhārata* 1.15.5–17.30, *Rámájana* 1.44.14–27, magyarul: Baktay 1977: 38–43, Vekerdi 1964: 81–86).

Maniparvata (*Maṇiparvata*)

Eredetileg Prágdzsjótisában található mitikus hegy, ezen a helyen őrizte Naraka a különféle földi és mennyei helyekről elrabolt nőket, miután Krisna kiszabadította őket, a Maniparvatát magával vitte Dváarakába (*Harivansa* 92.19–43).

Manu (*Manu*)

Az egyes világkorszakokban születő első ember neve.

manvantara (*manvantara*)

A mitikus időszámításban használt időegység, ami a Földre születő Manuk közti időket jelöli. Egy *kalpát* tizennégy *manvantara* alkot, míg az egyes *manvantarákon* belül hetvenegyszer követi egymást a négy *juga* (Mani 1975: 482). Jelenleg Vaivaszvata, azaz a Nappal azonosított Vivaszvattól származó Manu korát éljük.

Marícsi (*Marīci*)

- 1.) A Brahmá elméjéből származó hét ősbölcs egyike (*Harivansa* 1.29), Kasjapa apja.
- 2.) A Danutól származó démonok egyike (*Harivansa* 3.67.), a paulómák és a kálakéják őse (*Harivansa* 3.72–74).

Márisá (*Māriṣā*)

A fák lánya, ő hozta világra a Hold és a Pracsétaszok közös gyermekét, Daksát (*Harivansa* 2.39–45).

Márkandéja (*Mārkaṇḍeya*)

Mrikandu fia, Siva iránti odaadásáról ismert Bhárgava bölcs (Mani 1975: 488).

Mártanda (*Mārtaṇḍa*)

Lásd Szúrja.

marut (*marut*)

A védikus kortól fogva tisztelt, széllel asszociált mitikus lények, akiket a korai időkben Rudra, a védikus viharisten fiaiként tartottak számon (Macdonell 1897: 74). Az epikus kortól fogva különböző történetek terjedtek el a származásukkal kapcsolatban. Egyes elképzelések szerint Daksa lányának, Marutvatínak a Dharma által nemzett fiai (*Harivansa* 3.26–27), míg mások szerint Kasjapa és Diti gyermekei, akiket Indra az anyjuk méhében hét részre darabolt fel (*Harivansa* 3.97–109). A *Mahábháratában* (9.37.29–32) ezek mellett található egy olyan elbeszélés is, amely úgy tartja, hogy a hét *marut* (Vájuvéga, Vájubala, Vájuhan, Vájumandala, Vájudzsvála, Vájurétasz, Vájucsakra) a Mankanaka nevű bölcs és a Szaraszvatí folyó gyermekeként látta meg napvilágot.

máruta (*māruta*)

Lásd *marut*.

marutvat (*marutvat*)

Lásd *marut*.

Mátali (*Mātali*)

Indra kocsihajtója.

Mathurá (*Mathurā*)

A történeti Súrászéna központja, Ágrától (Agra) északra található Uttar Pradés (Uttar Pradesh)-beli település, Krisna szülővárosa.

Matszja (*Matsya*)

A mai Dzsajpur (Jaipur) környékén azonosított történeti terület (Dey 1927: 128).

médha (*medha*)

Szűkebb értelemben a védikus áldozatok egy meghatározott csoportját, míg tágabban az áldozatokat általában jelöli.

Mékala (*Mekala*)

A Vindhja (Vindhya)-hegységben található Amarkantak Amarkantak)-hegy, a Narmadá (Narmada) forrása (Dey

1927: 130). A *Harivansa* (117.29) az országok közt említi Mékalát, ami talán utalhat arra, hogy Mékala mint ország a Narmadá forrását magába foglaló történeti terület lehetett.

Méná (*Menā*)

A Méru lánya, Himálaja felesége, Maináka, Aparná (Párvatí), Ékaparná és Ékapátalá anyja.

Méru (*Meru*)

A Méru az ind kozmológiában központi szerepet játszó, a mennyországot tartó, aranszínű, mitikus hegy (Mani 1975: 462–463).

Méruprabhava (*Meruprabhava*)

A Latávéstát körülvevő erdők egyike (*Harivansa* 93.18).

Mithilá (*Mithilā*)

A történeti Vidéha fővárosa, a Nepál-beli Dzsanakpurrall (Janakpur) azonosított település (Dey 1927: 130).

Mitra (*Mitra*)

Eredetileg Varuna párjaként tisztelt, szövetségekötéssel és barátsággal asszociált védikus istenség. A *Harivansa* (3.50–51) a tizenkét *ádítja* egyikeként említi.

Mrittikávatí (*Mṛttikāvatī*)

A Bhódzsák Parnásá folyó mentén azonosított szállásterülete (Dey 1927: 132).

Mritju (*Mṛtyu*)

Lásd Jama.

Mucsukunda (*Mucukunda*)

A Nap nemzetségébe tartozó király, harcolt az istenek oldalán a démonok elleni háborúban, a szolgálatáért cserébe azt kérte Indrától, hogy kialudhassa magát, illetve megfogadta, hogy aki felkelti, azt azonnal megöli. Mucsukunda ezt követően Krisna Földre születéséig aludt, míg nem Kálajavana tévedésből felébresztette (*Harivansa* 85.40–64).

muhúrta (*muhūrta*)

Egy nap harmincadrészének, azaz 48 percnak megfelelő időegység (Monier-Williams 2012: 825).

Mura/Muru (*Mura/Muru*)

Naraka szövetségese, Krisna által megölt démon, a fiai segítségével hatezer kötéllel védelmezte Prágdzsjóitát (*Harivansa* 91.44–45). Krisnát gyakran nevezik utána Murárinak, vagyis Mura ellenségének.

Mustika (*Muṣṭika*)

Kansza udvarában szolgáló, Krisna megölésével megbízott, démoni birkózó.

Nabhaszja (*Nabhasya*)

A hindu holdnaptár egyik hónapja, amely rendszerint augusztus-szeptember közé esik.

nága (*nāga*)

1.) Általában tavakhoz, illetve vízfolyásokhoz kötődő kígyó-szerű mitikus lények, akiket Garuda ellenségeiként tartanak számon.

2.) A *nága* szó a szanszkritban elefántot is jelenthet.

Nagnadzsit (*Nagnajit*)

Gandhára királya, talán Szubala apja (*Mahábhárata* 1.57.93).

Naigamésa (*Naigameśa*)

Általában kecske- vagy kosfejjel ábrázolt, Siva kíséretében feltűnő (Bakker 1997: 110), Szkanda hátából létrejött istenség. A *Mahábhárata* (9.43.34–40) szerint Szkandát a születését követően egy időben kereste fel Siva, Agni, Gangá és Párvatí. Mivel valamennyien arra vágytak, hogy Szkanda elsőként köszöntse, ezért a hadisten négyfelé osztotta magát, és Szkanda Sívát, Sákha Agnit, Visákha Párvatit, Naigamésa pedig Gangát üdvözölte.

nairrita (*nairṛta*)

Lásd *ráksasza*.

naksatra (*nakṣatra*)

Az ind asztronómiában használt holdházak elnevezése. A mitológiában Daksa lányaiként, illetve a Hold feleségeiként ismerik őket.

Nakula (*Nakula*)

Az öt Pándava fivér egyike, Mádrí *asvinoktól* nemzett fia, Szahadéva ikertestvére.

Nala (*Nala*)

1.) A mai Dzsódhpur (Jodhpur) környékével azonosított Nisadha királya, az ő és a vidarbhai királylány, Damajantí szerelmét meséli el a *Mahábhárata* egyik legismertebb epizódja, a *Nalópákhjána* néven ismert szöveg (*Mahábhárata* 3.50.1–78.7, magyarul: Vekkerdi 1964: 216–271).

2.) A Nap nemzetségébe tartozó király (*Harivansa* 10.76), érdekes módon az apja a Nisadha nevet viseli, amely azonos annak a területnek nevével, amelyet a Damajantí párjaként ismert Nala uralt.

nalva (*nalva*)

Hosszmérték, talán 400 (esetleg 104) könyöknek, kb. 178 m-nek feleltethető meg (Monier-Williams 2012: 530).

Nanda[*gopa*] (*Nanda[gópa]*)

Jasódá férje, Krisna és Balaráma nevelőapja, a *Bhágavata-purána* (10.8.48–50) szerint a nyolc Vaszu közé tartozó Dróna földi megtestesülése.

Nandana (*Nandana*)

Mennyei liget, ahová csak az érzékeiken úrrá levő és az élőlényeknek nem ártó teremtmények léphetnek be (Mani 1975: 524).

Nandí/Nandin (*Nandī/Nandin*)

Nandíként vagy Nandinként hagyományosan a Siva hátasaként szolgáló bikát ismerik. A korai források alapján azonban úgy tűnik, hogy Nandí alakja eredetileg különbözött a bikáétól, és egyike lehetett a Sívát kísérő lényeknek, aki hol antropomorf (*Harivansa* 112.14), hol pedig majomfejű antropozoomorf alakban tűnt fel (*Rámájana* 7.16.7–15).

Nara (*Nara*)

Nárájanával párban említett ősbölcs, a *pancsarátrákhoz* kötött *Nárájanija* (*Mahábhárata* 12.321.1–339.21) szerint

a mindenség felett álló isten négy megnyilvánulásának az egyike (*Mahábhārata* 12.321.8–9), a *Mahábhārata* emellett gyakran azonosítja Pándava Ardzsunát Narával, míg Krisnát Nárájanával (Brockington 1998b: 292).

Nārada (*Nārada*)

Általában zenével asszociált, *vínával* ábrázolt mennyei bölcs. Híres arról, hogy örömét leli a viszályokban.

Naraka (*Naraka*)

A Föld istennő démoni fia, a nevéhez számos rémtettet kötnek. Krisna és az istenek kiengesztelhetetlen haragját Aditi fülbevalójának az ellopásával vívta ki. Ezt követően Krisna hadjáratot indított ellene, és végzett vele (*Harivansa* 91.1–92.70). Naraka otthonát egyébként a szövegek a történeti Prágdzsjótisával, azaz a mai Aszammal (Assam) azonosítják. A helyi tradícióban ennek megfelelően központi szerepet játszik Naraka, akinek a démoni tulajdonságok mellett számos erényt is tulajdonítanak (*Káliká-purána* 36.1–40.143). A helyi legendákon túl a térség első szanszkrit nyelvű és kultúrájú dinasztíája ugyancsak Naraka démontól eredeztette magát (Dezső 2015: 108).

Nárájana (*Nārāyaṇa*)

Narával párban említett ősbölcs, a *pancsarátra* szövegek szerint a mindenek felett álló, idővel Visnuval azonosított istenség. A *Mahábhārata* bizonyos szakaszai Krisnával azonosítják (Brockington 1998b: 290–293).

Nárájani Csandraszéná (*Nārāyaṇi Candrasenā*)

Feltételezhetően azonos a *Mahábháratában* (3.113.24, 4.20.8) Nádájani Indraszéná nevű, páratlan hűségéről híres asszonnyal (Brodbeck 2019a: 267).

naraszinha (*Narasimha*)

Visnu félig ember, félig oroszlán formájú alászállása, az istenség azért jött világra ebben a különös alakban, mivel a mindenséget veszélyeztető Hiranjakasipu hajdanán azt a kegyet szerezte meg, hogy se ember, se állat ne árthasson neki (*Harivansa* 31.32–67).

Narmadá (*Narmadā*)

Az ind szubkontinens egyik jelentős folyója, amely a mai Madhja Pradés (Madhya Pradesh) államon áthaladva Gudzsarátban (Gujarat) torkollik a tengerbe.

Nászatja (*Nāsatya*)

Az egyik *asvin* neve.

Navarástra (*Navarāṣṭra*)

1.) A mai Nauszári (Navsari) környékén azonosított történeti terület (Dey 1927: 139).

2.) *navarástrák*: Navarástra lakói.

nikumbha (*nikumbha*)

Croton polyandrium, krotonfélé. (Monier-Williams 2012: 544).

Níla (*Nīla*)

A mai Purí (Puri) mellett azonosított hegy (Dey 1927: 140).

Nípa (*Nīpa*)

1.) A Hold nemzetségébe tartozó, száz utódot nemző király (*Harivansa* 15.19).

2.) Nípák: Nípa utódai, Kálidásza a *Raghuvansa* (6.46) című művében Súraszénával kapcsolja össze őket.

3.) *nípa*: Lásd *kadamba*.

nírádzsana (*nīrājana*)

A fegyverek megszentelésének rituáléja a hadba vonulás előtt.

nisáda (*niṣāda*)

Erdőlakó, törzsi népcsoport, a mítoszok úgy tartják, hogy a *nisádák* annak a hitvány külsejű teremtménynek az utódai, aki Véna bal lábából született (*Harivansa* 5.15–19).

Nisumbha/Niszumbha (*Niśumbha/Nisumbha*)

Sumbhával együtt a Vindhja (Vindhya)-hegységben élő démon, a Visnu álmát megszemélyesítő istennő végzett vele (*Harivansa* 47.49, 65.51).

Niszunda (*Nisunda*)

Démon, akit Krisna a Naraka elleni hadjárata során ölt meg.

nivátakavacsa (*nivātakavaca*)

A *Harivansa* (3.80.) szerint a *daitják* Szanhrádától, míg más források szerint Prahládától származó csoportja (Mani 1975: 543). A *nivátakavacsák* a tenger mélyét lakták, és gyakran említik őket párban a *kálakéjakkal*. A *Mahábhárata* (3.165.1–169.19) úgy tartja, hogy a *nivátakavacsákkal* Ardzsuna számolt le, miután azok támadást indítottak az istenek világa ellen.

Nriga (*Nṛga*)

A *Harivansa* (23.23) szerint a Hold nemzetségébe tartozó, *jaudhéják* őseként számontartott király, míg más hagyományokban Iksváku öccse. Nriga rendkívül erényes uralkodó volt, ám egy alkalommal ugyanazt a tehenet tévedésből két *bráhmanának* ajándékozta oda. A *bráhmanák* megharagudtak a királyra, és kaméleonná változtatták. Az átkot végül Krisna törte meg, Nriga az ő érintésének köszönhetően nyerte vissza az eredeti alakját (Mani 1975: 543).

pádja (*pādya*)

A vendégek fogadásakor, lábtisztítás céljából felajánlott víz.

Padmanábha (*Padmanābha*)

Visnu neve, jelentése „lótusz-köldökű”, ami minden bizonynyal az istenség köldökéből kinőtt, Brahmá helyéül szolgáló lótuszra utal.

pahlava (*pahlava*)

Egyes elképzelések szerint a pártusokkal (Weber 1961: 188.n), míg mások szerint a (Szászánida) perzsákkal azonosított népcsoport (Sircar 1961-1962: 283, Száler 2019b: 74–76).

Paippaláda (*Paippalāda*)

Az *Atharvavédát* hagyományozó védikus iskolák (*sákha*) egyike.

Pancsadzsana (*Pañcajana*)

- 1.) A Szagara-történet egyes változataiban Szagara trónt öröklő utóda, Ansumat apja (*Harivansa* 10.63–649).
- 2.) Szándípani fiát elrabló démon neve, tőle szerezte meg Krisna a Páncsadzsanként ismert kagylókürtöt (*Harivansa* 79.10–16).

Páncsadszanja (*Pāñcajanya*)

- 1.) Krisna kagylóként, amit Páncsadszana megölése révén szerzett meg (*Harivansa* 79.15–16).
- 2.) Dváraká környékén található erdő (*Harivansa* 93.17).

Pancsála (*Pāñcāla*)

A mai Delhitől nyugatra, a Himalája és a Csambal (Chambal) folyó közt található, Róhilkhand (Rohilkhand) néven is ismert terület. Pancsála idővel a Gangesz mentén egy északi, Ahiccsatra és egy déli, Kámpilja székhelyű állammá szakadt ketté (Dey 1927: 145).

Páncsála (*Pāñcāla*)

- 1.) Brahmadata minisztere, a *Rigvédát* ismerő tudós.
- 2.) *páncsálák*: Pancsála lakói.

Pándava (*Pāṇḍava*)

Pándu öt, *ksétradzsza* fia: Judhisthira, Bhíma, Ardzsuna, Nakula és Szahadéva. A *Mahábhárata* című eposz pozitív főhősei.

Pándja (*Pāṇḍya*)

A tamilok hagyományosan Madurai környékét lakó törzse. Kátjájana, a híres ókori nyelvész a Pándjákat feltételezhetően a hasonló hangzás miatt a Pándavák leszármazottainak tartotta (Sircar 1971: 54), míg a görög beszámolók Héraklész lányának, Pandaiének az utódaiként hivatkoztak rájuk (Puskás 1990: 46).

Pándu (*Pāṇḍu*)

A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, Vicsitravírja utóda, akit Vjasza nemzett a halott király egyik özvegyétől, Ambálíkáttól. A királyné az együttlét során elsápadt az idős, erdei életmódot követő bölcs látványától, így a fia világos bőrrel született. Erre utal a Pándu név, aminek a jelentése sápadt (*Mahábhárata* 1.100.15–18, magyarul: Baktay 1960: 407, 1977: 275, Vekerdi 2007: 46). Pándu később egy vadászat során megsebesítette Kindama bölcset, miközben az szarvasbika képében egy nőstény szarvassal közösült. A haragra gerjedt bölcse ezért azzal átkozta meg az ifjú herceget, hogy azon nyomban

meg kell halnia, ha nővel érintkezik (*Mahábhārata* 1.109.5–31, magyarul: Baktay 1960: 408–409, Vekerdí 2007: 54). Pándu felnöve két asszonyt vett feleségül Kuntit és Mádrít. Az esküvő után a társaságukban vezekelni vonult az erdőbe, és elárulta nekik, hogy nem érintheti meg őket. Kuntí azonban korábban különleges kegyben részesült, így bármelyik istentől foganhatott gyermeke, sőt ezt a kegyet társfeleségének is képes volt átruházni. Ily módon Pándu számára Kuntí három fiút szült, Judhisthírat Dharmától, Bhímát Vájutól, Ardzsunát pedig Indrától, míg Mádrí az *asvinoktól* egy ikerpárt, Nakulát és Szahadévát hozta világra. A gyermekek születését követően Pándu az örömében nem tudott ellenállni Mádrínak, és így életét vesztette. Mádrí ezután követte az urát a halotti máglyán (*Mahábhārata* 1.114.1–116.12, magyarul: Baktay 1960: 410, 1977: 276, Vekerdí 2007: 55–75).

pankadzsza (*pañkaja*)

Nelumbo nucifera, indiai lótosz (*Pandanus Database of Plants*).

párada (*pārada*)

A pártusokkal azonosított népcsoport (Sircar 1961–1962: 281).

Parásara (*Parāśara*)

Nagy tekintélyű bölcs, Vjásza apja.

Pardzsanja (*Parjanya*)

1.) Indra esőjét megszemélyesítő istenség.

2.) Egy *pradzsápati* neve.

Páridzsáta (*Pārijāta*)

Csodálatos fa, eredetileg Indra ligetében állt, ahonnan Krisna Dvárákába vitte. (*Harivansa* 92.63–70).

Pariksit/Paríksit (*Parikṣit/Parikṣit*)

1.) Ardzsuna unokája, Abhimanju fia, Asvattháman az anyja méhében megölte, Krisna azonban feltámasztotta, hogy Judhisthírának legyen örököse (*Mahábhārata* 10.15.33–16.15, 14.66.1–69.10). Pariksitből királyként szenvedélyes vadász vált, és egy alkalommal magára haragított egy bölcsöt, aki átokkal sújtotta. Ennek eredményeként Taksaka halálra mar-

ta a királyt. A kígyó tette ezután olyan haraggal töltötte el Pariksit fiát, Dzsanamédzsaját, hogy az az összes kígyó elpusztítását eredményező áldozatba kezdett (*Mahábhārata* 1.36.8–40.6, Vekerdi 1964: 48–57). 2.) Kuru négy fiának egyike (*Harivansa* 23.109–110).

Parnásá (*Parṇāsā*)

A Rádzsaszthán (Rajasthan)-beli Banással (Banas) azonosított folyó (Dey 1927: 149).

Párvatí (*Pārvatī*)

Himálaja lánya, Siva felesége.

párvatíja (*pārvatīya*)

Tágabb értelemben a hegyekben élő, különféle népek elnevezése, míg szűkebb értelemben egy különböző területeken (Tibet – Prakash 1956: 259–260, Kumáún-Garhvál (Kumaon-Garhwal) – Sohoni 1984: 172–173, Gandhára – Száler 2019b: 100–103) azonosított népcsoport.

pátala (*pātala*)

Stereospermum personatum, „trombitavirágokat” hozó fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

paulóma (*pauloma*)

A dánavák egy csoportja.

Paurava (*Paurava*)

A Hold nemzetségébe tartozó Púru leszármazottai.

picsuka (*picuka*)

Vangueria spinosa, buzérféle (*Pandanus Database of Plants*).

Pináka (*Pināka*)

Siva íja, eredetileg háromágú szigony volt, amit az istenség íjjá alakított (*Mahábhārata* 12.278.17–18).

Pinákin (*Pinākin*)

Siva neve, jelentése Pináka-íjjal rendelkező.

pisácsa (*piśāca*)

A démonok egy csoportja, a hagyomány szerint egykor az ő nyelvükön lett lejegyezve a *Brihatkathā* néven ismert nagy mesegyűjtemény. Habár ez a mű nem maradt fenn, a tar-

talma több, különböző feldolgozásból ismert (pl. *Brihatkatháslókaszangraha*, *Brihatkathámandzsari*, *Kathászaritszágara* – szanszkrit, *Vaszudévahindí* – prákrit, *Perungadai* – tamil).

Prabhásza (*Prabhāsa*)

A mai Vэрávalban (Veraval) található Szómnáth-templommal azonosított zarándokhely (Dey 1927: 157), a *Mahábhárata* szerint ezen a helyen szabadult meg a Hold a Daksa átka által okozott sorvadástól (9.34.40–75), itt kezdte meg a Szaraszvatí menti zarándoklatát Balaráma (9.34.36), és itt érte utol a vég a Jádavákat (16.4.14, 16.9.8).

Pracsétasz (*Pracetasa*)

Prácsínabarhisz tíz fia, akik a Holddal együtt Daksa nemzőiként ismertek (*Harivansa* 2.31–45).

Prácsínabarhisz (*Prācinabarhis*)

A Pracsétaszok apjaként ismert *pradzšapati*, Havirdhána és Dhisaná fia.

Pradjumna (*Pradyumna*)

Krisna fia, többnyire a Siva által elégetett Káma földi megtestesüléseként ismert, bár a *Mahábhárata* (1.61.91) Szanatikumarával is azonosítja.

pradzšapati (*prajāpati*)

A világ teremtését elvégző istenségek.

Prágdzšjótisa (*Prāgjyotiṣa*)

Tágabb értelemben a mai Aszammal (Assam) azonosított történeti régió, míg szűkebb értelemben az előbbi ország fővárosa, a mai Guváhátival (Guwahati) azonosított település (Dey 1927: 158).

Prahláda/Prahráda (*Prahlāda/Prahrāda*)

A démonok királya, Hiranjakasipu fia, Virócsana apja, az ő idején győzték le az istenek Radzsi segítségével a démonokat (*Harivansa* 21.13–23).

Prajága (*Prayāga*)

A mai Illáhábáddal (Allahabad), a Jamuná (Yamuna) és a Gangesz, valamint a láthatatlanná vált Szaraszvatí összefolyásánál található város.

prakṛiti (*prakṛti*)

A *szánkhja* duális rendszerében az anyag szférája (Ruzsa 1997: 11).

Pralamba (*Pralamba*)

Lamba földi megtestesülése, a Bhándíra-fánál megbújó gonosz démon, a *harinákrídana* nevű játék közben megpróbálta kioltani Balaráma életét (*Harivansa* 58.1–58).

pramātha[gaṇa] (*pramātha[gaṇa]*)

A Sivát kísérő démoni lények egyik csoportja.

Prāpti (*Prāpti*)

Dzsarászandha lánya, Kansza felesége.

Praszéna (*Prasena*)

Vrisni herceg, Dváaraká alapításakor az ő birtokába került a Szjamantaka néven ismert drágakő (*Harivansa* 28.12).

Pratípa (*Pratípa*)

A Hold nemzetségébe tartozó király, Dévápi, Santanu és Báhlika apja.

Pratisthána (*Pratiṣṭhāna*)

A mai Iláhábád (Allahabad) részét képező Dzshúszíval (Jhusi) azonosított város (Dey 1927: 159), amelyet a hagyomány szerint Báhlit (Balkh) elhagyó Ilá/Ilá alapított (*Rámájana* 7.81.4–22).

préta (*preta*)

A megfelelő halotti rituáléban nem részesült elhunytak, általában rossz szándékú lelke.

prijaka (*priyaka*)

Fehér virágú fafajta.

Prithá (*Prthā*)

Lásd Kuntí.

Prithivī (*Prthivī*)

A Föld(istennő) neve.

Prithu (*Prthu*)

Véna jobb karjából született férfi, az első király, valamennyi *ksatrija* őse (*Harivansa* 2.21–23, 5.20–22), ő látta el tevékenységekkel a különböző élőlényeket, és hajtotta végre a Föld megfejtését (*Harivansa* 5.42–49).

Pulasztja (*Pulastya*)

Brahmától származó *pradzsápati*, az ő kérésére bocsátotta szabadon Kártavírja Ardzsuna a börtönében raboskodó unokáját, Rávanát (*Rámájana* 7.31.5–7.33.23, magyarul: Száler 2018: 75–82).

Pulóman (*Puloman*)

Danutól származó démon (*Mahábhárata* 1.59.21–22).

Pundra (*Puṇḍra*)

Bengál északi részével azonosított történeti régió (Dey 1927: 161).

punjadzsana (*puṇyajana*)

A ráksaszák Kusaszthalít elpusztító csoportja (*Harivansa* 9.32.).

punnága (*puṇnāga*)

Calophyllum inophyllum, fehér virágú, örökzöld fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

purána (*purāṇa*)

A szanszkrit eposzokhoz hasonló műfaji jegyekkel rendelkező mítoszgyűjtemények. A *Harivansa* rendre egyes számban hivatkozik a *puránára*, ami azt a feltételezést erősíti, hogy eredetileg egyetlen, egymással laza kapcsolatban lévő hagyományokban fennmaradt *purána* lehetett (Rocher 1986: 41–45), és a későbbiekben ennek a hipotetikus ős-*puránának* a mintájára születtek újabb és újabb, magukat *puránaként* azonosító szövegek egészen a közelmúltig.

Púru (*Pūru*)

- 1.) A Hold nemzetségébe tartozó király, Jajáti legkisebb, Sarmisthától született fia, aki az apja idős korát magára véve kiérdemelte, hogy ő örökölhessen meg a trónt (*Harivansa* 22.31–33).
- 2.) Csáksusa Manu tíz fiának egyike (*Harivansa* 2.17).

Purúravasz (*Purūravas*)

A Hold nemzetségbe tartozó uralkodó, Budha és Ilá fia, az egyik legismertebb óind szerelmi történet főhőse. Purúravasz és az Urvasi nevű *apszarasz* története a halandó férfi és a mennybéli nő közti szerelem témáját dolgozta fel. A történetnek számos változata ismert, az első nyomai a *Rigvédában* (10.95) találhatók, és a *puránák* (*Matszja-purána* 24.9–34, *Padma-purána* 1.12.51–76) elbeszélései mellett a nagy költő, Kálidásza *Vikramórvasija* (magyarul: *Urvasi* Vekerdi 1961: 319–337) című drámájának is ez a történet képezte az alapját.

Puspadanta (*Puṣpadanta*)

Dváráká négy védőistenségének egyike (*Harivansa* 86.17).

Puspaka (*Puṣpaka*)

1.) Csodálatos égi jármű (*vimána*), amit Brahmá Kubérának adományozott a vezeklése jutalmául. Ezt követően Kubéra öccse, Rávana elűzte bátyját az otthonából, Lanká szigetéről, és a királyságával együtt Puspakától is megfosztotta. Ráma Dásarathi, miután leszámolt Rávanával, visszaszolgáltatta a járművet Kubérának (Mani 1975: 623–624).

2.) Dváráká környékén található erdő (*Harivansa* 93.18).

Put (*Put*)

A fiúgyermekkel nem rendelkező emberek számára fenntartott pokol.

Pútaná (*Pūtanā*)

Kanszát szolgáló, Krisna életére törő démonnő (*Harivansa* 50.20–29).

Rádzsagriha (*Rājagṛha*)

Magadha Pátaliputra előtti fővárosa, a mai Bihár (Bihar)-beli Rádzsgírrel (Rajgir) azonosított település (Dey 1927: 165).

radzsasz (*rajas*)

A *szánkha* filozófiában megkülönböztetett három minőség (*guna*) egyike. Alapvetően energia-jellegű, amely anyagi síkon porként, légtérként és vörös színként, míg lelki síkon jellemzően kitartásként, állhatatlanságként, szorgalomként és idegességként nyilvánul meg (Ruzsa 1997: 68, 77).

rádzsaszúja (*rājasūya*)

A király „felkenés” rituáléja, egyes elméletek szerint a *rádzsaszúját* jellemzően másodszülött uralkodók mutatták be, hogy legitimizálják a hatalmukat a tróntól megfosztott idősebb ággal szemben (Brodbeck 2012: 56–63).

Radzsi (*Raji*)

A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, Prahláda uralkodása alatt győzelemre vezette az isteneket a démonokkal szemben, és jutalmul egy időre elfoglalhatta Indra helyét a mennyben (*Harivansa* 21.12–36).

Ráhu (*Rāhu*)

Rettegett démon, hajdanán egy *bráhma*na álcáját felöltve próbált inni az istenek italából, az *amritából*. A Hold és a Nap azonban felismerte a démont, és értesítette Visnut, aki a diszkoszával azon nyomban lefejezte a gonosztevőt. Ettől kezdve Ráhu időről időre újra megpróbálja lenyelni a Napot és a Holdat, azonban mivel hiányzik a nyaka, ezért az égitestek mindig kiszabadulnak. A mítosz ily módon magyarázatot ad mind a Nap-, mind a Hold-fogyatkozás jelenségére. (*Mahábhárata* 1.17.4–8, magyarul: Baktay 1977: 42–43).

Raivata/Révata (*Raivata/Revata*)

- 1.) Az ötödik *manvantara* Manuja (*Harivansa* 7.25).
- 2.) A Hold nemzetségébe tartozó, púpos uralkodó. Habár jóval Krisna eljövetele előtt született, a *gandharvák* zenéjének köszönhetően láthatta a saját városa, Kusaszthalí helyén, Krisna által felépített Dvárakát (*Harivansa* 9.24–28).

Raivataka (*Raivataka*)

Dváraká környékén található hegy (*Harivansa* 93.17).

ráksasza (*rākṣasa*)

Szűkebb értelemben a démonok egy konkrét, jellemzően a déli égtájall asszociált csoportját jelöli, míg tágabb értelemben a démonok általános elnevezése. Több legenda szerint a *ráksaszák* a *jaksák* rokonai (Száler 2018: 124).

Ráma (*Rāma*)

1.) Ráma Dzsámadagnja/Parasuráma (Csatabárdos Ráma): Visnu földi alászállása, Bhárgava *bráhma*na, akinek a nevéhez számos kegyetlen tett kapcsolódik. Az apja, Dzsamadagni kérésére végzett a saját anyjával, majd a tettéért cserébe a feltámasztását kérte (*Mahábhárata* 3.116.4–18). Kártavírja Ardzsunával való rivalizálása odavezetett, hogy eltávolította a Földről az összes *ksatrij*át. A megölt harcosok vérével öt tavat töltött meg, amelyek a Kurukséttra határát jelölik. A mézszárlást követően a Földet Kasjapának ajándékozta, és a Mahéndra hegységbe vonult vissza (*Mahábhárata* 3.116.19–117.15, magyarul: Baktay 1977: 52–55). A szubkontinens nyugati partszakaszát (Goa, Karnátaka, Kérala) jellemzően Parasuráma földjének tartják, ugyanis a hagyomány szerint ezt a mennyből alászállt Gangesz által elárasztott területet ő szabadította meg a víztől (*Brahmánda-purána* 2.56.2–58.37). Habár Parasuráma általánosan Visnu Földre szállásaként ismert, bizonyos jelek arra utalnak, hogy az alakja eredetileg Sivához kapcsolódott, és a *vaisnavák* utólag azonosították Visnu *avatár*ájaként (Gail 1978: 152).

2.) Ráma Dásarathi: Visnu földi alászállása, Dasaratha legidősebb, Kauszaljától született fia, a Nap nemzetségébe tartozó, Ajódhját uraló király, az ideális uralkodó megtestesítője, a *Rámájana* című eposz főhőse. Habár Ráma a trón első számú várományosa volt, az apja Kaikéjinek tett ígérete miatt feleségével, Szítával együtt száműzetésbe kényszerült. A királyfi ezt követően felesége és öccse, Laksmana társaságban a vezeklők életmódját követte, mígnem Rávana, a *ráksaszák* királya elrabolta Szítát. Ráma ezután a majmokkal szövetségben háborút vívott a *ráksaszák* ellen, a harcokban végzett Rávanával és kiszabadította Szítát. Ajódhjába visszatérve a városlakók kételkedtek Szítá férje iránti hűségében, és Ráma a pletykák hatására annak ellenére száműzte a feleségét, hogy

az Agni segítségével tanúbizonyságot tett a tisztaságáról. Szítá így végül a *Rámájánát* szerző Válmiki *ásramájában* volt kénytelen életet adni az ikerfiainak, Kusának és Lavának.

3.) Krisna bátyja, lásd Balaráma.

Raszátala (*Rasātala*)

Az alvilág neve, a későbbi hagyományban a *nivatakavacsák* lakhelye (Mani 1975: 643).

Rati (*Rati*)

Káma hitvese, a szerelmi gyönyört megszemélyesítő istennő.

Rávana (*Rāvaṇa*)

A *ráksaszák* tízfejű királya, a *Rámájana* című eposz negatív főhőse, Siva odaadó híve. Rávana nevéhez számos gaztett kötődik, többek között megfosztotta bátyját, Kubérát a királyságától (*Rámájana* 7.11.20–37), megpróbálta felemelni a Siva lakhelyéül szolgáló Kailászt (*Rámájana* 7.16.1–31), megtámadta Kártavírja Ardzsunát (*Rámájana* 7.31.5–33.23, magyarul: Száler 2018b: 75–82), és elrabolta Ráma Dásarithi feleségét, Szítát (*Rámájana* 3.40.12–47.36, magyarul: Baktay 1960: 234–239, 1977: 174–178, Vekkerdi 1997b: 91–103).

Révatí (*Revatī*)

Raivata lánya, Balaráma felesége.

rics (*ṛc*)

Különbféle istenségeknek szóló, vallási himnuszok, amelyeket a *Rigvéda* tartalmaz.

Rigvéda (*Ṛgveda*)

A négy *véda-szanhitá* közül a legrégebbi, 1028 himnuszt tartalmazó szöveggyűjtemény, egyetlen Sákala néven ismert recenziója maradt fenn.

risi (*ṛṣi*)

Szent életű bölcsek, alapvetően három csoportjukat tartják számon: a *brahmarsik* *bráhmána*, a *rádzsarsik* *ksatrija*, a *devarsik* pedig isteni származású *risik* (Mani 1975: 652).

Rista (*Riṣṭa*)

Kansza elefántjaként (feltételezhetően Kuvalajápidaként) megtestesült démon (*Harivansa* 44.70).

ritvidzs (*rtvij*)

A védikus áldozatok bemutatását végző papok.

róhina (*rohiṇa*)

Különféle növényekkel (*Andersonia rohitaka*, *Ficus Indica*, *Andropogon schoenanthus*) azonosított fafajta (Monier-Williams 2012: 890).

Róhiní (*Rohiṇī*)

Szurabhi földi megtestesülése, Báhlika lánya, Vaszudéva felesége, Balaráma anyja.

Rudra (*Rudra*)

- 1.) Siva félelmetes aspektusa.
- 2.) *rudrák*: A jelenkori istenek tizenegy fős csoportja (Mani 1975: 654).

Rukmavatí (*Rukmavatī*)

Vidarbhai királylány, Rukmin unokája, Aniruddha felesége.

Rukmin (*Rukmin*)

Vidarbhai király, Bhísmaka fia, Rukminí testvére, Bhódzsakata alapítója, a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban előbb a Pándaváknak, majd Durjódhanának is felajánlotta a segítségét, azonban a támogatását mindkét fél visszautasította (*Mahábhárata* 5.155.1–36). Rukmin életét végül Balaráma vette el az Aniruddha és Rukmavatí menyegzője után kitört tömegverekedésben (*Harivansa* 89.46).

Rukminí (*Rukmiṇī*)

Vidarbhai királylány, Bhísmaka lánya, Rukmin testvére, Krisna fő felesége.

Sabalásva (*Śabalāśva*)

Daksa ezer fia, akiket a bölcs a Harjasvák eltűnése után nemzett, és az elődeikhez hasonlóan Nárada miatt tűntek el (*Harivansa* 3.18–21).

Sacsí (Śacī)

Indra felesége, a védikus szövegekben Indra neveként előforduló Sacsípati összetétel jelentése eredetileg „erős, hatalmas úr” lehetett. Mivel a *pati* szó az úr mellett férj jelentéssel is bír, a védikus kor után a jelentését veszített Sacsí szót tulajdonnévnek tekintették, és az összetételt Sacsí férjeként értették.

Sadgarbha (Śaḍgarbha)

Kálanémi hat fia, akik Dévakí első hat gyermekeként jöttek a világra, a későbbi, *Bhágavata-puránán* alapuló tradíció már nem említi a gyermekek démoni eredetét (Suneson 1992: 205–206).

saka (śaka)

A szkítákkal azonosított népcsoport (Dey 1927: 172).

Sákha (Śākha)

Szkanda egyik megnyilvánulása, lásd bővebben Naigamésa.

sákja (śākya)

A nepáli határ vidékén, a Himalája lábainál, illetve Bihár (Bihar) északi részén azonosított népcsoport (Basham 1986: 97).

Sakra (Śakra)

Lásd Indra.

Sakramaha (Śakramaha)

Lásd *Indramaha*.

Sakuni (Śakuni)

Gandhára királya, Gándhári testvére, a Kauravák nagybátyja, Judhisthira *rádzsasúja* szertartását követően kockajátékban győzte le az ifjú királyt, és ezzel száműzetésbe kényszerítette a Pándavákat (*Mahábhárata* 2.52.1–69.21, magyarul: Baktay 1960: 481–494, 1977: 312–322 Vekerci 2007: 136–161), a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán Szahadéva ölte meg (*Mahábhárata* 9.27.54–60).

Sakuntalá (Śakuntalā)

Visvámitra és a Ménaká nevű *apszarasz* lánya, Duszanta felesége, Bharata anyja. Sakuntalá egy Kanva nevű bölcs *áśramájában*, az erdőben nevelkedett, és ott ismerkedett meg az

arra vadászó Dusjantával. A gyermekük megfogánása után Dusjanta visszatért a fővárosba, és az egyezségük szerint Sakuntalának a fiúk megszületését követően kellett utánamennie. Sakuntalá ez idő alatt azonban magára haragította a Durvászasz nevű bölcset, aki titokban azzal átkozta meg, hogy Dusjanta ne ismerhesse fel. A *Mahábhárata*-beli (1.62.3–69.51, magyarul: Vekerdí 1964: 87–99) mítoszt a nagy költő, Kálidásza az *Abhidnyánasákuntala* (magyarul: Sakuntalá felismerése Vekerdí 1961: 231–315) című művében dolgozta fel.

Salja (*Śalya*)

Madra királya, Mádrí testvére, egyes *Mahábhárata*-beli utalások szerint talán Báhlíka leszármazottja (Száler 2019a: 111–120), a Kauravák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban. Salja Dróna halálát követően kocsihajtóként szolgált Karnát, jóllehet saját királyi rangjára nézve megálázónak tartotta ezt a feladatot (*Mahábhárata* 8.23.1–25.11, magyarul: Baktay 1960: 626–627, 1977: 384, Vekerdí 2007: 273–277). Miután Karna elesett, Salja vette át a Kaurava sereg vezetését. Az életét a harcban végül Judhisthira oltotta ki (*Mahábhárata* 9.16.35–58, magyarul: Vekerdí 2007: 287–288).

Sambara (*Śambara*)

- 1.) A *Rigvédában* Agni (1.59.6), illetve Indra (1.54.4) ellenségeként említett démon.
- 2.) Pradjudmnát elrabló démon (*Harivansa* 99.1–49).

Sankara (*Śaṃkara*)

- 1.) Siva neve.
- 2.) A tizenegy *rudra* egyike (*Visnu-purána* 1.15.122–123).

Santanu/Sántanu (*Śantanu/Śāntanu*)

A Hold nemzetségébe tartozó uralkodó, Pratópa fia, a tengert megszemélyesítő istenség földi megtestesülése (*Harivansa* 43.15–45). Az első felesége Gangá volt, és tőle nyolc gyermeke született, akiket az anyjuk Bhísma kivételével a világra jöttük után azonnal megölt. Gangá valójában azért hajtot-

ta végre ezt a kegyetlen cselekedetet, hogy megszabadítsa a halandók közé száműzött *vaszukat* a földi szenvedésüktől. Miután a nyolcadik *vaszu*, azaz Bhísma is megszületett, Gangának el kellett hagynia a férjét, mivel az megakadályozta az újszülött meggyilkolását (*Mahábhárata* 1.92.20–55, magyarul: Baktay 1960: 393–396, Vekerdi 2007: 33–37). Santanu ezt követően Vjasza anyját, Szatjavatít vette feleségül, és tőle Vicsitravírját és Csitrángadát nemzette. Apósa kérésére Bhísma helyett Szatjavatí utódai örökölték a trónt (*Mahábhárata* 1.94.41–95.3, magyarul: Baktay 1960: 396–398, 1977: 272–273, Vekerdi 2007: 37–40).

Sarasztamba (*Śarastamba*)

Szkanda születési helye, a pontos azonosítása bizonytalan. Mind a *Mahábhárata*, mind Kálidásza *Méghadúta* (42–44, Vekerdi 1961: 46–47) című műve beszámol egy olyan zarándokhelyről, ahol Szkanda különösen nagy tiszteletnek örvendett. A *Mahábhárata* (9.42.38–41) a helyet Szómátírtának nevezi, és Szkanda hadvezérré való felkenését köti hozzá. Szómátírtha eredetileg a Kuruksétrától délnyugatra helyezkedhetett el, azonban feltételezhetően a Harsa által propagált Szkanda-kultusz hatására a történetet egyidő után Szthánvísvarához (mai Thánészar, Thanesar) kapcsolták (Száler 2017: 332–333). A *Méghadúta* útvonalát követve nem tűnik kizártnak, hogy a hely valahol Mathurá környékén helyezkedhetett el (Száler 2019b: 240–245).

Sarmisthá (*Śarmiṣṭhā*)

Vrisaparvan nevű démonkirály lánya, Anu, Druhju és Púru anyja, lásd bővebben Jajáti.

Sárnga (*Śārṅga*)

Visnu íja.

sásztra (*śāstra*)

Az élet különféle területeit meghatározó, tudományos igény-nel megírt szabálygyűjtemény.

Satadhanvan (*Śatadhanvan*)

Bhódzsa, ő ölte meg Szatrádzsítot, és ajándékozta a Szjaman-takát Akrúrának, a cselekedete után Krisna végzett vele (*Harivansa* 29.1–20).

Satāvarta (*Śatāvarta*)

Dváraká környékén található erdő (*Harivansa* 93.19).

Satrughna (*Śatrughna*)

Dasaratha és Szumitrá fia, Ráma Dásarathi öccse, Laksmána ikertestvére. Satrughna végzett Lavanával, és alapította meg a démon lakhelyén Mathurát (*Harivansa* 44.20–53, *Rámájána* 7.52.1–62.14, magyarul: Vekerdi 1964: 756–766).

Saunaka (*Śaunaka*)

Nagy tudású, Bhárgava bölcs (Mani 1975: 710), neki meséli Lómaharsana fia a *Harivansa* történetét.

Sésa (*Śeṣa*)

A világmindenség felett álló, Visnu ágyaként szolgáló kígyó. Egyes elképzelések szerint ő született a Földre Balaráma képében (Bigger 1997: 27).

Sibi (*Śibi*)

A szubkontinens északnyugati részén elhelyezkedő Svát (Swat)-folyó völgyével azonosított (Dey 1927: 188) terület. Sibi királya volt Usínara, aki a saját testéből kivágott hússal táplált egy bajba jutott galambot. A történet párhuzamai görög forrásokban is megtalálhatók (Gaál 2014: 12–19).

Sisupála (*Śisupāla*)

Csédi királya, Krisna ellensége, Rukminí jegyese, a gonosz démon, Hiranjakasipu földi megtestesülése (*Mahábhárata* 1.61.5). Judhisthira rádzsaszúja áldozatán megsértette Krisnát, aki a diszkoszával azon nyomban végzett vele (*Mahábhárata* 2.33.22–42.31, magyarul: Baktay 1960: 474–480, 1977: 307–311). Sisupála megölésének a történetét a 7. századi költő, Mágha a *Sisupálavadha* („Sisupála megölése”) című műeposz formájában dolgozta fel.

Siva (Śiva)

A *Harivansában* jellemzően epizód szerepeket betöltő, olykor Visnuval rivalizáló istenség, akit más, úgynevezett *saiva* („Sivához kötődő”) hagyományok a mindennek felett álló istenként tisztelnek.

Sónitapura (Śonitapura)

Bána otthona, eredetileg talán Uddzsajjinnél (Ujjain) lehetett azonos (Száler 2021: 91–92). A várost a későbbi korokban több, egymástól eltérő helyen, mint például az Uttarakhand (Uttarakhand)-beli Guptkási (Guptkashi) vagy az Aszam (Assam)-beli Tédzspur (Tejpur) környékén azonosították (Dey 1927: 189).

srāddha (śrāddha)

Az elhunyt ősök számára bemutatott, rizsgombócokból álló felajánlás.

Srí (Śrī)

Lásd Laksmí.

Sridāman (Śrīdāman)

Vrindavana-beli pásztor, Krisna párja a Pralamba-féle incidenskor játszott *harinákridanában* (*Harivansa* 58.19–21).

srīvatsza (śrīvatsa)

Különleges személyek jellegzetes, ikonográfiában rendre stilizáltan megjelenített mellszőrzete.

Subhāngī (Śubhāngī)

Vidarbhái királylány, Rukmin lánya, Pradjumna felesége.

súdra (śūdra)

A negyedik, és egyben legalacsonyabb rangú *varna*, a szolgák csoportja, a szó eredetileg egy etnikum megnevezése lehetett.

Suka (Śuka)

Vjásza fia, akit a papagáj alakját magára öltő Ghritácsí nevű *apszarasz* hozott világra (Mani 1975: 757). Minden bizonyítással erre a sajátos születéstörténetre utal a bölcs neve, ami papagájt jelent.

Sukra (*Śukra*)

A démonok tanítójaként számontartott Bhārgava *brāhmaṇa* (Mani 1975: 760).

Suktimatī (*Śuktimatī*)

Csédi régi fővárosa (Dey 1927: 196), a szerepét a Gupta-kortól kezdve a mai Kálindzsarral (Kalinjar) azonosított Kálandzsara vette át (Dey 1927: 48, 84).

Sumbha/Szumbha (*Śumbha/Sumbha*)

Nisumbhával együtt a Vindhja (Vindhya)-hegységben élő démon, akivel a Visnu álmát megtestesítő istennő végzett.

Súra (*Śūra*)

Vaszudéva apja, Krisna nagyapja.

Súraszéna (*Śūrasena*)

Mathurá központú történeti régió (Dey 1927: 197).

svapáka (*śvapāka*)

A *varna*-rendszeren kívül lévő, kutyahúsfogyasztással azonosított népcsoport.

Svaphalka (*Śvaphalka*)

Vrisni fia, Akrúra apja, Kási királya (*Harivansa* 24.3–8).

Svéta (*Śveta*)

A Himálája Tibetből keletre eső részével azonosított hegyvonulat (Dey 1927: 200).

szadaszja (*sadasya*)

A védikus áldozatok során az áldozati térben felügyelőként résztvevő személy.

szádhja (*sādhya*)

Az égi lények egy csoportja, ők nevelték fel Angirasz fiait (*Harivansa* 13.54).

Szagara (*Sagara*)

A Nap nemzetségébe tartozó, világhódító uralkodó, az Indra által megghiúsított lóáldozata mozdította elő a Gangesz menyből való Földre szállását (*Mahābhārata* 3.104.6–108.19, *Rámájana* 1.37.2–43.18, Vekerci 1964: 661–671). Szagara apját, Báhut hajdanán a Haihaják megfosztották a királysá-

gától, így fia a rengetegben született meg. A Szagara név jelentése „méreggel rendelkező”, ami arra utal, hogy a születését anyja társfelesége egy méreggel (*gara*) igyekezett meggátolni. Miután Szagara felnőtt, visszaszerezte apja királyságát, és leszámolt a Haihajákkal, illetve a velük szövetkező különféle idegen népekkel. Ez utóbbiak Vaszisthához fordultak oltalomért, aki meggyőzte Szagarát arról, hogy az életük helyett csak a *dharmájukat* vegye el. Ettől kezdve ezeknek a népeknek különféle ismertető jegyekkel kellett megkülönböztetni magukat (*Harivansa* 10.30–45).

Szahadéva (*Sahadeva*)

Az öt Pándava fivér egyike, Mádrí *asvinoktól* nemzett fia, Nakula ikertestvére.

Szákéta (*Sāketa*)

Lásd Ajódhjá.

szála (*sāla*)

Shorea robusta, sárga virágokat hozó, magasra növő fafajta (*Pandanus Database of Plants*).

Szálva (*Sālva*)

A *Mahábháratából* Bhísma által Vicsitravírja számára elrabolt Ambá szeretőjeként ismert király. Miután Krisna végzett régi ellenlábásával, Sisupálával (*Mahábhárata* 2.33.22–42.31, magyarul: Baktay 1960: 474–480, 1977: 307–311), Szálva támadást indított Dváaraká ellen. A várost azonban a Vrisnik hősieken megvédték, majd Krisna végzett a fővárosába visszamenekülő Szálvával is (*Mahábhárata* 3.15.2–23.41).

száman (*sāman*)

Vallási énekek, ezek alkotják a *Számavéda* tartalmát.

Számavéda (*Sāmaveda*)

A négy *véda-szanhitá* egyike, lényegében a *Rigvéda* himnuszait tartalmazza más csoportosításban, és dallammal ellátva. Három recenziója maradt fenn: a Kauthuma, a Dzsaiminija és a Ránájanija.

Számba (*Sāmba*)

Krisna és Dzsambavatí fia, központi szerepet játszik az ind Napisten-hívők, azaz a *szaurák* mitológiájában. Számba olyan nagy szépséggel rendelkezett, hogy az apja asszonyait is elcsábította. Krisna természetesen ezt nem nézte tétlenül, és a lepra betegségével átkozta meg a fiát (*Bhavisja-purána* 1.72.10–73.48, *Számba-purána* 2.6–54). A bajba jutott ifjú segítségére Nárada sietett, és a betegségtől való megszabadulása érdekében a Napisten, Szúrja tiszteletét javasolta (*Bhavisja-purána* 1.75.1–19, *Számba-purána* 5.1–23). A bölcs útmutatása szerint Számba a Csinábbal (Chenab) azonosított Csandrabhágá folyó partján található Mitravanába ment, ahol megtalált egy Szúrját emberalakban mintázó szobrot. Krisna fia ezután templomot emelt az istenségnek, és Sákadvípából (feltételezhetően az iráni népek lakhelye) behívott papokat, úgynevezett *maga* (vö. mágus) *bráhmanákat* bízott meg a szenthely gondozásával (*Bhavisja-purána* 1.127.1–139.97, *Számba-purána* 25.1–26.52).

Szanatkumára (*Sanatkumāra*)

A *Harivansa* szerint Brahmá teremtménye, aki valamennyi bölcsnél ősbibb (*Harivansa* 1.32). Más forrásokban Szanatkumára a Kumarákként vagy Szanakádikként ismert négy bölcs egyike (Mani 1975: 682).

Szandípani/Szándípani (*Samdīpani/Sāmdīpani*)

Uddzsajiniben (Ujjain) lakó, *kásja bráhmana*, ő ismertette meg a *dhanurvédát* Krisnával és Balarámával (*Harivansa* 79.3–6), majd Dváarakában *puróhitaként* („házipapként”) szolgálta a Jádavákat (*Harivansa* 86.76–77).

Szandnyá (*Samjñā*)

Visvakarman lánya, Szúrja felesége, ő hozta világra Vaisvaszvata Manut, Jamát és Jamunát, illetve az *asvinokat* (*Harivansa* 8.1–48).

száñkhja (*sāñkhya*)

A hat ortodox, azaz a *Védával* nem ellenséges filozófiai rendszerek egyike, alapvető célja, hogy a „helyes tudás”, azaz a világ (*prakriti*) és az egyes egyének (*purusa*) megkülönböztetése révén kiutat mutasson a szenvedésteli világból (Ruzsa 1997: 9–12).

Szankarsana (*Samkaršana*)

Lásd Balaráma.

szanszkára (*samskāra*)

Az egyén életét a fogantatástól a halálig végigkísérő átmeneti rituálék.

szantánaka (*samtānaka*)

Mítikus fa, amely Indra kertjében is megtalálható (Monier-Williams 2012: 1142).

Szanvartaka (*Samvartaka*)

1.) A felhők pusztításról ismert csoportja.

2.) Balaráma ekéje.

szaptaparna (*saptaparṇa*)

Alstonia scholaris, meténgfélék közé tartozó fafajta.

Szarvadamana (*Sarvadamana*)

Lásd 1.) Bharata.

szarvamédha (*sarvamedha*)

Minden tulajdon felajánlásával járó védikus áldozat (Hillebrandt 1897: 154).

Szarvartuka (*Sarvartuka*)

Dváraká környékén található erdő (*Harivansa* 93.17).

Szatjabhāmá (*Satyabhāmā*)

Szatrádzsit lánya, Krisna legszebbnek tartott felesége.

Szatjaka (*Satyaka*)

Vrisni harcos, Jujudhána apja.

Szátjaki (*Sātyaki*)

Lásd Jujudhána.

Szatjavatí (*Satyavatī*)

Az Uparicsaravaszu nevű Matszja- király lánya, akit egy hal-lá változott *apszarasz*, Adriká hozott a világra. Lánykorában

tőle született Vjásza, majd Santanu felesége lett, és két gyermeknek Vicsitravírjának, illetve Csitrángának adott életet.

Szatjavrata (*Satyavrata*)

Lásd Trisanku.

Szatrádzsit (*Satrājit*)

Szatjabhámá apja, neki ajándékozta Krisna a Dzsámbavatól visszaszerzett Szjamantakát (*Harivansa* 28.30), majd nem sokkal utána Akrúra kérésére Satadhanvan végzett vele (*Harivansa* 29.1–3).

Szatvat (*Satvat*)

Jadu nemzetségének, a Jádaváknak az egyik leszármazottja, tőle ered a dinasztia egyik meghatározó, az Andhakákat és a Vrisniket magába foglaló csoportja, a Szátvaták.

Szátvat/Szátvata (*Sātvat/Sātvata*)

A Jádavák egy csoportja, Szatvat leszármazottjai.

szattva (*sattva*)

A *szánkha* filozófiában megkülönböztetett három minőség (*guna*) egyike. Alapvetően „információ”-jellegű, amely többnyire lényegként, jószágként, helyénvalóságként, lényként és értelemként a „megvilágítás” céljával nyilvánul meg (Ruzsa 1997: 68, 77).

Szaubha (*Saubha*)

- 1.) Szaubha Szálva égenjáró szekere (Mani 1975: 710).
- 2.) Szálva mai Alvarral (Alwar) azonosított fővárosa (Dey 1927: 175).
- 3.) *szaubhák*: Feltételezhetően az Alvar-központú történeti régi lakói.

Szaunanda (*Saunanda*)

Balaráma buzogánya/bunkója.

Szaurabhí (*Saurabhī*)

Szurabhi gyermeke, a keleti égtájat védelmező mennyei tehén.

Szauvira (*Sauvira*)

A szubkontinens északnyugati részén különféle területeknek megfeleltetett, gyakran Szindhuval és Madrával együtt említett, egyesek szerint a bibliai Ofírt magába foglaló történeti régió (Dey 1927: 183).

Szavarná (*Savarṇā*)

1.) A tenger lánya, Prácsínabarhisz felesége, a Pracsétaszok anyja. 2.) Szúrja Szandnyá árnyékából létrejött álfelesége, Szávarna anyja.

Szávarna (*Sāvarṇa*)

1.) Szúrja és Szavarná fia, a jelen kort követő *manvantara* Manuja. 2.) Szávarnák: Az utolsó öt *manvantarához* kapcsolódó Manuk csoportja.

Szavitr (*Savitṛ*)

Védikus eredetű napisten.

Szavjaszásin (*Savyasācin*)

Pándava Ardzsuna neve, ami arra utal, hogy a viselője képes az íjat a bal kezével is kifeszíteni (Monier-Williams 2012: 1191).

sziddha (*siddha*)

Mennyei lények egy csoportja. Az elnevezés eredetileg egy befejezett melléknévi igenév, jelentése tökéletesedett, célba ért.

Szinhiká (*Siṃhikā*)

Hiranjakasipu és Hiranjáksa húga, Vipracstti felesége, a démonok *szinhikéják* néven ismert csoportjának ősanja.

szinhikéja (*siṃhikeya*)

A démonok Diti és Danu vérvonalát egyesítő csoportja, a *daitja* Szinhiká és a *dánava* Vipracstti utódai.

Szítá (*Sītā*)

Vidéhai királylány, Ráma Dásarathi felesége. Szítát maga a Föld hozta világra, és nevelőapja, Dzsana király egy földbe vajt barázdában talált rá. A lány ennek megfelelően kapta a Szítá, azaz „barázda” nevet (*Rámájana* 1.65.14–15, magyarul: Baktay 1960: 42, 1977: 73, Vekerdí 1997b: 21).

Szjamantaka (*Syamantaka*)

Égi eredetű, a tengerből Dváráká alapításánál előkerült (*Harivansa* 28.12), más források szerint Szúrja által Szatrádzsitnek ajándékozott drágakő (Mani 1975: 603).

Szkanda (*Skanda*)

Siva fiaként számontartott hadisten.

Szóma (*Soma*)

1.) Atri fia, a Holdat megszemélyesítő, gyakran Csandra néven említett istenség.

2.) *szóma*: A védikus áldozatok során az isteneknek felajánlott, valamilyen növényből sajtolt, bódító hatású ital. Az avesztai *haoma* megfelelője.

Szubala (*Subala*)

Gandhára királya, a Judhisthira királyságát elnyerő Sakuni és Gándhári apja.

Szudarsana (*Sudaršana*)

Visnu diszkosza.

Szudásárhí (*Sudāsārhi*)

Krisna Dvárákában építtetett tanácsterme (*Harivansa* 91.24).

Szudharmá (*Sudharmā*)

Az istenek tanácsterme, amit Váju Krisna kérésére Dvárákába szállított, és a város közepén helyezett el (*Harivansa* 86.66–73).

Szudjumna (*Sudyumna*)

Idá/Ilá neve férfivá változása után.

Szugriva (*Sugrīva*)

A Nap fia, a majmok királya, Válin féltestvére, Ráma Dásarathi szövetségese a Rávana és az általa vezetett ráksaszák ellen vívott háborúban.

Szuhma (*Suhma*)

A Gangesz-delta vidékével azonosított, Támralipti (Tamluk) székhelyű történeti régió (Dey 1927: 195).

Szujódhana (*Suyodhana*)

Lásd Durjódhana.

Szumitrá (*Sumitrā*)

Dasaratha felesége, Laksmana és Satrughna anyja.

Szunáman (*Sunāman*)

Kansza testvére.

Szunítha (*Sunītha*)

Lásd Sisupála.

Szuníthá (*Sunīthā*)

Véna anyja.

Szuparna (*Suparṇa*)

Lásd Garuda.

Szurabhi (*Surabhi*)

Az istenek csodálatos, vágyakat teljesítő tehene, valamennyi ma élő tehén őse (Mani 1975: 767).

Szurénu (*Sureṇu*)

Lásd Szandnyá.

Szúrja (*Sūrya*)

A Napot megszemélyesítő istenség. Habár Szúrja tisztelete már a védikus korban jelen volt, önálló, ikonikus kultusza később, feltételezhetően iráni hatásra terjedt el (Brockington 1998a: 178–180).

Szúta (*Sūta*)

- 1.) Prithu dicsőítésével megbízott dalnok, valamennyi *szúta* őse.
- 2.) *szúta*: Királyi dalnok.

szvadhá (*svadhā*)

A védikus rituálék során használt felkiáltás.

szvādhjája (*svādhyaṃya*)

Véda-recitáció.

szvāhā (*svāhā*)

A védikus rituálék során használt felkiáltás.

Szvajambhú/Szvajambhuva (*Svayambhū/Svayambhuva*)

Lásd Brahmá.

szvajamvara (*svayamvara*)

A *ksatriják* közt elterjedt szokás, amelynek a keretében a házasulandó lány saját maga választhat férjet az egybegyűlt

kérők közül. A különböző mitikus szövegekben gyakran visszatérő motívum a Vidarbhában tartott *szvajamvara*, ami talán azt sejteti, hogy ez a terület a többenél szorosabban kötődött ehhez a szokáshoz.

Szvarbhānu (*Svarbhānu*)

Lásd Ráhu.

szvarnaka (*svarnaka*)

Fafajta, a neve aranyat jelent, ami talán a színére utalhat.

Szvāti/Szvāti (*Svāti/Svāti*)

Arcturus (Medve Őre) óriáscsillag.

Taksaka (*Takṣaka*)

Pariksitet halálra maró kígyókirály.

tāla/tālī (*tāla/tālī*)

Borassus flabellifer, Palmira-pálma (*Pandanus Database of Plants*).

Táladsanghák (*Tālajāṅgha*)

A Héhaják Kártavírja unokájától, Táladsanghától származó, hagyományosan Avantihoz kötött csoportja (*Harivansa* 23.157–158).

Tálavana (*Tālavana*)

Vrindávanához tartozó *tāla*-erdő, Dhénuka lakhelye.

tamasz (*tamas*)

A *szánkhja* filozófiában megkülönböztetett három minőség (*guna*) egyike. Alapvetően „sötétség”-jellegű, amely többnyire tehetetlenségként, tömegként és közömbösségként nyilvánul meg (Ruzsa 1997: 69, 77).

Tangana (*Taṅgaṇa*)

1.) A Rámgangá (Ramganga) folyó és a Szarjú (Sarayu) felső szakasza közt elhelyezkedő, történeti régió.

2.) *tanganák*: Tangana lakói.

Tára (*Tāra*)

A Tárakámaja háborúban Maja mellett a démonok vezetője.

Tará (*Tārā*)

Brihaszpati felesége, Budha anyja.

Tárakámaja (*Tārakāmaya*)

Az istenek és a démonok közt vívott háború. A *Harivansa* két változatát is tartalmazza a történetnek, amelyek közül az egyik Tára elrablásához (20.28–44), míg a másik két démon, Tára és Maja támadásához köti a konfliktust (32.10–38.80).

Tisja (*Tiṣya*)

Más néven Pausa, a hindu holdnaptár egyik hónapja, rendszerint december-január közé esik.

Tószala (*Tosala*)

1.) Feltételezhetően a mai Avadhnak megfeleltetett Kósálával, illetve annak déli részével azonosított történeti régió (Dey 1927:103, 205).

2.) *tószalák/tószalakák*: Tószala lakói.

Trétá juga (*Tretā yuga*)

A második *juga* a *jugák* rendszerében.

Trigarta (*Trigarta*)

A mai Láhaur (Lahor) környékén azonosított történeti régió (Dey 1927: 205).

Tripura (*Tripura*)

Három démoni város egyesüléséből született mitikus hely, amelyet Siva pusztított el (*Mahábhārata* 7.173.52–58, 8.24.1–124, magyarul: Vekardi 1964: 442–450).

Trisanku (*Trisāṅku*)

1.) A Nap nemzetségébe tartozó uralkodó, habár számos gáztettet követett el, Visvámitra ígéretet tett neki, hogy a halála után a mennybe kerülhet. Indra azonban nem engedte be az elhunyt királyt, mivel az korábban *svapákák* közt élt. Jóllehet az istenek ura le akarta taszítani az országába érkező királyt, végül Visvámitra kérésére egy külön mennyországot alakított ki Trisanku számára (Mani 1975: 794–795). 2.) Dél keresztye.

trisavana (*triśavaṇa*)

Három *szóma*-felajánlást tartalmazó rituálé (Monier-Williams 2012: 461).

Trivistapa (*Triviṣṭapa*)

Indra mennyországa.

Trjambaka (*Tryambaka*)

1.) Siva neve, jelentése háromszemű.

2.) A tizenegy *rudra* egyike.

tumura (*tumura*)

A Vindhja (Vindhya)-hegységben élő népcsoport (*Harivansa* 5.19).

tumbura (*tumbura*)

A Vindhja (Vindhya)-hegységben élő népcsoport (*Harivansa* 5.19).

túrja (*tūrya*)

Egyfajta fúvós hangszer.

Turvaszu (*Turvasu*)

Jajáti és Dévajáni fia, a *Mahábhárata* (1.80.26) szerint a *java* *vanák*, míg a *Harivansában* és a *puránákban* található genealógiák szerint a szubkontinens déli részét lakó *dravida* népek őse (*Bhágavata-purána* 9.23.16.c–18, *Brahma-purána* 13.142–148.b, *Brahmánda-purána* 2.74.1–6, *Harivansa* 23.123–129, *Matszja-purána* 48.1–5).

Tusára/Tukhára (*Tuṣāra/Tukhāra*)

1.) Tokharisztánnal azonosított történeti régió (Mani 1975: 799).

2.) *tusárák/tukhárák*: Tusára lakói.

Tvastr (*Tvaṣṭr*)

Lásd Visvakarman.

Uccsaihsravasz (*Uccaiḥśravas*)

Indra lova.

Udaja (*Udaya*)

A hegy, amely mögül a Nap nap mint nap felemelkedik.

Uddzsánaka (*Ujjānaka*)

Dhundhu lakhelye.

udgātr (*udgātr*)

A védikus áldozatokat végző papok egyike, a tevékenységét hagyományosan a Számavédához kötik, a feladata a számanok éneklése.

Ugraszéna (*Ugrasena*)

Mathurá, majd Dváraká királya, Kansza apja, illetve egyes hagyományok szerint nevelőapja (*Harivansa* 73.10–36).

ukthya (*ukthya*)

Reggel, illetve délben bemutatott italfelajánlás (Monier-Williams 2012: 172).

Ulúka (*Ulūka*)

Sakuni fia, a Kauravák oldalán részt vett a Mahábháratabeli nagy háborúban, a Kuruksétrán Szahadéva ölte meg (*Mahábhárata* 9.27.28–29).

Umá (*Umā*)

Lásd Párvatí.

Upéndra (*Upendra*)

Krisna neve, amit „Indra felett állóként” (*Harivansa* 62.44), illetve Indra öccseként szokás érteni (Monier-Williams 2012: 215).

Ūrva (*Ūrva*)

Lásd Aurva.

Urvasí (*Urvaśi*)

Szépséges *apszarasz*, Purúravasz felesége.

Usá (*Uṣā*)

Bána lánya, alakja valószínűleg megfeleltethető Usasznak, a védikus hajnalistennőnek.

Usanasz (*Uśanas*)

Lásd Sukra.

Utkala (*Utkala*)

Kalinga északi részével, a mai Ódisával (Odisha) azonosított történelmi régió (Dey 1927: 85).

Uttamaudzsasz (Uttamaujas)

Páncsála harcos, a Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, az éjszakai mérsárlás során Asvattháman ölte meg (*Mahábhárata* 10.8.32–33).

Uttanka (Uttanka)

Bölcs *bráhmana*, ő kérte meg Brihadasvát Dhundhu elpusztítására (*Harivansa* 9.48–67).

Uttara Kuru (Uttara Kuru)

A Himaláján túl található idilli királyság, ahová a *Mahábhárata* (2.25.8–16) szerint egyetlen halandó ember sem léphet be.

Vács (Vāc)

Brahmá Szaraszvatí néven is ismert felesége, beszéddel és tudással asszociált istennő.

Vádzsaszanéja (Vājasaneya)

A *Sukla* (fehér) *Jadzsurvédát* hagyományozó védikus iskola (*sákha*) neve.

vadzsa (vajra)

Indra mennykőve, az ikonográfiában általában stilizált szakó-caként jelenítik meg.

Vaidzsajanta (Vaijayanta)

A Tejóceán közepén álló mitikus hegy, amelyen Brahmá szokott meditálni (*Mahábhárata* 12.338.9–11).

Vaikuntha (Vaikuṇṭha)

1.) Visnu neve az istenek közt (*Harivansa* 32.1).

2.) Visnu lakóhelye.

Vaisákha (Vaiśākha)

A hindu holdnaptár egyik hónapja, rendszerint április-május közé esik.

Vaisampájana (Vaiśampāyana)

Vjásza tanítványa, ő mesélte el a *Mahábhárata*, illetve a *Harivansa* történetét Dzsanamédzsajanak.

vaisja (vaiśya)

A harmadik *varna*, a kézművesek, a kereskedők és a földművesek társadalmi csoportja.

Vaivaszvata (*Vaivasvata*)

A Nap fia, a jelenkor Manuja.

Váju (*Vāyu*)

Védikus eredetű, az ikonográfiában jellemzően gazella-háton ábrázolt szélisten, a fiaiként olyan nagy erejű hősöket tartanak számon, mint a *Mahábhárata*-beli Bhímát és a *Rámájana*-beli Hanumánt.

Válin (*Vālin*)

Indra fia, a majmok királya, Szugriva féltestvére, az ő uralmát döntötte meg Ráma Dásarathi, és segítette hatalomra Szugrívát. Ráma tisztességtelenül bánt Vállinnal, hátulról nyilazta le, miközben a király Szugrívával viaskodott (*Rámájana* 4.12.12–19.4, magyarul: Baktay 1960: 265–270, 1977: 193–195, Vekerdi 1997b: 127–133).

vámana (*Vāmana*)

Visnu törpe formájú alászállása, az istenség azért jött világra ebben az alakban, hogy a démonkirály, Bali uralmát megdönthesse. A *vámana* háromlépcsnyi területet kért a világot uraló Balitól, aki ebbe könnyelműen beleegyezett. A törpe ekkor azonban hatalmasra növekedett, és három lépésével mindhárom világot átlépte (*Harivansa* 31.68–92, *Rámájana* 1.28.1–12).

Vanga (*Vaṅga*)

1.) A mai Bengál keleti részével azonosított történeti régió, feltételezhetően a mai Bengál elnevezés is a terület nevéből származik (Dey 1927: 22).

2.) *vangák*: Vanga lakói.

Vapustamá (*Vapuṣṭamā*)

Rambhá földi megtestesülése, Kásiból származó királylány, Dzsanamédzsja felesége.

varáha (*varāha*)

1.) Visnu vadkan formájú alászállása, az istenség ebben az alakban hozta vissza a felszínre a Hiranjájksa által elsüllyesztett Földet (*Harivansa* 31.21–30).

2.) Varáha: Gonosz démon, részt vett a Tárakámaja háborúban (*Harivansa* 37.6), és a Földön Csánúra képében öltött testet (*Harivansa* 44.73).

Váranasza (*Vāraṇasa*)

Mai Váránaszí (Varanasi).

Váranávata (*Vāraṇāvata*)

A mai Barnával (Barnava) azonosított település (Dey 1927: 25), a *Mahábhárata* szerint ezen helyen állt a Pándaváknak ajándékozott, lakkozott faház. Miután Durjódhna a házba csalta az unokatestvéreit, rájuk gyújtotta az épületet. Habár a Pándavák kis híján az életüket vesztették, végül sikerült elmenekülniük (*Mahábhárata* 1.132.1–137.17, magyarul: Baktay 1960: 424–428, 1977: 285–289, Vekerdí 2007: 87–94).

varna (*varṇa*)

A hagyományos ind társadalom négy osztálya. A *varna* (szín) elnevezés arra enged következtetni, hogy ezek a csoportok eredetileg etnikailag különbözök lehettek.

Varuna (*Varuṇa*)

A védikus vallás központi istenalakja, aki talán megfeleltethető az avesztai Ahurá Mazdának (Brockington 1998a: 40). A védikus kor után a kultusza háttérbe szorult, és Varuna a vizek istenévé, illetve a nyugati égtáj őrévé vált. Jellemzően *makara* hátán, a kezében kötélhurokkal (*páśa*) ábrázolják.

vasat[kára] (*vaśat[kāra]*)

A védikus rituálék során használt felkiáltás.

Vaszistha (*Vasiṣṭha*)

A hét ősbölcs egyike, Visvámitra állandó ellensége, a Nap nemzetségét *puróhitaként* („házipapként”) szolgáló *bráhmaṇa*.

Vaszu (*Vasu*)

1.) Csédi király, Brihadratha apja.

2.) *vaszúk*: Az istenek nyolc fős csoportja. A *vaszúkat* hajdanán Vaszistha megátkozta, és ezért a Földre kellett születniük. A pórul járt istenségek ezután Gangához fordultak segítségül. A kérésükre a szent folyó Santanu feleségeként

egyenként megszülte a *vaszukat*, majd alighogy világra jöttek, vízbe fojtotta őket, hogy mielőbb visszakerülhessenek a mennybe. Az utolsó, Vaszisthát megsértő *vaszunak* azonban nem sikerült tüstént visszajutnia, hanem Bhísma testében tevékeny résztvevőjévé vált a *Mahábháratában* elbeszélte eseményeknek (*Mahábhárata* 1.91.1–93.46).

Vaszudéva (*Vasudeva*)

Krisna és Balaráma apja, Kasjapa földi megtestesülése. Egyes elméletek szerint Vaszudéva alakja úgy született meg, hogy a Visnuval azonosított Vászudévaként ismert istenség nevét patronimaként értelmezték (Tadapatrikar 1930: 272).

Vászudéva (*Vāsudeva*)

Krisna neve, jelentése Vaszudévától származó.

Vászuki (*Vāsuki*)

Mitikus kígyó, az istenek és a démonok őt használták kötélként, hogy a köpülőőrúd szerepét betöltő Mandara-hegyet forgathassák a Tejóceán kiköpülésekor (*Mahábhárata* 1.15.5–17.30, *Rámájana* 1.44.14–27, magyarul: Vekerdi 1964: 81–86).

Vatsza/Vatszja (*Vatsa/Vatsya*)

A mai Iláhábádtól (Allahabad) nyugatra elterülő történeti régió, székhelye Kausámbí (Dey 1927: 28).

Véda (*Veda*)

A szó elsődleges jelentése „tudás”, szűkebb értelemben a négy *véda*-szanhitá (*Rig*-, *Jadzsur*-, *Száma*- és *Atharvavéda*), míg tágabban a kinyilatkoztatásnak (*sruti*) tekintett védikus irodalom négy szövegtípusának (*véda*-szanhiták, *bráhmanák*, *áranjakák* és *upanisadok*) a jelölésére használják.

Védánga (*Vedāṅga*)

A Védához kapcsolódó hat segédtudomány: *sikṣá* (fonetika), *cshandasz* (metrika), *vjákarana* (nyelvtan), *nirukta* (etimológia), *dzsjótisa* (asztronómia) és *kalpa* (ritualisztika).

Véna (*Vena*)

Anga *pradzsápati* rosszlelkű fia, Prithu apja.

Vénumat (*Veṇumat*)

Dvárakát északról határoló hegy (*Harivansa* 93.16).

Vicsitravírja (*Vicitravīrya*)

Santanu és Szatjavatí fia, az ő özvegyeitől nemzette Vjásza Pándut és Dhritarástrát.

Vidarbha (*Vidarbha*)

A mai Khándéssel (Khandesh), illetve Maharástra (Maharashtra) északkeleti részével azonosított történeti régió, székhelye: Kundina, majd Bhódzsakata (*Dey* 1927: 34).

Vidéha (*Videha*)

A mai Bihár (Bihar)-beli Tirhut-körzettel (*pramandal*), illetve a Nepálban található Dzsanakpur (Janakpur) környékével azonosított történeti régió, székhelye: Mithilá (*Dey* 1927: 35).

vidjádharma (*vidyādhara*)

Az égi lények egy csoportja.

Vidura (*Vidura*)

Dhritarástra hatalmas bölcsességgel rendelkező, erényes tanácsadója, Vicsitravírja harmadik *ksétradzsa* fia, akit Vjásza Ambáliká szolgálólányától nemzett (*Mahábhārata* 1.100.22–27, magyarul: Baktay 1960: 407, Vekerdí 2007: 46–47).

Vikadru (*Vikadru*)

Jádavák egyike, Dvárakában miniszterként szolgált Ugraszéna királyt (*Harivansa* 86.76).

vimána (*vimāna*)

Az istenek által használt, gyakran palotaszerűen ábrázolt égi jármű.

víná (*vīṇā*)

Lantszerű hangszer.

Vinatá (*Vinatā*)

Kaszapa felesége, Kadrú riválisa, Aruna és Garuda anyja.

Vindhja (*Vindhya*)

Hagyományosan Észak- és Dél-India határának tekintett, a Narmadától északra húzódó középhegység. A *Mahábhārata* szerint valaha a Vindhja volt a világ legmagasabb hegysége, ami

olyan nagyra növekedett, hogy a mérete megakadályozta a Nap és a Hold útját. Az istenek ezért Agasztjához fordultak segítségért, aki arra kérte a Vindhját, hogy a testét meghajlítva engedje délre utazni, és mindaddig maradjon leborulva, amíg nem tér vissza. A hegység teljesítette Agasztja kérését, és azóta is várja a délen maradt bölcs jövetelét (*Mahábhárata* 3.102.1–14).

Vipracsitti (*Vipracitti*)

A színhikéják ősapja.

Viráta (*Virāta*)

Matszja királya, a Pándavák az ő szolgálatában töltötték a száműzetésük utolsó évét, a Pándavák oldalán részt vett a *Mahábhárata*-beli nagy háborúban, a Kuruksétrán Dróna ölte meg (*Mahábhárata* 7.161.33–34).

Virócsana (*Virocana*)

A démonok erényes, a *bráhma*akkal szemben tiszteletteljesen viselkedő királya (Mani 1975: 861), Prahláda fia, Bali apja.

Visákha (*Viśākha*)

Szkanda egyik megnyilvánulása, lásd bővebben Naigamésa.

Visála (*Viśāla*)

Mai Uddzsajiní (Ujjain).

Visnu (*Viṣṇu*)

Eredetileg a *Rigvédában* tisztelt szoláris istenek egyike (Brockington 1998a: 50–51), később a kultusza több, más-honnan gyökerező hagyománnyal (Nárájana, Vászudéva) összeolvadva az ind vallások egyik legmeghatározóbb irányzatává vált (Brockington 1998a: 128–129). A *Harivansán* ennek, az úgynevezett *vaisnava*, azaz Visnuhoz kötődő vallásosságnak a hatása érvényesül, hiszen a szöveg cselekménye Visnu egyik földi alászállásának, Krisnának a cselekedeteit meséli el.

Visravasz (*Viśravas*)

Brahmá unokája, aki Ilabilá/Ilavilá nevű feleségétől Kubérát, míg másikk asszonyától, Kaikasítól Rávanát és testvéreit nem-zette (Mani 1975: 868–869).

visvadéva (*viśvadéva*)

Égi lények egy csoportja, Dharma Visvá nevű feleségétől származó utódai.

Visvácsi (*Viśvācī*)

Szépséges *apszarasz*, Kubéra palotájának a lakója (*Mahābhārata* 2.10.1–12).

Visvakarman (*Viśvakarman*)

Az istenek építész, számtalan mesterség feltalálója.

Visvámitra (*Viśvāmitra*)

Gádhi fia, eredetileg *ksatrijának* született, azonban kemény vezeklésének köszönhetően *bráhmanává* vált (*Mahābhārata* 9.39.11–29), Vasizstha állandó ellenfele.

Visvávaszu (*Viśvāvasu*)

A *gandharvák* királya.

Vivaszvat (*Vivasvat*)

A Nap-isten neve, lásd Szúrja.

Vjásza (*Vyāsa*)

Parásara és Szatjavatí fia (*Mahābhārata* 1.57.56–71, magyarul: Baktay 1960: 391–392, Vekerdí 2007: 31–32), Dhritarászra, Pándu és Vidura nemzője (*Mahābhārata* 1.100.1–30, magyarul: Baktay 1960: 406–407, 1977: 274–275, Vekerdí 2007: 43–47), a *Mahābhārata*, a *Harivansa* és számos további mű szerzője, ezek mellett a hagyomány szerint ő osztotta fel a *Védát* négy részre (Mani 1975: 887).

Vrindávana (*Vṛndāvana*)

A Mathurá környéki pásztorok szállásterülete, napjainkban a Mathurá mellett található Vrindávan (Vrindavan) nevű településsel azonosítják (Dey 1927: 42).

Vrisni (*Vṛṣṇi*)

Jádava nemzetségfő, Andhaka testvére, tőle származnak a Jádava nemzetség egyik meghatározó csoportját alkotó Vrisnik.

Vritra (*Vṛtra*)

A *Rigvédában* Indra ellenségeként emlegetett, sárkányszerű démon, hajdanán ő zárta el a vizeket.

Felhasznált irodalom

FORRÁSOK

- Agni-purána* = Mitra, Rajendralal (ed.) 1870-1879: *Agni Purana*. Calcutta, Asiatic Society of Bengal (http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/corpus/transformations/html/sa_agnipurANa.htm [28.11.2018.]).
- Aitaréja-bráhmaṇa* = Samasrami, Acarya Satyavara (ed.) 1906: *The Aitareya Brahmana of the Rig-Veda with the Commentary of Sayana Acharya*. Calcutta, The Asiatic Society of Bengal.
- Bhāgavata-purána* = Sing, Nag Sharan (ed.) 1987: *The Bhāgavata-mahāpurāṇam*. Delhi, Nag Publishers.
- Bhaviṣja-purána* = Pratāp, Surendra (ed.) 1995. [1984]: *Śrībhaviṣyamahāpurāṇam. The Bhaviṣyamahāpurāṇam*. Delhi, Nag Publishers.
- Brahma-purána* = Schreiner, Peter – Söhnen-Thieme, Renate (hrsg.) *Brahmapurāṇa*. (http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/1_sanskrit/3_purana/brahmap/brahmppu.htm [2022.1.7.]).
- Brahmānda-purána* = 1912: Bombay, Venkatesvara Steam Press (http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/1_sanskrit/3_purana/brndp1_u.htm [2022.1.7.]).
- Dasavatāracarita* = Durgāprasād, Paṇḍit – Parab, Kaśīnāth Paṇḍurang (eds.) *The Dasavatāracharita of Kshemendra*. Bombay, Paṇḍurang Jāwajī.
- Harivansa* = Vaidya, Parashuram Lakshman (ed.) 1969: *The Hari-vamśa. Being the Khila or Supplement to the Mahābhārata*. Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute.

- Jātakakatthavaṇṇanā* = Viggo Fausbøll (ed.) 1887: *The Jātaka, together with its commentary. Being Tales of the Anterior Births of Gotama Buddha. Vol. IV.* Copenhagen–London–Strassburg.
- Kālikā-purāna* = Shastri, Biswanarayan (ed.) 1991–1992: *The Kālikāpurāṇa. Part I–III.* Delhi, Nag Publishers.
- Kumārasambhava* = Murti, M. S. Narayana (hrsg.) 1980: *Vallabhadeva's Kommentar (Śāradā-Version) zum Kumārasambhava des Kālīśdāsa.* Wiesbaden, Franz Steiner Verlag GmbH.
- Mahābhārata* = Sukthankar, Vishnu Sitaram et al. (eds.) 1927–1966: *The Mahābhārata.* Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute.
- Mārkaṇḍeya-purāna* = 1954: Calcutta, Caukhamba Vidyabhavan (http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/1_sanskrit/3_purana/mtp176pu.htm [28.11.2018.]).
- Matsya-purāna* = 1954: Calcutta, Caukhamba Vidyabhavan (http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/1_sanskrit/3_purana/mtp176pu.htm [2022.1.7.]).
- Meghadūta* = Hultzsch, Eugen (ed.) 1998. [1911]: *Kālidāsa's Meghadūta edited from manuscripts with the Commentary of Vallabhadeva and provided with a complete Sanskrit-English Vocabulary.* New Delhi, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.
- Raghuvansa* = Nandargikar, Gopal Raghunath (ed.) 1971. [1897]: *The Raghuvansa of Kālidāsa with the Commentary of Mallinātha.* Delhi, Patna, Varanasi, Motilal Banarsidass.
- Rāmājana* = Bhatt, G. H. et al. (eds.) 1960–1975: *The Vālmiki-Rāmāyaṇa.* Baroda, Oriental Institute.
- Rigveda* = Van Nooten, Barend – Holland, Gary (eds.) 1995: *Rig Veda: A Metrically Restored Text With an Introduction and Notes.* Cambridge (Massachusetts), Harvard University Department of Sanskrit and Indian Studies /Harvard Oriental Series/.
- Sāmba-purāna* = Tripāthī, Shrikrishnamani (ed.) 1983: *Sāmbapurāṇam (Upapurāṇam).* Varanasi, Krishnadas Academy.

Szkanda-purána = Bisschop, Peter C. 2006: *Early Śaivism and the Skandapurāṇa. Sects and Centres*. Groningen, Egbert Forsten / Groningen Oriental Studies Volume XXI./.

Visnu-purána = Pathak, M. M. (ed.) 1997–1999: *The Critical Edition of the Viṣṇupurāṇam*. Vadodara, Oriental Institute (http://grettil.sub.uni-goettingen.de/grettil/1_sanskr/3_purana/vip-ce_pu.htm [2022.1.7.]).

MAGYAR FORDÍTÁSOK (ÁTDOLGOZÁSOK)

Bakray Ervin 1960: *Rámájana és Mahábhárata*. Budapest, Európa Könyvkiadó.

— 1977: *Indiai regék és mondák*. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó.

Borbély Judit Bernadett (ford.) 2019: *Manu Törvénykönyve*. Budapest, L'Harmattan.

Száler Péter (ford.) 2018a: Aszkézis vagy áldozat? In: *Vallástudományi Szemle*. 14, 1, 87–99.

— (ford.) 2018b: Rávanárdzsuníja. In: *Orpheus Noster*. 10, 3, 72–83.

— (ford.) 2023: Ghata-dzsátaka, avagy hogyan térítette meg a Buddha Krisnát? In: *Keletkutatás*. 2, 135–151.

Vekerdi József (ford, szerk) 1961: *Kálidásza válogatott művei*. Budapest, Európa Könyvkiadó.

— (ford, szerk) 1964: *Mahábhárata/Rámájana*. Budapest, Magyar Helikon.

— (ford, szerk) 1988: *Szanszkrit líra*. Budapest, Európa Könyvkiadó.

— (ford) 1997a: *Bhagavad-gítá. A Magasztos Szózata*. Budapest, Terebess Kiadó.

— (ford) 1997b: *Rámájana*. Budapest, Terebess Kiadó.

— (szerk) 2007: *Mahábhárata*. Csíkszereda, Státus Kiadó.

- Aiyangar, S. Krishnaswami 1942. [1923]: *Some Contributions of South India to Indian Culture*. Calcutta, Calcutta University Press.
- Bakker, Hans T. 1986: Ayodhyā: Le Nom et le lieu. In: *Revue de l'histoire des religions*. 203, 1, 53–66.
- 1997: *The Vākātakas. An Essay in Hindu Iconology*. Groningen, Egbert Forsten.
- 2014: *The World of the Skandapurāṇa*. Leiden, Boston, Brill.
- Basham 1986 [1954]: *The Wonder That Was India*. Calcutta, Allahabad, Bombay, Delhi, Rupa Co.
- Biardeau, Madeleine 1978: III. Études de mythologie hindoue. V. Bhakti et avatāra (suite). In: *Bulletin de l'Ecole française d'Extrême-Orient*. LXV, 1978, 87–238.
- Bigger, Andreas 1997: *Balarama im Mahabharata: Seine Darstellung im Rahmen des Textes und seiner Entwicklung*. (nem publikált doktori disszertáció) Zürich, University of Zürich.
- Brinkhaus, Horst 1990: Zur Entstehung und Textgeschichtlichen Entwicklung des Harivaṃśa. In: *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Supplement VIII: Deutscher Orientalistentag*. 415–425.
- 1992: Early Developmental Stages of the Viṣṇuprādurbhāva Lists. In: *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens*. 36 (suppl), 101–110.
- 2001: Āścaryakarman and Prādurbhāva in the Harivaṃśa. In: *Journal of Indian Philosophy*. 29, 25–41.
- Brockington, John L. 1998a: *A szent fonál*. (ford. Gáthy Vera), Budapest, General Press Kiadó.
- 1998b: *The Sanskrit Epics*. Leiden, Boston, Köln, Brill.
- Brodbeck, Simon 2012: On the lineal significance of the Rājasūya in the Mahābhārata. In: *Indologica Taurinensia*. 38, 27–63.
- 2019a: *Krishna's lineage. The Harivaṃśa of Vyāsa's Mahābhārata*. New York, Oxford University Press.
- 2019b: Translating Vaidya's Harivaṃśa. In: *Asian Literature and Translation*. 6, 1, 1–187.

- Colas, Gérard 1999: The Criticism and Transmission of Texts in Classical India. In: *Diogenes*. 47, 2, 30–43.
- Couture, André 2003: Kṛṣṇa's Victory over Bāṇa and Goddess Koṭavi's Manifestation in the Harivaṃśa. In: *Journal of Indian Philosophy*. 31, 5–6, 593–620.
- Dave, K. N. 2005: *Birds in Sanskrit Literature*. Delhi, Motilal Banarsidass.
- De Clercq, Eva 2008: The Jaina Harivaṃśa and the Mahābhārata Tradition: A Preliminary Study. In: Koskikallio, Petteri (ed.) *Parallels and Comparisons in the Sanskrit Epics and Purāṇas*. Zagreb, Croatian Academy of Sciences and Arts.
- Dezső Csaba 2015: Királyi pangerycusok a kora középkori Dél- és Délkelet-Ázsiából Kālidāsa Raghuvamśájának hatása a szanszkrit feliratok verseire. In: Kakas Beáta – Szilágyi Zsolt (szerk.) *Kéklő hegyek alatt lótszok tava. Tanulmányok Bethlenfalvy Géza tiszteletére*. Budapest, L'Harmattan Kiadó.
- Dey, Nundo Lal 1927: *The Geographical Dictionary of Ancient and Mediaeval India*. London, Luzac & Co.
- Dumézil, Georges 1973: *The Destiny of a King*. (transl. by Alf Hiltebeitel) Chicago, The University of Chicago.
- Gaál Balázs 2014: Sibi király és a galamb: egy üldözött madár nyomában. In: *Ókor*. 13, 3, 12–20.
- Gaál Balázs – Tóth 2001: Ibolya: *Varuṇa-himnuszok*. Budapest, Tan Kapuja Buddhista Főiskola.
- Gail, Adalbert 1978: Paraśurāma Brahmin and Warrior. In: *Indologica Taurinensia*. 6, 151–154.
- Goldman, Robert P. 1986: A City of the Heart: Epic Mathurā and the Indian Imagination. In: *Journal of the American Oriental Society*. 106, 3, 471–483.
- Granoff, Phyllis 2003: Mahākālā's Journey: From Gaṇa to God. In: *Rivista degli studi orientali*. 77, 1, 95–114.
- 2004: *Saving the Saviour: Śiva and the Vaiṣṇava Avatāras in the Skandapurāṇa*. In: Bakker, Hans (ed.) *Origin and Growth of the Purāṇic Text Corpus With Special Reference to the Skandapurāṇa*. New Delhi, Motilal Banarsidass.

- Hardy, Friedhelm 1983: *Viraha-Bhakti. The early history of Kṛṣṇa devotion in South India*. Delhi, New York, Oxford, Oxford University Press.
- Hillebrandt, Alfred 1897: *Ritual-Literatur. Vedische Opfer und Zauber*. Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner.
- Ingalls, Daniel H. H. 1968: The Harivaṃśa as a Mahākāvya. In: Filliozat, Jean et al (eds.) *Mélanges d'indianisme à la mémoire de Louis Renou*. Paris, Éditions E. de Boccard.
- Jain, Kailash Chand 1972: *Malwa through the Ages (From the Earliest Time to 1305 A. D.)*. Delhi, Varanasi, Patna, Motilal Banarsidass.
- Kierfel, Willibald 1927: *Das Purāṇa Pañcalakṣaṇa. Versuch einer Textgeschichte*. Bonn, Kurt Schroeder.
- Macdonell, Arthur Anthony 1897: *Vedic Mythology*. Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner.
- Mani, Vettam 1975: *Purāṇic Encyclopaedia. A Comprehensive Dictionary with Special Reference to the Epic and Purāṇic Literature*. Delhi, Patna, Varansi, Motilal Banarsidass.
- Monier-Williams, Monier 2012 [1899]: *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi, Nataraj Books.
- Pandanus Database of Plants = <http://iu.ff.cuni.cz/pandanus/database/> (2022.1.11.).
- Pargiter, Frederick Eden 1922: *Ancient Indian Historical Tradition*. London, Oxford University Press.
- Prakash, Buddha 1956: The Geographical and Cultural Aspects of The Northern Itinerary of Raghu as Described By Kālidāsa. In: *Journal of the Asiatic Society. Letters*. 22, 2, 245–260.
- Preciado-Solis, Benjamin 1984: *The Kṛṣṇa Cycle in the Purāṇas: Themes and Motifs in a Heroic Saga*. New Delhi, Motilal Banarsidass.
- Puskás Ildikó 1990: Magasthenes and the „Indian Gods” Herakles and Dionysos. In: *Mediterranean Studies*. 2, 39–47.
- 2000: *Lélek a körforgásban*. Budapest, Balassi Kiadó.

- Raeside, I. M. P. 1982: Dattātreyā. In: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*. 45, 3, 489–500.
- Raghavan, V. 1978: *Festivals, Sports and Pastimes of India*. Ahmedabad, Hariprasad G. Shastri.
- Ramachandra Dikshitar, V. M. 1952: *The Purana Index. Volume 2*. Madras, University of Madras.
- Rocher, Ludo 1986: *The Purāṇas*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz.
- Rózsa Huba 1995: *Az Őszövetség keletkezése. Bevezetés az Őszövetség könyveinek irodalom- és hagyománytörténetébe. 2. átdolgozott kiadás*. Budapest, Szent István Társulat.
- Ruzsa Ferenc 1997: *A klasszikus szánkhja filozófiája*. Budapest, Farakas Lőrinc Imre Könyvkiadó.
- Sharma, Tej Ram 1978: *Personal and Geographical Names in the Gupta Inscriptions*. Delhi, Concept Publishing Company.
- Sircar, Dinesh Chandra 1961–1962: Crystal Intaglio in British Museum. In: *Epigraphia Indica*. 34, 275–284.
- 1971: *Studies in the Religious Life of Ancient and Medieval India*. Delhi, Patna, Varanasi, Motilal Banarsidass.
- Sohoni, Shridhar Vasudev Buddha 1956: The Geographical And Cultural Aspects Of The Northern Itinerary Of Raghu As Described By Kālidāsa. In: *Journal of the Asiatic Society. Letters*. 22, 2, 245–260.
- Sukthankar, Vishnu Sitaram 1933: Prologomena. In: Sukthankar, Vishnu Sitaram (ed) *The Mahābhārata. The Ādiparvan*. Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute.
- Suneson, Carl 1992: The ṣaḍgarbha Tradition in the Harivaṃśa, the Purāṇas and the Kṛṣṇacaritanāṭaka of Raṇajit Malla. In: *Wiener Zeitschrift für die Kunde Südasiens und Archiv für indische Philosophie*. 36 (suppl.), 197–211.
- Száler Péter 2017: Balarāma's pilgrimage to the sacred sites along the Sarasvatī. In: *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*. 70, 3, 317–345.

- 2018a: Apszaraszok és Jaksík. In: Válczi Róbert (szerk.) *ISTEN|NŐ: A Dévi-kultusz és a hagyományos női szerepek Indiában*. Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum.
 - 2019a: Who Was Śalya's Father? Examining the Genealogy of an Epic Hero. In: *Asiatische Studien – Études Asiatiques*. 73, 1, 111–120.
 - 2019b: *On the road with Kālidāsa. Countries, Cities and Sacred Places*. (nem publikált doktori disszertáció) Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem.
 - 2020: Menny és Pokol közt. Kansza megölése a Krisna-történetekben. In: *Ókor*. 19, 1, 42–49.
 - 2021: The Pre-Śaiva Mahākāla of Ujjayinī. In: *Religions of South Asia*. 15, 1, 89–104.
- Tadapatikar, S. N. 1929: The Kṛṣṇa Problem. In: *Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute*. 10, 3–4, 269–344.
- Taylor, McComas 2021: *The Viṣṇu Purāṇa. Ancient Annals of the God with Lotus Eyes*. Canberra, ANU Press.
- Tripathi, Gaya-Charan 1979: The Worship of Kārtavīrya-Arjuna: On the Deification of a Royal Personage in India. In: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*. 111, 1, 37–52.
- Tubb, Gary A. 2007: Śāntarasa in the Mahābhārata. In: Sharma, Arvind (ed.) *Essays on the Mahābhārata*. Delhi, Motilal Banarsidass.
- Vaidya, Parashuram Lakshman 1969: Introduction. In: Vaidya, Parashuram Lakshman (ed.) *The Harviaṃśa. Being the Khila or Supplement to the Mahābhārata. Volume I*. Poona, Bhandarkar Oriental Research Institute.
- Weber, Albrecht 1961. [1882]: *The History of Indian Literature. Vorlesungen über indische Literaturgeschichte*. (ford. Mann, John – Zachariae, Theodor) Varanasi, Chowkhamba Sanskrit Series Office.
- Zvelebil, Kamil V. 1992: *Companion Studies to the History of Tamil Literature*. Leiden, New York, København, Köln, E. J. Brill.

A *Harivansa*, azaz a *Hari nemzetsége* az indiai hagyományban elsősorban a *Mahábhárata* „függelékeként” ismert, amely három témakörrel egészíti ki a nagy szanszkrit eposzt. Első része a későbbi mitológiai gyűjtemények, a *puránák* előfutára: azokat az általános ismereteket foglalja össze, amelyek elengedhetetlenek az indiai mitológiában való eligazodáshoz. Szó esik a világ teremtéséről, az istenek születéséről, a különböző világkorszakokról és az ősi dinasztiákról. A *Harivansa* ezután Krisna születését, gyermek- és ifjúkorát, majd a *Mahábharatában* nem részletezett hőstetteit beszéli el. Külön figyelmet érdemelnek Krisna pásztorok között átélt kalandjai, amelyek mind a mai napig az indiai mondavilág legkedveltebb történetei közé tartoznak. A mű záró része a *Mahábharatához* fűzött epilógus, amely nemcsak az eposzbeli háború győztes hőseinek utódairól számol be, hanem próféciaát közöl a Hold-dinasztia jövőjéről is.

ELTE | BTK

INDOLÓGIA
TANSZÉK

ELTE | EÖTVÖS
KIADÓ

Az ELTE hivatalos könyvkiadója

9 789634 899761